e
[illegible]

front.
9 plts

Tot Haerlem by ABRAHAM CASTELEYN *Stadts drucker*
Op de Marckt Anno 1678.

De nieuwe HOLLANTSE MERCURIUS,

Verhalende van

OORLOG en VREDE,

't Geen in en omtrent de

Vereenigde Nederlanden,

En by gevolge

In geheel EUROPA,

In 't Iaer 1677 is voorgevallen.

Het Acht-en-twintigste DEEL.

TOT HAERLEM,
Gedruckt by *Abraham Casteleyn*, Stadts-drucker, op de Marckt, in de Blye Druck. Anno 1678.

VVaerheyts-lievende Leser.

Ese weynig Woorden heeft die geene, welcke dit Jaer de Penne voor de Mercurius heeft gevoert, nodigh geoordeelt voor af te seggen: Hy heeft een Werck, hem tot noch toe ongewoon, ondernomen, en den Mercurius, even of hy sijn eygen was, vervormt en verschickt t'eenemael na sijn eygen sin, maer noch niet volkomen tot sijn genoegen: Hy heeft hem de voorgaende wyse, van 't geschiede by Maenden te vertellen, af-geleert, en eene saecke doen vervolgen, tot daer die eenigen Ruftplaets vont, als achtende dat men anders geen bequaem Verhael kan doen: De Buytenlantse Affaires heeft hy alleen aen-geroert, voor soo veel die gehecht waren aen die van dese Landen; en onder alles niet meer betracht als de naeste Waerheyt, uyt die Bescheyden, welcke niet sonder moeyten noch kosten heeft konnen bekomen. Daer zijn verscheydene Afbeeltsels in-gevoeght, doch geene uyt enckele Verbeeldinge, gelijck meest geschiet, maer die oprechtelijck nae de Persoonen en Plaetsen self gemaeckt zijn, oordeelende dat de andere beter aen Romans, als waerachtige Historien, passen. Hy verbeelt sigh niet geheel sonder misslagen te zijn; de tijt is te kort, om van alles soo ontwijffelbare sekerheyt, met hare ware omstandigheden, te bekomen: hy wenscht maer, soo

iemant

iemant nader bescheyt en seeckerder kennisse nu of in het toekomende kon geven, dat die 'tselve hem geliefde toe te schicken, als niet ontsiende alle fouten opentlijk te verbeteren: Hy versoeckt alleen, dat U E. dit niet naer 't voorgaende, maer als een nieuw Werck, wilt considereren, en indien'er noch ietwes gebreeckt, sulckx den Tijt beveelen: U E. siet die in den Titul-Plaet voor als noch aen den Oorlogh vast gekluystert, en dat de Helsse Furie, uyt den Afgront opbeurende, met haer doodelijck Vergift en brandende Fackel de Krijghs-Goddinne Bellona noch verwoeder poogt te maecken; terwijl die uyt haer verheven Troon, houdende de Werelt gelijck onder haer Voeten, overzijts aensiet het Huwelijck van sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangie met Mevrouwe de Princesse van Jorck, als onseecker, hoe lange haer Heerschappy sal duren; wy hoopen niet langh, en dat wy het tegenwoordige Jaer vrediger als het voorgaende sullen mogen eyndigen, 't welck hertelijck wenscht

U E. genegene

A. Casteleyn.

Op den nieuwen

HOLLANDTSCHEN MERCURIUS,

Van den Jaere 1677.

HIer ſweeft Merkuur weêr op ſijn letterwieken,
Geen Logenaer met Fabelen der Grieken,
Die met den ſchijn eenvoudigen bedrieght,
En Wachters van den Staet in doodtſlaep wieght.
Sijn ſchrandre pen, van andren geeſt gedreven,
Wil langs het ſpoor der naekte waerheit ſtreven.
Daer blijftſe by, getrouw in 't ſoet en 't ſuur.
Gy hoort hier nu een' Hollandtſchen Mercuur,
Die, aen de ſtroom van 't klaere Spaer gebooren,
Ons ſijn Verhael, ſoo rijck van ſtof, laet hooren,
Beknopt, beſchaeft, met orde, met beſcheidt;
Die rondt wil gaen, maer met omſichtigheit.
Hy ſchrijft en leerdt ons wat veranderingen
De grooten uit de trotſe troonen dringen:
De Landtplaeg, die de Republijken ſchendt:
Waer d'oorlogsmaght ſich roert, en keert of wendt:
Hoe elk om ſtrijdt ſijn vyanden bejegent,
In 't bloedig veldt, daer 't koegels ſneeut en regent.
Hy toont, in ſijn Verhael van krijg en ſtaet,
't Geweſt, dat door ſijn onorde ondergaet:
Daer Valenchien ſoo haeſt ſijn hals moet buigen,
Daer Kamerijk te vroeg van kan getuigen,
Met ſint Omeer en Fryburgh, door de maght
Van Vrankrijk in ſijn veſtingen verkracht:

Ook

Ook ſint Giſlain, dat in dit lot moet deelen.
Hy opent ons benaeude treurtooneelen,
Daer 't alles rooft en moordt, en brandt en woedt;
Als 't ſondigh volk ſijn oude ſchulden boet.
Hy vliegt geſwindt van 't Noorden naer het Weſten,
Daer Binkes, in Tabagoos enge veſten,
Het Franſch geweldt manhaftig tart, en keert.
Hy ſiet van ver hoe ſich de Heldt verweert.
Hy ſiet hem met het ſtrenge noodtlot kampen,
En ſneuvlen in een gloedt van oorlogsrampen,
Daer 't eindt hem kroont met een beklaegde doodt.
Hy ſiet Stettijn hier worſtlen met de noodt,
Tot dat het ſwicht. Hy volgt de Noorder vlooten,
Daer 't bloedt in zee als waeter wordt vergooten,
En Denemark laurier en ſcheeps-kroon wint.
De bittre twiſt, die Stadt en Landt verſlint,
En daer 't, helaes, de winner moet verlieſen,
Ontvout hy klaer, maer ſonder ſijd te kieſen.
Sijn pen begraeft den grooten Waterheldt:
Verſelt Oranje in 't ſchriklijk oorlogsveldt,
Of haelt met hem ſijn ſchoone Bruidt van Londen.
Hy ſal 't bedrijf van 't Parlement verkonden,
Den Rijksraedt, die voor 't heil der volken waekt.
Maer 't Vreebeſluit, daer Hollandt ſoo naer haekt,
Verwacht dat in 't Vervolgh, ſoo 't Godt wil geven.
Dus werdt de tijdt van dees' Merkuur beſchreven.

G. Brandt.

Het Acht-en-twintigste Deel

Van den

HOLLANDTSE MERCURIUS

Van 't Jaer 1677.

E Velttocht was het voorgaende Jaer soodanigh geëyndight / dat sigh veele / gedurende de Winter / als bequaemst tot Handelingh / met de soete hoop van Vrede troetelden / haer selfs voor-schilderende een toestant van affaires onder de hooghstrijdende Partyen / daer uyt zy een besluyt formeerden / dat men aen alle kanten den Oorlogh most sat / ende tot de Vrede genegen zijn: Vranckrijck had seer veel Goedt ende Bloet vergeefs gespilt / en nu een groot gewicht van Vyanden alleen tegen: Spanjen was in slechten stant / om sigh door de Wapenen te redden: Duytslant beswaert en belemmert met de Krijgslasten: En de Geunieerde Provintien / een harden stoot hebbende uyt-gestaen / en nu weynigh in den Oorlogh / als om haer Geallieerde / geintereffeert zijnde / scheenen wel reden te hebben / om den aessem eenmael te willen herhalen: Terwijl de Machten in 't Noorden malkander meer balanceerden als te vooren: Hier by quam / dat de Engelsse Ambassadeurs / als Mediateurs / nevens de Fransse / Deensse / Sweetse / en die van de Geunieerde Provintien al een geruyme tijdt tot Nimwegen waren geweest; daer by op den 5 January den Grave Kinsky / als Keyserlijcken Ambassadeur en Plenipotentiaris / noch was gekomen; maer men bevont / (buyten dat de secrete Veeren en Raderen / waer door dickmael het groot Orlogie van Rijcken en Landen om-gedreven wert / niet klaer van buyten gesien komen werden) dat een vlam lichter te ontsteken / als te doven was / en dat soo veel Klingen / niet alleen door de gemeene / maer oock particuliere intresten / uyt de Scheede geruckt / eer daer

uyt / als in te krijgen waren. Den omswier van de t'samenkomst tot Nimwegen had noch meer ruymte van nooden / als de gantsche Winter in heeft: soo dat de verstandighste licht af-namen / dat men door die wegh te veel tijdt soude spillen / om den Vrede te vinden / eer men weder te Velde soude trecken: daerom al 't geene men vernam van eenige particuliere besoignes van de Mediateurs / gisten dese dat diende / om de Vrede / sonder ceremonien / te vorderen. Den Heer Ambassadeur Temple / bekent voor een vredelievend' Heer / quam in 't begin van 't Jaer in den Hage / en hebbende daer verscheydene Conferentien / soo gaf dat veel seggens / als of 't selve de Vrede concerneerde; maer eyndelijck heeft gebleecken / dat het was over 3 Schotten / namentlijck Mr. Robbert Meward (alias Macquair) Mr. John Brown / beyde geweest zijnde publijcke Predikanten in Schotlant / en eenen Mr. Wallis / welcke zedert de herstellinge van den tegenwoordigen Coningh van Groot Brittangien daer uyt gebannen / doch naderhant alle drie tot Rotterdam in de Schotse Kercke / den eersten als Predikant / den tweeden als Assistent of Voorleser / en den derden als Ouderlingh / aen-genomen waren; en die sijn hoog-gedachte Majesteyt nu als sijn Rebellen / volgens het Tractaet van Breda / versocht dat men hier soude willen uytseggen; 'tgeen oock eyndelijck op 't hart aendringen van den Heer Temple geschiede / en zijn alsoo den 27 Februarij uyt Rotterdam vertrocken.

De voorsz. hoope van Vrede verminderde eenighsints by sommige / door de verwisselinge der Regeeringe / die in Spanjen onverwacht voor te vallen quam: Alsoo men oordeelde / dat Don Juan d'Austria 't Roer van 't Schip aldaer anders soude trachten te stueren / en de Fransse met meerder yver tegens te gaen. In 't voorgaende Deel is verhaeldt / hoe de selve was ontboden by Missiven van den Coningh en Coninginne / en wat antwoorden daer op had gesonden: mitsgaders dat den Marquis de Villa-sierra uyt het Hof moste vertrecken; tot het welcke niet weynigh had geholpen / dat dese saecke / door Madrid ruchtbaer geworden zijnde / veel beweginge veroorsaeckte / en dat den Coninckliijcken Raet van Castilien / door de mont van haren President / den Grave van Villa Umbrosa / den Coningh quam voordragen het gevaer van een opstant / indien sijn Majesteyt tot het doen vertrecken van den Marquis niet spoedig en resolveerde; welcke echter daer toe niet en quam / voor dat eerst met sijn Moeder / ja selfs met den Marquis / daer over had gesproken; maer die toonde sigh niet ongewilligh / dan recommandeerde / dat doch den Coningh en Coninginne by malkander souden blijven: Hy (den Marquis) vertrock daer op den 28 van de Maendt December van 't Jaer 1676 / onder geleyde van 50 Guardes / nae 't Escuriael; en wierdt derwaerts van sijn Vrouw en Familie den 29 dito gevolgt.

Sijn Hoogheydt Don Juan begon sijn Reyse van Saragossa na Madrid op den 2 Januarij van dit loopende Jaer 1677 / vergeselschapt van veele Grooten en Adel / die in meenigte hem / selfs van Madrid / quamen begroeten / en derwaerts op de Reyse by bleven / die niet anders geschiede / dan in forme van een gants Leger / alsoo een goet getal Militie by de selve was / waer van den Grave van Monterey het Commando had / en onder die voerde den

Prince

Prince van Montesarchio de Avantguarde: Inmiddels wiert de saecke soodanigh beleydt / dat den Coningh op den 15 Januarij / door den Hertogh van Medina Celi en den Grave van Talara / uyt het Paleys / van de Coninginne af / nae Buen Retiro / een Lust-hof der Coningen van Spangien / wierdt gebracht / zijnde 't selve bestelt door den Cardinael d'Arragon / welcke des nachts tusschen den 14 en 15 January was gekomen in de Kamer van den Coningh / en sijn Majesteyt had bewogen / dat self consenteerde de Coninginne te verlaten; van 't welcke / en dat den Coningh nu tot Buon Retiro was / de Coninginne des anderen daeghs eerst kennisse / door haren Biecht-vader / bequam / 't geen haer soodanigh outstelde / dat zy van haer selven viel; te meer / terwijl den Grave van Villa Umbrosa haer quam seggen / dat den Coningh goet gevonden had / dat hare Majesteyt voor den 27 van Januarij niet uyt het Coninckljjck Paleys soude hebben te gaen; 't welck geschiede / soo men geloofde / op datter geene commotie mocht ontstaen / en dat haer Majesteyt in die tijt sigh soude bedencken op haer retraitte. Ondertusschen naderde Don Juan met langhsame Dagh-reysen / om de meenighte des Volckx / was het seggen / die hy by hem hadde / maer so andere geloofden / om ondertusschen alles te bereyden tot sijn komst / waerom aen den Coningh oock liet versoecken / dat sijn Majesteyt het Regiment van de Guarde wilde versenden / en den Marquis de Villa-sierra in 't Escuriael gevangen doen nemen: 't welck beyde gedaen wierdt; doch sijn Hoogheydt geen spoedige tijdinge krijgende / dat het laetste door 400 Man / die onder D. Antonio de Toledo / den Hertogh de Medina Cidonia en den Marquis de Valparaiso na 't Escuriael waren geweest / was verricht / sondt aenstonts noch 300 Paerden / onder Don Fernando Cerillo / derwaerts / maer eer die daer quamen / was 't werck al beschickt: Den Marquis scheen soo quaden fortuyn niet verwacht te hebben / en diverteerde sigh met de Jacht in 't Bosch / dat daer omtrent is; doch vernemende eenigh gerucht van Ruyters / retireerde na 't Convent / alwaer de Monnicken / uyt kracht van haer geestelijcke vryheyt / hem weygerden over te geven: maer 't was vergeefs / men vondt hem in een Cel / achter een Schildery / onder een Deecken van Maeters Vellen / toonende geen tegenweer / maer versocht alleen van sijn Leven verseeckert te zijn: Hy wiert voort na Consuegra / zijnde een Plaets Don Juan toekomende / met een goet geleyde gebracht / en aldaer / eenige dagen daer na / geboeyt geset / om te beter uyt hem te krijgen al 't geene sijne saecken aengingh / want men sprack seer groot van notabele Sommen / die hy / boven 't geen men by hem vont / daer men selfs te breet van voorgaf / hier en ginder verborgen soude hebben: Hier nae quam Don Juan den 23 Januarij 's morgens geheel vroegh / en dervoegen soo stil als mogelijck was / tot Madrid / alwaer sijne Devotie aen onse Lieve Vrouw van Atocha / sijn Patronesse / hebbende gedaen / voort nae Buen Retiro is gereden / alwaer met groote teeckenen van affectie wierdt ontfangen / en nae dat hy de twee uren met den Coningh alleen had gesproocken / nam sijn verblijf by sijn Majesteyt in Buen Retiro voorsz. Hier mede veranderden alle affaires: de geene / die te vooren van 't Hof waren geeloigneert en in disgratie / als den Grave van Monterey / den Prince van

Mon-

Montesarchio en meer andere/ quamen met sijn Hoogheydt ten Hove / of volgden hem in 't kort ; en andere / die in gunst van de Coninginne waren geweest/ dede men hier en ginder vertrecken / onder andere wierdt den Admirant van Castilien / die hem eerst was komen begroeten / geordonneert in 4 dagen van 't Hof / op 40 Mijlen distantie/ op sijn Lant te vertrecken / en 't Opper-Stalmeesterschap / dat hy hadde / wierdt hem mede af-genomen : Den Marquis de Villa-sierra wierden alle sijn Ampten ontset / en sijn Vrouw / die / nae sijn gevangenis / tot Madrid was gekomen / gelast van daer te vertrecken. Vorder socht sijn Hoogheyt het respect van den Koningh te vermeerderen ; gelijck dan (tot een kleyn bewijs hier van) sijn Majesteyt ordinaris in 't klimmen in de Carosse een kleyn Banckje hebbende gebruyckt/ d'andere/ die hem volgden/ gewoonlijck daer over mede in de Carosse traden / maer sijn Hoogheydt den Koningh in de Carosse sullende volgen / liet het selve eerst met respect wegh nemen/ eer selfs daer in trat : Maer noch veel meer trachte gemelde sijn Hoogheyt de Finantien te herstellen / als zijnde de Ziele van alle Mogentheden in de Werelt. De Monnicken ondertusschen haer Kerckelijck Recht / met 't gevangen nemen van den Marquis / gelijck vooren gemelt is / wanende gekreuckt te zijn / sonden daer over haer klachten aen den Paus nae Roomen / daer van hier na breeder sal geseyt werden. De Coninginne bleef vol droefheyt in 't Coninghs Paleys binnen Madrid / daer men haer liefst van daen had gesien / daerom liet den Coningh haer weten / dat haer Majesteyt van daer soude vertrecken / daer toe zy 40 dagen begeerde / doch wierden alleen maer 20 toe-gestaen : Waer op hare Majesteyt den 2 Maert nae Aranjues vertrock / om aldaer te verblijven tot haer Logement tot Toledo soude verveerdight zijn/ en 5 dagen daer na quam den Coningh met Don Juan binnen Madrid / alwaer het Volck seer verblijt zijnde / algemeen riep / Viva el Rey y Don Juan d'Austria : geen wonder / want alle de Werelt verwachte van sijn Hoogheyt een ongemeen redres in de vervallen staet van Spanjen.

Dese verwisseling wiert oock van alle / die de Spaensse saken begunstigden/ niet ongaern gesien / maer oordeelden wel / dat de tijt te kort was / om alles te redresseren soo spoedigh / als de saecke sulckx vereyste / voornamentlijck in de Spaensse Nederlanden / als verre af-gelegen / en die by de voorgaende Regeeringe meest genegligeert waren : Des wegen den Coningh van Spanjen en Don Juan daer over de volgende Missive aen desen Staet af-sonden :

Brief van den Koningh van Spangie aen haer Hoogh Mog.

(L. T.)

SEer waerde en groote Vrienden, &c. My gedragende aen het geene dat ghy sult hebben verstaen, soo van den Hertogh van Villa-Hermosa, en Don Manuel de Lira, als van uwen Afgesondene de Heer van Chieze, ten opsicht van de ernstige attentie, met de welcke men sigh van mijn zijde bemoeyt tot de toerustingen van de naeste Velt-tocht, en van de middelen, die men ten dien eynde in Vlaenderen heeft ter hant genomen, zoo heb ick U oock wel willen seggen, dat het gevaer, waer mede dese Landen hen gedreygt bevinden, door de prompte en

haestige

haeſtige bewegingen der Franſſen, zijnde ſoo klaer, gelijck het is, ick oock wil gelooven, dat gelijck ghy den yver weet, met de welcke men tegenwoordigh van mijn zijde acht het geene tot U conſervatie ſtreckt, ghy U oock ſult begeven, om de Nederlanden te onderſteunen, met die kortheyt, welcke nootſakelijck is, op dat de Vyanden ſich geen meeſter van die Provintien maecken, waer in de algemeene ſaeck, en de wederſijtſe belangens van deſe Kroon, en de uwe ſoodanigh zijn geintreſſeert: Daer toe bid ick Godt, dat hy U, &c.

CHARLES.

Brief van Don Juan d' Auſtria aen haer Hoogh Mog.

(L. T.)

NA de Brief, die ick U met den voorleden Courier ſchreef, door de bewegingen van achtingh en vertrouwen, die ghy ſult hebben bemerckt, ſoo ſal 't U licht zijn om te begrijpen, met hoe grooten vernoegingh ick den uwen van den 2 heb ontfangen, waer in ghy betuygt, door ſoo algemeene en verplichtende gevoelens, het vermaeck, dat de Reſolutie U veroorſaeckt heeft, dat den Koningh mijn Heere ſigh heeft verwaerdigt, van ſigh van my te bedienen by ſijn Koninckliјcke Perſoon: Ghy moogt gelooven, mijn Heeren, gelijck ick 't U reeds heb bekendt gemaeckt, en gelijck ghy 't oock ſult verſtaen hebben van onſen Envoy Extraordinaris, voor wien ick ſoo veel conſideratie hebbe, als ſijn Caracter en bequaemheydt verdienen, dat ick over-een-kome, met alle bedenckelijcke drift, met de goede willen en hoopen, die ghy betoont te hebben van een gunſtige veranderinge tot de belangens van de gemeene ſaeck van den Koningh en ſijn Bontgenooten; ingevolge van dat geene, waer mede ghy my begroet, en gelijck men niet kan twijffelen, of de Goddelijcke beſchickingh heeft daer toe geholpen, ſoo is oock te gelooven, dat hy ſijn werck ſal zegenen, benevens de ſorgh, die den Koningh neemt, om het te vorderen, waer van ghy 't beſcheyt ſult weten door de Brieven, die ſijn Majeſteyt U ſchrijft door deſe ſelve Courier, in gewiſſe verſeeckertheydt, die hy heeft, dat ghy Reſolutien ſult nemen, die uwe groote voorſichtigheydt waerdigh zijn, op dat men promptelijck aen 't gevaer, waer aen de Plaetſen van Nederlant zijn open-geſtelt, kan voorſien, voor dat de Vyanden te Velde komen; en wegens de importantie van de Schepen, die den Koningh van U begeert voor de Middellantſe Zee; tot welckers prompte expeditie ick U ſeer ernſtigh bidde, ingevolge van de Remiſe van de reëlle en effective Sommen, gedeſtineert ten deſen opſicht, en in rekeningh der achterſtallígheden, die men U ſchuldigh was, waer van ghy geinformeert ſult worden ter ſelver tijdt als van de andere puncten, die de oprechtigheydt en goede trouw raecken, welcke ick altijt ſal onderhouden, voor ſoo veel als 't mijn bedieningh betreft, en byſonderlijck in 't geene, dat tot u grootſte roem en vernoegen ſal ſtrecken, &c.

JUAN d'AUSTRIA.

En de Coning liet deſe uytſchrijvinge na de Spaenſſe Nederlanden af-gaen:

MYN NEVE. Vermits het de uytterſte importantie vereyſcht, om door alle middelen, tot herſtellingh der ſaecken van mijn Croon, op te waecken,

en dat het seeckerste middel is, om daer toe te raecken, sijn toevlucht tot de Goddelijcke bescherminge te nemen, (bysonderlijck ter gelegentheyt dat wy die soo noodigh van doen hebben) als zijnde de ware wegh, om alle bedervingh van Seden, en openbare Sonden te verbeteren, om de gerechtigheydt te hanthaven, en om de deugden, door 't oprechten der goede gewoonten, en 't verbannen der fouten en gebreken, die soo verderffelijck zijn ingeslopen, te bearbeyden: Soo belast ick U wel expressselijck by desen, dat gy ten dien eynde sorgvuldelijck beveelt aen de Prelaten en opperste Ministers van U Gouvernement, dat zy gesamentlijck de handt leenen, en sorgh dragen, om de boosheden, die in 't gemeene best zijn in-gekropen, daer uyt te rucken, en aen yder, sonder uytnemingh van Persoonen, recht te doen, bysonderlijck in 't betoonen van haer genegentheyt tot de beschermingh der Armen tegens de verdruckingh derRijcken; om door dese middelen de Goddelijcke barmhartigheyt ende zegeningh over mijn Coninckrijcken en Landen, in de beklaegelijcke staet, waer zy sigh nu in vinden, af te bidden: ten welcken eynde ghy oock aen de Prelaten sult belasten, dat zy door hare Diocœsen geleerde Persoonen, en die van een goet voorbeelt zijn, soo Seculieren als Regulieren, sullen senden, om het Volck tot een goet Leven, en afstandt van Sonden te vermanen: Waer mede ick de conscientie van mijn Ministers alsoo veel te last legge, als ick de mijne daer van ontslae, op 't vertrouwen dat ick heb van hare vroomheydt, in 't volvoeren van haer plicht, en van de nieuwe voorsorgh, die ick haer ten dien opsichte geef. Vorders, *mijn Neve*, neemt Godt de Heere U in sijne heylige bescherminge. Madrid den 22 Maert 1677. *D. Ma. Vt. Charles. Balthazar Molinet.*

Volgens 't schrijven van Don Juan dede 't Spaensse Hof eenige considerable Wisselen over maecken / waer mede te meerder voordeel wiert gedaen / om dat men hier onder de Cooplieden veel hoorde spreecken / als of by desen Staet Brieven van Represalie op Spanjen soude verleent hebben geworden / so aen sijn Hooghept den Heer Prince van Orangie / vermits dat Spanjen den selven niet en voldede / nae soo langh verloop van tijdt / en soo veele sollicitatien; als aen de Admiraliteyten / voor 't geen Spanjen noch most betalen aen de laetste Equipagie nae de Middellantse Zee / tot ettelijcke Tonnen Gouts; en dan noch / mits geen satisfactie gaf / aen de Geinteresseerden / die door de Bisschayers beschadight waren: Doch nae dese over-gemaeckte Wisselen wierdt met den Heer Don Emanuel de Lira / Spaensse Minister / bedongen / dat sijn Hooghept / in contante Penningen / tot Amsterdam ontfangen soude de Somme van 50000 Rijckxdaelders / en alle Jaren op 't arrivement van de Gallioenen van Terra Firma 30000 Stucken van Achten / en gelijcke Somme op 't arrivement van de Vloot uyt Nova Spanje / en 't selve te continueren / tot dat de gantse Somme betaelt zy: Aen de Admiraliteyt is mede een gedeelte voldaen; en alsoo is het geven van de voorsz. Brieven van Represalie blijven steecken.

Gedurende dat men daer veele van sprack / gebeurde het dat den Gouverneur van Lillo / over eenige Contributien / den Drossaert van Berendrecht

dede

LODEWYCK DE XIIII
Coning van Vranckryck.

PHILIPS
Hartog van Orleans.

LODEWYCK
Den Dauphyn.

FR MICH. LE TELLIER
Marquis de Louvois.

dede ophalen: 't welck de Spaensse vry hooger op-namen; maer daer na is gebleecken / dat men niet als het vorderen der voorsz. Contributien heeft voorgehad.

Ondertusschen was niemandt soo wacker noch woelende als den Coningh van Vranckrijck: Al van het begin van 't Jaer hoorde men van het affacken van sijn Troupen nae sijne Conquesten in de Spaensse Nederlanden / onaengesien dat het in 't midden van de Winter / en by gevolge fel kout was; en de zijne ontsagen niet te seggen / dat zy / eer haer Vyanden te Velde souden zijn / twee capitale Plaetsen wegh genomen souden hebben; en hier toe brachten zy / gedurende den gantschen Winter / soo veel Krijghsvolck in de Steden en Plaetsen omtrent Valencijn / Camerijck ende St. Omer / dat sy de selve daer door van verre geblocqueert hielden: Waerom die van Valencijn eenige Gedeputeerden uyt haer Regeeringh / en die van Camerijck haren Bisschop na Brussel sonden / om by Duc de Villa-hermosa / Spaenssen Gouverneur Generael in de Nederlanden / te verkrijgen eenige saecken / die sy vermeynden dat / tot het maintineren van hare Steden / van nooden hadden; gelijck dan die van Valencijn speciael versochten / dat sy 3000 Man van haer in-hebbende Werck-volck souden mogen aen-nemen / om soo wel tot Krijghs-dienst / als tot lessinge ende weeringe van alle Brandt / gebruyckt te werden: Maer men heeft naderhant gesien / dat van hare defentie weynigh gevolght is / niet tegenstaende men haer noch hadde geanimeert / met belofte van 12 Jaren exemptie van Tollen / indien den Vyandt quamen af te weeren. Tot Camerijck strafte men eenige Persoonen / die bekent hadden / dat het Magasijn / om een desseyn van de Fransse op die Plaets te faciliteren / in brandt hadden willen steecken; 't welck te meer van nooden was / om dat het Guarnisoen slechte betalinge ontfangende / al voor de Belegeringh soo insolent was geworden / dat het de Boeren op haer Marckt-dagen had geplondert. Op Valencijn en St. Gilain hadden de Fransse insgelijckx eenige aenslagen geformeert / maer die verdweenen in roock / gelijck de voorgaende.

Den Coningh van Vranckrijck niets na-latende / waer in eenigh voordeel voor hem / of nadeel voor sijn Partyen / oordeelde te leggen / dede in sijne Conquesten een Edict publiceren / waer by alle Persoonen / hoorende onder gedachte Conquesten / en zijnde in dienst van Spanjen / of andere sijne Vyanden / belaste onder sijn Gebiet te komen / op peene voor de na-latige / dat men niet alleen daer over tegens haer soude procederen / tot confiscatie van hare Goederen / maer oock tegens de Ouders / Vooghden en na-bestaende / gelijck dan verbolgens veele Luyden van goede Familien daerom wierden uyt-geseydt / en belast in seer korten tijdt / meest binnen 24 uren / uyt de Fransse Conquesten te vertrecken: Men giste dat uyt de Castellenye van Rijssel alleen tusschen de 12 en 1300 Menschen hadden moeten verhuysen / en onder andere quamen op den 20 Februarij binnen Brussel den Baron de Boours / en den Baron de Froimel / sijn Broeder / van 't Huys van de Graven van St. Aldegonde ende Noircarmes / zijnde met haer 5 Familien van 't selve Huys / uyt hare Casteelen door Monsr. d' Humieres doen vertrecken / namentlijck den Grave van

van Genay / de Vader / den Grave van St. Aldegonde / met sijn Vrouw en Kinderen / den Baron van Rosinbois / in gelijcker voegen / en de 2 voorsz. Barons / aen welcke eerste Monsr. d'Humieres voorsz. niet eenigh dilay van vertreck hadde willen toe-staen / niet tegenstaende dat sijn Huysvrouw maer 8 dagen Kraems was / ende onaengesien dat hy onder de Castellenye van Bouchain behoorde / 't welck geen gecedeert Landt was / maer op conditie / dat yder gerustelijck sijne Goederen soude genieten / aen de Fransse over-gegaen : En dit mosten de voor-gemelde Familien lijden / om dat van over de 20 Jaren den Baron van Noircarmes / haer Broeder / in dienst van den Keyser was geweest / en aldaer Edelman van sijn Keyserl. Majesteyts Kamer / mitsgaders Major van 't Regiment van Duc de Bourneville / welcke in haer macht niet was om van daer te doen komen ; en daer uyt kan men af-nemen / hoe 't met veele andere moet toe-gegaen zijn.

De Fransse speelden oock bysonderlijck met de Contributien / daer over eenige Tractaten tot Deynse aen-gevangen wierden / om een eenparige voet in de selve te houden : maer men heeft eyndelingh gesien / dat het alleen was aen-geleght / om de Spaensse in onseeckerheyt te houden / en daer door van de Inkomsten / waer uyt zy ten deele mosten bestaen / te ontblooten : Daer tegens de Fransse de hare namaels met gewelt / als d'eerste te Velde komende / met Intrest en al wel dobbel hebben in-gehaeldt ; en daer by met hare Trouppen / onder Monsr. de Montal / komende te logeeren in Hal / Enguien en Nivelle / ruineerden al 't Lant / daer over d'assistentie na Valencijn en Camerijck most gebracht werden : ja gingen noch verder / want om de Vaert tusschen Brussel ende Antwerpen t'eenemael onbruyckbaer te maecken / quam op den 24 Februarij den Grave van Nancre / Gouverneur van Aeth / met 4 a 5000 Man / onder een groote Regen / aen de voorsz. Vaert / by een Plaets / de drie Gaten genaemt / alwaer zy de voorsz. Vaert meynden deur te steecken / en alsoo onbruyckbaer te maecken : Hy sont daer toe eerst een Detachement af / in voornemen / om door 't selve de Heu te krijgen / als waer mede dan dat werck dacht te beschicken / maer een Burger van Brussel / daer in zijnde / sneet de Lijn aen stucken ; en daer mede het Detachement niet konnende uytrechten / keerde weder nae 't gros ; dan daer op quam 't selve met alle macht daer op aen / doch of wel maer 200 Man / soo Spangiaerden als Hollanders / omtrent de drie Gaten lagen / en dat tot driemael vigoureuselijck van de Fransse wierden geattacqueert / soo nochtans mosten de selve af-wijcken / ende weder na hare Guarnisoenen keeren / hebbende omtrent 200 Man verlooren : Zedert considereerden de Spaensse die Plaets meer / waerom eenige Fortificatie daer by deden op-werpen.

De directie van Vranckrijck / als hangende aen een Hooft / sagh men dat enckel op een oogwit doelde / te weten / om nieuwe Conquesten in de Spaensse Nederlanden te doen / terwijl men in de andere Quartieren alleen defensive soude gaen ; en om te meerder Volck by een te komen brengen / resolveerde men diversche Plaetsen te demolieren / en om alle subsistentie aen de Geallieerde te benemen / het Lant / op de Frontieren van Duytslandt / tot de grondt te rui-

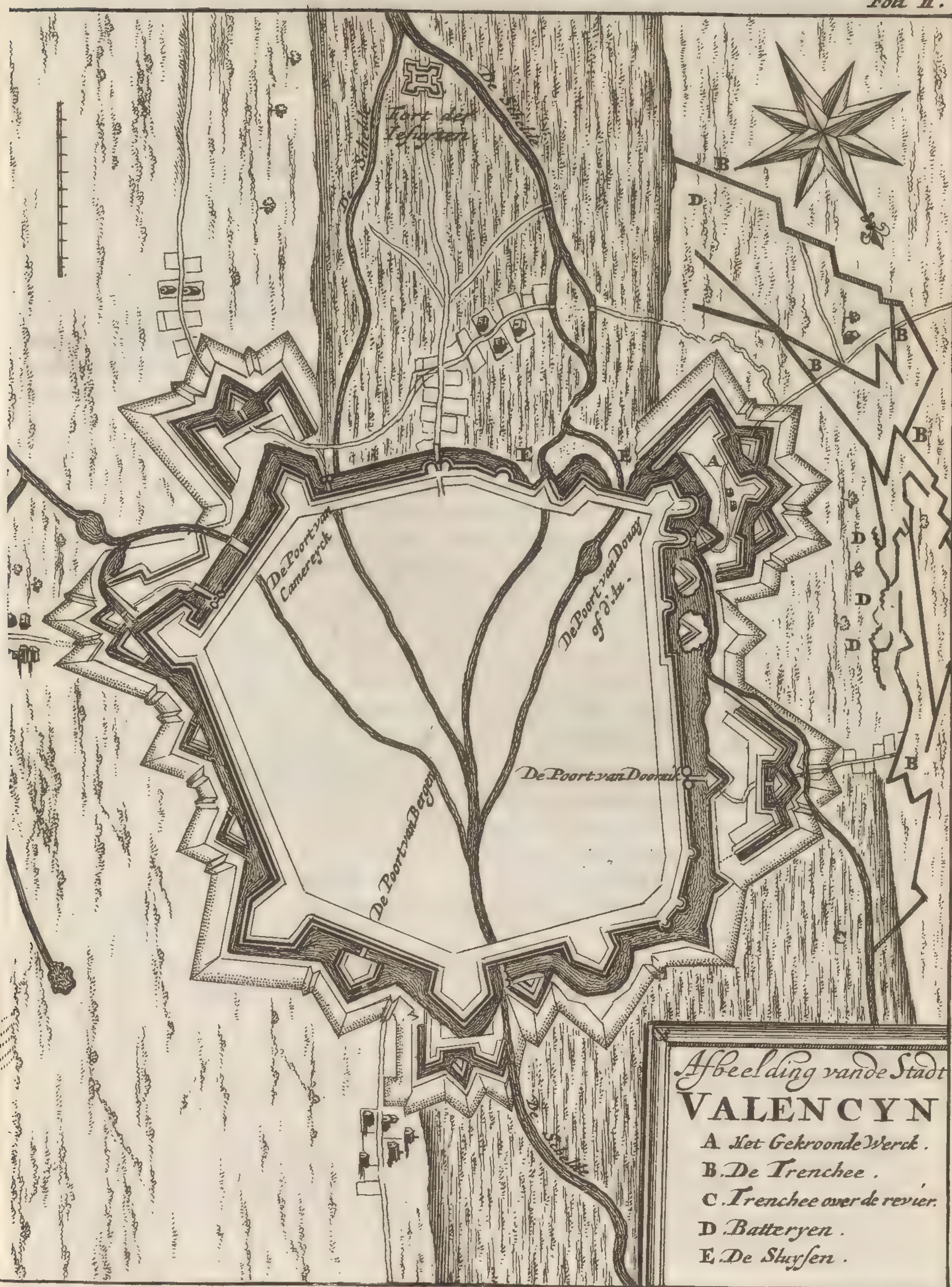
ruineren: Limborgh/ schoon de Fransse te vooren soo veel moeyten had gekost/was 't eerste/dat men met den aenvang van 't Jaer begon te ondermijnen/ en eer de Maent van Januarij half wegen was/ nae dat zy Fransse wat haer diende na Maestricht hadden gebracht/ hadden zy alles/ 't geen sterck was/ laten springen/ en voort de rest gedemolieert. Hagenauw in der Elsas ontfingh noch slechter Tractement/ want nae dat de Fransse eerst de Toorens en Muren daer rontom hadden laten opvliegen/ hebben zy op den 10 Februarij/ 's morgens ten 5 uren/ het binnenste van de Stadt aen-gesteecken/ begeerende niet dat de Burgers yets souden lesschen/ voor het Fransse Guarnisoen/ dat daer in lagh/ wegh soude zijn: Aldus quamen alle de Huysen/ die tusschen beyde de Rivieren stonden/ en 't schoonste van de Stadt is/ zijnde omtrent 170/ daer onder het Stadthuys/ Tol-huys/ het Arsenael/ &c. (sommige seer oude Gebouwen) door den brandt te verteeren/ hebbende alle de Gebeden van de Gemeente niet mogen helpen; doch Monsr. Monclar en la Brosse/ die dit werck soo bestelden/ scheenen selfs geen genoegen daer in te nemen/ voornamentlijck den eersten/ die 't excuseerde op sijns Conings ordre. Hier na golt het Zabern/ dat ten naesten by even eens getracteert wierdt: Dan Dachsburgh/ dat haer seer licht overgegeven wierdt/ nebens andere Casteelen/ namen zy weer in besettinge/ om met kleyne Guarnisoenen alles onder dwangh te houden: Maer 't was noch uytsporiger/ 't geen omtrent de Zaar-stroom en na de Paltz by de Franssen/ so zy zeyden uyt Coninckliicke ordre/ wiert gedaen: zy verwoesten/ plonderden en verbranden by de 200 Dorpen/ Casteelen ende Gehuchten/ soo dat men in eenige mijlen weegs Menschen noch Huysen meer vont; en daer nae op den selven dagh als Hagenauw wierdt aen-gesteecken/ hebben zy/ onder den Commandant de St. Goust/ insgelijckx haer desseyn tegens Tweebrugge/ nae dat alles/ wat waerdigh oordeelden/ nae Saerbrugge hadden vervoert/ geëxecuteert: sy deden eerst de Kerck-Toorn springen/ en daer op de Kercke hebbende geplondert/ ja de doode Furstelijcke Lijcken niet ongeschonden in haere Graven gelaeten/ hebben sy de Inwoonders in de selve Kercke doen gaen/ en nae dat sy doen de Huysen hadden geplondert/ ende den brandt daer in gesteecken/ hebben zy d'Inwoonders weder uyt de Kercke gelaten/ welcke noch/ soo veel mogelijck/ sochten te bergen; maer de Fransse onder de voornaemste Gebouwen hebbende Buskruyt geleyt/ soo zijn de selve ten meesten deele geruineert/ en daer mede zijn zy Fransse van daer mede vertrocken.

Dit geschiede terwijl men de Fransse Krijgs-macht/ als tot een Centrum/ vast te samen voerde in de Nederlanden/ die alsints wiert geëmployeert/ om Valencijn en Camerijck meer ende meer te benouwen/ nemende alle kleyne Plaetsen ende Sterckten daer omtrent in possessie: En om die van Valencijn weeck te maecken/ sont den Baron de Quincy aen haer de na-volgende Brief:

Missive van den Baron de Quincy aen die van Valencijn.

HEt is by nae een Jaer geleden, dat ick, zijnde in de Belegeringh van Condé, U dede verstaen den quaden staet, waer in sich U Opper-hoofden bevon-

den, om U onder haer Heerschappy te behouden, en te beletten, dat den alder-geluckighsten en goet-aerdighsten Koningh U sijn Wetten niet onderwierp. De uytkomst van de Veldt-tocht heeft U doen sien, dat ick U niets als de waerheydt gesegt heb; en tegenwoordig verseecker ick U, dat uw' selve Opper-hoofden nu in veel minder staet zijn, om U te ondersteunen, als toen, en ick sal U selfs seggen, dat de enckelde deernis, van U onder uw bederf gedruckt te sien, den Koning heeft bewogen, om niet tot het besluyt te treden, van U te verdelgen; zijnde sulckx hem also gemackelijck geweest, als Bouchain te veroveren, in 't gesicht van uw Legers, die niet zijn gekomen, als om U te bederven. Nu ziet ghy genoeghsaem de staet der saecken, en hoe 'er niets gebreeckt, als de wil, om U onder te stellen: Maer mijn hart schrickt, als ick al de toerustingen overweegh, die ghy weet, dat vaerdigh zijn, om die geene tot reden te dwingen, die sich tegens de grootste der Koningen sullen stellen: Ghy hebt van uwe Muren aenschouwers geweest van de veroveringe van Condé en Bouchain, en van 't bederf, 't welck dese Plaetsen hebben geleden: Ghy weet oock, in hoe weynigh dagen Arien, die stercke Plaetse, sich onder de Wetten van den Verwinnaer heeft gestelt: beraetslaeght, besweer ick U, wat zyde ghy wilt kiesen; ick verseecker U, dat de ruine deser Plaetsen niets is, ten aensien van die geene, die U over 't Hooft hangt; gelooft my, in 4 dagen tijts sal uw' schoone Stad heel in Asch en Stof leggen; soude het mogelijck zijn, dat ghy een soo blijckelijck ongeluck niet soud' willen myden? neen, mijn Heeren, ick geloof niet, dat ghy U wilt laten verdelgen: Soo ghy in staet waert, om U te beschermen, soude ick U daer toe vermanen, vermits 't lafhartigheydt is, dat men 't niet en doet, als men kan: maer zijnde verlaten, gelijck ghy zijt, wat valt 'er op te seggen, soo ghy den tweeden dagh doet het geene dat ghy den vierden dagh sult moeten doen, als zijnde gebracht in de uytterste nootsakelijckheydt, en in de staet van uwe Overgaef niet te konnen vermyden: Den Koningh is de beste Vorst van de Aerde; ick heb het U gesegt, maer hy is oock de gevoelijckste tegens die geene, die sich sonder reden tegen de macht van sijn Wapens stellen. Ick beklaegh uw ongeluck, maer wie is 'er de oorsaeck van? wie heeft desen Oorlogh begonnen? ghy weet het. Den Koningh evenwel is goet, en sal U altijt te gemoet komen in 't geene ghy van een goetheyt, gelijckmatigh aen de zijne, kond verwachten, soo hy U onderworpen sal vinden. Hy heeft een bysondere achtingh voor uwe Plaets, die hy begeert een van de vermaertste van Europa te maken, door de opstellingh der Koophandel, en herstellingh der oude Voorrechten, die men voor U heeft onderdruckt: Ghy moet een Provintie of Graefschap bysonder worden, en niet van Henegouwen af-hangen, en dat sal geschieden, soo ghy wilt: de oude bestieringh tot uwent moet herstelt worden, welcke alle Volcken van Europa over U heeft doen verwonderen, ende selfs Republijcken daer toe heeft bewogen, dat zy het model van haer bestieringh nae de uwe hebben op-gerecht: Gelooft my, mijn Heeren, uw geluck en ongeluck hangt aen U selfs; het eerste is, dat soo sijn Majesteyt eenige onder U hartneckigh vint, dat' er geen Verdragh voor haer sal wesen: Gedenckt aen 't bericht, 't geen ick U 't voorleden Jaer heb gegeven, 't geen ick U als noch voor oogen stel: Ghy sult een goet Vrient by den Coningh vinden, die voor U sal doen, het geene

Afbeelding van de Stadt
VALENCYN
A. Het Gekroonde Werck.
B. De Trenchee.
C. Trenchee over de revier.
D. Batteryen.
E. De Sluysen.
De Poort van Camereyck
De Poort van Douay of d'ile
De Poort van Doornik
De Poort van Bergen
De Schelde
Fort der Jesuyten

geene ghy in alle redelijckheydt fult wenſchen: en wegens 't beſtier in 't toekomende, ſal hy maken, dat den Koningh U toe-ſtaet een Gouverneur, Intendant en Bevelhebbers na u ſin, en ſelfs volgens de genegentheyt, die uw' Gedeputeerden aen ſijn Majeſteyt ſullen te kennen geven, &c.

Waer in men ſiet dat veele konſt van bedrogh is gebruyckt / om die van Valencijn in haer getrouwheydt aen Spanjen te doen waggelen / waer aen men echter niet en kan ſeggen / dat in waerheyt yets is geweeſt / hoewel de Franſſe Wapenen meer fortuyne hebben bejegent / als yemandt opt verwacht had: Maer laten wy haer te Velde volgen.

Monſr. de Louvoy / als d'ordinaris Voorlooper des Conings van Vranckrijck / vertrock den 26 Februarij van Parijs / en wiert op den 28 van den Coningh ſelfs gevolght / die op den 4 Maert in 't Leger quam voor Valencijn / welcke Plaets drie dagen te vooren / namentlijck op den eerſten Maert / t'eenemael beſet ende beſlooten was van den Hertogh van Luxemburgh en den Grave van Montal / met de gantſe Krijgs-macht des Konings / die men oordeelde tuſſchen de 50 a 60000 Man ſterck te weſen: Daer over ſijn Majeſteyt tot Luytenants Generael hadde geſteldt den Prince van Soubiſe / den Duc de Villeroy / den Comte d'Auvergne / Colonel Generael van de lichte Cavallery / de Graven van Pleſſis / van Biſſi / van Chazeron / van Montbron / en van Gaſſion / en den Marquis van Genlis / van Joyeuſe / van Rannes / en de la Trouſſe / nevens Sr. de Monclar. Tot Velt-Marſchalcken den Grave van Agen / eerſten Capiteyn van de Guarde du Corps / den Prince Palatijn van Birckenfelt / den Ridder de Fourbin / den Marquis de Lambert / de Renty / de Boufflers / de Tilladet / de Quincy / de Schombergh / en de la Rabliere / den Ridder de Tilladet / den Comte de Broglio / de Srs. d'Albret / de Boquemar / de Cezan / d'Ortijs / de Pertuis / du Ranché / de Revefillon / en des Bonnets. Tot Brigadiers van de Gendarmerie / de Srs. de la Fitte / en de Jonvelle. Tot Brigadiers van de Cavallery / den Marquis de Noman / de Buſenval / de la Salle / de la Vallette / de Montrevel / de S. Gelais / en de Bordage / den Grave van Tallart / den Ridder de Grignan / en de Srs. de la Serre / de St. Rut en de Vivans: En tot Brigadiers van de Infanterye / den Marquis van Nelle en d'Urelles / de Srs. de Villechavere / de Varennes / de St. André en de Phiffer.

Den Aerts-biſſchop van Parijs ſtelde voort de Gebeden van 40 Uren in / voor de preſervatie van den Perſoon van den Koningh / en 't ſucces van ſijne Wapenen.

Hoogh-gemelden Coningh / als vooren gedacht / gekomen zijnde in 't Leger voor * Valencijn / gingh aenſtonts de Poſten viſiteren / beſchouwde de Plaets /

* Valencijn, een ſchoone groote Stadt, gebouwt, ſoo men gelooft, van Keyſer Valentiaen, om ſijn aengename Lucht en vruchtbare Landouwen, en deſwegen na ſijn Naem genoemt, leght in Henegouwen, 7 Mijlen van Bergen, en 7 van Rijſſel, op de Schelde, die daer door loopt, gelijck oock het Riviertje de Roüelle; en heeft uyt beyde ſoo veel Water, dat niet alleen de Borgers en Inwoonders ſigh daer van konnen bedienen, maer men kan oock daer mede de eene kant van de Stadt onder Water ſetten: Is wel gelegen in haer Bolwercken, en daerom voorheen geconſidereert als een Plaets, die niet wel te winnen was.

en liet de Wegen beſetten / waer door eenigh Secours in de ſelve konde weren gebracht ; voorts dede de Plaetſen aen-wijſen / daer men de Batteryen en Mortiers ſoude planten / en waer men de Trencheen ſoude openen.

Binnen de Stadt was omtrent 2000 Man / Spangiaerden / Walen ende Italianen / en 1000 Ruyters of Dragonders / behalvens eenigh Volck / particulier by de Stadt aen-genomen : Den Marquis van Risbourgh / Broeder van den Prince van Eſpinoy / was daer Gouverneur van / en noch twee dagen nae des Coninghs komſt in 't Leger / geraeckte den Grave van Solre met noch een Collonel / diens Regimenten daer in laegen / binnen de Stadt. Den 7 Maert arriveerden eerſt de Stucken / Canon en Bagagie / door den overbloet van de gevallen Regen/en by gevolge quade Wegen/tot St. Amant/ en vervolgens in 't Leger. Tuſſchen den 9 en 10 wierdt de Trenchee door 6 Battaillons geopent / met 3000 Arbeyders / uyt verſcheyde Regimenten gedetacheert : Den Mareſchal de Schombergh / den Grave Bardi Magalotti/ Lt. Generael / den Grave van St. Geran / Mareſchal de Camp / en den Marquis de Dangeau / Ayde de Camp van den Coningh / waren met 6 Eſquadrons dien dagh op de Wacht / hebbende de eerſte nacht by de 1600 ſchreden geavanceert : Daer wierden oock verſcheyde kleyne Poſten in-genomen/ die de Belegerde nae eenige reſiſtentie verlieten. De Trenchee wierdt in drie Tacken uyt-gebreydt / om meeſter te werden van de ſpatie / die tuſſchen de Schelde / en 't onder-geloopen Lant was ; al 't welcke de Franſſe ſoo wel geluckte / dat ſy den 15 waren geavanceert dichte by de Voet van de Glacis van 't Contreſcarp van een gekroont Hoornwerck / ſonder veel Volck verlooren te hebben : Hier op reſolveerde den Coningh / om niet met d'ordinaris wijſe van 't vermeeſteren van ſoodanige Wercken veel tijt te verlieſen/ het voorſz. Hoornwerck van 4 kanten te gelijck / op den 17 's morgens ten 8 uren / te laten beſpringen : maer om de Belegerde te matteren / ende niet wel op haer hoede te doen zijn / dede haer ſijn Majeſteyt de nacht te vooren ongemeen quellen met het in-werpen van Granaten / Bomben / Vier-potten / en andere Brant-gereetſchappen / tuſſchen de Poort nae Doornijck / en de Poort d'Auzin / van welcke kant de Stadt geattacqueert wierdt / daer mede al ettelijcke Huyſen in de Straet d'Auzin in brant geraeckten / en waer door veele / vermoeyt door het waecken / des morgens hun tot ruſten hadden begeven / ſoo dat de beſettinge op de Wallen ſlecht was ; daer by quam / dat den Gouverneur den Marquis van Risbourgh/zijnde in 't begin van de Belegering gequetſt/ het Bedde hielt/ſo dat men dit oordeelt onder andre mede d'oorſake van 't verlies der Stad is geweeſt. Den Coningh gingh ondertuſſchen met ſijn werck voort / en ordonneerde aen de Compagnie van de witte Muſquettiers / hebbende voor aen de helft van de Compagnie Granadiers te Paert / 't Hoornwerck aen de Hals van de rechter zijde te attacqueren / en aen ſijne Compagnie van de ſwarte Muſquettaires d'attacque aen de Hals van de ſlincker Hant met de wederhelſt van de voorſz. Compagnie Granadiers ; vorder commandeerde / dat ſijn Regiment Franſſe Guardes het voorſte van de rechter Handt ſoude aen-taſten/ en het Regiment van Piccardyen/ met dat van Soiſſons/aen de ſlincker Hant :

Welcke

Welcke Troupen haer gesamentlijck mosten vaerdigh houden/ omme gelijckelijck te beginnen/ soo dra sy het geluyt van 9 Canon-schooten/ welcke van het geluyt van 52 andere Stucken Canon en 32 Mortiers soude werden gevolgt/ souden hooren; 't geen zy dan soo dra niet gewaer wierden/ of 't Contrescerp wiert met de eerste aenloop/ als zijnde seer weynigh verweerders daer in/ vermeestert/ wijckende die daer noch in waren/ nae het gekroonde Hoornwerck/ daer sy vervolgens oock uyt-gedreven wierden/ en haer begevende in een halve Mane/ welcke in 't midden van dat Werck was/ wierden zy daer oock geforceert; een gedeelte van de Officiers en Soldaten van die van binnen begaven haer voort in seeckere spatie van een Ravelijn/ genaemt de Pastey/ doch de schrick onder haer zijnde/ hielden daer mede geen stant/ en willende deswegen tot binnen de Stadt wijcken/ geraeckten de Fransse al vechtende/ en soo vermengt/ mede daer binnen/ die voort het Klincket vermeesterden/ en langst de Wallen liepen/ alwaer zy haer retrencheerden/ en sich meester van 't Canon maeckten/ 't geen zy aenstonts tegens de Stadt keerden/ waer door die van binnen haer soo verstelt vonden/ dat sy haer op discretie overgaven: Wordende de Fransse alsoo met een slagh meester van een soo considerable Stadt/ daer zy noch niet een Buyten-werck van gewonnen hadden: Den Koningh beschoude van een Hoogte dese Actie/ en siende alom de Fransse en Switserse Vaendels op de Wallen geplandt/ quam op een galop nae de Stadt gereden/ doende de zijne toe-roepen/ dat niemandt soude hebben te plonderen/ of eenige van de Burgers leet te doen: Den Marquis van Louvois reed vervolgens daer binnen/ aen wie de Magistraet seer ootmoedige submissien dede/ maer hy renvoyeerden haer aen den Coningh. De Fransse zeyden/ dat sy in dese attacque/ welcke niet boven 3 quartier van een Uur had geduurt/ niemant van consideratie hadden verlooren/ als den Grave van Bourlemont/ Collonel van het Regiment van Piccardyen/ drie Musquettaires du Roy/ ses Granadiers/ en eenige Soldaten/ maer geen 50 Man in 't geheel. Monsr. de Louvois den Coningh van alles rapport hebbende gedaen/ begaf sich ten 4 Uren na de middagh weder daer binnen/ en reed door eenige Straten/ alwaer over al de Huysen geslooten vont; zijnde die soo rijck-bevolckte Stadt aenstonts in stilte/ als of 'er weynigh of niet gepasseert was/ 't geen dan de presumptie vermeerderde/ dat de Borgery weynigh differentie heeft gemaeckt/ onder wiens Heerschappye zy waren: Monsr. de Louvois begaf sich eyndelijck by den Marquis van Risbourgh op 't Stadthuys/ en belaste dat alle de Spaensse Officiers haer binnen de Kerck de Nostre Dame la Grande souden begeven. De Fransse seggen/ dat zy tusschen de 2 en 3000 Soldaten/ daer onder een gedeelte/ in de Buyten-wercken zijnde/ door 't onverwacht binnen komen der Franssen/ wierden af-gesneden/ met dese veroveringh als Prisonniers de guerre souden bekomen hebben/ waer onder sy by de 1200 te Paerde reeckenen: De meeste van remarcque waren den Marquis van Risbourgh/ Gouverneur/ gequetst aen den Hals/ den eersten dagh als de Fransse voor de Stadt quamen/ en alsoo buyten postuur geraeckt van te konnen commanderen: Den Grave van Solre/ den Marquis de Lede/ en Sr. Despréts/ Colonellen van de Infan-

 terye/

terye / en Srs. de Lumbres en de Fiennes / Collonellen van de Cavallerye / nevens Sr. van Lier / Collonel van de Dragonders: Den Gouverneur is namaels / met permiſſie van de Franſſe / uyt ſijn Gevangenis tot Bruſſel gekomen / om ſich te verantwoorden / tot bewijs / dat het aen ſijne Trouw niet en heeft gemancqueert. Den Coningh quam op Donderdagh den 18 Maert binnen Valencijn / en nam den Eed van de Borgery / aen welcke ſijn Majeſteyt toe-ſeyde / dat haer met geen Guarniſoen in haer Huyſen ſoude beſwaren: maer dat 'er een Citadelle ſoude moeten werden gebout: Waer van naderhant veel geſproken / maer niet gevolght is; doch men heeft haer ontwapent / Monſr. de Magalotti wiert Gouverneur van de Stadt gemaeckt / en den Coningh / om ſijne Officiers te recompenſeren / beval dat men aen Sr. de Jauvelle / Capiteyn Lt. van de tweede Compagnie van de Muſquettaires / ſoude geven de Commiſſien en Appoinctementen van Mareſchal du Camp / aen den Marquis de Veins / die het Detachement van de Muſquettaires uyt de ſelve Compagnie commandeerde / van Brigadier van de Cavallerye / en ſoo de reſt na advenant.

Den Coningh van Vranckrijck (van wie wy doorgaens hebben geſproken / hoewel dickmaels alleen met de benaming van Coning uyt-gedruckt / om niet laſtig in 't repeteren te zijn) dede voort / ſonder eenig verſuym / alſoo ſijne Trouppen niet vermoeyt waren / Duc de Luxemburg / met een gedeelte van de ſelve / * Camerijck beſluyten / ende den Mareſchal de Humieres / met een ander gedeelte / St. Omer: Hier na vertrock ſijn Majeſteyt den 20 Maert uyt het Leger voor Valencijn na Camerijck / alwaer den 22 dito quam / en gingh de Plaets tot op een Muſquet-ſchoot beſchouwen; waer nae ordonneerde / dat men met de Contrevalatie / die men tegens die van de Stadt maeckte / voort ſoude varen: Terwijl de Boeren van Piccardyen / om eenmael vry te zijn van de inballen / die zy van die van Camerijck hadden te lijden / aen de Circumvalatie arbeyden: De Canonicken van de Hooft-kerck quamen aen den Coningh verſoecken / dat op hare Kerck niet en mocht geſchooten werden; 't geen haer

* De Stadt Camerijck is in Nederlant een van de outſte, zijnde in de tijden des Roomſſen Konings Servii Hoſtilii gebout, en het Caſteel door Keyſer Karel de Vijfde, en altijt by de Spaenſſe ſeer ſorgvuldigh bewaert geweeſt: Het is de eerſte Stadt geweeſt, die Clodion, Koningh in Vranckrijck, heeft verovert gehad, als wanneer beyderſijts by de 53000 Man doot bleven: Een geruymen tijt daer na is de ſelve door de Deenen uyt-geplondert, en in brandt geſtoocken, en naderhant van de Keyſers onder het Roomſche Rijck gebracht geworden; zijnde een ſeer rijcke en wijt-beroemde Stadt, alwaer men heeft geobſerveert, dat Jaerlijckx meer als over de 60000 ſtucken Linnen of Camer-doeck wierde gemaeckt, waer van yder ſtuck niet onder de 40 gulden wiert verkocht: Deſe Stadt, in handen van de Franſſe zijnde, wiert in 't Jaer 1581 door de Spaenſſe ſeer langen tijdt belegert gehouden, en die alle toevoer af-ſnijdende, wiert de Hongers-noot ſo groot, dat die van binnen ſich in 't laetſte met Peerde- Katte- en Ratte-Vleeſch hebben moeten onderhouden, koſtende een Koe 200, en een Schaep 50 gulden, een Pont Boter 24, een Pont Kaes 30, een Ey 11, en een Once Sout 8 ſtuyvers; dan ten laetſten quam des Koninghs in Vranckrijckx Broeder, den Hertogh van Anjou en Alençon, de Belegerde tot aſſiſtentie, waer door de voorſz. Stads noch tot in 't Jaer 1595 in handen van Vranckrijck verbleef: Edoch naderhandt den Graef van Fuentes vernemende, dat de geheele Borgerye met het Pranſſe Guarniſoen ſeer te onvreden was, en de Switſers op hare zyde hadden gebracht, quam hy de ſelve wederom belegeren, en wierde de Stadt alſoo overgegeven, retirerende het Franſſe Guarniſoen op 't Caſteel, van waer ſich noch een tijt langh defendeerde, maer eyndelijck op den 7 October ſigh mede moſt overgeven: ende is van die tijt af, tot in dit 1677ſte Jaer, de voorſz. Stadt en Caſteel in handen van de Spaenſſe gebleven.

A
B
C
D
E
F
Afbeeldinge vande Stadt
CAMERYCK
A. Het Casteel
B. Het kleyn Casteel
C. Redugt en Poort van Bappoume
D. De Poort Nostre dame
E. De Poort van Peronne
F De valse Poort met de Watermolé

haer geconsenteert wierdt: Daer was een vry goet Guarnisoen binnen / namentlijck 1400 Paerden / ende de Regimenten Infantery van Vaudemont/ Molenbergh / Tilly / en een Yrs / nevens twee oude Spaensse Regimenten / waer van den Gouverneur Don Pedro de Zavala hem meest in 't Casteel bediende. Den Coningh nam sijn Quartier aen dees zijde van de Schelde / den Hertogh van Luxemburgh aen sijn lincker / den Mareschal de Lorge aen sijn rechter Handt / en den Mareschal de Schombergh aen de andere zijde van de Schelde: Den 23 waren de Linien al verre geadvanceert: Den 24 deden die van binnen een Uytval / met 300 Ruyters / aen de kant van den Mareschal de Schombergh / maer wierden door den Brigadier Rose te rugge gedreven tot aen de Palissaden / alwaer de selve gequetst wierdt / doch die van binnen verlooren 9 Ruyters: Den 25 wiert de Contrevalatie door de Soldaten voltrocken / gelijck op den 27 de Linien van Circumvalatie door de Boeren van Piccardyen voorsz.: Waer op den Coningh de Trencheen op den 28 tegens den avont dede openen / na de kant van Nostre Dame / omme twee halve Manen te doen attacqueren. Den Mareschal de Schombergh / den Marquis de Renel / Lut. Generael / den Grave van St. Geran / Mareschal de Camp / Sr. de Rubantel / Brigadier van de Infantery / en den Prince de Harcourt / Ayde de Camp van den Coningh / namen d'eerste Wacht waer / met drie Bataillons van de Fransse Guarde / een Esquadron van de Guarde Lijf-wachten / en noch eenige andere: Sijn Majesteyt dede self het werck beginnen / en bleef een wijle te Paert daer by; waer uyt men siet / dat de Fransse hare saken met groote macht hebben gedaen: Die van binnen schooten daer wel vry sterck tegen / maer quetsten alleen eenige Soldaten: Den 29 loste Duc de la Fuelliade / Marschalck van Vranckrijck / Sr. de la Cardonniere / Lt. Generael / en andere Grooten met nieuwe Troupen de voorgaende af; 't geen den 30 weder dede den Hertogh van Luxemburgh / Marschalck van Vranckrijck / den Grave van Auvergne / Lt. Generael / en andere / werdende dien Nacht de Approchie tot op 150 passen aen 't Contrescerp gebracht / sonder dat 'er veel Volckx / soo van buyten als binnen / gesneuvelt was. Den 31 Maert en 1 April wierden alleen de voorgaende Wercken gecontinueert / sonder dat 'er yets voornaems passeerde. Den 2 April had den Hertogh van Fuelliade / nevens andere Grooten de Wacht / als wanneer de Fransse de belegerde uyt een halve Maen / en een gedeelte van 't gekroonde Hoorn-werck dreven / doch wierden van die van binnen daer weder soo dapperlijck geattacqueert / dat zy tot in 't Contrescarp mosten retireren: Maer tusschen den 2 en 3 deed den Coningh met ongemeen gewelt aen-tasten twee halve Manen / die na de kant van 't Casteel lagen / soo dat / na eenige tegenstandt van die van binnen / daer meester van wiert; en dede op den 3 voor de middagh de Mineur al attacheren aen de Stadts Wallen: waer op die van binnen versochten te capituleren; den Grave van Auvergne ontfingh de Ostagiers / en den Koningh stont haer toe een Stilstant van Wapenen voor 24 Uren: Inmiddels wiert by den Griffier van de Stadt / en den Proboost van de Cathedrale Kerck / een Accoort voor de Borgerye geobtineert / dat sy souden werden getracteert gelijck als die

van Rijssel en Doornick: doch om den curieusen Leser noch nader te voldoen/ soo stelle hier nevens d'Articulen/ soo die versocht / als gelijck die geaccordeert zijn.

TRACTAET en CAPITULATIE,

Geaccordeert door sijn Alder-Christel: Majesteyt, aen den Provoost, Deecken en 't Capittel van de Metropolitaine, Prelaten en andere Capittelen ende Gemeenschappen, composerende de Geestelijckheyt van de Stadt, Stede en het Hartogdom van Camerijck, Lant en Graefschap van Cambresis: En aen den Provoost, Schepenen, Ingesetenen ende Inwoonders van de selve Stadt, op dessels Overgaef onder sijn gehoorsaemheyt.

Antwoorden, die den Koningh heeft gegeven op yder van de Puncten en Articulen van de tegenwoordige Capitulatie.

PUncten en Articulen, die sijn Alder-Christel. Majesteyt ootmoedigh werden gebeden te willen toe-staen aen de Provoost, Deken en 't Capittel van de Metropolitaine, Prelaten en andere Capittelen en Gemeenschappen, composerende de Geestelijckheyt van de Stadt Camerijck en 't Lant van Cambresis: Gelijck oock aen den Provoost en Schepenen van de geseyde Stadt, op des selfs Overgaef onder sijn gehoorsaemheyt.

1. Sijn Majest. heeft geaccordeert ende accordeert den inhout van dit Articul, om gebruyckt te werden, gelijk als gedaen werdt tot Rijssel en in d'andere geconquesteerde Plaetsen van sijn Majesteyt in Vlaenderen.

1. Dat het Catholijcke, Apostolise en Romeynsse Geloof sal werden bewaerdt, geobserveert en gemaintineert, in de gantse uytbreydingh van de Stadt, Vrydom, en 't Landt van Cambresis, de Landen daer in besloten, ende andere Plaetsen van de Diocese, sonder aldaer in eeniger manieren toe te staen de vryheyt van Conscientie en Predicatie, 't zy in 't secreet of publijck, noch eenige oprechtinge van Kercken.

2. Wert geaccordeert ten opsigt van de Gouverneurs, Commandeurs en andere Hooft-Officiers.

2. Den Coning wert seer ootmoedig gebeden, geene Gouverneurs, Commandanten, Officiers en Soldaten te stellen van andere Relige, als de Catholijcke, Apostolise en Romeynsse.

3. Hier in sal ten desen regarde gedaen werden als tot Rijssel en Doornijk.

3. Dat het Concilie van Trenten daer sal werden gemaintineert, en geobserveert in de forme en maniere, gelijck het is tot op heden ontfangen en gepractiseert.

4. De genomineerde in dit Articul sullen alle de selve goede Tractamenten ontfangen, welcke tot noch toe

4. d'Aerts-bisschop, Capittels, Metropolitaine, en andere, Abten en Abdissen, Religieuse en Geestelijcke, aldaer wettelijck gestelt, Hospitalen, godtvruchtige Fondatien, Burgeren en Inwoonderen van de Steden en 't Landt, en alle andere, van wat staet of conditie dat zy mogen wesen, Kerckelijck, Wereltlijck, van Ordres of andere, sullen volkomentlijck en vredighlijck genieten allerhande Privilegien, Immuni-

niteyten, Vryheden, Exemptien en andere Rechten, die haer competeren en toekomen van rechts wegen, en geaccordeert by de H. H. Regulen, Gratien en Privilegien, gegeven by de H.H. Pausen, Concilien en Opper-Geestelijcke, geoctroyeert by de Keysers, Coningen, Princen en andere Souverainen.

5. De geseyde Aerts-Bisschoppen, Capittels en Abten sullen werden herstelt en geredintegreert in al 't geene, 't welck haer door 't verval der tijdt en andersints soude mogen ontnomen wesen, en waer van haer 't genot hier bevorens is onthouden; en voornamentlijck den Aerts-Bisschop, gesamentlijck met sijn Capittel, of bysonder, bidden sijn Majesteyt met alle respect, dat hy wil aggreëren en toelaten, dat sy hem haer ootmoedige remonstrantien daer over mogen komen doen.

6. De Waerdigheden, Præbendes, Beneficien, Kloosters, Monasterien, Capellen en andere godvruchtige Gebouwen, komende vacant te vallen, sullen door de Versamelaers en Patronen, op de gewonelijcke en toegelaten wyse, na de Rechten en Concordantien van Duytslant, voorsien werden, sonder die te mogen erigeren of in Commanderye te geven.

7. Den Aerts-Bisschop sal weder vry in sijn Kerck mogen keeren, om daer sijn residentie te houden, gelijck oock soodanige andere Stadt of Plaetsen van sijn Diocœse, schoon onder een andere Heerschappye, als hy 't bequaemst sal vinden, en aldaer mogen oeffenen sijn Aerts-Bisschoppelijcke Functien, visiten, bedieninge der Sacramenten, ende alle andere in de uytbreyding van 't selve, soo door sigh selfs, de Vicarisen Generael en Officianten, als andere sijne Officiers, gesamentlijck of bysonder, volgens de voorvallen, sonder te willen toelaten dat aen hem eenige verhinderingh gedaen werdt in de geestelijcke en wereltlijcke exercitien, directelijck of indirectelijck; gelijck oock niet aen die geene, welcke door hem gestelt werden, selfs in de 4 andere Diocœsen van sijn Provintie, gelijck de H. Canones sulckx toelaten, maer dat in tegendeel haer door de Officiers van sijn Majesteyt alle hulp, faveur en gunst sal werden bewesen, soo wanneer sy daer toe versocht en gebeden werden.

8. Dat men niet sal mogen visiteren sijn Huys, Papieren, Koffers en Bagagie, als hy die tot sijn gemack daer uyt laet halen, maer dat sy sullen getransporteert en overgegeven werden in alle seeckerheyt, waer hy sigh sal bevinden.

9 De selve Capittelen ende Ecclesiasticquen en sullen niet subject zijn aen eenige effective of virtuële Logementen in haer

hebben ontfangen de Kerckelijcke en het Volck van de selve qualiteyt van Rysel en Doornijck.

5. Sijn Maj. sal met vermaeck hooren de remonstrantien van de genomineerde over dit Articul, en sal daer op al 't regard nemen, welcke sijn dienst kan toe-laten.

6. Hier in sal gehandeldt worden als met die van Rijssel en Doornick.

7. Den gedachten Aerts-bisschop den Eed van getrouwigheydt aen sijne Majesteyt doende, sal, soo te Camerijck als op andere Plaetsen van sijn Diocese, ontfangen werden, om daer sijn Functien te oeffenen, en sal in sijn Persoon ontfangen al het goet onthael, 't geen hy redelijcker wijs sou mogen begeeren.

8. Gelijck het buyten schijn is, dat ged. Aerts bisschop sich niet weder onder sijn Kerck sal willen begeven, soo is 't onnoodigh, dat hy sijn Reys-tuygh en Papieren daer uyt laet halen.

9. Ten desen regarde sal met haer

gehandeldt werden als ten tijde toen de Plaets onder de heerschappye van den Catholijcken Koningh was.

haer Huysen of andersints, tot haer last, van Krijgsluyden en Militairen, Officieren, Soldaten, of van wat qualiteyt dat sy mogen zijn.

10. Geaccordeert, mits betalende aen den Groot-meester van 't Geschut dat geene, het welcke met hem geaccordeert sal werden over de loskopingh der Klocken en andere Metalen, die hem met recht toebehoren in de Plaetsen, tegens welcke het Geschut is gebruyckt geworden.

10. En sullen de geseyde Steden en 't platte Landt, met al haer Inwoonders en Ingesetenen, sonder eenigh onderscheyt van qualiteyt, 't zy dat sy zijn Geestelijcke, Wereltlijcke, Militaire, van Ordres, Renteniers, Nootdruftige, Edele, Burgers, Ingesetenen, gelijck geseyt is, oock de Capittels, Capellen, godvruchtige Fondatien, Kloosters, Hospitalen, Gemeenschappen, algemeene en bysondere arme Gestichten, Lasarushuysen, Gebroederschappen, Bagijn-scholen, Lombert, en van gelijcken de Vremdelingen behouden al haer Goederen, roerende en onroerende, haer Rechten, Namen, Actien, Landen, Renten, Silverwerck, Gout, Silver, gemunt en ongemunt, Klocken, Koper, Tin, Loot, Yser, en alle andere Metalen, bewerckt en onbewerckt, Baggen, Juwelen, Verçierselen, geheyligde Vaten, 't Beelt van Nostre Dame van Gratie, de Heylige Lichamen, Reliquien, Heyligdommen, Bibliotheecquen, en in 't generael al haer Goederen, Officien en Beneficien, van alderhande nature en conditie, en ter wat plaetse dat zy oock zijn gelegen, en in-gevordert konnen werden; benevens haer Paerden en alle andere Beesten, sonder aen eenige los-kopingh, 't zy aen de Officiers van 't Geschut, of aen yemant anders, hy zy wie hy zy, gehouden te wesen.

11. Geaccordeert, om dit te genieten alleen van den dagh af van dese tegenwoordige Capitulatie.

11. Soo sullen oock in 't generael, en yder in 't particulier, sonder andere als dese verklaringe, alle Wereltlijcke, Militairen, van Ordres en andere mogen treden in de eygendom en 't genot van haer Goederen, roerende en onroerende, Namen en Actien, die souden mogen wesen geconfisqueert, of door desen tegenwoordigen Oorlogh op-geteeckent; en sullen daer van ten vollen mogen genieten de Vruchten, Renten en vervallen Termijnen, niet betaelt noch voldaen zijnde, soo daer onder eenige bevonden werden, 't zy die zijn gelegen in het Koninckrijck, de afgestane of geconquesteerde Landen, ofte ergens elders; gelijck oock ten opsicht van de Erffenissen en Goederen, in de welcke zy ab intestato souden konnen succederen, soo 'er geen dispositie ter contrarie is, en in besit genomen zijnde door andere, ter oorsaeck van den tegenwoordigen Oorlogh.

12. Sijn Majest. heeft niet redelijck geoordeelt de eysch, in dit Articul begrepen, toe te staen.

12. Dat al die geene, die haer Goederen in dese Stadt hebben bewaerdt of gevlucht, de selve daer uyt sullen mogen halen, verkoopen en de Penningen ontfangen, schoon dat zy oock Onderdanen van den Catholijcken Koningh waren.

13. Dat

13. Dat de Justitie bedient sal werden als van te vooren door den Officiael, Capittels en Officiers, soo van den Aerts-bisschop, als van de Capittels en Leen-mannen, Magistraten en andere, hebbende Jurisdictien, in de welcke zy, yder in haer regard, sullen werden gemaintineert.

13. Geaccordeert, mits dat sy door hun getrouwheyt en goet beleyt haer dese gratie waerdig maken.

14. De Appellen der Sententien van de Officianten der Provintie, Capittels en andere, geschiedende door Geestelijcken, sullen resorteren onder den Officiael van Camerijck, en die van de subalterne Schepenschappen onder de Magistraet van de ged. Stadt, gelijck voor desen is gepractiseert geweest; maer die van de Magistraet en andere Wereldtlijcke Rechters aen 't Parlement van Doornick, sonder elders getrocken te mogen werden.

14. De Appellen der Geestelijcke sullen resorteren onder die geene, daer zy met recht behooren; en ten regarde der Wereltlijcke, onder den Souverainen Raet, op-gerecht tot Doornick.

15. Sijn Majesteyt werdt ootmoedigh gebeden, te willen besweeren de onderhoudingh der Rechten, Gewoonten, Rechts-formulen, oude Privilegien en Immuniteyten der geseyde Geestelijcken en de Stadt: En dat alle Burgers en Ingesetenen noch haer Goederen in de eerste instantie niet aensprekelijck sullen zijn voor haer gewoonlijcke Rechters.

15. Sijn Majest. belooft inviolabelijk te doen bewaren en observeren al 't geen dat hy by dese Capitulatie accordeert.

16. Dat de Gouverneurs ende Luytenants van de geseyde Stadt en 't Casteel sullen gehouden zijn den selven Eed te sweeren en te doen.

16. De Gouverneurs en Luitenants soo van de Stadt als 't Casteel, sullen even 't selve, 't welck in de bovenstaende Apostille is gemarqueert, beloven.

17. In consideratie van de armoede der Stadt, en dat de effective inlogeringh in de Huysen der Burgers haer totale ruine is, soo wert sijn Majesteyt ootmoediglijck gebeden, te willen accorderen en toe-staen, dat de Soldaten, die hy daer in Guarnisoen sal leggen, mogen werden gelogeert in de Citadelle, Casteelen, Baracquen en Hutten, gelijck tot noch toe gepractiseert is geworden.

17. Sijn Majest. sal in de Citadelle soo veel Troupen doen logeren, als daer in sullen konnen verblijven, en de rest in de Hutten, welcke de Inwoonders der Stadt gehouden sullen wesen te meubleren van Beddingh, en daer in 't Vuur voor de Soldaten, die daer in gelogeert sullen werden, te verschaffen, gelijck oock aen die van de Citadelle.

18. Dat in alle geval van Logementen, die in de Stadt souden moeten geschieden, ter oorsaecke van de aenkomst van sijn Majest. of andere van sijnen 't wegen, de Canonicken, Beneficiers en Magistraten daer van, en van de onkosten, hier uyt spruytende, sullen ge-exempteert en bevrijt werden.

19. Dat voor de Geestelijcken, Edelen, Edelluyden ende Burgers sullen werden bewaert alle soodanige Rechten en Privilegien, welcke zy hebben genoten, soo in de Stadt als ten platten Lande, en dat zy, besittende Leen-goederen, niet sullen

18. en 19. Ten regarde van dese 2 Articulen sal daer in gehandeldt worden op de selve wijs als ten tijde van de heerschappy van de Catol. Coning is gepractiseert gewordẽ.

len werden belast met den Ban en Arrier-ban, gelijck zy voor desen niet zijn geweest.

20. Geaccordeert, mits dat sy hun door haer goet beleydt een diergelijck Tractament waerdigh maken.

20. Dat alle Edelluyden en voornaemste Officiers sullen blijven in 't besit der Wapenen, behoorende tot haer qualiteyt, gelijck oock van die, welcke tot haer sekerheyt dienen in haer Reysen op 't Lant, soo als zy voor desen hebben genoten.

21. Sijn Majest. sal haer Rechten ten desen regarde laten examineren, en sal vervolgens daer in voorsien op de gunstigste wijse, als de Justitie hem sal konnen toe-laten.

21. Dat de Ingesetenen en Inwoonders van de gedachte Stadt Camerijck en 't Landt van Cambresis de vryheyt van de Jacht sullen genieten, gelijck zy die van alle outheyt af hebben gehad.

22. Sijn Majest. kan dit Articul niet toe-staen.

22. Dat de Huysen noch Goederen der Ingesetenen, woonende in de geseyde Stadt, noch oock van die geene, welcke daer uyt sullen trecken, in geenderhande maniere gevisiteert sullen mogen werden, om wat oorsake, of onder wat pretext sulckx mocht zijn.

23. Sy sullen ten desen regarde gehandelt worden als de Inwoonders van de andere geconquesteerde Steden van sijn Majesteyt.

23. Dat aen de Inwoonders sal toe-gelaten worden, als het haer sal goet duncken, nae Vranckrijck, de gecedeerde en geconquesteerde Steden, en 't platte Landt van de selve, te gaen en te komen: en dat zy ten dien eynde Passepoorten van sijn Catholijcke Majesteyt sullen mogen nemen, om geen gevaer te loopen van Prisonniers de guerre gemaeckt te worden, en subject te zijn aen eenigh Rantsoen.

24. Geaccordeert.

24. Dat de Tolle over de Rijcken, en den Impost van het Sout niet sal gepractiseert worden in de Stadt, Vrydom, Macht en 't platte Lant van Cambresis.

25. Sy sullen ten desen regarde gehandelt werden als de Religieusen van de andere geconquesteerde Steden van sijn Majesteyt.

25. Dat de Monnicken en Nonnen, zijnde in de Cloosters der ged. Stadt, 't zy dat zy zijn ingeboorne of niet, nieuwelingen of ingewijde, daer vryelijck sullen mogen verblijven, en onder haer selfde Opper-hoofden, schoon dat zy onder de gehoorsaemheyt van den Catholijcken Coning woonen, sonder dat zy ergens elders sullen mogen werden gesonden, als door ordre van haer Opper-hoofden, noch geobligeert andere Religieusen van een vreemde Natie te ontfangen.

26. en 27. De Lombert sal werden geadministreert als die van Rijssel en Doornick.

26. Dat de Lombert, in dese Stadt op-gerecht, met alle de Penningen, die haer toe-behooren, sal werden gemaintineert en geconserveert tot profijt van het publijck, en bysonderlijck bewaert met haer Gebouwen, en al 't geene daer aen dependeert, om geregeert, gegouverneert en geadministreert te werden door die geene, welcke tegenwoordigh daer in zijn gestelt, of door andere, welcke daer in van de Magistraet gestelt souden mogen werden: En sullen alle de Meubelen en 't

Gelt,

Geldt, daer in beleendt, wie het oock daer in gebracht ſoude mogen hebben, daer werden bewaert tot profijt van die gene, aen wie zy behoren, om haer te werden gereſtitueert, of weer ter hant geſtelt, en de Penningen geëmployeert volgens de intentie van de geſeyde Lombert.

27. Dat de geſeyde Lombert met des ſelfs Officiers t'eenemael ſubject ſal zijn aen de Juriſdictie der Schepenen, ſonder dat de Sur-Intendanten der Lomberden, opgerecht in Vranckrijck, daer in eenige Opperhoofdigheydt of kennis ſullen mogen pretenderen.

28. Dat de Sententien, gegeven, geduurende deſen Oorlogh, over de niet verſchijningh op den beſtemden dagh, tegens de Inwoonders van de Stadt en 't platte Lant, ſullen werden geannulleert, in dier voegen, dat zy haer uytvluchten ſullen mogen by brengen, gelijck zy ſouden hebben konnen doen voor de gedachte veroordeelingh en Oorlogh.

28. De Magiſtraten van Camerijck ſullen ſigh klaerder moeten uyt-drucken, wat zy door dit Articul begeeren, en vervolgens ſal ſijn Maj. daer in voorſien, gelijck hy 't bequaemſt ſal vinden.

29. Dat de Munt ſal blijven, gelijck die tegenwoordigh in ſwangh is.

29. Geaccordeert.

30. Ingevolge van 't welcke alle Rembourſementen, betalingen van Hoven, achterſtallen van Renten, en alle andere ſchulden betaeldt en voldaen ſullen werden in diergelijcke Munt, als die beſtemt en verkocht zijn.

30. Geaccordeert.

31. En in geval ſijn Majeſteyt gedient ſoude weſen of goet vinden de tegenwoordige waerde van de Munt voor 't toekomende te brengen op de voet van die van Vranckrijck, ſoo ſal alle ſchult, gecontracteert voor ſoodanige reductie, 't zy van Wiſſel-brieven, Cedulen, Obligatien, Renten en Capitalen, Erffeniſſen en Lijf-Renten, ſoo in Capitael als in courant, ter oorſake van loskoopingh, 't verval van Renten, verhuringen van Huyſen, en in 't generael alle andere diergelijcke dingen, met vermeerderingh werden betaelt, nae proportie van de verhoogingh der ſelver.

31. Geaccordeert.

32. Dat het aen de Geeſtelijckheydt der geſeyde Stadt van Camerijck ſal toe-gelaten werden Wijnen uyt het Koninckrijck van Vranckrijck te doen komen, ſonder in 't uytgaen of inkomen eenige Rechten te betalen.

32. Sy ſullen ten deſe regarde gehandeldt werden als de Geeſtelijckheyt van Rijſſel en Doornick.

33. Dat alle Koopmanſchappen en Manufacturen van deſe Stadt door Vranckrijck ſullen mogen paſſeeren nae vreemde Landen, by forme van doortocht, ſonder eenige Rechten te betalen.

34. Dat in de geſeyde Stadt, Lant en Graeffſchap geen andere Raden, Gerechts-ſittingen en Policye ſullen mogen werden op-gerecht, als die geene, welcke daer reets zijn; ge-

33. 34. 35. en 36. Wegens de geeyſchte ſaken in deſe 4 Articulen, ſal men met haer handelen, als gepractiſeert is geweeſt, en lijck

noch gepractiseert wort in de geseyde Steden van Rijssel en Doornick.

lijck oock niet over de Rechten van 't inkomen en uytgaen van alle soorten van Waren en Koopmanschappen.

35. Dat sijn Alder-Christel. Majesteyt noch sijn Officiers, onder pretext of reden van eenige publijcke nootsaeckelijckheyt, niet sullen vermogen te lichten, of sich toe te eygenen de Penningen van de selve Stadt, Landen, Fondatien of Particuliere.

36. Dat alle Tijtuls, Papieren, Chartres en bewijsen van 't Aerts-bisdom, Capittels, Abdyen, godtvruchtige Fondatien en andere, beraeckende het Lant, Stadt, Domaine, Gerechts-sittingen en Policye, sullen blijven in haer geheel, en worden geregeert, gegouverneert en geconserveert, gelijck voor desen.

37. 38. en 39. Sijn Majesteyt kan den inhout van dese drie Articulen niet toe-staen.

37. Dat alle Gevluchten en ingeslotenen, van wat qualiteyt dat zy zijn, Geestelijcke, Edelen, Wereltlijcke, Militairen en andere Officiers van sijn Catholijcke Majesteyt, haer Vrouwen en Kinderen, haer Wooningh sullen mogen continueren den tijdt van 2 Jaren, sonder daer in ontrust of aen-gesproken te werden, om wat saecken dat het zy, mits sigh conformerende met de Ordonnantien van sijn Alder-Christel. Majesteyt: En na de geseyde termijn sullen zy haer Woon-plaets mogen continueren of vertrecken, soo 't haer sal goet duncken, selfs oock de Vrouwen, Kinderen en Domestijcquen van de Officiers en Soldaten, geretireert zijnde in de Citadelle, na of voor de gedachte tijdt van twee Jaren, met al haer Meubelen en Effecten.

38. En in 't selve geval sal haer, onder 't genot en eygendom, de welcke zy van hare Goederen hebben, de vryheydt gegeven worden, om die te verkoopen, verwisselen en vervreemden, daer van disponerende na haer sin, en die doende administreren door die geene, welcke zy sullen willen; ende komende te sterven, sullen de selve succederen aen haer Erfgenamen ab intestato, in gevalle zy geen Testament of dispositie hebben gemaeckt, waer door zy daer van bevrijt worden, mits observerende de vereyschte formaliteyten, sonder subject te zijn aen eenige Rechten van de Aubeine of andere, die de wettelijcke of Testamentaire successien verhinderen.

39. De afwesende, die binnen 2 Jaren weder in de Stadt en op 't platte Landt sullen willen komen, sullen daer met haer Meubelen en andere Goederen ontfangen worden, mits daer levende als boven; en sullen de gedachte afwesende, geduurende de geseyde tijt, van haer Goederen disponeren, gelijck zy goet sullen vinden: en komende te sterven, 't zy dat zy weder-gekeert zijn ofte niet, soo sullen haer Goederen mogen

gen ſuccederen aen haer wettige ofte Teſtamentaire Erfgenamen.

40. En ſoo 't mocht komen te gebeuren, dat den algemeenen of particulieren Ammonitie-verſorger van ſijn Majeſteyts Legers eenigh Graen mocht van nooden hebben, ſoo ſal hy die niet mogen pretenderen, als mits betalingh van des ſelfs waerde in gereet Gelt, volgens de Prijs, gelijck die dan op de Marckt gelt, ſonder ſich aen een Perſoon alleen te addreſſeren, maer die halende van elck een na proportie. *40. Geaccordeert.*

41. Dat in conſideratie van de groote geleden Laſten, Onkoſten, miſerien en ruinen van de Goederen in de Stadt en op 't Landt, de gedachte Stadt en 't Lant ſullen worden geexempteert en bevrijt van de Accoorden der Hulp-gelden, Subſidien en andere Tollen en Impoſten, voor den tijdt van 10 Jaren; waer toe ſijn Majeſteyt ootmoedigh wert gebeden. *41. Sijn Majeſt. kan dit Articul niet toeſtaen.*

42. Datter geenige Impoſten op de Stadt, het platte Landt en Inwoonders ſullen werden geſteldt, als door 't beroepen en conſenteren der drie Leden van den Staet, op de gewoonlijke wijſe, en gelijck men daer in voor deſen heeft gehandelt. *42. en 43. Hier in ſal gehandeldt werden als ten tijde der heerſchappye van den Catholijcken Koningh.*

43. De Kamers van de ged. Staten en Commiſen, ſullen in haer gewoonlijcke formen werden gemaintineert, en gegouverneert door 't getal der ordinaris Gedeputeerden ende Officiers.

44. Dat alle Impoſten en loopende middelen, dienende om de oude Laſten, en nieuwe Rembourſementen der Capitalen, betalingen der Hoven, en achterſtallen van Erf of Lijfrenten te voldoen, ſullen werden gelicht, om ten ſelven eynde gebruyckt te werden, en in geval dat die te kort mochten ſchieten, ſullen 'er andere gelicht worden, door een eenparig accoort van de drie Leden van Staet, om daer in te voorſien, voor de gedachte Kamers ende Magiſtraten, en voor de Domaine, mits dat ſijn Majeſteyt by deſe Capitulatie daer toe authoriſatie geeft. *44. Geaccordeert, mits een authoriſatie van ſijn Majeſt. voor elcke nieuwe Impoſt.*

45. Dat de Reeckeningen der Entremiſen van de Staten, Commiſen en Domainen op de gewoonlijcke wijs ſullen komen voor de ordinaris Gedeputeerden; en dat die geene, de welcke voor deſen zijn geſlooten en gearreſteert, geen reviſie onderworpen ſullen weſen: dat oock alle Ordonnantien, Quitantien en Accoorden, gepaſſeert en voor goet gekeurt, van waerde ſullen blijven en effect erlangen. *45. Sijn Majeſt. ſal de Geintreſſeerde in dit tegenwoordigh Articul doen hooren, om vervolgens daer in te voorſien als hy 't rechtvaerdighſt en redelijckſt ſal vinden.*

46. Dat den Ontfanger der Conincklijcke Penningen en andere Officiers van ſijn Catholijcke Majeſteyt vryelijck uyt de Stadt ſullen mogen vertrecken, met haer Familie en Meu- *46. Sijn Majeſt. gelooft, dat hy den eyſch, door dit Ar-*

belen

ticul gedaen, moet weygeren.

belen, en alle Papieren en bewijsen, raeckende haer Ampt, mede nemen, om alleen daer van reeckeningh te geven voor de Ministers van sijn Catholijcke Majesteyt.

47. Sijn Majest. vint het goet, mits dat zy 't door haer goet beleit verdienē.

47. Dat die van de Magistraet, welcke tegenwoordigh zijn verkooren en op-gerecht in 't getal van veerthien, sullen werden gecontinueert in haer Ampten van Magistraet, den gewoonlijcken tijt en termijn.

48. Sijn Majest. accordeert het selve, op de conditie als boven.

48. Dat de Provoosten, Raets-heeren, Pensionarisen, Griffiers, Ontfangers, Collecteurs en andere Officiers, hebbende bedieningh in de gedachte Magistraet, en daer van afhangende, sullen werden geconserveert in haer Staten ende Officien, gelijck gedurigh in gebruyck is geweest, met de selve Rechten, Privilegien en Emolumenten, als zy voor desen hebben genoten, en noch genieten; oock de dispositie daer van aen wie die behoort.

49. Sy sullen ten desen opsicht gehandelt werden als de Inwoonders van de ged. Steden van Rijssel en Doornick.

49. Van gelijcken, dat de geseyde Stadt, 't platte Landt, Gemeenschappen en Inwoonders van de selve hebben, en sullen hebben het Privilegie van Regnicolles en Naturaliteyt, uyt kracht van welcke zy sullen gehouden werden in alles en over al als originele Onderdanen van sijn Alder-Christel. Majesteyt; en daer mogen succederen, en daer van ordonneren, gelijck zy 't bequaemst sullen vinden; oock bequaem zijn, om te trachten, hebben, genieten en houden alle Beneficien en Officien.

50. Sijn Majest. sal de Magistraet over dit Articul doen hooren, om vervolgens daer in te voorsien, als hy bequaemst sal oordeelen.

50. De rest der Schulden en Hulp-gelden, soo 'er noch eenige zijn, die men aen sijn Catholijcke Majesteyt ten achteren is, ter oorsaecke van de Accoorden, met hem gemaeckt, sal werden uyt-gewist, sonder daer voor te konnen werden aengesproocken, 't zy dat zy zijn aen-genomen of niet.

51. Men sal hier in handelen als te Rijssel en Doornick.

51. Dat de Gilden en Gemeenschappen van de Ambachten der gedachte Stadt sullen werden bewaerdt en gemaintineerr onder de Jurisdictie en Policye, als zy voor desen hebben geweest; en dat geen van de ged. Ambachten, Ingesetenen en Inwoonders der selver Stadt sullen mogen werden getransporteert in een andere Plaets, om die te bevolcken.

52. en 53. Sijn Majesteyt kan den inhout deser twee Articulen niet toestaen.

52. Dat in dese conjuncture van Oorlogh met Spangien de Effecten, Goederen en Koopmanschappen, die sich in dese Stadt bevinden, toe-behoorende aen de Onderdanen van sijn Catholijcke Majesteyt of des selfs Geallieerden, niet sullen mogen werden gesaiseert noch gearresteert, ter oorsaeck van desen tegenwoordigen Oorlogh.

53. Dat alle Koopmanschappen, in-geladen voor reeckeningh van de Inwoonders deser Stadt, na wat Plaetsen of Ste-

den dat het zy, genomen ofte gearresteert zijnde door de Onderdanen van sijn Majesteyt, sullen werden vry gestelt, op de Attestatien, die de Eygenaers, onder 't Zegel der gedachte Stadt, daer van sullen geven.

54. Dat alle Koopluyden ende Handelaers, woonende in dese Stadt, vryelijck sullen mogen traficqueren en negotieren met de Onderdanen van sijn Catholijcke Majesteyt, niet tegenstaende den tegenwoordigen Oorlogh.

54. Het sal haer toegelaten werden op de selve wijs als de Coopluyden van Rijssel en Doornick.

55. Dat den eygendom en 't verblijf van de Hoven en Gerichts-plaetsen sal werden geconserveert, in de forme en maniere, als zy tegenwoordigh werden beseten, sonder dat in 't geheel ofte ten deele des selfs besit magh werden wegh genomen, om wat oorsaecke dat het zy.

56. Dat die geene, welcke in de geseyde Stadt of 't Casteel sal commanderen, niets sal mogen exigeren van de Granen en Koopmanschappen, inkomende of uytgaende, onder wat titul sulckx oock mocht wesen.

55. en 56. Wegens dese twee Articulen sal met haer gehandeldt werden als voor desen is gepractiseert geworden.

57. Dat alle Renten, welcke de gedachte Stadt, Staten, Commisen ende Gemeenschappen, soo gesamentlijck als bysonderlijck, schuldigh zijn, voor de Eygenaers sullen werden bewaert; oock alle schulden, gemaeckt voor ende gedurende den tegenwoordigen Oorlogh en Belegeringe, sullen ter goeder trouwe werden voldaen en betaelt.

57. Sijn Majest. sal de Magistraet over dit Articul doen hooren, omme vervolgens daer in te voorsien, als hy rechtvaerdigh en redelijck sal vinden.

58. De Ingesetenen en Inwoonders sullen haer schulden mogen vervolgen by Proces of andersints, tot last van alle Schuldenaers, woonende onder de gehoorsaemheydt van den Catholijcken Coningh, voor den Rechter, daer onder die sullen behoren, alles tot de Sententie en executie van de selve.

58. Geaccordeert.

59. De Landtluyden sullen met haer Familien, Beesten en Arbeyts-gereetschappen weer in haer Huysen mogen keeren, en haer werck in alle vryheyt waer nemen.

59. Geaccordeert.

60. Alle de Renten en Schulden, gehypotequeert of niet, op wat Goet dat het oock zy, welcke particuliere Heeren en andere te quaet zijn, sullen in haer kracht voor de Crediteurs werden geconserveert: de welcke de selve nae haer sin sullen mogen doen betalen op de Hypotheecq, 't zy door personele of reëlle actie.

60. Geaccordeert, mits dat die geene, aen welcke men de selve schuldigh is, Onderdaenen van sijn Majesteyt zijn.

61. De twee Hospitalen, gesticht voor de siecke Burgers, sullen voor haer werden bewaerdt, gelijck tot dees tijdt is geschiet; oock sullen de andere godtvruchtige Fondatien in haer selve staet blijven, en werden geëxecuteert volgens de intentie der eerste Stichters.

61. Ten desen regarde sal so favorabel daer in gehandeldt werden als te Rijssel en Doornick.

62. En dat in 't generael aen haer mogen werden toe-ge-

62. De Antwoor-

den, die sijn Maj. op de bovenstaende Articulen heeft gegeven, hebben den eysch, door dit Articul gedaen, genoeghsaem goet gemaeckt.

staen de voordeelen, die sijn Alder-Christel. Majesteyt wel heeft willen accorderen aen die van Atrecht, Doornick, Rijssel en andere op haer Overgaven, welcke sullen werden gehouden voor gerepeteert, gelijck als of zy daer in geinsereert waren.

63. Geaccordeert.

63. Dat alle offensien ende acten van vyandtschap, begaen voor en gedurende de Belegeringe, t'eenemael sullen werden vergeten en vergeven: en dat de Troupen van sijn Majesteyt, komende in de Stadt, sigh in alle geschicktheydt en goede discipline sullen comporteren, sonder eenige disordre te begaen, of tot last der Burgerye te wesen, soo wegens de Vivres als andere saecken, gedurende de Belegeringe der Citadelle, ende daer naer.

64. Geaccordeert, mits dat sy den Eed van getrouheyt, die sy aen sijn Majest. schuldig zijn, doen.

64. Sijn Majesteyt wert ootmoedigh gebeden, dat alle Gevangens van de Stadt Camerijck, en 't Landt van Cambrésis, van wat staet of conditie dat zy zijn, gemaeckt door sijn Troupen, mogen werden gerelaxeert en vry gestelt, sonder eenigh Rantsoen, mits betalende haer onkosten.

65. En te willen accorderen, dat al 't bovenstaende sijn vol en geheel effect erlange, derogerende ten desen eynde al het geene, dat ter contrarie mocht strecken; en sonder dat de algemeenheydt der clausulen magh prejudicieren aen de bysonderheyt van eenige der selver; gelijck oock de selve aen de algemeenheyt.

Gedaen in 't Leger voor Camerijck den 5. April, 1677.

Getekent,

LOUIS.

En lager,

LE TELLIER.

Dese Capitulatie heeft verscheyde particulariteyten / die buyten het ordinaris gaen / apparent / om dat de Geestelijcken die schijnen op-gestelt te hebben / zijnde anders hier te Lande een onbegrijpelijck Bedingh / dat 'er geene vryheyt van Conscientie soude werden toe-gestaen; maer wy sullen den Leser hier van laten oordeelen.

Den Gouverneur bediende sig ondertusschen seer wel van de geconsenteerde Stilstant van Wapenen / alsoo / gedurende de selve / al 't Geschut en wat van Voorraet noch meer van nooden oordeelde / in 't Casteel liet brengen; oock liet van de Ruytery alle de Paerden dooden / op thien nae van yder Compagnie / begevende sigh met alle de Soldaten nae 't Casteel / eer de Fransse daer van wisten. Op den 5 deser nae de middagh wierdt den Coningh een Poort in-geruymt / en dede noch den volgenden nacht de Trenchee openen tegens het

Afbeeldinge vande Stadt
St. OMER
A. De Poort van St. Croix.
B. De Poort van Airien.
C De Poort over de hoogebrugh
D. De Water Poort
A
B
C
D

Casteel/als geschiedende sulckx uyt de selve Wercken/ die tegens de Stadt gebruyckt waren. Den 6 advanceerde men na de Glacis van 't Contrescarp / maer die van binnen vielen tusschen den 6 en 7 daer tegens uyt / en deden de Fransse Arbeyders de vlucht nemen. Den 7 wiert den Grave van Auvergne aen sijn Hooft gequetst / en Monsr. Chamants / Commissaris van de Artillery / gedoot van 't Canon van die van binnen / alsoo die twee Batteryen op seer hooge Cavalliers op-gerecht hadden / waer mede sy het gantse Pleyn beschooten: Maer 't geen de Wercken vry slapper dede voort-gaen/ was dat den Coning kennisse krijgende / dat den Heer Prince van Orange met een Leger tot ontset van St. Omer quam/den Duc de Luxemburg detacheerde met een notabel getal Krijghs-volck/ tot assistentie van Duc d'Orleans / die St. Omer voorsz. beset had / en al begimen t'attacqueren.

Voor de gemelde Stadt * St. Omer / waer binnen wegens Spanjen als Gouverneur van de Provintie den Prince van Robeeck / en den Grave van St. Venant / als Gouverneur van de Stadt selfs / commandeerde/ was geen seer groote Macht/ als bestaende/ soo de Fransse seggen / in 40 Esquadrons en 22 Battaillons: Den Prince van Soubise / den Marquis de la Trousse / en den Comte du Plessis dienden daer in voor Lts. Generael: Den Coningh had belast de Trencheen niet te openen voor sijn expresse ordre / echter socht Duc d'Orleans alle buyten-plaetsen te vermeesteren/ nemende sijn Logement tot Blandeck: Die van binnen deden op den 29 Maert een uytval / eer de Circumvallatie voltrocken was / op een Batterye / die den Hertogh tegens het Fort de Vaches had doen oprechten; den Major van de Plaets commandeerde de partye / maer was soo ongeluckigh / dat hy met den Ayde Major selfs wiert gevangen / en de rest tot onder 't Contrescerp vervolght. Hier nae quam meer en meer Volck in 't Leger / als speciael onder Duc d'Aumont 3500 Man / komende meest van de kant van 't Boulonnois: soo dat den Hartogh / volgens ordre van den Coningh / die sijn Coninckliijcke Hoogheyt den 2 April ontfingh / tusschen den 4 en 5 de Trenchee dede openen / en men advanceerde na 't Fort de Vaches. Den 5 en 6 werckten de Fransse met alle macht aen de Approchien na 't Contrescarp / en men bracht die van communicatie aen malkander; maer alsoo men wel sagh / dat het Fort de Vaches voor haer en de Belegerde van de voornaemste consideratie was/also anders van die kant

* De Stadt St. Omer heeft haer Naem en oorspronck na een Bisschop van Terwanen, die sig daer neer sloegh, en om sijn beroemt en deughtsaem Leven seer veel Volckx nae hem trock, waer uyt naderhant de Stadt gegroeyt is: De selve is gelegen in Artois, op de Frontieren van Vranckrijck, op de Riviere de Aa, 4 mijlen van Arien en Ardres; en is altijt geoordeelt een Plaets, die niet alleen door hare Fortificatien, maer voornamentlijck om hare Situatie, seer sterck is, zijnde wel betimmert en bewoont, en heeft recht van Casselerye en gebiet over de Landen en Dorpen daer omtrent. In 't Jaer 1117 is zy by nae bedorven door Brandt, en wanneer weder op-gemaeckt was, in 't Jaer 1152 andermael wel half verbrant, met de Kercke van St. Denijs, St. Jan en St. Maerten. In 't Jaer 1638 is zy van de Fransse belegert geweest, doch door den Prince Cardinael Infant van Spangien, onder 't beleyt van den Graef Piccolomini, ontset. Daer is een schoon groot Lack of Poel omtrent, dat sijn uytvloeyinge in de Aa heeft; in 't selve zijn diversche Eylandekens, met Gras en Boomen begroeyt, die op 't Water herwaerts en derwaerts drijven, ja selfs met een Touw, vast gemaeckt aen de selve, konnen getrocken worden, waer men in 't selve Lack wil, en daer op weyden veel Koeyen en Schapen.

de Stadt ongenaeckbaer was / soo resolveerde den Hertogh het selve / tusschen den 7 en 8 's nachts / te doen attacqueren door 6 Compagnien / onder den Grave van Longueval / welcke aen de Abdye van Arcque komende / van noch 6 andere / onder Monsr. de Chevilly / wierden versterckt ; boven welcke noch de Compagnie Granadiers van 't Regiment d'Humieres voor af marcheerde / die van twee Detachementen / yder van 60 Man / uyt het Regiment van Monsr. de Longueval / wiert ondersteunt : dese volgden de 6 eerst-genoemde Compagnien / en de andere 6 daer na / en alsoo marcheerden zy gesamentlijck langst den Dijck ; en de voorste advanceerden tot op 100 passen nae achter een Logement / dat by die van binnen verlaten / en by de Fransse in possessie genomen wierdt : de rest leyde sigh achterwaerts plat op den Dijck neer / terwijl Monsr. de Longueval dede recognosceren / of zy noch nader / sonder gevaer / mochten advanceren / en vindende van ja / alsoo die van 't Fort / als dit haer niet in-gebeeldt hebbende / geen buyten-schiltwachten hadden uyt-geset / soo quamen sy / sonder dat die van binnen daer van scheenen te weten / tot op 50 passen na aen 't Fort / dan 's nachts omtrent ten 2 uren het aen-geleyde Seyn/ om aen te vallen / van 3 Canon-schooten / door die van binnen gehoordt werdende / soo raeckten die daer mede in roeren / doch vonden haer te gelijck van de Fransse met groote furie geattacqueert / echter raeckte de eerste en tweede Troup meest te sneuvelen / maer daer op is Monsr. de Chevilly met sijn 6 Compagnien aen de eene zijde op de Palissaden aen-gedrongen / springende selfs daer over / en ruckende de Palissaden uyt de Aerde / en of wel niet alle de zijne even trouwelijck volgden / soo passeerde echter twee Grachten met Water / en dede die van binnen vorder van 't eene Werck in 't ander retireren/ doch komende aen de bedeckte wegh van 't Reduyt/ vont aldaer den Commandant/ Monsr. de Forsey / Maistre de Camp / met sijne meeste Officieren by een / die sigh dapper ter weer stelden / stekende den voorsz. Chevilly met een Partisaen in de Oye / welcke sigh daer tegens willende veeweeren / wiert getroffen met een schoot in de Schouder / dat hy neerstorte : Ondertusschen was Monsr. de Longueval met de andere 6 Compagnien van sijne kant mede so geluckigh geweest / dat na weynigh resistentie in 't Fort quam ; alwaer den Commandant dit ongeluck tegens sijn merite en verwachten gebeurende / alsoo speciael de defentie van dat Fort op sigh genomen hadde / sigh liever heeft willen doot vechten / als in handen van de Fransse sigh overgeven / gelijck hy dan oock soo doodelijck wiert gequetst / dat korts daer na is overleden ; doch de rest retireerden in de Reduyt / en siende de Fransse rontom meester in 't Fort / hebben de gemeene Soldaten 't Geweer neer-geworpen/ en om quartier geroepen/ 'twelck haer wiert toe-gestaen / en alsoo bequamen de Fransse aldaer 12 Officiers en omtrent 100 gemeene Soldaten ; de rest was in de furie doot gebleven / en aldus wiert die Post vermeestert / daer in een groot gedeelte van de sterckte van de Stadt lagh : Soo verre was men nu mede met St. Omer gekomen / als vast alle dagen by de Fransse tijdinge wierdt gebracht / dat sijn Hoogheydt den Heer Prince van Orangien met sijn Leger quam / om St. Omer te ontsetten/ waer om dan Duc de Orleans de Belegeringe in een Blocquade veranderde /

en

en trock met alle macht/ die hy by een konde brengen/ sijn Hooghe yt na Mont-Cassel te gemoet: Maer eer daer toe kome / sal voor af verhalen/ op wat wijse sijn Hoogheydt tot het ontset / voor alle andere van de Geallieerden / is op-getrocken.

Men had al van 't begin van 't Jaer gesproocken van een Reyse / die sijn Hoogheyt na Cleef of Wesel soude doen / dan ondertusschen quamen verscheyde Expressen uyt Brabant van Duc de Villa-Hermosa / Spaenssen Gouverneur Generael aldaer / gevende den staet van de Spaensse Nederlanden te kennen: Daer op trock den Heer Grave van Waldeck selfs nae Brussel / en quam den 11 Februarij weder in den Hage / alwaer aen sijn Hoogheyt raport dede / en vervolgens wiert ordre gestelt / om bereytschap te maken tot de aenstaende Campagne; dan innuddels bleef sijn Hoogheyt geresolveert de Reyse na Cleef of Wesel te doen / edoch door 't langh achterblijven van den Heere Keurvorst van Brandenburgh / door des selfs onpasselijckheyt / vertrock daer toe eerst den 20 Februarij uyt den Hage / nemende de wegh op Soestdijck / om daer nader bescheyt van de aenkomst van den Heer Keurvorst te verwachten: Maer omtrent de selve tijt resolveerden haer Hoogh Mog: een Deputatie na Groeningen te doen / om de differenten / tusschen die Stadt en de Ommelanden ontstaen / by te leggen / waer toe sijn Hoogheyt mede versocht zijnde / die heeft believen by te woonen / waer van hier na breeder sal gedacht werden: Dan 't was den 8 Maert / eer sijn Hoogheyt weder in den Hage quam / als wanneer daer per Expressen al ettelijcke dagen tijdinge was geweest van de Belegeringh van Valencijn / maer niemandt had gedachten / dat soo considerablen Stadt soo slecht soude werden gedefendeert / dan 't selve was echter oorsaecke / dat sijn Hoogheyt met alle spoet onse Infanterye te Water na Bergen op Zoom / en de Ruyterye te Lande na Roosendael dede vertrecken: Den 13 Maert nam sijn Hoogheyt sijn afscheydt in de Vergaderingh van haer Ed: Groot Mog: en op den 15 van haer Hoogh Mog: en verdere Collegien / vertreckende den volgenden dagh na Gelderlant / met intentie / om noch eerst de Reyse na Wesel / voor na 't Leger soude gaen / voort te setten / maer tot Arnhem arriverende / bequam sijn Hoogheyt daer tijdinge / dat de Reyse van den Heer Keurvorst / soo lange door des selfs onpasselijckheyt op-gehouden zijnde/ op nieuw daer door verhindert wierdt / als zijnde sijn Keurvorstelijcke Doorl. tot Ham weder in-gestort / weshalven geresolveert was aldaer te verblijven: Hier om keerde sijn Hoogheyt weder na den Hage / alwaer den 19 Maert aenquam / dan vertrock weer des anderen daegs na Breda / alwaer soo lang maer verbleef / tot dat met den Lt. Generael Spaen / die wegens den Heer Keurvorst derwaerts was gesonden/ had gesproken over de formeeringh of t'samenbrengingh van de Troupen / die dese Somer hebben gediendt / om tegens die van Maestricht te waecken.

Haer Hoogh Mog: om den zegen van den Hemel te verwerven / deden in plaets van den ordinaris Bede-dagh / op den eersten Woensdagh in April / een algemeene Vast- en Bede-dagh uyt-schrijven / waer in haer godtvruchtigen yver / en bysondere genegentheyt/ tot conservatie van den Persoon van sijn Hoogheyt / klaerlijck te kennen gaven / luydende als volght: Na-

NAdemael ſijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangie met het Leger van den Staet is te Velde getrocken,om den dienſt ende het welweſen deſer Landen ende van onſe Hooge Geallieerde, onder Godes genadigen Zegen, ſoo veel doenlijck, in acht te nemen ende te bevorderen, mitſgaders den gemeenen Vyant alle mogelijcke afbreuck te doen en toe te brengen: doch de hoogh-gaende ende noch ſteets aenwaſſende Sonden ende Ongerechtigheden van het Landt oorſaeck zijnde, dat Godes Zegen op den Staet ende over de gemeene Wapenen en aengeſtelde Vrede-handelingh ſoodanigh niet en komt neder te dalen, als anderſints uyt en van een waer en hertgrondigh berouw en leetweſen van de voorſz. onſe Sonden en Ongerechtigheden wel te wenſchen, te hopen en te verwachten waer: Soo hebben wy goet gevonden ende noodigh geacht, in plaetſe van den eerſt-komenden Maendelijcken Vaſt ende Bede-dagh, die weſen ſoude den 7 van de aenſtaende Maendt April, mits deſen over de reſpective Provintien, geaſſocieerde Lantſchappen, Steden ende Leden van dien, tegens den ſelven dagh uyt te ſchrijven een algemeene extraordinaire Vaſt en Bede-dagh, om Godt den Heere Almachtigh in alle demoedigheyt, nevens een hertgrondige belydeniſſe van alle onſe groote ende menigvuldige Sonden ende Ongerechtigheden, ſeer ernſtigh ende vieriglijck te bidden ende ſmeecken, dat de ſelve de Wapenen van deſen Staet en van onſe Hooge Geallieerde te Water ende te Lande, ende ſpecialijck de deſſeynen van ſijn Hoogheyt ſoodanigh gelieve te zegenen ende voorſpoedigh te maecken, dat wy ende de ſelve onſe Hooge Geallieerde daer door mogen geraecken tot een goede, vaſte ende verſekerde Vrede, ende het eynde van den tegenwoordigen droevigen Lant en Luyden verdervenden en verwoeſtenden Oorlogh; en dat Godt de Heere tot dien eynde hoog-gemelde ſijn Hoogheyt, aen wiens conſervatie den Staet deſer Landen ſoo hooghlijck is gelegen, voor alle gevaer en onheyl wille beſchutten, beſchermen ende bewaren, oock den ſelven hoe langer ſoo meer begaven met den Geeſt der Wijsheydt, Voorſichtigheyt, Dapperheyt ende Kloeckmoedigheyt, in alle het geene ſijn Hoogheydt ten dienſte ende welweſen van ons algemeene lieve Vaderlandt ende van onſe hooge Geallieerde, in ende geduurende de aenſtaende Campagne, met de Wapenen van den Staet te Lande, ende de Navale macht te Water, ſal komen aen te vangen ende t'ondernemen, of doen aenvangen en ondernemen, alles tot grootmaeckinge van Godes Heyligen Name, voortplantinge van de ware Chriſtelijcke Gereformeerde Religie, conſervatie van onſe ſo diergekochte Vryheyt, ende onſer aller Zielen zaligheyt, &c.

Welcke dienvolgende oock ſoo in de Geunieerde Provintien is geviert: Maer ondertuſſchen waren de Franſſe ſoo verre gekomen / dat zy Valencijn niet alleen / maer inſgelijckx de Stadt Camerijck in haer macht hadden bekomen / doende den Coningh nu 't Caſteel van de laetſte Stadt beſchieten / terwijl Duc d'Orleans vaſt ageerde tegens die van St. Omer / gelijck als te voren den Leſer daer van hebbe geinformeert.

Dit dede ſijn Hoogheydt ſijn Reyſe ſeer voort-ſetten / terwijl de Troupen met alle ſpoet / de Infantery te Voet en de Cavallerye te Lande / na Vlaenderen liet advanceren: Selfs nam ſijn Hoogheydt ſijn Reyſe over Antwerpen / alwaer

alwaer met Duc de Villa-Hermosa / den Spaenssen Gouverneur Generael/ sprack / en quam den 4 April tot Brugge / vernachtende tot Wassenaer / een kurtje van daer / zijnde het Leger onderwijlen tot op 2 a 3 Mijlen na aen Ostende voort-getrocken / nemende de wegh na Yperen / en sijn Hooghept by het selve gekomen zijnde / heeft de marsch noch meerder doen spoedigen / om de Fransse / onder Duc d'Orleans / te attacqueren / eer noch het Secours / dat den Coningh van Vranckrijck upt sijn Leger nae haer toe had gesonden / by de selve soude aen-gekomen zijn ; dan dit heeft het gewenschste succes niet gehad/ gelijck upt de Missive van sijn Hooghepdt selfs / hier nae volgende / kan gesien werden :

Missive van sijne Hoogheydt den Heer Prince van Orangen, geschreven aen haer Ho: Mo: uyt Yperen den 13 April, 1677.

HOogh Mog: Heeren. Omme U Hoog Mog: volgens onse schuldigheyt, circumstantielijck te berichten van 'tgeene in 't laetste Gevecht by Cassel is gepasseert, sullen de selve gelieven te weten, dat hebbende onse marche gespoedigt, soo veel ons mogelijck is geweest, om St. Omer in tijts te konnen secoureren, wy op den 9 des avondts zijn komen camperen in een Dorp, genaemt Marie Capel, een half uure beneden Cassel voorsz. alwaer wy vernamen, dat den Vyant was komen posteren anderhalf uure van daer, recht op den wegh, de welcke wy hadden te passeren; wy resolveerden niet te min de marche te continueren, de welcke seer moeyelijck was, door de meenigte van defiléz, soo dat wy des anderen daegs den 10 niet konden advanceren, dan tot op seecker kleyn Beeckje, genaemdt de Pene, alwaer wy den Vyant in Battaillie sagen aen de overzijde, op een gront, de welcke vry open ende weynigh gedeckt scheen te wesen; ende hebbende ons geinformeert van alle de Guides ende Luyden, die de gelegentheydt van het Landt bekent was, verseeckerden ons alle de selve eenpaerlijck, dat daer geen anderen wegh was te nemen, om te marcheren na een Plaetse, genaemt le Bacq, wesende de eenige, waer door, na 't gevoelen van alle de Werelt, St. Omer konde werden gesecoureert; over sulckx resolveerden wy de voorsz. Beeck over te gaen, en den Vyant te attacqueren, en ten selven eynde hebbende Bruggen doen maecken, en die geene den welcke den Vyant hadde afgeworpen, doen repareren, passeerden wy eergisteren morgen de Beecke voorsz., met het aenbreecken van den dagh, en dat soo spoedigh, dat alles over was eer den Vyant sulckx gewaer wierdt: doch waren wy seer gesurpreneert, wanneer over wesende, vernamen daer noch een andere Beecke te wesen tusschen den Vyant en ons,doorgesneden met veele Heggen, waer van alle de Luyden (kennisse van het Lant hebbende) my het contrarie hadden verseeckert, en dat als men over de eerste Beecke was, daer geen defilé meer en resteerde tusschen ons en den Vyant; also vonden wy ons seer verlegen, om de voorsz. Beecke te passeren in 't gesicht van den Vyant, de welcke daer seer na by stont, in battaille gerengeert, en dede door mijn Regiment Dragonders besetten de Abdye van Pienes, staende aen de oversyde van de voorsz. kleyne Beke, omme alsoo te trachten na de rechte syde door te komen: maer hebbende doen recognosceren, wiert het Lant bevonden soo gebroocken, dat niet mogelijck was

daer

daer door te geraecken; doch zijn wy niet-te-min korts daer na met den Vyant aen de hant geraeckt, door dien de selve heeft geattacqueert de Abdye, daer onse Dragonders waren geposteert, de welcke seer langh tegenstant deden, tot dat wy eenige Battaillons te voet sonden, de welcke den Vyant van daer hebben gedreven: Wy deden vervolgens de voorn: Dragonders retireren, en met eenen de Abdye voorsz. in den brant steecken, om den Vyandt te beletten die te occuperen, waer door sy ons seer souden hebben konnen incommoderen; een oogenblick daer na dede den Vyant sijne rechter Vleugel af-sacken, om ons in de flancq te vallen op onse slincker zijde, de welcke gedeckt was door veele Heggen, in de welcke men hadde geposteert 2 Battaillons Voet-volck, maer siende den Vyandt seer sterck aen-komen, deden wy noch 3 Battaillons advanceren, oock eenige Esquadrons wenden, om front te maecken na de flancq, en die instantie te sousteneren, zijnde daer eene vlackte achter de voorsz. Heggen, maer de 2 eerste Regimenten voorn: quiteerden haer Post infamelijck, soo dra den Vyant op haer aen-quamen, soo dat men geen tijt en hadde, om de 3 Regimenten, de welcke wy hadden doen komen, om haer te sousteneren, te komen posteren, en de selve alsoo niet geposteert zijnde, en siende de 2 eerste Battaillons loopen, gaven sich mede op de vlucht, en vielen te samen in de Esquadrons, die waren om haer te sousteneren, het welck seer groote confusie veroorsaeckte; waer op de Cavallerye van den Vyant avancerende, en wesende gesousteneert van hare Infanterye, de welcke gedurigh schoot, wierden de selve Esquadrons gepousseert, maer niet verre, so dat sich aenstonts rallieerden, en repousseerden den Vyant, maer des selfs Infanterye avancerende, en hebbende geoccupeert de Heggen, waer in ons Volck was geweest, konden niet langer tegenstant doen, noch beletten, dat den Vyant de rest van onse Infanterye niet in de flancq en viel, werdende de selve te gelijck van vooren geattacqueert; zy hebben seer wel gedaen, maer werdende aen-gevallen in de flancq en van vooren, en niet konnende resisteren, quiteerden hare Post; men repasseerde de Beeck, en zijn wy geretireert tot Steenvord, en van daer nae Poperdingen: op huyden hebben wy de Troupes door dese Stadt doen passeren: Den Vyant heeft in dit Gevecht ongelijck meer macht by den anderen gehad, als wy hadden verwacht, hebbende de nacht voor het Gevecht uyt het Leger voor Kamerijck bekomen een groot Renfort, en is daer door, volgens het seggen van alle de gevangen Officieren, sterck geweest 39 Battaillons ende 100 Esquadrons: Wy hebben by gebracht en gedaen 't geene in ons vermogen en van onse plicht is geweest, en is ons seer leet, U Ho: Mo: te moeten adviseren, dat Godt de Heere de Wapenen van den Staet, onder onse conduite, dese maele niet en heeft gelieven te zegenen; de particulariteyten, en de groote van het verlies, konnen wy u Ho: Mog: als noch niet pertinentelijck adviseren: Wy sullen trachten alles ten besten, na ons vermogen, te herstellen, en U Ho: Mo: onder des beveelen, Ho: Mog: Heeren, &c. Tot Yperen den 13 April, 1677. Was getekent,

G. H. Prince d'Orange.

Den Heer van Dijckvelt schreef daer van de volgende Missive:

Mis-

Missive van den Heere van Dijckvelt, geschreven aen de Ed: Mog. Heeren Raden van State, uyt Yperen den 12 April, 1677.

EDele Mog. Heeren. By de Spaensse versekert wordende, dat St. Omer, vermits des selfs situatie, lichtelijck konde werden gesecoureert, heeft sijn Hoogheyt raetsaem geacht het ontset te tenteren, en tot dien eynde de marche met alle mogelijcke vlijt en spoet derwaerts geset. Vrydagh den 9 deses des avondts gekomen zijnde voorby Cassel tot Sinte Marie Capel, kreegh sijne Hoogheyt advisen, dat den Mareschal d'Humieres het meerendeel van de Troupes uyt haer Camp hadde af-getrocken, en daer mede stonde omtrent anderhalf uur van ons, op de Passagie, die men moste nemen na de Stadt, resolveerde evenwel voort te gaen, en des anderen daegs daer omtrent gekomen zijnde, hadde geerne noch dien namiddagh het Gevecht begost, maer wierde verhindert door een Beeckje, dat tusschen ons en den Vyant lagh, en door alle, die het Landt aldaer kenden, geinformeert wordende, dat men, het passerende, met haer op een gront soude zijn, en vervolgens konnen attacqueren, dede sijn Hoogheydt 's nachts de Bruggens, die op het selve door den Vyandt waren af-gebroocken, herstellen, oock verscheyde nieuwe slaen, en ruckte met het lumieren van den dagh, in der stilte, en sonder dat het den Vyant gewaer wierde, met de gantse Armée daer over, doch vont buyten verwachtinge, dat noch een ander Beeckje ons van den Vyant separeerde, dewijl sijn Hoogheyt overleyde en besigh was, om daer over te raecken, begosten de Fransse, die 's nachts een considerabel Renfort uyt het Leger voor Camerijck hadde ontfangen, en daer door in Cavallerye en Voetvolck veel stercker waren als wy, aen te tasten een Klooster, ter rechter zijde van ons, by het Dorp Pien, gelegen, 't welck sijn Hoogheyt met Dragonders hadde beset; en met ongemene vigeur van daer gerepousseert zijnde, deden zy hare Troupen defileren, om onse lincker Vleugel in de flancq aen te grijpen, 't welck sijn Hoogheydt merckende, stelde daer tegens aen een Hegge verscheyde Bataillons, en achter de selve Ruyterye, maer den Vyant op de Infanterye met groote furie aenvallende, raeckten de 2 voorste aen het deynsen, en na dat door sijn Hoogheydt selfs waren herstelt, en aen-gemoedigt, voort seer schandelijck op de vlucht, en daer op noch 3 a 4 volgende Bataillons van gelijcken doende, chargeerden de Fransse de Esquadrons, daer achter geposteert, en wierden wel in 't eerste met groote couragie gerepousseert, maer ondertusschen Meester geworden zijnde van de voorgeroerde Heggens, mosten onse Esquadrons eyndelijck mede wijcken: Sijn Hoogheyt bracht selfs van tijt tot tijt weder versche aen, maer den Vyant hadde alrede te veel avantagie, soo dat siende, dat door geen ordre of middel de saecke konde werden geredresseert, liet sich, om meerder onheyl te prevenieren, bewegen, om de retraitte te maken, en marcheerde een gedeelte van de Ruyterye, onder den Grave van Nassauw, aen de rechter zijde van Cassel, en sijn Hoogheyt, en den Grave van Waldeck met het verdere, en de Infanterye aen de lincker zijde van 't selve, en quamen boven Steenvoorde te samen, ende dien avont noch tot Popperingen, van waer desen dagh hier door de Stadt passeeren, om in de Dorpen, op de wegh na Brugge, te nacht te logeren; het meerendeel van de Regimenten, voornament-

mentlijck te Voet, hebben veel ſchade geleden, maer alle de particulariteyten kan men noch niet weten, gelijck oock niet, wat Officiers mogen zijn doot gebleven of gevangen. De Generaels zijn alle geſont, en by de Armée: Verſcheyde, ſoo Battaillions als Eſquadrons van de Franſſe, zijn oock ſeer geruineert geworden. Godt de Heere is hooglijck te bedancken, dat heeft bewaert den Perſoon van ſijn Hoogheyt, die, om een goet ſucces in het deſſeyn te mogen erlangen, alles heeft gedaen wat Menſchelijcker wijſe konde werden by-gebracht, het Volck ſelf heeft aen-gevoert, gerailleert en aen-gedreven, en daer door gedurigh is geweeſt als onder den Vyandt, en ſich ſoodanigh heeft ge-exponeert, dat ſijne behoudeniſſe by na een miracul is; oock was ſijn Hoogheyt na alle apparentie gebleven, indien niet hadde aen-gehad ſijn Wapen a l'eſpreuve, alſoo twee ſchooten daer op heeft gekregen. Godt Almachtigh wil ſijn Hoogheydt langh, ten beſten van den Staet, conſerveren, en U Ed: Mog: Regeringe en Perſonen zegenen. Waer mede, Ed: Mog: Heeren, &c. Yperen den 12 April, 1677. Was getekent,

Everhard van Weede.

Hier mede vordeele/eerwaerde Leſer/ dat U E. de waerheyt hebbe mede gedeelt; maer de Franſſe/ die/ na hare gewoonte/ ver buyten ſpoor konnen draveren/ gaven daer na een Verhael daer van uyt/ dat wy mede deelen/ gelijck dat hebben ontfangen: maer den Leſer gelieve te remarcqueren/ dat zy/ nevens andere omſtandigheden/ ſekerlijck onſe Macht te groot/ en de hare te kleyn maecken:

Verhael van den Velt-ſlagh van Caſſel, en van de Overwinninge, verkregen op Palm-Sondagh den 11 April, door 't Heyr van den Koning, daer Monſieur, ſijn Majeſteyts eenighſte Broeder, over geboodt, op de Spaenſſe en Hollantſe Troupen, daer den Prins van Orangen 't gebiet over voerde.

HEt was niet mogelijck een naeukeurigh Verhael van de Velt-ſlagh van Caſſel, ſoo ras als men van deſe gewichtige overwinninge bericht had, in het openbaer uyt te geven; want gelijck 'er groote voorvallen in afgelegene Plaetſen gebeuren, heeft men nootſakelijck de byſondere Brieven van die geene, welcke van al de verſcheydene bedrijven getuygen zijn geweeſt, moeten af-wachten, om daer uyt een waerachtigh Verhael t'ſamen te ſtellen.

't Veroveren van Valençijn door ſtorm, 't overgaen van Camerijck, 't benauwen van de Citadelle, en 't belegeren van St. Omer, hadden in al de Vlaemſſe Steden, onder Spangien, de ſchrick gebracht: In deſe nootſaeckelijckheden beſlooten den Prins van Orangien en den Hertogh van Villa-hermoſa te Antwerpen na een onderhandelinge, om door eenige toelegh de moet en getrouwigheyt van de verſchrickte Troupen en Inwoonders van de Nederlanden weder op de been te helpen.

De voordeelige Poſten, die men by St. Omer kon in-nemen, de wijde uytſtreckingh van de Omtreck-beſchanſſingen, de afgelegentheydt van de Quartieren, die noch al de ſorgen van ſijn Coninckliijcke Hoogheyt Monſieur, noch den arbeyt

Fransse Afbeeldinge
Vande
Battailje by Cassel
f. Fransse Rigimenten.
h Hollantse Rigimenten
Cassel
Leeger Plaets van de Armee onder syn Hoogheidt
Peene
Abdye van Peene
P. v. Oranje
Leeger Plaets van de Fransse Armee
Moeras
Moeras

arbeyt van de Schans-gravers van 't Boulonnois, door gemeenschaps-linien, hadden konnen aen een hechten, deden dese twee Opperhoofden besluyten, om onderstant in dese Plaets te brengen: Den Prins van Orangien aenvaerde de last van de uytvoeringh deser toelegh, die hy nootsaeckelijck en doenelijck geloofde; en communiceerde sulckx mede aen de Plaetsvoogden en Magistraten van Brugge, Gent ende eenige andere Steden, die haer hoop daer op stelden; en hy quam den 7 van de Maendt April omtrent Yperen, waer den Grave van Waldeck een Heyr van 30000 Man, bestaende uyt Hollantse Troupen, en een gedeelte van de Spaensse Besettingen, by een had vergadert.

Den Prins van Orangien trock den 8 op, en legerde te Poperingen, 't geen byna de derde part van de wegh van Yperen na St. Omer is.

Den Koningh van de voornemens en bewegingen der Vyanden verwittight, deed aenstonts 9 Slagordeningen voort-trecken, ten eynde Monsieur bequaem te maken, om haer, soo hy 't noodigh oordeelde, te bestrijden: Sijn Koninckklijcke Hoogheyt sont in der yl bevel aen de Troupen, die in Rijssel, Bethune, Arien en Atrecht geinquartiert lagen, om hem aenstonts by te komen: Hy belaste aen den Heer van Gournay, Brigadier van de Ruyterye, dat hy met 4 Esquadrons en een Regiment Dragonders een Post by de Abdye van Clairmarais, die hy eenige dagen te vooren had besichtigt, en seer gewichtigh geoordeelt, sou gaen in-nemen: En voorsiende al de voornemens der Vyanden, soo besloot hy eenige Troupen op de nieuwe Gracht, te St. Momelin, te Vastine, Eldingen, Vuate en te Bac de Niulet te senden, om sigh van al dese Passagien te verseeckeren, en tegens de onderstant, die den Prins van Orangien in de Plaets sou willen brengen, te stellen.

Monsieur gebiedende over de Troupen van den Koningh, die selden gewent zijn haer toelegh te laten varen, en konde niet wel tot het opbreken van de Belegeringe verstaen, schoon dat hy besllooten had uyt de Linien te trecken, om een Heyr, veel stercker als 't zijne, 't geen noch door veele Detachementen versswackt was, te bevechten, invoegen dat sigh vertrouwende op de dapperheyt van de Troupen, en op het voorbeelt, dat hy verseeckerdt was haer te geven, soo liet hy, onder 't beleydt van den Marquis de la Trousse, Lt. Generael, ende van den Heer Stoupe, Marschalck van 't Leger, eenige Regimenten en 't Krijgs-volck van 't Boulonnois tot bewaringh van de Trenchee en veroverde Forten.

De saecken in dier voegen geschickt ende voorsien zijnde, soo brack sijn Koninckklijcke Hoogheyt, den 8 met het aenbreecken van den dagh uyt sijn Quartier te Blendecq vertreckende, uyt sijn Linien op, om de Vyanden te gemoet te gaen: De Brigaden van Révél en Livourne voeghden sigh in den Optocht by 't Heyr; Monsieur gaf haer sijn beveelen, en na dat hy verscheyde mael al de Posten hadde besichtigt en ondersocht, soo legerde hy sijn rechter zijde, daer den Marschalck van Humieres over geboot, te Blaringem, en sijn lincker, daer den Hertogh van Luxemburgh 't gebiet over voerde, by de Abdye van Péenez.

Den 9 beval Monsieur, dat men soude arbeyden om de Grachten te dempen, en eenige Heggen en Boomen af te kappen; en de Aerde daer rontom gebroken en ongelijck zijnde, soo was hy genootsaeckt sijn Leger-stede langhs een kleyne Beeck, in een slijckachtige en ongemackelijcke Plaets voor de Troepen, te kiesen.

Den ſelven dagh voor de middagh kreegh ſijn Koninckl ijcke Hoogheyt ſeker bericht, dat den Prins van Orangien by St. Marie-Capelle was aen-gekomen, en dat hy een lange tocht gedaen had, 't geen hem de gelegentheydt van een Veldtſlagh, die hy vieriger tot voordeel van des Coninghs Wapenen, als tot ſijn eygen roem, begeerde, kon doen verhoopen.

Saturdaeghs 's morgens den 10 verſcheen 't vyandtlijcke Heyr, 't geen ten een uren 's nachts van St. Marie-Capelle was opgebroken, in ſeer goede ordre op vijf Colommen: Het had naer onſe rechter zijde getrocken, maer 't ſtreckte ſigh ylings na de lincker Hant, op de Caſſelſſe Heuvel: Deſe beweging nootſaeckte Monſieur een Hooghte in te nemen, van waer de Vyanden een partye van ſijne Troupen in de zijde hadden konnen vallen, ende door Niulet onderſtandt in de Plaets brengen: Hy ſondt ter ſelver tijdt, om al haer voornemens vruchteloos te doen uyt-vallen, het Regiment van S. Louis op de nieuwe Gracht, met bevel, om haer weer by 't Heyr te voegen, ſoo ras als 't Gevecht was aen-gegaen.

Deſe beveelen, ſoo wel te pas uytgevoert, verſtelden de Vyanden: zy dachten niet meer op het Onderſtant; en niet te rug konnende trecken, ſonder haer Achtertocht in de waeghſchael te ſtellen, ſoo maeckten zy hun gereet om te vechten; zy naderden oock in een goede geſtalte tot op 2000 Paſſen van onſe Troupen.

Monſieur, die al haer bewegingen gade ſloegh, beval dat men de Wapenen ſoude aenvaerden: Hy deed de Marſchalcken van Humieres en Luxemburgh by hem komen; hy hielt raet, en de Velt-ſlagh wierdt beſlooten: Den Marſchalck van Humieres geboodt de rechter zijde, daer de Heeren van la Cardonniere, Lt. Generael, en den Ridder van Sourdis, Marſchalck van 't Leger, waren; en den Hertogh van Luxemburgh voerde 't gebiet over de lincker; den Grave van Pleſſis, Lt. Generael, en den Heer van Albret, Marſchalck van 't Leger, ſtonden daer onder ſijn beveelen: Den Prins van Soubiſe, Lt. Generael, geboot over de lincker zijde van de tweede Linie, met bevel, om op te trecken, ſoo de Vyanden aen de kant van Niulet en Vartine onderſtant in de Plaets wilden brengen; ende den Heer van la Motte, Marſchalck van 't Leger, voerde 't gebiedt over 't Corps van reſerve.

Den 10 's middags waren de Legers in malkanders geſicht, alleenlijck geſcheyden door twee kleyne Beecken, door groene Hagen en door Waterloopen, die door de Beemden, Thuynen, Velden en Hop-Ackers liepen.

't Heeft eenige ſchijn, dat dit belet de Vyanden, die veel ſtercker van Voetvolck waren, ter dier tijt verhinderde de overtocht over de Beecken te ondernemen, voor dat onſe onderſtandt was aen-gekomen; en dat de ſelve ſwarigheden ſijn Koninckl ijcke Hoogheydt verplichtten, om haer bewegingen af te wachten, om ſich daer van te bedienen: Terwijl voeghden ſigh 9 Slaghordeningen, daer den Heer van Tracy, Capiteyn in de Guarde, en Brigadier van 't Voetvolck, het gebiet over voerde, by 't Heyr.

Hy had uytdruckelijck bevel van ſijn Majeſteyt gekregen, om de uytterſte naerſtigheyt te gebruycken, en hy verſuymde oock niet een oogenblick tijts: Een Slagordeningh, die van Arien quam, daer de ſelve in Beſettingh gelegen hadde, wierdt op de nieuwe Gracht, by 't roode Fort, geſonden, en vier Vaendels Dragonders op de overtocht van Niulet.

Ten

Ten vijf uren 's avonts naderden de Vyanden, en deden eenige poogingen, om een overtocht, die op de Rivier de Péenez legt, dicht by de Abdye, een weynig hooger als daer de twee Beecken, die de Heyren van een ſcheydeden, in een loopen, te vermeeſteren: Den Hertogh van Luxemburgh plaetſte daer de Dragonders van Liſtenay, en 't Regiment van Lion, om deſe overtocht te verdedigen; de Schermutſel vermeerderde, en 't Geſchut der Vyanden doode eenige Dragonders; doch deſe gelegentheydt, die gewichtigh begon te werden, eyndighde met den dagh: den Hertogh van Luxemburgh verſeeckerde ſigh van de Abdye van Péenez, een Sergeant bleef daer met 20 Man, en men deed de Troupen, die de ſpits af-gebeten hadden, van daer vertrecken, vermits zy niet als door naeuwe Wegen, die de Vyanden 's nachts hadden konnen betwiſten, konden onderſteunt werden.

Sondagh 's morgens, Palm-dagh, den 11 deſer Maendt, brachten de Vyanden haer Geſchut voor den dagh, trocken over de eerſte Beeck, en hebbende de Abdye, die den Sergeant verliet, in-genomen, ſtelden zy daer in Dragonders, ende plaetſten eenige Troupen Ruyters in de Hoven by een Molen: Monſieur beval aen den Heer van la Méloniere, Lt. Collonel van 't Regiment van Anjou, dat hy met deſe voorſte Troupen ſoude ſchermutſeren, en aen den Heer van la Fréſeliere, Lt. Generael van de Artillerye, dat hy aen die kant Geſchut ſoude laten voeren: Den Hertogh van Luxemburgh dede, door ſijn Konincklijcke Hooghheyts bevel, twee Slaghordeningen van 't Konincklijcke Regiment, en een Slagordeningh van 't Regiment van de Kroon naderen, welcke dapper vuyr gaven en ontfongen, met gelijck verlies van d'een en d'andere kant; ter ſelver tijt beval den Hertogh van Luxemburgh aen den Marquis van Laré, Leger-meeſter van 't Regiment van Conti, dat hy ſich tuſſchen de vervallen Muren van een out Caſteel ſoude plaetſen, om de Vyanden uyt de Thuyn, het Kerckhof en de Kerck van de Abdye te verjagen. Hy vondt een Plaets, van waer hy haer groot ongemack aen-dede, haer ſiende dwarſſelingh van ſeer dichte by. Hy gaf daer van aenſtonts kennis aen den Hertogh van Luxemburgh, die in der yl 4 ſtucken Geſchut derwaerts dede brengen, invoegen de Vyanden des ſelfs geweldt niet konnende uyt-ſtaen, genootſaeckt wierden, om deſe Poſt ten elf uren 's middaghs te verlaten, nae dat zy daer een groot aental Bevelhebbers en Soldaten hadden verlooren.

Den Prince van Orangien wilde ſijn lincker zijde wat verminderen, ende de rechter verſtercken, om de Abdye te hernemen, en onſe Troupen te doen vertrecken, of om, in 't overtrecken van de tweede Beeck, op haer van ter zijde los te branden.

Monſieur, des Conings eenighſte Broeder, verſuymde niet de gelegentheydt van deſe onvoordeelige bewegingh voor de Vyanden: Sijne Conincklijcke Hoogheyt zedert twee dagen tot een Veltſlag gereſolveert hebbende, gaf al ſijn beveelen aen de twee Marſchalcken van Vranckrijck, en aen de andere Opperhoofden: Hy vermaende, langs de 2 Linien, aen al de Gebieders van de Eſquadrons en Slaghordeningen, om haer plicht te doen.

De Vyanden waren ſeer voordeeligh gelegert, of om aen te taſten, of om te wachten tot zy aen-getaſt wierden: Men moſt, om op haer los te branden in

Velden, die met Heggen en Grachten omringt waren, een Beeck voor haer overtrecken, en op eenige Plaetsen omwegen gebruycken: doch hoewel men haer lincker zijde, die in Plaetsen, natuurlijck versterckt, gesloten was, niet als met groot gevaer en de uytterste swarigheden kon aen-tasten, soo kon men haer echter van ter zijden in-vallen, en door dese reden besloot sijn Conincklijcke Hoogheyt sijn rechter Vleugel uyt te breyden, en te beveelen, dat men los brande.

De schickingh van des Conings Heyr, daer Monsieur, sijn Majesteyts eenigste Broeder over geboot, was op twee Linien, met de Middel-ordre.

Het algemeen Collonels Regiment van de Dragonders was ter rechter Handt van alles, buyten de Linien: De twee Compagnien van des Coninghs Musquettiers, onder 't gebiedt van den Ridder van Fourbins ende den Heer van Jauvelle, die daer af Capiteynen zijn, 6 Esquadrons van de Wapen-luyden van de Brigade van Livourne, 9 Esquadrons van de Regimenten van Tilladet, van den algemenen Leger-meester, van Bullonde en van de Vins van de Brigade van Bullonde, 2 Slaghordeningen van 't Regiment van Navarre, 2 van 't Regiment van de Coninginne, en 2 van 't Regiment van Humieres van de Brigade van Souvray, 2 Slaghordeningen van 't Regiment van de Fransse Guardes, 2 van Anjou en een van Maine van de Brigade van Tracy, waren in de rechter Vleugel van de eerste Linie.

Het Regiment Dragonders van den Dolphijn was ter zijden buyten de tweede Linie, welckers rechter hant bestont uyt 3 Esquadrons van 't Conincklijcke Regiment, en van 5 van Koninghsmarck van de Brigade van Montrevel, van 7 Esquadrons van de Brigade van Bordage, en van 8 Slaghordeningen van de Regimenten 't Conincklijcke Roussillion, Bourgondien, Languedocq, Italien ende Genevois van de Brigade van Chiménes.

De Dragonders van Listenois waren buyten de eerste Linie van de lincker Vleugel, welcke bestont uyt 3 Esquadrons van 't algemeen Collonels Regiment, 3 van de Curassiers en 3 van Sourdis van de Brigade van Rével, van 6 Esquadrons van de Regimenten van Gournay, S. Louis ende Laumaria van de Brigade van Gournay, van een Slaghordeningh van 't Regiment van Conti, van 2 Slaghordeningen van 't Regiment van de Kroon, van 2 Slagordeningen van 't Conincklijck Regiment van de Brigade van Villechauve, en van 5 Slaghordeningen van 't Conincklijck Regiment van de Marine, van de Schepen en van Lion van de Brigade van Aubonéde, waer by noch dat van Tracy gevoegt was.

De Brigade van den Ridder van Grignan, bestaende uyt 6 Esquadrons van sijn Regiment, en van die van Villars en van St. Germain-beaupré, maeckte de tweede Linie van de lincker Vleugel uyt, met 9 Slaghordeningen van de Regimenten Switsers van Phiffer, van Gréeder, en van Souppa van de Brigade van Phiffer, waer by noch dat van Chiménes gevoegt was.

De Middel-ordre bestondt uyt 't Regiment Dragonders van Phimorcion, uyt 4 Esquadrons, en uyt 4 Slaghordeningen.

Het Geschut, onder den Marquis van la Fréseliere, was aen de rechter ende lincker zijde verdeelt. De twee Marschalken van Vranckrijck, de Lt. Generaels, en de Marschalcken van 't Leger waren op de Posten, die Monsieur haer hadde ge-

gegeven, en waerſe reets hadden begonnen te ageren; doch ſijn Coninckliјcke Hoogheyt ageerde over al.

De eerſte Linie trock in een ſelve tijt op, ten twee uren na de middagh, ende paſſeerde op verſcheyde Plaetſen over de Beeck, welckers kanten ſeer hoogh en ſwaer aen de zijde der Vyanden waren: Den Marſchalck van Humieres dede door de Wapenluyden op 5 Eſquadrons van de Vyanden los branden, en ter ſelver tijt paſſeerde de 2 Compagnien Muſquettiers, die voet ter Aerde geſet hadden, een naeuwe Wegh, vielen 2 Slaghordeningen der Vyanden van ter zijden in, en hieuwen die in ſtucken.

De Wapenluyden verſloegen 5 Eſquadrons, die ſich beweeghden, om de Infanterye te decken: De Brigade van Souvray bracht de Regimenten, die het tegens ſigh had, in wanordre: De Dragonders, de Wapenluyden, de Brigaden van Bullonde en van Montrevel, het Regiment van de Curaſſiers, 't geen van de lincker zijde was gekomen, ende de Muſquettiers, na datſe alles hadden geforceert, 't geen tegens haer dapperheydt geſtelt was, pouſſeerden op deſe Plaets een partye Troupen van de eerſte Linie van de lincker Vleugel der Vyanden: Den Marſchalck van Humieres behielt ſijn eerſte voordeelen, en gaf daer van rekenſchap aen Monſieur: Den Heer van la Cardoniére en den Ridder van Sourdis deden goeden dienſt, en ſijn Coninckliјcke Hoogheyt gaf haer ſelfs, of ſondt haer ſijne beveelen.

Den Marſchalck van Humieres dede, voor dat hy de tweede Linie van de lincker Vleugel liet aen-taſten, onſe Troupen in een min gebroken en wijder uytgeſtreckte Aerde ſtellen, welckers eene gedeelte door 12 Slaghordeningen ende 14 Eſquadrons van de Vyanden was beſet: Ter deſer Plaets branden de Muſquettiers, welckers Bevelhebbers ſigh lieten uytmunten, verſcheyde mael los; de Wapenluyden eenige Eſquadrons doorbroken hebbende, wierden van ter zijden in-gevallen, en ſouden veel geleden hebben, ſoo de Opperhoofden niet de Regimenten van de Curaſſiers en van Tilladet hadden geſonden, om haer te onderſteunen: Den Marſchalck van Humieres en de andere Opperhoofden voerden ſelfs de Eſquadrons aen; het Regiment Guardes van den Prins van Orangien hielt eenigen tijdt den aenval onſer Troupen met ſtantvaſtigheyt uyt, maer eyndelijck kreuckte het. De Vyanden, waer onder men een groote bloedt-ſtortinge aen-rechte, wierden in wanorde gebracht; alles wiert over hoop geworpen; haer Ruyterye en Voetvolck nam de vlucht; haer Bevelhebbers konden haer noyt weder in ordre brengen, en men kreegh in 't vervolgen Vaendelen, Standaerden en Gevangens.

De Troepen, die nae 't midden van de Linie waren, ſtreden niet met ſulcken geluck: De Brigaden van Tracy en 2 andere Slaghordeningen hadden wel ten eerſten op het Voetvolck, dat haer de Beeck betwiſte, voordeel, vermits zy die, ondanckx hare tegenſtant, overtrocken, maer des Vyants Ruyterye bracht haer in wanordre, en kreegh Gevangens uyt eenige van onſe Slaghordeningen, terwijl de Bevelhebbers, nae dat zy over de Beeck gepaſſeert waren, haer in ordre ſtelden.

Monſieur voegde ſich daer ylings by, om dit nadeel, 't geen van gevolgh hadde kon-

konnen zijn, te herstellen: Hy gaf verscheyde beveelen aen den Ridder van Loraine, aen den Heer van la Motte, Marschalck van 't Leger, aen den Marquis van Effiat, sijn eerste Schilt-knaep, aen den Ridder van Nantouillet, aen den Marquis van Pluvaux, aen den Heer van Purnon, en aen den Ridder van Silly, om de Slaghordeningen van de tweede Linie te doen aentrecken, en om de Bevelhebbers haer Troupen, die gekreuckt hadden, weer in ordre te helpen brengen.

Sijn Conincklijcke Hoogheydt voerde de Slaghordeningen aen, en posteerde de Troepen, die niet gevochten hadden, in de plaets van die geene, die doorbroken waren geweest: Hy kende en dede de wanordre op-houden, en sich aen al 't geschiet en de uytterste poogingen der Vyanden, die de hoop had aen-gemoedight, ten doel stellende, soo kreegh hy twee schooten op sijn Wapenen. Den Ridder van Loraine wiert gequetst, den Ridder van Silly gedoot, en den Marquis van Effiat, den Ridder van Nantouillet, den Marquis van Pluvaux, de Heer van Purnon, de Heer van Mérille, en den Ridder van Tillecour, Ayde de Camp van Monsieur, wierden haer Paerden gequetst, en kregen verscheyde schooten in haer Klederen: Een Mantel-drager en een Kamer-knecht wierden by de Persoon van sijn Conincklijcke Hoogheyt gevaerlijck gequetst; welckers beveelen en voorbeelt soo veel moet aen de Troupen gaven, dat zy ter selver Plaets, daer zy voor des Vyants Macht geweken hadden, des selfs Esquadrons en Slaghordeningen op de Troupen, die haer ondersteunden, te rugh dreven.

Den Marschalck van Humieres, die sigh by Monsieur begeven hadde, om sijn beveelen te ontfangen, ten dien tijde als sijn Conincklijcke Hoogheyt met so veel gevaer ageerde, om sigh van de overwinninge te verseeckeren, dede de Vyanden door eenige Esqnadrons van de rechter zijde in wanordre volgen: Gedurende al dese bewegingen passeerde den Hertogh van Luxemburgh, welckers lincker Vleugel, tegens de rechter van de Vyanden gestelt, door de Troepen, die den Prince van Soubise commandeerde, om sich tegens 't ontset te stellen, verswackt was, de Beeck by de Abdye van Péenez, met den Grave van Plessis, Lt. Generael, de Heer van Albret, Marschalck van 't Leger, en de Brigaden Voet-volck van Aubaréde en van Villechauve, die van Gournay en eenige and're Esquadrons. De Vyanden, die stercker van Voetvolck waren, gaven ten eersten veel vuur, maer met eenige wanordre in Slaghordre zijnde, soo wierden zy uyt verscheyde Posten, die zy in de Hoven, welcke met Heggen en Grachten besloten waren, besaten, gejaegt. Den Graef van Plessis en den Heer van Albret forceerden haer op verscheyde Plaetsen; haer Ruyterye kreuckte, en den Hertogh van Luxemburgh dwongh haer, nae een tegenstandt van drie uren, de tweede Beeck weder over te trecken; invoegen dat zy, de Veltslagh volkomen verlooren siende, de vlucht namen.

Monsieur sont aen den Hertogh van Luxemburgh 6 Esquadrons, om de Vyanden in haer Nederlaegh te volgen; hy versloegh eenige Troepen, die haer weder herstelt hadden, om haer Reys-tuygh en Geschut te decken, het welcke met een groot aental Bevelhebbers en Soldaten aen geen zijde Cassel wiert gekregen. De nacht, de Watergangen, de nieuwe Wegen en de Marassen berghden haer overblijfsels. Monsieur, eenige Broeder van den Coningh, Meester van de Plaets

van

van 't Gevecht, van 13 Stucken Geſchut, van 2 Mortiers, van meer als 2500 Gevangens, van 17 Standaerden, van 44 Vaendelen, en van al 't Reys-tuygh der Vyanden, die meer als 4500 Man op de Plaets gelaten hebben, ſont den Marquis van Effiat, ſijn eerſte Schilt-knaep, die van al 't gepaſſeerde getuygen was geweeſt, aen den Coningh, om aen ſijn Majeſteyt een naeukeurige rekenſchap van de geluckige uytval van ſijn Wapenen te geven, en van de gevoelige blijdtſchap, die hy hadde, van daer toe 't zijne by-gebracht te hebben.

Monſieur beval aen den Heer van Mérille, ſijnen eerſten Kamer-dienaer, dat hy dit geluckigh nieus aen haer Conincklijcke Hoogheydt Madame ſoude brengen: En nae dat hy ordre op de Gevangens, en op al de gevolgen van deſe overwinninge hadde geſteldt, keerde ſijn Conincklijcke Hoogheydt weder in ſijn Linien, om de Belegeringh van St. Omer te vorderen.

Gelijck die geene, welcke uytmuntende daden gedaen hebben, minder hebben gedacht, om die te kennen te geven, als te contribuëren tot de achtingh van des Conings Wapenen, en de roem van ſijn Conincklijcke Hoogheydt, ſoo is 't onmogelijck geweeſt, om daer van in dit Verhael gewagh te maecken; 't geen oock te groot gevallen ſoude hebben, indien men daer noch de Lijſt van de Doden en Gequetſten by-gevoegt hadde.

Dit was het voorgeven der Franſſe / diens Stijl en maniere van ſpreecken ſo evidentelijck flatteert / dat men / om 't ſelve te bewijſen / geen woorden hoeft te gebruycken; maer laet ons eyndelingh ſien / wat de Spaenſſe daer van hebben verhaeldt / zijnde dit volgende nu van die kant toe-gekomen:

MONSR. Daer ſullen ongetwijffelt verſcheyde Relatien gemaeckt werden van de laetſte Battaille by St. Omer, maer ick ſal U E. in weynigh woorden de waerheyt ſeggen: Sijn Hoogheydt den Heere Prince van Orangien komende by de Pene, vondt den Vyandt gepoſteert achter een Riviertje; dan dede echter door twee Regimenten attacqueren de Plaetſe, daer eenige Franſſe achter een afgebroken Brugge ſtonden, en dwongh die met 4 Stucken Canon te retireren: waer nae verſcheydene Bruggen daer omtrent liet ſlaen, om te doen paſſeeren de rechter Vleugel van ſijn Armee, en wat lager noch andere voor de Battaille en de lincker Vleugel, maer doen was 'er noch een Riviertje, waer achter ſigh den Vyant op de hooghte van een Bergh in Battaille hebbende geſteldt, en weſende dien morgen met noch 15000 Man verſterckt geworden, ſoo canonneerde van om hoogh ſoo ſterck op 't Leger van ſijn Hoogheyt, dat het tweede Riviertje, als zijnde maer een Muſquet-ſchoot van haer af, onmogelijck ſcheen te paſſeren; maer zy Franſſe, ſoo veel verſterckt zijnde, quamen eyndelingh ſelfs af, en attacqueerden van een ſeer advantagieuſe Plaets de lincker Vleugel van 't Leger van ſijne Hoogheyt, en wiert daer ongemeen dapper geſchooten, doch de geſeyde lincker Vleugel raeckte een weynigh daer nae door de ſchrick, die haer veroorſaeckte de confuſe retraitte van een Regiment Mariniers, aen 't wijcken, alſoo die de andere mede in confuſie brachten: Sijn Hoogheyt was by de Battaille, welcke wonderlijck wel vocht, maer al 't geene dat die dede, konde niet redreſſeren de diſordre

van de lincker Vleugel: Sijn Hoogheydt continueerde echter het Gevecht, ende ontfingh op sijn Harnas twee Musquet-schooten: De Cavallery konde de lincker Vleugel niet wel secoureren, ter oorsaecke van de Heggen en Grachten, mitsgaders de quade gront, als zijnde een seer quade Plaets, daer sijn Hoogheydts Leger was, om te vechten: Ondertusschen wiert de rechter Vleugel, gecommandeert door den Grave van Waldeck, geattacqueert, gelijck de lincker en de Battaillie, en alsoo geraeckten beyde de Armeen van wederzijden over al aen malkanderen, maer 't en gingh by die niet, gelijck by de lincker Vleugel, in tegendeel daer wiert soo valjant gevochten en geschooten, dat men by na noyt beter heeft gesien; van tijt tot tijt dede den HeerGrave seconderen deRegimenten,die de meeste last leden, dan de Ruytery konde door een Riviertje aen die kant oock weynig dienst doen; doch echter bleef de rechter Vleugel noch langst in 't Gevecht, maer siende dat de Fransse haer van alle kanten quamen attacqueren, soo kreegh die insgelijckx ordre om te retireren; en deden doen eenige Regimenten Cavallery grooten dienst, met den Vyant tegens te staen, terwijl het Voetvolck af-marcheerde; want om verder te vervolgen, scheen den Vyandt soo wel gehavent te zijn, dat daer toe kleyne lust vertoonde: Dit is het gepasseerde in 't korte.

Men heeft hier niet als een onseeckere Lijst van Dooden ende Gequetsten gehad / als waer in verscheyde fouten zijn bevonden / zijnde dese na-volgende:

Lijste der Dooden en Gequetsten, in de Bataillie van Mont-Cassel.

Onder de Garde du Corps.
Cornet Heer van Rijswijck gequetst.
Een gereformeert Officier doot.
7 Ruyters doot.
12 Ruyters gequetst.
Onder 't Reg. Dragonders van sijn Hooght.
Capiteyn Walesteyn doot.
't Reg. van de Graef van Waldeck te Paert.
Lt. Hartman gevangen en gequetst.
Onder 't Reg. van de Graef van Brederode.
Majoor Ittersum doot.
Lt. Rijperband doot.
Ritmeester Schimmelpenningh doot.
Onder de Garde te Voet.
Lt. Colonel Crooneman gequetst.
Majoor Sibert gequetst.
Capiteyn Laer gequetst en gevangen.
Capiteyn Wagenaer doot.
Capiteyn Beaumont doot.
Capiteyn Sparr gequetst.
Capiteyn Schimmelpenningh gequetst.
Capiteyn Bonema gequetst.
Capiteyn Flutt gequetst.
Capiteyn Hessen gequetst.
Lt. St. Ange gequetst.
Lt. Turck gequetst.
Lt. Jacot gequetst.
Lt. Anderisen vermist en gequetst.
Lt. Jeger gequetst.
Lt. Rogenot doot.
Lt. Swepken doot.
Vendrigh Bretoris doot.
Vendrigh Coljers gequetst.
Vendrigh van Bonema gequetst.
Vendrigh Schimmelpenningh gequetst.
Vendrigh Roos gequetst.
Adjutant Tilly gequetst.
Adjutant Beeckman doot.
Regiments Dominé Ægidius van Coenendael gequetst.
Onder Prins Maurits.
Lt. Collonel la Noy gevangen.
Major Harsolte gevangen.
Capiteyn Vrienes doot of gevangen.

Capi-

Capiteyn Brenner gequetst.
Capiteyn van den Bergh doot.

Onder den Hertogh van Holsteyn.

Lt.Collonel Salis gequetst en gevangen.
Majoor Wiecker gequetst en gevangen.
Lt. en Vendrigh van Capiteyn Schuylenburgh doot.
Lt.en Vendr.van Cap.Lunenburg doot.
Lt. en Vendrigh van Cap. Schafhuysen gequetst.
Lt. en Vendrigh van Capiteyn Blaeuw doot of gevangen.
Vendrigh van Cap. Wieker gequetst,
Vendrigh van Cap. Quierheim doot.
Lt. van Cap. Sige gevangen.
Vendr. van Cap. Sige gevangen of doot.
Vendr. van Cap.Winderholt gevangen.

Onder Graef W. van Hoorn.

Lt. Collonel de Heyde gevangen.
Capiteyn Nothe vermist.
Capiteyn Rothe gevangen.
Capiteyn Ingelbey gequetst.
Capiteyn Lothem doot.
Vendrigh Hoppenbrouwer gequetst.

Onder 't Reg. van de Heer van Ginckel.

Majoor Schaep gequetst en gevangen.
Grave van Warfusee gequetst.

Onder 't Regiment van Eppe.

Majoor Brunenhuyse gequetst.

Onder 't Regiment van la Vergnie.

Collonel la Vergnie gequetst.
Lt. Collonel Hoffrel gevangen.
Capiteyn Bock doot.
Capiteyn Mallet gequetst en gevangen.
Capiteyn Morgensterre gevangen.
Capiteyn Deele gevangen.
Capiteyn Emmerick gevangen.

Onder 't Regiment van Kirchpatrick.

Lt. Collonel Everwijn doot.
Majoor Lader gequetst en gevangen.
Capiteyn Blom doot.
Capiteyn Pijl doot.
Capiteyn Cassel gequetst.
Capiteyn Mergnault doot.

Onder 't Regiment van Uyttenhove.

Collonel gevangen.
Capiteyn Withoften gevangen of doot.
Capiteyn Lievendael gevangen.
Capiteyn Kaesteeker gevangen.

Onder 't Regiment van Walenburgh.

Lt. Coll. Heer van Valkenburg gevang.
Majoor Ruytenburgh gequetst.
Capiteyn Groelart gequetst.
Cap. Philips van de Goes geq. en gev.
Cap. Junius van der Goes geq. en gev.
Capiteyn Droost doot.

Onder 't Regiment van Toursay.

Capiteyn Backer doot.
Capiteyn Moussel doodelijck gequetst.
Capiteyn Fesse doot.

Onder 't Reg. van de Graef vander Lippe.

Coll. Graef van der Lip geq. en gevang.
Majoor Steyn doot of gevangen.

Onder 't Reg. van de Prins van Brandenb.

Lt. Coll.Poedewels gequetst en gevang.
Capiteyn Slieben doot.
Capiteyn Lesquam doot.
Capiteyn Elsenits doot.
Lt. Packmoor doot.
Lt. Fridman doot.
Lt. Tael doot.
Lt. Teufel doot.
Lt. Poldewils doot.
Lt. Goudecker gequetst.
Vendrigh Reder doot.
Vendrigh Mesbagh gequetst.
Vendrigh van Elsen gequetst.
Vendrigh Wighman gequetst.

Onder 't Regiment van de Prins Berckevelt.

Capiteyn du Pois gevangen.
Capiteyn Bierman gequetst.
Lt. van Cap. Oldekop doot.
Noch een Lt. doot.
Lt. Lusamet gequetst.
Vendrigh Remouts doot.

Onder de Graef van Waldeck.

Capiteyn Schroojestien doot.

Onder de Grave van Flodorp.

De Baron van Lotthem doot.

Onder het Regiment van Cloofter.

Majoor Iterſum doot.

Onder 't Regiment van Grim.

Collonel Grim doot.
Capiteyn Brus doot.
Cap. Lt. Voet vermiſt.
Lt. Cloutier gequetſt.
Lt. Witterhorſt doot.
Vendrigh Kinnegem doot.
Den Reg. Adjutant doot.

Onder 't Reg. van de Heer van Hofwegen.

Capiteyn Molckman gevangen.
Capiteyn Balfort vermiſt of gevangen.
Cap. Hogendorp dodelijck gequetſt en vermiſt.
Vendrigh Baſtinius gequetſt.

Onder 't Regiment van Zobell.

Collonel gevangen.
Capiteyn Kien doot.
Capiteyn Koene doot.

Onder 't Reg. van de Heer van Albrantſw.

Majoor Balfort doot of gevangen.

Onder 't Reg. van de Hr. van Slangenburg.

Capiteyn Ploos gequetſt.
Capiteyn Ruys doot.

Onder 't Regiment van Touars.

Capiteyn la Serra doot.
Cap. Balfort ſwaer gequetſt en gevang.
Capiteyn Loauboujere vermiſt.
Capiteyn Pijl gequetſt.
En verſcheyde Subalterne.

Onder 't Regiment van de jonge Rijngraef.

Maj. Heukelem gevang. en gerantſoen.
Capiteyn Drooſt gequetſt en gevangen.
Capiteyn Wilegas doot.

Onder de Zeeuſe Regimenten, die bekent zijn

Collonel Margnault gequetſt.
Majoor Lion doot.
Capiteyn Marnault doot.
Commandeur Duyvelaer gequetſt.
Capiteyn Veth gequetſt.
Capiteyn Ockerſe doot.

Collonel Hoornbergh doot.
Capiteyn Polman gequetſt.
Lt. de Raet gevangen.
Collonel Truxes gevangen of doot.
Lt. Brulon doot.
Capiteyn Uyttet doot.

De Franſſe hebben van die aen hare zijde de volgende uyt-gegeven:

Lijſte der Franſſe Dooden en Gequetſten, in de ſelve Battaillie.

Van d'eerſte Comp. Muſquettaires.

d'Heer de Moiſſue, Cornet, doot.
3 Muſquettaires doot, waer onder den Graef van Lue. Een gequetſt.

Van de tweede Comp. Muſquettaires.

2 Doot. 10 Gequetſt.

Van de Schotſe Gens d'Armes.

Cap.Lt.Marquis de Livourne gequetſt.
Den Graef van Carſe, Vendrigh, gequetſt en gevangen.
Mr. la Grange, Guidon, doot.
De Quartier-meeſters Mrs. de Livry en Mr. de Pas gequetſt.
25 Gemeene doot en gequetſt.

Van 't Engelſſe Regiment.

Den Cap. Lt. Ridder de la Guelle gequetſt en gevangen.
De Onder-Lt. Ridder d'Eſtoge geq.
Den Vendrigh Ridder de Croiſy geq.
Mr. Macher, Guidon, doot.
Quartier-mr. Mr. Obriam gequetſt.
Twede Quartier-mr. Mr.Rirdam doot.
36 Gemeene doot en gequetſt.

Van de Gens d'Armes van Bourgondien.

Lt.den Marquis de Monignon gequetſt.
Quartier-meeſter Mr. Cordes doot.
Een Bregadier gequetſt.

Van 't Regiment Conti.

3 Capiteyns gequetſt.
2 Lieutenants gequetſt.

3 On-

3 Onder-Lts.en een Vendrigh gequetst.

Van 't Regiment van Bourgondien.

2 Capiteyns doot.

5 Capiteyns gequetst.

2 Lieutenants doot. 2 Lts. gequetst.

Van 't Regiment van de Coninginne.

Den Lt. Collonel gequetst.

1 Capiteyn doot.

5 Capiteyns gequetst.

1 Lieutenant doot en 6 gequetst.

1 Onder-Lt. doot, en 2 gequetst.

Van 't Regiment de Marine.

Den Majoor gequetst.

5 Capiteyns gequetst.

3 Lts. en 5 Onder-Lts.gequetst.

't Regiment Lionnois.

Lt. Collonel gequetst.

8 Capiteyns gequetst.

2 Lieutenants doot, en 8 gequetst.

4 Onder-Lieutenants gequetst.

Van 't Regiment van d'Humieres.

Lt. Collonel doot.

Den Major gequetst.

9 Capiteyns gequetst.

3 Lieutenants gequetst.

2 Onder-Lts. gequetst.

Van 't Regiment van Maine.

1 Majoor doot.

1 Capiteyn doot, en 3 gequetst.

2 Lts. doot, en 4 gequetst.

2 Onder-Lts. gequetst.

Van 't Regiment van Anjou.

Den Lt. Collonel gequetst.

Den Majoor doot.

2 Capiteyns doot, en 10 gequetst.

4 Lts. doot, en 12 gequetst.

2 Vendrighs gequetst.

Van 't Regiment van de Kroon.

Den Collonel Mr. de Genlis gequetst.

2 Capiteyns gequetst.

2 Lts. doot, en 7 gequetst.

Van 't Regiment van Geneve.

1 Capiteyn doot, en 5 gequetst.

2 Lieutenants gequetst.

1 Vendrigh doot en 2 gequetst.

Van 't Italiaensse Regiment.

Den Lt. Collonel gequetst.

3 Capiteyns gequetst.

1 Lt. doot, en 4 gequetst.

4 Vendrighs gequetst.

Van het Regiment van Phiffer.

3 Capiteyns doot.

1 Lt. doot, en 2 gequetst.

1 Vendrigh gequetst.

Van 't Regiment van Greder.

Den Major gequetst.

4 Capiteyns gequetst.

1 Lieutenant gequetst.

Van het Regiment van Stoupa.

1 Capiteyn gequetst.

1 Lt. doot, en een gequetst.

1 Onder-Lt. doot, en een gequetst.

3 Vendrighs gequetst.

Van het Vlaemsse Regiment.

2 Quartier-meesters gequetst.

1 Brigadier, en 2 gemeene gequetst.

Van de Gens d'Armes van de Coninginne.

1 Quartier-meester doot.

Van de lichte Paerden van de Coninginne.

Den Capiteyn gequetst.

1 Lt. gequetst.

1 Brigadier gequetst.

Van den Dauphin.

Den Lieutenant gequetst.

Den Quartier-meester gequetst.

12 lichte Paerden gequetst.

Van de Gens d'Armes d'Anjou.

Den Lt. gequetst.

2 Quartier-meesters gequetst.

2 Brigadiers gequetst.

Van de Gens d'Armes van Monsieur.

Den Capiteyn Lt. doot.

12 Gens d'Armes doot.

Van de lichte Paerden.

Capiteyn Mr. Blat gequetst.

3 Cornets gequetst.

Den Capit. Ridder de Sussan sijn Arm met een Canon-kogel afgeschooten.

Van de Curassiers.
Capiteyn Mr. de Moncas gequetst.
2 Cornets gequetst.
Van het Regiment te Paert du Tilladet.
Den Majoor gequetst.
2 Capiteyns doot, en 1 dodelijck geq.
1 Lieutenant doot. 2 Gequetst.
2 Cornets doot.
Van het Regiment de Sourdis.
1 Capiteyn gequetst.
1 Lieutenant en een Cornet gequetst.
Dragonders.
7 Capiteyns gequetst.
1 Lieutenant gequetst.
1 Cornet doot, en 3 gequetst.
Den Quartier-meester doot.

Van't Regiment Gardes te Voet.
Cap. Mr. de Refuge gequetst en gevang.
1 Capiteyn doot. 2 Gequetst.
4 Lieutenants gequetst. 1 Gevangen.
2 Onder-Lts. gequetst.
1 Vendrigh gequetst.
Van't Regiment van Navarre.
6 Capiteyns gequetst.
4 Lieutenants doot. 6 Gequetst.
2 Onder-Lts. doot, en 3 gequetst.
Van't Regiment Royael.
Mr. Villechauve gequetst.
2 Capiteyns gequetst.
1 Lieutenant doot. 2 Gequetst.
1 Onder-Lt. doot, en 2 gequetst.

Daer wiert aen onse kant seer divers gesprooocken van eenige / die sigh niet wel souden gequeten hebben / waer van ons echter niet seeckers is voor-gekomen / als dat van het Regiment van den Heer van Walenburgh (die selfs in de Battaillie niet present is geweest / maer doenmaels den dienst van den Staet binnen Grave heeft waer-genomen) eenige zijn gestraft / namentlijck van yder Comp. een by Lotinge; 't selve Regiment was meest nieu geworven/ also 't sigh te vooren omtrent Seneffe ongemeen dapper had gequeten/ en daer door 't meerendeel daer was komen te blijven : dan de nieuwe aen-geworvene den Krijgh noch ongewoon/ hadden sich soo wel niet gequeten : Dit Regiment dan tot Sluys in Vlaenderen gekomen zijnde/ wierdt in de Kercke gesloten / en nae dat de Lotinge gedaen was / zijn 9 Persoonen / die 't te beurt was gevallen/ na 't Leger van sijn Hoogheyt/ dat tot Eecklo was gekomen / gevoert/ en aldaer vervolgens op-gehangen : De rest is tot Sluys het Vaendel weder over 't Hooft gewaeyt / en alsoo eerlijck gemaeckt.

Haer Hoogh Mog: de Staten Generael de Missive van sijn Hoogheydt / hier vooren gestelt / ontfangen hebbende / resolveerden / gelijck oock gedaen wiert / sijn Hoogheyt by Rescriptie voor sijne Advertentie te bedancken / met nevens-gaende bekent-maeckingh / dat het haer Hoogh Mog: seer leet was geweest / dat het Desseyn van sijn Hoogheydt (schoon seer voorsichtelijck aengeleyt) het gewenschte succes niet en had gehad/ dat niet te min haer verplicht vonden / hoogh-gemelde sijn Hoogheydt seer affectueuselijcken te bedancken voor de goede voorsorge / onverdrietigen arbeydt en moeyten / die de selve van dagh tot dagh / voor den dienst van den Lande / was nemende / sonder daer omtrent sijn Hoogheyts Persoon te sparen / en dat haer Hoogh Mog: haer erkentenisse ende danckbaerheydt/ in alle voorvallende gelegendtheden/ aen sijne Hoogheydt souden trachten te bewijsen / met versoeck / dat hoogh-gem. sijne Hoogheyt sigh door de fataliteyt / omtrent het uytvoeren van het voorsz. Desseyn

seyn voor-gevallen / niet wilde laten wederhouwen / om tot afbreuck van den Vyant / van nieus en ter bequamer tijdt ende gelegentheydt te ondernemen / 't gunt sijn Hoogheydt oordeelen soude voor de gemeene saecke diensstigh te wesen / ende dat haer Hoogh Mog: den zegen van Godt Almachtigh over sijne Hoogheydts aenslagen souden laten en helpen af-bidden / Ec. Voorder / dat hoogh-gemelde sijn Hoogheyt geliefde te considereren / dat naest Godt de Heer Almachtigh / en sijn Goddelijcke Majesteyts Vaderlijcke ende goedertierentlijcke hulpe ende bystandt / den Persoon van hoogh gemelde sijn Hoogheydt / voor de conservatie van dese Landen / van de uytterste en soodanige importantie zijnde / dat ingevalle / 't geen Godt Almachtigh genadelijck verhoede / hoogh-gemelde sijn Hoogheyt iets menschelijckx soude overkomen/het geschapen stonde / dat den geheelen Staet in de uytterste confusie ende verwarringh soude vervallen / hoogh-gemelde sijn Hoogheydt derhalven op de conservatie van des selfs illustre Persoon sorghvuldige achtinge geliefde te nemen / en sijn selven / voor de behoudenisse van hoogh-gemelde sijn Hoogheyts illustre Huys en voor 't welvaren van den Staet en goede Ingesetenen van dien/menageren.

Sijn hoogh-gemelde Hoogheyt met het Leger van den Staet te rugh treckende / is het Canael van Brugge gepasseert / en heeft sijn Hooft-quartier tot Ecklo / als vooren geseyt is/ genomen/ verspreyende de Troupen rontom uyt/ om te refraicheren / alwaer wy haer sullen laten / en gaen sien wat de Fransse in haer aen gevangen Belegeringen verrichten.

Op het Casteel van Camerijck waren de Fransse soo verre gekomen / dat zy tusschen den 7 en 8 April d'Approchien brachten tot op 40 passen na aen het Contrescarp ; waer tegens die van binnen tamelijck schooten / maer hadden het ongeluck / dat Sr. de Vigny / Capiteyn van de Fransse Bombardiers / met eenige Bomben een Magasijn van Granaden en ander Krijghs-tuygh/ dat binnen 't Casteel was / in brant bracht / en daer mede haer merckelijck beschadighde : Den nacht tusschen den 8 en 9 volvoerde men de communicatie van de Sappees / terwijl men aen twee zijden met de Trenchee vast naderde/ en men plante eenige Stucken op een Bolwerck van de Stadt / soo dat op den 10 dito 3 Batteryen op 't Casteel begonden te speelen / en die van binnen hare Logementen dede nemen in de Casematten / maer dien dagh wierdt van die van binnen den Marquis van Renel / Lt. Generael / met een Canon kogel doot geschooten : Den 11 prepareerden de Belegeraers alles / om een halve Maen / leggende nae de kant van de Stadt / te attacqueren / waer op die van binnen een dapperen uytval deden / doch wierden gestut door den Merquis de Tilladet / Mareschal de Camp / en den Marquis d'Uxelles / Brigadier van de Infanterye / beschermende de Arbeyts luyden soodanigh / dat de Belegerde door de bedeckte Wegh weder binnen 't Casteel mosten keeren/ als wanneer de Fransse / de kans schoon oordeelende / sonder eenigh versuym met het Regiment van Piccardyen de voorsz. halve Maen quamen attacqueren / en oock in-nemen / maeckende 100 Man / gedetascheert van 't selve / een Logement aen den Hals : Des nachts tusschen den 11 en 12 dede den Coningh het Contrescarp door den Mareschal de Schombergh attacqueren / dat hem oock geluckte/

luckte / maer daer bleven veele Officiers van des Coninghs Guarde / nevens andere. Des nachts tusschen den 12 en 13 maeckten de Belegeraers een Batterye / om de Caponieres en Flancq bas te ruineren. Tusschen den 13 en 14 arbeyden sy noch aen een andere Batterye / waer tegens die van binnen grouwelijck schooten. Den 14 attacqueerden zy / onder Duc de Villeroy / een halve Maen / die by nae plat geschooten was / welcke by haer oock aenstonts wiert geëmporteert ; en waren vast besigh met een Logement daer op te maken / brengende de Arbeyders Schans-korven / Tacke-bossen en andere Gereetschappen daer toe by / waer mede / onder 't beschermen van een deel Musquettiers / omtrent 3 quartier van een Uur wierdt geconsumeert / als die van binnen met het Yrsse Regiment en een deel Spangiaerden op de Fransse uytvielen / en sodanigh attacqueerden / dat zy mosten retireren / en haer begonnen Werck laten steken ; en die van binnen daer mede noch niet te vrede / quamen oock na beneden/om 't verdere Werck van de Fransse te ruineren/en 't scheelde oock weynigh / of sy souden de Fransse uyt alle haer gewonnen voordeelen hebben gedreven ; maer Monsr. de Villeroy / siende hoe grooten verlies sulckx voor de Fransse soude geweest zijn / moedighde de zijne dervoegen aen / dat die van binnen wierden gestut / soo dat te rugge keerden met het herwinnen van de verlooren halve Mane ; hier in waren wederzijts soo veel Dooden gemaeckt / dat men een Stilstant van Wapenen voor een half Uur accordeerde / op dat een yder de zijne soude af-halen ; doch de Fransse dienden sigh daer van/ om die van binnen te informeren van de Battaillie / omtrent Mont-cassel voor-gevallen ; en dat zy reets een Mine onder 't Bastion vaerdigh hadden / om die van binnen te meer de moet te doen ontvallen. Des nachts tusschen den 14 en 15 maeckten de Belegeraers aen de rechter hant een Logement aen de Hals van de halve Maen / die voor de Poort van de Citadelle is / en aen de lincker hant socht men een Logement te formeren op een andere halve Mane. Tusschen den 15 en 16 vermeesterden de Fransse weder de halve Maen / die de Belegerde hernomen hadden / maer 't gingh daer by seer scherp toe / alsoo die van binnen de selve tot het uytterste sochten te defenderen : Aen de rechter handt wierden 3 Batteryen op-gerecht / van welcke soo dapper op 't Bastion wierdt geschooten / dat die van binnen gedwongen wierden haer Geschut te rugge te halen / maer setten Vriesse Ruyters / om de Bresse te beschermen. Op den 16 dede den Coningh aen den Gouverneur weten / dat de Mine aen 't nieuwe Bastion vaerdigh was om te speelen / en dat 'er al een Bresse was gemaeckt / om te komen stormen / derhalven dat het tijt was / om op een Accoort te dencken : en soo hy / 't geen men hem seyde / niet en geloofde / dat sijn Majesteyt soude permitteren / dat hy iemandt soude senden / die 't sien mocht : Maer den Gouverneur daer op Krijgs-raet gehouden hebbende / antwoorde / dat het noch daer toe niet gekomen was / alsoo hy noch drie Bastions hadde / buyten dat waer aen de Mineur was geattacheert / en dat derhalven sijn Majesteyt niet qualijck konde nemen / dat hy sigh als een eerlijck Man socht te quijten : Den Coningh dede daer op de Mine aen-steecken / die wel goet succes hadde / maer echter soodanigh niet / dat men voort dorste stormen : Den Ma-

Mareschal de la Feuilliade / onder wiens commando het moste geschiet hebben / sont alleen eenige af / om te sien / of die van binnen haer aen den Hals niet geretrencheert hadden / gelijck zy in der daet oock bevonden / en dat genoeghsaem op haer hoede waren: Tusschen den 16 en 17 passeerde niet van consideratie / maer op den 17 wierdt een Logement gemaeckt in de bekleede halve Maen / om van daer de Bresse te beschieten; men maeckte in die halve Maen oock een Batterye van Mortiers / en beneden aen de Bresse een andere / om met Steenen te schieten: Ondertusschen schoot 't Fransse Canon aen de rechter hant een Bresse in 't Bastion van wel 40 Voeten breet / waer achter echter noch een Muur wiert gevonden / waer om de Fransse twijffelden / of die van binnen het Assaut souden verwacht hebben; maer den Gouverneur siende / dat het tot het uytterste was gekomen / liet de Chamade slaen: De Ostagiers wierden wederzijts gegeven / en die van binnen sonden den Grave de Tilly / Generael van de Cavallery / den Spaenssen Collonel Canvaruvias en den Collonel Buys / om te tracteren; sy proponeerden eerst eenige Articulen / maer eyndelingh stelden 't voor de rest in den Coningh / welcke consenteerde / dat het Guarnisoen door de Bresse soude uyt-trecken met slaende Trommelen / brandende Lonten / vliegende Vaendels / &c. met 2 Stucken Canon / 2 Mortieren en 50 Wagens / die haer Siecken souden voeren / en dat voor de rest / die 't verreysen niet souden konnen lijden / een Hospitael souden toestellen / om de selve te doen genesen: Hier op volgde den 18 de Uyttocht; daer trocken over de 2000 Man uyt / waer onder waren 600 Dragonders en Croaten / en 2 oude Spaensse Regimenten: den Gouverneur / Don Pedro de Zavala / quam achter de Cavallery in een Carosse / als gequetst / die voor den Coningh stil hielt / alwaer den Gouverneur een kleyn compliment aen sijn Majesteyt dede / en voeghde daer by / dat hy wel gewenscht hadde / dat hem dit ongeluck in sijn Ouderdom niet had over-gekomen: Den Coningh quam op den 19 binnen de Stadt Camerijck / alwaer op den selven dagh het Te Deum dede singen / en gingh vervolgens alle de Wercken besichtigen; doch de Fransse hebben zedert met minder respect van 't Casteel van Camerijck gesproocken / als hebbende dat veel slechter gevonden / als sy altijt hadden gemeynt / dat het was: Doch dewijl dese Belegeringe alsoo ten eynde is geloopen / is 't tijt / dat wy keeren na die van St. Omer.

Monsieur den Hertogh van Orleans / niet tegenstaende de Victorie hadde bekomen / was echter soo vol bedencken / dat sijn Hoogheydt het Ontset soude hervatten / dat 6 geheele dagen liet passeeren / eer weer in sijn Leger quam / houdende onderwijlen alle Passagien nae St. Omer beset / doch vernemende / dat het Leger van sijn Hoogheydt tot by Gent was getrocken / is weder voor St. Omer gekomen / alwaer aenstonts een Batterye van de kant van 't Fort de Vaches dede op-werpen / daer mede eenige dagen / om het natte We'er / wierden toe-gebracht: Tusschen den 15 en 16 April wierdt de Trenchee aen de lincker hant voort-geset / van de Voor-Gracht tot na het Contrescerp / ende men maeckte een Logement op den Dijck: Tusschen den 16 en 17 wierden alleen de Logementen verder uyt-gebreyt: Den 17 arbeyde men aen een Ba-

terye van 20 Mortiers / waer by Monsr. de la Motte / Velt-marschalck / aen 't Hooft wiert gequetst; en den volgenden nacht wierdt geresolveert / dat men het Contrescerp soude aen-tasten / alsoo de Ingenieurs verseeckerden / dat men geen 50 treden van daer was: Waer op Monsr. de la Cardonniere / Lt. Generael / van de lincker kant / Mr. Stoupa van de rechter / en Monsr. de Villechauve / Brigadier / in 't midden / wierden gecommandeert / om 't selve te verrichten / voor aen souden gaen de Granadiers / en die van de lincker hant / onder den Marquis de la Freseliere; en dus marcherende omtrent 200 Passen ver / wierden ongemeen uyt 't Contrescerp en by gelegen Wercken beschoten / so dat / hoewel eenige tot aen de Palissaden quamen / sy Fransse haer mosten genoegen met een Logement tot op 100 treden van de kant van de Voor-Gracht te maecken / alsoo den Marquis de la Freseliere nevens andere wiert doot geschooten: Sijn Vader / Lt. Generael van de Artillery / nam aenstonts selfs het commando aen over sijn Regiment / dat geordonneert was om de Arbeyders te beschermen / 't geen hy oock uytvoerde / tot dat het voorsz. Logement gemaeckt was: (Tusschen den 18 en 19 advanceerden de Belegeraers tot op de Gracht / en begonden Tacke-bossen te werpen / om die te vullen: Inmiddels verlieten die van binnen de Voorstadt van Haut-pont / en Monsr. Phiffer / Brigadier / begaf sich met de zijne daer binnen: (Tusschen den 19 en 20 was men met het vullen van de voorsz. Gracht noch al besigh / en men advanceerde op den 20 soo verre / dat die van binnen / siende dat de Fransse tot op de hoogte van de Boogen waren geraeckt / en dat het op een stormen soude aen-gekomen hebben (niet tegenstaende de Borgerye selfs seer swaerlijck konde resolveren om de Stadt over te geven / tot men haer het gevaer vertoonde / ende de Bresse / die soo groot was / dat de Fransse met 100 Persoonen in front door de selve souden hebben konnen passeeren / om te stormen) de Chamade sloegen; daer op Ostagiers van weder zijden wierden gegeven / en die van binnen quamen met de Articulen / welcke sy begeerden / die Monsieur aen den Coningh schickte / maer sijn Majesteyt sont die te rugge / ende begeerde / dat Monsieur daer in soude doen / soo hy verstont / welcke dan aen de Belegerde consenteerde by na de selve Conditien / als aen andere geconquesteerde Steden / en aen het Guarnisoen / dat het selve met hare Wapenen en 2 Stucken Canon soude uyttrecken; het welck den 22 April geschiede / zijnde het Guarnisoen omtrent 15 a 1600 te Voet en 500 te Paert sterck / nemende de wegh nae Yperen / en voorts na Gent: Daer was meer Krijgs-volck binnen geweest / maer onder de Militie waren eenige Officiers / die haer fortuyn beter by Vranckrijck als Spangien voortaen oordeelende te sullen vinden / haer in dienst by de Fransse begaven; en dese debaucheerden noch verschende andere / nevens haer Soldaten: Maer de Burgerye had sich vry beter als die van Valencijn ende Camerijck gedragen / als zijnde doorgaens / tot defentie van de Stadt / in de Wapenen geweest / en sommige / na 't maken van 't Accoort / haer Wapenen wegh werpende / seyden / dat zy voortaen geen meer begeerden te dragen.

Monsieur binnen St. Omer komende / dede het Te Deum singen / en besagh voort alle de Wercken / doch tardeerde daer niet / maer begaf sich na Parijs / alwaer de begroetinge van alle Grooten ontfingh.

Den

Den Coningh van Vranckrijck dus voorspoedighlijck van 3 considerable Plaetsen in 't korte meester geworden zijnde / sont de volgende Missive aen den Coningh van Engelant:

Brief van den Coningh van Vranckrijck aen sijn Kon. Majest. van Engelant.

DOorluchtigste en grootmachtighste Vorst, geliefde Vrient, Broeder, Neve en Bontgenoot. Zedert dat u Majesteyt sigh met soo grooten yver heeft bemoeyt, om een algemeene Vrede te wege te brengen, soo hebben wy, soo veel ons belangt, niet willen na-laten te besorgen, dat de Christenheydt haer rust aen des selfs voorsorgh en bemiddelingh schuldigh magh zijn: Zy kan getuygen, hoe gewilligh wy hier toe zijn geweest, niet alleen in 't af-senden van onse Afgesanten na Nimwegen, maer oock dat wy de selve aldaer laten blyven, terwijl de Ministers van onse Vyanden haer vertreck derwaerts hebben uyt-gestelt; als mede, om dat wy aen haer bevel hebben gegeven, de vlijt van u Majesteyts Afgesanten, in 't openen der Conferentien, soo veel mogelijck, te seconderen: Maer dewijl wy echter u Majesteyt niet genoegh te verstaen konnen geven, hoe oprecht de meeninge onses gemoets, tot bevorderingh van een soo hoogwichtigh werck zy, soo willen wy gaern de bequaemste middelen, en die hier toe 't dienstigste schijnen, ter hant nemen, schoon Godt noch oogenschijnlijck, door 't veroveren van drie voortreffelijcke Vestingen, sijn Zegen over onse Heyren uyt-stort, in een Oorlogh, die de Kroon Spangien ons heeft aen-geseyt; by welck groot geluck hy noch de winst van een Veldt-slagh, tegens 't Heyr van de Staten Generael, heeft gevoegt: Sulcke goetheden konnen wy niet beter erkennen, als dat wy nae de spoedighste middelen trachten, om de vergietingh van 't Christen Bloet, dat wy soo overvloedigh sien vloeyen, te doen op-houden; want schoon wy een groot gevolgh van soodanige voordeelen mochten verhoopen, soo konnen wy echter geen grooter bewijs van ons verlangen tot de algemeene rust geven, als dat wy onse gedachten slaen op een Stilstandt van Wapenen voor ettelijcke Jaren, als de alderseeckerste wegh, die hier toe kan leyden. Wy souden u Majesteyt wel te gelijck aen-dienen, dat wy aenstonts sulcken Werck in sijn handen stelden, om ons daer toe te bequamen, en het onse Vyanden aen te bieden, soo wy het konden doen, sonder de bewilligingh van den Coningh van Sweden, of bericht krijgen van sijn meeningh, om sulckx te sluyten; maer dewijl ons alle Handel ende wisselingh van Brieven met desen Vorst zedert langen tijt is afgesneden, oock des selfs Afgesanten tot de Vredens-Tractaten de vryheyt af-geslagen is, om aen hem hare Brieven over te senden, en weder des selfs Instructien te ontfangen, soo is ons onbekent, wat sijne gedachten hier over mogen zijn; doch 't geene dat wy konnen doen, is u Majesteyt van onse genegentheden tot een Stilstandt van Wapenen bericht te geven, en van des selfs yver tot den Vrede af te wachten, dat hy na de zijne wil laten vernemen: Terwijl verheugen wy ons, met u Majesteyt te betuygen, dat of wy schoon oorsaeck hadden, om ons met een geluckige voortgangh des Oorloghs te liefkoosen, wy evenwel bysonder verlangen het onheyl, 't geen de selve veroorsaeckt, in te houden, in dier voegen, dat wy prefereren de eere van den Vrede in Europa te helpen bevorderen, voor die geene, die wy van

 de

de macht onser Wapenen mochten verhoopen; ja dat wy genegen zijn de selve, in 't midden van nieuwe gelucken, waer mede die begeleyt worden, af te leggen. Wy verheugen ons te meer den selven hier over onse gedachten aen te duyden, wijl ons bekent is, dat die eerder sal bewilligen, en sonder twijffel dienstiger tot een geluckige voortgangh der Handelingh achten, aengesien een Stilstant van Wapenen verhinderen soude, dat noch geluckige noch ongeluckige toevallen, die tusschen de Partyen, gedurende de Velt-tocht, ontstaen konnen, aen de Vrede-handelinge te Nimwegen, waer toe daer van des selfs Afgesanten reets een goede aenvangh is gemaeckt geworden, eenige veranderingh soude brengen. Vermits dan dit tegenwoordigh schrijven geen ander ooghmerck heeft, bidden wy Godt, dat hy u Majesteyt in sijn heylige en waerdige beschermingh wil nemen. Gegeven te Terouane den 23 April, 1677.

U Majesteyts goede Broeder, Neef en Bontgenoot,

LOUIS.

Waer by aen-biedt/'t geene te vooren had gedeclineert/ want sijn Majesteyt van Groot Brittannien/ als Mediateur/ had al voor den aenvangh van de Velt-tocht aen den hoogh-gedachten Coningh van Vranckrijck laten voordragen/ soo door Monsr. Courtin/ Franssen Ambassadeur in Engelandt/ als door Monsr. Montagu/ Engelssen Ambassadeur in Vranckrijck/ dat het sekerste middel/ om tot een Vrede te komen/ was een Stilstant der Wapenen/ te meer/ om dat/ indien Vranckrijck meerder progressen in de Nederlanden dede/ 't selve niet als overgroote ombrage aen de Naburen soude geven; maer Vranckrijck wees dat doenmaels af/ seggende/ dat Spangien al ses Maenden geleden/ die had geweygerdt/ en dat geen reden sagh/ waerom sich daer mede doe soude laten op-houden: en nu in April/ als boven geseyt/ na't verrichten van sijne Dessegnen/ presenteerde die uyt sigh selfs/ maer/ soo men geloofde/ om dat wel sagh/ dat de voordeelen/ die van dit Jaer soude komen bekomen/ reets verkregen had/ en dat voor de rest tegen de aenkomende Macht der Geallieerde anders niet soude konnen doen/ als defensive gaen: dan soo andere geloofden/ om dat alle dagen vernam/ dat het Parlement/ in Engelant vergadert/ tegens sijne Progressen scheen te willen aen-gaen; edoch op dese voorslagh is niet gevolgt: Maer sijn Majesteyt van Vranckrijck sigh self nae Duynkercken begevende/ depescheerde een extraordinaris Ambassade na den Coningh van Engelant; daer van hier na meer sal gesproken werden/ als wy eerst sullen hebben gesien uyt het gepasseerde in Engelandt/ de ombragie/ die de voorsz. Fransse progressen aldaer veroorsaeckt hebben: Gelijck naderhant een Tractaetje/ voerende den tijtul van Europa in Slavernye, soo Engelandt hare Ketenen niet en verbreeckt, in 't licht is gekomen/ waer in den Schrijver/ die voor-geeft een Engelsman te zijn/ wil toonen/ dat het self voor Engelandt nootsaeckelijck is/ niet alleen de verdere Progressen van de Fransse te stuyten/ maer oock tegens te gaen/ ende soodanigh te doen verminderen/ dat men na desen die groote Macht niet en soude hoeven te vreesen: Maer uytterlijk toonde Vranckrijck/ al of daer voor niet verlegen was/ alsoo seer impune toe-liet/

da

dat sijne Onderdanen veele Engelsse Schepen wegh namen / en dat verschey-de by sijne Admiraliteyten tot goede Prijs wierden verklaert / niet tegenstaen-de de meenigvuldige klachten / die daer over van de Engelsse kant wierden ge-daen : ja eenen Leiston / die Secretaris van haren Ambassadeur den Lord Barclay in Vranckrijck / en naderhant in Engelant gevangen / was geweest / om dat de Engelsse hem beschuldigden / dat hy selfs met de Fransse had geac-cordeert / om de Engelsse aen-gehaelde Schepen / voor seeckere Sommen / voor goede Prijs te laten verklaren / ontsnappende uyt de Gevangenis / ende vluchtende in Vranckrijck / den Coningh aldaer noch ordonneerde / dat aen de selve soude werden gereyckt het Present / dat men ordinaris aen Secretarissen van Ambassadeurs / op haer vertreck / schenckt : Maer evenwel / om eenige beter hoope aen de Engelsse Natie te geven / wierdt op den 13 Februarij een Tractaet van Marine / tusschen den Engelssen Ambassadeur Montagu / we-gens Engelant / ende Monsr. de Pompone / wegens Vranckrijck / geslooten / 't geen naderhant oock wederzijts is geapprobeert ende geratificeert / waer by vry Schip vry Goet wiert bedongen ; maer 't selve is echter daer na slecht ge-observeert / toonende dat de Tractaten op 't Papier alleen haer selfs niet kon-nen doen effectuëren.

Maer laet ons over-schepen na Engelant / en aldaer vernemen wat 'er pas-seert : Daer waren veele / die niet en geloofden / dat den Coningh het Parle-ment soude doen vergaderen / maer op den 2 Januarij dede sijn Majesteyt de volgende Proclamatie publiceren / gevende het contrarie te kennen :

CHARLES R. Des Koninghs uytsteeckentste Majesteyt hebbende belieft gehad het tegenwoordige Parlement te continueren, by Prorogatie tot den 15. 25 Dagh van Februarij naestkomende, met volkomen voornemen en Reso-lutie, dat het Parlement als dan sal werden gehouden, en begeerigh wesende (om diversche wichtige consideratien) als-dan te hebben een volkomen Vergaderingh van de Leden van beyde de Huysen van 't Parlement, heeft (met advijs van den Secreten Raet) goet gevonden te verklaren en publiceren, gelijck als by dese sijne Coninckliјcke Proclamatie doet verklaren en publiceren sijne geseyde Resolutie: En doet alsoo hier by belasten al en yder Pair van dit Coninckrijck, en alle en yder Knichts, Stedelingen ende Burgers van 't Huys van de Gemeente, dat zy op den voorschreven 15. 25 Dagh van Februarij naest precieselijck haer nae Whitehal be-geven, ende sijn Majesteyt verwacht een vaerdige nakominge van dese sijne Co-ninckliјcke wil en behagen. Gegeven in ons Hof tot Whitehal den 20. 30 Dagh van December, 1676. In 't Acht-en-twintigste Jaer van onse Regeeringe.

Terwijl men de t'samen-komst van 't Parlement verwachte / openbaerden sigh verscheyde Pamfletten / ofte gedruckte Geschriften / waer by men wilde beweeren / dat het Parlement langer als den tijdt van een Jaer geprorogeert zijnde / tegens seeckere Acte / ten tijde van Coningh Eduard gepasseert / niet meer voor een Parlement konde aen-gesien werden / maer dat 'er een nieu moste beroepen werden ; 't welck men in 't begin wel aen-sagh voor een vrucht

van

van die verscheyde humeuren / welcke Engelant wel gewent is voort te brengen / maer naderhandt heeft men bevonden / dat 'er grooter Persoonen aen vast waren / doch wat het oogmerck daer onder is geweest / daer van spreeckt men onseecker / maer de opinie was by sommige / dat het apparent was omme des Conings toe-genegene / die nu by langen tijt in 't Parlement geraeckt waren / met een slagh daer uyt te stooten: Immers het wierdt soodanigh geconsidereert / dat men eenige Persoonen om de voorsz. Geschriften dede vast stellen / van 't welcke hier naer occasie sal zijn / breeder te spreecken: Dan daer quam oock een Contra-geschrift in druck uyt / dienende tot antwoordt op seker Discours / dat al een Jaer te vooren / op de naem van den Grave van Schafsbury / was uyt-gegeven / waer by gepooght wiert alle verkeerde opinien / die men van 't Hof hadde / wegh te nemen: Men merckte oock / dat men van die kant de Gemeente trachte alle satisfactie te geven: En oock sijn Majesteyt in sijnen Raet wesende / dede een Acte maecken / waer by vast gestelt wiert / dat aen de Banckiers en vordere Geinteresseerde / die in langen tijt van de Penningen / aen den Coningh verstreckt / geene betalinge hadden ontfangen / 't geen by veele groote klachten had veroorsaeckt / de betalinge van de Intresten van de geleende Hooft-sommen souden werden gedaen / waer van in de Aenspraeck van den Cancelier aen 't Parlement naderhant oock gewagh wiert gemaeckt.

In 't begin van Februarij rechte den Coningh weder op een Lijf-guarde van 100 loon-treckende Edelen te Paerde / alle met gecouleurde Innocenten / met goude en silvere Kanten geboordt / hebbende yder een Dienaer te Paert / in gecouleurt Laecken. Maer het was belacchelijck / dat sommige voor een quaet Omen op-namen / dat den Scepter en eenige andere Ornamenten omtrent desen tijt / uyt het Huys van den grooten Cancelier / gestoolen wierden / want men bevondt / dat het door langh geoeffende Dieven was gedaen / die men binnen Londen in de Knicht-rijders Straet betrapte en gevangen nam / zijnde 3 Mans en 2 Vrouws-Persoonen; ende de Ornamenten wierden oock weder bekomen.

Den 25 Februarij / zijnde den geordonneerden dagh / quam het Parlement te samen / als wanneer den Coningh sigh in 't Hooger-huys / in de ordinaris Coninckliicke toerustinge / begeven / en 't Lager-huys daer mede doen komen hebbende / heeft beyde de Huysen aen-gesproken / gelijck als volgt:

MYN HEEREN EN EDELEN. Ick hebbe U weder te samen geroepen na een lange Prorogatie, op dat ghy de gelegentheyt mooght hebben tot het repareren der misvallen van de laetste Sessie, en te recouvreren en restaureren het recht gebruyck en eynde van de Parlamenten.

Den tijt, die ick U gegeven hebbe, om U selven te recolligeren en te considereren, waer toe dese differenten tenderen, welcke onder U soo ongeluckelijck gemenageert en voort-geset zijn, is genoegh, om U te laten sonder excus, indien ghy oyt weer tot diergelijcke vervalt.

Ick ben nu geresolveert al de Werelt te laten sien, dat het mijn schult niet en is, indien zy niet geluckig door uwe raetplegingen in 't Parlament werden gemaeckt.

Alsoo

Alſoo ick my ſelfs aen U geheel opentlijck verklare, dat ick kome gepreparreert, om U te geven ſoo veel ſatisfactie en ſecuriteyt in het groot belangh van de Proteſtantſe Religie, gelijck die nu is op-geſtelt in de Kercke van Engelandt, als redelijck ſal konnen geëyſcht werden, of beſtaen kan met de Chriſtelijcke voorſichtigheyt.

En ick verklare mijn ſelf oock ſoo rondelijck, dat ick bereyt ben U te begunſtigen met een vorder verſekeringh van uwe Vryheyt en Eygendom (indien ghy kont dencken dat U dat gebreeckt) by ſoo veel goede Wetten, als ghy ſult voorſtellen, en als beſtaen konnen met de verſeeckertheydt van het Gouvernement, ſonder welcke nimmer eenige Vryheyt of Eygendom aen eenig Menſche gelaten werdt.

En hebbende ſoo opentlijck geſeyt, wat ick bereyt ben voor U te doen, ſoo ſal ick weder ſoo ront gaen, en U ſeggen, wat ick van U verwachte.

Eerſt dan verwachte en begeere van U, dat alle occaſien van differentie, tusſchen beyde de Huyſen, ſorgvuldelijck vermijt werden, alſoo anders die, welcke geene hoope hebben, om uwe goede Reſolutien te beletten, ſullen hoopen by die reſerve te verhinderen, dat die eenigh effect nemen.

En ick laete yder een oordeelen, wie dat meeſt voor een redelijck Gouvernement is; zy, die fomenteren ſoodanige differenten, als tenderen tot het diſſolveren van alle Parlementen, of ick, die dit en alle Parlamenten wil preſerveren van door ſoodanige diſſentien onbruyckbaer gemaeckt te werden.

En voor het tweede verſoeck ick, dat ghy wilt conſidereren de nootwendigheyt van het bouwen van meer Schepen, en hoe veel onſe verſeeckertheyt daer in gelegen leyt: En dewijl de Additionale Inkomſt van den Excijs in 't korte ſal expireren, en dat ghy weet, hoe grooten laſt van Schulden ick hebbe, en hoe groote moeyte ick aen-wende, om die, ſoo dra ick kan, af te betalen, ſoo hoope, dat ghy my noyt ſult weygeren de continuatie van deſe Inkomſt, en my eenigh redelijck Suppliment toe-voegen, om mijn conditie te verbeteren.

En op dat ghy ſoud mogen voldaen zijn, hoe onmogelijck het is (wat ſommige Menſchen oock mogen dencken) het Gouvernement met minder als de tegenwoordige Inkomſt ſtaende te houden, ſoo kont ghy altijt ſien de jaerlijckſe op-geſtelde laſt, waer by blijcken ſal, dat de klare en onvermydelijcke laſt betaelt zijnde, dan niets ſal overſchieten tot ontlaſtingh van die voorvallen, welcke in alle Coninckrijcken voorkomen, en die my dit voorleden Jaer een conſiderable laſt hebben gegeven.

Om te beſluyten, recommandere ick U de Vrede van het Coninckrijck, in de ſorgvuldige voorkomingh van alle differenten; de verſeeckertheydt van het Coninckrijck, in 't verſorgen van eenige grooter Macht ter Zee, ende de voorſpoet van het Coninckrijck, in 't aſſiſteren van de nootſaeckelijcke Laſt ende onkoſten van het Gouvernement.

Ende indien eenige van deſe goede eynden geen voortgangh ſouden mogen nemen, ſoo roep ick Godt ende de Menſchen deſen dagh tot getuygen, dat de ongelucken, daer van voortkomende, aen mijn zijde niet ſullen leggen.

De reſt laet ick voor den Cancelier.

Hier op sprack den Heer Cancelier:

MYN HEEREN, EN GHY RIDDERS, STEDELINGEN EN BURGERS VAN 'T HUYS DER GEMEENTE.

DOor des Konings aldergenadigste behagen zijt ghy hier weder vergadert, om een andere sittingh van dit Parlement te houden; waer in den Coningh uw advijs en assistentie verwacht: uw advijs in de materien van de hoogste deliberatie, en uwe assistentie in de materien van de uytterste en dringende swarigheyt.

Uw deliberatien moeten voornamentlijck gehouden werden over de saecken, die tot uwen Vrede, de Vrede van de Kerck, en de Vrede van den Staet strecken: Twee Consideratien van soo vasten t'samenknoopingh in haer selven, dat zy in de oorspronckelijckste Acte van Sommatien, uyt welckers kracht ghy hier gerustelijck sit, gesamentlijck aen uw raet en aen uw sorgh zijn gerecommandeert.

De Vrede van de Kerck is swaerder om te preserveren, dan de Vrede van den Staet; want die nieuwigheden in den Staet begeert, begint gemeenlijck sijn toelegh op de Kerck.

En door dese middelen gebeurt het, dat de Vrede van de Kerck soo dickwils is geturbeert, niet alleen door die arme misleyde Zielen, die deernis verdienen, maer oock door quaetaerdige en daer op toe-leggende Persoonen, die straf meriteren: En terwijl de dingen continueren in desen Staet, soo kan dat niet ontgaen werden, of de Wetten, die nootsaeckelijck zijn, om de quaetaerdige in te binden, moeten ende sullen somtijts bekommeren en quetsen die geene, die swack zijn.

Wat hulp-middelen zijn bequaem voor dese quael, waer 't gebreck in de Wetten of in 't Volck is; in de Wetten, die souden gehoorsamen, of in de Persoonen, die souden geëxecuteert moeten werden: Of de heelingh is een Werck van tijdt en patientie, of van yver en naerstigheyt: Of soo 'er eenigh nieuw expedient kan gevonden worden, om 't Schip te beveyligen voor den storm, die het geblaes van twee tegenstrevige getyen schijnt te dreygen, dat wordt t'eenemael aen uw advijs gelaten: Den Coningh heeft U ten dien eynde beroepen, en twijffelt niet, of uw raetslagen sullen strecken tot de veyligheyt en bevestiginge.

De Vrede van den Staet vereyscht alsoo wel uw sorgh en naerstigheyt: Onsen Vrede thuys, en onsen Vrede van buyten.

Wat die van buyten belangt; wy zijn dees tijt, gezegent zy Godt voor sijn genade aen ons, en gezegent zy den Coningh voor sijn sorge over ons, in een volkomen Vrede met alle de Natien op der Aerde: Sulcken Vrede, die ons de afgunst van de Christen Wereldt verweckt heeft, en ons gelegentheyt geeft, om ons selven recht te doen tegens de Ongelovigen: Sulcken Vrede, die al de Vruchten van de Vrede met sigh brenght, en behooren onse Gebeden niet alleen te dienen voor des selfs continuatie, maer oock onse grootste ende wackerste sorgh, dat aen onse kant daer in noyt interruptie magh geschieden.

Maer dan moeten wy weder overwegen, dat onsen Vrede van buyten niet langer sal subsisteren dan tot die tijdt, dat wy onsen Vrede van binnen maintineren; want sonder die is geen Coninckrijck bequaem, om met volle macht iets te doen; en

en buyten dat is de vriendtſchap of vyantſchap van eenige Natie conſiderabel aen hare Naburen.

Nu is 't een groote en gevaerlijcke doolingh in die, welcke meynen, dat den Vrede van binnen genoegh gepreſerveert is, ſoo langh als 't Swaert niet uyt-getrocken werdt; vermits 'er waerlijck vereyſcht werdt, niet de naem van Vrede, maer van eenigheyt.

Sulcken eenigheyt, als vloeydt van een ongeſtoort betrouwen en confidentie, tuſſchen den Coningh en ſijn Volck, van een ſchuldige eerbiedt en obedientie tot ſijn Wetten en tot ſijn Gouvernement, van een godtvruchtige en vreeſchachtige ſorgh van niet te removeren de oude Lant-palen, niet te verſtooren die Conſtitutien, welcke den tijdt en openbare toelatinge heeft vaſt geſtelt, van een yver om te preſerveren het gantſe Gebouw en Ordre van 't Gouvernement op de oude Fondatien, en van een volkomen verfoeying en vervloecking van al 't geene, dat veranderingh mocht geven: Wat hier aen ontbreeckt, ontbreeckt aen de Vrede.

Indien derhalven dan eenige devoiren zijn, om te vernieuwen, of indien 'er geheel geene devoiren zijn, die ſouden konnen extingueren het geheugen van alle voorige beroepingen en verongelijckingen, en de gelegentheden van 't ſelve voor 't toekomende, of indien 'er ſulcke verdeeltheden zijn, die de gedachten geven van groote hevigheydt, ſullen wy dit daer om Vrede noemen, om dat het geen Oorlogh is, of dat 'er geen Volck in 't Veldt is gebracht? ſoo mogen wy dat oock wel geſontheyt noemen, terwijl 'er een gevaerlijcke ontſteeckingh in het Bloet en de Geeſten is, ter oorſaecke dat den Patient het Bedde niet en hout.

En nochtans ſoo evident als het is, dat wy alle hoopen ende vertrouwen op de preſervatie van onſen Vrede en Eenigheyt van binnen: Soo ſeecker als het is, dat geen ſorgh, om die te preſerveren, hier ſal gebreecken; ſoo mochten wy echter wel wenſchen, dat dit punct geen deel was van deſe ſwarigheden, waer mede wy nu worſtelen.

Ten dien opſicht is 'er noch veel meer, 't welck buyten uw hulp en aſſiſtentie noyt kan overwonnen worden.

Het eene is de ſwackheydt van onſe Vloot; en wegens ſterckte en ſwackheydt kan anders niet geoordeelt werden als by vergelijckingh: En by die wyſe mogen wy waerlijck oordeelen, dat onſe Vloot inconſiderabelder is, dan die geweeſt heeft, ter oorſaecke van ons ſtilſtaen, terwijl onſe rontom leggende Naburen de hare hebben voort-geſet.

Dit is een ſaeck, waer in geen tijdt magh verlooren werden; want ſoo wy dit uyt-ſtellen, ſal 'er een conſiderable tijt mede heen loopen, eer het geëyndigt kan worden.

Daer is noch een ander gewicht, 't welck ſeer ſwaer op de Inkomſt legt, en dat zijn de Schulden, die dit beſwaren: Gerechtigheydt en Eer verplichten den Coningh die geene niet te verlaten, die hem hebben geaſſiſteert met hare Staten in de beſchermingh van 't publijck: En hoewel de nootſaeckelijcke Renten van ſijn Inkomſt, in de meenigerhande nieuwe en koſtelijcke Laſten van den Staet, haer ſatisfactie voor een wijl heeft uyt-geſtelt, ſoo is ſijn Majeſteyt nu ſeer verre daer in gegaen, en heeft ſorgh gedragen voor de ſeeckerheyt en betalingh van een uyt-

termaten groote Somme, met ſulcke ſwarigheden, als geen als een gerechtigh en edelmoedigh Vorſt, oyt ſoude hebben aen-gegaen.

En nu, ſoo de reſt van deſe Inkomſt mancqueren ſoude, ofte in eeniger wyſe miſſen ontlaſt te werden, ſoo ſal de ongelegentheydt van het publijck, en de onſeeckerheyt van alle onſe affaires datelijck aen den dagh moeten komen.

Een ſwarigheydt is 'er noch, ſonder welcke al de reſt niets was; ende dat is de vreemde waen en 't misvertrouwen, dewelcke ſigh, gelijck een generale infectie, bykans in alle de hoecken van 't Lant begint te verſpreyden.

't Meeſte daer van ſpruyt uyt de artifices van quade Luyden, die alle de ſuſpitien, welcke zy konnen bedencken, voort brengen en voeden; maer de heeling daer van legt volkomen in uw handen, byſonderlijck ſal dit wel haeſt verdwynen, ſoo ras als men ſal ſien uw geruſt-ſtellingh, en de vruchten daer van in een vrolijcke over-een-kominge met ſijn Majeſteyt, tot alle deſe goede en publijcke eynden, die hy nu ſoo ernſtelijck aen U heeft gerecommandeert.

Het ſoude eenigſints vreemt zijn, en buyten alle exempel in de Hiſtorien, dat een Natie twee mael geruineert, en twee mael vernieldt ſoude werden, door de ſelve wegen en middelen, de ſelve vreeſen en jalouſyen.

Sal iemant wel willen dencken te weygeren de vertrooſtingen van de tegenwoordige zegeningen te genieten ende nemen, alleenlijck uyt vrees van toekomende veranderingen en alteratien?

Waerlijck 't is genoegh voor eenigh Coninckrijck, ende meer dan de meeſte Coninckrijcken in de Werelt konnen daer af roemen van haer affaires in ſulcken conditie gebracht te hebben, dat zy mogen, nae alle Menſchelijcke waerſchijnlijckheyt, en onvermindert dat het haer eygen ſchult zy, langen tijt veyligh ende geluckigh continueren.

Toekomende voorvallen zijn niet bequaem tot een vaſte uytſicht: Een veyligheydt boven Menſchelijcke ſchijnbaerheydt heeft noyt Natie gehad, of ſal die noyt verkrijgen.

Soo een Coninckrijck bewaerdt wert door de natuur, tegens alle gevaren van buyten, en dan te veel wil vertrouwen op 't geen de natuur voor 't ſelve heeft gedaen: Soo een Coninckrijck gewaerſchout is, ende by voorige ondervindingen behoet tegens alle gevaren van binnen, ende yder dan wil vergeten, en geen gebruyck van deſe ondervindingen maecken: Soo een Coninckrijck machtigh is in Schepen en Navigatie, en wanneer haer Nabuurs devoiren ſiet, om haer daer in te overtreffen, ſonder dat het ſelfs ſorghvuldigh genoegh is, om haer eygen Scheeps-macht te vermeerderen en verſtercken: Soo een Coninckrijck geluckigh is, in 't dickwils vergaderen van haer groote Raden, waer al, dat beſwaerlijck is, kan geredreſſeert werden, en al dat gebreeckt, geholpen; en dan deſen Raedt ſonder gebruyck ende impracticabel wil maecken, door 't continueren van oneyndige uytſinnigheden; wie kan ſich verwonderen, ſoo haer affairen min geluckigh beginnen te worden: daer anderſints, naer Menſchelijcker wyſe te ſpreecken, ende naer gemeene ſchijnbaerheydt, haer conditie ſoude hebben geweeſt buyten 't geweldt van 't geval, en haer veyligheyt in eeniger manier impregnabel.

MYN HEEREN EN EDELEN.

Soo de quaetaerdige Prophetye van onse Vyanden een sulck nootlot als dit, dat ons soude gebeuren, sou pretenderen te voorseggen, soo sal de wijsheyt en grootmoedigheydt van desen grooten Raet lichtelijck sterck genoegh zijn tegens alle haer voorspellingen. De eer en getrouwigheydt van dese doorluchte en eerwaerdige Vergaderinge sal geenerhande ruymte tot soodanige voorspellingen laten.

Ghy, die 't geluck hebt, van te leven onder een soo excellenten Monarchy, een soo wonderlijcken constitutie en temperingh van Gouvernement: Ghy, die gedenckt, wat het gebreck van dit Gouvernement ons kost, en de ellendige desolatien, die dat mede brengt, hebt alle de beweeg-redenen, en alle de obligatien, die 'er konnen wesen, tot verseeckeringh en vorderingh van den Intrest van dien.

Den Coningh ontmoet U van sijn zijde met een soo open en vollen Hart, en heeft soo volkomen geresolveert en besloten alles te doen, dat in hem is, om de Harten van sijn Volck te verblijden, dat 't het vreemste ongeluck des Wereldts zijn soude, soo hy of sijn Onderdanen hier in misleyt souden zijn.

Wat den Coningh belangt, die heeft geen begeerten als voor 't publijck, noch eynden of oogmercken, welcke in hem selfs voleyndigen: Al sijn trachtingen hebben soo t'eenemael gestreckt op de welvaerdt van al sijn Landen, dat hy niemant een goet Onderdaen meent te wesen, die sijn Vaderlant niet van harten lief heeft; en derhalven lijt niet, dat yemant voor een goet Patriot doorgaet, die sijn Vorst niet van harten lieft en dient.

Private Luyden zijn waerlijck subject door private Intresten misleydt te worden, en sommige mogen wel ydele en magere hoop nemen van de ongelucken van 't publijck te overleven; maer een Vorst moet daer seeckerlijck mede vallen, en daerom en kan hy noyt daer van een verdeelt Intrest hebben.

Met den Coningh te leven en te sterven is de hoogste professie, die een Onderdaen kan maken, en somtijts is 't alleen een professie en niet meer; maer in een Coningh is 't een absolute nootsaeckelijckheyt, 't is een onvermijdelijck nootlot, dat hy moet leven en sterven met sijn Volck.

Wegh dan met alle de ydele imaginatien van die geene, welcke arbeyden, om een ongeloof van 't Gouvernement in te storten: Wegh dan met dese quade en slechte onderscheydingen tusschen 't Hof en 't Lant, tusschen de natuurlijcke en politijcque bequaemheyt, en laet al die geene, welcke andere soecken te persuaderen, dat dit 2 verscheyde Intresten zijn, sorg dragen voor die steylte, tot de welcke haer sulcke beginselen leyden: Voor die Luyden,die oit haer gehoorsaemheyt begonden te distingueren, zijnder geen gebleven, of sy hebben haer selven uyt alle gehoorsaemheyt geworpen.

MYN HEEREN EN EDELEN.

Den Coningh heeft soo langh gehad, en gestadigh gehouden sulcke eerlijcke gedachten van dese Vergaderingen, dat wy een groot gedeelte van onse affaires behooren te maecken, om de continuatie van sijn Majesteyts gratie ende goede opinie te verdienen.

Laet dan geen strijdigheydt in dese Plaets komen, maer een edele volgh-yver, welcke sijn Vaderlandt best sal dienen, met den Coningh wel te dienen: Laet

geen passie hier in dringen, als die van een godtvruchtigen yver, om te dienen in alle gelegentheden, tot promoveringe van de eer en dienst van de Kroon, tot dat onse Vyanden wanhopen, van oyt te profiteren van eenige disordres tusschen ons.

En laet al die geene, welcke voor 't langh Leven en geluck van den Coningh bidden, haer betrachtingen tot haer Gebeden voegen, en sich bevlytigen, om sijn geheyligt Leven te verlengen, met hem te geven alle de vreugden van 't Hart, die uyt de betuygingen van de levendige en vierige genegentheden van sijn Volck konnen voort-komen.

In 't Lager-huys wierden / vermits de absentie van verscheydene Leden/ voor eenige dagen de Besoignes uyt-gestelt: Maer in 't Hooger-huys proponeerde den Hertogh van Buckingam / gevolgt door den Grave van Schafsbury (voor desen Cancelier geweest zijnde) den Grave van Salisbury ende Mylord Warton / dat men most ondersoecken / of het Parlement langer voor wettigh konde werden gehouden / also volgens de Engelsse Wetten geen Parlement langer als voor een Jaer mochte geprorogueert werden/ daer 't nu voor 15 Maenden was gedaen geweest: Maer de andere Heeren waren van contrarie opinie / soo dat hier over seer lange debatten voor-vielen / durende van 's morgens tot 's avonts ten 8 uren / ende dat in 't bywesen van den Coningh; doch wierdt verstaen / dat men dese questie moste ter zijden setten / ja niet moveren / en 't Parlement voor wettigh houden: waer by het echter niet en bleef/ maer eenige Heeren sustineerden / dat men die / welcke het geene voorsz. is/ hadden derven sustineren / behoorde te doen op-staen / en om vorder ressentiment te toonen / voor de Bar te bescheyden / om reparatie te doen over 't ongelijck / het Parlement in desen aen-gedaen / of dat men haer na den Tour soude senden: Waer op oock den naesten dagh volghde / dat / na men had gestemt / dat het Parlement wettigh was / en de voorsz. Heeren doen uyt-staen/ geresolveert wiert / dat zy vier Heeren (den Hertogh van Buckingam voor de Bailje op sijn Knien / en de andere op haer Plaetsen) voor den Koningh en 't Hooger-huys souden moeten bekennen qualijck gedaen te hebben / en dat met dese volgende woorden:

Ick bekenne dat mijne poginge, om staende te houden, dat dit Parlament is gedissolveert, een qualijck-bedachte Actie is, over welcke ick ootmoedigh bidde vergiffenisse van den Coningh en 't Hooger-huys.

Of dat gevangen na den Tour souden werden gesonden; 't welck de 3 Heeren / (als wesende den Hertogh van Buckingam inmiddels wegh-gegaen) na dat weder binnen gekomen waren / weygerden te doen / soo dat deswegen na den Tour wierden gesonden / doch den Graef van Schafsbury versocht / dat vermits de Water-lucht sijne gesontheyt schadelijck was / dat hy met een Carosse na den Tour mocht werden gebracht; maer alsoo men in bedencken was/ dat het selve eenige Beroerte soude causeren / wierdt dit af-geslagen; en oock niet wel op-genomen / dat sy haer eygen Kocks versochten: Den Sergeant van de swarte Staf wierdt mede om den Hertogh van Buckingam gesonden / welcke men nergens konnende aen-treffen / wiert voor-geslagen / dat men sijn Majesteyt behoorde te versoecken / dat al-om de Havens soude willen doen

sluy-

sluyten / op dat sigh niet elders buyten 't Rijck mocht begeven: Maer den volgenden dagh compareerde hy selfs in 't Hooger-huys / alwaer men hem / nae dat voor de Bailje was gestelt / voorlas de woorden boven gemeldt: maer hy antwoorde daer op: Dat hy willigh soude zijn, om den Coningh en 't Huys om Pardon te bidden, indien hy haer hadde geoffendeert; maer dat hy sulckx niet konde bidden over de gedachten, by hem geuyt, als meynende niet qualijck daer in gedaen te hebben: Soo dat / gelijck als de andere Heeren / mede naer den Towr wierde gebracht / om aldaer te verblijven tot believen van sijn Majesteyt: 't Scheen zy Heeren gedachten hadden gehad / dat zy van verscheyde Leden souden zijn gevolgt: Maer in 't Lager-huys wierdt / by meerderheyt van Stemmen / insgelijckx tegen haer geoordeeldt / en / nevens dat het scheyden geen Adjournement / maer Prorogatie was / 't Parlement alsints wettelijck verklaerdt: waer over hier en ginder eenige Vreugde-vieren wierden aen-gesteecken.

Dr. Carry / verdacht dat hy Schrijver was van een Boeckje / 't welck / onder de naem van Groote Grieven van Staet, in 't licht was gekomen / waer by de selve sustenue van de voor-gemelde Heeren wierdt beweert / en daer over hy vast geset was / wierdt deswegen mede voor 't Hooger-huys ontboden; en of hy wel niet en wilde bekennen / dat hy Autheur van 't gemelde Boeckje was / soo wiert hy echter in 1000 Ponden gecondemneert / eer hy soude mogen uytgaen; en noch andre Libellen / die men seditieus oordeelde / wierden gelast / dat door Beuls Handen souden werden verbrandt / gelijck dan oock geschiede.

Het Lager-huys toonde met den aenvangh van hare Sessie / dat het seer yverigh geintentioneert was tegens Vranckrijck / ende deswegen geschiede de eerste Propositie / om de Engelsse Troupen uyt den Franssen Dienst thuys te ontbieden; dat men den Coningh moste versoecken / den Hertogh van Nortfolck van Padua te doen komen; en dat men voor Verraders soude verklaren / die Gelt / sonder consent van 't Parlement / souden lichten: Vorder consenteerde / op 't examineren van sijn Majesteyts Oratie / 600000 Ponden / tot den aenbouw van nieuwe Oorlogh-schepen / te lichten in 17 Maenden op de Landerpen; en 't selve gingh te lichter / om dat een yder oordeelde / dat men Schepen van doen had / soo men de Fransse wilde tegens gaen: Het getal van Schepen wierdt op 30 gesteldt / als een van de eerste Rangh / van niet minder als 1400 Ton / 9 van de tweede Rangh / van niet minder als van 1100 Ton / en 20 van de derde Rangh / niet minder als van 900 Tonnen; en hier toe soude expres / en tot niet anders / de voorsz. Somme moeten besteet werden. De continuatie van des Conings Excijs wiert insgelijckx voor 3 Jaren geconsenteert: Maer ondertusschen gestadigh tijdinge in-komende van de Progressen der Fransse / soo wierdt op den 16 Maert geproponeert / om sijn Majesteyt by een Addres te versoecken / die tegens te gaen: Den Heer William Coventry / Broeder van den Heer Secretaris van die naem / was de geene / welcke het selve / met een krachtige reden / als een van de grootste Grieven / die het Rijck hadde / voor-stelde / waer in gesecondeert werdende van de Heeren Meers / Litleton en Clarges / wierdt voort in 't generael van alle de Leden geapplaudeert /

deert; ende is daer op gevolght / dat men het onderstaende Addres by Commissarisen heeft doen in-stellen:

MEt believen van uwe Majesteyt, vinden wy, uwe Majesteyts getrouwste Onderdanen, de Ridders, Stedelingen en Burgers, in 't Parlament vergadert, ons selven geobligeert in plicht en getrouwheyt aen u Majesteyt, en tot decharge van het vertrouwen, dat op ons gestelt is, by dese op het ootmoediglijckste te representeren en offereren aen uwe Majesteyts serieuse confidentie, dat de gedachten van u Majesteyts Volck seer ontrust zijn, door de manifeste gevaren, die uwe Majesteyts Coninckrijcken loopen, by den Aenwas ende Macht van den Franssen Coningh, en specialijck door 't geene alreede heeft geconquesteert, en de Progressen, die hy apparent noch verder doen sal in de Spaensse Nederlanden, in welckers preservatie en versekertheyt wy ootmoediglijck verstaen, dat den Intrest van u Majesteyt en de behoudenisse van u Volck hooglijck gelegen legt, en derhalven moeten wy uwe Majesteyt ootmoediglijck versoecken, het selve te nemen in u Coninckliicke sorge, en u selven te versteren met soodanige nadere Alliantien, als uwe Majesteyts Coninckrijcken mogen verseeckeren, en preserveren en secureren de geseyde Nederlanden, ende alsoo tot ruste brengen de gedachten van u Majesteyts Volck.

't Welck alsoo in 't Lager-huys geapprobeert zijnde / goet gevonden wiert / na 't Hooger-huys gesonden te worden / op dat naderhant van daer geen verhinderinge mochte komen / en wierdt insgelijckx aldaer geapprobeert; maer also men noch eenige veranderinge / alleen in de woorden / dienstigh oordeelde / wiert een Conferentie tusschen beyde de Huysen aen-gestelt / waer in die van 't Hooger-huys proponeerden:

DE Lords komen volkomen over een met het Lager-huys, in de saecke, wegens 't Addres, haer Lordschips voorleden Saturdagh toe-gesonden: Maer vreesen alleenlijck, dat het met het voor-gestelde eynde ten vollen niet proportioneel sal zijn, haer Lordschips seer twijffelende, dat 't Addres sijn Majesteyt genoeg sal encourageren, om de nootsaeckelijcke wegh ende methode in te gaen, om sulcken grooten werck uyt te voeren, ten zy het nederigh advijs van dese 2 Huysen ondersteunt zy met sulcke verseeckeringe, als aen de Werelt sullen konnen doen sien, dat indien de securiteyt niet kan verkregen werden door sulcke Alliantien, als sijne Majesteyt bequaem sal oordeelen aen te gaen, niet onversocht of sal achtergelaten worden, om sulckx door onse uytterste assistentie te bewijsen.

De Lords laten verder aen uwe consideratie voordragen, of niet de woorden, ende Sicilien, moeten bygevoegt worden achter het woort Nederlanden, in de linie . . . . ende in de . . . . linie, achter het selve woordt, nochmaels by gedaen, ende Sicilien; als van groote importantie zijnde, dat Sicilien niet zy in handen des Franssen Conings.

Waer tegens weder die van 't Lager-huys / die het geven van Subsidien oor-

oordeelden / dat haer competeerde / en anders seer animeus haer vertoonden / by brachten 't geene volgt:

DE Communs verstaen, dat de nature van 't Addres, aen uwe Lordschips toegesonden, soodanigh is streckende voor de behoudenisse van sijne Majesteyt, ende sijn Volck, dat het geen plaets kan open laten, om te wijffelen, wegens soodanige assistentie, als de securiteyt van het Coninckrijck sal vereysschen.

Redenen van de Communs, niet over een komende met de Lords, wegens de veranderinge, by haer Lordschips gedaen, door het by voegen van dese woorden, ende Sicilien.

DE Addressen, mentionerende het gevaer, van wegen den aenwasch ende Macht des Franssen Coninghs: Soo verstaen de Communs, dat de generale woorden niet alleen Sicilien begrijpen, maer oock soodanige andere Landen, waer sijn Majesteyts voorsichtigheyt sal van noden oordeelen, dat die gevaerlijcke aenwasch soude moeten werden in-gebonden.

Het speciael mentioneren van Sicilien soude schijnen minder gewicht aen te brengen aen de behoudenisse van de Spaensse Nederlanden, welckers conservatie de Communs verstaen van veel meer gewicht te zijn voor sijn Majesteyts Coninckrijcken, dan dat van Sicilien: Want schoon het van groote importantie voor onse Koophandel is, dat Sicilien niet in handen des Franssen Coninghs zy, soo is nochtans de securiteyt van sijn Majesteyts Coninckrijcken daer door soo immediatelijcken niet in gevaer, ende moet dieshalven daer op niet in gelijcke manieren geinsisteert werden, &c.

En daer by is 't gebleven / ende alsoo op den 26 Maert aen den Koningh gepresenteert / die 't selve tot Whitehal in de groote Zael / onder een Verhemeltsel / van beyde de Huysen des Parlements ontfingh / ende tot antwoordt gaf: Dat hy was van de selve opinie als sijn beyde Huysen des Parlements; dat de preservatie van Vlaenderen was van groote consequentie; en dat hy alle middelen, die in sijn macht waren, wilde gebruycken tot de verseeckertheydt van sijn Coninckrijcken.

Het Parlement / schoon wel voldaen zijnde van dit antwoort / soo vingh echter het Lager-huys aen voort te besoigneren / over 't geene te doen stont tegens de Fransse Werbinge / die men seyde / dat hier en ginder in 't Rijck geschiede.

Maer doenmaels quam juyst iets voor te vallen / dat moeyten tusschen het Hof en den Spaenssen Ambassadeur / die al langh over de voorsz. Werbinge had geklaeght / causeerde; daer waren 2 Schotten van Oostende over-gekomen / die seyden / met een Schots Scheepje / in-hebbende Soldaten / in Schotlant geworven / waren genomen / en tot Oostende voorsz. op-gebracht geweest / en van daer aen de Spaense Consul Fonseca geaddresseert / met intentie / om te strecken tot getuygen van 't geene in de Fransse Werbinge in Schotlant was gepasseert / en te doen sien / dat de klachten daer over / door den Heer de

Sa-

Salinas gedaen / wel waren gefondeert: Hier toe hadde den gedachten Consul Fonseca gebruyckt eenen Johan Harringhton / als een Rechts-geleerde / om de getuygenisse te doen beleggen / die men seyde / dat daer in niet ter goeder trouwe hadde gegaen; immers / nevens noch een ander / daer over voor des Conings Raet ontboden en gehoort zijnde / in hechtenisse wierdt genomen; en de Schotten / die de Attestatie hadden gegeven / maeckten haer voort wegh: Dese saecke wierdt by den Coningh vry hoogh genomen / te meer / alsoo men zeyde / dat de Spaensse Ministers die getuygenisse souden hebben willen gebruycken / om 't Lager-huys tegens sijn Majesteyt en des selfs hooge Ministers in Schotlant op te maecken / ('tgeen by haer ontkent wiert) en dan wiert noch geseyt van eenige woorden / die qualijck na vertelt waren: invoegen sijn meer-hoogh-gedachte Majesteyt goet vont / om hier van ressentiment te toonen / den Heer Secretaris Williamson op den 29 Maert aen den Spaenssen Ambassadeur / den Heer de Salinas / te senden / die de selve aen-diende: Dat sijn Majesteyts wille was, dat hy, nevens den Consul Fonseca, binnen 20 dagen uyt sijn Rijck soude hebben te vertrecken, en middelerwijl hadde te verblijven binnens Huys: Waer op den Ambassadeur de ordre schriftelijck begeerde te sien / maer niet konnende bekomen / resolveerde een Remonstrantie by Geschrifte aen sijn Majesteyt te doen overleveren / waer in sijn onschuldt / nevens die van den Consul Fonseca / trachte te vertoonen / en speciael / dat sigh omtrent het Parlement heel anders had gedragen / als men voor-gaf; maer scheen weynigh credijt te vinden / soo dat daer te meer ter gelegender tijt quam te arriveren den Baron van Bergeyck / als extraordinaris Afgesant van Spangie; welcke voorts ter Audientie by den Coningh wiert geadmitteert / en de saecke soo veel versachte / als hem mogelijck was / terwijl men sprack / om hier over Bescheyt uyt Spangien te verwachten: Ondertusschen den 19 April de gegeven 20 dagen verstreecken zijnde / quam een Bode aen 't Huys van den Consul Fonseca / hem belastende / voort te vertrecken / ofte dat men hem met een Carosse nae Doubres soude doen brengen / en van daer met het Packet-boot na Vlaenderen: 't welck den Consul verstaende / is van selfs vertrocken; gelijck oock eenige tijt hier na den Ambassadeur selfs is gevolgt.

Inmiddels wierden de gemoederen / bysonderlijck in 't Lager-huys / ontstelt van de tijdinge / die van de Fransse Progressen in Nederlant noch al vermeerderden: En derhalven wierdt geproponeert / dat men den Coningh met een nader Addres behoorde aen te manen / ende sijn Majesteyt te verseeckeren van de vereyschte assistentie / in cas het tot een Oorlogh mocht komen: Waer op dan den 9 April het volgende Addres alleen by die van 't Lager-huys / als houdende dat maer voor een gevolgh van het voorgaende / wiert gepresenteert:

WY, uwe Majesteyts getrouwste Onderdanen, komen met onuytspreeckelijcke vreugde en vertroostinge uwe Majesteyt bedancken, voor u Majesteyts gratieuse aenneminge van ons laetste Addres, en dat uwe Majesteyt beliefde na uwe Princelijcke wijsheyt te expresseren hare concurrentie in d'opinie met beyde de Huysen, belangende de preservatie van de Spaensse Nederlanden: Wy bid-

bidden u Majesteyt met allen ernst en herhaelde versoecken, dat tijdelijck sorge wil dragen, om te prevenieren de gevaren, die dese Coninckrijcken souden mogen loopen, door de groote Macht van den Franssen Coningh, en de Progressen, die hy dagelijckx in de Nederlanden en in andere Plaetsen doet: En dat derhalven uwe Majesteyt niet en wil uyt-stellen te treden in soodanige Alliantien, als sulcke eynden souden konnen bereycken: En ingevalle het quam te gebeuren, dat ingevolge van soodanige Alliantien uwe Majesteyt mochte ge-engageert werden in een Oorlogh tegen den Franssen Coningh, soo houden wy ons selven geobligeert, en komen met alle ootmoedigheydt en wilvaerdigheyt uwe Majesteyt verseeckeren, dat wy, uwe getrouwste Onderdanen, alsints vaerdigh sullen zijn, om, op de bekentmaeckingh daer van aen 't Parlement, uw Majesteyt van tijt tot tijt volkomen te assisteren, met soodanige Assistentien ende Supplementen, als met de Goddelijcke hulpe sijn Majesteyt bequaem sullen maecken, om den selven Oorlogh met succes uyt te voeren: Al 't welcke wy ootmoedelijck aen sijne Majesteyt offereren, als de gelijckmoedige sin en begeerte van de geheele Natie.

Waer op sijn Majesteyt niet en antwoorde / maer liet eenige dagen daer nae haer weten / dat een eynde van hare Sessie / noch voor de Paes-dagen / vermeynde te maecken / en dat derhalven hare saecken daer na wilden schicken / als selfs van intentie zijnde / een keer na Newmarket te doen: Maer de affaires waren by 't Parlament noch soo veelvuldigh / dat het niet mogelijck scheen voor de Feest-dagen te scheyden; ten anderen vermeerderde noch dagelijckx de ombragie over de Fransse / en speciael vermits het Gevecht / by Montcassel tusschen de twee Legers voor-gevallen / invoegen den Coningh selfs by Geschrifte aen 't Lager-huys liet bekent maecken:

C. R. Sijn Majesteyt hebbende geconsidereert het laetste Addres, en vindende eenige alteratien in de affaires buytens Lants, dunckt het nootsaeckelijck, U in gedachten te brengen, dat de eenigste wegh, om de gevaren, die dese Coninckrijcken mochten overkomen, te prevenieren, is, sijn Majesteyt in een conditie te stellen, om sulcke vereyschte preparatien te doen, als hem bequaem mogen maecken, tot het uytvoeren van 't geen meest tot der selver securiteyt sal strecken; en soo ghy ter deser oorsaeck noch langer tijt soude begeeren te sitten, soo is den Coningh te vreden, dat ghy U adjourneert voor Paesschen, en strackx daer na weder te samen komt, om dese materie te matureren, en af te doen sommige van de nootsaeckelijckste Bils, die noch niet voltrocken zijn.

Waer op aenstonts by 't gemelde Lager-huys / na eenige deliberatie / wiert goet gevonden / dat by de Bil / tot continuatie van de verhooginge van Excijnse / soude werden gevoegt / dat sijn Majesteyt daer op soude mogen lichten 200000 Ponden / tegens 7 per cent / mits dat het selve by het Parlament weder soude werden gereinbourseert: Gelijck uyt het Addres blijckt / dat den 23 April aen sijn Majesteyt wierdt gepresenteert / luydende als volgt:

MEt believen van u Doorluchtigste Majesteyt, Wy uwe Majesteyts gehoorsaemste ende getrouwste Onderdanen, de Gemeente in het tegenwoordige Parlement vergadert, hebben met groote satisfactie na onse sin geobserveert, het regard, dat u Majesteyt heeft belieft t'expresseren op onse voorgaende Addressen, met de bekentmaeckingh aen ons van de laetste veranderingh van de Buyten-affairen; en wy zijn wederom seer danckbaer voor u Majesteyts gunstige aenbiedinge, ons in uwe laetste Boodtschap gedaen, en hebbende die in serieuse deliberatie genomen, nevens de preparatien, daer van u Majesteyt in de selve had gedacht, dat gemaeckt mosten werden, tot het bereycken van de bewuste Eynden: soo hebben wy voor het tegenwoordige versorgt een Securiteyt in een Bil tot een Additionale Plicht van Excijs, waer op u Majesteyt magh lichten de Somme van 200000 Ponden: En soo u Majesteyt goet mochte vinden, omme ons over dese saecke weder te samen te roepen, in een korte tijt nae Paesschen, door eenige publijcke bekentmaeckingh van u welbehagen, beveelende onse komst, soo sullen wy in onse naeste t'samen-komst niet alleen vaerdigh zijn, om u Majesteyt te rembourseren, wat Sommen Geldts gespendeert sullen zijn tot sulcke extrordinaire Preparatien, als gemaeckt sullen wesen, in-gevolge van onse voorgaende Addressen: maer sullen oock met de toe-genegenste Herten procederen, soo wel dan als op alle andere tijden, om uwe Majesteyt te voorsien van sulcke large proportien van Assistentien en Supplementen by dese occasie, als aen uwe Majesteyt en de geheele Wereldt sullen konnen geven een ampel getuygenisse van onse getrouwigheyt en affectie tot uwe Majesteyts dienst, en om u Majesteyt bequaem te maecken (met hulpe van Godt Almachtigh) om te maintineren soodanige naeuwer Alliantien als de selve aen-gegaen sal hebben, tegens alle Oppositien, hoedanigh die mogen zijn.

Maer sijn Majesteyt scheen daer in geen genoegen te nemen / als werdende daer in geassigneert / om het Geldt te lichten / op sijn eygen Inkomsten; gelijck sulckx door een Boodtschap aen 't Lager-huys naderhant oock te kennen gaf / naer dat het Parlement op den 26 April hadde verlof gegeven / om haer te adjourneren tot den 31 Mey: Waer toe sijn Majesteyt selfs in 't Hoger-huys quam / alwaer die van 't Lager-huys belaste te komen met de Bils ofte Acten / welcke vaerdigh waren / om daer toe sijn Coninckljck Consent te dragen: De Bils waren: 1. Tot het lichten van de Somme van 584978 Ponden, 2 Schellingen, en derde-halve Penningh Sterlinghs, om gebruyckt te werden tot het vaerdigh bouwen van 30 Oorlogh-schepen. 2. Tot de verhoginge der Rechten van den Excijs op de Bieren, Alen ende andere Drancken, voor 3 Jaer. 3. Om den Dagh des Heeren, gemeenlijck genaemdt den Sondagh, beter te observeren. 4. Om de Bedriegeryen en valsche Eeden tegens te gaen. 5. Om te nemen Affidavits, by forme van Ondersoecken, op 't platte Lant, om sich daer van te dienen in de Jugementen der Processen, in de Gerechts-hoven van des Conings Banck, in de gemeene Pleydoyen, en in d'Exequier. 6. Om voor eeuwig te continueren de verhoogingen, gedaen door de Geestelijcken, aen de kleyne Vicarischappen en Parochien. 7. Om te supprimeren het Mandament, geintituleert,

leert, de Hæretico comburendo. 8. Om te naturaliseren de Kinderen van des Conings Onderdanen, geboren in vreemde Landen, gedurende de laetste Troublen. 9. Om een Hof van Justitie op te rechten, tot het determineren der differenten, raeckende de verbrande en gedemolieerde Huysen, door de laetste Brant voor-gevallen in de Voor-stadt van Southwarck. 10. Om beter te repareren en onderhouden de Haven van Groot-Jarmuyden. Ende dan noch 15 andere/ die daer te Lande eenige Particulieren aen-gingen: Waer op den Coningh sijn Consent heeft gegeven: En die van 't Lager-huys weder tot hare Besoignes zijnde getreden/ heeft sijn Majesteyt haer de volgende Boodtschap/ waer van boven gerept is/ toe-gesonden:

CHARLES R.

SYn Majesteyt, hebbende geconsidereert de Antwoort van dit Huys op sijn laetste Bootschap, wegens het machtigh maecken van hem tot het doen van behoorlijcke preparatien voor de Securiteyt van dese Coningrijcken, heeft daer by bevonden, dat het hem alleen machtigh heeft gemaeckt tot het opnemen van 200000 Ponden op een Fonds, dat hem tot ander gebruyck gegeven is, en derhalven begeert sijn Majesteyt, dat het Huys sal weten, en hoopt, dat het hem alsints geloven sal, dat niet alleen die Fonds, maer alle andere, die in sijn macht zijn, sullen geëmployeert werden tot de meeste preservatie van dese Coningrijcken, daer aen niet te twijffelen is; maer also het soo wel bekent is aen het Huys als aen hem self, so moet haer rondelijck verklaren, dat sonder een Somme van 600000 Ponden, of Credijt voor het selve op nieuwe Fonds, het voor hem niet mogelijck is te spreken en doen, dat accorderen sal met de eynden van hare onderscheydene Addressen, sonder de Coningrijcken te stellen in veel grooter gevaer: Sijn Majesteyt notificeert haer verder, dat het sijne hebbende gedaen, en de oprechte stant der saecken haer voorgeleyt, dat hy echter niet sal mancqueren te gebruycken de beste middelen tot de versekertheyt van sijn Volck, daer sijn tegenwoordige conditie toe capabel is. Gegeven in ons Hof tot Whitehal den 26 April 1677.

Maer alsoo bereyts een gedeelte van de Leden waren vertrocken/ heeft men niet raetsaem konnen vinden daer over eenige Resolutie te nemen/ maer men gaf genoeghsaem te kennen/ dat als den Coningh ondertusschen maer voort wilde gaen met Alliantien/ als andere preparatien/ te maecken/ dat het aen de Consenten/ tot de 600000 Ponden/ niet en soude mancqueren.

Sijn Majesteyt vertrock den 27 April voort na Newmarket/ eensdeels om sigh te diverteren/ en anderdeels om dat den Coningh van Vranckrijck/ naer 't veroveren van Camerijck en St. Omer/ tot Duynkercken zijnde gekomen/ aen sijn Majesteyt hadde gedeputeert den Hertoge van Crequi/ verselt van de Prince van Monaco/ Hertogh van Bouillon/ Grave van Soisons/ Monsr. Barillon/ laetst Plenipotentiaris tot Ceulen/ den Marquis van Miremont/ den Ridder de Lozun/ met noch eenige andere/ om sijn aenkomst in de Nabuurschap bekent te maecken/ en met eenen sijn meer-hoogh-gedachte Majesteyt te laten begroeten: Waer tegens de selve den Grave van Sunderlandt/

en den Hertogh van Yorck den Lord Duras weder naer den Koningh van Vranckrijck sonden / om de Contra-Complimenten af te leggen: Den Hertogh van Crequi / vergeselschapt van die van Bouillon / quam den 1 Mey tot Newmarket / alwaer voort ter Audientie by den Coning wiert geadmitteert: Sijne komst gaf veel stoffe van Discours / namentlijck / dat het daer op by den Koningh van Vranckrijck met dese Besendinge aen-geleyt was / om den Koningh van Engelandt te persuaderen tot het doen scheyden van 't Parlement; daer van men nochtans niet seeckers heeft vernomen / maer wel dat sijn Majesteyt / om de voorsz. opinie wegh te nemen / de volgende Proclamatie heeft laten publiceren:

DEn Coning, considererende dat de Sittinge van 't Parlement geremitteert is geweest van den 16. 26 April tot den 21. 31 Mey, en begeerende ter oorsake van veele Affaires van groote importantie, die by 't selve in deliberatie dienden genomen te werden, dat de Leden van beyde de Huysen daer toe in competent getal verschijnen; soo heeft sijn Majesteyt ter dier oorsaecke, met advys van den secreten Raet, goet gevonden te declareren en doen publiceren, dat sijn behagen en Coninglijcke intentie is, dat alle en yder van de Geestelijcke en Wereltlijcke Heeren van dit Coningrijck, en de Ridders, Stedelingen en Burgers van 't Lagerhuys haer op den geseyden 21. 31 Mey preciselijck begeven tot Westmunster: Met welck Coninglijck behagen en wille sijn Majesteyt verwacht, dat de twee Huysen haer sullen conformeren.

Monsr. Duc de Crequi / nae dat / nevens de andere Fransse Heeren / van verscheyde Grooten treffelijck was getracteert / heeft den 14 Mey sijn Audientie van Affscheyt gehad / en is den 15 weder na Vranckrijck gekeert / werdende eerst daer na van de andere Fransse Heeren / die veele Divertissementen aen-gedaen wierden / en waer van eenige noch in Engelandt waren gebleven / gevolgt.

Het Parlament begonde / volgens haer Adjournement / den 31 Mey weder te sitten: En het Lager-huys / ongemeen sterck / nam aenstonts onder handen de Bil / tot in-roepingh van sijn Majesteyts Onderdanen / zijnde in Dienst van Vranckrijck / en stelde die in handen van Commissarisen / om opgemaeckt te werden: Men proponeerde insgelijckx / omme te delibereren over de 600000 Ponden / die sijn Majesteyt in de laetste Bootschap hadde begeert; maer sommige oordeelden / dat men eerst most weten wat sijn Majesteyt / volgens het laetste Addres van 't Parlement / in de begeerde saeck had gevordert / alsoo men andersints scheen te twijffelen / of de 600000 Ponden / geconsenteert zijnde / wel tot een ander eynde / als het Parlement daer mede voor had / soude konnen gebruyckt werden; 't geen by den Coningh verstaen zijnde / is den 2 Junij in 't Parlament gekomen / ende heeft beyde de Huysen des Parlements aldus aen-gesproken:

EDELEN. Ick hebbe om u gesonden, om te voorkomen die misslagen, welcke ick vinde dat men bereyt was te begaen, namentlijck, dat ick u te samen riep,

riep, om Gelt tot andere eynden, als tot het welcke dat gy wilde dat ick het ſoude employeren: Ick verſeeckere u, dat u niet berouwen ſal eenigh vertrouwen, tot verſeeckertheyt van 't Koninckrijck, op my geſtelt te hebben, en begeere, dat gy wilt geloven, dat ick mijn credijt by u niet breken wil; maer, gelijck ick u alrede hebbe geſeyt, het is my niet mogelijck te ſpreecken en te doen ſoodanige dingen, als die eynden, in de diverſſe Addreſſen uytgedruckt, bereycken ſullen, ſonder het Coningrijck in grooter gevaer te ſtellen; ſoo verklare ick u andermael, dat ick mijne eygen en uwe verſeeckertheyt niet en wil haſarderen, tot ick in beter conditie ben, als wanneer ick bequaem ſal zijn, om mijn ſelf te ſtellen tot defentie van mijn Onderdanen en offentie van mijn Vyanden: Ick verſeeckere u, dat ick niet een dagh ſedert uwe laetſte Vergadering verſuymt hebbe in 't doen van al 't geene ick kan tot uwe beſcherminge; en ick ſegge u opentlijck, het ſal uwe fout en niet de mijne weſen, indien voor uwe Securiteyt niet genoegſaem ſal voorſien zijn.

Waer op het Lager-Huys wederom reſolveerde / nochmaels een Addres aen den Coningh te preſenteren / om ſijn Majeſteyt te verſeeckeren / dat de 600000 Ponden en meer ſouden geconſenteert werden / ſoo dra ſijn Majeſteyt ſich met de begeerde Alliantien ſoude hebben geëngageert: 't ſelve geſchiede den 4 Junij / en 't Addres luyde aldus:

Met believen van uw uytſteeckenſte Majeſteyt.

WY, uw Majeſteyts getrouwſte en verplichte Onderdanen, de Gemeente, in dit tegenwoordigh Parlement vergadert, hebbende in ernſtige conſideratie genomen uw Majeſteyts gratieuſe Aenſpraeck, verſoecken, dat uw Majeſteyt wil geloven, dat het voor haer een groote afflictie is, dat ſy haer ſelfs tegenwoordigh geobligeert vinden het Supplement, 't geen uw Majeſteyt van haer belieft heeft te begeeren, niet toe te ſtaen, overwegende, dat het niet over een komt met de gewoonte van 't Parlement, om Gelden te furneren tot onderhout van Oorlogen en Alliantien, voor dat ſy in 't Parlement zijn bekent gemaeckt; 't welck de twee Oorlogen met de Staten Generael, ſedert uw Majeſteyts geluckige Herſtelling, en de Ligue in January 1668 tot behoudenis der Spaenſſe Nederlanden gemaeckt, genoegſaem uytwyſen, ſonder uw Majeſteyt met inſtantien van grooter outheyt te troubleren: wy oordeelen, dat ſoo wy 't voorgaende voorby gaen, dat het in toekomende tyden van dangereus gevolg ſoude konnen zijn; alhoewel uw Majeſteyts goetheyt ons een groote veyligheyt geeft, gedurende deſſelfs Regeeringe, welcke wy ernſtelijck bidden, dat Godt langh wil laten duren: Deſe conſideratie, voorgeſtelt in onſe laetſte Addreſſen aen uw Majeſteyt, ſedert ons laetſt reces, deed ons aen uw Majeſteyt onſe hope mentioneren, dat het aen uw Majeſteyt by onſe weder-by-een-komſte genadiglijck mocht behagen, ons die in 't Parlement mede te deelen, op dat onſe ernſtige begeerten, om uw Majeſteyt te ſuppleren tot de voortſettingh van deſe groote eynden, die wy uw Majeſteyt ootmoedelijck hebben te vooren geleydt, geen belet ofte tegenſtribbelingh mochten ontmoeten, zijnde ten hoogſten gevoeligh van de nootſaeckelijckheyt van 't onderhouden en maecken van de Alliantien, die wy in onſe laetſte Addreſſen ootmoedelijck hebben

versocht, en welcke wy verstaen soo important te wesen tot de veyligheyt van uw Majesteyt en 't Koninckrijck, dat wy sonder ongetrouwigheyt aen uw Majesteyt, en die geene welcke wy representeren, die in geen gelegentheden konnen voorby gaen, uw Majesteyt ootmoedelijck biddende, gelijck wy nu doen, dat hy wil treden in een Ligue offensive en defensive met de Staten Generael der Vereenigde Provintien, tegens de aenwas en macht van den Franssen Coningh, en tot de behoudenis der Spaensse Nederlanden; en dat hy wil maecken soodanige andere Alliantien, met sulcke van de Geconfœdereerde, als uw Majesteyt het bequaemst en nootsaeckelijckst tot dit eynde sal oordeelen: In 't volbrengen van 't welcke, op dat geen tijdt magh verloren werden, wy ootmoedelijck aen uw Majesteyt dese redenen aenbieden, om 't selve te verhaesten.

1. Dat by aldien, uyt het ingaen van sulcke Alliantien, een Oorlogh met den Franssen Coning soude mogen spruyten, dat de schade het minst sou zijn aen uw Majesteyts Onderdanen, als hebbende by dees tijt van 't Jaer haer minste Effecten in de Dominien van den Franssen Coningh.

2. Dat, hoewel wy groote redenen hebben om te geloven de Macht van den Franssen Coning gevaerlijck te wesen aen uw Majesteyt en uw Koninckrijck, als hy leeg tijt sal hebben om ons te ontrusten, nochtans meenen wy, dat de menigte van Vyanden, daer hy tegenwoordigh mee te doen heeft, te samen met de situatie van uw Majesteyts Koninckrijck, en de eendracht van uw Volck in dit geval, de sorgh die uw Majesteyt heeft gelieft te nemen over de Zee-saecken, en 't credijt verkregen by de laetste Acte van 't Parlament, wegens de Additionale Excijs voor 3 Jaer, het in-gaen en verklaren van sulcke Alliantien vry aensienlijck maecken; tot dat wy uw Majesteyt bequaem doen zijn, om nieuwe Alliantien te onderhouden, en uw Coninckrijck te beschermen.

3. Ter oorsaecke van het groot gevaer en de onkosten, die nootsaeckelijck souden moeten vallen op uw Majesteyts Coninckrijcken, soo door 't gebreck van tijt, discouragie en assistentie, welcke uw Majesteyt, sich voegende by de Staten Generael van de Geunieerde Provintien en andere Geconfœdereerde, soude geven, wanneer de geseyde Staten of andere considerable Princen van de Confœderatie de naeste Winter ofte Somer een Vrede of Treves met den Franssen Coningh maeckten (de voorkomingh daer af tot noch toe moet bekent worden de uytnemende effecten van Gods goetheyt over ons te zijn) so soude uw Majesteyt, soo 't selve mocht gebeuren, genootsaeckt zijn met de andere, en mogelijck met geen Alliantien of Assistentien, de Macht van den Franssen Coningh te wederstaen, die nu soo langh en geluckigh heeft gestreden met soo meenige en machtige Tegen-partyders; en dewijl hy continueert in sijn overwegende grootheydt, moet hy alsints gevaerlijck aen sijn Naburen zijn, terwijl hy machtigh is geweest, om een van de Geconfœdereerde te drucken, voor dat de rest konde te samen komen, en in soo goet postuur zijn, van hem hinder aen te brengen, als zy nu al, by een zijnde, in den Oorlogh geëngageert zijn: En soo hy al soo geluckigh mocht wesen, om een Vrede of oneenigheydt tusschen de tegenwoordige Confœderatie tegens hem te maecken, soo sou men grootelijckx mogen vreesen, soo 't al mogelijck was, gelijck 'er de minste schijn niet soude zijn van oyt weder te ver-

vereenigen, dat het een werck van soo langen tijt en swarigheyt soude zijn, dat uw Majesteyts Coninckrijcken voor 't gevaer en perijckel souden geëxposeert gelaten worden.

Hebbende dus onse gehoorsaemheyt ontlast in uw Majesteyt de periculen voor te leggen, die uw Majesteyt en 't Coninckrijck dreygen, en de eenige hulpmiddel, die wy bedencken konnen, om die voor te komen, ende de gemoederen van uw Majesteyts Volck te veyligen en gerust te stellen, door sommige weynige van die redenen, welcke ons ten dien eynde tot dit nader Addres op dit subject bewogen hebben: Soo bidden wy uw Majesteyt ootmoedelijck, dese saecken in uwe ernstige consideratie te willen nemen; en daer op sulcke Resolutien te vatten, die het niet in de macht van een ander Vorst mogen laten, om uw Volck te beroven van dat geluck, 't welck zy nu onder uw Majesteyts genadigste Regeeringh genieten: Biddende uw Majesteyt vertrouwt en verseeckert te willen blijven, dat wanneer uw Majesteyt sulcke Alliantien in 't Parlament sal believen te verklaren, wy ons selven sullen verplicht houden, niet alleen aen onse beloften en gegeven verseeckeringen, nu met groote Eendrachtigheydt in een vol Huys vernieut, maer by den yver ende begeerten van die geene, welcke wy represénteren, en by 't Intrest van alle onse eygen veyligheden, om seer blymoedelijck aen uw Majesteyt van tijt tot tijt te geven sulke spoedige Supplementen en Assistentien, als ten vollen en overvloedigh de gelegentheyt, en door Godts zegen uw Majesteyts Eer, en de veyligheydt van 't Volck magh vereysschen: Al 't welcke wy seer ootmoedeaen uw Majesteyts wijsheyt onderwerpen.

Maer dit had het gewenschte succes niet / alsoo men oordeelde / dat het Lager-huys verder wilde gaen / als haer macht was; immers dat het by den Coningh soo op-gevat wierdt / geeft te kennen de Reden / die sijn Majesteyt aen haer in de groote Zael van Whitehal / alwaer 't selve Huys ontboden had / op den 7 Junij dede:

EDELEN. Indien ick had konnen swijgen, ick soude dat liever gedaen hebben, als in gedachten te brengen dingen, soo onbequaem voor U om mede te bemoeyen, als eenige gedeelten van uw Addres behelssen, waer in ghy staet na soo ontwijffelbaer recht van de Kroon, dat ick verseeckert ben, dat 't in geenige Eeuw sal blijcken, (als het Swaert niet uyt-getrocken was) dat de Prerogativen van 't maecken van Vrede en Oorlogh so dangereuselijck is geinvadeert: Gy vernoegt U self niet met te begeeren, dat ick trede in sulcke Liguen, als souden mogen zijn tot verseeckertheyt van het Coninckrijck; maer ghy segt my, wat soort van Ligues het moeten wesen, en met wie: en (soo het Addres luyt) is het eer te verstaen voor uw verlofgevinge als voor uw Request, dat ick soodanige andere Alliantien soude maken als my beliefde, met de andere van de Geconfœdereerde. Soud' ick lijden, dat dese fondamentele Macht, van 't maecken van Vrede ende Oorlog, soo verre soude werden geinvadeert (schoon maer eens) gelijck mede de manier ende circumstantien van de Liguen by 't Parlament voor-geschreven te hebben: Soo is klaer, dat geen Prince of Staet langer kan gelooven, dat de Souve-

verainiteyt van Engelant bestaet in de Kroon: Noch kan ick dencken, dat ick mijn selfs aen uytheemsse Princen meer soude bekent maecken, als met de ydele naem van een Coningh: Derhalven moogt ghy verseeckert zijn, dat geen Conditie my sal doen verlaten ofte verminderen soo essentielen gedeelte van de Monarchy: dan ick ben mede willigh te gelooven van 't Huys van de Gemeente, dat ick seecker houde, dat dese quade consequentien de intentie van U niet en is. Dit zijn in 't kort de redenen, waerom ick in geender maniere kan approberen 't Addres; en schoon ghy hebt gedeclineert my toe te staen dat Suppliment, het welck soo noodigh is tot de eynden van het selve, soo verklare ick U weder, dat gelijck ick alles hebbe gedaen, wat in mijn macht was, sedert de laetste Vergaderingh, soo wil ick oock verder my self op alle manieren appliceren, om de Wereldt te doen sien mijn sorge, beyde voor de securiteyt ende satisfactie van mijn Volck, al schoon het niet en sal wesen met die voordeelen voor haer, welcke ick anders met uwe Assistentie hadde mogen procureren.

En na dat sijn Maj. haer vorder bevolen had/dat sy hare Sessie souden uytstellen tot den 26 Julij aenvolgende/ seyde haer met een/ dat sijne intentie niet en was/ dat zy dan weder te samen souden komen voor in de Winter/ soo niet iets extraordinaer quam voor te vallen; 't welck haer by een Proclamatie soude bekent gemaeckt werden: waer mede het Parlament adjourneerde tot op den 26 Julij voorsz. En met eenen verdween de groote hoop/ die de Geallieerde/ en alle/ die ongaern sagen de grootheyt van Vranckrijck/ op het uytwercken van 't Parlement gevest hadden; konnende niet helpen/ dat veel Leden met haer gevatte opinien naer Huys vertrocken: Maer men trooste sigh weer daer mede/ dat sijn Majesteyt van Groot Brittannien het gezegende Instrument soude trachten te wesen/ om den Vrede in Christenrijck te brengen/ waer toe het Parlament niet van nooden hadde; 't welck eygentlijck het ooge scheen te hebben/ om door Alliantien ende Wapenen de Fransse Macht in te tomen.

Daer bleven hier mede verscheyde andere saken/ speciael de Religie betreffende/ onafgedaen/ waer over die van 't Hoger-huys self/ al van 't begin aen/ veel Besoignes hadden gehad/ en door Commissarisen op 't Papier doen stellen: 1. Dat de Kinderen van 't Conincklijcke Huys souden moeten op-gevoet werden in de Protestantse Religie. 2. Dat men ordre soude stellen tot het ontwapenen van de Paepse Recusanten. 3. Dat geen andere, als vremde Paepse Priesters souden mogen zijn in dienst van de Coninginne, uyt-geseyt Mr. Husleston, en dat, na hare Majesteyts overlijden, alle Wereltlijcke Officiers en Dienaers van de toekomende Coninginne souden moeten wesen van de Protestantse Religie. 4. Dat sorge soude gedragen werden voor Weesen van overledene Paepse Recusanten, als oock voor Weesen van Protestanten, diens Moeders Paeps mochten zijn. 5. Dat men de Wetten weêr soude vernieuwen tegens die of tot de Roomse Religie vervielen, of andere daer toe brachten. 6. Dat men onderhout soude verschaffen voor arme Papisten, die de Protestantse Religie quamen te aenvaerden, &c. En die van 't Lager-huys hadden niet minder gedaen/ maer alreede opge-

gestelt: Dat de Papisten op sekeren dagh souden werden geregistreert; en dat het selve Register soude dienen, om te overtuygen de geene, welcke daer in niet gevonden wierden, van Recusanten te zijn: Dat geenerhande Papisten eenige Ampten souden mogen bedienen, van wat natuur die mochten zijn, noch Voogden van Kinderen of Executeurs van Testamenten wesen; of oock het Hof frequenteren, sonder speciale permissie: Dat het besorgen van de opvoedinge der Conings Kinderen in de Protestantse Religie soude geschieden, gelijck in 't Hoger-huys was gestelt: Ende dat soodanige Princen, welcke souden weygeren te doen den Eed, die op het poinct van Religie, by een Acte van 't Parlement, soude werden vast gesteldt, wanneer eenige Bisdommen vacant vielen, geene Electie souden hebben, als uyt het getal van drie, by de andere overige Bisschoppen genomineert, &c. Dingen/ waer uyt oogenschijnlijck meer soude gevolgt hebben/ maer alsoo dese Besoignes in dit Parlement niet en zijn tot perfectie gekomen/ en dat wy oock niet voor en hebben/ om een Historie van al 't gepasseerde in de Werelt te maecken/ als voor soo veel ons Vaderlant aen-gaet/ soo sullen wy Engelant nu laten rusten/ en in 't voorby gaen sien/ dat de Franse Progressen/ selfs tot in Turckyen/ ombragie hebben gegeven.

Want den Franssen Ambassadeur tot Constantinopolen tijdinge krijgende van de veroveringe van Valencijn/ Camerijck ende St. Omer/ mitsgaders van de Battaillie by Mont-cassel/ soo heeft hy in een Buyten-huys/ 4 uren van Constantinopolen/ verscheyde Vreughde-tekenen/ so met branden/ schieten als banckretteren/ aen-gerecht; maer 't Turckse Hof of de Poorte daer van kennisse krijgende/ is hy Ambassadeur door den Primo Visir van die Plaets ontboden/ en in sijn Huys in de Pera di Constantinopolen in verseeckeringh gestelt/ met expresse last/ van daer uyt/ sonder ordre van de Poorte/ niet een Voet te setten/ met verbodt op lijf-straffe aen de Janitsaren/ van hem in eenige Plaetsen te accompagneren; waer over den geseyden Ambassadeur seer versteldt was/ ende alle offerten liet doen/ om aen den Primo Visir satisfactie te geven/ als welcke noch te vooren op hem te onvreden was geworden/ ter oorsaecke van seecker Ceremonieel/ omtrent sijn eerste Audientie/ die wy/ als eenigsints hier annex/ mede sullen verhalen.

Meer-gedachten Franssen Ambassadeur was dan alvoorens op den 2 Mey de eerste Audientie by den Primo Visir toe-gestaen/ en daer op des morgens met seer groote Pompe te Paert uyt sijn Palleys na 't Canael zijnde gereden/ en als doen het selve met in de 20 Barcken hebbende gepasseert/ en gekomen zijnde in het Seraille van die Prins/ soo is opgemelden Heer Ambassadeur geleyt in de Kamer van den Kiahaia/ ofte eersten Secretaris van den Primo Visier/ werdende hem aengeseyt/ van aldaer te wachten/ tot dat sijn Excellentie uyt den Divan (zijnde de Rechtplaets) soude gekomen zijn: sedert verliepen 'er drie uren eer den voorsz. Minister wierde geadverteert/ dat den Primo Visier uyt den Divan gekomen was/ en noch een uur daer na/ eer men aen sijn Excellentie quam seggen/ dat in de Kamer van Audientie soude komen: Dit langh en ongebruyckelijck wachten by den voorsz. Ambassadeur opgenomen werdende voor een affront/ en specialijck hem aengedaen in presentie van al-

derhande Natien / heeft sijn Excellentie / tredende in de voorsz. Kamer van Audientie / en siende aldaer de Sitplaets van den Primo Visier / (zijnde een Scabel ofte Tabouret) gestelt boven op een groote Sopha / met Tapijten beleyt (het welcke is een verheven plaets / anderhalf voet hoogh / daer op de Turcken altijt sitten) ende sijn Sitplaets beneden de voorn: Sitplaets op de Vloer / terstont sijn eerste Drogoman gelaste / dese Scabel van daer te nemen / en voor aen op de voorn: Sopha te setten: het welcke soo zijnde gedaen / trad sijn Excell: mede boven op de voorsz. Sopha / en meynende aldaer op de Tabouret neder te sitten / wierdt hem terstont door een van de Chiausen aengeseyt / dat sijn Sitplaets niet boven / maer beneden den Sopha most zijn: Dit verstelde den voorsz. Ambassadeur soodanigh / dat hy de voorsz. Tabouret selfs van voor de voorsz. Sopha heeft opgenomen / en die dicht aen de rechterhant van de Sitplaets ofte Tabouret van den Primo Visier / (de welcke ver boven stont) gestelt / settende hem terstont daer op neder: veele Grooten van het Rijck daer present zijnde / en den Primo Visier door heer en sijn eerste Pagies van die actie kennisse hebbende bekomen / heeft aenstonts last gegeven aen den Heer Alexander Marrocordati / eerste Drogoman van dat Rijck / om den Ambassadeur sijn ongelijck te kennen te geven / en aen te seggen / van die extravagante actie te willen desisteren: Dan die daer op geen gehoor krijgende / wierdt den Chiaus Bassa / zijnde het Hooft van de Executeurs der Ordres / gecommandeert de voorsz. Tabouret de facto weder van de Sopha af te nemen / en te setten om laegh op de Vloer / daer die te voren geset was / de welcke terstondt daer op met een groote grimmigheydt in de voorsz. Kamer van Audientie komende / laste met luyder stemme / en een mine van uytnemende verachtingh aen sijn Volck / dat men de voorsz. Scabel / op de welcke den Ambassadeur geseten was / onder hem soude wegh nemen; het welcke soo vaerdigh wierde geëxecuteert / dat den voorsz. Ambassadeur sich ter naeuwer noot van 't vallen heeft konnen salveren / als wanneer hy hem niet alleen ontbloot siende van alle eer ende civiliteyt / maer daer en boven overstolpt van alle publijcke schande en wederwaerdigheyt / en sonder twijffel vreesende voor erger / is van de voorsz. Sopha af-getreden / en voorts vertrocken / seggende in het heen gaen: Dat nademael men hem op die maniere tracteerde, hy by den Primo Visir geene Audientie begeerde te hebben: Het welcke sijne Excellentie wesende gerapporteert / soo heeft die daer op geantwoort: Laet hy die dan hebben by welcke de Verdoemde zijn.

Maer dat / wegens het vieren over sijn Meesters Progressen / voorgevallen zijnde / presenteerde hy beneden de Sopha te sitten / als hy maer gehoort mocht werden: En tot bewijs van dat den Primo Visir dit niet tegen andere Ministers der Christen Princen had / liet haer beleefdelijck weten / dat zy hem des anderen daeghs souden willen de Visite geven: Die van Engelandt difficulteerde om 't selve te doen / vermits aen die van Vranckrijck de voorgang was gegunt; maer die van Venetien en desen Staet daer over geen swarigheyt makende / is den laetsten / den Heer Coljers / den 3 daer aen met sijn gantse Hof en alle Nederlandtse Coopluden te Paerdt / en met Barcken te Water / ter Audientie

dientie van hoogh-gemelden Primo Visir gegaen: Voor de eerste Poort van sijn Seraillie komende / wiert sijn E. door sijn eerste Drogoman / die voor af was gegaen / geseyt / dat hy aldaer / als gebruyckelijck is / niet af soude stijgen / maer tot in 't binnenste van 't Voor-hof te Paert blijven sitten / en voor de groote Trap van 't Palleys eerst af-treden / tot een teycken van voorname eere / die den Primo Visir aen haer Hoogh Mog: in de Persoon van haer Minister / wilde bewijsen / soo als dito Drogoman aen 't voorsz. Hof was te verstaen gegeven; ende in die maniere passeerende door alle de Lijf-wachten en een meenigte van hooge en lage Officieren van die Prins / alle gerangeert op ordre / soo wierdt hy / voor de voorsz. Trap afgetreden zijnde / niet gebracht in de voorsz. Camer van Kiahaja / maer op de groote Sopha / alwaer alle de groote Bassaes van 't Rijck haer plaets nemen / als wanneer die komen om Audientie by den Primo Visir; en daer den Heer Marrocordati den Resident / in den name van den Prins / is komen verwellekomen / ende daer op wederom binnen gegaen zijnde / is den selven immediatelijck wederom uyt-gekomen / hem versoeckende in de Audientie-kamer te willen komen: waer in getreden zijnde / heeft den Resident de Tabouret van de Primo Visir / seer kostelijk geborduurt / diep op de Sopha sien staen / en die voor hem van root fluweel beneden / en omtrent 4 Voeten van den Sopha af; ende daer op neder geseten zijnde / en rontom hem hebbende de principaelste Ministers van 't Rijck / heeft den Heer Marrocordati den Resident onder de selve getoont den grooten Cancelier / den eersten Thesaurier en den Chiaus Bassa / de welcke daer op hem / en hy wederom haer civilijck hebbende gegroet / soo is / sonder het minste vertoeven / den Primo Visir / onder het groot geluydt van stemmen / roepende alle / Godt geve dat dese by-een-komste geluckigh zy, in de voorsz. Camer van Audientie gekomen / als wanneer sijn E. sich heeft op-gerecht / ende hem gegroet: Sijn Excellentie den Resident passeerende / leyde sijn rechter Hant op sijn Borst / boogh sijn Hooft tot een weder-groet / en trat boven op de Sopha / als wanneer sijn en des Residents Tabouret te gelijck wierden opgenomen / en de eerste dicht op / en de tweede voor de voorsz. Sopha / recht tegens den anderen over / gebracht; en alsoo geset zijnde / sprack den Primo Visir eerst aen sijn E. de woorden: Eltzi Bey (het welck te seggen is Ambassadeur en Prins) ghy zijt wellekom: Waer over den Resident sijn Excellentie bedanckt / en voorts uyt den naem van haer Hoogh Mog: in sijn hooge Charge met de gewoonlijcke recommandatie van der selver Intresten daer te Lande / gefeliciteert / en de extraordinaris Presenten aen hem gedaen hebbende / wiert terstont de Coffie / Sorbet / Rosen-water ende Wieroock / in goude Koppen ende Vaten / gebracht / en middelerwijl gediscoureert van verscheyde saecken / de Oorlogen in de Christenheydt betreffende; werdende / gedurende die Audientie / de interpretatie door den Heer Marrocordati seer cierlijck / nae des Residents intentie / gedaen; waer na sijn E. met de gerequireerde termen van civiliteyt afscheydt nemende / en den Primo Visir / in het opstaen / hem veelmael / met het buygen van sijn Hooft groetende / soo is die Visite met volkomen satisfactie afgeloopen.

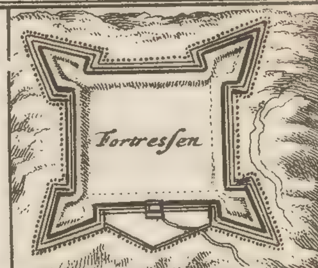
Hier uyt siet men omstandiglijck 't onderschept van 't onthael / dat in Turckyen aen den Franssen en onsen Minister is gedaen: Maer daer Asien alleen by ombragie eenighsints deelachtigh is geweest aen onsen Oorlogh / daer heeft America self de Krijgs-actien van wederzijts Machten / soo by de vaste Kust als aen 't Eylant Tabago / gesien: Deswegen wy ons nu / eer wy nae Huys keeren / derwaerts sullen begeven / te meer / om dat het voorledene Jaer in de voorgaende Mercurius wel is verhaeldt / dat de onse Cajana en 't Fort / dat daer op leyt / hadden ingenomen / maer niet / dat eer 't Jaer 1676 weder ten eynde was / het selve door de Fransse hernomen wiert / en dat ter oorsaecke om dat in de Maendt van Maert van 't Jaer 1677. eerst daer van eenige tijdinge hier te Lande quam: Maer wy sullen 't nu van daer beginnen / om met een het geene omtrent Tabago gepasseert is / verbolgens te verhalen.

Monsr. d'Estree / Vice-admirael van Vranckrijck was / om Cajana te herwinnen / met een Esquadre Schepen in October 1676 van Brest derwaert gesonden / alwaer in 't midden van December aen-quam; en had het geluck / dat omtrent de Riviere van Aprobague een Scheepje van Nantes ontmoete / waer in een Fransman was / welcke maer 15 dagen geleden / uyt het Fort van Cajana was vertrocken; dese gaf van alles bescheyt / namentlijck / datter 300 Mannen in waren / dat de Plaetse voorsien was met nieuwe Palissaden / en voort met 26 stucken Geschut / &c. waer op Monsr. d'Estree nu staet konnende maecken / den 17 December op de Reede van Armire / zijnde omtrent 3 Mijlen van 't Fort / ten Ancker quam: Hier lande hy omtrent 800 Man / die verdeelde in twee Corps / als eene onder den Grave van Blenac / en 't ander onder Sr. Faucher ende de Grandfontaine: Waer tegens de onse uyt het Fort niet anders en deden / als dat van verre met een partye quamen recognosceren / wat de Franssen al deden / als meynende / dat het landen niet en was te beletten / en dat de Fransse alleen het Eylant souden trachten te plonderen; maer 't heeft gebleecken / dat zy daer in haer self misleydt hadden: Monsr. Gabaret bleef met het Gros van de Fransse Schepen daer op de Rede leggen / terwijl 5 van de Oorlogschepen van 't Esquadre hen soo dicht onder 't Fort begaven / als mogelijck was: De gelande Fransse naderden ondertusschen insgelijckx van de Landt-zijde nae 't Fort / maer mosten by nacht marcheren / om de groote hitte / ende dat de gront daer seer savelachtigh is: Sy vonden oock geene verversinge van Water; echter dede Monsr. d'Estree op den 19 December door den Ridder de Lezy het Fort op-eysschen; doch het was in der daet meest te doen / om door dat middel geinformeert te werden van de contenantie van de onse / welcke ront genoegh haer affsloegen: Maer wanneer den volgenden nacht geattacqueert wierden van 7 kanten / bleeck het / dat sy niet genoegsaem op haer hoede waren geweest / want de Fransse emporteerden in een kleyn uur de Plaetse / en kregen alsoo 't Fort / met alles dat daer in was / in haer gewelt / en gevangen den Gouverneur / 3 Capiteyns / 2 Lieutenants / 2 Vaendrighs / 2 Scheeps-Capiteynen / een Predicant / 2 Commisen / een Secretaris / een Volontair / ende de reste van 't Guarnisoen: De Fransse hadden niet boven de 38 Dooden / maer veel meer Gequetsten: Sy son-

Gevecht tusschende
Commandeur Binckens
Schepen en die van
Monsieur d'Estree.

sonden de Gevangenen nae Vranckrijck / alwaer sy veel slechter gehandeldt wierden / als haer selven beloofd hadden. Hier te Lande was men weynig van de conduitte van de onse Soldaten / soo dat geordonneert wierdt / daer op naeder ondersoeck te doen / vermits men oordeelde / dat het wangedrag de meeste oorsaeck van 't verlies van de Plaetse was.

Hier van daen vertrock Monsr. d'Estree / na dat alles in ordre had gestelt / na Martinique / alwaer vernemende / dat den Commandeur Binckes aen Tabago was / is / nae dat hem soo veel van alles had voorsien / als mogelijck was / daer naer toe-gezeylt / alwaer dan het Gevecht is voor-gevallen / daer over van wederzijden geroemt is van Victorie ; en derhalven sullen wy eerst stellen 't geen den Commandeur Binckes daer van heeft geschreven / en daer na 't geene de Fransse dien aengaende verhalen :

Missive van den Commandeur Binckes, geschreven aen Sijne Hoogheyt den Heere Prince van Orange, in 's Lants Schip de Beschermінge, ten Ancker leggende in de Rode Klips Bay, aen 't Eylant Tabago, den 22 Maert 1677.

DOORLUCHTIGSTE VORST, &c.

MYn laetste aen Sijn Hoogheyt is geweest van den 19 February, over de Barbados gesonden, waer in ick onderdaniglijck adviseerde de komste van een Schip (met Suycker geladen na het Vaderlant gedestineert) in 7 dagen van Suriname gezeylt, rapporterende, dat aldaer voor sijn vertreck een Schip met Slaven geladen, was aengekomen, dat 3 weecken geleden aen Cajana was aengelopen geweest, in meeninge om aldaer Slaven te verhandelen, en dat het dies tijts (maer twee dagen zijnde voor de Victualie-Schepen voor Cajana waren geweest) aldaer in goede toestant was, uytgesondert dat'er Vivres voor 't Guarnisoen gebreck was; gemelte Schip heeft my geabuseert, en ick Sijne Hoogheyt, in 't verseeckeren dat Cajana niet soude by de Fransse genomen zijn, hebbe oock op dat vals rapport het Victualie-schip de St. Pieter weder na Cajana gesonden.

Want den 18 February sagen twee kleyne Scheepjes, waer van eene voor-by de Baey liep, sonder Vlagh te toonen, oordeelde het selve Spions te zijn. Tusschen den 18 en 19 quam het Advys-Jacht de Fortuyn, gevoert by den Capit. Erasmus, die om kondschap na de lywaertste Eylanden was gesonden, in de Baey, mede brengende een Brief van den Gouverneur van Nives, dat Monsieur le Comte d'Estrée Cajana soude ingenomen hebben; verder rapporterende, dat de Fransse Schepen in d'Eylanden waren, en Soldaten en Planters van de Eylanden lichten, om (soo voorgaven) na Tabago te gaen, gelijck oock ons gewaerschouwt wierde door een Planter van 't Eylant St. Christoffel.

Den 19 sagen 9 Zeylen, giste doe wel dat het de Fransse Vloot most zijn, stelde op alles ordres, en stierde aenstonts de Compagn. van Glergies en Witsen, neffens eenige Matrosen (tot bestier van 't Canon) aen Lant, die neffens de Compagnien van Capiteyn van der Graef, van Dongen en Ciavone, den heelen nacht niet anders deden als met alle vlijt arbeyden aen het vol-setten der Pallissaden aen onse Sterre-schans, en 't maecken der Batterye binnen de selve.

Den 20 dito ſagen de Franſſe Vloot, 14 Zeylen ſterck: onſe Schepen lagen op haer meeſte defenſie in de Baey gerangeert, ſoo dat geen van de Scheeps-Officiers in de Krijgs-raet eenige verandering nodig oordeelden: wy waren aen Lant met alle vlijt beſigh aen 't verſtercken van 't Fort, daer toe oock eenige Matroſen van boort commandeerde: Wy waren van reſolutie haer het Landt te diſputeren, maer aengemerckt de veelvuldige gelegentheden der Vyanden om te landen, en vreeſende van haer afgeſneden te ſullen werden, ſtierden maer eenige kleyne Troupen uyt, om 's Vyants doen te recognoſceren.

Den 21 dito quamen eenige Franſſe Chaloupen voor de Baey, om te ſien apparent hoe 't geſtelt waer, maer wierden met eenige Canon-ſchoten ſoo begroet, dat haeſt vertrocken. Waren noch al beſigh om ordres te ſtellen, ſoo te Water als te Lande, ſtierende den onweerbaren hoop, als Siecken, Vrouwen en Kinderen na het Victualie-ſchip de Sphæra-mundi. Tegen den avont rapporteerden onſe Troupen, dat den Vyant in de Palmijt-Baey geanckert, en in de ſelve met 28 ſoo Boots als Chaloupen gelant was.

Den 22 dito vernamen den Vyant op het Gebergte, waer op wy de Huyſen rondom het Fort in den brant ſtaecken, om den Vyant de advantagie te benemen, om daer in te logeren, hadden nu in elcken hoeck van onſe Sterre-Schans een Batterye gereet van 2 Stucken Canon, en een van 4 in ons onvolmaeckt Bolwerck, dat met Tonnen in plaets van Borſtweeringh hadde opgeſet, ſtelde op alles ordre tot defenſie. 's Nachts attacqueerden de Franſſe het voorn: Advys-Jacht (daer boven ordinaris 60 Mannen op gecommandeert waren) dat op de Brantwacht lagh, met 7 Boots, gepropt met Volck, doch wierden ſoo bejegent, dat met verlies van een Boot, veele Doden en Gequetſten, moſten retireren.

Den 23 dito ſagen dat de Franſſe een wegh, in 't af-gaen van een Bergh, hadden gemaeckt, waer op een partye uyt-ſtuurde om te recognoſceren, die anders niet en vonden als eenige achtergelaten Piſtolen, Broot, Hack-meſſen, &c. het welck ick oordeel dat de Franſſe, om dat wy des nachts de Trom geſlagen hadden, uyt vrees hadden achtergelaten; nae de middagh quam een Franſſe Tamboer, verſocht den Gouverneur te ſpreecken, eyſſchende het Fort op, met eenen verſoeckende, dat wy de Franſſe Habitanten niet ſouden dwingen, om de Wapenen aen te nemen; het eerſte wiert afgeſlagen, op het tweede antwoorde, niemant te ſullen dwingen.

Den 24 dito wierdt by den Hoogen Krijghs-raet goet gevonden, dat ick voor mijn Perſoon, beneffens een verſterckinge van 18 Koppen, ſoude aen Lant gaen en blijven, uyt deſe conſideratie, dat wy ſagen dat het de Franſſe te Lant ernſt was, en het Lant verloren zijnde, conſequentelijck het Eſquadre oock verloren ſoude zijn, oock dat niet koſten oordeelen, dat de Franſſe (zijnde het Fort in onſe handen, en meeſter van 't Canon) ſoo deſperaet ſouden zijn, van in een Baey te komen daer ſoo veel Schepen in lagen, en niet uyt was te komen als met werpen: Deſen morgen ſtuurde weder een partye nae die voornoemde Wegh, maer vonden geen Franſſe, maer wel dat daer 's nachts geweeſt hadden; wy ſtonden ondertuſſchen niet ſtil met alles te maecken tot defentie: Tegen den avondt gingh weder een partye na de ſelve wegh, waer op wel 200 Franſſe uytborſten, de onſe re-

retirerende al chargerende, wierden met ons Canon wel gesecondeert, merckten doen dat de Fransse achter den Bergh in de leegte by 't Fort sochten te komen.

Den 25 dito waren de Fransse besigh met wercken op een Bergh, maer buyten Musquet-schoot, soo dat oordeelde haer intentie te wesen, om daer Canon ofte Mortieren te planten, deden soo veel mogelijck haer 't wercken te beletten.

Den 26 dito quamen 5 Fransse Schepen, 3 kleyne en 2 groote, voor onse Baey ten Ancker, doch buyten schoots; de Fransse wierpen desen dagh Vuyr-bomben na 't Fort, doch alles te kort, waren oock genadert tot in de leegte by 't Fort, zijnde evenwel buyten Musquet-schoot; 't scheen zy haer daer wilden begraven, waer in wy haer seer incommodeerden.

Den 27 dito trock een partye uyt, om, soo 't mogelijck was, een van 's Vyants Soldaten te bekomen, om dat wy haer macht eenighsints souden weten, maer de selve keerde haest weder, hebbende een partye Fransse gerencontreert, waer van 2 onder de voet hadden geschooten, de rest was't ontvlucht; de Fransse wierpen weder 2 Bomben nae 't Fort, doch te kort, van de een quam een stuck in 't Fort springen, waer uyt oordeelden, dat omtrent 200 Pont swaer was.

Den 28 dito liet ick mede ons Mortier aen Landt brengen, en stelde de selve aenstonts in 't werck, werpende eenige Bomben in haer Quartier, dat in de leegte lagh, soo dat haer daer uyt sagen vluchten; na de middagh kregen wy een Fransse Overlooper, die haer Macht seer verkleynde, doch meriteerde geen geloof: Sy deden achter een Heuveltje eenige Charges op onse Water-haelders, maer wierden soo begroet met onse Musquetterye en Canon, datse d'onse met vrede lieten.

Den 1 Maert hadden ons Volck op haer Posten, alle nachten den Vyandt met verlangen verwachtende, kregen eenige Briefkens van de Fransse, waer by zy de Fransse Habitanten tot overloopen aenmaenden, seggende, geen quartier te sullen geven, soo sy meester van het Fort wierden.

Den 2 dito wierpen soo nu en dan een Bombe, om haer in allarm te houden; na de middagh sochten weder onse Water-haelders te verhinderen, doch voeren als vooren.

Den 3 dito 's Woensdaegs vertoonden (tegens ons vermoeden) de Fransse haer onder zeyl, en quamen heel furieux de Baey in, op onse Schepen af-zeylen, ende beginnende het wederzijts canonneren van de Schepen van Oorlogh, waeren de Fransse, onder faveur van 't Bosch, soo na aen 't Fort, dat stormden, maer wierden soo gerepousseert, dat na drie vergeesse aenvallen, mosten retireren, naerlatende haer Storm-gereetschappen, en wel 150 Dooden, waer onder veel principale Officieren, mede slepende over de 200 Gequetsten, so ons de Gevangens rapporteerden; ondertusschen abordeerde 't eerste van de Fransse Schepen 't Schip Leyden, zijnde 't uytterste van de Halve-Maen Schepen, so gerangeert ten Ancker leggende, en raeckten so gelijck in brant, dat geen kleyne voortgang nam, alsoo dat daer na 't Schip Cruyningen mede in brant raeckte, 't welk aenstonts gevolgt wiert van 't aensienlijck Schip van Mr. le Comte d'Estrée, gemonteert met 72 Metale stucken en 445 Koppen; en heeft voort den heelen dagh geduurt met schieten en weder schieten, soo dat eyndelijck de Schepen de Star, Popjesburgh en Middelburgh (na dat de laetste eerst alle sijn Ronthout was afgeschooten) mede zijn verbrant:

brant: De Franſſe vonden ſich oock in ſoo een benaeuwde hoeck, dat alle voor Sonnen ondergangh ſich nergens mede bemoeyden, als met uyt te werpen, uyt-geſondert 2 groote Schepen, die ſigh ſoo diep in de Baey hadden begeven, dat genootſaeckt zijn geweeſt die in onſe handen te laten, en 2 van de geëſchappeerde ſoo ontramponeert, dat niet meer als elck een entje Maſt voor op hadden, dat ſtaende was gebleven: de Fictualie-Fluyt de Sphæra-mundi, den Hertogh van Jorck en goude Munnick zijn mede, tot ons groot leetweſen, verbrant; de Schepen de Beſcherminge en Zeelandia, na dat eerſt al haer Ronthout was afgeſchooten, en veele ſchoten onder Water gekregen, hebben't, om haer Lecken te ſtoppen, met vallen van 't Water aen 't Strant laten dryven.

Den 4 dito deden ons beſt om de uytwerpende FranſſeSchepen ſoo veel ſchade aen te brengen met ons Canon, als mogelijck was, waer op ſy niet antwoorden.

Den 5 ſchooten als noch van onſe Batterye op de Franſſe Schepen, vertrouden de Franſſe ſich noch aen 't Lant, op dien Bergh daer ſy de Bombe hadden af-geſmeten.

Den 6 gingh een partye beneden na de laegte, daer de Franſſe verhuyſt waren, ſtekende 4 a 5000 Faſcinen, by de Franſſe gemaeckt, in de brant; waren nu buyten reyck van ons Canon, ſoo dat alle vlijt aen-wenden hare Schepen te redden, gelijck wy oock deden.

Den 7 ſtuurde een partye na de groote Baey, om dat gewaerſchout wierde daer eenige Franſſen te zijn, doch keerden te rugh, ſonder een Fransman vernomen te hebben; nae de middagh quam een Tamboer het Fort eyſſchen, nevens de Gevangens, maer wiert af-geſlagen.

Den 8 dito vernamen geen Franſſe meer op den Bergh, ſtierden daer een partye na toe, die de Franſſe vertrocken vont, mede brengende veel Hant-granaden en eenigh Schiet-geweer.

Den 9 dito gingh een kleyn Frans Vaertuygh zeyl, blyvende noch leggen repareren 7 Schepen, ſoo groot als kleyn, krygende een Overlooper, mede brengende dat de Franſſe des nachts ſouden ſoecken de 2 by ons genomen FranſſeSchepen in brant te ſteken, gelijck zy ondernamen, maer wierden af-geweſen.

Den 10 kregen de Franſſe een Barck, voor ons komende van de Barbados, door verſuym des Schippers.

Den 11 dito ſtierden een partye na de Palmijt-Baey, die geen Franſſe meer aen Lant vonden; des nachts ſtierden ſy de Barck (van ons genomen, en geprepareert tot een Brander) nevens eenige Sloepen, om onſe Schepen te verbranden, in de Baey, doch vruchteloos.

Den 12 dito gingen 3 Franſſe Schepen t'zeyl, en 's anderen daeghs de reſterende, ſullen haer de koop, ſoo ick geloof, niet bedancken, aen de welcke wy een Tamboer ſtierden, vragende of ſy haer Gevangens en Gequetſten wilden af-halen, waer op ſchriftelijck antwoorden, gelijck by de Copye blijckt.

Waer mede, Doorluchtighſte Vorſt, &c. Geſchreven in 's Landts Schip de Beſcherminge, ten Ancker in de Roode Clips-Baey, aen 't Eylant Tabago, den 22 Martij, 1677. Was getekent,

JACOB BINCKES.

Ant-

Antwoort voor den Tamboer.

DE gedachten van mijn Heer den Vice-Admirael in 't vertrecken van de Rede van Tabago, is geweeft om Schepen te fenden, om Franffe Gequetften, die in handen van de Hollanders zijn, in te nemen, ende hy heeft gedacht, dat mijn Heer Binckes genoegh civiliteyt en genereufiteyt heeft, om daer forgh voor te hebben, terwijl dat hy verftaen heeft, dat de Heer Grave d'Eftrée feer wel heeft getracteert alle de Gevangens van Cajana, ende dat hy felfs een Schip expres heeft doen vertrecken, om alle de Officiers in Europa te brengen: op defe verfeeckeringe mogen mijn Heer Binckes en mijn Heer den Gouverneur gedencken, en verwachten alle foorte van courtoifie in de occafien.

Lijfte der Monture van 't Efquadre Franffe Oorlogh-fchepen, onder den Grave d'Eftré, Vice-Admirael van Vranckrijck, die den Heer Binckes op den derden Maert hebben aen-getaft.

Capiteynen.	*Namen der Schepen.*	*Stucken.*	*Koppen.*	
Monfr. le Comte d'Eftré, Vice-admir. de France.	Le Glorieus,	72 Metale,	445	verbrant.
Monfr. le Comte Blenac.	Le Defendan,	$62\frac{2}{3}$ Met.	380	Groote en Befaens-Maft en Voorfteng over boort.
Monfr. Mafcarany.	Le Pretieux,	$58\frac{1}{2}$ Met.	350	aen ftrant en genomen.
Monfr. Gabaret, 2 Perf.	L'Entrepide,	$50\frac{1}{2}$ Met.	320	by d'onfe genomen.
Monfr. Montortier.	Le Galand,	$50\frac{1}{2}$ Met.	300	Groote en Befaens-Maft en Voorfteng over boort.
Monfr. Lofine,	Le Marquis,	$48\frac{1}{2}$ Met.	300	verbrant.
Monfr. Crouart, Major.	Le Merillon,	$46\frac{1}{3}$ Met.	260	
Monfr. Manchaud.	Le Laurier,	$38\frac{1}{4}$ Met.	250	
Monfr. Cafiniere,	Le Jeus,	$38\frac{1}{3}$ Met.	240	
Chevalier de la Barde,	Son v. Africa,	$36\frac{1}{4}$ Met.	240	

Kleyn Vaertuygh.

Een Brander in 't inkomen vaft gezeylt en aen ftucken geftooten.	25
Twee Snaeuwen, waer van een verbrant, t'famen	50
Een Kits en Galjoot, Victualie-Schepen, t'famen	50
Daer boven zijn noch op de Schepen geweeft 9 Compagnien Soldaten, makende t'famen	450
Beneffens 400 Planters van de Eylanden, daer onder 150 jonge Edelluyden, alle vrywilligh.	400
	4060

Dese Lijste is ons ter goeder trouwe van een Fransse Gevangen opgegeven, en van de verdere Fransse van de Schepen, by ons genomen, geverifieert, verklarende oock dat de Vloot met geen of weynigh Sieckte besmet geweest is.

Lijste der monture van het Esquadre Oorlogh-schepen, leggende in de Baey van Tabago, onder het commando van den Heer Commandeur Jacob Binckes, met de welcke hy de furieuse attacque der Fransse op den derden Maert 1677. heeft af-geslagen.

Capiteynen.	*Namen der Schepen.*	*Stucken.*	*Koppen.*	
d'Heer Commandeur Jacob Binckes,	de Beschermінge,	50	153	aen strant.
Pieter Constant,	Provincie van Zeelant,	44	118	aen strant.
Roemer Vlack,	't Huys te Kruyningen,	56	128	verbrant.
Jan Swart,	Middelburgh,	36	83	verbrant.
Galtje Galtjes,	't Wapen van Leyden,	34	73	verbrant.
Pieter Stolwijck,	Popjes-burgh,	24	52	verbrant.
Pieter Cooreman,	de Goude Star,	28	74	verbrant.
Cornelis Stolwijck,	l'Alcion, Fransse Prijs,	24	25	aen strant.
	Ammunitie ende Victualie-Schepen.			
Fredrick Sweers,	Duc de Jorck.	26	35	verbrant.
Dirck Schoen,	De goude Munnick,	31	25	verbrant.
Wylof Langerys,	De Sphæra-mundi,	12	20	verbrant.
	Kleyn Vaertuygh.			
Heertje Carstens,	De Zaeyer, een Brander,		13	verbrant.
Jan Erasmus,	De Fortuyn, een Advis-Jacht.		25	verbrant.
		't Samen	824	Koppen.

Behalven die op 't Fort waren.

Lijste der gequetste en doode Officieren.

Pieter Constant swaer gequetst aen 't Been.
Roemer Vlack gequetst op verscheyde plaetsen.
Pieter Cooreman van sijn quetsuur overleden.
Galtje Galtjesz. doot.
Pieter Stolwijck aen sijn quetsuur overleden.
Frederick Sweers aen sijn quetsuur overleden.
Heertje Carstens aen sijn quetsuur overleden.

Lieutenants,

Jacob Quast doot, Lieutenant van Vlacq.
Claes Joncker doot, Lieutenant van Constant.
Jan Cat gequetst, Lieutenant van Galtje.

Lant-Officieren.

Capiteyn Louys Chavone doot.
Commis Dirck Root de Hant af.

By

By sommige van onse Opper-officiers zijn noch ettelijcke dingen gemeldt/ welcke in dit Relaes niet duydelijck zijn uyt-gedruckt/ te weten/ dat de Franse eerst met 1600 Man zijn gelandt geweest/ doch daer na geresolveert hebbende de onse te Scheep in de Baey te attacqueren/ weder 600 Man op hare Schepen hadden genomen/ soo dat de 3 Stormen op 't Fort hebben gedaen met 1000 Man: Daer tegens die van binnen/ alwaer den Heer Montigni de Glarges als Gouverneur commandeerde/ met Planters en Soldaten niet meer als 400 Man konden uyt-maecken; en echter in de voorsz. 3 Stormen maer 3 Dooden en 12 Gequetsten hadden gekregen; en eyndelijck/ dat wanneer de Fransse hare overige Schepen so veel met calefateren hadden herstelt/ dat sy konden vertrecken/ voor 't laetst noch een Tamboer hadden gesonden/ en 't Fort doen op-eyssehen: maer dat tot antwoordt hadden bekomen/ dat het de onse voor groote eer souden houden/ soo Monsr. d'Estree haer nochmaels had willen besoecken; doch die wel siende/ dat 'er niet meer te doen was/ had sigh voort van daer begeven: Maer laet ons sien/ hoe de Fransse dese saecke in druck hebben publijck gemaeckt:

Frans Verhael van de Zee-slagh aen 't Eylant Tabago.

DEn Vice-Admirael van Vranckrijck den Graef d'Estrée, hebbende op alles ordre gestelt, gingh den 11 February van Martenico t'zeyl, met voornemen, om de Vyanden, die te Tabago waren, te bestrijden.

Het Esquadre bestont uyt 6 Schepen en 4 Fregatten, te weten:

De Glorieux, gecommandeert door den Graef d'Estrées.
d'Intrepide, door Sr. Louis Gabaret.
De Galant, door Sr. de Montortier.
De Fendant, door den Graef van Blenac.
d'Emérillon, door Sr. Heroüart de la Piogrie.
De Laurier, door Sr. de Machaut.
De Son van Africa, door Sr. de la Borde.
De Jeux, door Sr. de la Caffiniére.
De Précieux, door Sr. Mascarnay.
De Marquis, door Sr. de Lésine.
Een Brander.

Daer waren noch 2 Corvétes, een Saicke en een Galjoot, het welck kleyne Vaertuygen zijn.

Dese Schepen hebbende in haer Reys contrarie Wint gehad, soo kon 't Esquadre niet voor den 15 February in een Bocht, twee mijlen van 't Fort, op 't Eylant van Tabago, arriveren, en gingh 's anderen daeghs onder een Pavillon, die de Vyanden op de hoogte van een Bergh hadden opgerecht, anckeren.

Twintigh Soldaten, die den Graef d'Estrée aen Lant had laten setten, om Gevangens te krygen, vonden niet als een Neger, door wien men verstondt, dat de Vyanden twee dagen te vooren door Rasmus, Capiteyn van een Fregatte, van de aennaderingh van des Conings Schepen, geadverteert waren geworden: en dat

zy over drie Weecken een Secours van 4 Schepen, geladen met Soldaten, Oorlogs-voorraet en Lijftocht, uyt Hollant hadden bekomen.

Den selven Neger versekerde, dat het Fort niet voltoyt was; 't welck echter in 't vervolgh onwaer bevonden wierdt: Men kreegh evenwel, door dit valsch rapport, hoop, om daer lichtelijck in te komen: Onderwijl naderde het Esquadre, om te beletten, dat de Vyanden niet uyt de Haven liepen, en retireerden: In dese beweging raeckte d'Intrepide op een Rots, die met Water bedeckt was, daer men hem naeulijckx weer af konde krijgen: doch den Graef d'Estrée vondt goet, om diergelijcke toevallen te vermijden, dat de gantse Rede, en de inkomst van de Haven soude gepeylt worden.

De Srs. Gabaret, Blénac, Montortier en le Févre de Mericour employeerden daer in den gantsen 21, en op haer rapport wiert de Resolutie genomen, om de Vyanden aen te tasten, maer de Wint en liet niet toe, dat men sulckx uytvoerde; en men dede de Troupen na de zijde van 't Fort naderen; men vertroude het beleyt daer af aen den Ridder van Grandfontaine: De landingh wiert niet bedisputeert, en na dat den gantsen nacht in een dicht Bosch, 't welck men most coupeeren, nae mate dat men vorderde, hadde gemarcheert, quam hy 's morgens den 22 met 7 Compagnien Voet-volck, de Militie der Eylanden, en 100 Soldaten, uyt de Schepen gedetacheert, op een hoogte, van waer men het Fort, en de dispositie der Schepen in de Haven sagh.

Sr. de Grandfontaine gaf advys aen den Graef van Estrée, dat het Fort voltoyt, met groene Zoden beleyt, en met Stormpalen voorsien was, nevens verscheyde Stucken Canon: hy en soude niet nagelaten hebben het selve te attacqueren, volgens de ordre van den Graef d'Estrée, die voorgenomen had de Vyanden ter selver tijt aen de Zee-kant aen te tasten; en de onderneming soude, buyten twijffel, geluckt hebben, soo de selve had konnen uyt-gevoert werden, voor dat de Vyanden tijt hadden gehad, om op haer hoede te wesen, maer een groote Regen verhinderde Sr. de Grandfontaine, om sijn Troup over een kleyne Riviere, die ongemeen opgelopen was, te doen passeeren.

Den 23 dede men Sr. Herouart met 100 Mannen aen Landt gaen: Hy hadde ordre, op 100 Passen aen 't Fort te naderen, om door de Trenchée tot aen de Palissaden te komen, om Fascinen te snijden, en om sigh te retrencheren.

Twee dagen wierden tot dese bereytselen geëmployeert, waer nae den Graef d'Estrée Sr. Herouard te rugge riep, om van alle dese dispositien precieselijck geinformeert te werden, en seeckere mesuren daer op te nemen: hy rapporteerde, dat 'er 6 of 7 dagen van nooden souden wesen, om met de ordinaris formen meester van 't Fort te worden, maer dat hy 't succes verseeckerde, soo men van de Zee-kant een machtige diversie maeckte: Waer op den Graef d'Estrée overwegende, dat de Reede van Tabago quaet was, en dat, daer reets verscheyde Anckers en Cabels gespilt hebbende, niet langh soude konnen blijven, soo besloot hy 's anderen daeghs met sijn Esquadre de Haven in te zeylen, en de Vyanden aen te tasten: Hy sont aenstonts Sr. Herouard te rugge, en beval aen hem, dat hy van sijn zijde de attacque soude aenvangen, een uur nae dat het Zee-gevecht was aengegaen.

De

De Vyanden hadden 10 Schepen van Oorlogh, drie andere, en een Brander, alle met Scheeps-touwen aen Lant vast, in een specie van Cul-de-sac.

Haer Batteryen van 24 en 18 Stucken Canon waren langs 't Water, en geboden over de inkomst van de Haven, waer uyt men niet te rugge konde komen, ten zy met sich daer uyt te winden: Evenwel beletten dese swarigheden den Graef d'Estree niet, om op 's Woensdags 's morgens, zijnde As-dagh, dese grote Actie te ondernemen.

Sr. Gabaret, die de eerste in most gaen, vervaerdigde sigh, en anckerde, sonder een Canon-schot te schieten, tot op een Pistool-schoot aen de Vyanden, die verscheyde Lagen gaven: de Brander, die hy geleyde, sigh nergens aen hebbende konnen hechten, strande op de Kust, en gingh te gront. Sr. de Montortier volgde, Sr. Gabaret dede het selfde: den Graef van Blenac anckerde tusschen des Vyants Schepen en haer Batteryen te Lande: Sr. de Lesine quam vervolgens, abordeerde een Schip met volle Zeylen, en nam 't in een ogenblick tijdts wegh. Den Graef d'Estrée 't geschiet van al des Vyants Schepen, van 't Fort en de Batteryen uytstaende, abordeerde den Schout by Nacht; hy maeckte sigh daer af meester, en attacqueerde met 't selve succes een ander Schip. Sr. Mascarany, commanderende de Precieux, door 't afwesen van Sr. Pannetier (die door veel Wonden tot Martenico had moeten blyven) quam met volle Zeylen op Binckes; maer Binckes maeckte sijn Touwen los, en vermyde de entering: de Precieux sigh t'eenemael op 't Lant bevindende, kon niet beletten dat hy strande.

De Fregatten volgden, en setten sigh op een Pistool-schoot by de Wint.

Men kan sigh de schrick en 't gevaer van dit Gevecht niet inbeelden, na dat al dese Schepen in een besloten Plaets waren gekomen, waer sy onder een gemengt, en soo na aen malkander waren: Den Marquis was d'eerste van de onse die verbrant wierdt; sijn verlies was doodelijck aen twee Vyants Schepen, die door het Vuur van sijn Wrack wierden verteert: dese Brant storte voorts op die geene, die de naeste waren: de Vyanden, die niet geloost hadden dat men in de Haven kon komen, hadden haer Vrouwen, Kinderen en Negers in twee Fluyten gebracht, die t'eenemael verteert wierden.

In dit oogenblick wierpen de Canoniers van de Glorieux, die de Vlagh voerden, het Vuur door de Achter-uyt-schutpoorten in een Schip, 't welck het abordeerde; de Vlam quam'er wel haest in, en gesprongen zijnde, bedeckte het de Glorieux met de brandende stucken, welcke het verbranden met eenige andere van de Vyanden: 't verlies van 't Schip deed dat van den Graef d'Estrée vreesen, maer 't selve verminderde echter de moet niet van de Officieren van de andere Schepen.

d'Intrepide quam te stranden sonder Masten, na dat het selve ongemeen had geschoten, tot dat Sr. Gabaret daer op was gebleven.

De Galant raeckte sijn groote Mast quijt.

De Fendant gestrant zijnde, liet niet na te schieten, en bleef ten doel gestelt aen de Lagen van de Batteryen te Lande, die de Masten daer van wegh namen, en al sijn Ronthout af-schoten.

De Precieux was op de Kust, sonder Masten, en in stucken gebroocken; Sr.

de Mascarani verliet hem niet, als na dat hy ſigh heel alleen ſagh op het Verdeck, 't welck met Dooden en Stervende bedeckt was.

De Vyanden hadden noch drie qualijck gehandelde Schepen; ſy wierden door de vier Fregatten ſoo geperſt, dat ſy op de Kuſt gingen ſtranden, vermits ſy ons ſchieten, na 7 uren Gevechts, niet langer konden uytſtaen.

Sr. Patoulet, Commiſſaris Generael, die al d'andere Schepen had ſien verloren gaen, liet dit nieuws aen de Srs. Herouard en de Grandfontaine brengen, en ſigh informeren van 't ſucces van haer Attacque.

Den Graef d'Eſtrée, voor wien men grootelijckx vreesde, verſcheen korts daer aen in de Saicque, van een Splinter in 't Hooft gequetſt zijnde, ſijn Chaloupen hadden ſijn Schip verlaten, waer van 't verlies onvermydelijck ſiende, na dat hy alle mogelijcke pogingen had gedaen, om het te bergen, ſo klom hy in een Canot, die Sr. Bertier, Garde van de Marine, al ſwemmende van onder de Snuyt van een Vyants Schip had wegh-genomen; de Canot gingh dicht by 't Landt te gront, in een plaets, waer maer 4 voet Water was.

Den Graef d'Eſtrée wiert door de Bootsgeſellen aen Lant gebracht: 7 a 8 Mannen der Vyanden, die hem gevangen hadden konnen nemen, wierpen de Wapens wegh, en gaven ſigh aen hem over: de Saicque paſſeerde daer by geluck, hy deed haer een teecken, invoegen de ſelve na 't Lant quam, en hem in-nam.

Men verſtondt onderwijl door de wederkomſt van den Afgeſondene van Sr. Patoulet, dat Sr. Herouart met al te grooten yver de attacque te Lant had begonnen, by na op de ſelve tijt als de Schepen aen malkander quamen, ſonder de uytwerckingh der diverſie af te wachten: Dat het grootſte gedeelte van onſe Officiers en eenige van onſe Soldaten aen de Paliſſade, die ten eerſten door de Hollanders was verlaten, waren gedoot of gequetſt: maer dat de Inwoonders van de Franſſe Colonien, die dienſt in 't Fort genomen hadden, 't ſelve uyt vrees van de ſtraf, over haer overloopen, hadden beſchermt.

Den Graef d'Eſtrée gaf ſijn ordre, om des Coninghs Schepen uyt de Haven te halen, en de Troupen, die aen Landt waren, in te ſchepen, met de welcke den Ridder van Grandfontaine, die gevaerlijck was gequetſt, geretireert was: Hy beval oock aen een Officier, om de Intrépide en de Precieux, die ſonder Maſten en geſtrant waren, te verbranden, doch 't ſelve kon men niet uytvoeren; men wilde ſigh, op het voorſtel van Sr. Maſcarani, van een Hollantſe Barck, die men aen de inkomſt van de Haven nam, bedienen; en die wiert oock als een Brander uytgeruſt, om in de twee Franſſe Schepen, en in die geene der Vyanden, welcke op de Kuſt geſtrant waren, de brant te ſteecken; welcke ondernemingh hy wel uytgevoert ſoude hebben, ſoo de ſtilte ſulckx niet verhindert had.

Na vier andere dagen, die men employeerde, om ſigh weder op de Been te helpen, gingh den Graef d'Eſtrée den 11 onder zeyl, en quam den 13 aen la Grenade.

Men kan lichtelijck oordeelen, dat de grootſte partye der Soldaten en Matroſen, die op de Vyantlijcke Schepen waren, zijn om-gekomen in deſe occaſie, die ſoo langh, ſoo bloedigh, ſoo voordeeligh voor de ſeeckerheyt der Franſſe Eylanden van America, ſoo glorieux voor des Koninghs Wapenen heeft geweeſt;
welcke

welcke dit important nieus te Condé verſtont, door de aenkomſt van den Ridder d'Hervault, die den Graef d'Eſtrée aen ſijn Majeſteyt had geſonden.

Wy hebben 4 Schepen verlooren, waer van twee verbrandt zijn, en de andere twee t'eenemael geſtrant, of in ſtucken gebroken.

Veel Officiers zijn gedoodt ofte gequetſt, waer van de Namen in de volgende Lijſt ſtaen uytgedruckt:

Lijſte der Dooden en Gequetſten.

DEn Graef van Eſtrée, Vice-Admir. van Vranckrijck, aen 't Hooft en Been gequetſt.

Capiteyns doot.

Sr. Louis Gabaret, gedoot door een Canon-ſchot, nae dat hy, gedurende het Gevecht, twee groote wonden had ontfangen, die hem echter niet beletten op 't Verdeck te blijven, tot ſijn doot toe.

Sr. de Leſine met ſijn Schip verbrant.

Sr. de la Borde met een Canonſchot.

Sr. Hérouard de la Piogerie met een Muſquet-ſchot.

Capiteyns gequetſt.

De Marquis van Villiers d'O, den Arm by de Schouder door een Canon-kogel wegh genomen.

Den Ridder van Grandfontaine door een Muſquet-ſchot, die hem den Arm kneuſde.

Sr. le Févre de Mericour, en

Sr. de Montortier, licht, aen de Voeten.

De Graef van Blénac, en

Sr. Maſcarani, licht, aen 't Hooft.

Lieutenants doot.

Sr. de la Meliniére.

Sr. Tivas.

Sr. de Belluchau.

Den Ridder d'Erre.

Lieutenants gequetſt.

Sr. de Champigny door een Splinter dwers door de Dye.

Den Ridder d'Ervault door een Splinter aen de Voet, in de Canot van den Graef d'Eſtrée.

Sr. de Courcelles door een Musketſchot

Sr. de Martignac den Arm gekneuſt.

Vendrigs doot.

Sr. de Penans.

Sr. de Villiers.

Sr. de St. Priuat.

Sr. de Seiche, de outſte,

Sr. de Seiche, de jongſte, 2 Broeders.

Vendrigs gequetſt.

Sr. de la Roque door 2 Muſquet-ſchoten aen 't Hooft en de Dye.

Den Ridder des Augers door een Musquet-ſchot, die hem het Kake-been kneuſde.

Den Ridder van Blenac, licht.

Sr. de Veſencay den Arm gekneuſt door een Musket-ſchot.

Sr. Coignard door een Splinter aen het Geſicht en de Schouder.

Sr. Herpin de Dye van een Muſquet-ſchot doorboort.

Capiteyn van de lange Barck.

Sr. Deſvaux, Capiteyn, een Been wegh genomen, en 't andere gekneuſt.

Lieutenant van de lange Barck doot.

Sr. de Richebourg.

Commiſſaris van 't Geſchut doot.

Sr. de l'Iſle.

Gardes van de Marine doot.

Sr. de la Brachetiére.

Sr. de Stavay.

Gardes van de Marine gequetſt.

Sr. de Neuville,

Sr. Aignus.

Schrijver des Konings gequetſt.

Sr. Giſors het Oogh door een Musket-

ſchot

ſchot wegh genomen, en met een Splinter aen de Wangh gequetſt.

Volontairen doot.

Sr. de Sainte-marthe, Soon van den Gouverneur van Martenico, 15 Jaer out, gedoot aen de Paliſſade.

Sr. Collodon.

Sr. le Gras.

Volontairen gequetſt.

Sr. Julien den Arm gekneuſt.

Sr. Pinette, Secretaris van den Graef d'Eſtrée, aen 't Hooft en de Voet geq.

Officier van de Lant-militie.

Sr. van Bayancourt, Lieutenant des Coninghs van St. Chriſtoffel, gedoot aen de Paliſſade.

Dus verhalen 't de Franſſe / maer ſeggen ſelfs/ verwondert te zijn / dat den Commandeur Binckes het gepaſſeerde in ſijn Miſſive / hier vooren geſteldt/ ſoo waerachtelijck heeft bericht: dan 't ſelve heeft met eenen getoont/ dat men niet veel reden heeft gehad / om daer over tot Parijs Vreughde-vuren aen te ſteecken / gelijck men op den 28 Mey heeft gedaen.

Monſr. d'Eſtree ſigh met ſijn overige Schepen nae Grenada begeven hebbende / is voort met 4 Oorlogh-ſchepen nae Vranckrijck gekeert / alwaer tot Breſt op den 21 Junij arriveerde / en begaf ſich voort na den Coningh / van wie hy wel ontfangen wiert: Maer naderhandt / als 't Franſſe Deſſeyn niet voltrocken hebbende / weder na West-Indien is geſonden; waer van wy hier na het vervolgh hoopen te melden.

Maer hier te Lande was voor ſeer qualijck gedaen op-genomen/dat Capit. Bont / voerende een conſiderabel Oorlog-ſchip / eerſt van den Commandeur Binckes uyt de West-indien ſcheydende / nae Cadix was gekomen / ende van daer hier / ſonder genoegſame reden ofte verlof: ſoo dat hy op ſijn verſchijnen voor de Admiraliteyt tot Amſterdam in hechteniſſe wiert genomen / en neven het voorſz. noch eenige andere ſaecken hem te laſte geleydt wordende / is / volgens Sententie van de voorſz. Admiraliteyt / den 5 Februarij op 't Hof onthalſt: Hy quam op 't Schavot in een Japonſe Rock / met een Rouw-mantel daer over; welcke hem afgenomen zijnde / is / ſoo als hy op een ſwart Kleet knielde / de Juſtitie volbracht: de nieusgierigheydt van 't Volck / om 't ſelve te ſien / was ſoo groot / dat eenige Perſoonen door 't gedrangh doot bleven.

Maer eer wy onſe affaires hier te Lande verder aen-roeren/ ſoo laet U / eerwaerde Leſer / niet verveelen/ dat wy noch eerſt ſien/ hoe 't al-om in Europa/ voor ſoo veel onſen Staet belangt / tot nu omtrent is geſtelt geweeſt.

Italien,voor deſen het eerſte/en als Hooft des gantſen Werelts geacht/diende nu maer / om te aenſchouwen 't geen elders in Europa paſſeerde; alleen Sicilien was daer de algemeene bekommeringe / alſoo meeſt alle Italiaenſſe Princen ſeer ongaern ſagen/dat Vranckrijck Meeſter van ſoo notabelen Rijck/ en met eenen haer ſoo nae op 't Lijf / ſoude weſen: Maer niemandt van haer heeft ſigh echter gemoveert / om de Franſſe in haer Deſſeynen tegen te gaen.

Sicilien alſoo dan geheel gelaten aen de defentie van Spangien / zedert onſe Schepen / na volſtreckten dienſt / weder waren na Huys gekeert / ſoo beelden haer de Franſſe in / dat zy nu aldaer groote dingen ſouden konnen uyt-rechten/ maer de gunſt by de Inwoonders verminderde / alſoo die van Meſſina nu al be-

begonden te sien / dat sy haer self / met soo grooten Meester in te halen / slecht berecht hadden; waerom die in dat Rijck noch vry van 't Fransse jock waren / selfs yveriger als de Spangiaerden haer vertoonden / invoegen die van Palermo het bewaeren van hare Stadt niet aen de selve wilden betrouwen / maer selfs by dagh ende nacht dat waernemen: En de Marquis de Castel Rodrigo / bekent by 't bewindt / dat in de Spaensse Nederlanden heeft gehad / over dat Rijck als Viceroy zijnde / nam het bestier der Spaensse saecken dervoegen waer/dat zy Franssen niet alleen niets met voordeel sagen te ondernemen / maer men soude haer selfs geattacqueert hebben / indien het Secours uyt het Milanees geluckigh was overgekomen / doch de Admirant en een Petas / die omtrent 700 Man in hadden / quamen te blijven tusschen Monte-christ en Pianosa: het Volck wiert ten deele gebergt / en met langsame dagh-reysen na Napels / en van daer nae Sicilien / gebracht / alwaer tot Palermo de 4 overige Schepen wel behouden waren aen-gekomen / maer vermits het tarderen van dese / wierdt van de Spaensse kant al mede niet bysonders ondernomen; als dat Don Diego Bracamonte / die Generael van de Spaensse Cavallery / en Commandant van Cattanea was / vernemende dat 'er tot Franca Culta eenige moeyten tusschen de Inwoonders en Franssen was ontstaen / sigh met een Regiment te Paert / en een ander te Voet derwaerts heeft begeven / de voorsz. Plaetse vermeestert / en noch drie andere / daer omtrent leggende; maer niet ver zijnde van Taormina / daer de Fransse waren/ soo zijn die seer sterck tegens hem aen-gekomen / invoegen sich genootsaeckt vont / de gewonne Plaetsen weder te quiteren: Maer 't geen gelijck een ander wesen aen de Spaensse affaires in Sicilien / na den roep / scheen te sullen geven / was de tijdinge / dat Don Juan d'Austria / tot het Opper-bestier van de saecken in Spangien / was verkooren / en dat wel-licht in Italien soude komen/ om met kracht de Franssen uyt Sicilien te verdrijven; doch 't vervolgh heeft geleerdt / dat sijn Hoogheydts præsentie in Spangien noch veel noodiger was: ende dat die van Sicilien sigh daer in misleyden / dat zy haer meer assistentie uyt Spangien beloofden / konden die licht af-nemen / welcke wisten / dat den Vice-roy / die zy doenmaels hadden / van de voorgaende Regeeringe daer was gesonden; en daer om segt men / dat sijn Excellentie / op de tijdinge van de veranderingh in Spangien / soude hebben gewenscht / buyten dat Employ geweest te zijn: Maer sijn Bewint quam kort daer na te eyndigen / te samen met sijn Leven / alsoo hy (Marquis de Castel Rodrigo) op den 16 April seer onverwacht overleed/ als hebbende sijn Sieckte maer drie dagen geduurt/ en sijn sterven noch korter geweest; waer uyt men aen die kant des Werelts licht yets quaets suspicierende / so vertrouden veele / dat hy vergeven was; maer 't Lichaem geopent zijnde/ vont men een Aposteumie omtrent de Mage/ die nae binnen door-gebroocken was / ontstaen / soo men giste / uyt een oude Wonde / die niet wel geheelt was: Sijn Ouderdom was noch niet hoogh / en is van wegen sijn bequaemheyt ende natuurlijcke gaven / by die hem kenden / loffelijck geoordeelt / hoewel de deughden mede haer verdiepselen hebben: Hy bebal by Testament de Politijcke Regeeringe by provisie aen sijn Gemalinne/

en die van de Militie aen de Grave de Sartirano / Veldt-meester Generael: Doch de Cardinael de Portocarrero was by Spangien pro interim tot sijnen Successeur gestelt; welcke tot Roomen zijnde / eenige tijt van nooden had / om daer te komen: De Weduwe Vice-Regina ondertusschen seer verlegen / als met droefheyt overladen zijnde / en liever het Bedde willende houden / als sorg voor 't bestier van een gants Coninckrijck dragen / vont sigh echter gedrongen alles aen te wenden / om 't Volck moet en couragie te geven / ten eynde dese subijte doot geene schadelijcke veranderingh mocht causeren: Sy ontfingh dan de Condoleantien / en toonde soo veel goede Minen / als zy konde; doch sondt ondertusschen een Galleye / om de Gouverneur van Trapani D. Giulio Pignatelli / ten eynde om haer in alles te assisteren; en dus stonden de affairen in Sicilien tot het eynde van April: Daer by wy alleen noch dit te voegen hebben / dat D. Carlos Ventimilla / Grave van Prades / die verdacht was geworden wegens het overgaen van Taormina/gelijck in de voorgaende Mercurius is gemelt / nu van Messina van den 8 Mey een Missive / by forme van een Manifest / aen den Coningh van Spangien heeft gesonden / om sijn onschult niet alleen te betoonen / maer oock dat hy / als een eerlijck Man / alles hadde gedaen / wat hem eenigsints mogelijck was geweest.

In Spangien, daer de Fransse Successen in Nederlant geen kleyne ontstelteniſſe gecauseert hadden / resolveerde men door een considerable Macht in Catalonien te brengen / de Fransse Waepenen krachtelijck te diverteren; waer van het vervolgh hier na sal werden gemelt.

Portugael, dien Vranckrijck seer gaern het Harnas aen-gegespt soude hebben / om d'eene diversie door de andere te stutten / quam sijne Mediatie aen Spangien presenteren; welcke die aen-nemende / is dat Rijck daer mede in ruste gebleven.

In 't Oosten en 't Noorden heeft veel te doen geweest / maer echter hebben haer sommige Rijcken geheel buyten engagement gehouden: Gelijck dan Muscovien, dat Denemarcken en andere gaern had op-geset / om den Oorlog tegens Sweden te voeren / sigh in onseeckerheyt met de Turcken bevindende/ terwijl de Poolen eene Vrede met de selve hadden gemaeckt / sigh den Oorlog tusschen de Noorder Kroonen niet en heeft gekreunt / maer alleen sijn Krijgsmacht op de Grensen tegens de Turcken voorsz. geleyt.

Van Poolen hadden de Franssen haer veel belooft / alsoo daer een Fransse Coninginne was / ende dat by diversie het Keyserrijck / en noch wel meest sijn Keyserlijcke Majesteyt in sijne Erf-landen / door niemandt gelegender konde gequelt worden: Maer de Coningh / benevens de Poolsse Landt-boden / betoonden op den naesten Rijckxdagh / welcke / na de gemaeckten Vrede met de Turcken tot Warschouw gehouden wierdt / dat sulckx geensints hare intentie was: Alle de omstandigheden van den voorsz. Rijckxdagh zijn te langh en veele / om hier te verhalen: maer om in 't gros te seggen 't geen tot onse saecke dient / is / nae dat de Coningh en Coninginne op den 13 January hun Intrede seer aensienlijck binnen Warschouw hadden gedaen / de selve op den 14 daer aen binnen gedachte Stadt aengevangen: Waer op de Lant-boden voor eerst
vast

vast stelden / dat men niet en soude tracteren als de bono publico Patriæ, van 't gemeene best des Vaderlants / en een korten Rijckxdagh maken ; waer van het eerste tamelijck is gevolght / maer het houden van den Rijckxdagh traineerde tot den 27 April / als wanneer de selve met goet genoegen quam te scheyden : De voornaemste Poincten / die op gedachten Rijckxdagh verhandelt en afgedaen wierden / waren het approberen van de Vrede met de Turcken / en dat men tot de confirmatie een grooten Gesant na Turkyen soude senden ; waer toe de Heer Chelmischen Weywod Ginsky / onder verscheyde andere / die insgelijckx tot het selve Employ genomineert waren / sich door sijn Conincklijcke Majesteyt liet bewegen : Voort het contenteren van de Armee / en 't af-dancken des selfs / tot op 12000 Man nae : Maer 't geen t'onsen regarde meest van gewicht oordeele / is / dat wanneer de Pactis of van Verbonden wiert gesproocken / en dat de Landt-boden sigh duydelijck vertoonden van dat verstant te zijn / dat men / voor alle andere / de vriendtschap met sijn Keyserlijcke Majesteyt / en den Heer Keurvorst van Brandenburgh moste continueren / sijn Conincklijcke Majesteyt van Poolen sich rondelijck heeft verklaert / dat van intentie was / so wel met den een als den ander de Verbonden en Tractaten getrouwelijck te houden en obserberen : invoegen in 't publijck van die kant geen faveur voor de Franssen te verwachten was ; hoewel naderhant veel te seggen is geweest van eenige af-gedanckte / en by de Franssen aen-genomen Poolsse Volckeren / die gebruyckt zijn / om de genaemde Hongarisse Rebellen te onderstutten.

In 't Duytse Keyserrijck was men vast besigh met de preparatien tot den Veldt-tocht : even gelijck de Heer Keurvorst van Brandenburgh met die tot de Belegeringh van Stettijn : Maer alsoo dese beyde later gevallen zijn / als dese tijt / sullen 't verhalen daer van soo langh uyt-stellen.

Beyde de Noorder Kroonen Denemarcken ende Sweden eygenden haer de Victorie toe / die voorleden Jaer den 14 December in Schoonen voor-gevallen was / maer in effecte behielden de Sweden het Velt / en ruckten met haer Macht voor Elsenburgh / daer de Oversten Schoonefeldt op commandeerde / die sigh redelijck wel hieldt : maer alsoo men te langh tardeerde met ontset / daer toe de Coningh echter al nae Croonenburgh was vertrocken / most die Plaetse op den 9 Januarij sigh aen de Sweden overgeven / werdende het Deensse Guarnisoen als Prisonniers de guerre / eensdeels nae Halmstadt / en anderdeels na Malmoe gevoert ; dan de Deenen zeyden / dat het tegens belofte / aen den Commandant gedaen / was geschiet : Aldus sagh men de Machten in 't Noorden malkanderen seer balanceren : want gelijck de Deenen het voorgaende Jaer de overhant te Water / soo most men oock bekennen / dat de Sweden in 't laetst van 't Jaer te Lande / die hadden behouden ; soo dat / wanneer het in 't begin van Februarij seer hart vroor / en dat de Zee tusschen Schoonen en Zeelant toe-raeckte / invoegen 300 Man te gelijck over 't Ys na Lantskroon marcheerden / men in Denemarcken eenigsints bekommert was voor 't overkomen der Sweden ; weshalven in Zeelant alle mogelijcke voorsieninge wiert gedaen / niet alleen tot tegenweer / maer oock om de Sweden

selfte gaen besoecken: dan het We'er in 't korte veranderende / dede met een cesseren 't geen van de een en d' andere kant was voor-genomen: Inmiddels vielen in Schoonen veele Schermutselen voor / daer in dan de een dan de andere prevaleerde / maer van wedersijden wierdt wel gevoelt de ongemacken / die de Soldaten / met het voorgaende Jaer soo laet in 't Veldt te zijn / hadden geleden / alsoo veele sonder andere Leger-sieckten wegh storven: Men sagh in Denemarcken lichtelijck / dat haer meeste voordeel in 't Meesterschap van de Zee bestondt / waerom die Kroon desen Staet socht te bewegen / dat men van hier op nieus een notabel Secours ter Zee na de Oost-zee / tot hare assistentie / soude senden: om 't welck voort te setten / de Hr. Graef Tromp den 19 Februarij van Coppenhagen vertrock / doch arriveerde eerst den 20 Maert in den Hage; daer wy nu wat meynen te verblijven / en te sien / wat in de Geunieerde Provintien in 't particulier of generael is voorgevallen.

Tot Amsterdam / daer men een loffelijcke Eenigheyt onder de Politijcke Regeeringe vernam / wiert / om alle Tweedracht in 't Kerckelijck te voorkomen / de volgende Resolutie genomen:

ALsoo in de Kercke Godts niet dienstiger is, als, nevens de heylige waerheyt, de eenigheydt des Geestes te behouden, door den bandt des Vredes, soo ist, dat de Dienaren des Goddelijcken Woorts deser Gemeente, tot conservatie van de goede Vrede, die altijt onder ons geweest is, ende noch is, zijn te rade geworden, haer onder malkanderen daer over te bespreecken; en zijn het eenparighlijck, en onder haer allen eens en Accoort geworden, den Vrede te bewaren door dese hier na volgende Articulen, diese met onderlinge hant-gevinge, hertelijcke bewegingen, belofte van onverbreeckelijcke vrede en vrientschap, en vrolijcke dancksegginge tot Godt, bevestigt hebben, namentlijck:

Articulen tot onderhoudinge van Vrede en Eenigheyt onder de Predikanten der Duytsche Gereformeerde Kercke van Amsterdam, eenparighlijck by hun allen aengenomen den 21 Januarij, Anno 1677.

1. DAt men sal blijven by de orthodoxe waerheyt, waer in de Gereformeerde Leeraers eens zijn, volgens Godts Woordt, en de gewoonlijcke Formulieren der Gereformeerde Kercke, die in de Catechismus, Confessie en Canones Synodi Nationalis Dordracenæ begrepen zijn: en dienvolgende te erkennen en te bekennen, datter, nopende de Theologie en Religie, onder de Collegen geen fundamenteel verschil is, oock dat men, soo veel mogelijck is, daer na sal trachten, om het selve te gevoelen, en het selve te spreecken.

2. Dat men in Broederlijcke Liefde, Vrede en Eenigheydt met malkanderen sal om-gaen, ende sigh sorghvuldelijck wachten voor alles wat daer tegen strijdt: Dienvolgende malkanderen by de Heeren van Regeeringh, Ledematen der Gemeente ofte andere, niet sal swart of verdacht maecken, op eenigerley wijse, 'tzy in het openbaer of in het bysonder.

3. Die Stucken, waer in dat men soude mogen verschillen van sijn Medebroeders, niet voor te geven van sulck een gewichte en importantie te zijn, dat son-

sonder de selve de Heylige Schriftuur niet wel, noch ter Zaligheydt kan verstaen of gepredickt, en het Rijcke Christi niet bevordert worden.

4. In ongewoone en buyten Schriftuurlijcke Spreeck-wijsen, en niet fundamentele Stellingen, die misnoegen en opschuddinge souden konnen veroorsaecken, sigh in Predicatien en Catechisatien te matigen; ende als men de selve somtijts quame te uytten, ofte te gebruycken, dan t'elckens soodanigen verklaringe daer by te doen, waer uyt selfs voor de Gemeente blijcken kan, dat men van de gewoonlijcke Leer der Gereformeerde Kercke niet af en wijckt.

5. In het beroepen van een Predikant, soodanige Persoonen in consideratie te nemen, die van een moderaet en vreedsaem Humeur zijn, en bequaem, om dese Vrede, tot stichtinge der Gemeente, te onderhouden, sonder aenmerckinge op wat Academien die souden mogen gestudeert hebben, en daer over alvorens Broederlijck met malkanderen te spreecken en te confereren.

6. Als yemandt hier tegens mocht pecceren, de selve eerst Broederlijck daer over aen te spreecken, om alle verwyderinge voor te komen.

Welcke Articulen de E. Broeders Ouderlingen gecommuniceert en voorgelesen zijnde, hebben zy de selve met seer goet genoegen en groote vreugde aen-gehoort, gelaudeert, en eenpariglijck geapprobeert, uytgesondert Zeger Corcelis, en Philip d'Orville, die absent waren; doch sal haer dese toestemminge, als zy in de Vergaderingh tegenwoordigh zijn, mede afgevordert worden: Ende zijn oock dese Articulen by de tegenwoordige te samen vergaderde Broederen Predicanten en Ouderlingen in een Kercken-raets Resolutie geconverteert, vast gestelt, en van allen eenparighlijck aengenomen, om oprechtelijck, getrouwelijck en sorghvuldigh gepractiseert te werden, op dat alsoo de Vrede, tot bysondere stichtinge van dese bloeyende Kerck wel bewaert en onderhouden werde: Waer toe de Godt des Vredes sijnen Zegen geve. Amen.

En sullen oock dese Articulen de inkomende Predikanten in dese Kercke ende Gemeente, soo wanneerse Sessie in dese Vergaderinge nemen, werden voor-gelesen, om haer daer mede te conformeren.

Actum in de Kercken-raets Vergaderinge tot Amsteldam, den 28 January, Anno 1677.

Voorledene Jaer is van 't gevangen nemen van Johannes Rothe gesprooken; daer toe hadden sijn Vrienden / als van goeden Huyse zijnde / en beducht dat hy door sijn malle fantasyen hem en haer in meerder ongemack soude brengen / self gearbeyt / vermits alvooren hadden verkregen / dat zy / by Resolutie van haer Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van Hollandt en West-vrieslandt / eerst by die van den 6 Februarij 1674 / en vervolgens by verscheyde andre / waren gequalificeert / om gedachten Rothe door alle middelen te saiseren / en op te sluyten; ende nu gevangen sittende tot Amsterdam / hebben gedachte sijne Huys-vrouw en Vrienden eene Deductie aen den E. Achtb. Gerechte aldaer overgelevert / waer in zy in 't breede vertoonen / met de Bewijs-stucken daer toe dienende: Dat hy Johannes Rothé was van alsulcke constitutie, phrænesie, en verwertheydt van Herssenen, dat hy onmogelijck gehouden konde werden

 sui

sui compos & sanæ mentis te zijn, maer absoluyt te delireren en extravageren; dat sijn naturel wel Godtvruchtigh en devoot was, maer profunde melancolijck; dat hy sigh altijt hadde bemoeyt met de diepste en verborgenste saecken in Godts Woort te ondersoecken, en dat hy alsoo was gevallen tot de opinie van het Duysent-jarigh Rijck des Heeren Jesu Christi hier sichtbaerlijck op Aerden, als uyt Apocal: 20 wert gedroomt; dat hy hem ingebeelt had selfs een Propheet te zijn, met een boven natuurlijcke inspiratie van den Hemel, en extraordinaris roepinge, als een anderen Johannes, een bysonder Dienstknecht des Heeren, om het voorsz. uytterlijck Rijcke Christi hier op der Aerden te helpen oprichten, daer hy als dan als een Coningh, van Godt verkooren, soude regeren; dat continuelijck van al 't geene, wat daer toe diende, droomde, gelijck als het opvoeren van 't Volck, onder den by hem daer toe gefabriceerde Standaert, daer van hy de oversten Leytsman, en als een Rechter van Israël, soude wesen; en dat sigh in tegendeel tegen al 't geene, 't welck hy vermeynde, dat daer in hinderlijck soude wesen, hadde aen-gestelt, als alle hooge Potentaten, en bysonderlijck sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangien, gelijck uyt soo veel Boeckjes, op sijn Naem uytgegeven, klaerlijck konde werden gesien; en dat hy derhalven niet anders konde werden geconsidereert als een sinneloos Mensch, gelijck den Staet oock niet anders als voor soodanigh over hem hadde gedisponeert, blijckende uyt de Resolutie van haer Ed: Groot Mog: van den 6 February 1674 voorsz. daer by die voorsieninge wert gerecommandeert, dat de naeste Vrienden en Magen hem Rothé hoe eer hoe liever behoorden op te sluyten en bewaren in d'een of d'andere Plaets; dat het selve noch by een naeder Resolutie van den 28 was versterckt, met de stercke hant van Justitie daer by te voegen; en dat oock by Resolutie van den 17 July 1674 den Heer Advocaet Fiscael door haer Ed: Groot Mog: was belast van de Criminele Proceduren tegens hem Rothé op te houden, en sijn Huys-vrouw en Vrienden in tegendeel verleent Acte ad omnes populos, om hem selfs buytens Lants te mogen machtigh werden: ja dat, nae dat op den 29 September des Jaers 1675 een seer strickt Placcaet by haer Ed: Groot Mog: was geëmaneert, daer by op Lijf en Levens-straf verboden wiert, by Geschrifte, Druck of Monde, voor te geven 't geen eeniger maten in de gedissemineerde Schriften van de Gedetineerde soude mogen zijn gedaen; echter gemelden Rothé geconsidereert als vooren, haer Ed: Groot Mog: op den 15 January 1676, op 't Request van de Bloet-verwanten, hadden believen te doen apostilleren, dat de Advocaet Fiscael met de weer aengevangen Proceduren sou hebben te supercederen, ter tijt by haer Ed: Groot Mog: anders soude werden geordonneert; en dat den selven Advocaet Fiscael, en alle andere Officiers aen de Supplianten de hulpsame hant souden bieden, om hem Rothé in Hechtenis te bekomen: waerom dan sijn voorsz. Vrienden te wege hadden gebracht, dat hy in versekeringe was genomen, als meynende hem soo machtigh te sullen werden: en waerom zy dan versochten, dat hy J. Rothé uyt de publijcke Gevangenisse mocht werden verlost, en aen haer overgelevert, presenterende zy hen te verbinden, om hem op te sluyten en te houden in alsulcken Plaets, als by den E. Gerechte soude werden geordonneert. **Voorder wiert in de voorsz. Deductie in 't breede vertoondt:** Dat alle het geene by gedach-

dachten Rothé was gedaen, ruste op het voorsz. fondament, en daerom niet strafbaer was, beweerende sijn sinneloosheyt met verscheyde exempelen, van 't geene zedert 1652 in Vranckrijck, op sijn Heerlijckheydt van Outwulven, en selfbinnen Amsterdam hadde gepleegt; alwaer onder anderen was gekomen by eenen Theodorus Hubi, ten Huyse van een Jode aldaer ter Stede, daer de selve logeerde, en hy Rothé aen hem Hubi (apparent om dat hy te vooren van de selve wel hadde verstaen, dat die een Pastorye was hebbende) hadde gebracht een Sack met Gelt, van omtrent duysent Rijckxds. die hy Rothé, als Abraham, aen Hubi, als Melchisedeck, quam geven en toevoegen, als de Thienden van hem Rothés Goet; 't geen hem Hubi, als van sulcken concept noch niet wetende, eerst seer vremt was voorgekomen, maer nochtans daer nae hem had laten op-dringen, en oock behouden; ja dat eenigen tijt daer nae den voorsz. Rothé weder by gedachten Hubi was gekomen, en noch 5 a 600 gulden daer en boven hadde gebracht, terwijle hy Rothé zeyde, dit noch aen de volkomen Thienden te ontbreecken; en specialijck noch dat hy Rothé, als Peter of Getuyge, willende imiteren den Apostel Paulus, had gestaen over de Besnydenisse, die hy aen den voorsz. Hubi, als Timotheus, op de Jootse wyse hadde laten doen, om soo door hem de Joden te bekeeren: doch dat die daer door in een groote sieckte was vervallen geweest, die by hem Rothé was bekostiget; en eyndelijck, dat hy door soodanige oneyndelijcke malligheden sijne Goederen, die important waeren geweest, meestendeel hadde geconsumeert, en derhalven, schoon hy in sijn gedruckte Geschriften die dolligheyt ende sinneloosheyt niet en scheen te vertoonen, echter geconsidereert, dat alle de selve, waer in den Staet ende sijn Hoogheyt tot nadeel hadde geschreven, waren gegront op dat concept van de vijfde Monarchye, en dat hy, als een Propheet, die namaels Coningh, Vorst, Rechter en Leytsman soude wesen, sulckx hadde gedaen, soo had het selve alleen genoegsaem sijne sinneloosheydt te kennen gegeven; te meer noch om dat, niet tegenstaende strenge Placcaten tegen hem uyt-gegeven waren, hy echter by alle sijn Geschriften sijn Naem hadde laten drucken, en sigh hier te Lande onthouden, reysende van d'een Stadt nae de ander; rustende apparent op die belachelijcke opinie van onsichtbaerheyt, evanesceringe of verdwyninge uyt de Handen van de Justitie, alsoo hy een Propheet meynde te zijn, gelijck oock aen de Dienaers, die hem vatteden, en na sijn Naem hadden gevraeght, antwoorde, ick ben een Man Godts, &c. Soo concludeerden meergedachte Deducenten, met veel geallegeerde Texten, als vooren, dat hy onstrafbaer was, met versoeck, dat hy J. Rothé, volgens de Resolutien van haer Ed: Gr. Mog: in handen van sijne Vrienden mocht overgelevert, en by de selve opgeslooten werden.

Hier by is daer na noch een Appendix gevoeght / waer in de Vrienden noch nader produceerden een Resolutie van haer Ed: Groot Mog: op den 18 July 1675 genomen, als waer in, op hare bekommernisse over verscheyde ergerlijcke Geschriften, by den voorn. Rothé zedert de voorgaende Resolutien uytgegeven, tot hare gerustheyt wiert geresolveert, dat wanneer zy Vrienden haer van den voorsz Rothé souden konnen versekeren, geene verdere Proceduren tegens den selven ofte zijne Goederen souden toegelaten of gedooght werden: Nevens noch een

an-

andere Apostille by haer Ed: Groot Mog: op den 15 January 1676. op 't Request van de Bloet-Verwanten verleendt, mede belastende den Fiscael met sijn Proceduren te supercederen, sonder, soo zy meynden, dat den Hooft-Officier eenigh fondament konde maecken daer op, dat den 1 December 1676 een præmie op gedachten Rothé was gesteldt, alsoo 't selve de voorgaende Resolutien niet en altereerde, noch geensints eenige straffe op den Persoon van den selven medebracht, persisterende en insisterende derhalven by haer voorgaende versoeck.

Wy hebben dese Deductie te ruymer verhaeldt / schoon met die ordre noch geschicktheyt niet / als die in 't breede was ingestelt / om dat veel gesegh van J. Rothe / door het verspreyden van veele van sijn gedruckte Brieven / is geweest / en dat sigh diversche eerlijcke Persoonen / die anders van geen onevene Herssenen waren / sigh so verre aen sijne Fantasyen en Dromeryen hebben vergaept gehad / dat eenige haer Gelegentheyt ende Wooningen verlatende / met hem zijn getogen / en tot Hamborgh toe verdwaelt; van waer hy allengs weder na dese Landen quam af-sacken / voorgevende / dat hy macht had ontfangen / om alle Wonderen te doen / ja selfs Doden te verwecken: Maer de Heeren Schepenen van Amsterdam / te recht sijn spooreloosheyt considererende / hebben op den 16 Maert / nae gehoort te hebben den capitalen Eysch en Conclusie van den Heer Officier / en daer naer hebbende geëxamineert / en in achtinge genomen de successive Resolutien van de Heeren Staten van Hollant en West-vrieslant / in haer Ed: Groot Mog: Vergaderinge genomen / op het subiect van de respective Requesten van de Bloedt-verwanten van hem Johannes Rothe; en specialijck gereflecteert hebbende op beyde de Apostillen van haer Ed: Groot Mog: in date den 15 January 1676. op het versoeck der Bloedt-verwanten gestelt / hebben den Heer Officier sijn Eysch ontseyt / en geordonneert den gedetineerden Johannes Rothe / in conformiteyt van de voor-gemelde hare Ed: Groot Mog: Resolutien en Apostillen / te stellen in handen van sijn naeste Bloedt-verwanten / ten eynde als in de selve Requesten was versocht / namentlijck / omme by haer opgesloten en bewaert te werden.

Op den selven dagh is oock Gijsbert de Beyer / aen Rothes uytsporigheden vast zijnde / en met hem gedwaelt hebbende / van den Heer Officier capitalijck voor-gestelt / en den tijdt van twee Jaren geconfineert in beslooten Hechtenisse. Dierick Paulusz. zijnde een Drucker / die eenige van sijn Boeckjes hadde gedruckt / insgelijckx voor-gestelt zijnde / is voor ettelijcke Jaren uyt den Lande gebannen.

Den 7 February is 't Lijck van den Lt. Admirael Generael de Ruyter tot Rotterdam / voor 't Huys van sijn Dochter / gekomen; het selve was in een Admiraliteyts Jacht / dat geheel in den Rouw was gesteecken / hebbende selfs swarte Wimpels en Vleugels / en is van daer na Amsterdam gevoerdt / als waer sijn Wooninge hadde gehad; en wierdt sijne Begravenisse / met believen van haer Hoogh Mog: tegens den 18 Maert aen-gestelt / waer toe de Collegien ter Admiraliteyt en de hooge Officieren te Water / door 't Collegie ter Admiraliteyt tot Amsterdam / volgens ordre van haer Hoogh Mog: wierden beschreven; en om te weten wat Rangh sijn Hoogheydt / als Erf-Admi-

rael

rael Generael der Vereenigde Nederlanden / in de voorsz. Begravenisse soude hebben en behouden / wierden de Heeren van Heukelom en andere haer Hoog Mog: Gedeputeerden tot de saecken van de Zee gecommitteert / om met sijn Hooghept daer over te spreecken ; en wiert verstaen / dat hoogh-gemelde sijn Hooghept iemant van sijnen 't wegen nae Amsterdam / tegens den bestemden dagh en ure / soude senden / om de voorsz. solemnele Actie ende Begraeffenisse by te woonen / en den selven / als sullende sijn Hoogheydt in de voorsz. hooge qualitept ende dignitept van Erf-Admirael representeren / den Rangh soude nemen en houden immediatelijck voor de Heeren Gecommitteerde upt de respective Collegien ter Admiralitept ; gelijck dan oock soo in de Begravenisse is gedaen / welcke op den voorsz. dagh met groote statie en noch meerder toevloet van Menschen is geschiet : Voor aen gingen twee Compagnien Soldaten / statig gekleet / met slepende Piecken en gekeerde Musquetten ; dese volgden de Aenspreeckers / en daer op 4 Trompetters met swarte Quispels en de Blasoenen ende Wapenen van den Lt. Admirael ; hier nae quam des Admiraels Vlagh ; voort twee Standaerden / ende vervolgens de vier Quartieren van 't Wapen na malkander ; het Blasoen ; de Spooren ; de Hant-schoenen ; het Rapier ; het Casquet ; de Wapen-rock ; het Rou-Paerdt ; een Man in 't Harnas ; en hier op het Lijck / behangen met de Wapenen van den Admirael / en een langh Rou-kleet / waer van 4 Hooft-officiers / als de Lt. Adm. van Nes en de Lt. Adm. Schepels / de Vice-Adm. Jan Evertsz. en de Vice-Adm. Vlug / voor Vice-Adm. Star / aen de vier eynden de Slippen op-hielden / gelijck als de Capiteynen Schep / Tol / Elsevier / Broeder / Minne / Uyttewijck / Boer / de Munnick / Swart / Schey / van der Dussen / van Zeyl / Decker / Megangh / Teyloos en Abcoude / gaende nevens het Lijck / het kleet voort op-hielden : na 't Lijck volgde den Heer van Zuylighem / representerende sijn Hoogheydt / als Erf-Admirael Generael van de Vereenighde Nederlanden ; en na dese de Gedeputeerde van de respective Admiraliteyten ; hier op quam sijn Soon Engel de Ruyter / by Spangien tot Hertogh gemaeckt / en in 's Lants dienst Schout by Nacht / waer na vervolgens de andere Na-Vrienden ; achter dese sagh men de Gedeputeerde van haer Hoogh Mog: de Heeren Staten Generael / en daer na de Gecommitteerde van den Raedt van Staten / de Gedeputeerde van haer Ed: Groot Mog: de Heeren Staten van Hollant ende West-vrieslant / de Achtbare Magistraet van Amsterdam / de Heeren Bewindthebbers van de Oost en West-indische Compagnien / de Heeren Directeurs van den Levandtsen Handel ; de Professoren / Predikanten / Kercken-Raden / Broeders van het Schoonevaers Gilt / &c. Het Lijck wiert upt sijn Huys gebracht in de nieuwe Kerck / en aldaer ter Aerde bestelt : Werdende nu vast te gemoet gesien / wat heerlijcke Lijck-prael aldaer ter gedachtenisse van soo doorluchtigen Zee-helt sal op-gerecht worden ; zijnde buyten geheugenisse / dat ovt eenigh Mensche / van de geringste tot de hoogste Bedieningen ter Zee op-geklommen zijnde / soo algemeen geliest / geëstimeert / en van Vyandt ende Vriendt te gelijck ten Hemel toe geprezen is. De Fransse noemden hem de eerste van alle Zee-helden ; de Engelsse en andre Natien esti-

meerden hem niet minder; en hier te Lande sagh men nimmer Begraeffenis met meerder toevloet van Menschen / om hare genegentheydt tot soo braven Man uyt te drucken. Rijmen en Gedichten quamen met groote meenighte voor den dagh / soo wel van Vrouwen als Mannen / invoegen dat die te samen vergadert zijnde / tot Boeckjes zijn geworden; alleen was te beklagen / dat soo dapperen Helt aen so geringen quetsure ongeluckig was gestorven: Maer al of den Hemel wilde toonen / dat geen genoegen had genomen in die ongeluckige schoot / welcke hem had getroffen / soo seght men / dat het Fransse Schip de Fidelle / waer uyt men voor-geeft / dat die gedaen soude zijn / keerende te rugge van Sicilien / ende zijnde omtrent Genoua / door storm soude zijn gebleven.

Hier te vooren hebbe gerept van een Besendinge of Deputatie na Groeningen / daer toe de Heeren van de Ommelanden een Remonstrantie / in date den 11 Februarij 1677 aen haer Hoogh Mog: hadden overgelevert / en daer by versocht: Dat haer Hoogh Mog: eenige Heeren uyt het midden van haer Vergaderingh derwaerts wilden committeren, om of de verschillen aldaer af te doen, of ten minsten soodanige Expedienten uyt te vinden, waer door de Heeren Staten van de Provintie van Stadt en Lande by den anderen konden versamelen, en de Regeeringe capabel gemaeckt werden, om soo wel de gemeene saecke van de Unie, als de particuliere van de Provintie, nae behooren te konnen waernemen. **Waer op dan haer Hoogh Mog: op den 16 Februarij daer aen de volgende Resolutie hebben genomen:**

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoogh Mogende Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Martis den 16 February, 1677.

DE Heeren van *Heuckelom*, *Werckendam*, *Raed-Pensionaris Fagel*, *Vryberge*, (de Heer van *Renswoude* absent wesende) *Bootsm*, ende *ter Borgh*, haer Hoog Mogende Gedeputeerden, hebben gerapporteert, dat haer E. achtervolgens, en tot naerkominge van haer Hoogh Mog: Resolutie Commissoriael van den 15 deses, daer by in conformité van 't hoogwijs advijs van sijn Hoogheydt den *Heere Prince van Orangie*, gedecreteert en vast gesteldt is, een Besendinge en Deputatie na de Provintie van Stadt en Lande, *tot bevorderinge ende nederlegginge van de differenten ende verschillen, tusschen de twee Leden van de selve swevende, of het beramen van expedienten, op de welcke de Heeren Staten van de hoogh-gemelde Provincie by den anderen soude konnen vergaderen*, nader met hoogh-gemelte sijn *Hoogheyt* hadden gesproocken, noopende 't getal van de Heeren die de voorsz. Besendinge en Deputatie sullen bekleden en uytvoeren, als mede over de forme, voet en ordre daer omtrent te houden en te observeren; oock dienaengaende gehoordt en verstaen de considerationen en 't hoogwijs advys van sijn *Hoogheyt*, dat sy Heeren haer Hoog Mog. Gedeputeerden van gelijcke achtervolgens en tot nakominge van haer Ho: Mo: Resolutie van gisteren, genomen op het geproponeerde van de Heer *Bootsma*, jegenwoordigh ter Vergaderinge presiderende, daer inne bestaende, *of niet alvorens de voorsz. Deputatie nae de Provincie van Stadt en Lande te arresteren en vast te stel-*

ſtellen, *den* Heer Furſt Hendrick Caſimier, *als Stadthouder van de Provintie van Stadt en Lande, behoorde te werden verſocht, alle meeſt krachtige officien aen te wenden, om de als noch ſwevende differenten tuſſchen de Heeren van de Stadt ter eenre, en de Heeren van de Ommelanden ter andre zijde, in der minne te aſſopieren en by te leggen, ſo als voor deſen meermalen in diergelijcke gelegentheden was geſchiet*, 'tſelve geproponeerde hadden geviſiteert en geëxamineert, ook de retroacta nageſien, mitſgaders dienaengaende gehoort en ingenomen de conſideratien en hoogwijs advis van ſijn Hoogheyt: Waer op gedelibereert zijnde, is in conformité van 't voorſz. hoogwijs advijs van hoog-gemelte ſijn Hoogheyt goet gevonden en *verſtaen*, *mits deſen te verſoecken en te committeren* de Heeren Ruyter, Werckendam, Raet-Penſionaris Fagel, Odijck, Renſwoude, Haren, Pallant, om de voorſz. Beſendinge ende Deputatie nae de hoogh-gemelte Provintie van Stadt en Landen te bekleden, en uyt te voeren, *tot bevorderinge en nederlegginge van de voorſz. differenten en verſchillen, tuſſchen de twee Leden van de ſelve Provintie ſwevende, ofte beramen van expedienten, op de welcke de Heeren Staten van de meer hoogh gemelte Provincie by den anderen ſouden konnen vergaderen*: Sullende de gerequireerde Brieven van Credentie voor de gemelte Heeren haer Hoogh Mog: Gedeputeerden gedepeſcheert werden, en ſijn hoog-gemelte Hoogheydt verſocht, gelijck ſijn Hoogheydt verſocht wert mits deſen, dat de ſelve de moeyte gelieve te nemen van ſich in perſoon *naer de Provincie van Stadt en Lande te begeven*, en de debvoiren en officien by de Heeren haer Hoogh Mo: Gedeputeerden, ten fine als boven te doen, en aen te wenden, met ſijn *Hoogheyts* veel-geldende credit, authoriteyt ende geſagh op 't krachtigſte t'appuyeren, en te ſeconderen; van alle welcke aen den wel-gemelten *Heer Furſt Henrick Caſimier van Naſſau*, als Stadthouder van de Provintie van Stadt en Lande, by Miſſive kenniſſe ſal werden gegeven, met verſoeck, dat ſijne Furſtel. Doorl. tot bevorderinge en uytwerckinge van haer Hoogh Mog: ſalutair, en ten beſte van den Staet in 't generael, en in 't particulier van de Provintie van Stadt en Lande ſtreckende oogmerck, het ſijne mede ten krachtighſten gelieve te contribuëren en by te brengen: des ſullen de Heeren Burgermeeſteren, ende Raet der Stadt Groeningen, en de Heeren van de Ommelanden tuſſchen de Eems en Lauwers hier van werden geadverteert, als mede de Heeren van Renſwoude en van Haren, beyde jegenwoordigh alhier abſent, met verſoeck, datſe haer willen gereet houden, om met ende nevens de gemelde andere Heeren haer Hoogh Mog: Gedeputeerden ten fine als vooren te vaceren, haer nae Groeningen voornoemt te begeven: En is deſe concluſie geformeert by den Heer van Odijck, als hebbende de Provintie van Zeelant de leſtvoorgaende weecke gepræſideert; De Heer aenweſende Gedeputeerde van de Provintie van Vrieſlant *heeft in de bovenſtaende concluſie niet konnen acquieſceren, voor al-eer dat het expedient in de propoſitie gedaen, was getenteert*, reſerverende verders de vrye deliberatie van de Heeren ſijne Principalen.

Van daer op eene Miſſive van de Stadt Groeningen innekomende / is op den 19 daer aen nader gereſolveert als volgt:

Extract uyt het Regifter der Refolutien van de Hoogh Mogende Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Veneris den 19 Februarij, 1677.

IS gehoort het rapport van de Heeren van Heuckelom, Werckendam, Raedt-Penfionaris Fagel, Vrybergen, (de Heer van Renfwoude abfent zijnde) Bootfma en ter Borgh, haer Hoogh Mog: Gedeputeerden, hebbende achtervolgens en tot voldoeninge van haer Hoogh Mog: Refolutien van gifteren gevifiteert, en geëxamineert de Miffive van de Heeren Burgermeefteren en Raet in Groeningen, gefchreven aldaer den 6 defes *ftilo loci*, rakende de differenten en verfchillen, fwevende tuffchen de voorfz. Stadt Groeningen, en de Heeren van de Ommelanden, oock de retroacta nagefien, en over den inhouden van dien gehoort en ingenomen de confideratien en 't hooghwijs advijs van fijn Hoogheydt den Heere *Prince van Orangie*: Waer op gedelibereert zijnde, is in conformité van 't voorfz. hoogwijs advijs van hoogh-gemelte fijn Hoogheyt goet gevonden ende verftaen, *mits defen te perfifteren by haer Hoogh Mog: Refolutie van den 16 defes, en fal dienvolgende de gedecreteerde Befendinge na de Provintie van Stadt en Lande, daer inne vermelt*, fijne voortgangh *gewinne*, en werdt de Heer Ruyter gefurrogeert in plaetfe van de Heer van Heuckelom, vermits des felfs ongelegentheydt, om met en nevens de andere Heeren haer Hoogh Mog. Gedeputeerden de voorfz. Befendinge en Deputatie te bekleeden en uyt te voeren; daer van de Heer Furft Henrick Cafimier van Naffau, als Stadthouder van de Provintie van Stadt en Lande, als mede de Heeren Burgermeefteren en Raet der Stadt Groeningen, ende de Heeren van de Ommelanden tuffchen de Eems ende Lauwers, in conformité van de voorfz. haer Hoogh Mog: Refolutie, kenniffe en advertentie fal werden gegeven, met byvoeginge, dat hoogh-gemelde fijn Hoogheyt, en de gemelte Heeren haer Hoogh Mog: Gedeputeerden ftaet maecken, haer Dingfdagh naeftkomende, tot Swol, en Donderdag daer aen volgende, wefende den 25 van de lopende Maent February N. S. tot Groeningen te laten vinden, dat mede de voorfz. haer Hoogh Mog. Refolutie van den 16 defes, en Extract van defe gefonden fullen werden aen de Heeren van Renfwoude, en van Haren, twee van de opgemelte Heeren haer Hoogh Mog: Gedeputeerden, beyde jegenwoordigh abfent, tot der felver narichtinge, met verfoeck datfe haer jegens den voorfz. aenftaenden Donderdag mede na Groeningen voornoemt willen begeven; des fullen de meer-gemelde Heeren haer Hoogh Mog: Gedeputeerden haer vermogen te bedienen van een Klerck, en wert den Raet van Staten verfocht, aen die felve Heeren haer Hoogh Mog: Gedeputeerden, door den Ontfanger Generael de Jonge van Ellemeet, ter handen te doen ftellen een fomma van 2000 guldens, tot vervoer van de onkoften op de voorfz. reyfe, en haer verblijf in de hoogh-gemelde Provintie van Stadt en Lande te doen, daer van haer E. te fijner tijt fullen hebben te verreecken, volgens en in conformité van de ordre van 't Lant: Sullende defe haer Hoogh Mog. Refolutie werden uyt-gegeven, mitfgaders de depefches, daer uyt refulterende, afgaen fonder refumptie; dan is de bovenftaende conclutie geformeert by den Heer van der Hoolck, als hebbende de Provintie van Utrecht de voorledene

Weecke

Weecke gepresideert; de Heer Bootsma, aenwesende Gedeputeerde van de Provintie van Vrieslant, heeft geinhereert sijns aentekeninge voorleden Dingsdagh, te voorsz. subject rakende, gedaen, en voorts niet te konnen consenteren, dat van wegen de Provincie van Hollant twee Heeren in dese Commissie werden geëmployeert, protesterende jegens de prerogative, die by de Heeren Gedeputeerden van Hollandt, tot prejuditie van de egualiteyt van de Provintie daer inne werdt gepretendeert.

Alsoo is dese Besendinge voort-gegaen / uytgenomen dat de Heer Hairen sigh / volgens ordre van de Provintie van Vrieslandt / geëxcuseert heeft / van wegen de selve dese Deputatie te helpen by-woonen: Maer sijn Hoogheydt heeft belieft de moeyten / met de andere Heeren Gedeputeerden / op sigh te nemen / en zijn alsoo gesamentlijck op den 26 Februarij binnen Groeningen gekomen / alwaer met behoorlijck Eer-bewijs / van de Borgery in de Wapenen ende 't los branden van 't Canon / wierden ontfangen; waer nae vordere openingh van hare Commissie / en oorsaeck van hare komst / hebben gedaen / uyt-gedruckt in de na-volgende Missive / welcke aen die van Stadt en Landen wiert overgegeven / luydende:

Edele, Erentfeste, Wijse, Voorsichtige HEEREN:

DE jegenwoordige swevende differenten en verschillen tusschen de twee Leden van de Provintie van Stadt en Lande, als ten hoogsten schadelijck ende nadeeligh is, soo aen het gemeene beste als particulierlijck aen de selve Provintie, hebben ons bewogen en genootsaeckt aen U L. af te senden de Heeren Ruyter, Werckendam, Raet-Pensionaris Fagel, Odijck, Renswoude, Haren en Pallant, respective Gedeputeerden in onse Vergaderinge van wegen de Provintien van Gelderlant, Hollant, Zeelandt, Utrecht, Vrieslant en Over-yssel, *om te bevorderen de nederlegginge van de swevende differenten ende verschillen, of te beramen Expedienten, op de welcke de Heeren Staten van Stadt en Landen by den anderen souden kunnen vergaderen.* Versoeckende derhalven gants vrundlijck, dat U L. de gemelte Heeren onse Gedeputeerden willen verleenen spoedige audientie, geven vollenkomen geloof als Ons selven *in alle 't geene sy van Onsen 't wegen aen U L. sullen voordragen,* ende haer laten wedervaren sodanige bejegeninge en antwoort, als wy van U L. wijsheydt, bescheydentheyt en liefde voor het gemeene beste sekerlijck verwachten en te gemoete sien, en desen in dat vertrouwen eyndigende, bidden Godt Almachtigh, Edele, Erentfeste, Wijse, Voorsichtige Heeren, U L. te houden in sijn bescherminge. In den Hage den 19 February, 1677.

U L. goede Vrienden,

De Staten Generael der Vereenighde Nederlanden,

J. HOOLCK.

Ter Ordonnantie van de selve, J. SPRONSSEN.

Doch wanneer voort tot de Besoignes waren getreden / en de Partyen hadden gehoordt / bevonden meerder swarigheydt / om 't gewenschte eynde te bereycken / als sommige wel hadden gedacht: Wy sullen de omstandigheden hier van niet verhalen / maer yder van de Partyen laten seggen / 't geene haren 't wegen daer van is in-gestelt / alsoo toch onmogelijck soude zijn / om voor ons daer in onberispelijck te gaen: De Heeren Gedeputeerde dan siende op die wijse het Werck te stropen / vonden goet de navolgende Uytspraeck te doen:

Uytspraeck, gedaen by sijne Hoogheydt den Heer Prince van Orangie, en de Ed: Mog: Heeren, de Heeren Gecommitteerden van de Hoogh Mogende, de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

SYn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, mitsgaders de HH. hare Hoog Mog. Gedeputeerden, ingevolge van der selver Resolutien van den 16 en 19 February jongstleden, haer hebbende getransporteert binnen de Stadt Groeningen, en aldaer iteratívelijck gehoort de HH. Gecommitteerden van de HH. Burgermeesteren en Raet der voorsz. Stadt ter eenre, en de HH. Gecommitteerden van de HH. van de Ommelanden ter andere zijde, oock alle debvoiren aen-gewent, ten eynde de gemelde Leden den anderen in der minne souden willen verstaen, en accomoderen de differenten, tusschen haer swevende: hebben eyndelijck, nae dat alle debvoiren tot de voorsz. minnelijcke compositie te vergeefs en vruchteloos waren aengewent, tot een Expedient, op het welcke de HH. Staten van de Provintie van Stadt en Lande by den anderen sullen vergaderen, beraemt, en beramen mits desen:

Dat de gemelte HH. van de Ommelanden, der selver Ministers en Bedienden sullen hebben vry Acces en Reces, soo wanneer en soo lange sy binnen de voorsz. Stadt Groeningen ten Lantsdage moeten compareren en verschijnen, of aldaer moeten bekleden of waernemen eenige Provintiale Charges, Bedieningen, Ampten of Employen, en sulckx ter sake van de voorsz. Charges, Bedieningen, Ampten of Employen binnen de voorsz. Stadt woonen, resideren of verschijnen moeten. Dat oock alle de Ingesetenen der voorsz. Ommelanden, die aldaer moeten komen, om te verrichten de Affaires, die zy voor de Hooftmannen Kamer uytstaende hebben, en mits dien binnen de voorsz. Stadt, noch met woorden, noch met wercken sullen mogen worden beledight, of by wegen van Fayten ofte van Rechten geincommodeert, gedetineert of aen-gehouden, en veel minder de Jurisdictie van de gemelde HH. Burgermeesteren en Raet subject gemaeckt sullen mogen werden; ten waere de selve binnen de voorsz. Stadt mochten komen te begaen eenigh Crimen of Delict, en op de heete daet van 't selve Crimen of Delict, gemeynelijck gesegt in flagranti delicto, geapprehendeert en vast gehouden, of aenstonts vervolgt en daer over ingedaegt mochten worden: en dat de gemelde HH. Burgermeesteren en Raet, der selver Ministers ende Bedienden, en andere Burgeren en Ingesetenen der voorsz. Stadt gelijcke Vryheden sullen genieten in de Ommelanden, soo wanneer zy aldaer wegens de Regeeringe souden mogen werden verschreven, ofte eenige Provinciale Commissien moeten waer nemen ende bekleeden.

Dat

Dat de Persoon van Joncker Osebrand Jan Rengers by provisie sal worden ontslagen uyt de Detentie, daer inne hy tegenwoordigh is, en sich mede by provisie sal moeten begeven en blijven ophouden binnen de Heerlijckheydt van Slochteren, sonder daer buyten te gaen; alles tot dat naerder by de HH. Staten van de hooghgemelde Provintie van Stadt en Lande, of by haer Ho: Mog: dien aengaende sal wesen gedisponeert.

Dat onder beneficie of middel van 't gunt voorsz. is, de Vergaderinge van de hooghgemelde Heeren Staten van Stadt en Lande op den ouden voet, en na ouder gewoonte, wederom ten spoedigsten by den anderen sal vergaderen, binnen de voornoemde Stadt Groeningen, om me te delibereren ende te resolveren op 't gunt, soo wel ten dienste van den Lande in 't gemeen, als van de hoogh-gemelte Provintie in het particulier bevonden sal worden te behooren.

En wat belangt de verdere Satisfactie, Voldoeninge ende Reparatie, geëyscht by de gemelte Heeren van de Ommelanden, ten last van de gemelte Heeren Burgermeesteren en Raet, ter sake de selve des Lantsdaeghs Veyligheyt en Voorrechten der gemelte Ommelanden, door het apprehenderen, detineren en sententieren van den gemelden Joncker Rengers souden hebben gevioleert: Dat meergemelde sijn Hoogheyt, mitsgaders de gemelde Heeren haer Hoogh Mog: Gedeputeerden daer van sullen doen rapport, om 't selve gehoort, by hare Hoog Mog: verders gedisponeert te werden, als naer behooren.

Ordonnerende in den Name en van wegen haer Hoog Mog: de gemelte Heeren Burgermeesteren en Raet der voorsz. Stadt ter eenre, en de gemelte Heeren van de Ommelanden ter andere zijde, haer, na 't gunt voorsz. is, te reguleren.

Aldus gedaen binnen Groeningen den 2 Martij St. Novo 1677.

Onder stont,

W. H. Prince d'Orange.

J. Ruyter.
Gasp. Fagel,
B. van Reede.

D. van Wijngaerden.
N. de Nassau. Johan.
A. E. B. de Pallant.

Het welcke die van Groeningen ter hant gesteldt zijnde / hebben de na-volgenden dagh dit Protest daer tegens gedaen:

Protest van Burgermeesteren en Raedt der Stadt Groeningen tegens dese Uytspraeck.

DE Heeren Borgermeesteren en Raet op gisteren nae de middagh vergadert zijnde, is omtrent de Klocke ses uren des avondts, door een onbekent Persoon, aen eene deser Stadts Secretarien behandiget een opene Geschrift, by sijne Hoogheyt de Heer Prince d'Orangie en de Heeren haer HoogMog:Gedeputeerden ten selven dage verteyckent: Welcke ter Vergaderinge ingelangt, en op heden gelesen en geëxamineert zijnde, is bevonden 't voorsz. Geschrift onder anderen mede te begrypen 't geene daer was streckende tot indracht van des Stadts in-

indubitable Recht, Jurisdictie en Judicature, als mede van het beschrevene Ommelander Lant-recht, by de Staten van Stadt en Lande gearresteert, mitsgaeders de relaxatie van Joncker Osebrant Jan Rengers, welcke sake noyt gesubmitteert, noch oock eygentlijck geventileert is geworden, en dat haer Ed. alleene, en dat noch in absentie van partye, verstaen zijn geworden, en voorslagen geschiet wegens't poinct van de gepretendeerde securiteyt of der Ommelander versochte vry acces en reces, sonder nochtans dat eenige de minste voorslagen of postulata van de Heeren van de Ommelanden verteyckent, vertoont zijn geworden: Daer by geconsidereert en geëxamineert de Creditiven van hooghgedachte haer Ho: Mo: Gedeputeerden aen ons overgelangt, en die op de selve verleende en gepasseerde Commissien in datis den 16 en 19 February nieuwen stijl, en wat daer omtrent voorgevallen, hebben tot descharge van haer Eedt en plicht niet konnen ledigh staen, by desen wel expres te protesteren van nulliteyt en informaliteyt des meervoorgemelte Geschrifte, met reserve van hare breedere verklaringe en protest in minori forma, sulckx ter plaetse daer sy by wijlen en tijden verder sullen vinden te behooren.

Versoeckende dat dese in originali of authentica copia met exhibitium geteyckent, aen ons wederomme moge worden uytgelangt. Actum Groningæ den 21 February oude stijl 1677.

Ter Ordonnantie der H. Heeren voorsz.

J. TAMMEN, Secret.

Sijn Hoogheydt ende de andere haer Hoogh Mog: Gedeputeerden quamen op den 8 en 9 Maert weder in den Hage / alwaer op den selven 9 dito in haer Hoog Mog: Vergaderingh rapport deden / van het geene by haer was gedaen ; 't welck t'eenemael wiert geapprobeert / ende vorder deliberatien gehouden / om de voorsz. Uytspraeck stant te doen grijpen.

Daer was oock noch iets anders voorgevallen / waer van tot noch niet en hebbe gerept / namentlijck / dat sijn Hoogheydt aen vier Regimenten van de Militie / tot Groeningen Guarnisoen houdende / en op repartitie van die Provintie staende / Patenten / om te vertrecken / hebbende verleendt / den Heer Stadthouder van Vrieslandt / Groeningen ende Ommelanden aen drie andere Regimenten Patent had gegeven / soo dat 'er discrepantie / over 't geven van de Patenten / was voorgevallen : Welcke twee saecken dan oorsaeck zijn geweest / dat haer Hoogh Mog: daer over op 't ernstighste aen de Burgermeesteren en Raedt der Stadt Groeningen hebben doen schrijven : Dat zy de voorsz. Uytspraeck, na sijn forme en inhoude, in korten tijdt souden nakomen, op dat haer Hoogh Mog: niet geobligeert mochten werden tot middelen van verder nadruck te resolveren; en dat zy met leetwesen hadden verstaen, dat daer in de Provintie van Groeningen eenige discrepantie soude wesen over het stuck der Patenten, dewijl het evident en incontestabel was, dat den Capiteyn Generael van de Unie het geven van de Patenten competeert; en dat zy de verantwoordinge van de ongelegentheyt, die het Landt daer door soude mogen overkomen, lieten aen die oorsaeck van dat retardement waeren geweest; ende dat derhalven noch-

Attacque op de Driegaten
Vilvorden

nochmaels seer ernstelijck versochten, dat zy het hare daer toe wilden contribueren, dat het Regiment van wijlen den Lt. Generael Rabenhooft als noch ten spoedigste, volgens sijn Hoogheyts Patent, mochte marcheren, op dat den Staet te bequamer mocht zijn, om den algemeenen Vyandt te resisteren, en de Militie in een so groote noot niet inutilijk in gem. Provintie mocht werden opgehouden.

De Gecommitteerde Raden van de Ommelanden hebben daer op geschreven / dat haer ter handt gekomen zijnde haer Hoogh Mog: Missive / met het voorsz. versoeck / zy daer toe willigh waren / seggende: Dat de Heeren van de Ommelanden altijt zijn geweest, noch waren en altijt souden blijven Religieuse onderhouders van de goede ordres, de welcke haer Hoogh Mog: van tijt tot tijdt, ten besten van de gemeene Bontgenooten, hadden beraemt, en specialijck altijt van dat sentiment waren geweest, dat de Patenten van den Capiteyn Generael van de Geunieerde Provintien, sonder eenige het minste uytstel, behooren gerespecteert en nagekomen te werden: maer alsoo zy door de inobedientie van de Magistraet der Stadt Groeningen in haer goet voornemen wierden verhindert, dat men haer met een bequaem middel wilde byspringen, om die van Groeningen promptelijck te doen obedieren, ende effectueren de Uytspraeck, by sijne Hoogheyt en de Heeren Gedeputeerden gedaen, of dat zy by haer Hoogh Mog: geauthoriseert mochten werden, omme de middelen, in de Ommelanden vallende, apart te administreren, en menageren, tot betalinge van de helfte van de Militie, die tot haren last quam; en eyndelijck, dat zy de Uytspraeck tegens de agreatie hebbende geëxamineert, daer in niet en hadden gevonden, dat'er mentie wierde gemaeckt van de satisfactie, by de Ommelanden van de Stadt geëyscht, over de tyrannige mishandelinge, in de Persoon van Joncker Rengers, aen haer alle geschiet; derhalven haer Hoogh Mog: daer om nochmaels baden.

Maer die van Groeningen hebben ondertusschen op den 9. 19 Maert een nader Protest aen haer Hoogh Mog: gesonden / luydende als volgt:

Nader Protest, met Deductie van Redenen, waerom Borgermeesteren ende Raet in Groeningen niet konnen defereren aen het Expedient, by de H. H. hare Ho: Mo: Gedeputeerden beraemt den 2 Martij lestleden, N. St. Noch aen haer Ho: Mog: arbitragie submitteren de Jurisdictie ende Judicature, hare Stadt van alle oude tijden competerende: By Borgermeesteren en Raet, Oude en Nieuwe, mitsgaders Taelmannen en Gesworen-Meente, op 't Raethuys binnen Groningen gearresteert den 9 Martij 1677.

HOOGE MOGENDE HEEREN.

BOrgemeesteren en Raet der Stadt Groningen op den 2 Marty (ofte stilo loci den 20 February) jongstleden, ontfangen hebbende van de Heeren haer Ho: Mog. Gedeputeerden, doenmaels binnen Groningen sich bevindende, seecker Geschrifte, sullende zijn een expedient by den selven beraemt, waer op de Staetse Vergaderinge deser Provintie op den ouden voet wederom soude mogen by een komen, en delibereren en resolveren 't geene ten dienst, soo van de Generaliteyt

als dese Provintie, wierde gerequireert: En uyt de eerste lecture van dien vernemende, hoe dat wy daer door merckelijck geledeert, en in onse Stadts Vry en Gerechtigheden en Jurisdictie ten hoogsten waren benadeeldt, hebben aenstonts en noch voor het vertreck van hoogh-gemelte Uwe Hoogh Mog: Gedeputeerden, ten eynde ons door soodanige prætens expedient geen præjudicie mocht werden toegevoegt, (of dat wy het in eenigen deele niet scheenen te agnosceren of homologeren) goet gevonden en noodigh geacht, daer tegens de informalitate en nullitate expressel ijck te protesteren, onder versoeck, dat soodanige protestatie met exhibitum geteyckent, in originali of authenticque Copye wederomme mochte uytgelangt en ons verhantreyckt worden.

Doch dewijl 't voorgeroerde Protest eerst aengenomen zijnde, namaels wederomme is te rugge gesonden, onder tegen-protestatie, van daer aen niet te konnen defereren, vinden ons derhalven genootsaeckt aen U Hoogh Mo: te addresseren, en te deduceren, die by ons geallegeerde en verdere redenen, die wy doenmaels, om kortheyt des tijts, niet hebben konnen representeren. En hoewel wy liever hadden gewenscht van dese necessiteyt gedispenseert te wesen, nochtans vertrouwende op ons goet hebbende recht, de æquiteyt van U Hoog Mog: en de solemnele beloften, die de samentlijcke Bontgenooten by de Unie van Utrecht, en in 't eerste Art. van dien, elckander soo heylighlijck hebben gedaen, sullen wy (behoudens het respect en die eere, dewelcke wy aen de Heeren Uwe Ho: Mog: Gedeputeerden in alle occasie geerne sullen defereren) U Ho: Mo: by desen voor dragen de ware geschapentheydt deser gantsche saecke, (edoch ad informandum alleen, en geensints om ons daer door te submitteren) en dienvolgens vertonen.

Hoedanig en op wat maniere men soeckt te verongelijcken, de Stadt van Groningen, de welcke na het oordeel van alle de Werelt en U Hoog Mog. selfs, sigh sonder vaniteyt magh beroemen voor de gemeene Bontgenoten, en namentlijck in de laetst gepasseerde Belegeringe, soo veel geleden en uytgestaen, en daer door soo groote dienst aen den gemeynen Staet gedaen te hebben: En sulckx ter contemplatie van soodanigen Persoon; die gedurende de selve Belegeringe, eerst wegens ongeoorlofde correspondentie, betichtigt, doch mede van veel andere crimes, als concussien, peculaet, verbasteren der Justitie en diergelijcke meer, is geconvinceert geworden.

Hooge Mogende Heeren, U Hoogh Mog. sullen buyten alle twijffel uyt het geene in 't naest verlopende Jaer door verscheyde onse Missiven en Remonstrantien U Hoogh Mog: is gerepresenteert, noch genoegsame kennisse dragen, hoedanigh wy, ten tijde als voorseyt, op bekomene informatien, (dat Joncker Oesebrant Johan Rengers niet alleen verdachte schadelijcke en verraderlijcke onderhandelinge met den Bisschop van Munster gesocht te ondernemen, maer oock, gedurende de Belegeringe, correspondentie met den selven soude hebben onderhouden) nae voorgaende advijs van den Lt. Generael Rabenhaubt, ons van den voorsz. Persoon van Jan Rengers hebben moeten verseeckeren.

Waer van wy niet alleen aenstonts kennisse en communicatie aen de Heeren der Ommelanden hebben gegeven, maer oock, hoewel ons de Judicature daer over onwedersprceckelijck privative competeerde, om alle misduydingen, ombra-

bragies en jalousye of quade suspicien, die de Heeren van de Ommelanden hier uyt souden konnen opvatten, te declineren ende voor te komen, haer liever soo veel te gemoete hebben willen gaen, en van onse, hoewel gefundeerde Recht afstaen en relascheren, dat wy hen gepresenteert hebben de Judicature over dese saecke, onder Acte de non præjudiciando, gemeyn te maken, en uyt yder Lidt van de Provintie een egael getal Rechteren te delegeren, dewelcke op een convenable instructie, by hen te beëdigen, souden recht doen.

En dat meergemelte Heeren van de Ommelanden sulckx in het eerste niet alleen niet tegen gesproken, maer geaccepteert, en reeds Rechteren uyt haer Lidt gestelt hadden: Waer van zy namaels uyt particuliere consideratien, ons doen ter tijdt onbekendt, quamen te resilieren, en alsoo om dese sake te schooren, en een stock in 't Wiel te steecken, de voorgeroerde Acte, (niet tegenstaende wy haer presenteerden, die na haer eygen goet vinden op te stellen) hebben geweygert, en tegens verwachten onse civiliteyt met bittere protestatien en harde expressien ons bejegent: Waer door dan de Judicature over voorgeroerde Rengers aen ons is verbleven; in welcke wy na recht en billickheydt soodanigh geprocedeert en gesententieert hebben, als wy, nae gehouden veelvoudige examina en bevindinge, voor Godt en de Werelt in goeder conscientie sullen weten te verdedigen.

U Hoogh Mog: is daer benevens mede niet onbewust, hoedanigh wy, gedurende de Proceduren, tegens dickmaels geseyde Rengers, uyt des selfs Schriften en eygen bekentenissen hebben vernomen, in welker voegen hy van Johan Schulenborgh (alhier om seditie veroordeelt, en sigh doenmael in Munstersen dienst ophoudende) Brieven hadde ontfangen, en na alle apparentie gewisselt: Als mede dat hy met verscheyde andere crimes waer beswaert, als van concussien, peculaet en veelderhande corruptien. Dat hy oock, om de Promotie van Persoonen tot de Charge van Hooftman in de Hooge Provinciale Justitie-Kamer, onbehoorlijcke verbintenissen gemaeckt, en meer diergelijke maleversatien, gepleegt hadde, die tot nadeel van dese Provincie rust en welvaren, verswackinge en ruine der selver Finances en Justitie quamen te verstrecken.

En dat de Heeren der Ommelanden, uyt voorsz. apprehensie ende daer op gevolgde Proceduren, pretext genomen, en oorsake hebben soecken op te vatten, om ons niet alleen by de Comparanten ten Landts-dage te bekladden, en bittere calanges aen te wryven, maer selfs in U Hoog Mog: Vergaderinge, en by de Leden van dien hebben gepoogt te denigreren, als of wy de Staetse by-een-komste souden hebben ontveyliget: Dat zy lieden oock geen Landts-dagh met ons alhier souden konnen houden, eer en bevoorens haer satisfactie voor het verledene, en genoeghsame assurance voor het toekomende soude wesen gegeven: Gelijck zy oock onder dit pretext verscheyde Lantsdagen sonder vrucht hebben doen scheyden en afgebroken.

Hoogh Mog. Heeren, of wy schoon de ongefondeerde oorsake van haer klachten considererende, soo wel ten reguarde van 't geen haer daer toe scheen aengeport te hebben, als oock dewijle zy dagelijckx met ons in 't besonder, en in Provinciale Commissien converseerden, en hare particuliere Ommelander by-een-komsten (gelijck uyt der selver Missiven en Resolutien, alhier gedateert, te sien

 is)

is) quamen te houden, met de ſelve onbeſchroomtheydt en liberteyt als oyt voor deſen, ſonder dat zy van yemant der Regeeringe, of Borgers en Inwoonders deſer Stadt in het minſte geledeert of verongelijckt wierden, ja ter contrarie met alle behoorlijcke vriendelijckheyt en civiliteyt werden bejegendt, ſoo als Inwoonderen van een Provintie elckanderen te doen ſchuldigh zijn.

En derhalven verwacht hadden, dat U Hoogh Mog: voorby gaende en ongeacht haer opgeraepte en ongefondeerde doleances en eyſſchen, haer daer heenen ſouden gehouden hebben, om tot bevorderinge der ſaken, de gemeene Staet in 't generael en deſe Provintie in 't particulier rakende, achtervolgens uwer Hoog Mog. Deciſien, met ons de Lantdaegſe Vergaderinge op den ouden voet (in conformité de Provinciale conventie d'Ao. 1647, ten overſtaen van de Heeren uw Hoogh Mog: Gedeputeerden beraemt, en vaſt geſtelt) te hebben gehouden.

Soo hebben wy echter het ongeluck gehad, dat U Hoogh Mog. aen haer importune ſollicitatien, abuſive remonſtrantien en quade impreſſien, die zy wiſten te geven, ſoo veel geliefden te defereren, dat ons werde aengeſchreven, by Miſſive van den 17 January 1676, binnen drie Weecken nae receptie der ſelve, op voorgeroerde Remonſtrance te willen antwoorden, of excipieren, als wy ſouden te rade worden, of anderſints dat uw Hoogh Mog: daer op ſouden diſponeren als zy in goede Juſtitie ſouden vinden te behooren.

Wy hebben dan achtervolgende uw Hoogh Mog: meyninge den 30 ejusdem daer op onſe antwoort overgeſonden; en hadden geacht de ſaecke waer daer mede genoegh geſchiet en afgedaen.

Namaels, als op der ſelver Ommelander nader inſtantie wederomme nieuwe aenmaninge aen ons werde gedaen, hebben wy door diverſche onſe Miſſiven, als oock door mondelijck bericht onſer Gecommitteerden, en door de ſchriftelijcke Proteſtatie, den 10 April des voorgenoemden Jaers in uwe Hoogh Mog: Vergaderinge ingedient, uw Hoogh Mog. doen voordragen; hoedanigh, en om wat redenen wy ons over de ſaecken van Rengers, als rakende deſer Stadts Judicature, en Jurisdictie, en dernier reſſort, met de Heeren der Ommelanden in eenig diſpuyt, conteſt of proces niet konden of gedachten in te laten: Oock over het point van ſecuriteyt, hoewel daer genoegſaem voor deſen in verſien, en convenable ordres waren beraemt, en dat het niet waer als een geexpractiſeert pretext, om onder het ſelve de crimina, by meergeroerde Rengers geperpetreert, ſonder verdre ſtraffe te doen eſchapperen; en een ander forme, beſtaende uyt een oligarchie of minder getal, in de Ommelander Regeringe in te voeren; echter voorſlagen ſouden konnen aenhooren en overnemen, en dat wy daer omtrent alle gevoeglijckheyt en faciliteyt ſouden toebrengen, die by eerlijcke lieden, met recht en reden, van ons ſoude konnen geëyſcht, of gedeſidereert werden.

En uw Hoogh Mog: is bekent, dat de Gecommitteerde van de Ommelanden de ſelve voorſlagen doenmaels niet hebben gedaen, als daer toe ongelaſt of onwilligh zijnde, en daer op vertrocken; en deſwegen de ſaecke van ſecuriteyt ten principael niet geëntameert, veel min afgedaen heeft konnen worden.

Maer hebben bevonden, dat na eenigen tijt op de gepretexeerde ſecuriteyt, en over de ſaecke van Rengers, den 11 February jongſt een Memorie in uw Hoogh Mog.

Mog. Vergaderinge, uyt name der Ommelanden, waer in-gedient: En dat niet tegenstaende eerst geresolveert waer ons die by Missive toe te senden, gelijck ook is geschiet, om daer op ende belangh te mogen rescriberen; des anderen daeghs daer aen volgende een Deputatie herwaerts is vast gestelt, en den 16 Gedeputeerden genomineert; sonder dat de tijdt, binnen de welcke wy onse belangh hadden konnen inbrengen, is afgewacht; of oock op de Propositie, wegens de Provintie van Frieslant, om door den Heer Stadthouder eerst viam concordiæ te laten tenteren, eenige de minste reflexie genomen, ofte yets gedefereert is: Gelijck oock niet aen de redenen namaels, en noch voor 't vertreck der Heeren uw Hoog Mo: Gedeputeerden uyt den Hage, by ons voortgebracht.

Wy sullen van 't gene verder in 't delibereren en decerneren over dese Commissie of Deputatie in uw Hoogh Mog. Vergaderinge sich heeft toegedragen, ons refereren tot der selver versche memorie.

En Hoogh Mog. Heeren, nae dat wy onses krachtens niet hadden onderlaten, van 't geene wy konden by brengen, en de Heeren uw Hoogh Mog. Gedeputeerden alle behoorlijcke eerbiedigheydt te betoonen, zijn wy, op de gedane verklaringe, dat de Heeren uw Hoogh Mog. Gedeputeerden gekomen waren, om te bevorderen het nederleggen in der minne der differenten, tusschen ons ende de Ommelanden swevende, of expedienten te beramen, op de welcke de Heeren Staten deser Provincie souden konnen vergaderen,

Nae overleveringe en lecture van uwer Hoogh Mog. Credentialen van den 19 February laetst geleden, en na bekentmakinge dat sijn Furstelijcke Doorluchtigheyt de Heere Prince van Nassau, als oock de Heer Haren wegens de Provintie van Frieslant, sich van het mede bywoonen en exerceren deser Commissie hadden geëxcuseeert,

Tot de besoignes getreden; alwaer hebben vernomen, dat wegens d'Heeren van de Ommelanden, sonder dat wy doenmaels of oyt daer na in conferentie met ons present zijn geweest, of reden gewisselt hebben, werden geëyscht (gelijck de Heer Raet-Pensionaris zeyde) drie poincten, als

Vry acces en reces, so lange meergeseyde Heeren van de Ommelanden binnen dese Stadt ten Lants-dage souden moeten compareren, Provinciale Commissien waernemen, of haer saecken alhier verrichten souden, en dat wy uyt reden ofte pretext van crimes ofte delicten daer over Jurisdictie souden mogen exerceren.

Dat wy uyt oorsake der apprehensie ende verdere Proceduren tegens Joncker Osebrant Johan Rengers, van een Provinciale Commissie komende, souden hebben gevioleert het recht der Ommelanden, ende derhalven de voorsz. apprehensie en verdere Proceduren, met allen gevolge van dien, kost en schadeloos souden moeten afdoen.

Dienthalven oock hadden geincurreert de pœnen, geëxpresseert in 't Mandament Pænael d'Anno 1600.

Daer op is door onse Gecommitteerden geantwoort, dat wy volgens iterative onse presentatien, nopende de begeerde securiteyt, ofte vry acces en reces ten Lantsdage, raisonnnable voorslagen souden konnen aenhooren; maer dat tegenwoordigh uyt den name der Ommelanden, meer als oyt te vooren, en 't gunt

buyten eysch van partyen waer geweest, wierde begeert: dat alle eerlijcke Comparanten reedes genoegsame versekeringe hadden, en dat wy onbeswaert waren, die haer verders toe te staen, soo als zy die na recht en reden selfs mochten begeeren: Maer dat uyt soodanige demandes van impuniteyt voor de delinquenten met reden te bevresen stont, dat aenleydinge soude worden gegeven, om delicten te perpetreren: Dat wy ons over 't poinct, rakende d'apprehensie en verdere Proceduren tegens Rengers niet konden elargeren, noch in eenigh dispuyt in-laten, veel min de selve aen yemants oordeel of arbitrage submitteren: Waer door dan het verdere geëyschte van self quam te vallen.

Doch om op den eysch van vry acces en reces nader ende particulier te konnen antwoorden, dat wy versoecken souden, de selve schriftelijck te mogen hebben; het welck verscheyde reysen gedeclineert, en uyt voorgeven, dat men hier af geen communicatoir Proces gedachte te maken, afgeslagen zijnde, is (na dat onse Gecommitteerden, volgens haer last, hier by persisteerden, en nae dat haer gevergt waer, waer de opstellinge te doen, uyt 't geen sy hadden gehoordt) sulckx by de Heer Raet-Pensionaris aengenomen, die het oock alsoo geëffectueert, en sonder van yemant verteyckent te zijn, het selve ons toegesonden heeft, gelijck te sien is uyt de By-lage, sub lit. A.

Wy hebben des anderen daeghs daer wederomme op doen antwoorden: Dat voor al de Provinciale Landts-dagh moste werden gehouden, om 's Lants dienst in 't generael en particulier te konnen betrachten. Dat de Heeren van de Ommelanden die twee laetste posita souden moeten varen laten, om redenen meer gemelt. Dat wy als dan redelijcke voorslagen, nopende het vry acces en reces tot de Landtsdagh souden plaets geven: En is dese onse verklaringe, eerst mondelijck gedaen zijnde, mede ten selven dage schriftelijck overgegeven aen de Heeren uwer Hoogh Mog. Gedeputeerden, vide Cap. sub lit. B.

Hier op is ons, sonder dat wy noodigh achten door het verhael der discoursen, met de Heeren uwer Hoog Mog:Gedeputeerden ter gehoudene conferentie over en weder over gewisselt, moeylijck te vallen, onder protestatie dat daer door niet verstaen soude worden het gesustineerde van beyde Leden in eenigen deele te prejudiceren, ons wederom ter handen gesteldt de voorslagh, hier copielijck bygevoegt, sub lit. C.

Wy hebben daer tegens, considererende, dat eenige delicten soodanigh mochten zijn, die niet in flagranti (of terstont na dat geperpetreert of ondernomen waren) aen den dagh konden komen of uyt breken, goet gevonden daer by te voegen: *na de bekomene kennisse en informatien, gedurende haer verblijf in de Stadt; en voorbehoudens het recht en gesagh der Hooge Justitie-kamer deser Provintie; die casus in het Ommelander Landt-recht geëxprimeert, en 't geen albereyts door diversche Verdragen, Staetse Resolutien, als mede U Hoogh Mog: Decisien tusschen Stadt en Lande, waer vast gestelt.*

Soo om dat wy geen indracht tegens de Provintiale Justitie Kamer gedachten te doen of te gedoogen: Als oock, dat wy geen dootslagers of andere delinquenten alhier ter Stede niet konden tolereren: En daer benevens, dat wy van de oude rechten ende costuymen niet vermochten af te treden, by de welcke men gewoon

woon is, den delinquent na genomene informatie ex officio, of op requisitie van de beledigde, of de Rechter ter plaetse van 't delict, te apprehenderen. Doch hebben dese onse voorslagh, alhier sub lit. D. bygevoegt, niet smakelijck konnen maken.

Ons is dan een nader voorslagh ter handen gesteldt, sub lit. E. te sien, die wy noch verder geëxtendeert bemerckten, en sodanigh geclausuleert te zijn, dat die by ons geallegeerde Decisien, Conventien en selfs Lantrecht geen plaetse souden hebben, indiense dese haere voorslagh bevonden werden te contrarieren. Wy hebben daerom in die voorslagh niet konnen condescenderen, maer om alle faciliteyt by te brengen, en ten respecte van uw Hoogh Mog: Gedeputeerden, liever yets willende nageven, als eenigsints oorsaeck schijnen te wesen, dat soo een notabele Besendinge onvruchtbaer soude aflopen, hebben derhalven het geene by ons geacht werde eenigh nadencken te geven, veranderdt of uytgedaen, en aldus een nader Concept overgegeven, als te sien sub lit. F.

Doch hebben evenwel het ongeluck gehad,dat het al mede geen ingressie heeft gevonden, door dien buyten onse verwachten, in plaetse van versachtinge ende eenigheydt toe te brengen, het (als wy bericht werden) meerder verbitteringe en verwyderinge hadde veroorsaeckt, in die gemoederen, de welcke van haer preconcepte hoope, van tegens ons te sullen prevaleren, gepræoccupeert en ingenomen, hier en alomme sich gevanteert hadden, dat de saecke soodanigen uytslagh soude gewinnen, als men gesien heeft.

En hier op is des anderen daeghs, in plaetse wy voorslagen verwachtet hadden, om een Staetse by-een-komst te konnen houden, en alsó dese Provincie bequaem soude zijn gemaeckt, om haer particuliere en domestique affaires niet alleen te besorgen, maer oock de Bontgenoten de gerequireerde subsidie en assistentien by te brengen, ons ter handen gestelt seker expedient, als hier vooren te sien.

Tegens het welcke dan wy, als vooren gemeldt, ons genootsaeckt hebben gevonden d'informalitate & nullitate te protesteren, als mede hier voor te sien is.

Tot justificatie van dien, om uw Hoogh Mog. nader te dienen van 't geen daer in, maer kortelijck, is aengeroert, soo gelieven uw Hoogh Mog. te vernemen, en na haer gewoonlijcke wijsheyt te ponderen dese navolgende reden:

Dat de Heeren uw Hoog Mog: Gedeputeerden, voor soo veel ons is gebleken, in desen ten eenmael zijn gegaen extra terminos Commissionis, als wordende niet bevonden in eenige haer Hoogh Mog. Resolutien in dese geheele saecke, en over de klachten en Remonstrantien, by de Heeren van de Ommelanden gedient, dat de Stadt soude opgelegt wesen, op haer extravagante eysschen, in specie over de afgedane saeck en judicature van Rengers te moeten antwoorden, of in Proces sich inlaten: *Maer dat haer onderlinge differenten ten spoedighsten in der minne, en op het gevoeghlijckste geaßopieert, en ter neder gelegt, of sonder præjuditie van een yders gesustineerde, om de saecken, soo wel van de Provincie, als van de Unie, buyten confusie te houden, men op 't een of 't ander middel de Staetse besoignes soude voort setten.* Videantur Resolutien van den 7 en 10 February, 8 April en 27 Juny 1676.

En slaet daer op oock selfs de laetste Remonstrance der Ommelanden, in dato

den

den 11 February 1677. en de genomen Resolutie van uw Hoog Mog. in dato den 16 en 19 February jongstleden: Waer op dese Commissie is gedecerneert, mede vervat in 't Credentiael van uw Hoogh Mo. Gedeputeerden, ons overgelangt, in de volgende terminis: *dat die gelast waren, om te bevorderen de nederlegginge van de voorsz swevende differenten en verschillen, ofte te beramen een expedient, op de welcke de Heeren Staten van Stadt en Lande by den anderen souden konnen vergaderen.*

Sulckx dat men niet heeft konnen dencken, noch sich imagineren, een ander oogmerck gehad te hebben, als dese Provintie bequaem te maken, om door het houden van een Provinciale Landtsdagh de Generaliteyt met de gerequireerde Consenten, en daer toe te fourneren Gelt-middelen, en te assisteren.

Daer doch die doenmaels aenwesende Heeren in alle haer discoursen en voorslagen nergens anders na schijnen gecollimeert te hebben, als het judicatum tegens Rengers te subverteren, gelijck uyt het voorgeroerde expedient te sien is.

Sulckx dat 't notoir blijckt, dat sy in desen verder zijn gegaen, als selfs hebben voorgegeven, oock extra terminos van haer eygen Protestatie, geëxprimeert in 't begin van de voorslagh op 't eerste Lidt, *van het gesustineerde by beyde Leden niet te sullen prejudicieren*, als in het voorgaende blijckt, sub lit. C. mede aengewesen.

Behalvens dat wy oock, behoudens het hooge respect aen uw Hoogh Mog. alhier moeten seggen, dat wy niet en verstaen, dat de selve uyt kracht van eenigh haer competerende, of aen haer gegevene recht over ons, Commissarien uyt haren middel, en met alsulcken last, hebben vermogen te deputeren.

Want uw Hoogh Mog. by haer selfs sich konnen ontsinnen, dat haer Vergaderinge van de eerste erectie af alleen heeft getendeert tot afdoeninge van soodanige politicque saecken, waer over de Bontgenooten selfs t'elckens niet konden te samen komen, en 't geene waer toe sy van den selven geauthoriseert of hun specialijck gedefereert waer.

Sonder dat evenwel gedachten zijn geweest, de selve te stellen als een Hof van Justitie, over de samentlijcke Provincien, veel min dat haer wierde toegestaen de Judicature over de Privilegien, Immuniteyten, Rechten of Jurisdictien der hooghgemelde Provintien, Lantschappen, Steden ofte Leden van dien: Of dat by de selve d'interpreratie soude resideren van het geen door de respectiveProvincien te samen, of een in 't bysonder begeven waer of niet: het welcke oock soude strijdigh zijn tegens het 1 Art. van de Unie van Uytrecht, dicterende in expressis verbis: *dat de questien, die eenige van de voorsz. Provincien, Leden of Steden van de Unie wesende, hebben, of namaels souden mogen krijgen, nopende haerlieder particuliere en speciale Privilegien, Vryheden, Exemptien, Rechten, Costumen en andere haerlieder Gerechtigheden, dat de selve by ordinaris Justitie, Arbiters of minnelijk Accoort beslecht sullen werden, sonder dat andere Leden ofte Provincien, Steden of Leden van dien, (soo lange de selve sich 't recht submitteren) sich deswegen sullen hebben te bemoeyen, ten ware hen geliefde te intercederen tot een Accoort.*

Weshalven oock uw Hoogh Mog. met Decisien van eenige Recht-saecken in der selver Vergaderinge hun niet plachten te bemoeyen, maer die te wysen aen 't een of 't ander Hof van Justitie of gedelegeerde Richteren, schoon oock de saecke tot uw Hoogh Mog: kennisse mochte specteren, als uyt diversche uwer Hoogh Mog:

Mog. Resolutien, noch jongst van den 6 April 1674 notoir is, waer in uw Hoog Mog. uytdruckelijck spreken: *dat de selve (alhoewel de saecke tot uw Hoogh Mog: kennisse specteerde) niet gewoon zijn Justitie te administreren, maer die te renvoyeren aen een ofte andere Hoven van Justitie.*

Dat oock een bysonder Recht en Judicature, over questien en saken van dese Provintie, boven alle andere aen uw Hoogh Mog. soude zijn gedefereert, blijckt nergens, en sal na rechte noyt konnen bewesen worden.

Want of schoon by de Heeren van de Ommelanden, om aenleydinge tot dese questie te geven, abusivelijck wert geallegeert, en daer by getrocken seker poinct uyt het vijfde Articul van de Capitulatie, Anno 1594 by 't overgaen der Stadt Groningen gemaeckt, houdende in verbis: *dat het different tusschen de Stadt Groningen en Ommelanden geresen, en soo noch soude mogen rijsen, sal staen ter determinatie en dispositie van de Heeren Staten Generael of hare Gecommitteerden.*

Soo is uyt de woorden van dien oogenschijnlijck te sien, dat de selve alleenigh reflexie hebben gehad op een speciael doenmaels swevende different tusschen beyde Leden, 't welck al voor de tijden van de reductie (als uyt de Historie van Everhard Reyde, in den Jare 1594 en Ubbone Emmio in tractatu de Agro Frisiæ kennelijck) ten deele alreets gemoveert, ten deele noch stont gemoveert te worden: Sulckx dat haer Hoogh Mog. uyt kracht van voorsz. Capitulatie geen verder recht hadden, als alleenlijck daer over te dediceren, invoegen oock is geschiet by drie diversche Decisien, in den Jare 1597 en 1599 ergaen.

In wat Menschen gedachten soude nu komen (of souden het de Heeren van de Ommelanden selfs wel willen toestaen) dat onder de woorden of clausule van dat geresen of noch te verrysene different, in 't onseecker gesteldt en in dispuyt soude mogen worden getrocken, oock alle oude en wel-bekende Rechten en Privilegien, die 't een of 't andere Lidt sonder controversie te vooren hadde gejouïsseert, als 't maer beliefde den eenen tegen den anderen (gelijck nu de Ommelanders tegens de Stadt) alsulcke Rechten voor uw Hoog Mog: questieus of carp te maken; daer doch in de selve Capitulatie, waer uyt sy het voorsz. Poinct trecken, oock te vinden is by het 3 Articul het expresse beding, waer op de Stadt van Groeningen weder in de Unie is getreden, namentlijck, *dat sy souden zijn en blijven self Rechters, en onverkortet in alle hare Rechten, Privilegien en Vryheden.* Soo dat by gevolge uw Hoog Mog: kracht in de voorgeroerde 5 Artic. alleenlijck zijn Deciseurs van het voorsz. different, voor of onder de Belegeringe ontstaen, of daer uyt resulterende, en sulckx tusschen de respective Leden concernerende; maer geensints Arbiters of Dispensateurs van deser Stadts Privilegien, Voor-rechten, Vryheden en Jurisdictien, om daer over met vrye macht na haer welgevallen te disponeren.

Daer by komt, dat oock naderhant so dickwils tusschen beyde Leden questien zijn ontstaen ('t zy uyt voorige decisien, of de novo emergerende) dat men niet voorts door hooger authoriteyt, telle quelle slagh daer in gedaen, maer soodanigh geprocedeert, dat die, op 't goetvinden of acquiescement van Partyen, aen uw Ho: Mog: gesubmitteert zijnde, doorgaens aen eenige Heeren uyt de Hoven van Justitie, of wel andere bequame Personen buyten de selve zijn gedelegeert, om na stijl van Rechten afgehandelt, en als-dan op de name van uw Hoog Mog: gepro-

nuncieert te werden; gelijck uyt de pro-emiis van verscheyden decisien tusschen Stadt ende Lande ergaen, selfs in de Jaren 1595, 1597, 1599 en 1607, en vervolgens die van Anno 1628, 1640, 1649, 1650, en andere te sien is.

Of wel, gelijck van de eerste tyden af, plagh te geschieden, zijn, alvorens daer toe te komen, de Questien gerenvoyeert aen de Heeren Stadhouders deser Provintie (om in der minne, soo doenlijck, geassopieert te werden) gelijck mede uyt verscheyden uwer Hoog Mog: Resolutien en Aenschryvens, die wy om langwyligheyt te vermyden, voor-by gaen, en in specie uyt die Resolutie van den 8 February 1627 is te beoogen. Of sulckx niet succederende, sijn Partyen aengemaent om sigh over 't verkiesen van Rechteren te vereenigen, of dat de selve andersints door uw Hoog Mog: souden werden genomineert, vide Resolutie van haer Hoog Mog: den 16 Juny 1647.

Waer uyt te sien is, dat uw Hoog Mog: sigh doenmaels over de judicature niet verders hebben aengematigt; het welcke seer verschilt van de sustenue van eenige, die daer derven voorgeven, als of uw Hoog Mog: tot Deciseurs van voorgeroerde Questien by de Capitulatie geaccepteert zijnde, een meerder recht, gesagh en influëntie in en over de Provintie van Stadt ende Lande soude wesen geacquireert, als hun over andere competeerde; ja soo verre, dat sy haer de authoriteyt wel souden willen arrogeren, om tegens de Unie en Capitulatie de vrye dispositio te hebben over Privilegien, Jurisdictien, Vry ende Gerechtigheden, de Stadt sonder contradictie privative toebehoorende.

Hierom dan Hoogh Mog: Heeren sustineren wy, dat uwe Hoogh Mog. Gedeputeerden, tot het determineren van voorgeroerde different tusschen Stadt en Lande, oock selfs niet hebben konnen worden bemachtigt.

Boven de voorsz. defecten, die als gesegt in het pouvoir soo wel van de Heeren Gecommitteerden, als Committenten selve, sich vertoonen (alleen genoeg zijnde, om dese handelinge voor nul ende invalide te houden) soo kan oock uyt den gantschen teneur der alhier gehoudener proceduren by op-gemelte uwer Hoogh Mog: Gedeputeerden geblijcken, als men slechs de notulen en verbalen van al 't gepasseerde in de conferentien, of de eygen memorie daer van, wil recolligeren.

Dat over het poinct, 'twelck in het pretense expedient der Heeren Gedeputeerden influeert, dat is van Rengers sake, noyt yets ten principael in voorsz. Conferentien is verhandelt en voorgesteldt; hebbende wel de Heeren uwer Ho: Mog: Gedeputeerden, als een gevolgh van den gedanen eysch in 't generael, van Lantdaegse securiteyt mede mentie gemaeckt, als dat de selve gevioleert soude zijn, in de Persoon van voorsz. Jan Rengers, en dat daer over by den Ommelanden satisfactie wert geëyscht: Edoch is over dit selve poinct noyt conclusie by Ommelanders als partye in desen genomen, immers niet in forma, *ut actio edita, vel subscripta, vel instituta ipsorum nomine dici possit.*

Is oock noyt tusschen principale Partyen tanquam actores & reos (de Ommelander Gecommitteerden noyt in conferentie present zijnde) geventileert; alleen obiter misschien (en voor soo veel een of ander harer Hoogh Mog: Gedeputeerden der Ommelander saecke beliefde voor te spreecken) daer van yets gerept; veel min is 't, dat by de Stadts Gecommitteerden daer over submissie soude zijn ge-

gedaen, noch litis contestatie gemaeckt, noch mondelijcke debatten of schriftelijcke Deductien daer over gevallen of gewisselt: Maer ter contrarie is voort in den beginne, als non hujus fori gedeclineert, en expresselijck daer tegen geprotesteert: Oock in 't minste geen occasie aen de Heeren uwer Hoogh Mog. Gedeputeerden gegeven, om hun dus verre en tot decisie van dat point eenigsints te mogen inlaten; sulckx dat notoirlijck blijckt, dat hier in gants nulliter zy geprocedeert, sonder eenige figure of schaduwe van Proces: in summa, oock niet de aller-necessairste requisiten van een valide rechts-plegingh in desen geobserveert te hebben; men wil verswygen, dat oock de Heeren haer Hoogh Mog: Gedeputeerden in geen genoeghsaem completen getalle zijn geweest: Sijn Vorstelijcke Doorluchtigheydt den Heer Stadthouder deser Provintie om redenen sich hebbende geëxcuseert; en de Heer Hairen wegens Frieslant, uyt expresse last van sijn Provintie, sich van dese Conferentien geabsenteert. Daer doch over saecken van die natuur, als questien tusschen so remarquabele Leden van de Unie, niet placht gedisponeert of gestatueert te worden als met eenparigheyt, en in presentie vande Heeren uyt alle Provintien; als onder anderen te sien uyt uwer Hoogh Mog. Resolutie van den 19 July 1647. daer de woorden in fine aldus luyden: *Wijders hebben haer Hoogh Mog. geresolveert, dat gedurende de absentie van d'een ofte andere gemelte Provincie niet en sal werden gedisponeert op eenige klachten ofte Remonstrantien, die souden mogen worden gedaen of overgegeven voor en al-eer de geinteresseerde partye hier op sal werden gehoort en verstaen.*

Behalven dat oock selfs, volgens voorgaende gebruyck, in vorige questien tusschen Stadt en Lande, de Partyen voorbehouden is geweest te mogen verklaren, of sy tegen d'een ofte d'ander der Rechteren yets wisten te seggen; videantur hier van d'acten in haer Hoogh Mo: Resolutie-boeck in dato den 27 Sept. 1594, ende den 16 Julius 1647. En noch daer-en-boven dat die geene die alhier present waren niet eenmael beëdigt, veel min na behooren zijn geinstrueert geweest, ende wes meer in re & judicio tanti momenti na Rechten wierde gerequireert.

En dat noch te remarqueren staet, als men vermeynde dese besoignes en concert over het nederleggen in der minne onser swevende differenten, (als voor die tijt ondoenlijck) van de Heeren haer Hoogh Mog. Gedeputeerden aen een zijde gestelt te zijn; vermits by den selven geproponeert wierde, men soude treden tot het tweede point van de Commissie, dat is, een expedient uyt te vinden, om ons bequaem te maken den aenstaenden St. Pieters Lants-dagh te houden, soo is men evenwel soo voorbarigh met het eene en het andere point voortgevaren, dat noch den selven na de middag, doen 's morgens de laetste conferentie waer gehouden, tot de determinatie van de geheele saecke by een pretense expedient is geprocedeert.

Waer toe dan nu tredende, als een gelijckformigh consequent en effect van alle voorgaende informaliteyten, sullen (onder respect en permissie als vooren) moeten seggen, dat sigh daer in mede openbaren veelderhande en palpable incongruiteyten, als by ordre sullen worden aengewesen.

Ende komende tot de eerste Paragraphe, premitteren wy voor een vast fondament, dat de dispositie over 't stuck van securiteyt van niemandt konnende gegeven

ven worden, als van den Rechter of Souvereyn van den Lande; dienvolgens het selve alhier ter Stede te doen, noch haer Hoogh Mog. en veel minder der selver Heeren Gedeputeerden was competerende.

't Welcke wy vertrouwen wel eertijts by uw Hoogh Mog. selfs alsoo absolutelijcken is verstaen, als zy in seeckere gevalle van onse onderlinge questien in Julio 1647 geschreven hebben, dat wy soodanige ordres willen stellen, dat de Heeren van de Ommelanden, komende alhier, vry en vranck mochten gaen, passeren en repasseren, sonder eenighsints beledigt te worden. Gelijck wy haer sulckx by publijcke geaffigeert Placcaet, ons hebben gepresteert.

Edoch als daer op eenige speculatie viel, als inkomstigh eenige consequentie tot onse prejuditie soude konnen uytgetrocken worden, soo hebben uw Hoogh Mog. by der selver aenschrijven van den 13 Augusti 1647 ons de versekeringe gedaen: *dat uw Hoogh Mog. intentie geensints waer geweest, om de Provinciale ordre en gesagh in Justitie en Politie, of eenigh Lidt van Stadt en Lande in eeniger maten te prejudiceren; of de Ommelanden eenigh recht te attribueren, of toe te voegen, hen andersints niet competerende, maer alleene voor te komen alle quade bejegeningen en verbere onlusten, tusschen de Ingesetenen van Stadt en Lande. Sullende daeromme meervoorgemelte aenschrijven oock niet anders opgenomen, of tot eenigen tijt anders gebruyckt mogen worden, en dat daer van een acte declaratoir in behoorlijcke forme sal worden gedepescheert.*

Waer uyt te sien hoedanigh uw Hoogh Mog. doenmaels dit poinct van seureté aen yemant te verleenen, hebben geconsidereert, en dat het van meerder belang is, als wel nu tegenwoordigh van de Heeren der selver Gedeputeerden is opgenomen.

Wyders, dat meer welgemelte uwer Hoogh Mog. Gedeputeerden sich over dit poinct vry verder hebben geëlargeert, als van de Heeren van de Ommelanden oyt bevorens is geëyscht.

Want Hoogh Mog. Heeren, sy voor desen pretexerende, dat men alhier Joncker Rengers, van een Provinciale Commissie komende, hadde geapprehendeert, pretendeerden doenmaels niet verders, als vry acces en reces voor die geene, de welcke de Landt-daegse Vergaderinge souden bekleden, eenige Commissien bywoonen, of ter oorsaeck van hare bedieninge alhier moeten resideren.

Daer als nu de Heeren uwer Hoogh Mog. Gedeputeerden ordonneren in het meergeseyde expedient: *Dat oock alle Ingesetenen der Ommelanden, die alhier mochten komen om te verrichten de affaires, die sy voor de Hooft-mannen Kamer souden hebben uytstaende, gelijcke vry acces en reces soude worden gegeven.*

't Welck indien soo breet aen alle en yder te verleenen, die privé saecken van Justitie, en anders hadden te verrichten, soude in dat meergenoemde expedient ten minsten diergelijcke vryheydt toegevoegt hebben moeten worden de Burgeren deser Stadt, oock buyten Regeringe zijnde, en voor een of ander Redger te Lande pleytende.

Maer voornamentlijck staet in te sien ende te examineren, dat geordonneert wert: *dat voorsz. Ingesetenen van de Ommelanden, noch by wege van faicten ofte van rechten incommodeert, gedetineert of aengehouden, veel min deses Stadts Jurisdictie subject mogen gemaeckt worden; ten ware de selve binnen dese Stadt mochte komen te begaen*

gaen eenigh crimen of deliƈt; doch ſulckx niet in omni caſu, maer alleen als *op de heete daet van 't ſelve crimen of deliƈt, (gemeenelijck geſeyt in flagranti deliƈto) geapprehendeert en vaſt gehouden, of daer over aenſtonts vervolgt en daer op ingedaegt mochten worden*; ſonder dat oock, (gelijck wy ſuſtineren, en altoos in criminalibus gebruyckelijck) na bekomen kenniſſe, en de voorgaende informatie, ex officio by ons tegens eenige delinquenten geprocedeert ſoude konnen worden.

Waer door wy tegens alle recht en reden van die macht en faculteyt, de Magiſtraet ter plaetſe jure ſuo alomme competerende, ſouden moeten afſtant doen, en paciſceren, dat de gerechtigheyt en Wetten alhier geen plaets ſouden hebben.

En ſoude alſoo deſe Stadt geſtelt worden tot een vryburgh en ſchuylhoeck voor Dootſlagers, Moordenaers, Brant-ſtichters, Conſpirateurs, Verraders, Aſſaſins, valſche Munters, Falſariſen, Geweldenaers, Vrouwe-ſchenders, Rapteurs, en wat van diergelijcke Boosdoenders meer mochten zijn, als zy maer op de heete daet (het welck niet altoos mogelijck is) niet geattrappeert ofte vervolght konden worden.

Die nochtans na het recht der nature mogen geſtraft worden, waer men haer kan attraperen en achterhalen, vide Grotium de jure belli & pacis l. 2. cap. 18. n. 4. om reden by alle Rechtsgeleerden en den ſelven Grotium te vinden.

Waer mede het Recht der Volckeren ende de gemeyne Rechten accorderen, juxta regulam: *Ubi te invenio ibi te judico*, by de Gerechts-geleerden geannoteert ad tit. Cod. *Ubi de criminibus agi oporteat*; met meerdere redenen en paſſages van Rechten, *ut paſſim apud Doƈtores.*

Als oock het Ommelander Lant-recht Anno 1601 op eenen gemenen Lantsdagh by de Staten van Stadt en Lande gearreſteert: Alwaer in 't 7 Boeck Art. 2 is geſtatueert: *Dat de Dootſlager of Misdader ontlopende, en daer na wederomme binnen deſe Stadt of Ommelanden komende, men evenwel daer over ſal richten, als of hy niet waer ontlopen.* Idem in eodem libro art. 9. *Wanneer een Borger ofte Inwoonder buyten deſe Stadt mogen dootgeſlagen worden, den hantdadiger wil de Raet in de Stadt niet lijden, dan ſoo hy gevangen worde door inſtantie des Klagers, hem na præparatoire informatien, eernſtelijck berichten na Lant-rechte.*

En ſulckx is allerdings conform met andere onſer benabuurde Rechten, in ſpecie wort beveſtiget by het 65 Art. der Ordonnantie op de crimineleJuſtitie in Nederlant van den 5 July 1570, alhier mede gepubliceert, en tot noch toe gepraƈtiſeert, waer geſtelt wort: *Dat de delinquanten van Aſſaſinat of gedelibereerde Moorderye, Roverye, Verraderye, Rebellye, vervalſchinge van Munte, Ontſchakinge, en andere diergelijcke quade fauten, ſullen alomme geapprehendeert, gepuniteert worden, alwaer ſy worden bevonden.*

Verbiet daer benevens ook en doet ceſſeren alle Vryheden,Immuniteyten,verſekertheden en aſſeurances voor bovengenoemde enorme deliƈten,op dat deſelve niet vry en ongeſtraft worden gelaten, Art. 74 en 75 ejusdem Ordin. Criminalis.

Hier mede accorderen de gemeene Rechten en alomme geobſerveerde vigoureuſe praƈticque, ſoo in Nederlant en elders, vid. Damhoud. 32. n. 9. Joh. à Sande Deciſ. Friſ. l. 1. tit. lin. definit. en Sim. van Leeuwen in ſijn aentekeninge op het 75 Art. n. 3. in fin. op de Crim. Juſt. Ord. der Nederlanden, daer by hy zeyt:

Edoch zijn soodanige uytsonderinge niet noodigh, *om dat in dese Landen de costuyme is, dat alle misdaders, sonder eenige onderscheyt te maken, over al en op alle Plaetsen daer die gevonden worden, mogen worden aengetast en berecht.* En van 't gunt voorsz. kan soodanige delinquenten niet uytsonderen noch verschoonen, datse in publicque functie zijn, of op Lantsdagen moeten compareren, ja oock in exercitie van dien worden bevonden, *cum indignos se beneficio legum (& securitatis publicæ) reddant, qui eas violasse deprehenduntur.*

En komt daer by ons oordeels seer qualijck a propos ('t geene by Heeren uwer Hoogh Mog: Gedeputeerden in de Commissie meermaels geallegeert) de vryheyt en immuniteyt, die de Legaten en Ambassadeurs in plaetsen harer residentie toegestaen wort.

Vergelijckende d'Ingesetenen in haer eygen Provintie, en meer haer privé als Lants saecken waernemende, met vreemde Ambassadeurs van hoge Potentaten: over welckers recht en vryheyt, hoe verre die moet gepresteert worden by de Magistraet, ter plaetse daer zy resideren, gedisputeert en by eenige fameuse Scribenten, als onder anderen, Paschalius in legat. cap. 66. & Grotius de jure belli & pac. l. 1. c. 18. num. 4. wort gesustineert, dat men de selve van soodanigen Judicature en straffe des ordinaris Rechters ter plaetse behoort te verschonen; hoewel andere (niet sonder grote redenen) daer van excipieren die in sware delicten, als crim. læsæ Majestatis of verraet, worden bevonden, secundum Autumnum in sijn conference du droit Francois avec le Romain ad tit. de Legat. & Marselaer lib. 2. de leg. cap. 14. *quia desinit esse legatus, qui proditor esse incipit.*

Doch 't geene van diergelijcke hooge soorte van Ambassadeurs gesegt wort, is niet applicabel op Provinciale Regenten; van de welcke Grotius segt, dicto cap. 18. num. 2. *quod qui extra hos sint legati Provinciales municipales atque alii, non jure gentium quod inter gentes est diversas, sed jure civili regantur.*

In welcke soorten van Legaten plaets heeft, dat omtrent de selve in jure civili is gestatueert, hoe dat die, tam in contractibus quam delictis, ratione fori, werden getracteert, en sich alhier in dese Provintie na den gemeynen Ommelander Lantrecht moeten reguleren; hebbende in beyde casibus, soo veel noodigh is, omtrent alle Ommelander Ingesetenen en Comparanten gecaveert: En in desen niet discreperende van 't voorsz. Keyserlijck Recht ('t welck oock deficiente jure municipali alhier in practique wert gerecipieert) expresse statuerende: *dat legati vel evocati a Principe*, die anders in civilibus het jus revocandi domum hebben, *tamen si delinquant in legatione ibidem puniantur*, arg. l. 24. §. 1. ff. de judic. coll. cum l. 2. §. 3. & seqq. ejusd. tituli. Waerom oock notanter in jure, niet worden geëximeert, die in de hooghste digniteyten en Regeeringe bevonden werden gedelinqueert te hebben, l. 1. C. ubi Senat. & Clariss. ubi dicitur, *quod tales præscriptione fori non utantur*, met bygevoegde redenen, *quod omnem ejusmodi honorem reatus excludit.*

En hoe weynigh soude dit alles quadreren op de gemeene Lantdaegse Comparanten niet alleene, maer voor alle Ommelander Ingesetenen, die alhier haere Playdoyen voor de Kamer hebben te besorgen.

En om in 't generael te seggen, soude die voorslagh, alsoo geäccepteert zijnde, on-

ongetwijffelt met sich slepen noch veel andere inconvenienten, uyt de practique van dien te bevinden, die directelijck souden contrarieren diversie casibus, in den Lantrechte geëxprimeert, dewelcke soo lichtelijck van yemandt, geen grondige kennisse van onse Lants constitutie hebbende, niet behoort ondernomen te worden, of vermagh geschieden.

Vervolgens staet oock wel te noteren, dat gemelte haer Hoogh Mog. Gedeputeerden in dit haer expedient doen influeren, ja per indirectum decideren het poinct, daer over wel by de Ommelanden getenteert questie te moveren, maer noyt in de conferentie daer over gehandelt, noch gesubmitteert is: ordonnerende voorgemelte Heeren, *dat de Persoon van Joncker Oesebrant Jan Rengers by provisie soude worden ontslagen van sijn detentie, en sich mede by provisie soude moeten begeven binnen de Heerlijckheyt Slochteren, sonder daer buyten te mogen gaen, alles tot dat naerder by de Heeren Staten van Stadt en Lande, of by haer Hoogh Mog: soude worden gedisponeert.*

Alwaer voor eerst haer Hoogh Mog: Gedeputeerden, als voren aengewesen, ongequalificeert en onbeëdight, en alsoo incompetent, sich ondernomen te àlteren een criminele Sententie, by een wettige Magistraet en beëdigden Richter, daer toe en dernier resort, geoordeelt hebbende; wiens Sententien, soo in civilibus als criminalibus (na Privilegien en Usantien) geen appel, revijs of reformatie subject zijn.

Arrogerende sich in desen een macht van een Souvereyn of Superioren Rechter, ja meer als Hoven van Justitie over Vonnissen van Magistraten ende Steden onder haren resorte, in de straffen over de Misdaders te doen, getribueert wort: Als onder anderen te sien by de voren geallegeerde generale Ordonnantie op de criminele Justitie in de Nederlanden, Art. 78.

En doen daer mede notoiren indracht in onser Stadts Jurisdictie, 't welck voor desen en tot noch toe by Keyser, Koningen, Vorsten en Graven, als Heeren van den Lande, in 't minste alhier geusurpeert is geweest: Van welcke onse Rechten niet alleen Ubbo Emmius de agro Frisiæ, maer oock Guicciardinus in sijne beschryvinge van Nederlandt, en Werdenhagen, in Rebus pub. Hanseaticis, klare getuygenissen geven.

Gelijck uw Hoogh Mog: noyt voor desen daer af eenige gedachten hebben gehad, dewelcke volgens Capitulatie met dese Stadt gemaeckt, oock belooft hebben ende gehouden zijn ons daer by te maintineren; gelijck sulckx uyt het 1 Art. van d'Unie blijckt, dat de conservatie en het maintenu van de Privilegien, Rechten, &c. der respective Provintien van de Unie, is eene van de voornaemste fundamenten van den Staet, en een bewegende oorsaeck van den Oorlogh tegens den Koningh van Spangien, dies tijdts Heere van den Lande: Waeromme oock de respective Provincien tot meermalen een bysonderen yver met recht hebben betoont, dat de Leden deser Provincie werden gemaintineert by hare Privilegien en Gerechtigheden, mitsgaders wel heergebrachte Costuymen en Usantien: en in 't bysonder hebben de Provincien van Hollant en Zeelant in diergelijcke gelegentheyt, na examinatie van Stucken, reden en motiven ter eener en ter andere zijde by-gebracht, den 16 May 1646 en den 13 Marty 1647 verstaen, en in haer

Hoogh Mog. Vergaderinge den 9 en 13 April respective 1647 geopent, verklaert, *dat den Staet, uyt kracht van de Unie, gehouden en verbonden is, de Stadt Groeningen in hare Privilegien en Gerechtigheden te maintineren: En dat haer Hoogh Mog: niet bevoegt en zijn by decisie contrarie, of andersints te disponeren.*

Wy willen dan niet hoopen, dat uw Hoog Mog: ons nu souden vergen het geen de minste Stadt in Nederlandt, ja geen Rechter in d'Ommelanden soude willen lyden of nageven; of dat wy onder beneficie en middel van dien, dat is met het verlies van eenige onser Voorrechten, of kreucke onser Jurisdictie, souden moeten bekopen de Staetse Vergaderinge ende bestellinge van de Regeeringe in dese Provincie, dewelcke by so veele uwer Hoog Mog: Decisien en Provinciale overeen-komsten, op dit subject slaende, (so dickmaels voor desen by ons geallegeert) zijn vast gestelt, dat om geen reden ter Wereldt gestaeckt soude mogen worden.

Vervolgens hoe kan het in de gedachten van cordate Regenten vallen, dat uw Hoogh Mog. Gedeputeerde verder laten influeren van satisfactie of reparatie, geeyscht by de Heeren van de Ommelanden, uyt oorsake, *dat wy des Landtdaeghs veyligheyt en de Voorrechten der Ommelanden, door het apprehenderen, detineren ende sententieren van meergemelte Rengers, soude hebben gevioleert.*

Hoog Mog. Heeren, wy moeten bekennen van soodanige Ommelander Voorrechten noyt geweten te hebben, gelijck die hun selfs misschien tot noch onbekent zijn geweest: En die daeromme nader aen te wysen en te deduceren souden staen by hun, of die geene, die haer de selve gesuggereert of opgegeven heeft.

Maer dat ons evenwel die maniere van doen seer surpreneert, als werdende uw Hoogh Mog. saecken voorgebracht, om daer op te disponeren, waer over tusschen ons ende de Ommelanden tot noch toe is gedisceptеert, geen actie geinstitueert, geen conclusie genomen, sonder figure van Proces, tegens de protestatie de non præjudicando, tegens de Unie en Capitulatie, met dese Stadt gemaeckt, waer in soo 't schijnt, niet anders gesocht wort, als om ons op die maniere van eenige onser Rechten en Privilegien te mogen ontsetten, en de rest arbitrair te maken.

Wy willen dan op 't geene alreets geseydt, en 't geene noch verder door ons in uw Hoogh Mog. Vergaderinge, of aen de Staten van de respective Provintien by ons voorgestelt sal worden, van uw Hoogh Mog: equiteyt en trouwe onser Bontgenooten dat verwachten hebben, dat de selve sullen niet alleen in dese saecken niet verder voortvaren, maer oock soodanigh voorgeroerde pretense expedient of voorslagh, als wy vermeynen genoegsaem aengewesen te hebben, informeel en nul te zijn, buyten effect laten, en het ons in geenen deele willen opdringen: Ter contrarie de Heeren van de Ommelanden daer heene houden, ten eynde zy op voorige uwer Hoogh Mog. Decisien, Resolutien en aenschrijven (en specialijck de conventie, tusschen beyde Leden, Anno 1647 den 13 September, ten overstaen van de Heeren uwer Hoogh Mog. Gedeputeerden, gedaen, en op de Lantdagh geapprobeert) nae gewoonte de Staetse Vergaderingh alhier sullen hebben te houden; en de Regeeringe die volgens Decisie de Anno 1640 en verscheyde andere, om geenerleye questien of in eenigerhande manier gestroyt of verhindert magh werden, met ons hoe eerder soo liever te bestellen,

Met verklaringe, dat wy onses Stadts Jurisdictie, Privilegien en Gerechtigheden,

den, die van ons en onſe Voor-ouders met ſoo veel koſten, moeyten en Bloet geacquireert en gemaintineert zijn, op ſulcke onbehoorlijcke ongehoorde manier nu noch nimmermeer konnen overgeven of abandonneren.

En onder proteſtatie indien 'er deſwegen verder verwydering, inconvenienten, ſchaden en onheylen, of voor den Geunieerden Staet in 't gemeen, of deſe Provincie en Stadt in 't byſonder, mochte komen te ontſtaen, ons voor Godt en alle de Werelt vry en onſchuldigh te houden.

(Onder ſtont)

Aldus gearreſteert den 9 Mart. 1677.

Ter Ordonnantie van Borgemeeſteren ende Raet in Groningen.

H. SWARTE,
Secret.

BY-LAGEN.

A.

Poinćten aen de zijde van de Ommelanden op-geſtelt.

Wegens ſijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, en hare Hoogh Mog. Gedeputeerden aldus gedaen exhiberen den 16 February 1677, omtrent 8 uren des avonts.
Onder ſtont, R. CLINGE.

DE Heeren van de Ommelanden ſuſtineren, dat aen haer moet werden gegeven vry acces en reces, ſoo wanneer de ſelve ten Landtdage binnen de Stadt moeten compareren, of eenige Provinciale Commiſſien waer nemen, of oock hare ſaecken aldaer verrichten, en dat mits dien de Heeren Borgermeeſteren en Raet geen Juriſdictie konnen of mogen exerceren, onder pretext van crime, of delict over eenige Perſoonen van de Ommelanden, die ten Lantdage compareren, of eenige Provinciale Commiſſien ofte Bedieningen waernemen, ofte oock hare ſaecken aldaer verrichten moeten, ſoo lange ſy geen Borgers, of Ingeſetenen van de Stadt geworden, maer Ommelanders gebleven zijn.

Dat de Heeren Burgermeeſteren ende Raet den Perſoon van Oeſebrant Johan Rengers, komende uyt het waernemen van een Provinciale Commiſſie, geapprehendeert, en daer over Juriſdictie geëxerceert en Sententie geweſen hebbende, daer door hebben gevioleert het Recht, de Ommelanden evidentelijck competerende, ende dat mits dien de voorſz. apprehenſie, verdere Proceduren ende Sententie, met alle den gevolge van dien, koſt ende ſchadeloos moet werden afgedaen.

Dat de gemelde Heeren Burgermeeſteren ende Raet door de voorſz. violatie hebben geincurreerr de Pœnen, geëxpreſſeert in het Mandament pœnael van den Jare 1600. En dat de gemelte Heeren Burgermeeſteren ende Raet in die Pœnen behooren te werden gecondemneert.

B.

Verklaringe aen de zyde van de Stadt.

Aen sijn Hoogheyt ende harer Gedeputeerden, overgegeven den 17 February, omtrent een uur na de middagh. *Onder stont,*

R. CLINGE.

DAt voor alle dingen de Provinciale Regeeringe dient te worden bestelt, en de Lantsdagh gehouden op den ouden voet, om dese Provincie bequaem te maken om des Landts dienst in 't generael ende particulier te behertigen, in conformité haer Hoogh Mog: diversche decisien.

2. Dat de Ommelanden de twee laetste posita sullen moeten laten varen ende abandonneren, welcke de Stadt niet kan submitteren.

3. Sulckx geschiet zijnde, dat de Stadt als dan redelijcke voorslagen, nopende het acces ende reces tot de Lantsdagh, sal plaets geven.

C.

Der H. H. harer Hoogh Mogende Gedeputeerden.

Recepta den 18 *February*, 1677. *omtrent half achten 's uchtens.* *Onder stont,*

R. CLINGE.

Voorslagh van het eerste Lidt.

VAn het gesustineerde van de Heeren van de Ommelanden, rakende der selver vry acces ende reces, gedaen door sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangien, mitsgaders de Heeren haer Hoogh Mog. Gedeputeerden, sonder dat de selve echter verstaen daer door in eenigen deele te præjudiceren het gesustineerde van beyde de Leden.

Dat de Heeren van de Ommelanden sullen hebben vry acces ende reces, soo wanneer en soo lange deselve binnen de Stadt Groningen ten Lants-dage moeten compareren ende verschynen, ofte aldaer bekleeden ofte waernemen moeten eenige Provinciale Charges, Ampten ofte Employen, ende sulckx ter saecke van de voorsz. Charges, Bedieningen, Ampten of Employen binnen de voorsz. Stadt woonen, resideren of andersints verschynen moeten, of oock aldaer moeten komen om te verrichten de affaires, die sy voor de Hooftmannen Kamer uytstaende hebben, en mits dien binnen de voorsz. Stadt noch met woorden noch met wercken sullen mogen werden beledight, of by wegen van faicten of van rechten geincommodeert, gedetineert of aengehouden, en veel minder de Jurisdictie van de Heeren Borgemeesteren en Raet subject gemaeckt sullen mogen worden, ten ware de selve binnen de voorsz. Stadt mochten komen te begaen eenigh crimen of delict, en op de hiete daet van het selve crimen of delict, gemeynlijck geseyt in flagranti delicto, geapprehendeert en vast gehouden, of aenstonts vervolgt, en daer over ingedaegt mochten worden: En dat de Borgeren en Ingesetenen van de voorsz. Stadt gelijcke vryheyt sullen genieten in de Ommelanden, so wanneer sy aldaer wegens de Regeeringe souden mogen werden verschreven, ofte eenige Provinciale Commissien moeten waernemen en bekleden. Voor-

D.

Voorslagh van Burgermeesteren ende Raedt.

Aen sijn Hoogheyt ende haer Hoogh Mog. Gedeputeerden, geëxhibeert den 18 February 1677. des achtermiddags tusschen vijf ende sessen.

R. CLINGE.

DE Heeren Borgemeesteren en Raet sullen tot meerder geruft-stellingh van de Heeren van de Ommelanden, op der selver instantie, haer van nu voortaen toe-staen en genieten laten vry acces ende reces, soo wanneer en soo lange de selve binnen de Stadt Groningen ten Lantsdage moeten compareren en verschynen, of aldaer bekleden en waernemen moeten eenige Provinciale Charges, Bedieningen, Ampten of Employen, en sulckx ter sake van de voorsz. Charges, Bedieningen, Ampten of Employen, binnen de voorsz. Stadt woonen of verschynen moeten, noch met woorden noch met wercken, uyt name ende van wegen Borgermeesteren en Raet, sullen mogen worden beledigt, of by wegen van faicten of van rechten geincommodeert, gedetineert of aengehouden, en veel minder de Jurisdictie van de Heeren Borgemeesteren en Raet subject gemaeckt sullen mogen worden, ten ware de selve binnen de voorsz. Stadt mochten komen te begaen eenigh crimen of delict, en op de heete daet van 't selve crimen of delict, gemeynlijck geseyt in flagranti delicto, of voorts na bekomene kennisse en informatien, het zy gedurende haer verblijf in de Stadt geapprehendeert ende vast gehouden, of aenstonts vervolgt, en daer over ingedaegt mochten werden. En dat met de Heeren Regenten, Borgeren en Ingesetenen der voorsz. Stadt van gelijcken sal worden gehouden en getracteert, soo en wanneer sy in de Ommelanden in eenige Ampten, Commissien of publique Functien zijnde, soodanige crimes of delicten in de respective Rechtstoelen in de Ommelanden souden mogen begaen: Onverkort nochtans in allen 't recht en gesagh van de Hooge Justitie-Kamer deser Provintie, en de casus in 't gearresteerde Ommelander Landtrecht geexprimeert, en 't geene albereyts door diversche Verdragen, Conventien en by verscheyde Staetse Resolutien, als mede haer Hoogh Mog. decisien tusschen Stadt en Lande vast gestelt en afgedaen is.

E.

Nadere Voorslagh van de H. H. hare Hoog Mog. Gedeputeerden.

Aldus geëxhibeert den 18 February 1677. des avonts omtrent 9 uren, wegens syne Hoogheyt, ende haer Hoogh Mogende Gedeputeerden.

Onder stont, R. CLINGE.

DE Heeren Burgermeesteren en Raet sullen tot meerder geruft-stellinge van de Heeren van de Ommelanden, op der selver instantie, haer van nu voortaen toe-staen en genieten laten vry acces en reces, soo wanneer en soo lange de selve binnen de Stadt Groningen ten Landtdage moeten compareren en verschy- nen, of aldaer bekleden of waernemen moeten eenige Provinciale Charges, Be- die-

dieningen, Ampten of Employen, en sulckx ter sake van de voorsz. Charges, Bedieningen, Ampten of Employen, binnen de voorsz. Stadt woonen of resideren of verschynen moeten, of oock aldaer moeten komen om te verrichten d'affaires, die zy voor de Hooftmannen Kamer uytstaende hebben, en mits dien binnen de voorsz. Stadt noch met woorden noch met wercken, *uyt de name ende van wegen Borgemeesteren ende Raet*, sullen mogen worden beledigt of by wegen van faicten of van rechten geincommodeert, gedetineert of aen-gehouden, en veel minder de Jurisdictie van de Heeren Borgemeesteren ende Raet subject gemaeckt sullen mogen werden, en dat de gemelde *Heeren Borgermeesteren en Raet oock niet sullen gehengen of gedogen, ~~dat sulckx~~ door andere geschiede, directelijck of indirectelijck, in eenige manieren, maer ter contrarie tegens de contraventeurs van dien met allen ernst en vigeur ex officio procederen, als met recht en justitie bevonden sal worden te behoren,* ten ware de selve binnen de voorsz. Stadt mochten komen te begaen eenigh crimen of delict, en op de heete daet van 't selve crimen of delict, gemeynlijck gesegt in flagranti delicto, geapprehendeert en vast gehouden, of aenstonts vervolgt en daer over ingedaegt mochten worden, en dat met de Heeren Regenten, Borgeren en Ingesetenen van de voorsz. Stadt van gelijcken sal worden gehouden en getracteert, soo en wanneer zy in de Ommelanden, in eenige Provinciale Ampten, Commissien of Functien zijnde, soodanige crimes of delicten in de respective Rechtstoelen inde Ommelanden souden mogen begaen: onverkortet nochtans in alle het recht en gesagh van de hooge Justitie-kamer deser Provincie, en alde casus in 't gearresteerde Ommelander Lantrecht geëxprimeert, en 't geene albereyts door diversche Verdragen, Conventien en by verscheyde Staetse Resolutien, als mede haer Hoogh Mog. decisien tusschen Stadt en Lande vast gestelt en afgedaen is, *voor soo veel deselve den inhout deses noch contrarieren.*

F.

Nader Concept wegens Borgermeesteren ende Raedt.

Vervolgens avonts tusschen 8 en 9 die veranderinge voorgeslagen, en des morgens copielijck over-gelangt, den 19 ejusdem.

(Onder stont) R. CLINGE.

DE Heeren Borgemeesteren en Raedt sullen tot meerder gerust-stellinge van de Heeren van de Ommelanden, op der selver instantie, haer van nu voortaen toe-staen en genieten laten vry acces ende reces, soo wanneer en soo lange de selve binnen de Stadt Groningen ten Lantsdage moeten compareren en verschynen, of aldaer bekleden of waernemen moeten eenige Provinciale Charges, Bedieningen, Ampten of Employen, en sulckx ter sake van de voorsz. Charges, Bedieningen, Ampten of Employen binnen de voorsz. Stadt woonen, resideren of verschynen moeten, noch met woorden noch met wercken, uyt name ende van wegen Borgemeesteren en Raet sullen mogen worden beledigt, of by wegen van faicten of van rechten geincommodeert, gedetineert of aengehouden, en veel minder de Jurisdictie van de Heeren Borgemeesteren en Raet subject gemaeckt sullen mogen werden, ten waere de selve in het toekomende binnen de voorschre-

schreven Stadt mochten komen te begaen eenigh crimen ofte delict, ende op de heete daet van het selve crimen ofte delict, gemeynelijck geseydt in flagranti delicto, of voorts nae bekomene kennisse, geduurende haer verblijf in de Stadt, geapprehendeert en vast gehouden, of aenstonts vervolgt en daer over ingedaegt mochten worden: En dat met de Heeren, Regenten, Borgeren en Ingesetenen der voorsz. Stadt van gelijcken sal worden gehouden en getracteert, so en wanneer zy in de Ommelanden in eenige Ampten, Commissien of publicque Fonctien zijnde, soodanige crimen of delicten in de respective Recht-stoelen in de Ommelanden souden mogen begaen: onverkort nochtans in allen 't recht en gesagh van de hooge Justitie-Kamer deser Provintie, en de casus, in 't gearresteerde Ommelander Landt-recht geëxprimeert, en 't geen albereyts door diversche Verdragen, Conventien, en by verscheyde Staetse Resolutien, als mede haer Hoogh Mog: Decisien tusschen Stadt ende Lande, vast gestelt en afgedaen is.

Dese Deductie wiert in 't korte met den Druck gemeen gemaeckt / die wy hier hebben gestelt / soo om dat de geschillen daer in / van de kant van Groeningen zijn verhaeldt / als om dat sy daer nevens hare redenen hebben gevoegt / waerom zy vermeynden de voorgaende Uytspraeck niet en konden opvolgen; en om de rechtmatigheyt van haer Proceduren tegens Joncker Rengers / als het fondament van de geschillen zijnde / te doen blijcken / was daer by gedaen een groot Sommier Verhael van 't gepasseerde, voor-gevallen in de Examinibus van Joncker Rengers voorsz. Wy sullen van 't gelijck of ongelijck niet oordeelen / maer men sal in 't vervolgh konnen sien / wat haer Hoogh Mog: daer omtrent hebben belieft te resolveren.

Tegens de voorsz. Deductie is by de Ommelanden / voor soo veel my bekent is / met geen Tegen-Deductie / op hare Naem / geantwoort / maer wel met verscheyde Memorien aen haer Hoogh Mog: getoont het ongelijck / dat zy oordeelden / dat haer van die van Groeningen / in de Persoon van Joncker Rengers voorsz. was aengedaen: Alleen is een Boeckje / onder de naem van Kort Verhael, in 't licht gekomen / waer in dese saecke / in faveur van de Ommelanden / wert voorgestelt; en op dat den Leser van beyde kanten eenigsints soude mogen geinformeert zijn / sullen wy 't voornaemste van 't gemelde Verhael hier stellen.

Voor eerst werdt geposeert, als een vaste gront, dat alle Vergaderingen over 's Landts Affaires vry en secuur, in Goedt en Bloedt, moeten wesen, voor alle die als Gedeputeerden daer op sullen verschynen; en dat het selve speciael binnen Groeningen soo altijt is gepractiseert geweest, tot 'er tijdt toe, dat den Vyant op den 17 Augusti 1672 de voorsz. Stadt hadde verlaten, als wanneer Borgermeesteren en Regeerders der meergemelde Stadt, daegs na den aftocht, den meergemelden Joncker Osebrant Jan Rengers, Heer van Slochteren, tegens aller Volckeren Recht, en de voorsz. Privilegie, hadden doen apprehenderen, soo als de selve persoonelijck was komende uyt de Vergaderinge van de Heeren Gecommitteerde Staten; en ten selven dage insgelijckx den Heer Hendrick Piccart, jegenwoordigh Raet en Pensionaris der voorsz. Ommelanden: welcke men, om

van crimen læsæ Majestatis te konnen beschuldigen, te laste hadde geleyt, dat zy met den Coningh van Vranckrijck en den Bisschop van Munster hadden gecorrespondeert tegens de hoogheydt, welvaren en securiteyt van den Staet; daer toe nochtans geen bewys by haer in handen zijnde, den laetste, na 30 Weecken Gevangenis, weder hadden ontslagen, en den voorsz. Jr. Rengers tot de Doodt niet derven sententieren; dienthalven dan tot absolutie hadde behooren geprocedeert te werden, waerom die van de Ommelanden Jaer en Dagh hadden aengehouden, en niet te recht konnende geraken, haer Addres aen haer Hoogh Mog: moeten nemen, voor wien zy, self met die van de Stadt, ten overstaen ende bywesen van sijn Hoogheyt, in Conferentie waren geweest, maer van de hardigheydt van de gemelde Borgermeesteren ende Regeerders niet hadden konnen verwerven, niet tegenstaende alle de gedane minnelijcke intercessien en voorslagen, vermits na geen redelijckheydt hadden geluystert, als pretenderende een Souverainiteyt, die sonder tegenseggen met ongerechtigheyt soude mogen zijn vervult: Waerom dan sijn Hoogheyt en de Heeren Gedeputeerden, die tot Groeningen waren gekomen, na dat zy Partyen op nieu hadden gehoort, genoodsaeckt waren geweest, tot welstant van de Unie en dier Provintie, de Uytspraeck te doen, die hier vooren gestelt is: tot welcke, hoewel daer in niet als gerechtigheyt, billickheyt ende sachtmoedigheydt resideerde, echter Borgermeesteren ende Regeerders, als te veel Plaets gevende aen haer aengevangen tyranny en passien, niet en hadden willen verstaen, noch tot noch toe obedieren, omme geen schijn te toonen van qualijck gedaen te hebben: Behelssende het selve Boeckje noch een verhael van het ongelijck, dat die van Groeningen haren Ontfanger Generael Cornelis van Royen souden hebben aen-gedaen; en dan eyndelijck, dat de selve haer outrecuidance ende hartneckigheyt hadden betoont tegens den Persoon van sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangie, haren Capiteyn Generael, in het niet willen obedieren van de Patenten, gegeven aen 4 Regimenten, gelegen binnen haer Territoir, schoon de Ommelanden haer daer toe wilvaerdigh hadden betoondt, en alsoo oorsake waren van alle de onheylen, die de Provintie waeren overgekomen, of noch mochten overkomen.

Naderhandt heeft den Heer Piccart/ wanneer beyde Partyen voor haere Hoogh Mog: in den Hage naeder waeren beschepden/ een Manifest uytgegeven/ waer in de sake van den Heer Rengers in 't lange heeft verhandelt; ende daer achter bygevoeght/ om te betonen/ dat de Decisien tusschen de Stadt en haer stonden ter Decisie van haer Hoogh Mog: volgens het 5 Artijckel van de overgave van de meergemelde Stadt/ in de voorgaende Deductie gemelt/en daer die van de gedachte Stadt haer bysonder tegens scheenen te kanten/ 't geene volgt:

Ick soude hier verder konnen uytweyden, indien ick niet dacht den goeden Leser te fatigueren; het is evenwel van nooden, dat ick hier noch een woordt by voegh, om te doen sien, dat men van alle tyden dickwils geapprehendeert heeft de onstantvastigheyt en wreetheyt van die van Groeningen tegen die van de Ommelanden.

Die geen, die een weynigh in de Historien geverseert zijn, hebben sekerlijck wel

wel geremarqueert, dat de Magistraet van de geseyde Stadt altijt getracht heeft de Privilegien van de Ommelanden te verkorten, ende dat zy de selve dickwils tot facheuse extremiteyten gedrongen heeft. Men soude sig sonder schrick niet konnen in gedachten roepen dat van 't Jaer 1577, gelijck als de voorseyde Stadt niet in de Unie getreden is als door kracht van de Wapenen van den Staet, en die vau de Ommelanden, de welcke, hebbende een rechtvaerdige vrees, van niet te sullen konnen leven in sulck een goede harmonie en intelligentie, als zy wel wilden, met een Natie, daer zy soo meenigmael het imperieuse humeur van gevoelt hadden, soo hebben zy mutuel in de Artikelen van de Capitulatie doen insereren, dat de differenten, die souden konnen voorvallen tusschen de Stadt en de Ommelanden, gedecideert moeten werden door de Heeren Staten Generael van de Geunieerde Provincien, de welcke, uyt kracht van het 5 Artikel van dese Capitulatie, zedert de tijdt van de reductie van de Stadt tot nu toe, de eenige Arbiters en competente Rechters geweest zijn van al haer verschillen en dissenssien.

Het is verwonderens waerdigh te sien hoe dat die van Groeningen tegenwoordigh het contrary durven staende houden, en de experientie van soo veel gepasseerde divisien ontkennen, daer de Heeren Staten Generael, of de Heeren haer Gedeputeerden de Sententien van geprononcieert hebben, gelijck als het geschiet is in de Jaren hier onder aengeteeckent.

In het Jaer 1599 den 8 Maert. 1660 den 10 April. 1662 den 29 November. 1663 den 12, 13, 14 January. 1667 den 30 Augusti. 1610 den 4 December. 1615 den 15 en 20 July. 1628 den 17 Juny en 19 December. 1640 den 24 July. 1645 den 23 en 30 January. Noch in het selve Jaer den 25 February en 26 April. 1649 den 7 Augusti. 1650 den 23 February.

Voorts hebben die van de Ommelanden op den 8 April onder andere eene Memorie aen haer Hoogh Mog: gepresenteert / waer in / nevens een repetitie van de Differenten / en aenwijsinge van 't ongelijck / dat die van Groeningen hadden / in 't niet willen op-volgen van de Uytspraeck / by haer Hoogh Mog. Gedeputeerden gedaen / zeyden te vertrouwen / dat het haer Hoog Mo: geliefste soude zijn / in conformiteyt van de geswooren Unie / als de fondamentele Wet van desen Staet / de goede handt daer aen te houden / ten eynde zy souden mogen genieten het effect van 't Recht haerer Hoogh Mog: Sententie en Mandament Pœnael / volgens 't welcke zy pretendeerden: Dat Joncker Jan Rengers, Heere tot Slochteren, aenstonts kosteloos en schadeloos soude werden ontslagen. 2. Dat de Stadt vervallen was van 't halve gesagh der Provintie, soo dat de Ommelanden drie Stemmen tegens de Stadt een soude hebben. 3. Item de helft van alle Geestelijcke Goederen. 4. Dat de Ommelanden, in plaets van de Stadt, de nominatie souden doen van de vijf Hooft-mannen. 5. Dat de Ommelanden voortaen vry souden mogen handelen, koopen en verkoopen, sonder het Stapelrecht tot Groeningen subject te zijn. 6. Dat men in de Ommelanden vry soude mogen brouwen. 7. Dat de Ommelanden souden voorsitten, voorstemmen, voorschryven en voorzegelen. 8. Dat de principaelste Autheurs van dese onrust sou-

souden gestraft worden. 9. Dat 'er Appel, soo wel in 't Crimineel als Civil, soude vallen van de Raets Sententien. 10. Dat het Stadts Recht, als het Lant-recht, soude werden gedruckt. 11. Dat de Ommelander Ingesetenen met geen swaerder Gerichtskosten als die van de Stadt souden worden beswaert. 12. Dat de Stadt de Verpondinge over de Huysen soude moeten introduceren. 13. Dat de Boonen van de Keur der Magistraet aen den Heer Stadthouder ofte haer Hoogh Mog. behoorde gebracht te werden. 14. Dat de Gilden binnen Groeningen weder in 't Bewint van de Regeeringe behoorden gestelt te worden. 15. Dat die van Groeningen souden moeten sorge dragen, dat die van de Ommelanden geen leet binnen hare Stadt geschiede. 16. Dat die van de Stadt uyt alle Collegien, Ampten, Employen en Commissien souden werden geset: en eyndelijck ten 17. Dat de Ommelanden in de plaets van een achtste part in de Verpondinge een tweede part souden toegestaen werden.

Maer de Heeren Borgermeesteren en Raedt der Stadt Groeningen geheel van een ander gevoelen zijnde / hebben by Missive aen haer Hoogh Mog: nochmaels geprotesteert / van het ongelijck, haer aengedaen, daer mede, dat men hare Deductie van Reden niet goet gevonden had te lesen, verklarende als noch, sich niet te konnen gedragen aen de gedane Uytspraeck, als meynende, dat noch de Heeren haer Hoogh Mog: Gedeputeerden, noch oock haer Hoogh Mo: selfs, bevoeght waren, om alsoo tegens haer te procederen, sonder kennisse van haer Heeren Committenten de Heeren Staten in de respective Provintien, werwaerts zy zeyden haer genootsaeckt te vinden, om te doen eene Besendinge, gelijck dan oock op den 30 Maert, stilo loci, Ses Stadts Heeren gecommitteert wierden, om drie en drie te gaen, d'eene na drie van de Provintien, en de andere na de andere drie.

De Gedeputeerden / die na Vrieslant zijn getrocken / hebben den 27 April / oude stijl / aldaer Audientie by de Heeren Staten gehad / en aldaer de volgende Resolutie geobtineert:

Provinciael Advijs, of Resolutie van de Ed: Mog: Heeren Staten van Vrieslant van den 28 April, Ouden-stijl, raeckende de Differenten tusschen de Stadt Groeningen ende de Ommelanden.

DE Staten van Vrieslandt gehoort hebbende de Propositie by de Heeren Gecommitteerde wegens de Stadt Groningen op den 27 deses in volle Vergaderinge gedaen, en vervolgens by geschrifte overgelevert, raeckende den oorspronck en de nature van de Differenten, tusschen beyde de Leden van Provintie van Stad en Lande geresen, met den gevolge en aenkleve van dien, hebbende na voorgaende serieuse deliberatie goet gevonden te verklaren, sulckx doende mits desen, dat, nademael tusschen dese Provincie, en die van Stadt en Lande, so ten respecte van de nabuurschap, als gemeene interessen, altoos een particuliere vrientschap ende correspondentie heeft geintercedeert, haer Ed: Mog: met groote smerte en bekommeringe hebben vernomen het ontstaen van de voorsz. Differenten: Ende nademael uyt het continueren en foveren van dien, by dese perplexe toestant van tyden en saecken, niet als het uytterste ongemack en gevaer, so voor de selve Pro-

vintie

vintie in 't particulier, als by reflexie voor den Staet te apprehenderen en te verwachten is, ſoo hadden haer Ed: Mog: oock van herten gaern geſien en gedeſidereert, dat de domeſticque Verſchillen in hare ongeluckige geboorte verſmoort hadden mogen werden, of immers ſoo verre niet waren geavanceert en voort gekropen, dat ſy haer buyten de limiten van hare Provintie ſouden hebben verſpreyt; het welcke haer Ed: Mog: meynen dat bequamelijck hadde konnen geſchieden, ingevalle de vereeninge van beyde de ſtrydende Leden, in conformité van haer Ed: Mog: continuele remonſtrantien ter Generaliteyt, door de goede officien en minnelijcke interpoſitie van de Heere Stadhouder van de ſelve Provintie, alvoorens getenteert hadde mogen werden, gelijck voor deſen in gelijcke occaſien meermalen met ſucces is geſchiet, en het 9 Articul van de Unie van Utrecht genoegſaem dicteert en aen de hant geeft.

Edoch alſoo het haer Hoog Mog: belieft heeft deſe viam Concordiæ, niet tegenſtaende haer Ed: Mog: menigvuldige verſoecken en pourſuites, t'eenemael te preteriëren en over te ſtappen, ſoo meynen haer Ed: Mog: over ſulckx niet alleen goede reden en oorſaecke gehad te hebben, om der ſelver op gevolgde Beſendinge na de Provintie van Stadt en Lande te disaggreëren, maer hebben haer oock genoceſſiteert gevonden de Heer, wegens deſe Provintie tot de ſelve Beſendinge gedeſtineert, by ſpeciale Reſolutie en Aenſchryvens te laſten, dat hy ſigh van het bekleden van dien ſoude hebben te onthouden.

En heeft vervolgens de uytſlagh en ervarentheyt geleert, dat door de ſelve Beſendinge de diſſentien en tweeſpaltigheden in de Regeeringe tot noch toe niet geneſen, noch de gewenſchte harmonie en eendracht onder de ſtrydende Leden vernieut heeft konnen werden, niet tegenſtaende verſcheydene Conferentien en debatten daer over zijn gevallen en verwiſſelt, en dat eyndelijck een Project of Expedient van vereeninge is uytgevonden, en Partyen hinc inde voorgehouden.

En nademael in het ſelve Expedient of Project eenige termen en ſaecken van ſeer tedere ſpeculatie en dangereuſe conſequentie komen te influëren, ſoo vinden haer Ed: Mog: haer mits deſen verplicht, de Heeren wegens deſe Provintie ter Vergaderinge van hare Hoog Mog: occuperende, te laſten, gelijck de ſelve gelaſt werden mits deſen, het voorſz. Expedient, en namentlijck de middelen van nadruck daer by vervat, buyten effect en executie te helpen houden.

Doch ingevalle de executie daer af by de Heeren Gedeputeerde van de andere Provintien mochten werden door-gedrongen, het welcke haer Ed: Mog: echter willen verhopen en vertrouwen dat niet ſal geſchieden, ſo verklaren haer Ed: Mog: by deſen, dat ſy de hant daer aen niet gedencken te houden, maer als getrouwe Bontgenoten de Stadt en een yder ſullen helpen maintineren by de Privilegien en Gerechtigheden, haer volgens de Unie competerende, gelijck den Staet oock uyt kracht van de Unie daer toe gehouden is, en haer Hoog Mog: niet bevoegt en zijn by deciſie contrarie, of anderſints te diſponeren: zijnde de Heeren Staten van Hollandt van het ſelve advys mede geweeſt, breeder te ſien uyt der ſelver Reſolutie van den 16 Mey 1646.

Ende ten eynde de gemeene ſaecke door het ſtremmen van Regeeringe, en het ſtille ſtaen van de Finantien in meer-hoog-gemelte Provintie, geen wyder preju-

ditie en intereſt kome te lyden, ſoo ſouden haer Ed: Mog: van ſentiment zijn, dat de Provinciale Regeeringe aldaer, door interpoſitie van de hoogh-gemelte Heer Stadhouder, ten ſpoedigſten wederom op den ouden voet wierde beſtelt, ende het gemeene nut om een particuliere ſaecke niet langer geſchort en opgehouden, te meer, dewijl de Stadt Groeningen in haer concept van ſeçuriteyt ſoo verre niet komt te deviëren van 't Project, by de Heeren haer Hoog Mog: Gedeputeerden opgeſtelt, ofte het Lit van de Ommelanden ſoude hare Staetſe Vergaderinge daer op wel vryelijck mogen hervatten en aenſtellen. Aldus gearreſteert op het Lantſchaps Huys den 28 April 1677.

Voor Ooſtergoo. *Voor Weſtergoo.*
Voor de Zevenwolden. *Voor de Steden.*

J. D. SCHESPER.

Terwijl deſe ſaecke alſoo tot groote langhwijligheydt ſcheen te loopen/ heeft ſijn Hoogheydt deſe onderſtaende Miſſive / uyt het Leger tot Loockeren/ aen haer Hoogh Mog: geſonden:

Miſſive van Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, aen haer Hoog Mogende de Heeren Staten Generael.

HOOGE MOGENDE HEEREN. Het doet ons van herten leet, dat wy nu by de twee Jaren de Provintie van Stadt en Lande hebben moeten ſien in ſtaet, om aen de gemeene Unie niet alleen geene hulpe of aſſiſtentie te konnen brengen, maer oock om te verhinderen, dat de Conſenten by d'andere Provintien gedragen, tot onderhouding van de Militie en verval van de Generaliteyts Laſten, ordentelijcker wyſe niet en hebben konnen werden gebracht tot concluſie; en dat de middelen en expedienten die eerſt door hare Hoog Mog: en daer na door de Heeren Gedeputeerden van hare Hoog Mog: en ons voorgeſlagen en beraemt zijn geweeſt, om de twee Leden van de hoog-gemelde Provintie onder benefitie van dien by den anderen te doen vergaderen, niet alleen van geen effect zijn geweeſt, maer by de Heeren Burgermeeſteren en Raedt der Stadt Groeningen ſoodanigh zijn gerejecteert, dat het laetſte Expedient by gemelde Heeren uw Hoog Mog: Gedeputeerden en ons beraemt, ſchoon het by uw Hoog Mog: is geapprobeert, by gemelde Heeren Burgermeeſteren en Raet wert gedecrieert als een notoire infractie van hare Privilegien en Gerechtigheden van de voorſz. Stadt, een uſurpatie die men onrechtmatiger wyſe aen ſigh ſoude hebben getrocken, en een middel waer door belet ſoude weſen het beſtellen van de Provinciale Regeering, op dat de gemelte Heeren Burgermeeſteren ende Raedt door Beſendingh aen de Heeren Staten van de reſpective Provintien en de Leden van dien, daer over klagen, en by de ſelve redres daer over verſoecken. Wy en ſullen ons op de forme en ordre, die in deſen wordt gebruyckt, noch op de materie ten principalen niet verder inlaten, als alleen dat wy gelooven dat het uw Hoogh Mog. niet vreemt ſal voorkomen, dat het ons ſeer ſmerten moet, niet door particuliere Perſoonen, maer door een aenſienlijck Lidt van een van de Leden van de Unie, by alle andere Bontgenoten en de particuliere Leden van yder Provintie te worden gedecrieert,

crieert, even of wy die geene waren, die noch op Privilegien noch op Voorrechten van de Leden reflexie hadden, daer wy nochtans niet ontſien voor de vryheyt en conſervatie van de Landen ons Lijf en Leven genegentlijck te exponeren, en daer men onder allerhande pretexten ons deſtitueert van de Militie van de gemene Unie, die over de Provincie van Stadt en Lande ſtaet gerepartieert, en geen kleen renfort aen 't gemeen Lichaem van de ſelve Militie konde bybrengen, en ſulckx liever ſiet dat men onbequaem blijft om aen de groote macht van de Vyant te konnen reſiſteren, en dat die ſijn progreſſen voortſetten magh, dan dat men of ſoude nageven omtrent eenige particuliere ſinlijckheden, onſes oordeels ſeer ongefondeert, of daer over trachten in minnelijckheydt te komen, om ons, indien ongelijck ſouden mogen hebben, daer van 't ſelve aen te wyſen. Wy meynen omtrent het beramen van 't voorſz. Expedient ons niet anders te hebben gedragen als wy in een goet gemoet ſchuldigh zijn geweeſt, want wat konnen wy anders doen, daer de Heeren van de Ommelanden klagen, dat de gemelde Heeren Burgermeeſteren ende Raedt haer evidentelijck hadden verongelijckt in het ſaiſeren van den Perſoon van Oſebrant.... Rengers, komende van het waernemen van een Provinciale Commiſſie, daer toe hy van gemelte Heeren van de Ommelanden was gecommitteert, en tot het waernemen van de welcke hy expreſſelijck was geroepen, dat zy ſoo doende binnen de voorſz. Stadt geen veyligheyt hadden voor haer Perſoonen, als de ſelve den Lantdagh of Provinciale Commiſſien mochten waernemen, en dat zy daerom ons opentlijck obteſteerden, dat zy binnen Groeningen voornoemt niet konden noch ſouden compareren om de Regeeringh waer te nemen, ſoo lange zy dien aengaende geen ſecuriteyt voor het toekomende en volkomen ſatisfactie over het gepaſſeerde hadden, en daer de gemelde Heeren Burgermeeſteren en Raet het geven van die veyligheyt niet konden conſenteren, maer die alleen wilden gereſtringeert en gebracht hebben tot ſoodanige termen, waer door de ſelve veyligheyt in der daet en waerheyt t'elckens konde werden geeludeert, dan te verklaren dat de Perſoonen ten Lantdage comparerende of eenige Provinciale Commiſſie binnen de voorſz. Stadt Groeningen waernemende, niet ſtaende onder de judicature van de gemelte Heeren Burgermeeſteren ende Raet, ten waere de ſelve wierden gevonden in flagranti delicto, ofte op de heete daet wierden vervolgt: ende dat wy op het tweede punt van de voorſz. ſatisfactie reſolveerden, dat de voornoemde Rengers uyt ſijn confinement in een van de gevangeniſſen van de voorſz. Stadt ſoude worden geconfineert in de Heerlijckheyt van Slochteren, tot dat of by de Heeren Staten van Stadt en Lande, of by haer Hoogh Mog. anders ſoude weſen verſtaen, daer die geene, die ſijn Rechteren waren geweeſt, by haer Sententie ſelf ſeyden, dat hy het crimen van de verraderye hertneckelijck, en oock ſelfs wanneer hy daer over gepynigt was, hadde ontkent, en zy tegens hem by die haer voorſz. Sententie niet hadden durven procederen tot dootſtraffe, die anders na Rechten tot ſulcken miſdaet ſoude hebben geſtaen; en ſekerlijck wy meynen dat men ons wel anders beſchuldight ſoude hebben van de veyligheydt van de Staets Vergaderingen aen het waernemen van de Provinciale Commiſſien te hebben gevioleert, indien wy door het beramen van Expedienten oorſaeck of aenleydinge hadden gegeven, om in twijffel te konnen

 trec-

trecken de securiteyt van die geenen, die de voorsz. Vergadering composeren en de voorsz. Commissien waernemen, en dat die geene die aen haer mede-Leden, over de welcke sy noch macht noch gesagh hebben of pretenderen konnen, weygeren een veyligheyt die haer indisputabel competeert, oorsaeck zijn van alle disordres en confusien, die door het niet waernemen van de Regeringe ontstaen. Wy hebben het geluck gehad, dat dese onse opinie by alle de Heeren uw Hoog Mo: Gedeputeerden mede eenpariglijck voor goet gekent, en dat uw Ho: Mo:die selfs hebben geaggreëert,en het sal voor ons genoeg wesen,dat alle de werelt gesien sal hebben, dat wy het achten te zijn een poinct van de rechte Vryheyt, wanneer de Leden van de Staetse Vergaderinge aldaer kunnen verschijnen, sonder eenige vreese of scrupule, en sonder eenige omsicht van door andere, andersints incompetente Rechteren, achterhaelt of gedetineert te konnen werden: En 't sal ons even veel zijn wat u Hoog Mog: of de gesamentlijcke Bontgenoten daer op verder sullen goet vinden, wanneer van de voorsz. saecke maer een af komst wert gemaeckt; indien de Heeren van de Ommelanden, seeckerlijck de Jurisdictie der voorsz. Stadt niet subject, konnen goet vinden sonder eenige securiteyt of veyligheyt te hebben,haer aen de discretie van de gem.HeerenBurgermeesteren enRaet over te geven; of indien de gesamentlijcke Bontgenoten verstaen, dat sy haer dat goetduncken onderwerpen moeten: wy sullen acquiesceren en ons daer mede troosten, dat wy gemeynt hebbende,dat gemelde Heeren van de Ommelanden so wel waren gefondeert, om in haer Vryheden gemaintineert, en niet gesubjecteert te werden aen gemelde Burgermeesteren en Raet, als de gemelte Heeren Burgermeesteren niet konnen werden gesubjecteert aen de gemelte Heeren van de Ommelanden,daer in verstaen te zijn geabuseert geweest; maer wy meynen,in 't welnemen van haer Hoog Mog:, dat van die voorsz. saecke een af komst moet werden gemaeckt, konnende die gemeyne Unie niet lyden de disordre, die door het ophouden van de voorsz. Militie, als van de Consenten van de Unie, en het niet voldoen der Crediteuren in andere Provintien woonachtig, en daer over aen haer Hoog Mog: meer dan eens is geklaegt, komt t'ontstaen, en dagelijckx vermeerderen sal,en dat haer Hoog Mog: daerom in goeden gemoede genootsaeckt zijn daer van een eynde te maecken ter eenre of ter andere syde. Wy sullen ons dan hier toe verlaten. In 't Leger te Loockeren den 22 Mey 1677.

Was onderteyckent,

G. PRINCE D'ORANGE.

Maer na haer Hoogh Mog: den 1 Junij eyndelingh Resolutie hebben genomen / over de nu genoegh bewuste differenten en geschillen tusschen de Stadt ende de Ommelanden / waer by gesept wiert: Dat by haer Hoogh Mog. in achtinge zijnde genomen, dat het aen de Heeren van de Ommelanden niet te vergen was, de Staets Vergaderinge van de Provintie te moeten houden in een Plaetse, daer de selve niet souden hebben haer volkomen liberteyt ende vryheyt, acces en reces, om sonder verhinderingh te konnen komen en wederkeeren, maer subject gemaeckt konnen worden de Jurisdictie en Judicature van de Heeren Burgermeesteren ende Raet der voorsz. Stadt, soo wanneer het de selve maer sou-

ſouden gelieven, onder voorgeven van eenigh delict of miſdaet, van te voren geperpetreert, tegens haer te procederen: Dat de gemelde Heeren Burgermeeſteren en Raet, perſiſterende van niet te willen naerkomen het Expedient, by ſijne Hoogheyt ende haer Hoogh Mog. Gedeputeerden beraemt, en by haer Hoogh Mog. geaggreëert, alleen oorſaeck waren, dat de Regeeringe binnen de voorſz. Provintie niet en wiert beſtelt, en onbequaem bleef, om aen de Unie te konnen preſteren dat geene, 't welck ten beſten en tot defentie van den Staet wierde gerequireert: dat hare Hoogh Mog. aen de eene zyde niet konnende reſolveren tot harde en ſtercke middelen, door de welcke gemelde Borgermeeſteren en Raedt tot het naerkomen van het voorſz. Expedient ſouden konnen werden geneceſſiteert: en aen de andere zyde oock meynende onverantwoordelijck te zijn, dat de Heeren van de Ommelanden, genegen weſende het hare, ten beſten van den Staet te contribueren, door gemelde Burgermeeſteren en Raet, met het weygeren van het voorſz. Expedient na te komen, onmachtigh wierden gehouden, om die hare goede intentie te effectueren, ſoo hadden haer Hoogh Mog. goet gevonden ende verſtaen, dat de Burgermeeſteren ende Raet in Groeningen binnen de tijt van 14 dagen als noch ſouden nakomen het voorſz. expedient, ſonder van des te doen in gebreecke te blyven, of dat by ontſtenteniſſe van dien de Heeren van de Ommelanden de Regeeringe in en over de voorſz. Ommelanden, ſoo in Politie, Finantie als Juſtitie, ſeparatelijck en alleen ſoodanigh ſouden mogen beſtellen, als de ſelve ten meeſten dienſte van de voorſz. Ommelanden ſouden oordeelen te behooren: vervolgens op den ophef van de gemeene middelen, in de ſelve Ommelanden in ſwangh zijnde, de gerequireerde ordres ſtellen; die vermeerderen en verbeteren, nieuwe middelen inwilligen, de in-gewillighde laten invorderen en executeren, daer toe de noodige Ontfangers ende Adminiſtrateurs aenſtellen, ende verders doen wat tot het beleydt van een goede Regeeringe in de voorſz. Ommelanden gerequireert en nodigh ſoude weſen: mits ordre ſtellende, dat twee Maenden Solts aen de Militie te Velde, op de Provintie van Groeningen gerepartieert, en een Jaer Renten aen de Buytenlandtſe Crediteuren ſoude werden betaelt. Dat wyders aen de gemelde Heeren Burgermeeſteren en Raedt in Groeningen ſoude werden geſchreven, aen de Heeren van de Ommelanden in 't geene voorſz. is geen hinder, turbel ofte letſel toe te brengen, directelijck of indirectelijk, in eeniger manieren, en dat haer voorts ſoude werden geinterdiceert, haer met de Ommelander Regeeringe, 't zy directelijck of indirectelijck, te bemoeyen. Dat mede aen den Furſt van Naſſauw, Stadthouder van de voorſz. Provintie, ſoude werden geſchreven, aen de Heeren van de Ommelanden, in het executeren van dien, de behulpſame hant te bieden, ende alle infractien, die daer tegens ſouden mogen werden ondernomen, te weeren.

Die van Groeningen deſe Reſolutie hebbende ontfangen / hebben daer op een naeder Proteſt / by forme van een Miſſive / in dato den 9. 19 Junij / aen haer Hoogh Mog: geſonden / waer in haer voorſt eerſt beklaeghden: Dat zy wierden ten toon geſtelt, als of zy het vry acces en reces hadden geweygert; daer van zy het contrarie ſuſtineerden, ſonder het ſelve krachteloos of illuſoir te hebben gemaeckt, door weygeringe van alle Delinquenten, ten zy de ſelve op de

heete daet gegrepen of vervolght worden, vryheydt ende immuniteyt, tegens de Rechten en Wetten van den Lande, toe te ſtaen, alſoo anders haere Stadt tot een ſchuylhoeck en ſpeloncke van Boosdoenders ſouden maken, onder pretext van de Lant-dagen, of Playdoyen voor de Hooftmannen Kamer, waer te nemen; klagende nochmaels, dat men hare hier voor-geſtelde Deductie niet en hadde geleſen, als waer in zy vermeynden de rechtvaerdigheydt van hare ſake klaer getoont te hebben; ſuſtinerende voorts, dat haer Hoogh Mog. nae recht noch reden geſchapen waren, om haer met eenige harde en ſtercke middelen te dreygen, of by non-paritie van het bewuſte Expedient binnen 14 Dagen, de Heeren van de Ommelanden te authoriſeren, van haer af te ſcheuren, en een ſeparate Regeeringe op te rechten, als oordeelende dat te ſtryden tegens de Vryheyt, Hoog Geſag en Souverainiteyt van hare Provintie, welcke zy verſtonden, dat niet geſepareert mochte, noch oock niet den Heer Stadthouder daer over aen-geſchreven werden, om, tegens ſijn beſwooren Inſtructie, die van de Ommelanden daer toe de behulpſame handt te bieden, preſenterende als noch, door een minnelijck Accoort, ten overſtaen van den Heer Stadthouder, of volgens de voet by de Unie beraemt, te laten afdoen de differenten, die 'er mochten weſen: ende eyndelijck, ſoo tegens hare aen-preſentatien, &c. uyt de voorſz. ſeparate Regeeringe, eenige inconvenienten of onheylen mochten ontſtaen, verklaerden zy voor al de Wereldt, daer van vry en onſchuldigh te willen zijn; en indien haer Hoog Mog. ſtercker middelen tegens haer wilden gebruycken, zeyden zy, dat zy op Godt en hare rechtvaerdige ſaeck, de geſamentlijcke Bontgenoten, en behoorlijcke middelen van hare verdedigingh wilden vertrouwen, en 't uytterſte verwachten, liever als haer van haer Privilegien laten beroven.

Na deſe heeft ſijn Furſtelijcke Doorl. deſe onderſtaende Miſſive aen haer Hoogh Mog: geſonden:

Miſſive van ſijne Furſtel. Doorl: den Heere Stadthouder van Vrieſlant, &c. aen haer Hoog Mogende de Heeren Staten Generael.

HOOGE MOGENDE HEEREN. De beyde Brieven van u Hoog Mog:, d'eene van den 31 Mey, de ander van den 1 Juny laetſtleden, hebben wy met alle behoorlijck reſpect geleſen en rypelijck overwogen, de eene marche van onſe Regiment, mitsgaders alle Troupes in Vrieſlant Guarniſoen houdende; d'andere de afgeſonderde Vergaderinge van het eene Lit van deſe Provintie betreffende: Wy konnen in alle oprechtigheyt betuygen, dat wy een louabile ambitie ſtellen in het betoonen van alle mogelijck reſpect en onderdanigheyt aen d'Illuſtre Vergaderinge van u Hoog Mog:, doch bidden ſeer gedienſtelijck, dat wy, onder het wel-nemen van u Hoog Mog:, in alle candeur, na langdurigh en bekommerlijck overlegh, u Hoog Mog: laten toekomen de intime gedachten en ſwarigheden, die wy by ons ſelven bevinden omtrent deſe beyde Miſſiven, ſo in opſicht van der ſelver reflexie op malkander, als van den inhout van yder der ſelver in het byſonder.

Alſoo wy op het eerſte onſe gedachten lieten gaen, ſoo konden wy de ſelve ſoodanigh niet conciliëren, of wy ſcheenen, hoe wy ons oock comporteerden, geculpeert te ſullen werden, van te hebben gedaen tegens d'intentie van u Hoog Mog:; een

een ſaecke waer van wy ons gemoed ſoo verre vinden geëloigneért, als wy ons verplicht houden te ſoecken het welvaren van de Republijcq, voor welckers Vryheyt en luyſter wy, na het exempel van onſe Voor-Ouderen, noyt ons leven ſullen te dierbaer achten. In de eerſte Miſſive ſeggen u Hoog Mog: ſeer vriendelijck en ernſtelijck te verſoecken, dat wy eyndelijck eenmael ſodane ordres willen ſtellen, dat niet alleen het Regiment van wylen den Luyt. Generael Rabenhaubt met alle ſijne onderhebbende Compagnien, maer oock alle de verdere Militie in de Provintie van Vrieſlandt Guarniſoen houdende, ten ſpoedigſten, ſonder eenig langer uytſtel, ingevolge van ſijn Hoogheyts Patent, na haer Rendevous mogen marcheren: En in de andere, dat wy de Heeren van de Ommelanden in het executeren van 't geene, daer toe u Hoog Mog: gelieft de welgemelte Heeren te authoriſeren, de behulpſame hant te willen bieden, en alle infractie,die daer tegens ſoude mogen werden ondernomen, weeren: welcke laetſte uw Hoog Mog: na der ſelver wijsheyt ſeer wel ſien, dat ons door velerley toevallen hadde konnen werden onmogelijck gemaeckt, indien wy het eerſte waren nagekomen: want wat middelen ſouden ons overigh zijn, alle infractien te weeren, indien wy na uw Hoog Mog: begeerte, ſonder uytſtel, niet alleen dat ons gegevene Regiment, maer oock alle de verdere Militie in de Provintie van Vrieſlant Guarniſoen houdende, hadde doen marcheren na de Rendevous, by ſijne Hoogheyt den Heere Prince van Orangie aengeweſen? De goede Burgerye van Groeningen, behalven dat ſigh de ſelve niet ſoude verplicht houden onſe Beveelen, ter executie van ſoodane ordres van uw Hoog Mog:, te pareren; ſoo is de ſelve gants niet van die inclinatie, dat daer toe de hant ſouden leenen, zijnde van dat algemeene gevoelen, dat ſoodane afgeſonderde Ommelander Vergaderinge en Regeeringe hare Stadt en der ſelver Voorrechten en Privilegien ſeer nadeeligh is, 't welck ſy oock minder konnen verſmerten, wyl zy door haer dapperheyt in het defenderen van hare Stadt, en by gevolge van den gantſchen Staet, meenen verdient te hebben, dat de ſelve veel eer grooter en meerder Privilegien, indien mogelijck, behoorde te ontfangen, dan dat ſy door de Bontgenooten in haer recht eenighſints ſouden werden bekort; even als of hare kloeckmoedigheydt, boven de andere, haer tot een object van miſnoegen hadde doen werden; dies wy geen geringe reden hadden, om te denken, dat uw Hoogh Mog. laetſte Reſolutie ons diſpenſeerde van die geene, die te voren genomen was, inſonderheydt dewijl wy door het nakomen van de eerſte ons in ſtaet van onmogelijckheyt ſouden geſtelt hebben, om de tweede na behoren te obedieren, als werdende buyten twijffel de Militie gerequireert, om alle infractien te weeren. Nopens de verdere inhout ſullen wy onder ſchuldige reverentie ſeggen, dat wy ons, ſoo op de gronden van den geheelen Staet in 't gemeen, als op die van de Provincien in het byſonder, en voor al van die, over de welcke ons het Stadthouder en Capiteyn Generaelſchap is toe-vertrout, met alle mogelijcke exactitude dagelijckx meer en meer informerende, omtrent die ſelve bevinden verſcheydene ſcrupulen, die wy ons door grondige onderrichtingen uyt de Wetten en ordres van de ſelve, indien mogelijck is, geerne ſullen laten benemen.

Uw Hoogh Mog: weten, hoe verre wy met Eede verplicht zijn, ons na onſe In-

Instructie te reguleren, en volgens de selve, soo in het eene als in het ander ampt, na te komen de ordres by de hoog-gemelde Provincien gegeven, ende in het bysonder hoe wy schuldigh staen te waken voor de vryheden ende gerechtigheden, mitsgaders de Souveraine Macht van de selve, en door yder in het hare, oock voor de Wetten en ordres by de selve in het geene haer competeert beraemt, sonder te gedogen dat by yemant eenige ingrepe daer in geschiede, veel min dat by ons iets soude werden gedaen, het welcke met recht voor soodane ingreep soude konnen gehouden worden. Wy vinden oversulckx niet weynigh bekommernisse in de aengeroerde eerste Missive van uw Hoogh Mog. van den 31 Mey, door dien uw Hoogh Mog: voor eerst begeeren, dat de Troupes sullen marcheren op 't Patent van den Heer Prince van Orangie, het welcke tot tweemael, ende alsoo in allen schijn niet sonder opmerckinge, in dese uw Hoog Mog. Missive gevonden wort, daer nochtans geen Troupes uyt dese Provintie mogen marcheren als op Patent, immers attache van ons, nevens de Heeren Gedeputeerde Staten, of by de selve alleen, in cas van onse absentie. Ten tweeden worden soo in de Patenten van de Heer Prince van Orange als in de Brieven van uw Hoog Mog: uytgedruckt de namen der Officieren, welcke met haer onderhebbende Troupes souden marcheren, daer volgens de Wetten geen Militie uyt de stemmende Provincien magh werden geleydt, als op Patenten met opene namen, te vollen door de Staten van yder Provintie of der selver geauthoriseerde. Ten derden is uw Hoog Mog. ernstelijck versoeck, dat niet alleen het gemelde Regiment, maer oock alle verdere Militie, in de nabuyrige Provincie Guarnisoen houdende, na de Rendevous soude marcheren; daer nochtans yder Provincie bevoegt is, seker getal van Militie, niet alleen tot besettinge van de Steden en Forten, nemaer oock tot assistentie van de Overheden, en het uytvoeren van haer politique beveelen, te behouden; zijnde niemant bevoegt, de selve te doen marcheren, selfs niet in tijdt van noot, soo langh de Staten van die Provintie of der selver geauthoriseerden geen expres consent daer toe hebben gedragen. Ten vierden geven uw Hoogh Mog: soo duydelijck te kennen, als of den dienst van den Lande door het niet marcheren van die Troupes al een tijt langh ware verachtert en noch merckelijck stont verachtert te worden, daer wy echter niet anders konnen oordeelen, of den dienst van den Lande vereyscht ten allerhooghsten, dat dese Stadt en de naestgelegen Provintie niet geheel van Militie werden ontbloot: in allen gevalle is by die geene, welcke buyten alle contentie toekomt oock te oordeelen, of niet tot uytvoeringe van haer politique beveelen, een seker getal van Militie gerequireert wort, of by der selver Geauthoriseerde, tot noch toe geopineert, ende verstaen sulckx ten dienste van den Lande wel oorbaer te zijn: En wat ons aengaet, wy protesteren boven alle dingen in desen de welstant van het gemeen oprechtelijck te beoogen. Dies wy van herten wenschen ende bidden uw Hoogh Mog. gelieven niet te dencken, dat hier door aen uw Hoogh Mog. illustre Vergaderinge reden gegeven wort, om hier over sich te beklagen, veel min op soodane middelen in desen bedocht te zijn, als uw Hoogh Mog: in de clausule van der selver Missive schijnen te beoogen. Uw Hoogh Mog. geven na der selver wijsheyt en gewoonelijcke equiteyt selver te oordeelen, of wy [illegible]oegt zijn in een poinct van soo tedere confideratie

ratie anders te doen, als de Wetten van den Staet, en van dese beyde Provincien in het bysonder mede brengen, en wy ingevolge van de selve, eedt en ampts halven verplicht zijn strickteliijck te observeren, en in dese Provincien doen observeren; oock of het ons te raden zy, het recht van haer Ed. Mog. te versuymen, en aen de selve reden te geven om te klagen, dat wy de rust en vrede, mitsgaders de hoogheyt en gerechtigheyt der selver in het nakomen van der selver ordres sodanigh niet en hadden in acht genomen, als wy geswooren hebben te willen doen. Wy weten niet, dat zedert de Instructie aen ons gegeven, soodanige veranderingen zijn voorgevallen, dat wy ons van de selve souden mogen dispenseren: Het defereren van het Generalaet aen den Heer Prince van Orangie heeft daer in, immers ten aensien van dese Provintie, de allerminste alteratie niet konnen mede brengen, overmits wy al in den Jare een-en-seftigh, en alsoo langh te vooren sijn gedesigneert, om te sijner tijdt het Stadthouder en Capiteyn Generaelschap te bedienen, gelijck by onse Voor-ouderen, en wel laetst onsen H. Vader Vorst Willem Frederick, hooghloffelijcker gedachtenis, geschiet was, konnende door het geene de andere Bontgenooten in het hare mochten hebben gedaen, de ordres van dese Provintien niet worden gealtereert.

Uw Hoogh Mog. (het zijn de woorden van de Heeren van Hollant, in sekere Propositie gedaen aen de Heeren van Zeelant) is bekent, dat yder der Geunieerde Provincien competeert het opperste gesagh over het Krijgsvolck, en het beleydt van de saken van Oorlogh binnen haer eygen Provinciale ressort, welcken volgende sy altoos oock hebben gegeven de qualiteyt van Capiteyn Generael aen de particuliere Stadthouderen over de Militie binnen hare respective Provintien wesende, en insonderheydt die Provincien, welckers Stadthouders niet zijn bekleet geweest met de qualiteyt van Capiteyn Generael van de Geunieerde Staet, waerom dan oock de Provintie van Stadt en Lande haer niet en heeft gecontenteert met hunne Stadthouder by Commissie, als alle de andere Provincien, mede Capiteyn Generael te maken, maer heeft noch daer en boven in des selfs Instructie art. 9. geëxpresseert, dat de Stadthouder mede wesen sal Capiteyn Generael en het Opperhooft van 't Krijgsvolck te Paerde en te Voet, 't welck in de selve Provincie tegenwoordigh is of hier namaels sal mogen komen. En noch in den Jare 1675 alsoo beëdigt, en by haer Ed. Mog. op 't nieuw wederom gearresteert: behalven dat, in het defereren van het Capiteynschap Generael over de Krijgsmacht van den Staet buyten de selve Provincien, soodane cautele gebruyckt is, dat geen reden van twijffelinge in desen meer kon overblyven. Uyt welcken allen uw Hoogh Mog. seer licht sullen konnen sien, dat wy in plaetse van uw Hoog Mog. reden van misnoegen gegeven te hebben, met het niet doen marcheren van alle die Troupes, soo uyt dese Stadt als de naeburige Provintie, wy veel eer beducht zijn reets te veel over ons genomen, en aen de begeeren van uw Hoogh Mog. en de Patenten van den Heere Prince van Orangien gedefereert te hebben, met de beyde Provincien in soodanen form als geschiedt is, soo verre van alle Militie te ontblooten, daer van wy uw Hoog Mog: bidden een favorable geheugnis tot onse decharge te willen behouden.

Op den tweeden Brief van uw Hoogh Mog. sullen wy ons veel minder elargeren,

ren, alsoo wy ons meer soecken te onthouden van alle partydigheyt tegen het een ofte ander Lidt van dese Provincie te betoonen, ten eynde wy als noch in staet mochten zijn, om sonder eenige rechtvaerdige reproche door onse minnelijcke interpositie de welgemelte Leden eenmael te consolideren: En voorwaer wy durven ons soo veel inbeelden van de liefde en confidentie, so van het ander Lidt omtrent en op onse Persoon, dat indien in desen ware geprocedeert, gelijck de practijcke van voorgaende tyden, oock de narure en waere geschapentheyt der saken, en verscheydene Resolutien van uw Hoog Mog. mitsgaders onse Instructie mede brengen, de ongemacken soo hoogh niet souden zijn geresen: Ja wy konnen ons niet ontledigen van die gedachten, of indien als noch soodanigh wierde gehandelt, sonder dat door quade Instrumenten, die seer nadeeligh zijn, iets tot verwyderinge wiert ingeworpen, of wy souden 't geluck hebben van volgens het Ampt, ons toebetrout, de Leden te consolideren, immers so ver, dat de gemene saken onverhindert haren voortgangh souden nemen. Wy konnen onder het welnemen van uw Hoogh Mog. deselve oock niet verbergen, dat het ons ten hooghsten smert, dat de selve onaengesien de voorige practijck sulckx leerde, de Articulen van de Unie het selve mede brachten, oock die van Vrieslant daer op in uw Hoogh Mog. Vergaderinge hebben geurgeert, niet hebben gelieven goet te vinden de beyde Leden aen te raden, dat men soude sien door intercessie van ons, als Stadthouder, deselve te laten assopiëren, daer uw Hoogh Mog. voor desen selve van oordeel zijn geweest, dat soodanigh behoorde te werden geprocedeert, selfs soo ver dat die beyde Leden niet konnende werden gebracht tot eenparigheyt, de Stadthouders, met eenige door beyde de Leden nevens den selven te nomineren, de saken als dan souden termineren: doch te meer smert het ons, dat wy, in het geene ons ampt en plicht was, zijnde voorby gegaen, tegenwoordigh gemoeyt worden om te executeren het geene uyt soodane besendinge, als uw Hoogh Mo. sonder vorigh tentamen van andere gereede en gewoone wegen en middelen herwaerts gedaen hebben, is geresulteert; ende wel een executie omtrent een saecke die wy gants niet konnen over een brengen met het geene onse Instructie in verscheyde Articulen klaerlijck dicteert, om van andere Resolutien van de Staten deser Provintie, oock van uw Hoogh Mog: selfs, nu niet te gewagen. De sevende Art. gelast ons, *om alle Resolutien, Tractaten en Ordonnantien, by haer Ed: Mog: de Staten deser Provintie genomen, gemaeckt of geapprobeert, te maken of te approberen, te achtervolgen, en een yegelijck te doen achtervolgen.* De achtste, *dat wy sullen maintineren, handhaven en defenderen deser Provintie Hoogheyt en Souverainiteyt, alle Rechten, vry- ende gerechtigheden van Stadt en Lande in 't generael, mitsgaders van yder Lidt en der selver Ingesetenen in 't particulier, en geensints toe-laten, dat soo in 't gemeyn als elck Lidt van dien, mitsgaders eenige Ingesetenen van wat qualiteyt of conditie de selve sullen mogen zijn, daer inne directelijck of indirectelijck eenige inbreucke werde gedaen.* En volgens de twintighste, *alles onverkort de Souverainiteyt, Vryheyt ende Hooghevdt van de selve Provincie, die de Heeren Staten van Stadt en Lande verklaren volkomentlijck aen haer te behouden.*

Hoe konnen wy, sonder tegen desen allen aen te gaen, stijven een separate Regeeringh en Staetse Vergaderinge van 't eene of het ander Lidt, om by een afsonder-

derlijck als van het ander afgescheyden te laten exerceren, soodane jura Majestatis als alleen by beyde de Leden wettelijck te samen vergadert, volgens veele en verscheydene Staetse Resolutien, mogen en konnen werden geëxerceert? Hoe konnen wy maintineren de Souverainiteyt, en gesegt werden niet te gedogen, dat aen de selve door iemant eenige indracht geschiede, indien wy onse hulpe leenen, om te helpen bevorderen dat de selve geëxerceert werdt van een andere als die Vergaderinge, aen de welcke de selve privatelijck competeert? Hoe maintineren wy den Souverain, als wy den Souverain forceren, om na te komen de Beveelen van dessels Bontgenoten, in saecken daer in de selve als een souveraine Provintie aen niemant is gesubordineert? Hoe durven of mogen wy de gront leggen van een maxime, die na onse sincere bekommernisse soude konnen na sig slepen sodanige consequentie, als daer is de slopinge van de geheele Republicq, en het weg nemen van de Vryheyt van yder der Provintien: Wy konnen niet dencken, dat indien, 't welck Godt verhoede, eenige andere Provintie, bysonderlijck de machtigste en considerabelste van den Staet, alsoo in twee partyen gedeelt, en de Stadhouder niet eens gemoeyt, maer voorby gegaen zijnde, in het werck van consolidatie en bevredinge, u Ho. Mo: souden gelieven decisie te doen? En den Heer Stadhouder Capiteyn Generael van die Provintie te vergeten; en het eene deel souden willen hanthaven, in de aparte Staetse Vergaderinge, en defereringe van de considerabelste jura Majestatis, of die Provintie en den Heer Stadhouder soude meenen reden te hebben sigh niet weynigh te beklagen.

En voorwaer, ten zy de Provintie van Stadt en Lande niet meer te houden zy voor een Souveraine Provintie, soo konnen wy niet sien, of het staet voor als noch niemant toe, buyten de Hooge Overigheyt van die Provintie, schoon slegs provisionele ordres, omtrent het intijmste en essentielste van der selver Regeeringe te stellen, als in desen by uw Hoog Mog: is geschiet: Hier kan geen overgift gelden, als die met beyder syden bewilliginge is geschiet; hoewel dan noch al te ondersoecken soude zijn, of iemant volgens d'Unie Artic. 8. wel vermagh te disponeren van sijn Souverainiteyt; en wat overgifte ofte submissie dat'er al oyt of oyt soude mogen gedaen wesen, soo is in den Jare 1651 in de solemnele Vergadering, als een basis en fondamentele grontslagh van den Staet vast gestelt, die ontwijffelbare Souverainiteyt en exercitie van alle de jura Majestatis van yder der Provintien in het sijne, in soo verre als sy niet alle als eenige daer van in 't bysonder hebben gecontribueert om te konnen maken een Republijcq van so veel Souveraine Leden: Het soude ons en de goede Ingesetenen een groot geluck zijn geweest, indien wy door onse intercessie dese verwyderinge hadden konnen prævenieren, of tydelijck ter neder leggen; maer die gelegentheyt soude ons dies te meer gegeven zijn geweest, had'et uw Hoog Mog: gelieft, terwyle het eene Lit sigh niet submitteerde, het klagende nae sijn eygen Provintie te renvoyeren, en ons aenbevolen te laten, door goede officien 't werck te vinden, sonder dat eenige hadden konnen hope scheppen van soodane uytslagh, als wy nu sien sommige sigh gevanteert hebben, na wy bericht zijn, te sullen uytwercken: ja wy meenen, indien het uw Hoog Mog. als noch geliefde, wy souden in desen niet sonder groote hoope van eenen goeden uytslagh onse officien konnen interponeren. Het is waer, de Provintie

vintie magh zijn ſonder alle form van Regeering, maer ſoodanigh ſoude de ſelve niet zijn, indien door interceſſie van den wettigen Stadhouder, na de ordre van de Provintie, ja na vorige Reſolutien van uw Hoog Mog: ſelfs, door de interceſſie of oock wel authoriteyt van den Stadhouder, de Leden wierden geconſolideert. Van uytterſte noot placht men niet eerder te ſpreecken, voor dat alle gewone middelen ontbreecken, die in deſen noch niet eens zijn aengewent. Het is de rechte form van Regeringe niet, dat de Leden geſcheurt, en de ſcheuringe wettelijck gemaeckt werde, en beyde Leden als ontſet van die Souveraine Macht, die den ſelven in den haren geſamentlijck competeert. Wy ſullen nu niet klagen over het præjuditie, dat ons in onſe wettige Stadhouderlijcke Regeringe wert aengedaen, werdende Vergaderinge gehouden, oock gedelibereert en geconcludeert, ſonder ons behoorlijcke kennis te geven, over ſaecken in de welcke ons toekomt part en deel te hebben; maer om te toonen dat het ons, volgens onſe Eed en Inſtructie, te doen is, om de Souverainiteyt en Vryheyt der Provintie te bewaren, mitsgaders om te waecken voor de Wetten en Ordres, by de Ed: Mog: Heeren Staten van de ſelve, ſoo op de ſaecken van Regeringe, als Finantie en Juſtitie beraemt, ſoo verſoecken, bidden en obteſteren wy u Hoog Mog. op het allergedienſtigſte, dat uw Hoog Mog: Reſolutien mogen blyven buyten executie, dat aen de Provintie hare Provinciale Saecken gelaten werden, en de Leden gerecommandeert, malkander te verſtaen, en na de Wetten ſigh van haren Stadhouder, of oock ſodanige als beyderſijts hem mochten werden bygevoegt, te laten bevredigen.

Wy verplichten ons by deſen, voor yders ſecuriteyt te ſullen ſorge dragen, met alle neerſtigheyt op yders recht te letten in alle æquiteyt, en niet te laten geſchieden als in conformiteyt van de Wetten deſer Provintie: In allen gevalle, wy ſien niet, dat in diervoegen op de gemene middelen en alle ſaecken van belangh met meerder voordeel ſal konnen werden gelet: men late dan aen de Leden ſalva jura beyderſijts blyven, en pro interim, 't geen het gemeen toelangt, bevorderen, en daer toe by malkanderen komen, onder onſe verſeeckeringe, van niet te ſullen werden geprejudiceert ſo aen de eene als aen de andere ſyde. Wy zijn aen beyde Leden onſen dienſt in alles ſchuldigh, en ſullen noyt nalaten beyder welſtant na uytterſte vermogen te behertigen, zijnde geimbueert van die maxime, *dat een onugeſchondene bewaringe der Souverainiteyt van yder Provintie, en een nauwe ſorge voor de Privilegien van yder Lit in de ſelve, ten aenſien van de Policye, is de Ziele van de Nederlandſe Republijcq, en de ingebooren wenſch en eygen drift van het loffelijck vrygevochten Volck van deſen Staet.*

Wy bidden uw Hoog Mog: onſe candeur ten beſten te willen duyden, en ſigh te verſeeckeren, dat wy altoos ſullen betoonen te zijn,

HOOG MOGENDE HEEREN,

Uyt Groeningen den 7. 17 July 1677.

Uw Hoog Mog: onderdanige en gehoorſame Dienaer,

H. C. Furſt zu Naſſauw, &c.

Ende de Staten van de Provintie van Vrieſlant deſe navolgende:

Miſſive

Missive van de Ed: Mog: Heeren Gedeputeerden Staten van Vrieslandt aen de Hoog Mogende Heeren Staten Generael.

HOOGE MOGENDE HEEREN:

SOo veele by desen continuerende en uytmergelende Oorlogh ons mogelijck is, doen wy alle bedenckelijcke debvoiren, boven de ordinaris sware middelen noch veele nieuwe uyt te vinden; en hoewel wy met droeffenisse moeten aensien, hoe seer sulcks streckt tot groote beswaernisse van onse goede Ingesetenen, soo wilden wy nochtans geerne volharden in onse voorige, van ons met en beneffens andere onse Bontgenooten te evertueren, om te mogen vervangen de lasten, die gedragen moeten werden voor de gemeene saecke, als onder andere bezonderlijck ten opsichte van die van 't Leger, waer af wy in ons quota aen Scheeps- en Wagen-vrachten, en andere uytgaven,en op ontfangene Assignatien van de Heere Ontfanger Generael C. de Jonge van Elemert al vry veel hebben betaelt, en noch staen te voldoen voor dit loopende Jaer, wendende wy oock aen gedurigen vlijt op die post ten Comptoire van uw Hoog Mog: contante Penningen in te brengen.

Onder des nu dat wy met die sorge, bekommernisse en last besigh zijn en beladen, soo komt ons sekerlijck gants vreemt en seer onverwacht voor,op verscheyde tyden te moeten hooren, hoe de Heeren onser Provintie Gecommitteerden werden gepreterieert en yder reyse uytgesloten by de Conferentien die daegs en maels in den Haeg werden aengestelt over de saecken raeckende de Provintie van Stadt en Lande, en soo als men ons bericht op dat presuppoost en voorwendsel, als of de Heeren onse Principalen haer van selfs souden hebben willen excluderen, met het niet goetvinden van den Heere Hairen te laten bywonen de Besending in 't Voorjaer na de Stad Groeningen, daer haer Ed: Mog: Resolutie nochtans op niet meerder of anders is slaende en reflecterende als ad istum actum op die saek van deselve Besending en op de manier van dien, om redenen daer by en naderhant verhaelt.

Maer behalven die Besendinge als nu noch aparte Conferentien in den Haeg te gaen aenstellen, en andere saecken alsoo op 't tapijt te brengen, en separate deliberatien te voeren, de welcke zijn van seer groote importantie, van schadelijcke sequele en gevolgen, en tot laste van de Unie, oock over een Lit van de heylsame Bant, en dan by alsulcke Besoignes uyt te sluyten,en niet te verwaerdigen daer over te laten sitten, bywonen en delibereren een Provintie van de selve Unie,die oock, sondet roem zy het gesproocken, naest die van Hollant het meest is contribuerende, ende daer en tegens sich niet te willen oock ontsien de selve Provintie te beswaren, en sonder intermissie te eysschen en vorderen laste en groote Schattingen, gelijck nu noch versch de Commies Hoppingh aenkomt, instantie te doen om parate Penningen in voorsz. Post: dat alles en konnen wy niet wel met malkanderen compasseren nochte over ons laten gaen, sonder uw Hoogh Mog. daer over te betoonen ons rechtmatigh gevoelen en mishagen.

Om dan t'inhereren en t'achtervolgen de wel-meyninge van de Heeren onse Principalen, tot bewaringe van deser Provintie recht en gesach, dat haer indisputabel toekomt, soo versoecken wy uw Hoogh Mog. by desen gants ernstigh en

ten hoogsten, dat de selve niet langer willen comteren, de Heeren onse Gecommitteerden tot alle de besoignes ende conferentien, dewelcke als vooren worden gepleegt, toe te laten met der selver deliberatien en advysen.

By weygeringe dies sullen wy ons daer deur geoccasioneert en genootsaeckt bevinden in te houden en niet te demanueren een goede somme van Penningen, de welcke wy ons andersints al hadden bemoeyt by een en op te brengen, en die gereet staet in cas van voorsz. admissie aen de voornoemde Commies te konnen worden uytgetelt.

Want altoos en over al buyten contradictie wort gestelt, dat de geene ongehouden is te dragen lasten en beswaernissen, over welckers competerende eer, præeminentien, voordeel en recht men een seclusie tracht te formeren, specialijck noch in saken, de voorsz. Unie komende te concerneren, buyten de welcke ons te stellen en te laten blyven, wy niet en vermenen, dat uw Hoogh Mog: redenen en oorsake hebben.

Edoch wy willen hier op uw Hoog Mog. een spoedige en vruchtbare antwoort en dispositie verhopen en te gemoet sien, om als dan vorder onse mesures daer na te mogen nemen. Waer mede Hoogh Mog: Heeren, beveelen wy de selve tn Godes Heylige Protectie. Leeuwaerden den 21 July 1677.

Uw Hoog Mog. goede Vrienden de Gedeputeerde Staten van Vrieslant,

Was geparapheert, J. van AILUA.

Ter Ordonnantie van de selve, getekent, G. KUTSCH.

Maer laet ons inmiddels beschouwen / hoe 't op de Resolutie van haer Ho. Mog. in de Provintie van Stadt ende Lande is gegaen; alwaer die van de Ommelanden / insgelijckx de aenschrijvinge hebbende ontfangen / den 24 Junij hare eerste Lantdagh separatelijck tot Winsum hebben gehouden / ende de Regeeringe van de meergemelte Ommelanden / na zy goet vonden / bestelt: Hier op volghde / dat die van de Stadt Groeningen het Verbodt deden / luydende aldus:

Borgermeesteren en Raet in Groningen.

ALsoo d'eenparige Provinciale Regeeringe van Stadt en Lande, by haer Hoog Mog. ten eeuwigen dage vast gesteldt, niet alleen by de Ommelanden wordt gestuyt, maer oock by den selven aengeleght is een separate Regeeringe, tot verderf en verval van de geheele Provincie en der selver Ingesetenen, tegens solemnele Accoort en Conventien:

En dan te beduchten staet, dat wel eenige, die in Provinciale Eed en Dienst, mitsgaders Borgeren en Ingesetenen deser Stadt, door de verhaelde machinatien misleydet, haer aen disqualificeerden van wettelijcke Regeeringe souden mogen begeven:

Soo hebben wy noodigh geacht, alle Borgeren en Ingesetenen der Stadt Groningen, van wat qualiteyt of conditie die oock mogen zijn, by desen te waerschouwen:

Dat zy die by d'Ommelanden aengestelde pretense Collegien van Politie ofte Justi-

Justitie, hoedanigh de selve oock souden mogen worden genaemt; of waer ter plaetsen aengelegt, geensints erkennen ofte in de voorsz. qualiteyt respecteren, veel min haer directe of indirecte in opgemelte Collegien te laten employeren, of tot dienst der selver gebruycken; met expresse intimatie, dat wy die, soo desen contrarie gedaen te hebben bevonden sullen worden, sullen houden van hare Diensten en Borger-recht vervallen te zijn. Actum in Groningæ in Curia, Veneris den 22 Juny 1677.

JOHAN van JULSINGHA, vt.

Ter Ordonnantie der H. Heeren voorsz.

JOHAN TAMMEN, Secret.

Zijn Furstelijcke Doorluchtigheydt den Heer Stadthouder / siende ondertusschen de tijt naderen / dat des Lands-middelen op nieu mosten werden verpacht / alsoo die anders tot niet souden hebben gelopen / heeft de selve aen-gestelt / gelijck uyt het onderstaende Placcaet is te sien:

Hendrick Casimir, by der Gratie Godts Furst tot Nassau, Grave van Catzelnbogen, Vyanden, Dietz en Spiegelberg, Heer tot Beylsteyn, Baron van Liesfelt, Erf-Stadthouder ende Capiteyn Generael van de Provintie van Vrieslant, Stadthouder en Capiteyn Generael van de Provintie van Stadt Groningen en Ommelanden, mitsgaders het Lantschap Drenthe.

ALsoo de Heeren Gedeputeerde Staten van Stadt Groningen en Ommelanden tot noch toe niet zijn in Eed gebracht, en de Provincie Middelen nochtans nootsakelijck dienen te werden verpacht, hebben wy voor den dienst van dese Provintie, ende der selver Finances goet gevonden by openbare uytmyninge te verpachten de generale Middelen van Consumptie, vallende over de geheele Provintie van Stadt ende Lande voorgeschreven, voor den tijt van ses Maenden, aenvanck nemende den 1 July naestkomende, en eyndigende den 1 January daer aen volgende, beyde met der Sonnen opganck. Wie daer gadinge aen heeft, magh komen in 't Heeren Wijnhuys binnen Groningen des naemiddaghs tot 5 uren, op dagen hier onder gespecificeert, en pachten nae sijn gelieven op conditien, in conformité van de Ordonnantien, op de Verpachtinge by dese Provintie geëmaneert. Datum Groningen den 18 Juny 1677.

d'Een segget den ander voort.

Hunsingo ende Wester-quartier den 27.
Fivelingo ende beyde Oldampten den 28. } Juny 1677.
Stadt, Stadts-Tafel ende Goorecht den 29.

Waer op de Verpachtingen op de bestemde dagen alsoo zijn geschiet; doch de Ingesetenen van de Ommelanden stil staende in de gemeene Landts Middelen te voldoen / volgens seker Biljet van den 30 Mey by den Syndico ende Secretario van de Ommelanden verteeckendt / waer by belast wierdt aen de Schat-beurders en Collecteurs van de gemeyne Middelen der Ommelanden/

den / als mede aen alle Ingesetenen der selver / geene Penningen aen de Commisen, Ontfangers of Rentemeesters van de Provintie uyt te tellen, maer de selve by haer te behouden en te bewaren, ter tijt sy haer over de uytkeeringe naeder souden hebben geschreven; soo heeft den Heere Stadthouder met een Placcaet / eerst op den 2 Junij / gelast / de ontfangene Penningen aen de voorsz. Commisen promptelijck te voldoen, als mede aen de Casse van den generalen Ontfanger en Rentemeester op den ouden voet; en daer nae by noch een ander Placcaet van den 11. 21 Julij / dat de Ingesetenen in de Ommelanden op sekere dagen souden aen te geven hebben haer Hoorn-beesten, besaeyde Landen en Paerden, als mede haer Capitael, Ambachten, Neeringe ende Dienstboden-loon, gelijck oock haer Haertsteden of Schoorsteenen, en daer van aenstonts den Impost te voldoen, of dat anders tegen de gebrekige op de kortste manier, ingevolge des Provinties Executorialen, tot Confiscatie soude geprocedeert werden.

Die van de Ommelanden inmiddels / meynende dat sijn Furstelijke Doorluchtigheyt te veel de partye van de Stadt droegh / hebben met de selve verscheydene Brieven gewisselt / waer in zy zeyden: Dat zy niet hadden konnen vernemen, dat den Hr. Stadhouder, als Stadhouder, voor Deciseur van eenige questien, tusschen Stadt en Lande geresen, na de tijt van de Reductie, aengenomen of erkent soude zijn geworden, maer wel dat sijn Furstel. Doorl. bevoeght was, omme te besoigneren tot achtervolginge der Sententien en Decisien vande Heeren Staten Generael, tusschen beyde de Leden van de Provintie uytgesproken, waerom dan haer Hoogh Mog. van hare Resolutie van den 1 Juny oock speciale kennisse aen sijn Furstel. Doorl. hadden gegeven, waer uyt zy dan wilden vertrouwen, dat sijn Furstel. Doorl. haer in haer aengestelde Regeeringe soude helpen maintineren: Doch gaven daer by niet duysterlijck te kennen / dat sijn Furstel. Doorl. die van de Stadt Groeningen meer scheen te favoriseren als haer, waerom zy seyden geperst te sullen zijn, om te protesteren van ongelijck: Gelijck zy dan oock / sulcx nader meynende onderVonden te hebben / de navolgende Missive aen sijn Furstel. Doorl. hebben gesonden:

Missive van de Heeren der Ommelanden aen sijn Furstel. Doorl. Hendrick Casimir, Furst tot Nassau, &c. Stadhouder van Vrieslant, &c.

DOORLUCHTIGE VORST EN HEER,

WY hebben tegenwoordigh niet voorgenomen u Vorstel. Doorl. te importuneren met ontydige repetitien van alsulcke saecken, die wy tot u Vorstel. Doorls. naricht in onse voorgaende Missives alredes hebben voorgedragen: Wy moeten alleen seggen, het geen voor ons onbegrypelijck is, hoe dat namentlijck u Vorstel. Doorl. niet alleen het recht der Ommelanden met voeten soeckt te treden, onse Privilegien met de Magistraet van Groningen benadeelen, ons en onse Ingesetenen benaeuwen, en in gevaer te brengen, van op een of ander maniere mishandelt te konnen worden: Maer daer en boven, dat de Decisien van haer Hoogh Mog. waer na wy ons niet alleen tot noch toe hebben moeten reguleren, maer oock u Vorstel. Doorl. volgens het jongste aenschrijven, genecessiteert is sich te dragen, voor nul en van geen waerden worden gehouden, ja dat in

plaetse

plaetſe van de behulpſame hant te bieden aen de Heeren van de Ommelanden, en alle infractien te weeren, die ſouden konnen worden ondernomen tegens alle die gene, die ons in het executeren van voornoemde Deciſien eenigh beletſel ſouden willen aenbrengen, u Vorſtel. Doorl. nergens anders over ſchijnt uyt te zijn, als om ons tot Slaven van de Stadt te maken, die met alle middelen, en volgens verwachtinge van alle ongepaſſioneerde Menſchen, eenmael tot redelijckheydt behoorde gebracht te worden.

Wat is dit anders Doorl. Vorſt, als aen te gaen ſoo wel tegens de Wetten van de gemeene Bontgenooten,tegens de Capitulatie in het overgaen van Groningen gemaeckt, tegens de inſtructie van u Vorſtel. Doorl. als mede tegens de plichten van een Stadthouder, en tegens de wille en intentie van die gene, die ſoo wel als die van Groningen de Hoogheyt en Souverainiteyt van deſe Provintie repreſenterende, de Heeren en Meeſters zijn, en altoos moeten zijn van hare Stadthouderen?

U Vorſtel. Doorl. kan wel afnemen, dat wy niet alleen met een grote ontſtelteniſſe, maer oock met een groot leetweſen bemercken moeten de weynige ſorg, die 'er wert aengewent, om volgens voor-gemelte uytſpraeck van onſe Rechteren van u Vorſtel. Doorl. geſecondeert te worden, en dat in dingen, die wy ten beſten van den Staet, tot betaliuge van 's Lants Militie, en voldoeninge der Crediteuren, gereſolveert hadden, in plaetſe van hier in gefaciliteert te worden, gelaudeert en aengemoedigt: Soo werden wy daer in van u Vorſtel. Doorl. met geweldiger hant belet, en vyantlijcker maniere getracteert, en dat door een Militie, waer van wy de principaelſte mede-Betaels-Heeren zijn.

Wy konnen ons niet inbeelden, waer in wy u Vorſtel. Doorl. oyt of oyt zijn te na gekomen, en wat redenen u Vorſtel. Doorl. moveren, om d'illuſterſe en outſte Geſlachten, die ſoo veel hebben gecontribueert tot de fundatie van deſe Provintie en de reductie van Groeningen, te onderdrucken en te helpen onderdrucken, en dat in faveur van ſoodanige, welcke meeſte Familien noch voor vijftigh, ja minder Jaren, ſonder naem in de Werelt waren.

't Is noyt beleeft geweeſt, dat u Vorſtel. Doorls. Voor-Ouderen hoogloffelijcker memorie, ſulck een conduite omtrent ons oyt of oyt gehad hebben, ofte dat yemant onſer Ingeſetenen van de meeſte tot de minſte toe, d'effecten van alſulke reſſentimenten omtrent u Vorſtel. Doorl. ſouden hebben verdient.

Wy hebben om 't reſpect, 't geen wy aen u Vorſtel. Doorl. als onſen Stadhouder, tot noch toe hebben willen ſchuldigh zijn, de hoognodige en met de nature over een komende reflexien niet willen nemen, op hoope dat u Vorſtel. Doorl. eyndelijck ſoude bewogen werden de goede ſaecke tot onſen beſten te behartigen, en onſe Rechten, volgens Deciſie van haer Hoog Mog:, te ſecunderen, en ſigh dragen als Stadhouder, ſoo wel van het eene Lit als van het ander.

Maer nu wy bemercken, dat wy in alle deſe ons met ydele hope gevoedet hebben, en dat u Vorſtel: Doorl: daer van ſoo verre is vervreemt, als hy daer toe behoorde geinclineert te zijn. Soo konnen wy mede tegenwoordig niet ſtille ſtaen (en 't ſoude onverantwoordelijck zijn voor onſe poſteriteyt, dat wy de minſte gevoeligheyt niet hadden getoont omtrent alſulcke ongehoorde bejegeninge) pro-

testerende voor Godt en de gantsche Werelt, en noch voor dit mael te vernemen, of namentlijck, het u Vorstel: Doorls: geliefte zy, ons te erkennen voor 't geene wy zijn, ons te maintineren by het onse, en ons tegenwoordig volgens eygen verwachtinge van haer Hoog Mog: de behulpsame hant te bieden, dan of u Vorstel: Doorl: sal willen continueren, Groningen in een ongehoorde opiniatriteyt te stercken, en tot onser aller nadeel te patrocineren.

Soo aengenaem het eene voor ons sal wesen, soo leet is het ons uwe Vorstel: Doorl: bekent te maecken, dat wy anders genecessiteert sullen werden, ons te versien met een ander Stadhouder, en alsulcke een, die de Privilegien van den Lande, en het beste van onse Ingesetenen tegens alle Geweldigers sal weten ende willen verdedigen.

U Vorstel: Doorl: kan wel afnemen, dat de hooge noot ons soodanige expressie komt af te dringen, en dat wy een woort van rescriptie op dese onse Missive onfeylbaer verwachten, of dat wy het stilswygen van u Vorstel: Doorl: voor een refus van redelijcke voorslagen sullen moeten opnemen, en ons vervolgens reguleren, waer toe wy verplicht zijn door den Eed, die wy voor ons ende onse posteriteyt beswooren hebben.

Hier mede bevelen wy u Vorstel: Doorl: in de genadige Bescherminge des Alderhoogsten, en verblyven

Doorluchtige Vorst ende Heer,

Uwe Vorstel: Doorls: dienstwillige Dienaren, de Committeerde Raden der Ommelanden, tusschen de Eems en Lauwers,

(Onder stont)

Middelstum den 3. 13 July 1677.

Bern. Conders van Vervou.
Henrick Piccardt.

Welcke sijn Furstelijcke Doorluchtigheyt ontfangen hebbende / en considererende die als uyt hoofde alleen van weynige te komen / een circulaire Missive heeft gesonden aen de Heeren van de Ommelanden in 't particulier / luydende als volgt:

Missive van sijn Furstel. Doorl. den Heer Stadthouder van Vrieslandt, Stadt en Lande, &c. aen de Heeren van de Ommelanden in 't particulier.

MYN HEEREN.

WAt voor een Missive ons uyt den name der Heeren Gecommitteerden van de Ommelanden, door der selver President en Syndicus verteyckent, op den 10. 20. deses is ter handen gestelt, sullen u Wel-Ed. uyt de hier by komende Copie met meerderen gelieven te sien.

Nadien wy dan daer in seer veel ongemeene harde expressien en gants onverwachte bejegeningen hebben gevonden, en daerom meynen geen geringe reden te hebben van ons te informeren, of soodane Missive, hoewel uyt den name der Heeren van de Ommelanden afgegaen, oock met kennisse en approbatie der gesamentlijcke Heeren van de Ommelanden, en van yder der selven in het bysonder magh zijn vervat, en vervolgens aen ons gedepescheert.

Soo

Soo hebben wy noodigh geacht, u Wel-Ed. in 't particulier mede te versoecken, of de selve willen gelieven sigh daer over rondelijck te verklaren, en hunne meyningh schriftelijck hier by vervat, met desen Expressen over te senden, namentlijck, of u Wel-Ed: intentie met den inhout van dese Missive is over een komende, ten eynde wy na soodane verklaringe, tot onse rescriptie, op de selve Missive mogen resolveren.

Waer mede u Wel-Ed: in Godes Bescherminge beveelende, blyven wy, mijn Heeren, u Wel-Ed: dienstwillige,

Groningen den 13. 23 July 1677.

Was geteeckent,

H. Casimir, Furst zu Nassauw.

Die van de meergemelde Ommelanden aldus merckelijcke verhinderinge vindende in haer nieuw aengestelde Regeeringe / hebben op den 30 Julij daer aen by haer Hoogh Mog: daer over geklaeght: Dat die van Groeningen haer niet alleen niet en ontsagen de Regeeringe, op haer Hoogh Mog: authorisatie aen-gestelt, te doen suspecteren, maer deselve verklaerden aen-geleght te zijn tot verderf en verval van de geheele Provintie en des selfs Ingesetenen; ende tegens de intentie van haer Hoogh Mog. hadden durven doen emaneren Placcaten, tot waerschouwinge van haer Burgeren en Ingesetenen, ja selve die in Provincialen Eed en dienst waren, dat zy die by de Ommelanden aengestelde pretense Collegien, soo zy die noemden, van Politie en Justitie, hoe genaemt of waer ter plaetse aengelegt, geensints souden erkennen of in die qualiteyt respecteren, veel min haer directelijck of indirectelijck in gemelte Collegien laten employeren, op verbeurte van haer Diensten en Borger-recht; en dat seecker Persoon, hoewel een Vries van geboorte, en tot Groeningen residerende, die by de Ommelanden tot Lants Drucker was aengenomen, hadden doen arresteren, en om het drucken van een Ommelander Placcaet, sijne Meubelen en Middelen van subsistentie nae het Stadthuys hadden doen brengen, om sijn Familie daer door te ruineren; en wat meerder in 't werck soude konnen gestelt werden, om alle Ingesetenen een afkeer te geven, om eenigen dienst te doen aenvaerden van die van de Ommelanden; dat haren nieu aengestelden Secretaris, om dat hy het advancement van de Heeren van de Ommelanden hem geoffereert, hadde aengenomen, daer over infaem was verklaert, ende den Fiscael in 't begin sijn twee Vingeren, als van een Meyneedige, wel hadde durven eysschen; dat andere, die de Interessen der Ommelanden trachten waer te nemen, voor alle de Werelt wierden verklaert als Perturbateurs van de gemeene rust, ja voor Verraders gehouden, ende diergelijcke meer: Dat wat de conduite van sijn Furstel. Doorl. den Heer Stadthouder belangde, dat die niet en geliefde te defereren aen 't aenschrijven van haer Hoogh Mog:, dat de selve de Heeren Burgermeesteren ende Raet der Stadt Groeningen patrocineerde, soo dat zy, in plaets van door de selve gemaintineert te worden, niet anders ontmoeten als alderhande turbel, letsel en oppositien; dat die uyt eygener authoriteyt had ondernomen een Lantdagh te beschryven, en de Macht geassumeert, om by openbare uytmyninge en veylinge, in haer tegenwil, met de Heeren van Groeningen te verpachten de generale Middelen van Consumptie,

vallende in de gantse Provintie van Stadt en Lande; dat sijn Furstel. Doorl. had konnen gepersuadeert werden, om de Collecteurs, welcke zy, uyt krachte van haer Hoogh Mog. Resolutie, den ontfangh van de Penningen en Middelen, in de Ommelanden vallende, aenbevolen hadden, te gelasten de Penningen, by haer ontfangen, aen de respective Ontfangers en Commisen op te brengen en te betalen, en die geene, die daer in weygerigh bleven, tot Groeningen in hechtenisse en apprehensie te stellen en houden: Dat den Heer Stadthouder haer veel meer verdruckte als assisteerde, ja dat hare Gecommitteerde Raden yder sijn opinie separatelijck had doen afvragen van 't geene zy gesamentlijck hadden geresolveert, en den Brief, hier vooren gesteldt, aen de Leden van haer Collegie hadde laten omgaen: tegen al 't welcke zy dan redres en de maintenue van haer Hoogh Mog. versochten, op dat haer ordres souden konnen pareren, de Militie betalen, en de Crediteuren voldoen.

Maer inmiddels zijn de Gedeputeerden/ die in Hollandt/ wegens de Stad Groeningen particulierlijk in verscheyde Steden waren geweest/ in den Hage op den 3 Julij in de Vergaderingh van haer Ed: Gr. Mog. de Heeren Staten van Hollant en West-vrieslant ter Audientie geadmitteert/ ende hebben in de selve de saecken/ in faveur van de Stadt Groeningen/ vry wel voorgestelt: Waer op dan de Resolutie is gevallen op den 24 Julij/ die op den 3 Augusti ter Generaliteyt gebracht/ en geinsereert is in de Resolutie van haer Hoogh Mog: hier na volgende:

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Martis den 3 Augusti 1677.

DE Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Hollant en West-Vrieslant hebben ter Vergaderinge voorgedragen, dat de Heeren Staten van de hooghgemelte Provintie iterativelijck gedelibereert hebbende op de Propositie, by de Heeren Samuël Emmius, Borgermeester, Andreas Ludolphi, Warnerus Emmen, Raetsheeren, en Henricus Bothenius, uyt de Gesworene Gemeente der Stadt Groningen, ingevolge van der selver Brieven van Credentie, geschreven tot Groningen voornoemt den 30 Martii lestleden, stilo loci, ter Vergaderinge gedaen, en vervolgens in Geschrifte overgelevert, en de Bylagen van dien, alle raeckende het Expedient by Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, en de Heeren hare Hoog Mog: Gedeputeerden, jongst geweest zijnde in de Provintie van Stadt en Lande, op den 2 van de selve Maent Martii voorgeslagen, ten eynde de Heeren Staten van Stadt en Landen daer op souden konnen en mogen vergaderen, mitsgaders de Resolutie by haer Hoog Mog: den 1 Juny mede lestleden, tot executie van 't selve Expedient genomen, en sulcx het vry acces en reces der Ommelander Lantsdaegs Comparanten, en de provisionele relaxatie van Osebrant Jan Rengers uyt sijne jegenwoordige detentie, en desselfs confinement in de Heerlijckheyt van Slochteren, mitsgaders de authorisatie by haer Hoog Mog: gegeven op die van de Ommelanden, om in de voorsz. Ommelanden apart ordre op de Regeeringe te stellen, breder in de Notulen van den 2 deser lopende Maent vermelt, als mede op

op het rapport by den Raet-Penſionaris den 6 van de ſelve Maent gedaen, van 't gunt ſoo by hoogh-gemelte Sijn Hoogheyt, mitsgaders de gemelte Heeren haer Hoog Mog: Gedeputeerden in de Provintie van Stadt en Lande, als by hoogh-gemelte haer Hoog Mog: ſelfs, omtrent de voorſz. Differenten ware verricht, hebben haer Ed: Groot Mog: nochmaels verſtaen en verklaert, verſtaen en verklaren by deſen: Dat in conformité van het 5 Articul van de Capitulatie aen de Stadt Groningen voorn: den 22 July 1594 geaccordeert, de terminatie en diſpoſitie over de voorſz. Differenten tuſſchen de gemelte Heeren Borgermeeſteren en Raedt der voorſz. Stadt ter eenre, en de gemelte Heeren van de Ommelanden ter andere ſyde, gereſen over het voorſz. vry acces en reces, heeft gecompeteert aen hoog-gemelte haer Hoog Mog: of der ſelver Heeren Gecommitteerden, dat hoog gemelte Sijn Hoogheyt, mitsgaders de gemelte Heeren hare Hoog Mog: Gedeputeerden by het voorſz. Expedient, en hoogh-gemelte haer Hoog Mog: by het aggreëren van dien, wel en te recht hebben verſtaen, dat aen de Lantsdagh Comparanten moet werden gegeven vry acces en reces; dewijl geen Landt ſonder innerlijcke ruſt en vrede, geen ruſt en vrede ſonder Regeringe, en geen Regeringe ſonder een aldervolkomenſte ſecuriteyt der Regenten kan blyven beſtaen, en dat de voorſz. ſecuriteyt minder volkomen is, als het vry acces en reces der Regenten, tot en van de plaets daer op de Regeringe vergadert, mitsgaders de plaetſen daer de Reſolutien van de hoogſte Macht werden geëxecuteert, kan werden verhindert: dat oock de ſelve reden leert, dat de Ingeſetenen van de voorſz. Ommelanden gelijck vry acces en reces moeten hebben, wanneer die binnen de voorſz. Stad moeten komen, om te verrichten de affaires, die ſy voor de Hooftmannen-Kamer uytſtaende hebben, en dat die voorſz. gronden zijn Wetten van de natuur en de reden ſelfs: En vervolgens mede, dat hoog-gemelte Sijn Hoogheyt, mitsgaders de gemelte Heeren hare Hoog Mog: Gedeputeerden, en daer na haer Hoog Mog: ſelfs, wel en te recht hebben verklaert, dat den voorn: Oſebrant Johan Rengers by proviſie uyt ſijne detentie, daer in hy jegenwoordigh is, ſal werden ontſlagen, en ſigh moeten begeven en ophouden binnen de Heerlijckheyt van Slochteren, ſonder daer buyten te mogen gaen, alles tot dat by de Heeeren Staten van Stadt en Lande of by hoog-gemelte haer Hoog Mog: nader ſal weſen gediſponeert; en dat onder beneficie van dat Expedient de Vergaderinge van hoog-gem: Heeren Staten van Stadt en Lande, op den ouden voet en na ouder gewoonte, wederom ten ſpoedigſten by den anderen ſal vergaderen; en dat het voorſz. Expedient, mitsgaders de voorſz. Reſolutie, by haer Hoog Mog: dien aengaende genomen, moet hebben ſijn volkomen effect en executie; en dat haer Ed: Groot Mog: oock niet ſullen konnen af zijn de hant daer aen te houden: dat ſulcx aen gemelte Heeren Gecommitteerden van de gemelte Heeren Borgermeeſteren en Raedt der voorſz. Stadt Groeningen ſal werden bekent gemaeckt, met ernſtig verſoeck en aenmaninge, dat de gem: Heeren Borgermeeſteren en Raet het voorſz. Expedient ten ſpoedigſten willen laten effect ſorteren, en ſijne executie hebben, ten eynde de gemelte Provinciale Vergaderinge op den ouden voet en na ouder gewoonte, ſonder langer dilay, ſijn voortgang hebben en gewinnen magh, en alle verdere verwyderinge, die by ontſtenteniſſe van dien ſoude mogen ryſen, voorgekomen en geprevenieert

venieert moge werden: Dat verders van 't gunt voorsz. is, kennisse sal werden gegeven aen hoog-gemelte haer Hoog Mog:, en de saecke ter Generaliteyt daer henen gedirigeert, ten eynde de gemelte Heeren Borgermeesteren en Raet, door alle meest-krachtige persuasiven en aenmaningen daer toe mogen werden gedisponeert: En dat de Heere Stadhouder van de hoog-gem: Provintie mag werden aengeschreven, het sijne daer toe te contribueren, dat de gemelte Heeren Borgermeesteren en Raet het voorsz. Expedient, by hoog-gem: Sijn Hoogheyt, mitsgaders de gemelte Heeren haer Hoog Mog: Gedeputeerden, den voorsz. 2 Martii, nieuwen stijl, beraemt, en by hoog-gemelte haer Hoog Mo: geaggreëert, ten spoedigsten effect doen en laten sorteren, en dat alsoo de hoog-gem: Provintie wederom tot rust magh werden gebracht; mitsgaders te besorgen en voor te komen, dat de gemelte Heeren Borgermeesteren en Raet en de gem: Heeren van de Ommelanden tegens den anderen in geen faitlijckheden komen of vervallen mogen; ende dat de gemelte Borgermeesteren ende Raedt der voorsz. Stadt ter eenre, en de gemelte Heeren van de Ommelanden ter andere zyde, oock daer toe by haer Hoog Mog: mogen werden aengemaent.

Dat wyders mede ter Generaliteyt sal werden bekent gemaeckt, dat haer Ed: Groot Mog: haer seer bekommert vindende, soo wel over maniere van executie, door de welcke de Heeren Borgermeesteren en Raedt, tot naerkominge van het voorsz. Expedient, sullen konnen en moeten werden gehouden, als over de groote discrepantie en verwyderinge van gemoederen, die albereyts tusschen de gemelte Heeren Borgermeesteren en Raet der voorsz. Stadt ter eenre, en de gem: Heeren van de Ommelanden ter andere zyde, zijn ontstaen, en by continuatie van der selver strydigheden, noch meer sullen vermeerderen en toenemen, seer gaerne souden sien, dat de gemelte Heeren Borgermeesteren en Raet aen de eene, en de gem: Heeren van de Ommelanden aen de andere syde souden mogen werden gedisponeert, om de voorsz. swarigheden voor te komen: dat haer Ed: Groot Mog: niet souden konnen verstaen, dat de hoog-gem: Provintie van Stadt en Landen, die tsamen een Lit en een Corpus moet zijn, in hare Regeringe souden blyven gesepareert en verdeelt, en vastelijck vertrouwen, dat sulckx oock de intentie van haer Hoog Mog: niet is geweest of noch is, en daerom ernstelijck wenschen, dat de Regeringe aldaer hoe eerder soo liever wederom by den anderen komen ende geconsolideert werden magh: Dat de selve oock wel konnen verstaen, dat aen de gemelte Heeren van de Ommelanden, in het voorsz. Expedient acquiescerende, niet kan worden geimputeert, dat de voorsz. niet te samen komt, ende geconsolideert wort, en dat de selve geen oorsaeck wesende van het niet by-een-komen van de voorsz. Regeeringe, oock middelerwijlen niet konnen noch mogen gehouden worden buyten alle gesagh, authoriteyt en dispositie over de saecken, de hoog-gemelde Provintie betreffende, en dat haer Ed. Groot Mog. insgelijckx niet konnen voor goet aensien, dat den welgemelten Heer Stadthouder sigh middelerwylen, of alleen, of met en nevens de gemelde Heeren Borgermeesteren en Raet, en seclusie van de gemelte Heeren van de Ommelanden, aennemen soude de dispositie over de Middelen en andere saecken van de hoogh-gemelde Provintie. En naedemael de voorsz. en meer andere onordentelijckheden, onfeylbaer-

lijck

lijck sullen komen te vermeerderen, indien de gemoederen in de hoog-gemelde Provintie niet werden vereenigt, dat mits dien de saecke van wegen haer Ed. Gr. Mog. ter hoog-gemelde Generaliteyt daer henen sal worden gedirigeert, ten eynde het voorsz. Expedient van den voorsz. tweeden Martij sijn volkomen effect krijgende en gewinnende, de hoogh-gemelde partyen door haer Hoogh Mog. of de Heeren der selver Gedeputeerden als noch door alle bequame en convenable voorslagen en middelen mogen werden gepermoveert en gedisponeert, om de verdere questien en dispuyten over de capture van den voornoemden Rengers, en vervolgens over 't voorsz. vry acces en reces ontstaen, door een mutuelle Amnestie in vergetenheyt te brengen, sonder den anderen, ter sake van dien, eenige verdere moeyelijckheyt aen te doen, en dat de hoogh-gemelde partyen door haer Hoogh Mog: magh werden aen-geschreven, ten voorsz. eynde ten aldersspoedigsten eenige Heeren Gecommitteerden herwaerts, wel geinstrueert, te senden.

De Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Zeelant hebben daer nevens mede geëxhibeert en ter Vergaderinge laten lesen Extract uyt de Notulen van de Heeren hare Principalen, van dato den 15 July lestleden, 't voorsz. subject mede concernerende, volgende hier na van woorde te woorde geinsereert.

Extract uyt de Notulen van de Ed. Mog. Heeren Staten van Zeelant, den 17 Julij 1677. 's na-middags.

WEderom by der hant genomen zijnde de lecture van de Stucken en Bescheyden, by de Borgermeesteren en Raedt der Stadt Groningen, door de Heeren hare Gedeputeerden, aen dese Provintie gesonden, en gelet op alle het geene dat in dese importante sake te considereren en t'overwegen was, is by alle de Leden eenpariglijck geoordeelt, dat de Heeren Staten Generael, of haer Hoog Mo. Gecommitteerden, volgens de Capitulatie van den 23 July 1594, competente Rechters zijn over de differenten, doenmaels tusschen de Stadt Groningen en de Ommelanden geresen, en die noch souden mogen rysen; en vervolgens overwogen zijnde, alle het geene by Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie en de Heeren haer Hoog Mog: Gedeputeerden, mitsgaders naderhant by haer Ho. Mo: selfs, in de Differenten, jegenwoordig tusschen de Stadt Groeningen en de Ommelanden swevende, is uytgesproocken, gedaen en geresolveert: Is eenpariglijck goet gevonden en verstaen, al het geene by hoog-ged: Sijne Hoogheyt en de Heeren Staten Generael eerst binnen de Stadt Groningen, over de voorsz. swevende Differenten is uytgesproken, gedaen en verricht, en naderhant by haer Hoog Mo: geapprobeert, en daer over wyders by Resolutie van den 1 Juny lestleden geresolveert, by desen te lauderen en te approberen; en wyders hoog-ged: Sijn Hoogheyt te bedancken voor sijn goede voorsorge en hoogh-wyse conduite tot dese geheele saecke, met den ingevolge en aenkleven van dien toegebracht; als mede de Heeren haer Hoog Mog: Gedeputeerden voor hare genomene moeyte; met versoeck, dat haer Hoog Mog: en hoog-ged: Sijn Hoogheyt in dese saecke wyders willen resolveren en doen, het gene de selve sullen oordeelen ten besten van den Staet in 't gemeyn, en van de Provintie van Stadt en Landen in 't bysonder te behooren. (Onder stont) *Accordeert met de voorsz. Notulen.* (Getekent) JUSTUS D'HUBERT.

Waer

Waer op gedelibereert zijnde, is goet gevonden en verstaen, dat de gem: Heeren Borgermeesteren en Raet sal werden aengeschreven, dat niet alleen haer Hoog Mog:, maer oock de hoog-gemelte Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslant en van Zeelandt in den haren, over voorsz. saecke gedelibereert hebbende, ront uyt hebben verstaen, dat de determinatie en dispositie over het Different tusschen de gemelte Heeren Borgermeesteren en Raedt ter eenre, en de gemelte Heeren van de Ommelanden aen de andere syde ontstaen, over het vry acces en reces der Lantdags Comparanten, en vervolgens mede over de capture van de voorn: Rengers, competeert aen haer Hoog Mog: of de Heeren der selver Gecommitteerden; en dat het voorsz. Expedient by hoog-gem: Sijn Hoogheyt en de Heeren haer Hoog Mog: Gedeputeerden beraemt, soo omtrent het voorsz. vry acces en reces, als omtrent de relaxatie van den voorn: Osebrant Jan Rengers, als oock het houden van de Regeringe op den ouden voet, wel en te recht waer beraemt: Dat gemelte Heeren Burgermeesteren en Raedt seer licht konden begrijpen, dat een uytspraeck of temperament, goet gevonden en vast gestelt by den genen, aen wien de determinatie en dispositie competeert, evidentelijck sijn executie kan en moet hebben: En dat mits-dien noch haer Hoog Mog: noch de gemeyne Bontgenoten sullen konnen af zijn de hant daer aen te houden: Ende dat mits-dien van de wijsheyt en voorsichtigheyt van de gemelte Heeren Burgermeesteren en Raet niet anders kan werden gewacht, dan dat de selve de moeyelijckheden, die een sodanige executie met sigh sleept, wel sullen willen prevenieren, met het voorsz. Expedient te doen hebben sijn executie en accomplissement, en alsoo aen haer Hoog Mog: en de Bontgenoten te benemen de bekommernisse, daer mede die rechtvaerdigh ingenomen moeten zijn, aen iemant van de Leden van een mede-Lit van de Unie, tot naerkominge van 't geen gedecideert is, te brengen, nademael sulckx noyt op een vriendelijcke maniere kan geschieden, maer altoos met sig slepen moet een alteratie van gemoederen, die haer Hoog Mo: altoos, en sonderling in dese tijts gelegentheyt, seer ongeerne souden sien: Dat de meergemelte Heeren Burgermeesteren en Raet metter daet konnen sien en vernemen, wat ongemacken in de hoog-gemelte Provintie komen te ontstaen, door dien de gem: Heeren van de Ommelanden zijn geautboriseert, van de Regeringe in den haren separaet te bestellen, hoewel haer Hoog Mog: niet hebben konnen afwesen die voorsz. authorisatie aen haer te verlenen: Want nademael de gem: Heeren van de Ommelanden geen oorsaeck waren, dat de hoog-gemelte Vergadering van Stadt en Landen niet by den anderen versamelde, door dien aen haer geweygert wierde voorsz. vry acces en reces, mitsgaders de provisionele relaxatie van den genen, die tegens 't voorsz. vry acces en reces gevangen genomen was, en noch gedetineert wiert, en dat sy dien aengaende voor haer hadden het oordeel van haer Hoog Mog:, aen de welcke de determinatie en dispositie over dat different heeft gecompeteert, soo en konden sy buyten hare schult en toedoen immers niet werden gestelt buyten de dispositie van saecken van hoog-gem: Provintie, veel minder geobligeert, om die te moeten laten, of aen de gem: Heeren Burgermeesteren en Raet, of aen den welgem: Heer Stadhouder, soo als nochtans nu evidentelijck geschiede, dewyle men aen d'eene kant, met het niet aennemen van 't voorsz. Expedient

pedient belette, dat de Staetse Vergadering by den anderen konden komen, en aen d'ander syde door wegen van feyten verhinderde, dat de gemelte Heeren van de Ommelanden haer van de voorsz. authorisatie bedienden, en sulckx ten minsten in den haren order te stellen, dat de voorsz. confusie verseeckerlijck souden moeten vermeerderen, en de gemoederen meer en meer altereren, indien door het spoedigh nakomen en executeren van 't voorsz. Expedient, sulckx niet en wierde voorgekomen: En dat haer Hoog Mog: derhalven niet alleen ernstelijck mosten begeeren, dat het voorsz. Expedient sijn voortgang gewinnen mochte, maer oock de gemelte Heeren Burgermeesteren en Raedt, als Bontgenoten en mede-Leden van de Unie gants vrundelijck versochten, noch haer selven, noch den Staet, dat ongelijck te willen doen, dat de hoog-gemelte Provintie, door het niet nakomen van 't voorsz. Expedient, soude blyven en gehouden werden buyten alle Regeringe, en in de uytterste confusie. Dat haer Hoog Mog: meyninge en intentie niet en waer geweest, of noch was, de voorsz. Regering, die altoos een Corpus was geweest, en zijn moste, separaet te houden, of te laten blyven, dan dat het in het vermogen van de gemelte Heeren Borgermeesteren en Raedt stonde, om de ongemacken van dien aenstonts te doen cesseren en ophouden: Want, dat de selve het voorsz. Expedient naerkomende, de Regeringe aenstonts op den ouden voet wederom by een komen en versamelen moste, en dat mits-dien oock de voorsz. ongemacken namaels geimputeert souden werden aen die gene, die de selve hadden konnen doen ophouden. Dat haer Hoog Mog: het voorsz. Expedient sijn effect sorterende en winnende, de hant daer aen geerne sullen houden, dat de verdere questien en disputen over de capture van den voorn: Rengers, en vervolgens over 't voorsz. vry acces en reces ontstaen, door een mutuële amnestie in vergetenheyt mogen werden gebracht, sonder den anderen, ter saecke van dien, eenige verder moeyelijckheyt aen te doen: En dat gemelte Heeren Burgermeesteren en Raet, ten dien eynde, herwaerts wel geinstrueert en volkomen geauthoriseert willen senden eenige Gecommitteerden tegens heden over vier Weecken, dat wesen sal den 31 deser lopende Maent, nieuwen stijl, en middelerwylen voorkomen, dat gene dadelijckheden of feytelijckheden tegens de gemelte Heeren van d'Ommelanden mogen werden ondernomen, op dat de voorsz. ongemacken daer door niet van quaet tot erger mogen komen. Dat wyders de gemelte Heeren van de Ommelanden mede sal werden aengeschreven, dat haer Hoog Mog: de hant daer aen sullen houden, dat het voorsz. Expedient magh werden nagekomen, en effect sorteren: dat de selve niet willen nalaten, tegens den voorsz. 31 deser Maent, novo stilo, mede eenige Heeren, wel geinstrueert en volkomen geauthoriseert, herwaerts te senden, om de voorsz. verdere Differenten door amicabele wegen ende middelen te assopiëren en in vergetenheyt te brengen, en aen haer syde oock willen abstineren en onthouden van alle wegen van faicten. Dat wyders den gem: Heer Stadhouder sal werden versocht, alle meest-krachtige officien omtrent de gemelte Heeren Burgermeesteren en Raet aen te wenden, ten eynde het voorsz. Expedient, sonder langer uytstel, by de selve nagekomen, de hoog-gemelte Provintie alsoo wederom tot rust gebracht, en de Regeringe wederom op den ouden voet herstelt magh werden, en voor al wel te sorgen, dat op nieuw tegens de gem:

Heeren Burgermeeſteren en Raet, of de Borgeren en Ingeſetenen aldaer, noch tegens de gemelte Heeren van de Ommelanden, of de Opgeſetenen aldaer, eenige feytelijckheden by de handt genomen mogen worden, by wien het oock ſoude mogen zijn. Dat haer Hoogh Mog. aen de eene zyde wel konnen verklaren, van geen meyninge of intentie te zijn, dat de hoogh-gemelde Provintie van Stadt en Lande, die te ſamen een Lidt en een Corpus moeten zijn, in haer Regeeringe ſouden blyven geſepareert en verdeylt, en niet liever wenſchen, dan dat die hoe eerder ſoo liever wederom ſouden mogen werden geconſolideert en verheelt, maer dat haer Hoogh Mog. oock niet konnen verſtaen, dat de gemelte Heeren van de Ommelanden, 't voorſz. Expedient aen-nemende, ende ſulckx geen oorſaeck zijnde, dat de Regeeringe in de hoog-gemelte Provincie by een en t'ſamen komen, echter ſouden moeten zijn en blyven verſteken van alle Regeeringe en diſpoſitie over de middelen en andere ſaecken in de hooghgemelde Provintie, of dat ſy ſouden moeten aenſien, dat de voorſz. middelen en andere ſaecken ſouden vervallen in handen van gemelte Heer Stadthouder, of alleen, of met en nevens de gemelte Heeren Burgermeeſteren ende Raet, en dat hy Heer Stadthouder ſeer wel ſal konnen begrypen, dat ſulckx is een ſaecke van de alderuytterſte conſequentie, en daerom oock daer tegens geerne ſal helpen voorſien; En ſal van deſe haer Hoogh Mog. Reſolutie kenniſſe gegeven werden aen hoogh-gemelde ſijn Hoogheyt, met byvoeginge, dat haer Hoogh Mog. vertrouwen, dat de ſelve die Reſolutie mede voor goet ſal aenſien, als alleen gaende, om de gemelte Heeren Burgermeeſteren en Raet te diſponeren tot nakominge van 't voorſz. Expedient, en 't ſelve hoe eerder ſoo beter effect te doen ſorteren, en de hooghgemelde Provintie van Stadt en Lande alſoo te vereenigen en conſolideren, ende dat haer Hoogh Mog. daer in niet gaerne eenige tijdt willende verſuymen, die voorſz. Reſolutie ſpoedigh hebben laten afgaen, ſoo nochtans dat de ſelve geerne ſullen vernemen, of hooghgemelde ſijn Hoogheyt daer omtrent eenige andere of nadere gedachten mocht hebben, en werden hooghgemelde ſijn Hoogheyt, mitſgaders den welgemelten Heer Stadthouder van Stadt en Lande, en de Heeren Ruyter, Werckendam, Raet-Penſionaris Fagel, Odijck, Renswoude, Haren en Ter Borgh mits deſen verſocht en gecommitteert de gemelde Heeren Gecommitteerden van de gemelde Heeren Burgermeeſteren en Raet der Stadt Groningen ter eenre, en van de gemelte Heeren van de Ommelanden ter andere zijde, over de voorſz. verdere differenten tot de voorſz. Amneſtie, iſt mogelijck, te diſponeren en te vereenigen. (*Was geparapheert*) W. DE NASSAU, vt. (Onder ſtont) *Accordeert met het voorſz. Regiſter,* H. FAGEL.

Hier mede / beminde Leſer / ſullen wy 't werck van Groeningen wat laten ruſten / te meer / om dat het van dit Jaer niet ten eynde is geloopen; wy ſullen echter hier na noch verhalen 't geen daer in verder is gepaſſeert: Ende nu in 't korte ſien / 't geen met die van Deventer is gepaſſeert.

De geſwoorne Gemeente der voorſz. Stadt Deventer / meynende ſeecker Reglement / in den Jare 1675 gearreſteert / op de forme van de Regeeringe van de Provintie van Overyſſel / tegens hare Privilegien te ſtrijden / hebben daer

daer over een large Deductie aen sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangie gesonden / defenderende de Vryheydt van hare Stadt, met de vrye keur en electie van haer eygen Magistraet en Regenten, uyt verscheyde gepasseerde saecken, sonder dat zy vermeynden, haer met het aen-nemen van de bestellinge der Regeeringe in hare Stadt in 't Jaer 1675, door sijn Hoogheydt, in conformiteyt van de Resolutie van haer Hoogh Mog. van den 20 April 1674, gedaen, na dat weder onder desen Staet waren gekomen, eenigsints te hebben geprejudiceert, als sustinerende dat het selve, volgens de voorsz. haer Hoogh Mog. Resolutie, alleen voor eene reyse, en sulckx sonder prejuditie en consequentie van het toekomende, was geschiet; en dat het voorsz. Reglement oock de Regeeringe noyt hadde aengenomen of geapprobeert, ja dat het selve haer niet na behooren was voorgehouden: derhalven seyden, dat haer onvermoedelijck van de tydelijcke Magistraet harer Stadt den 16 January 1677 op een extraordinaris Vergaderingh wierdt genotificeert seecker Brief van sijn Hoogheyt, in dato den 17. 27 December, aen haer Ed. Achtb. omtrent de te doene keur gedirigeert, waer by d'intentie van sijn Hoogheyt was streckende, om 14 dagen voor den dagh van Petri (zijnde haer ordinaris dagh van de Electie) of sulckx op den dagh van Petri geschiedende, dat zy na verloop van 14 dagen respectivelijck, de agreatie van sijn hooggemelde Hoogheyt souden moeten afwachten,en dat ondertusschen welgemelte Magistraet haer van den nieuwen Eed soude houden gelibereert, ter tydt ende wylen dat de selve agreatie behoorlijck soude zijn ingekomen: Waer op zy(de geswoorne Gemeente) zeyden, volgens de Resolutie van de 6 van de 8 Staten, niet anders hadden konnen doen, als by de respective Eeden, uyt hoofde van suyveringh, maintien van Stadts Recht ende Privilegien gedaen, te verblyven, sonder dat sy vermeynden, dat zy den Brief van sijn Hoogheydt in verdere consideratie hadden konnen of mogen trecken, eensdeels om dat die aen haer niet geaddresseert was geweest, en anderdeels, om dat hadden konnen bespeuren, dat sijn hooggemelde Hoogheyt van haer oprechte handelingen niet nae behooren was gecertioreert; en dat oock daer en boven Poincten (ongaern seyden zy te seggen) daer in waren vervat, daer in zy Eedts en plichts halven niet en konden condescenderen, als achtende, dat het niet alleen onverantwoordelijck soude zijn, maer oock, dat zy onmachtigh waren, om in hare Privilegien, Rechten en Gerechtigheden eenige de minste alteratie te maecken; ende dat deswegen verhoopten, dat sijn Hoogheyt van geen ander sentiment soude zijn. Voegende eenige Extracten uyt hare Privilegien, den gulden Adelaer genaemt, daer nevens: En dese Missive was onderteyckent van dese 22 naevolgende Gemeyns-luyden: Hendrick Scherf. Archibaldus Dumbaer. Berent Ketwick. Hillebrant Ter Welbergh. Dirck Rouse. Jan van der Capelle. Wilhelm Jacobsen. Clemens Nyloe, Med. Dr. Jacobus Hattevier, Med. Dr. Pieter Greven in den Reyger. Gerhard Stam. Nicolaes Dombaer. Adriaen Scherf. Dionys van Setten, M. Dr. Or. Joan Nyloe. Dr. Adolph Borgerinck. Dr. Joan van Borculoe. Herm. Hoornaert. Laurens Eppenhof. Antony Daems. Dr. Lambertus Greve, absent. Dr. Wolterus Ten Brinck, absent. En gedateert Deventer den 17 Februarij/ Ao. 1677.

Maer hier op is hier na geantwoort met een Geschrift / geintituleert / Conside-

ſideratien ende Redenen, daer by de nootſaeckelijckheydt van de Stadthouderlijcke Regeeringe, in deſen Staet en Republijcke, wordt aengeweſen: **Waer in onder andere wert geſeyt / en in 't largo voorgeſtelt /** Dat het een abuſief en erroneus pretext en voorgeven was van die van Deventer, dat het voorſz. Reglement niet behoorlijck en ſoude weſen opgerecht, en dat zy door het ſelve in hare Privilegien en vryheydt ſouden weſen gekrenckt: Dat de Reſolutie ende Acte van Authoriſatie, by haer Hoogh Mog. op ſijn Hoogheyt verleent, ſeer erroneus en qualijck by die van Deventer was geinterpreteert: Dat ſonder het voorſz. Reglement de vuyle kuyperyen, ſiniſtre minees en diſordres, van tijdt tot tijdt in de voorſz. Stadt van Deventer gepleeght, niet en konden werden geweert of tegens gegaen: Dat de contenue van den gulden Adelaer wat anders was als die van Deventer voorſtelden, en dat het geſeyde van 't Souverain Geſagh en Authoriteyt niet anders was, als een fabuleus voorgeven, dienende om de onkundige Gemeente te miſleyden.

Hier op heeft weder een ander naderhant eenige Aenmerckingen uytgegeven / met het welcke het Recht der Steden Deventer / Campen en Swol / voor ſoo veel haer Souverain Geſagh en Authoriteyt aen-gaet / trachte te beweeren / producerende veel Hiſtoriale bewijſen: Maer ſijn Hoogheyt hadde al te vooren op deſe ſaecke ordre geſtelt / met de na-volgende Miſſive aen de Regeeringe van de Stadt Deventer te doen ſchryven:

Miſſive van Sijne Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, aen de Heeren Burgermeeſters en Regeerders der Stadt Deventer.

Edele, Erentfeſte, Wijſe, Voorſienige ſeer discrete beſondere goede Vrunden.

WY hebben uyt het rapport van de Heeren U E. Gedeputeerden verſtaen, wat by de ſelve, en de Vrunden van de Geſworen Gemeynte op den 17 February jongſtleden, ſtilo loci, is gehandelt, raeckende het naerkomen en naerleven van het Reglement in den Jare 1675 gearreſteert, op de forme der Regeringe van de Provintie van Over-yſſel, en hebben oock ontfangen een Miſſive en wijtlopige Deductie, geteyckent by 20 Perſonen, haer qualificerende de Geſworen Gemeynte der Stadt Deventer, geſchreven aldaer den voorſz. 17 der voorſz. Maent February, en uyt alle het ſelve vernomen, dat 22 Perſonen van de voorſz. Vrunden van de Geſworen Gemeynte der voorſz. Stadt, ſwarigheyt maken het voorſz. Reglement na te komen en na te leven, niet tegenſtaende het ſelve by haer ſelfs aengenomen, en by de Heeren Staten van de hoog-gemelte Provintie geaggreëert is. Wy en ſullen ons niet inlaten om te discutiëren de Argumenten, die de voorſz. 20 Perſonen in de voorſz. Deductie hebben bygebracht, om haer oppoſitie te juſtificeren, maer ſullen alleen ſeggen, dat wy hadden gewenſcht, dat die van de voorſz. Stadt eene ſodanige yver hadden getoont, om aen den gemeynen Vyant te reſiſteren, als de voorſtant van de ware Chriſtelijcke Gereformeerde Religie, Vryheyt, Privilegien en Verbinteniſſen, daer mede de Bontgenoten aen den anderen verknocht zijn, quamen te vereyſſchen, en dat ſy die niet in vergetenheyt hadden geſtelt, ſoo wanneer men door jaerlijckſe twiſten en diſſentien de hoog-

ge-

gemelte Provintie tot haer en de gemeyne defensie unitil maeckte, de wel-meynende Regenten uyt de Regeringe verstieten, en tegens wille en danck van eenige goede Patriotten, de voorsz. Stadt, de Oeffeninge der voorsz. Religie, de Privilegien en Voor-rechten, sonder eenige Conditie aen den Vyant ten besten gaf, en aen haer overleverde, soo wel de Militie van de Unie, als de Burgeren en Opgesetenen, die uyt andere Provintien tot defensie der voorsz. Stadt gesonden waren: En daerom moeten wy ons ten hoogsten verwonderen, dat de voorsz. 20 Personen haer soo onrechmatelijck beklagen, even als of door 't voorsz. Reglement de Privilegien, Voor-rechten en Vryheden der voorsz. Stadt hooglijck waren benadeelt, daer de voorsz. Stadt, met en neffens de hoog-gemelte Provintie, wederom by de Unie herbracht zijnde, is gerestitueert in haer Voor-rechten en Privilegien, uytgenomen alleen, dat den Erf-Stadhouder van de hoogh-gemelte Provintie is gedefereert die authoriteyt, dat soo wanneer de Gesworen Gemeynte, so omtrent het suppleren van het Lichaem van dien, als omtrent de Keure van Schepenen en Raet, sigh niet na behoren souden mogen hebben gedragen, den hoog-gemelten Erf-Stadhouder als-dan daer omtrent sodanige voorsieninge soude mogen doen, als de selve ten meesten dienste van de hoog-gem: Provintie en de voorsz. Stadt soude oordeelen te behoren, en sulckx in de plaetse der verkoor'ne of aengestelde, andere verkiesen, soo nochtans, dat by hem geen Personen verkoren souden mogen werden, dan die na de Rechten en Statuten der voorsz. Stadt, daer toe waren gequalificeert: Invoegen dat noch door't reüniëren van de voorsz. Stad, noch door het voorsz. Reglement, aen het Lichaem van de Burgerye is benomen eenigh van de Voor-rechten of Privilegien, die haer soude mogen competeren, alleenlijck, dat den hoog-gemelten Stadhouder is gelaten de faculteyt, om te voorkomen, dat door kuyperyen en driften, die (Godt betert) soo veele Jaren binnen de voorsz. Stadt, omtrent de Keure van Schepenen en Raet, tot een onuytspreeckelijck nadeel van 't gemeyn van de hoog-gemelte Provintie, en van de voorsz. Stadt in 't particulier, in swang hadden gegaen, die selfde confusie niet meer soude mogen werden veroorsaeckt: En nademael wy uyt de voorsz. Deductie bevinden, dat de voorsz. 20 Personen opentlijck verklaren, dat sy haer in haer gemoet beswaert vinden het voorsz. Reglement na te komen en na te leven, en dat de 2 andere met haer vertrecken, wanneer sy by U E. zijn gesommeert geweest, haer dien aengaende cathegoriquelijck te verklaren, te kennen hebben gegeven, dat sy oock daer omtrent waren scrupuleus, en dat wy aen de eene syde niemant willen beswaren, om sigh tegens sijn gemoet met de Regeringe te bemoeyen, en oock aen d'andere syde d'ambitie van eenige Personen, den deckmantel van Privilegien, tegens hare eygen aenstellinge en aenneminge seer misbruykende, noyt sullen sacrificeren het recht, ons competerende; soo hebben wy U E. by desen wel expresselijck willen injungeren, dat de selve de voorsz. 22 Personen van den Eed en Dienst van Gesworen Gemeynte sullen ontslaen, en die gene, die in de respective Straten verklaert hebben het voorsz. Reglement te willen nakomen en naleven, doen suppleren het getal, dat door het verlaten van de voorsz. weygerende Gemeens-luyden vacant gevallen is, en de voorsz. van nieuws te suppleren Gemeyns-luyden af te vragen, of sy gesint zijn 't voorsz. Reglement na te komen en na te leven, voorts

te beëdigen, en vervolgens in conformité van 't voorsz. Reglement te procederen tot de Keure van Schepenen en Raedt, soo wel de voorsz. suppletie der voorsz. Gesworen Gemeynte, als de Keure van de voorsz. Schepenen en Raet laten toekomen, en onse dispositie daer op afwachten, en dat U E. middelerwijlen, tot dat de voorsz. onse dispositie daer op ingekomen sal zijn, op den ouden Eed, in hare respective Bedieningen sullen continueren. En nademael wy meynen wel geinformeert te wesen, dat eenige onrustige Personen haer bemoeyen om de goede Burgerye der voorsz. Stadt, onder decksel van 't maintenu der voorsz. Privilegien, te altereren en ontstellen, soo begeeren wy, dat U E. sigh dien aengaende exactelijck sullen informeren, en tegens die gene, die daer aen schuldigh bevonden souden mogen werden, als perturbateurs van de gemeyne ruste, sullen procederen en doen procederen, soo als in goede justitie bevonden sal werden te behoren: En dese saecke aen U E. goede voorsorge ernstelijck bevelende, sullen wy te gemoet sien, wat by U E. hier inne sal wesen gedaen en verrecht, middelerwylen U E. bevelende, Edele, Erentfeste, Wyse, Voorsienige, seer discrete besondere goede Vrienden, in de Bescherminge Godes.

Tot Beylen den 3 Maert, 1677.

U E. goetwillige Vrundt

G. H. PRINCE D'ORANGE.

Welcke volgende/ de 22 voorgemelte Gemeynsluyden/ die swarigheyt hadden gemaeckt/ uyt haer Bedieningen zijn ontslagen/ en andere/ met minder kommernisse/ in haer plaets gestelt.

Hier mede dachten wy weder tot plaisanter stoffen over te gaen: Maer wy vinden ons geobligeert/ om noch gewagh te maecken van een Besendinge/ in 't voorste van 't Jaer van hier na Oost-vrieslant gedaen:

Het is genoegsaem kennelijck/ dat de Differenten in Oostvrieslant/ tusschen den Heer Grave en die van de Stadt Embden/ vry out zijn/ en al begin hebben genomen/ nae dat Graef Johan/ Soon van Enno/ by deelinge met sijn Broeder/ Heer van Embden zijnde geworden/ om deselve Stadt te beneficeren/ in de eerste Troubelen omtrent dese Landen/ aldaer vryheyt voor die van de Gereformeerde Religie hebbende vergunt/ sijn Broeder Edgard de tweede/ getrout aen de Dochter van Gustavus/ Coningh van Sweden/ hart aen de Luytersse kant zijnde/ en hem succederende/ 't selve niet langer aen die van Embden heeft willen admitteren: Waer over dan soodanigen hevigheyt ontstont/ dat die van de Stadt de Wapenen tegens den Grave op-namen/ 't Casteel vermeesterden/ en ten deele slechtten; om 't welcke te revengeren/ socht den Grave de passagie na de Zee voor die van Embden te sluyten/ maer die eenige Troupen/ welcke by desen Staet gelicentieert waren/ binnen hare Wallen bekomen hebbende/ heeft den Grave sijn Desseyn laten varen/ en daer is een Accomodement in 't Jaer 1603 getroffen/ daer van haer Hoogh Mog. Guarandeurs souden zijn: Doch naderhant in 't Jaer 1611 den Grave vreesende in ongunst by desen Staet te geraecken/ om dat beyde sijne Oomen in Spaenssen Dienst waren gegaen/ heeft/ tot bewijs van sijn sinceriteyt/ selfs Lieroort in handen van desen Staet gegeven/ ten eynde omme het selve met Guar-

Guarnisoen te besetten / en wiert gemaeckt het Tractaet tusschen den Grave en de Standen / gemeenlijck genaemt het Accoort van Osterhuysen; van welck Tractaet haer Hoogh Mog: mede Guarandeurs bleven / werdende van den Grave voor hare Officien / daer omtrent gepleegt / bedanckt: Echter is 'er zedert die tijdt tusschen den Grave en de Stadt dickmaels geschil geweest / soo over de inlogeringe van Troupen / als 't lichten van Contributien / en hier over was nu weder geschil ontstaen: Alsoo de Vrouw Furstinne / als Regente van Oost-vrieslandt / en hebbende / nevens den Heer Hertogh van Brunswijck en Lunenburgh-Cel / de Vooghdye over haer Soon den tegenwoordigen Grave van Embden / eenige Schattingen had uyt-geschreven / en Munsterse Troupen in haren dienst genomen / om de selve van die van de Stadt te doen geven; waer over de hevigheden van Partyen dagelijckx meerder werdende / en die van de Stadt / vreesende voor meerder onheyl / hebben sigh aen haer Hoogh Mog: geaddresseert / die daer over het voorledene Jaer al Schrijven aen de Vrou Furstinne hadden laten afgaen / maer siende dat het selve geen effect dede / en dat oock de Munsterse Troupen self de Keyserlijcke Mandamenten niet en obedieerden / die wel de Winterquartieren / nevens die van den Hertogh van Nieuburgh / daer waren aengewesen / doch mits dat in nature de selve niet en souden betrecken / maer het voorsz. Landtschap / betalende de Somme van 50000 Rijckxrds. / daer van blijven geëximeert / met expresse conditie / dat den Heer Bisschop van Munster alle sijn Troupen / die in Oostvrieslandt doe noch waren / aenstonts daer uyt soude trecken; welcke in tegendeel sigh meer en meer in de selve verspreyden / ende sigh van de opene Plaetsen meester maeckten / soo hebben de Gedeputeerden van de Standen van Oostvrieslandt / en in specie van de Stadt Embden / by Geschrifte aen haer Hoog Mo. nader vertoont / hoe dat het so verre daer van daen was / dat de Vrouw Furstinne Douariere van Oostvrieslant eenigh het minste regard ofte reflexie hadde genomen op haer Hoogh Mog. Resolutie van den 28 December laetstleden / dat veel meer regel recht daer tegens aen-gingh / en met vilipenderinge / soo wel der voorsz. Resolutie / als oock der geëmaneerde iterative Keyserlijcke Rescriptien / niet alleen de voorgaende enorme Contraventien continueerde / nemaer oock dagelijckx met Gelt-exactien / verdobbelinge der eygener Authoriteyt uytgeschrevene Schattingen / verlegginge der in Dienst houdende Volckeren in dier voegen vermeerderde / dat buyten de assistentie van haer Hoogh Mog. het geheele Lantschap binnen korten tijdt in de grondt verwoest / en van Ingesetenen / die alreede begonden te verloopen / gants ontbloot soude werden / versoeckende / dat haer Hoogh Mog. haer doch eyndelijk over het bedruckte Landtschap Oostvrieslandt geliefden te ontfermen / en / in gevolge van de opgedragen maintenue / den rechten nadruckelijck effect der gemelde Resolutie met 'er daet te presteren / en de voor desen versochte ordres op de Commandeurs van Embden en Lieroort te laten af-gaen: Daer tegen van wegen gemelde Vrouwe Furstinne wiert versocht / dat haer Hoog Mog. de voornoemde Standen geliefden te renvoyeren aen den Heer Grave van Windisgrats / by sijne Keyserlijcke Majesteyt aengestelt / om alle differenten

tus-

tusschen partyen in der minne te termineren / en ingevalle haer Hoogh Mog. van hare zijde / het geresolveerde van den 28 December laetstleden souden willen ter Executie leggen / dat den Heer Bisschop van Munster dan van sijn zijde onfeylbaer mede soude doen executeren de ordres / die bereyts aen Monsr. de Granvilliers waren gegeven / om met sijne Troupen in Oostvrieslandt te trecken / daer door het arme Lantschap van Oostvrieslant totaliter soude werden geruineert: Waer op haer Hoogh Mog. in April hebben goet gevonden vast te stellen een Besendinge na Oostvrieslandt / te bekleeden door eenige Heeren Gedeputeerden uyt hare Vergaderinge / voorsien met behoorlijcke Instructie / om de welgemelde Vrouwe Furstinne met de voornoemde Standen te vereenigen over hare differentiale Poincten: De Heeren / daer toe gedeputeert / waren den Heer van der Meer wegens Hollandt / Marignault wegens Zeelandt / Bootsma wegens Vrieslandt / Pallant wegens Over-Yssel / ende Altingh wegens Groeningen; welcke den 6 Mey derwaerts vertrocken / en tot Embden aengekomen zijnde / gaven van haer arrivement kennisse aen de Vrouwe Furstinne Regente / die haer / na eenige dagen wachtens / den 3 Junij door den Heer Barleben / Drost van Bierumb / als haren Hofmeester / met 2 Carossen van 6 Paerden / na Aurick liet ophalen; alwaer op 't Furstelijcke Huys gelogeert zijnde / noch den selven nae-middagh Audientie by hare Furstelijcke Doorl. hadden / en openinge deden van de oorsake van de Deputatie: Sy wierden met veele beleeftheden ontfangen en wel getracteert / oock Commissarisen toe-gevoeght / om mede te spreecken; aen welcke zy / soo wel als aen de Vrouwe Furstinne / representeerden de noot van de Ingesetenen van 't Landt / en dat hare Furstel. Doorl. sich daer over toch wilde erbarmen / de Accoorden en Verdragen / daer aen haer Furstel. Doorl. gehouden was / en daer over oneenigheden tusschen haer en de Standen waren ontstaen / soude willen defereren aen den pieusen yver van haer Hoog Mo: om sigh met de Standen / door der selver intercessie / te laten bevredigen; dat sulckx de eerste trap soude zijn / om dan voort gesamentlijck te overleggen / hoe men den Bisschop van Munster in der minne soude konnen disponeren / het Lantschap van Oostvrieslandt van sijn Volckeren te ontruymen. Maer daer op wierdt wegens haer Furstel: Doorl. geantwoort / na een recit van 't gepasseerde / dat de saecken / tot haer leetwesen / soo verre waren gebracht / dat sy (Vrouw Furstinne) in aensien van 't Keyserlijcke Inhibitoriael / haer Hoog Mog: aenbiedinge niet en konde te gemoet gaen / maer sigh moste houden aen de Keyserlijcke Commissie / welcke den Heere Grave van Windisgrats / Keyserlijcken Ambassadeur / tot Bremen zijnde / was gegeven / om dese Differenten af te doen. Waer op haer Hoog Mog: Gedeputeerden / na eenige nadere instantien / dan versochten / dat men haer in alle geval soude doen hebben een schriftelijcke verklaringe / hoedanig de Keyserlijcke Jurisdictie / in 't reguard van de aengenomene maintenue / van desen Staet soude zijn te interpreteren / en op wat maniere beyde nevens den anderen souden blijven bestaen. Maer 't selve wierdt mede gedeclineert; doch geseyt / dat den Keyser universalem Jurisdictionem in Imperio, & per consequens mede in Oost-vrieslandt hadde.

Soo

Soo dat haer Hoog Mog: Gedeputeerden / na een beleeft onthael / als boven geseyt/weder te rugge zijn gekeert: En in den Hage gekomen wesende/in July rapport aen haer Hoog Mog: hebben gedaen. Waer by voor die tijdt wierdt goet gevonden te rusten/ terwijl men soude sien/ hoe de Handelinge tot Bremen soude afloopen: De Vrouwe Furstinne hadde daer den Heer Stamelar / eysschende van de Standen 24000 Rijckxdaelders Jaerlijckx / die sy soo lange aen de Vrouw-Furstinne souden uytkeeren / tot haer Heer Soon de 25 Jaren soude hebben geadimpleert: En wierdt oock een Accoort op 't Papier gebracht: Maer de Stenden begeerden voor alle dingen / dat de Vrouwe Furstinne soude beloven / de Munsterse Troupen het Landt te doen ruymen / het geen men haren 't wegen tanquam factum tertii seyde niet positive te konnen promitteren / maer wel / dat hare Furstel: Doorl: daer omtrent hare goede officien wilde doen. Soo dat eyndeling van dese Handeling mede niet is geworden / maer dit gantse Jaer noch die moeyelijckheden tusschen de Furstinne en de Stenden gecontinueert zijn.

Alsoo wy nu juyst gedencken te spreecken van Bremen (waer omtrent door het dopen en drift van 't Ys / gelijck op meer Plaetsen / in January merckelijcke schade was geschiedt) daer was den Grave van Windisgrats niet eygentlijck om dese Commissie alleen gekomen / maer om eene Vergaderinge van de Vorsten / die 't Stift Bremen en Verden door hare Wapenen hadden geconquesteert/ en daer hare Afgesanten hadden gesonden/ om over de verdeelinge te handelen / by te woonen ; dan in dese Vergaderinge heeft men niet alles konnen af-doen / alsoo alle de Partyen geen gelijcke contentement en namen: En is op den 3 Augusti geëyndigt/als wanneer den Heer van Amerongen/die op de selve t' Samenkomst van desen Staet was gesonden/ te rugge na huys is gekeert / en den Keyserl: Ambassadeur den Grave van Windisgrats/ na dat op een Collatie van de Magistraet was getracteert/ weder na Weenen/ gelijck vervolgens mede de andere Heeren Afgesanten zijn vertrocken.

Daer is in 't begin van 't Jaer veel te seggen geweest van eene Tol / die den Coningh van Denemarcken gesint was op de Elve te leggen ; maer daer tegens zijn so veel oppositien gevonden/dat tot noch toe daer van niet gevallen is.

Wy reppen oock niet van een Concept/ volgens welcke eenige Plaetsen aen den Rijn aen desen Staet souden werden ingeruymt / alsoo men daer van geen vervolgh heeft gesien.

Maer wy hebben te vooren geseyt / dat den Heere Grave Cornelis Tromp uyt Denemarcken hier aengekomen was / om de assistentie te Water van desen Staet voor de voorsz. Kroon te bevorderen / de selve is sijn Hoogheyt / die doen na Breda was / om tot Ontset van St. Omer te gaen / gevolgt / en in 't begin van April weder in den Hage gekomen / als wanneer men verstont / dat sijn Hoogheyt sijn Excellentie / in de plaetse van den Heer Michiel de Ruyter/ tot Lt. Admirael Generael deser Vereenigde Nederlanden had aengestelt/ doch dat van dit lopende Jaer noch in dienst van den Coning van Denemarcken soude continueren ; sijn Excellentie wierdt by de Collegien ter Admiraliteyt in die Qualiteyt in 't begin van Mey geintroduceert / en al-om treffelijck ont-

onthaelt. Innmiddels waren veele Besoignes met de Heeren van de respective Admiraliteyten gehouden / en eyndeling vast gestelt / eene Equipage van 15 Schepen van Oorloge / tot assistentie van Denemarcken / te doen ; waer over tot Hoof den wierden verkooren de Heeren Willem Bastiaensz. als Admirael / Jan van Nes als Vice - Admirael / ende Philip van Almonde als Schout by Nacht: Na de Middellandtse Zee wiert een ander Esquadre onder den Heer Cornelis Evertsz. als Admirael / Enno Doedes Star als Vice-admirael / en Engel de Ruyter als Schout by Nacht / aen-gesteldt: En noch een derde / onder den Heer Vlugh als Admirael / den tweeden Cornelis Evertsz. als Vice-Admirael / en . . . . als Schout by Nacht / om in de Noordt-zee te kruyssen / tot beveylinge van de Commercie: Doch van dese 3 Esquadres zijn van dit Jaer maer twee in Zee geraeckt / ende met het eerste / onder den Lt. Admirael Willem Bastiaensz. / is den Heer Lt. Admirael Tromp op den 29 Junij na Denemarcken vertrocken / als drie dagen te vooren / namentlijck op den 26 Junij / door een hoogen Zee-krijgsraet / by sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangie den 17 Mey te vooren aengestelt / om in den Hage te sitten over eenige Zee-Capiteynen / de welcke waren aengeklaegt / in den Jare 1676 / onder de Vloot / tot Secours van den Staet van Denemarcken / gesonden tegens de Sweden in de Oostzee / eenige wandevoiren te hebben begaen / de navolgende Uytspraeck was geschiet:

DE Hooge Zee-Krijgs-Raedt, by Sijne Hoogheyt, volgens desselfs Aenschryvinge, gedateert tot Honsholredijck den 17 Mey deses Jaers, aengestelt, gesien en geëxamineert hebbende de Stucken en Bescheyden, by Daniel Boreel, Fiscael, ter eenre, Eysscher: en Daniel Elsevier, Abraham van Zyl, Johan Kroock en Joachim Jansz. Kroon, Zee-Capiteynen, Gedaegdens in Persoon, ter andere syde, den voorsz. Hoogen Krijgs-raedt geëxhibeert, en op alles 't geene ter materie dienende was en heeft mogen moveren, rypelijck gelet hebbende, doende recht, ontseyt den voorsz. Fiscael sijnen Eysch en Conclusie, op ende jegens de voorsz. Gedaegdens, yder in 't particulier gedaen en genomen; ende verklaert de Gedaegdens voorts voor Luyden van Eere, waerdig om den Lande verdere diensten te doen; doch alles op approbatie van Sijn Hoogheyt. Aldus gesententieert in 's Gravenhage, present de Vice-Admiralen *Cornelis Evertsz.* President, en *Enno Doedes Star*, en de Schouten by Nacht *Engel de Ruyter* en *Jan Dick*, als mede de Capiteynen *Nicolaes Marrevelt*, *Claes Valehen* en *Jacob Willemß. Broeder*, op den 26 Juny 1677. Lager stont, Welcke Sententie by Sijn Hoogheyt in diervoegen op den 2 July des selvigen Jaers is geapprobeert. Actum Hagæ den 9 July 1677.

Was geparapheert,

Cornelis Evertsz. vt.

Onder stont,

In kennisse van my als Secretaris,

En was geteeckent,

Joh: Theodre. Burglon.

In 't midden van April / tot eenige dagen later / had men in dese Landen een

een Staert-starre gesien / die Noordt-oost ten Noorden omtrent van ons sigh vertoonde / maer soo laet tegens den morgen / en dicht by den Horisont / dat men sijn Stant niet wel konde observeren; doch meest was het gissen / dat hy tusschen de lincker Voet van den Andromeda / en den basis van den Triangel stont: Sijn Staert / die na 't Noortwesten sig vertoonde / was niet ongemeen langh / en is in 't Noorden en Oosten insgelijckx gesien: Dan wy sullen nu na die Gewesten ons begeven / ende beschouwen / of hy geluck of ongeluck heeft voorspelt / want de Geletterde in dese van opinie seer verschillen; hoewel men die op soodanige maniere soude konnen over-een-brengen / dat het ongeluck van de eene ordinaris het geluck van de andere is; maer dit is buyten onse Leest.

Onse voorsz. Oorlogschepen / onder den Lt. Admirael Willem Bastiaensz. met den Heer Lt. Admirael Tromp / arriveerden op den 11 Julij juyst in de Sont / als de Sweden met hare Vloot waren uytgekomen / en de Deensse hadden geattacqueert / eer de onse noch daer by gekomen waeren / als oordeelende / 't selve doenmaels tot haer merckelijcke voordeel te konnen geschieden / maer zy schooten echter te kort: Doch laet ons alvooren / eer wy hier van het verhael doen / sien / wat 'er / zedert de absentie van den Heer Lt. Admirael Tromp / in 't Noorden is gepasseert geweest.

De Sweden / als voren is geseyt / in Schoonen Meester te Velde gebleven zijnde / hebben / na 't in-nemen van Elsenburg / haer na Christiaenstad begeven; en voornemen hebbende / om Bleeckingen / als haer naest gelegen / eerst van de Deenen te doen ontruymen: Sy vermeynden dan in Februarij Carelshaven / of om beter te seggen / de Schans die daer leght / met 1500 Man te overrompelen / maer den Deenssen Gouverneur / daer kennisse van krijgende / heeft het Ys om eenige Schepen / die daer lagen / laten opbijten / ende de Stucken met Schroot doen laden / daer mede hy de Sweden dervoegen ontsingh / dat met merckelijck verlies mosten afwijcken; doch daer na wederkeerende met meer formaliteyt / heeft sigh de selve Plaetse / nae dat drie dagen beschooten en den Deenssen Gouverneur doot gebleven was / moeten overgeven: en alsoo zijn vervolgens de Sweden weder Meester van Bleeckingen geworden / uyt welke Provintie sy mede haer Militie voor Christiaenstad hebben gevoert / waer binnen den Generael Major Meerheym als Gouverneur commanderende / haer met Uytvallen als andersints meer resistentie heeft gedaen / immer haer soo lange opgehouden / tot den Coningh van Denemarcken soo veel Macht van alle kanten te samen heeft gebracht / en na Schoonen doen over voeren / dat sijne Majesteyt self tusschen den 6 en 7 Juny / 's nachts omtrent ten 12 uren / met sijn Leger op 't Sweedse is aengetrocken: Van 't welcke alleen eenige duysent Man voor Christiaen-stadt waren gebleven / en het gros komen leggen tot omtrent een Mijl ver aen geene zijde Lantskroon / op een voordeelige Post / als hebbende aen de eene zijde een Moeras / ende aen de andere een Rivier / en achter haer een hoogen Bergh / daer zy Sweden haer Geschut op geplant hadden: Den Coningh van Denemarcken dede haer echter de Battaillie presenteren / die zy mine maeckten van te willen accepteren; maer wan-

wanneer het Deensse Leger / na dat het / volgens de Coninckljjcke ordre / neder geknieldt een Gebedt in 't open Velt hadde gedaen / om de Goddelijcke hulpe van den Hemel af te bidden / op haer aen marcheerde / zijn zy binnen hare gemaeckte Retrenchementen gebleven ; 't welck den hoogh-gemelden Coningh van Denemarcken dede resolveren / om 's nachts eenige Ruyterye ter zijden af en om / nae de wegh van Christiaen-stadt te senden / ten eynde de Sweden alsoo tusschen beyde te bekomen : maer zy / of daer voor vreesende / of 't selve vernomen hebbende / en haer niet bestandt genoegh vindende / zijn in de nacht door een andere wegh in stilte geretireert : De Deenen met den morgen-stont de Sweden missende / wilden die na-setten / maer alsoo sy reets drie uren voor uyt waren / konden haer niet wel achterhalen / als eenige van de achterste ; en die voor Christiaen-stadt waren gebleven / hadden haer insgelijckx voor de aenkomst der Deenen al geretireert / nae dat echter van te vooren een swaere uytval van die van binnen hadden geleden / welcke door Seyn-schoten van haer Coningh verwittight zijnde van sijne aenkomst / tegens de Sweden zijn uytgetogen / veele hebben neer gemaeckt / 20 gevangen / 18 ysere ende 3 metale Stucken / nevens 4 Vaendelen ende eenige Rust-wagens bekomen : Hier mede kreegh die Plaetse open lucht / en den Coningh van Denemarcken quam den 11 Junij daer binnen.

Terwijl de Deenen dit succes te Lande hadden / bejegenden haer geen minder fortuyn te Water : Men had by haer tijdinge gekregen / dat 11 Sweedtse Schepen / namentlijck de Amaranthe met 60 Stucken / gecommandeert van den Sweetsen Admirael Erich Seebladt / de Andromeda met 50 Stucken / Vice-Admirael / Calmar-Casteel met 74 Stucken / Schout by Nacht / de Meermin met 46 Stucken / Wrangels Paleys met 44 Stucken / de Roos met 44 Stucken / den Engel Gabriel met 50 Stucken / de Gustavus met 36 Stucken / de Griffioen met 12 Stucken / 2 Advijs-Jachten / Venus en Diana / yder met 4 Stucken / en dan 3 Branders / 2 Galjoten en 2 Proviant-schepen / uyt Gottenburgh waren geloopen / om het door de Belt te setten / en haer te gaen vervoegen by de Sweedtse Vloot / die alle uren uyt de Sweedtse Scharen soude komen : Dan de voorsz. Schepen in de Beldt door contrarie Windt niet wel voort konnende / is den Heer Deenssen Admirael Niels Juël den 2 Junij van Coppenhagen tegens haer t'Zee gegaen / conjungerende sigh tusschen Robbenes en Giesse met eenige Deensse Schepen / die te vooren in Zee waren geweest / en met die bevont hy sijn Esquadre te bestaen uyt de nagenoemde Schepen / de Christianus Quintus / de Keur-Prins / Gulden-leeuw / de Eenigheydt / Lindt-worm / Christianus Quartus / Christiania / Christiaen-stadt / Neptunus / de Kreeft en de Meerminne : Op den 5 commandeerde de voorsz. Admirael Juël 2 Fregatten met 8 wel-gemonteerde Booten / om een goet getal Schoeten / die van Kiel / met Munsterse Troupen beladen / waren afgesteecken / in voornemen om na Coppenhagen te zeylen / maer die men tijdinge had / dat in Zee / door Storm verspreyt / hier en ginder op de Meckelenburgse Kust / voor Rostock en Wismar sworven / te gaen op-soecken / en voor de Sweetse Schepen / in de Beldt zijnde / te waerschouwen / oock

oock selfs te convoyeren / tot dat de selve in verseeckertheyt souden mogen zijn; en dese hadden 't geluck / van onderwegen een Caper van Straelsondt met 8 Stucken te bejegenen / en te nemen / mitsgaders de voorsz. Schoeten met de Munsterse Troupen te ontmoeten / en geluckelijck nae Schoonen te geleyden. De Admirael Juël bleef ondertusschen op de Sweedtse Schepen kruyssen / en den 9 Junij vernemende / dat de selve Nyburgh waren gepasseert / seynde alle de Hooft-Officiers aen Boort / en wierde in den Krijgsraet geresolveert / den Vyant op te soecken / en / indien mogelijck / te slaen; ontfangende een yder ordre / na dat een generale aenmaninge was gedaen / dat men Eer en Eed wel hadde te betrachten / wat hy hadde te doen: Den volgenden dagh wierden zy de Sweden gewaer / leggende 3 Mijlen van Rostock ten Ancker; welcke / of zy schoon sagen / dat de Deenen haer uytterste debvoir deden / om by haer te komen / nochtans op haer Ancker bleven leggen: Het was seer stil Weêr / invoegen de Deenen niet als geheel langsaem konden naderen; de Sweden eyndelijck den ernst bespeurende / kapten gesvvindelijck haer Anckers / en meynden met boegeren en alles by te setten / wat zy konden / het te ontsnappen / en de Deenen haere Spiegels toe te keeren: De Deensse Admirael dat bemerckende / gaf last aen de zijne / dat een yder sijn best soude doen / om de Sweden het vluchten te beletten: Hier op quamen den 10 Junij 's avondts ten 7 uren de Deensse Schepen de Sweetse soo na / dat de eerste het achterste Schip van de laetste met grof Geschut dapper begonden te becanonneren / en tot 12 uren in de nacht continueerden / waer door het selve aen sijn Roer de meeste schade had bekomen; de Sweden hadden wel met haer Geschut geantwoort / maer aen de Deenen weynigh of geen schade gedaen: Op den 11 Junij des morgens omtrent 2 uren lagen de Deensse Schepen te loefwaerdt van de Sweetse; de Windt begonde op te koelen / 't welck de Deenen opnamen / als of den Hemel haer begunstighde / en derhalven heeft de Deensse Admirael / als hy nu groot voordeel sagh / het teycken gegeven / om de Sweden te attacqueren / gaende selfs voor in 't aen-tasten van 6 Sweedtse Schepen; doch duchtende / dat de Sweedtse Admirael het onder den Roock en Damp soude ontvluchten / heeft sijne Seconden de 6 alreede seer beschadighde Sweedtse Schepen voort laten bevechten / en selfs den Sweedtsen Admirael / 't Schip Amaranthe / met 60 Stucken en 300 Man / aengeklampt / en / na een hart Gevecht van twee uren / gedwongen de Vlagh te strijcken / en sigh op discretie over te geven; waer op sijne Secunde het Schip den Engel Gabriël / met 50 Stucken en over de 200 Man / insgelijckx heeft aengetast / soo dat het door een Lage Masteloos geschooten zijnde / het insgelijckx opgaf; ondertusschen had de Deensse Vice-Admirael Christiaen Bielcke het grootste Schip / genaemt het Casteel van Calmar / op-hebbende 74 Stucken ende 400 Man / verovert / gelijck als Capiteyn Dreyer het Schip / genaemdt Wrangels Paleys / met 44 Stucken en 300 Man / en Capiteyn de Wit het Schip de Meermin / met 46 Stucken en 300 Man: Van de vluchtende is een Brander / genaemt de St. Pieter / van de Dragoer Boeren met 2 Booten genomen / ende Capiteyn Schenckel had verovert de 2 Advijs-Jachten / de Diana en Venus /

nus / yder met 4 Stucken : Den Sweetsen Schout by Nacht Rotkirch / met het Schip de Roose / ontvluchten het door de Sont / mine maeckende / als of het een Deens Schip was : Op de voorsz. Sweedtse Schepen waren 500 Soldaten / gecommandeert by den Oversten Lt. Mackeleer / welcke / gelijck den Sweedtsen Admirael Seebladt / nevens 5 a 6 Capiteynen / 8 a 9 Luytenanten en andere Officiers / te samen met alle het Bootsvolck ende ordinaris Soldaten / die op de Schepen waren / in handen van de Deenen zijn gevallen : Daer tegens hadden de Deenen niet een Schip verlooren / ende niet boven 70 a 80 Dooden / daer onder niemant van hooge qualiteyt.

Van de Sweedtse voorname Gevangenen is dese Lijst uytgekomen ; als van de Vloot : Den Heer Admirael Erich Seebladt. Cap. Matthias Borgiefon. Cap. Andreas i Wygen. Cap. Cornelis Tieffon. Cap. Peter Haffelburgh. Cap. Purath. Cap. Johan Brant. Cap. Bachert. En 8 Luytenants. En van de Lant-militie : Den Oversten Lt. Gustavus Machleer. Major Magnus Gagge. Capit. Lt. Johan Trotzer. Lt. Abraham Detlef van Krackewits. Lt. Aluf Madzon. Lt. Jonas Ellins. Lt. Christiaen van Boltz. En de Vaendrigh Oedsa.

Dese ongemeene voorspoeden / so te Water als te Lande / deden de Coningh van Denemarcken het Beleg van Malmoe of Maelmuyen bestaen / als waer aen genoegsaem gants Schoonen dependeerde / want Elsenborgh toch van kleyne consideratie wierdt geoordeelt : het Deensse Leger quam den 19 Juny daer voor / en 't Sweedse / dat tot Lahoim was geretireert / volgde van verre het Deensse ; den Sweedsen Velt-Marschalck van Fersen commandeerde daer binnen voor Gouverneur / en had / op 't aennaderen der Deensse Armee / alle de Troupen / die daer omtrent noch versprreyt lagen / en de Vivres die hy bekomen konde / daer binnen doen komen / en formeerde van alle de Militie gereguleerde Troupen : de Burgery beval hy 't blussen / indien eenigen brant ontstont ; men reeckende / dat'er omtrent 3000 Man binnen was. Den 20 's morgens deden de Deenen 9 schooten op 't Casteel en de Stadt / en wierden van 4 van de Wallen beantwoort : daer quam oock een Deens Schip voor de Haven. Den 21 namen de Deenen post voor de Slot- Ooster- en Zuyder-Poort / openden hare Trencheen / en bouden op alle plaetsen Batteryen. Den 22 avanceerden de Deenen aen alle kanten. Den 23 insgelijckx / schoon de gantse Nacht op de Arbeyders wierdt geschooten. Den 24 wilden de Deenen de bedeckte Wegh van die van binnen bespringen / maer wierden afgewesen ; doch waren ondertusschen soo na aen het Contrescharp geavanceert / dat sy malkanderen met Musquetten konden bereycken. Den 25 continueerden de Deenen als vooren ; dan die van binnen dede met omtrent 300 Man / daer onder 150 Ruyters / een Uytval tegen de Deensse Arbeyders / daer van sy verscheyden neder maeckten / maer lieten oock eenige van de hare achter : daer wierden oock eenige Granaten in de Stad geworpen / maer sonder groot effect. Den 26 continueerde men met te arbeyden aen de Zuyder- en Ooster-Poort / en daer wierde een Redoute aen 't Strant opgeworpen. Den 27 avanceerden de Belegeraers bysonder na de Zuyder-Poort / en wierpen eenige Granaten na binnen / werdende in tegendeel met Steenen uyt Vuur-Mortiers beantwoort.

Den

Den 28 deden die van binnen aen de Zuyder-Poort een Uytval / en dreven de Belegeraers een end-weegs te rugge / en brachten mede na binnen een Major / een Luytenant en 4 gemeene Soldaten: de Belegeraers trachten inmiddels het Slot of Casteel met Granaten aen brant te steecken / maer wilde niet succederen. Den 29 's morgens ten 5 uren quamen die van binnen met 250 Ruyters en 150 Musquettiers tegens den Post van den Generael Major Bibou uyt / dreven de Belegeraers te rugge uyt hare Linien / als mede uyt een Redout / neder maeckende omtrent 100 Man / en brachten den Capit. Kopstorff van 't Regiment van Prins George van Denemarcken binnen / nevens eenige gemeene Soldaten ; sy verlooren in tegendeel den Capiteyn Lt. Cratsch. Den 30 versterckten de Belegeraers haer Linien / en continueerden met Bomben in 't Slot te werpen. Den 31 begonden zy het Bastion Malmuyen te beschieten: En den 1 July / ter middernacht / attacqueerden sy vigoureuselijck de Contrescherpen van drie kanten / van 't welcke sy wel een korten tijdt meester waren / maer niet genoegh met Spaden als andere Instrumenten voorsien zijnde / om iets tot haer voordeel op te werpen / mosten sy die weder quiteren / doch bleven op de Espenade van het Stockholmer Bolwerck logeren: dese Attacques hadden al meer als 100 Man van de Belegeraers doen sneuvelen. Den 2 wiert met canonneren en het binnen-werpen van 32 Bomben toegebracht. Den 3 wierden weder 27 Bomben in 't Casteel geworpen / en men socht na die kant sterck te avanceeren: Aen de Ooster-Poort / daer de Belegeraers op de Borstweer van de bedeckte Wegh legeerden / wierpen sy een Batterye op. Den 5 dito maeckte men aen de kant van 't Slot eene nieuwe Linie van 't Strant na den Dam ; aen de Zuyder-Poort wierdt insgelijckx eene nieuwe Linie geformeert: Maer also de Coning van Denemarcken alle dagen tydinge ontfingh van 't uytlopen van de Sweedse Vloot / en dat beducht was / dat sijne Zee-Macht tegens de selve niet en soude konnen bestaen / alsoo de Hollandse Auxiliaire Schepen noch niet en waren aengekomen / waerom men oock oordeelde / dat de Sweden souden soecken te slaen / eer die noch mochten komen te arriveren / en dat by ongeluck / dat sijne Vloot soude moeten wijcken / de Sweden als-dan van de Zeekant die van Maelmuyen souden konnen seconderen ; daer by noch quam / dat de Sweedse Armee te Lande alle dagen meer en meer wiert versterckt / en wel licht mede nieuw werck soude verschaffen / soo resolveerde sijn Majesteyt / met een generale Storm dese Belegering te termineren / welcke dan tusschen den 5 en 6 July wierdt ondernomen ; dan de Bereydingen hier toe geschieden soo stil niet / of die van binnen wierden het selve gewaer / waer op den Velt-Marschalck Fersen al-om reed / en ordre stelde tot tegenweer / vermanende een yder tot sijn plicht wel waer te nemen: de Munsterse Auxiliaire Troupen / die mede in dese Belegeringh waren geemployeert / maeckten een aenvang met een valsse Attacque / daer op geschiede omtrent de middernacht het geordonneerde seyn uyt 12 Stucken / en vervolgens den Aenval van drie verscheyden kanten / en in meer partyen / te gelijck ; den Hartogh van Croy commandeerde d'eene / den Gen: Major Bibou d'andere / en den Heer Oversten Buscher de derde / en wierdt in de selve dapper ge-

gevochten / en de Wallen met de Degen in de Vuyst beklommen / vermeesterende de Attacquanten het Werck aen de Strant-Poort / vatte post aen de Cortegarde van 't Bolwerck Stockholm/ en op de Wal tusschen de Bolwercken Gottenburgh en Malmoe / ja passeerden tusschen de laetste en die van Norkiopingh niet alleen de Gracht / maer waren oock al over de Wallen geklommen / soo dat den Gener. Major Bibou sigh na de Poort wilde begeven/ om die voor de Cavallery te openen / als wanneer het ongeluck gebeurde / dat de Loop-brugge/ waer over de Troupen van reserve de overgekomene mosten volgen / en die ongemeen sterck daer over wilden passeren / quam te breecken/ en veele die daer op waren / neder storten in 't Water / 't geen de Belegerde/ waer van sommige haer Geweer al wegh geworpen hadden/ en aen 't wijcken waren / nieuwe couragie gaf / en in tegendeel aen de Deenen / die binnen of op de Wal waren / geen kleyne verslagentheyt / als siende haer op nieuw van die van binnen geattacqueert / en niet sterck genoegh / om haer self te redden / soo dat haer gedrongen vonden over hals over kop weder te rugge te keeren ; in 't welcke niet weynigh quamen te blijven / gelijck men naderhant heeft bevonden / sy lieten haer Bruggen en Leeren / en wat meer tot stormen gebruyckt was / achter : de Dooden en Gequetste aen de Deensse syde heeft men niet recht konnen weten / alsoo de Sweden die wel 2000 hebben gemaeckt / en de Deenen die op 300 Dooden/ en 4 a 500 Gequetste/ daer onder de navolgende:

DOODEN.

Gen. Major Bibou,
Oversten Schulenbergh,
Oversten Busch,
Oversten Warnstedt,
Oversten Bruninck,
Overste-Lieutenant Plesz,
Overste-Lieut. Ellebrech,
Ritmeester Rantzau,
Capiteyn Winterfeld,
Capiteyn Philip Fuchs,
Capiteyn Axel Gans,
En 3 Lieutenants.

GEQUETSTEN.

Hartogh van Croy,
Oversten Mullerum,
Oversten Brockenhusen,
Oversten Lung,
Overste-Lieutenant Schack,
Overste-Lieut. Fuchs,
Overste-Lieut. Fittinghoff,
Overste-Lieut. Ramstedt,
Overste-Lieut. Thamber,
Major Tramp,
Capiteyn Krag,
Lieutenant Eilerson.

Den 6 wierde een Stilstant van Wapenen gemaeckt / omme de Dooden te begraven : En de Coningh van Denemarcken / als vernemende / dat de Sweedse Armee vast nader quam/ en onseecker hoe 't te Water soude aflopen/ soo heeft des anderendaeghs aengevangen de Belegeringh te doen quiteren/ latende na sijn welgevallen de Stucken en alles af-voeren / om de Sweedse Armee te gaen ontmoeten / begevende sigh ten dien eynde naer Lunden in Schoonen.

Wy hebben te voren geseyt / dat men tijdinge had bekomen van 't uytlopen van de Sweetse Vloot; de selve wiert by haer voorgegeven te bestaen/als volgt:

Lijste

Lijste der SWEETSE VLOOT.

Het eerste Esquadre.

Den Admirael Horn, voerende het Schip de Victoria, met 84 Stucken. Den Vice-Admirael Guldenspar, voerende 't Schip Wrangel met 60 Stucken. Het Schip Mars met 72 Stucken. Riga, 45. Saturnus, 64. Het Hert, 34. Wismar, 58. Uttern, 34, Carolus, 56. Frederica, 56. Vliegende Wagen, 56. Amalia, 32. Elisabeth, 18. Ecker, 12. Tromslager, 18. En de Meerhont, 10. Zijnde het eerste Esquadron by sigh hebbende Vier Branders.

Het tweede Esquadre.

Hans Klerck, voerende het Schip de Sonne, met 72 Stucken. 't Schip Venus, 64. Mercurius, 66. Westerwijck, 60. Spes, 46. Sweetse Dronet, 52. Leeu, 50. Phœnix, 34. Coningh David, 32. Hercules, 24. Parlin, 18: En kleyne Fortuyn, 10. By sich hebbende Vijf Branders.

Het derde Esquadre.

De Heer Hans Wachtmeester, voerende het Schip de Sleutel, met 84 Stucken. Hieronimus, 72. Jupiter, 68. Draeck, 64. Cæsar, 60. Gottenburg, 50. Maria, 50. Abraham, 44. Noortstern, 32. Lastdrager, 22. Fortuyn, 10. Salvator, 22. Valck, 10. By sich hebbende Vier Branders,

Hier tegens hebben de Deenen een Lijst van haer Vloot uytgegeven / luydende als volgt:

Lijste der DEENSSE VLOOT.

Sophia, 102 Stucken. Christianus V. 90. Prins Brage, 82. Noortse Leeuw, 86. Drie Kroonen, 72. Eenigheyt, 72. Keur-Prins, 76. Charlotte, 64. De Swaen, 60. Frederick, 60. Anna Sophia, 60. Christianus IV. 60. Drie Leeuwen, 60. Guldenleeuw, 58. Netelblat, 54. Christiana, 54. Lintworm, 46. Victoria, 46. De Sweetse Valck, 44. Sweetse Neptunus, 44. Delmerhorst, 44. Christiaensant, 42. De Krabbe, 36. De Meerman, 34. De Meermin, 32. Anthonetta, 33. De Jager, 26. De Lucks, 24. De witte Valck, 24. Gluckstadt, 36. Charitas, 32. Ferroe, 46. De bonte Valck, 18. Eenhoorn, 16. Vliegende Hart, 18. Postillon, 14. Carelshaven, 14. Waterhont, 12. De Wildeman, 14. De Wismarse Vos, 10.

Waer by noch een groot getal andere waren gevoegt; maer beyde de Vlooten zijn soo sterck niet verscheenen / alsoo die lichter op 't Papier als in Zee te brengen zijn.

De Sweedse Vloot dan omtrent 40 Zeylen sterck / uyt / en by 't Eylandt Meun gekomen zijnde / vont de Deensse onder den Heer Admirael Niels Juël tusschen Stefns en Falsterboos Rif in 't Vaerwater / daer de selve / voor Wint en de Loef hebbende / den 11 July 's morgens op aengeset is; de Deenen haer verwachtende / hielden haer in goede ordre verdeelt / den Admirael Marcus Rotsteen voerde de Avantgarde / den Admirael Niels Juël de Battaillie / ende den Admirael Jens Rotsteen de Arrier-garde: Het scheen de Sweden louteren ernst / maer wanneer het vervolgens tot het Gevecht

quam/ bleeck het/ dat de Deenen beter Zee-volck hadden/ alsoo in 't Gevecht van de Sweden de Loef wonnen/ en haer gantse Vloot separeerden: den Admirael Juël queet hem boven andere wel/ want het gewelt van 6 Vyandelijcke Schepen / die 't op hem gemunt hadden / heeft afgewesen / waer door oock sijn Schip de Christianus Quintus soo reddeloos was geschooten / dat het na Coppenhage most op senden / en hy self in 't Schip de Fredrick Tertius over gaen; en wierden vervolgens de Sweden in soo grooten confusie gebracht / dat zy sonder ordre haer op de vlucht begaven: Den Deenssen Vice-Admirael Christiaen Bielke veroverde het Sweetse Schip Mars / met 72 Stucken/en de Schout by Nacht Floris Carstensz. de Julius Cesar/met 60 Stucken/ en Capiteyn Fock het Schip de vliegende Wolf/ den Draeck wierdt aen strant gejaegt/ en voort alle confuys op de vlucht gedreven. Omtrent dese tijdt was 't dat de 10 Schepen van haer Hoog Mog: in de Sont/onder den Lt. Admirael Willem Bastiaensz. / waren aen-gekomen / welcke bequamelijck dienden omme 3 Sweedse Schepen/ welcke haer op de vlucht tot onder Malmuyen hadden begeven / de passagie na Gottenburgh te verhinderen: den Heer Tromp dede aenstonts een keer na Coppenhage / en op sijne wederkomst wierdt Krijgs-raedt by d'onse gehouden / en geresolveert de voorsz. Sweedse Schepen / voerende yder omtrent 70 Stucken / door de lichtste van onse Oorlogh-schepen te doen attacqueren; 't selve geschiede in 't aensien van de Coningh van Denemarcken: Capiteyn Cornelis Tyloos met het Schip Campen behaelde daer groote eer / zeylende met sijn voorsz. Schip tusschen de twee Sweedse Schepen in/ en gevende eenige uren lang soo dapper aen wedersyden vonck / dat het eene hem overgaf / en 't ander / al vechtende / met hem tegens de gront geraeckte / alwaer hy het selve dwongh / sich insgelijckx te submitteren: Capiteyn Nicolaes Bois droegh sich hier omtrent oock loffelijck; dan de andere Schepen / die boven de Southolm om-gesonden waren / omme de Sweden het vluchten na die kant te beletten / quamen te laet / want het derde Schip was door een Hollantse Brander bereyts in brant gebracht / waer door het voort vernielt wierdt: De overwinningh voor Denemarcken wierdt seer groot geconsidereert; en aldaer is de volgende Lijst daer van uytgegeven:

Lijste der Sweedtse Schepen, die de Deenen in de voorsz. Battaillie verovert hebben.

1. Den Draeck, met 64 Stucken, wierdt in de Battaillie gedwongen sigh onder Kioge aen de grondt te setten, alwaer naderhant door de Inwoonders tot een volkomen overgaef geforceert wiert. 2. Cæsar, met 60 Stucken is van den Vice-Admirael Christiaen Bielcke genomen. 3. Mars, met 72 Stucken, verovert door den Schout by Nacht Floris Carstenssen. 4. De Vliegende Wolf, met 56 Stucken, is onder Skanar door den Capiteyn Jan van Vachen (die met het Fregat de Sweetse Charitas op den 11 July nae de Deensse Vloot van Coppenhagen was gecommandeert) in de nacht verovert. 5. De Sweedtse Leeuw, met 52 Stucken, is in de vlucht van Capiteyn Andries Dreyer tot de overgaef gedwongen. 6 en 7. St. Hieronimus, met 72, en Mercurius, met 66 Stucken, zijn op den 12 July in de

de nacht onder Malmoe door de Hollantse Capiteynen Jan Tiloos en de Bois verovert. 8. 9. 10. De Groene Draeck, met 8 Stucken, toebehoorende Graef Pontus de la Garde; item de Straelsondse Poechinel, met 4 Stucken, en een Schoet met 54 Soldaten, heeft den Commissie-vaerder Bagge Knudsen in 't Gevecht genomen. 11. 12. 13. Drie Proviant-Schepen, die verbrant en geruineert zijn. 14. Het Schip Nieuw-Calmar, met 66 Stucken, 't welck heel nieuw en eerst dit Jaer van stapel gelopen was, is onder Malmoe verbrant. 15. Een Advys-jacht, genaemt de Grijpvogel, met 8 Stucken, mede aldaer verbrant. 16. Een ander is met de Secretaris, die opschryven soude wat 'er in de Battaille passeerde, in de grondt geschoten. 17. 18. 19. Drie Branders, die geen schade gedaen hebben, verbrandt. 20. Saturnus, met 64 Stucken, volgens 't rapport der Gevangenen, gedurende de Battaillie, verbrandt. 21. Jupiter, met 60 Stucken, nevens noch een ander gesoncken.

Namen der gevangen Sweetse Officiers.

Oversten Lt. Wrangel, Major Erick Rosenvelt; Schouten by Nacht, Frederick Taube, Matthias Domkerck, Ancker-Helm; Commandeur Erick Pieterssen; Capiteyns Jan Bouman, Magnus, Ribbing, Bergh, Gulden Adler, Leeuwenfelt; Luytenants, Lars Flinta, Isaac Grauman; Capiteyn Aderkatz doot, en Luytenant David Steenback doodelijck gequetst.

Dit was nu al ten tweede mael te Water / dat de Deenen en Sweden malkanderen soo hart hadden bejegendt / met merckelijck voordeel voor de eerste: En te Lande duurde het niet langh / of de Armeen geraeckten wederom aen malkanderen / namentlijck op den 24 July; doch alsoo daer over van wederzijden is geroemt / vinden wy ons genootsaeckt / om in 't korte te stellen 't geen van wederzijden daer van is voorgegeven:

Deens Verhael van 't geen tusschen de Deensse en Sweedtse Armee op den 24 July, niet verre van Lantskroon, voorgevallen zy.

NA dat de Conincklijcke Deensse Armee nauwelijckx tot voor Lantskroon op den 23 July was geavanceert, in meeninge Elsenburgh nader te komen, om de contenantie der Sweden des te beter te observeren, zijn dese, nae dat zy haer Secours van veelderley Plaetsen aen sigh getogen, en alsoo een tamelijck Corpus te samen gebracht hadden, de eerste over een ongebaende Wegh door de Bosschagie in 't gemoet getrocken: Als nu beyde d'Armeen op den 24 's morgens malkander soo na gekomen waren, dat zy den ander met het Canon bereycken konden, wiert van beyde zijden omtrent 6 uren de Leus gegeven; doch alsoo de Sweden albereyts een voordeelige Plaets, namentlijck de hoogte van Rennebergh, alwaer de Deenen sigh meenden te posteren, ingenomen, en sigh in volle Battaillie gestelt hadden, soo prepareerden de Deenen sigh niet minder tot het Treffen, dan mosten sigh tot dien eynde tamelijck verre uyt haer Voordeel begeven. Omtrent 10 uren gingh 't Gevecht aen: Sijn Conincklijcke Majesteyt heeft in Persoon de rechter Vleugel, en den Generael Luytenant Arensdorf de lincker Vleugel aengevoert: Der Sweden rechter Vleugel gingh op de Deensse

lincker Vleugel met groote furie los, en alsoo van beyde zyden Salvo op Salvo gegeven wiert, soo trof het ongeluck den Generael Majoor Hans Walter, dat hy (de welcke sigh nevens sijne beyde Soonen, waer van de eene oock doodelijck gequetst wiert, ongemeen wel hiel) doodt bleef, en den Generael Major Rumor, die de Sweden soo wijt nageset hadde, gevangen wiert, waer door een tamelijcke alteratie en disordre ontstondt, soo dat de Deensse lincker Vleugel in confusie raeckte: Daer tegens heeft de Deensse rechter Vleugel op de lincker Sweetse Vleugel met soo goeden succes getroffen, dat de Sweden gantschelijck gerepousseert en door twee Dorpen vervolgt wierden: Den Heer Meerheym, die sigh by de rechter Vleugel bevondt, is door beyde de Sweden hare Linien gebroocken; doch sijn Majesteyt, nevens sijn Heer Broeder Prins Georg, en den Generael Bauditz vielen van achteren in, soo dat de Sweetse lincker Vleugel t'eenemael in confusie geraeckte, en 7 Esquadrons van de selve gecapotteert wierden: Sijne Coninckl. Majesteyt heeft met den Degen in de Vuyst selfs een Sweedtse hooge Officier en twee andere gemeene nedergemaeckt; de Prins Georg heeft niet minder gedaen, en ettelijcke van den Vyant nedergeleyt; des selfs Kamer-Jonker Monsr. Grot, die verscheyde Sweden heeft om 't leven gebracht, is in dese Actie doodelijck gequetst en in 't gedrangh gebleven: doch alsoo sijn Coninckl. Majesteyt niet raetsaem vont den Vyandt verder te vervolgen, om dat sijn eygen lincker Vleugel in disordre was geraeckt, als oock om dat d'Armee door het langdurigh vechten, wegens de groote en ongewonelijcke hitte, seer gefatigueert was, is de selve, in 't gesicht der Sweedtse Armee, sonder nasetten van eenige van sijne Troupen, in goede ordre, 's avonts omtrent ten 6 uren, te rugge gemarcheert en in sijn voorige Leger gekomen, en, alsoo de Sweden van gelijcken deden, is dit scherp Gevecht alsoo geëyndigt. Van beyde zyden heeft men Gevangens, Stucken, Vaendels en Standaerden verloren en verovert.

Van de Deensse kant wiert noch de volgende Lijst van wederzijts voorname Dooden/ Gequetsten en Gevangens uytgegeven:

Van de Deensse zijde.

Gen. Major Walter doot, en een sijner Soonen gequetst.
Generael Major Ruhmor gevangen.
Graef van Oettingen, Overste Lt. doot.
Monsr. Groot, sijn Hoogheydt Prins Georgs Kamer-Joncker, doot.
Overste Ramstette doot.
Overste Lt. Medingh, en Major van Ahnen doot.
Ritmeester Broeckdorf gevangen.
Ritmeester Rndrigo gevangen.
Lt. Albrecht Henrich Zipperlin doot.

Van de Keyserlijcke Auxiliare Troupen.

Graef Montecuculi, Hooftman, doot.
Hooftman Swartz doot.
Baron van Pler, doodelijck gequetst.
Hooftman Levens gequetst.

Van de Sweedtse zijde.

Gen. Veltmarschalck Helmfelt doot.
Generael Asschenberg gequetst.
Gen. Major Schonleben gevangen.
Gen. Major Niels Bielke gequetst.
Overste Aschenberg doot.
Overste Dracke doot.
Overste Kock gevangen.
Overste Post doodelijck gequetst.
Overste Baron Wachtmeester doot.
Overste Lt. Gans doot.
6 a 8 Ritmeesters doot.
Capiteyn Lille gevangen.

Hier

Hier by telden de Deenen noch 8 Standaerden / die zy zeyden verovert te hebben / beschrijvende die met haer Couleuren en Advijsen / nevens 5 Vaendelen. De Dooden wederzijts wierden wel op omtrent 5000 geschat.

Sweets Verhael van 't voorsz. Gevecht.

NA dat sijn Coninckleijcke Majesteyt van Sweden tot Torlosa was aengekomen, en gewisse kondschap had bekomen, dat den Vyandt een halve Myle van daer in een voordeelige Post stont, soo bleef de Armee daer staen, en vierde hare derde groote Bede-dagh, welcke op den 13. 23 July was aengesteldt: Des morgens ten 3 uren, als den 14. 24 deser, brack sijn Coninckleijcke Majesteyt op, en vont den Vyandt tusschen Serkebing en Silbergenbach in een Dal staen, welckers Heuvel met het grootste deel van sijn Macht was bedeckt, en tot des te meer verseeckertheyt met een opgeworpen Gracht voorsien: Als nu sijn Coninckleijke Majesteyt, op bericht van den Generael Major Asschenberg, welcke met een bysondere conduite sigh van alle voordeelen der situatie bedienen, en van sijn Majesteyts nutbaerheyt oordeelen konde, bemerckte, dat des Vyants stant soodanigh was geschapen, dat hy niet sonder groot gevaer aen te grypen was, soo dede sijne Coninckleijcke Majesteyt sijn Armee meer en meer nae de rechter hant om Tyrops-kerck trecken, en haer Marsch dervoegen voortsetten, dat zy niet alleen den Vyandt met groot voordeel de Windt benemen, maer oock in de Flancke gaen konde; 't welck dan dervoegen geluckte, dat den Vyandt daer door geobligeert wiert sijn stant te veranderen, en sijn voorige in hebbende avantagies te quiteren; daer op vermaende sijn Coninckleijcke Majesteyt alle Esquadronnen en Brigades dat zy eerlijck en dapperlijck voor het Vaderlant vechten souden, nam vervolgens selfs, nevens den Generael Asschenbergh, de rechter Vleugel, en overgaf de lincker aen sijn Excellentie den Generael Veldtmarschalck Helmfeld, en Generael Major Schonleben. De Infantery was over al met eenige Esquadronnen te Paerde vermenght. In den eersten aengreep waren Generael Lt. Schultz, Generael Major Mortagne en den Generael Major Sperlingh, maer in de reserve den Generael Luytenant Christof Guldenstern: In het tweede Treffen voerde den Generael Bielcke de rechter Vleugel, en den Oversten Lubecker de lincker. Het gegeven Woordt was, *Help Jesus*: Daer op wierdt de Sweetse losingh tweemael gegeven, 't welck een teycken van slaen was, en of wel sijn Coninckleijcke Majesteyt door gelijcke losingh den Vyant ten andermael als uytdaegde, soo antwoorde hy doch niet, maer avanceerde al sachjes, tot dat sijn Coninckleijcke Majesteyt sijne Troupen met tamelijck verlies becanonneerde: Daer tegens den Vyant aenvanckelijck op de rechter Vleugel, en daer na overal met de gantse Artillery op sijn Coninckl. Majesteyts Armee continueerde te speelen; waer door eenige Officiers en gemeene Soldaten sneuvelden: Wanneer als men nu een kleyne uur had gecanonneert, soo liet sijn Coninckleijcke Majesteyt ten 10 of 11 uren sijn gantse Armee op den Vyandt avanceren; welcke de selve met groote couragie en allen ernst ontfingh; maer den Vyant heeft dat voordeel gehad, dat sijn Coninckleijcke Majesteyts rechter Vleugel was gedwongen een Moerassigh Dal te passeren, ende tegens een tamelijcke hoogte op te marcheren, even als of de selve tegens den

Vyant wilde ſtormen; niet te min en des ongeacht, dat in de aenvangh de ſelve ſigh dapper defendeerde, en met ſijn Canons en Muſquetten continuelijck Vuur gaf, ſoo wierdt hy nochtans gedwongen met ſijne lincker Vleugel voor ſijne Conincklijcke Majeſteyts rechter Vleugel te wijcken: By welcke occaſie des Vyants Artillery, die op de gedachte hoogte ſtont, en tegens de onſe geplant was, in ſijn Conincklijcke Majeſteyts handen is gevallen: Maer aen de lincker Vleugel heeft ſigh meer ſwarigheyt vertoont, vermits den Vyant aen alle Oorden veel ſtercker, met een aenſienlijck getal Eſquadrons, de achterſte van de ſelve Vleugel heeft omringt, alſo dat eene van ſijn Conincklijcke Majeſteyts Eſquadrons of Bataillons tegens 2 en 3 van den Vyant te gelijck moſte vechten; waer door een deel van ſijn Majeſteyts Eſquadrons, als zy haer weder wilden poſteren, ende hare Gelederen herſtellen, gedwongen zijn geworden de Brigaden alleen te laten, daer door twee Brigaden van de ſelve Vleugel, als het Wermlandiſe en Weſtergotſe, als oock noch ettelijcke Eſquadrons eenige ſchade hebben geleden: Daer tegens hebben ſigh eenige vyantlijcke Battaillons en Eſquadrons met gewelt tegens die geene geſet, die van den Generael Major Sperlingh aengevoert wierden; 'twelck veroorſaeckte, dat den Vyandt ſijn Eſquadrons weder te rugge moſt trecken, welcke de vluchtende lincker Vleugel vervolgden: Daer op hebben de voorige ſigh al te ſamen na gedachten Generael Major met grooten yver gewent, en getracht hem met de by ſigh hebbende Brigaden en Eſquadrons over hoop te werpen, maer zijn met dappere wederſtandt afgeweſen; echter ſouden deſe, als in 't getal veel geringer, ten laetſten te kort gekomen hebben, ſoo niet den Generael Lt. Schultz en Guldenſtern met eenige Battaillons en Eſquadrons van de Battaillie en reſerve haer geſecondeert en verſterckt hadden: Ongeacht den Vyant dan noch by ſijne voorige intentie was gebleven, ſoo is hy doch na 3 Attacquen gantſchelijck gerepouſſeert, en gedwongen geworden, ſigh niet minder als de lincker Vleugel op de vlucht te begeven. In de voorgemelde eerſte deſavantagieuſe demeſlé des lincker Vleugels heeft dat ongeluck gewilt, dat den Generael Veltmarſchalck Helmfelt, ſoo als hy eenige Eſquadrons met groote dapperheydt aenvoerde, is gebleven, en den Generael Major Schonleben, die het Paert onder 't Lijf was doot geſchoten, en hy ſelfs gequetſt, gevangen: Middeler tijdt als ſijn Majeſteyt de ongeluckige, doch onwaere naricht bequam, dat de lincker Vleugel gantſchelijck van des Vyants Eſquadrons en Brigaden was geſlagen, terwyl hy des Vyandts lincker Vleugel op de vlucht had gebracht, en tot Afzmundorf vervolght, ſoo heeft hy overleyt hoe de lincker Vleugel ſoude mogen geſalveert werden; en ſoo die gemelde onware tydinge niet uytgeſtroyt was geweeſt, ſoo ſouden ongetwijffeldt de overige vyantlijcke Troupen gants geruineert zijn geworden: Na dat ſijn Conincklijcke Majeſteyts lincker Vleugel was aengekomen, heeft hy gereſolveert noch eenmael op nieuw den Vyandt te attacqueren, maer alſoo des Vyandts rechter Vleugel wat verre afſtondt, en ſijn Majeſteyts intentie bemerckte, ſoo heeft de ſelve ſigh ſoo geſwindelijck te rugge begeven, dat ſijn Conincklijcke Majeſteyt die niet weder tot een Gevecht konde brengen, alſoo niet alleen het gemeene Volck en Paerden door de van 's morgens continuelijck uytgeſtane travaillien, ſwaren arbeydt en vechten, maer aldermeeſt door de ſtercke hitte der Sonne, ſoo afgemat waeren,

ren, dat zy den Vyandt niet in halen of weder aengrypen konden, dewijl eenige Officiers en gemeene van groote onmacht en hitte op de Plaetse zijn doot gebleven: welck toeval sijn Conincklijcke Majesteyt heeft verhindert, dat zy de op de vlucht gebrachten Vyant niet verder konden vervolgen, en het geluck, om haer gantschelijck te ruineren, voortsetten konde; doch de Vyandt heeft het grootste gedeelte van sijn Voetvolck, en 32 kleyne ende groote Stucken Geschut, een Mortier, met eenige Artillery-kogelen en Wagens, verlooren; maer den Vyant had in 't begin van de Actie alle sijn Bagagie na Lantskroon gesonden, op dat sijn Conincklijcke Majesteyts Armee daer van geen Buyt soude bekomen.

De Deensse Armee / als geseydt is / begaf sich na Lantskroon / om sigh te herstellen / terwijl de Sweetse noch in 't Velt bleef / daer wy haer sullen laten: Maer eer wy echter uyt het Noorden scheyden / moeten wy gedencken noch de considerable Victorien / die de Deenen in Noorwegen bevochten hebben / want soo verre had sigh desen Oorlogh al verspreyt.

Sijn Excellentie Guldenleeuw / zijnde in Noorwegen Stadthouder van sijn Conincklijcke Majesteyt van Denemarcken / had het ooge op Marstrant geslagen / zijnde een Stadt / gelegen onder het Bahuser Ampt / van 't Slot Bahuys 2 en van Gottenburgh 4 Mijlen / op een Eylandt / dat rontom met Klippen omringt is / en daer omtrent meer Eylanden / maer verscheyde sonder naem / zijn / hebbende een seer goede Haven / daer eenige hondert Schepen in konnen: 't Eylant / mede van die naem / is in 't ronde niet veel grooter als een Mijl / en daer op leggen mede Carlsteyn en Gustaefsburgh; om dit Desseyn te volvoeren / had sijn Excellentie / behalvens de Galeyen / welcke hy hadde / veel kleyn Vaertuygh te samen gebracht / en omtrent 1600 Man / met welcke op den 28 Julij de Attacque liet doen; den Heer Generael Major den Baron van Degefeldt / met den Heer Oversten van Wisburgh en Coucheron aen 't Noorden; de Overste Wibe aen 't Zuyden / en den Oversten Lt. Tritscheler / met den Generael Adjutant Mohr / aen de Oost-zijde / recht op de Stadt aen: Sijn Excellentie voer in Persoon met een kleyne Boot tusschen de gecommandeerde Troupen aen en af / houdende alles in goede ordre / ten eynde de Landinge te gelijck mochte geschieden; 't geen dan oock / ongeacht de Vyant / soo wel uyt de Stadt met Musquetten / als oock uyt de voorsz. 2 Vestingen en de Stadts Block-huysen / die de Haven aen beyde de kanten defendeerden / eenige tegenweer dede / soo wel geluckte / dat de Deenen / nae 2 Uren Gevechts / dat echter niet veel moet zijn geweest / gemerckt de Deenen niet een Man verlooren / Meester van de Stadt zijn geworden / want de Sweden verlieten niet alleen de selve en des selfs Block-huysen / na dat voor henen alle de Stucken hadden vernageldt / ende een gedeelte in 't Water geworpen / maer staecken oock / soo dra de Deenen gelandt waren / Gustavusburgh in brant / ende retireerden haer in de Vestinge Carelsteyn / achter latende 42 gemeene Soldaten / een Stuck-Joncker / een Constapel / en twee Onder-Officiers / welcke in hare retirade de Pas door de Deenen afgesneden waren; in de Block-huysen waren gebleven 56 Stucken van 6 / 8 / 12 tot 18 Pont / en

in de Stadt allerhande Vivres / als Rogge / Mout / Meel / Garst / Haring / Vleys / Sout / &c. De Oversten Lt. Biornschiold / welcke op Hedwigs-holm goede resistentie had gedaen / en tweemael door den Arm was geschooten / versocht den 29 Julij / dat hy na Gottenburgh mocht trecken ; maer sijn Excellentie Guldenleeuw sloegh hem sulckx af: Den selven dagh / nevens den 30 en 31 / wierden toe-gebracht / om / met de Stucken en andere nootwendigheden aen te voeren / de Vestingh Carelsteyn / sterck van situatie / ende hebbende hooge Muuren / te bemachtigen ; hier in vondt men groote swarigheden / vermits de difficile passagien door hooge Gebergten: Die van binnen schooten inmiddels sterck met haer Geschut / doch deden weynigh schade / als dat zy den 29 vier Soldaten / in een Boot sittende / troffen / en 5 Man voor de Vestinge quetsten. Den 1 Augusti dede sijn Excellentie uyt 5 Vier-Mortieren eenige Granaten daer in werpen / maer 't selve scheenen de Belegerde niet te achten / dan wanneer de Deenen den 2 dito haer Geschut ter behoorlijcker Plaetse hadden gebracht / hebben zy op den 3 van 4 Batteryen / twee van het Eylant Marstrant en twee van Malpert en Hedwigs-holm / aengevangen te canonneren ; daer tegens de Belegerde met haer Geschut weder antwoorden / maer mosten na 4 a 5 uren hare Batteryen quiteren / ende hen beneden in de Gewelven voor de Bomben gaen verbergen / soo dat sijn hooghgemelde Excellentie ten een uren rontom de Vestinge allarm liet slaen / om te stormen ; maer om de Benden van alle Quartieren tot op een Pistool-schoot van de Vestinge onder hare Vaendelen in ordre wierden gestelt / als wanneer de Deensse Granadiers aenvingen / met Granaden te goyen ; waer door de Sweden weder te voorschijn quamen en de Deenen met Musquetten begroeten / 3 ter neer schoten en eenige quetsten: Dan zy siende / dat men begonde Bressen te maecken / en dat den Toorn al seer doorschoten was / hebben des na-middags ten 3 uren om Accoort geroepen en de Chamade laten slaen: Den Heer Generael Major den Baron van Degenfeld gingh daer op / nevens den Heer Generael Auditeur Lemforts / onder de Vestinge / en sprack met den Sweetsen Commandant / welcke voort een Major en 2 Capiteynen aen sijn meer-gemelde Excellentie Guldenleeuw sont / die op der selver aenhouden / alsoo in 't eerst niet anders als van op genade en ongenade wilde hooren / de na-volgende Conditien heeft geconsenteert:

1. DAt den Commandant Sinclar, nevens den Oversten Luytenant Biornschild, Majors en andere Opper en Onder-Officiers, te samen met de gemeene Soldaten, item de Capiteynen van de Artillery en de Bediende daer van, als oock den Priester ende andere Beampte, die haer op de Vestinge bevonden, met haer Opper en Onder-Geweer en vliegende Vaendelen souden af-trecken, en haer na de Stad Marstrant begeven, alwaer sy haer Opper-Geweer en Vaendelen souden nederleggen, en daer nae met haer Onder-Geweer nae de Schantse Lida marcheren, waer toe haer Convoy, Proviant, Paerden en Wagens voor de Officiers souden werden verschaft; hare Krancken, die zy hadden, souden voort nae Oddewald tot haer weder-gesont-wordinge mogen gesonden worden.

2. Wat

2. Wat aen Proviant, Munitie, Stucken en Krijgs-Materialen op de Vestinge bevonden wiert, na een behoorlijcke Inventaris, soude werden overgelevert, en daer mede, gelijck oock met Minen of diergelijcke, geen ergh of list gepleegt mogen werden.

3. Dat de Officiers haer Bagagie en Huysraet, die haer eygen was, souden behouden.

4. Wat van andere op de Vesting was gebracht, soude daer moeten blyven.

5. Alle Overlopers, so sy eenige hadden, souden moeten overgegeven werden. En ten 6, dat de Vestinge voort ten 6 uren soude werden overgegeven.

't Welck alsoo geschiede / marcherende de Sweden daer uyt / die hare negen Vaendelen voor de Voeten van sijn Excell: Guldeleeuw / welcke dichte by de Poort stont / neder leyden / neven haer Boven-Geweer / en de Oversten Lt. Tritscheler / met 2 Compagnien / trock daer binnen. Met dese veroveringe hadden de Deenen 84 Stucken verovert / want 28 hadden sy in de voorsz. Vestinge gevonden / behalven die van de Sweden in 't Water waren geworpen.

Dit succes heeft sijn Excell: Guldenleeuw nieuwe desseynen doen ondernemen / speciael om Jempterlandt / dat te vooren onder Denemarcken gehoort heeft / te recupereren / waer toe de Heeren Oversten van Hoven en van Schultzen met 2000 Man / te Paert en te Voet / de 11 Aug. van Drontheym heeft uytgecommandeert / welcke met eenige Falquenetten / en 't geen sy verder over het Gebergte dachten te sullen konnen voeren / daer toe zijn vertrocken / nemende hare wegh op Dafoe / en verder na Fetsoe / by de 10 Mijlen over 't Gebergte en Stromen / en gekomen zijnde tot Owingen / vernamen aldaer / dat de Sweden met 4 Compagnien te Voet en soo veel Dragonders / sigh op een Kerckhof sterck gemaeckt en verschanst hadden / soo is den Oversten Schultz met twee Comp. als eene te Paert en een ander van Dragonders / te samen met eenige Troupen te Voet / des nachts voor uyt getogen / en heeft de Vyant de 25 dito in slechte postuur op 't voorsz. Kerckhof en in des Priesters Huys gevonden; hy quam de Sweden onverwacht op 't lijf / soo dat aenstonts na haer toe avanceerde / en logeerde hem tot onder haer Musquetten / in een Huys aen den Thuyn van des Priesters Hof / waer uyt hy een Trompetter aen haer sondt / met aenbiedinge van een Accoort; maer sy sloegen het selve af: deswegen den voorsz. Deenssen Oversten aenstonts resolveerde het Kerckhof te bestormen / en des Priesters Thuyn / daer haer de Sweden van bedienden / in brant te steecken: welcken ernst de Sweden bespeurende / sonden een Tambour aen de Overste voorsz. / versoeckende een Genaden-Accoort / 't geen sy obtineerden / en trocken dienvolgende af; sy leverden hare Vaendelen / zijnde 7 Groene / over / en leyden hare Wapenen neer / gevende haer op discretie over / schoon sy 400 Man sterck waren / en daer onder een Major en 7 Capiteyns: daer waren eenige distantie van daer noch 300 nieuw aengekomen Finnen / die de voorsz. 400 tot secours soude gekomen hebben / maer dese vernemende hoe 't de eerste vergaen was / zijn schielijck geweecken en deurgegaen / dat haer te dienstiger was / om dat de Deenen mede gelucklijck in handen waren gevallen de

Wapenen / daer mede de voorsz. Finnen souden werden toegerust / en die de Deenen meestendeel aen stucken gesmeten en geruineert hadden: de Oversten Ulesperre was boven de voorsz. met noch 100 Finnen in 't marcheren / tot secours van de meergemelde 400 Man / maer die even als d'andere tydinge bekomende / is insgelijckx geretireert; ende sich geconjungeert hebbende met sijn Generael Carl Sparre / is met omtrent 1000 Finnen soo spoedigh / als mogelijck was / te rugge gemarcheert: De Deenen sochten haer wel te volgen / maer alsoo zy over-al de Vaertuygen mede wegh namen / was het te vergeefs: De Oversten van Hoven begaf sich ondertusschen met eenige Dragonders en ettelijcke Compagnien te Voet / nevens de Falquenetten / die hy mede voerde / aen de Noorder kant na Frosoe / in voornemen om den Generael Spar van die kant / gelijck de Oversten Schultz van de Suyder zijde / te attacqueren; maer daer komende / vondt insgelijckx / dat de Sweden al het Vaertuygh wegh genomen / en 't aldaer staende Proviant-huys / met de Ammonitie en Buskruyt / in brant gesteken hadden / soo dat den gantsen dagh moste toe-brengen / om een Hout-vlot te laten maecken / ten eynde daer mede over te setten: Inmiddels retireerde hem den voorsz. Generael Spar met Vrouw en Kinderen aen de andere zijde tot Brouslou / derwaerts de Oversten van Hoven aenstonts sijn Dragonders heen gecommandeert heeft / die de Sweden dervoegen vervolghden / dat zy voort de vlucht mosten nemen / achterlatende eenige Tonnen Buscrupt en een quantiteyt Geweer / Piecken / Kogels en andere Ammonitie / nevens 4 Stucken Canon: Van de Gevangene hebben de Deenen de volgende Lijst uytgegeven:

DRAGONDERS.		*INFANTERY.*	
3 Capiteyns.	1 Lieutenant,	1 Major, 4 Capiteyns,	3 Lieutenants.
3 Vendrichs,	1 Quartiermeester,	3 Vendrigs,	1 Priester,
1 Secretaris,	1 Priester,	2 Secretarissen,	1 Quartiermr.
2 Monsterschryvers.	20 Onder-officiers,	39 Onder-Officiers,	1 Scherprechter,
6 Tambours,	1 Schalmey-blaser,	2 Provoosten,	6 Tambours,
146 Gemeene,	7 Vaendels.	175 Gemeene,	4 Stucken Canon.

Hier na souden de Deenen by Oddewalt met haer Noorweeghse Armee op den 7 September de Victorie bevochten hebben / die zy verhalen als volgt:

Na dat de Sweedse Armee, die, volgens 't rapport der Gevangenen, 10000 Man sterck was, vernomen hadde, dat de Koninckljjcke Deensse na haer toe aen 't marcheren was, heeft de selve sigh benoorden Oddewalt in volle Battailje gerangeert, en aldaer gewacht. Op den 7 September quamen d'Armeen in malkanders gesicht, en begonden met Canon van beyde syden te speelen; dan kort daer na drong de Deensse Avantgarde, met het grootste deel van de Cavallery, onder 't commando van den Generael Major Leeuwenhelm, met den Degen in de Handt (also het sterke Regenwe'er niet toe en liet Schietgeweer te gebruycken) so furieus op de Sweden in, dat de selve, niet tegenstaende haer in 't eerst dapper weerden, echter in 't korte in confusie geraeckten, so dat de Infantery meest neer-gemaeckt of gevangen wierdt, en de rest, met de Cavallery, sigh over hals over kop over de

Koe-

Koe-brugge, bezuyden Oddewalt, most retireren: Soo veel men heeft konnen vernemen, heeft den Vyant veel Officiers verloren, 1400 gemeene doodt en 600 gevangen, 10 Vaendelen, 8 Standaerden, d'Artillery, waer onder 1 Yfere en 11 Metale Stucken, alle de Bagagie, waer by oock de Karos van den Grave de la Garde, en alsoo den Vyant de Brugge tot sijne verseeckeringe in de hoogste confusie verbrant hadde, soo heeft 300 van sijn Volck moeten achter laten, die alle voor haer oogen neder-gemaeckt zijn. Daegs voor het Gevecht hadde sijn hooge Excellentie op het Eylant Orost, 't welck maer 2 mijlen van Oddewalt leyt, derd'half Compagnie te Paert, onder den Majoor Dresser, met eenige by sigh hebbende Galjoten, gedwongen sigh op genade en ongenade over te geven, gelijck dan de selve noch op dien avont, als Krijgs-gevangens, na Marstrant gebracht wierden.

Van dese overwinninge hebben de Deenen namaels de volgende Lijst uytgegeven: *Gevangenen, bekomen op 't Eylant Orost:* 1 Major, 1 Capiteyn, 2 Lts. 12 Onder-Officiers, 3 Tamboers, 150 Dragonders, 70 Ruyters, met volle monteeringh. *Gevangenen by Oddewald:* 1 Ritmeester, gequetst, 1 Capiteyn Luytenant, 2 Luytenants, 6 Vaendrigs, 24 Onder-Officiers, 8 Tamboeren, 180 gemeene Soldaten, 1 Velt-Prediker, 1 Trompetter, 1 Monster-schryver, 6 Constapels. *Dooden en Gequetste:* 2 Overste Luytenants, 2 Ritmeesters, 2 Capiteyns, 4 Luytenants, 6 Vaendrigs, 16 Onder-Officiers, 800 gemeene Soldaten. *Stucken en Ammunitie:* 10 Metale Stucken van 3, 4 ende 6 pont, 2 dito ysere, 4 groote Rustwagens, 6 Ammunitie-Karren, 40 Centener Polver, 20 groote Bondels Lont, 10 Schip-pont klompen Blick, 2000 Musquet-kogels, veel Stuck-kogelen, Schroot-sacken, Hant-granaden, Proviant, en alderhande Materialen. Noch 10 Standaerden, 5 Dragonders-Vanen, en 4 Vaendelen: Benevens de Karos en Kales van Graef Magnus en den Veldt-tuyghmeester Graef Spar, gelijck oock de Bagagie van de gantse Armee, welcke meest geruineert ende wegh-genomen is. *Dooden aen de Deensche zijde:* Generael Adjutant Mohr, Luytenant le Ceur, 12 Ruyters, daer onder eenige gequetst.

Wy souden soo langh ons in Noorwegen niet opgehouden hebben / maer wy gedencken van dit Jaer daer niet weder te komen. Juyst op den selven dagh / namentlijck den 7 September / quam de Coninginne van Denemarcken in de kraem van een Princesse / die daeghs daer aen gedoopt ende Sofia Hedwigh wiert genaemt.

Of nu de Staert-Sterre / daer wy hier vooren van gerept hebben / het geen wy nu verhaelt hebben heeft voorspeldt / laten wy andere oordeelen / maer soo de verschijninge swaere en droeve ongelucken voorbedupt heeft / soo hebben de Steden Riga en Rostock / nevens eenige van minder aensien / daer van haer portie jammerlijck gehad / want beyde ten deele af-gebrandt zijn: De eerste Brandt / namentlijck tot Riga / begonde den 31 Mey; soo men daer heeft gemeynt / expres van Brant-stichters aen-gesteecken: De aenvangh was van de St. Pieters en Johannes Kerck / van waer met een stercke Wint is gedreven van de Wevers-straet in de gantse Sunder / Schwein en Massel-straten / nevens alle de By-straten / tot by de oude Marckt / raeckende alles jammerlijck in de Asse; in de tijt van 5 a 6 uren waren 4 a 5 van de voornaemste Stra-

ten / en alsoo by de 180 Huysen / daer onder veel van de capitaelste / verbrant; de volgende nacht verhoopten de Inwoonders de Brandt Meester te worden/ waer toe zy tot den volgenden avondt noch goede apparentie sagen / maer als doen verhief sich de Brant dervoegen / dat in de tijdt van twee uren noch twee andere Straten afbranden/ raeckende alles in Vuur en Vlam tot aen de Wal/ soo dat daer de Stucken door de Hitte aengingen / en alsoo los branden ; 't geen soodanigen schrick causeerde / te meer / om dat men vreef de voor een Kruyt-Toorn / daer 't Kruyt in lagh / dat veel van de Inwoonders haer verbaest uyt de Stadt op 't vlacke Velt begaven ; doch op een vals gerucht / apparent daer toe uytgestropt / van de aenkomst der Moscoviters / quamen die weder binnen / alwaer men met groote moeyte het Raet-huys en 't Nieuwe-huys noch had gesalveert / als mede de groote Apoteeck / benevens 5 a 6 Huysen in de Massel-straet : De Wevers-straet en de Peters-straet na de oude Stadt zijn in stant gebleven/en nevens d'overige halve Stadt/van de Dom-kerck af met alle de daer zijnde Straten / noch behouden / als mede het Magasijn ende de Buskruyt-Toorn : De Brant continueerde tot den 2 Junij / als wanneer de selve weer ontvlamde / en by den Dom-gangh noch vry groote schade aen verscheyde Pack-huysen dede. Over dese Brant zijn binnen de selve Stadt verscheyde Luyden gevangen genomen / van welcke eene / zijnde een Sweedt/ schrickelijck gestraft is / namentlijck / eerst met gloeyende Tangen verscheyde stucken uyt het Lijf en Armen genepen / en daer na voort gevierendeeldt ; eenige andere bleven volstandigh ontkennen / dies aengaende ergens aen schuldigh te zijn / onder andere wierden ettelijcke / nevens een Pastoor / daer over geapprehendeert / maer dese wat meer credijt hebbende / was oorsaeck / dat de andere met hem weder los gelaten wierden.

De Brandt tot Rostock was daer ontstaen op den 21 Augusti uyt een Backers Huys / en was soo heftigh / dat daer door in 't korte de helft van de Stadt wegh genomen wiert ; de aenvangh was van de St. Pieters Kerck / en ging voort tot de Breede-straet toe / soo dat men over de 700 Huysen telde / die door de selve geruineert waren / dan het Raedt-huys en de Hooft-kercken bleven staen ; de Brant had twee dagen en een nacht geduurt.

Den Heere Keurvorst van Brandenburgh van Ham te rugge tot Berlijn gekeert zijnde / en alle bereytselen tot de Belegeringh van Stettijn gemaeckt hebbende / heeft die in 't begin van Julij aen-gevangen ; maer alsoo wy daer van een vervolgend' Verhael hoopen te doen / en dat de selve tot 't eynde van 't Jaer heeft geduurt / sullen wy inmiddels beschouwen de Tocht van de Keyserlijcke Armee / onder den Hertogh van Lottharingen / en 't geene by de vordere Geallieerde / om de Fransse tegens te gaen / ondernomen is.

Het was al in de Maent van Maert / dat den Heer Hertogh van Lottharingen aen alle de respective Hooge Geallieerde geschreven en genotificeert hadde / dat hy met een aensienlijck Corps d'Armee na de Saar hem soude begeven / om / soo 't mogelijck was / wat goets voor de gemeene saeck uyt te rechten : Waer op haer Hoogh Mog: den Heer van Heeckeren Netelhorst/ als haren extraordinaris Gedeputeerden / verkoren hebben / om de selve Armee/ ge-

gedurende de Campagne / over al by te wesen; daer toe gemelde Heer eenigen tijt daer na oock is vertrocken / en / in de marsch van meer-gemelde Armee / by de selve gekomen. De generale Rendevous voor de Troupen / die dit eerste Corps souden formeren / was tegens den 6 April omtrent Oppenheym aengestelt / alwaer die den 12 en 13 dito den Rijn gepasseert / vervolgens gemonstert / en by de 16000 Man sterck bevonden zijn; en hebben soo de marsch nae de Moesel voortgeset / alwaer den 24 April arriveerden: den Hertogh quam selfs binnen Trier / ende sijne Troupen passeerden daer des anderen daeghs de Moesel / treckende na de kant van Luxemburgh / terwijl de overige Troupen mede by der hant souden konnen komen / om een considerable Armee tegens de Fransse te voeren; welcke men voorgaf dat soude bestaen als volgt:

Lijste van de KEYSERLYCKE ARMEE.

Regimenten Cavallery.	*Man.*
Grave Montecuculi,	800
Hertogh van Lottharingen,	800
Hertogh van Saxen Lauwenburg.	800
Marckgraef van Bareith,	800
Graef Caprara,	800
Baron de Heyster,	800
Graef Dunewalt,	800
Jonge Hertogh van Holsteyn,	800
Graef Rabatta,	800
Baron Smit van Eerenvelt,	800
Baron van Harand,	800
Graef van Gallas,	800
Graef van Gondela,	800
Graef Philip van Otingen,	800
Baron van Metterning,	800
t'saem	12000
Curassiers,	
Graef van Caraffa,	800
Graef van Launitz,	800
Baron Beyger,	500
Item 40 vrye Compagnien,	3000
t'saem	5100
Dragonders,	
Baron de Chavagnac,	1000
Baron Schultz,	1000
Graef van Trautmansdorf.	1000
Baron de Wayring,	1000
t'saem	4000
Croaten,	
Graef Bast,	800
Graef van Ladron,	800
Graef van Collaldo,	800
Idem 40 vrye Compagnien,	1800
t'saem	4200
Infantery.	
Velt-Marschal de Souches,	2500
Graef van Baden,	2000
Graef Labbe,	1000
Graef van der Arck,	2500
Marquis de Grana,	2500
Graef van Starrenberg,	2500
Graef Strasoldo,	2500
Baron van King,	2500
Graef van Porcia,	2500
Baron van Keyfersteyn,	2500
Baron de Labarti,	2500
Graef van Herbersteyn,	2500
Graef van Mansfelt,	2500
Baron van Dingendael,	2500
Hertog van Saxen Weymer,	2000
Baron Massimi,	2000
Baron Serini,	2000
Baron van Krim,	2000
Overften Muller,	2000
Item noch een Regiment van den Marquis de Grana,	1000
t'saem	44000

In 't geheel 69200.

De Franssen Mareschal de Crequi wiert ondertusschen van den Coningh van Vranckrijck na Lottharingen op ontboden / alsoo wel giste / dat den Hertogh van dat Lant daer het ooge op soude hebben ; en om diens voornemen difficiel te maecken / was de verwoestinge geschiet / die wy verhaelt hebben / dat de Franssen in 't begin van 't Jaer aen verscheyde kanten / en voornamentlijck aen de Saar-stroom / aengerecht hadden ; ende boven dien ruckten zy / onder den voorsz. Marschal / soo veel Krijghsvolck uyt der Elsas / als van andere Quartieren / te samen / als zy oordeelden genoegh te wesen / om de Desseynen van hoogh-gemelden Hertogh tegens te gaen : Inmiddels liepen sijne Troupen wijts en zijts tot onder Diedenhoven en Mets / eysschende Contributien en Brandtschattingen ; selfs had de Hertogh de nieusgierigheydt / dat nevens den Marquis de Grana wilde gaen besien de Plaetse / daer in het Jaer 1675 de Fransse Armee / onder den voorsz. Mareschal de Crequi / wiert geslagen / en daer toe de Saar / alleen met 20 Ruyters / gepasseert zijnde / soude nae alle apparentie in een Embuscade van een Fransse Partye van omtrent 300 Man gevallen hebben / indien niet van een Boer daer van tijdelijck was gewaerschout geweest ; waerom sich haestigh weder te rugge begaf / en eenige Troupen tegens dese partye uyt commandeerde / welcke die achterhaelde ende verscheyde van nedermaeckte. By andere van de zijne wiert een kleyn Magasijn tot Longwy vermeestert en wegh gevoert / wordende al-om soo veel Buyt gemaeckt / als men bekomen kon ; dat te meer van nooden was om den grooten Treyn / die de Duytse ordinaris met haer voeren / en daer voor echter nergens geene Magasijnen opgerecht waren : Maer wanneer nu den Hertogh kennisse kreegh / dat de rest van de Keyserlijcke Armee van twee kanten / 't een gedeelte onder den Hertogh van Saxen-Lauwenburgh / en 't andere onder den Generael Caprara / daer by 36 sware Stucken en 6 Mortiers waren / na St. Wendel vast naderde / is met de zijne tot Wasserbillich op den 19 Mey weder de Moesel gepasseert / en na de Saar gemarcheert : Den 23 geschiede de conjunctie van de Troupen / onder den voorsz. Hertogh van Saxen-Lauwenburgh en den Generael Caprara / tot St. Wendel voorsz. / en vervolgens met den hooghgemelden Heer Hertogh : Hier op gingh de marsch hooger de Zaar op ; de Heer Generael van Starrenbergh / met eenige uytgecommandeerde Troupen / quam voor 't Slot Dillingen / en dwongh het Guarnisoen sigh op discretie over te geven ; den Commandant / wijl voorbarigh geweest zijnde in branden en blaecken / wierdt gevangen nae Trier gesonden : De Heere Hertogh deed oock het Stedeken Saarbrugge naderen / en bereytschap maecken / om 't selve te attacqueren / maer wanneer den Commandant du Roy den ernst der Keyserse bespeurde / heeft hy het Stedeken aen verscheydene eynden aen brant doen steecken / en is met 400 Man / die hy by hem hadde / in 't Slot geretireert ; dit wierdt by de Keyserlijcke Generaliteyt seer euvel opgenomen / soo dat voort ordre wierdt gegeven / om 't voorsz. Slot met 4 Stucken Canon te beschieten / en met 2 Vuur-Mortieren Vuur daer in te werpen / 't geen met soo grooten succes geschiede / dat het selve wel half in brant geraeckte / soo dat de voorsz. Fransse Commandant / sigh in de uytterste noot bevindende / de

Cha-

Chamade liet slaen en versocht te parlamenteren; maer hem wiert alle Accoort afgeslagen / soo dat / wanneer de Gravinne van Nassau / die by hem op 't Slot was geweest / en die hy in 't begin niet hadde willen laten af komen / nu was overgelevert / soo lieten de Keyserse 't Guarnisoen van 't Slot af-komen / en hebben 't selve / als het Vee / buyten de Poort gedreven / alwaer een gedeelte door de Croaten wiert nedergemaeckt / en de rest met den Commandant gevangen na Trier gevoert. Het Casteel van Kirchel wierdt insgelijckx gedwongen sich over te geven / en 't Guarnisoen met Stockjes na Marsal uyt te trecken; en also bemachtigde den Heer Hertogh genoegsaem alle de Plaetsjes aen den Saar / waer nae het voort op de Fransse aen-setten / welcke omtrent de Seille lagen / en op 't aenkomen der Duytsen haer over de selve Rivier retireerden / daer zy oock geen stant hielden / maer voort te rugge weken: Den Heere Hertogh passeerde tusschen den 10 en 11 Junij de voorsz. Rivier op 5 Plaetsen / en verspreyde sijn Armee van Nomeny tot Pont sur Seille: Den Mareschal de Crequi dede daer tegens de Fransse Armee camperen van Mousson tot Bourieres / beschermende de Pont a Mousson / en houdende de passagie open na Nancy en Metz / en bequam op den 11 dito een notabel Secours / onder Sr. de la Fitte / bestaende in 8 Esquadrons van de Gardes du Corps / en twee van de Wapen-luy en lichte Paerden van de Gardes; en also stonden beyde de Armeen niet meer als een half mijl van malkanderen / maer daer was een Bos en groote hoogte tusschen beyde: De Mareschal de Crequi liet een Brugge tot Longeville op de Seille formeren / even als of daer de voorsz. Riviere wilde passeeren / maer het was een feinte / want marcheerde de nacht tusschen den 14 en 15 na Marville / latende sijn rechter Vleugel / uytgenomen de Gendarmerie / op de hooghte van Mouson / met 5 Bataillons / om die tegens de Keyserse te beschermen; en tot Marville gekomen zijnde / dreef een Corps de Garde van de Keyserse / nae goede wederstant / van daer / en vervolgens de verdere hoogten ingenomen hebbende / eer de Duytsen daer van kennisse hadden / dede sijn Canon planten op een van de selve / van waer de rechter Vleugel van de Keyserlijcke Armee gemackelijck konde beschieten; de Duytse sochten / soo dra dit vernamen / aenstonts een Bosschagie in te nemen / welcke aen de rechter hant van de Franssen was / maer de engte van de passagie beletten sulckx / en de Mareschal dede daer op sijn Canon op de Keyserlijcke Armee los branden; de Hertogh gedachten hebbende / dat de Fransen nu souden uytkomen / stelde de selve in Battailje / maer siende dat de Franssen dat niet voor en hadden / heeft sijn Geschut insgelijckx doen aenvoeren; doch eer 't selve konde geschieden / leet hy merckelijcke schade / alsoo / behalven een goet getal gemeene / van het Keyserssteynsse Regiment Oversten Wachtmeester Keyl / van 't Serinise den Hooftman Collart / en van 't Sporkise den Lt. Smittel / doot gebleven zijn; den Grave van Arch wiert swaerlijck gequetst / alsoo het Paert / daer hy op sat / onder hem wiert doot geschooten / en met hem ter neer storte; 't selve gebeurde meer andere Officiers / invoegen de Heer Hertogh resolveerde / met sijn Armee wat te retireren / ten eynde de Fransen op 't effen Velt te locken / en ondertusschen de Generalen Chavagnac ende

Schultz / die met 6000 Paerden waeren uytgesonden / om een Convoy van Trier te gaen ontmoeten / weder by hem te krijgen ; waer toe sigh van weder na Clemery begaf : 't Was aen de Fransse kant mede so niet vergaen / of daer waren veele doot geschooten / ja de Mareschal de Crequi had selfs sijn Paert onder sijn Lijf verlooren ; en indien in 't open Velt waren gekomen / het soude apparent voor de Keyserse beter uytslagh gekregen hebben : Sy Keyserse kregen haer Convoy op den 18 dito / als waer aen haer bysonder was gelegen. De Hertogh alsoo wel siende / dat de Franssen tot geen Battaillie wilden komen / maer alleen in haer voordeel blijven / is tusschen den 20 en 21 de Seille weder gepasseert / maer nader na de kant van Mets / en heeft de Schantse d'Esply / welcke de Franssen aen de Rivier hadden op-geworpen / door de Oversten Salins met sijn Regiment Dragonders / ondersteunt van een Esquadron te Paerde / onder de Oversten Mercy / doen attacqueren ; 't welck de Mareschal de Crequi vernemende / die sigh anders geheel stil had gehouden / 2000 Man / tot Secours van de voorsz. Schantse / heeft gesonden ; maer de selve wierden soo bejegendt / dat sommige in 't Water vluchten / en andere / die over de Brugge geraeckten / de selve achter haer mosten af-breecken / om haer self te salveren : De Mareschal de Crequi / siende dat de Duytsen Metz begonden te naderen / heeft sigh / soo schielijck als hy konde / mede derwaerts heen begeven / om haer te observeren / welcke hen tot in 't gesicht van Mets / namentlijck tot Fleury / neder sloegen / van waer vorder weder de Moesel gingen passeeren / om een Convoy van Sarbrugge te ontmoeten : Waer van de Mareschal de Crequi kennisse hebbende / is haer van de andere zijde des Riviers gevolght / trachtende met sijn Armee te komen tusschen de Keyserse en 't voorsz. Convoy / ten eynde / om terwijl met het gros de Keyserse soude blijven observeren / het gemelde Convoy door eenige van sijn Troupen te doen bespringen / en commandeerde daer toe 100 van de Gardes du Corps / 600 Ruyters onder de Heer de la Fitte / Brigadier / en 700 Musquettiers onder de Grave d'Aubijoux / Brigadier van de Infantery ; waer by noch 400 Ruyters en 400 Man te Voet uyt Diedenhoven quamen / soo dat het gros ruym 2000 Man uyt-maeckte / behalven noch de Cavallery van de tweede Linie van sijn rechter Vleugel / met de Regimenten Dragonders van den Coningh en andere / ten eynde om de eerste te ondersteunen / indien van de Keyserse eenige quade bejegeningh mochten ontfangen ; en dese alle onder 't commando van Sr. de la Haye / Out-Luytenant Generael / die binnen Diedenhoven hadde gelegen / marcherende / hadden 't geluk / van 't voorsz. Convoy / bestaende in 1000 Man te Voet en te Paert / onder de Oversten Mercy / tusschen Detfort en Koningsmacheren / op de hooghte van Diedenhoven / alwaer het sigh op de aenkomst der Franssen socht te beschermen / met de Boomen om te smijten / terwijl de Avantgarde de Passagie bewaerde / te ontmoeten : 200 Man van de Fransse Gardes du Corps en eenige gedetacheerde Infanterye viel op de Arriergarde / bestaende uyt Serinise Recruyten en eenige Compagnien Ruyters / welcke haer in 't begin wel defendeerden ; maer het gewelt van de Franssen niet geheel konnende wederstaen / te meer / om dat de Ruytery het Voet-

Voetvolck maer tamelijck bystont / en dat de Franssen eenige van de Wagen-Paerden onder de voet hadden geschooten / soo wierden verscheyde neder gemaeckt / en de Franssen bequamen ettelijcke Wagens ; maer de Avantgarde met de rest van 't Convoy salveerde sigh : Doch daer ontstont noch een nieuw Gevecht met de Keysersssen / die het selve te gemoet waren gesonden / ende daer in bleef de gedachte de la Haye doot. Diergelijcke Actien vielen tusschen partyen van beyde Armeen dagelijckx voor / te veel om alle hier te verhalen. Op den 3 Julij hadden de Keyserssen haer Meester gemaeckt van de Molen van Maleroy / welcke de Marschalck de Crequi trachtende te herwinnen / eenige Esquadrons derwaerts sondt / maer de selve wierden soodanigh gerepousseert / dat zy tot onder 't Geschut van hare Armee mosten retireren. De 9 toogh de Keyserlijcke Armee opwaerts nae St. Barbe by Mets / daer uyt Crequi vreesende / dat de marsch weder nae de Seille soude gaen / heeft sigh derwaerts begeven ; maer siende de Keyserssen na Sirck marcheren / alsoo sy toch wel merckten / dat de Franssen tot geen Gevecht wilden komen / heeft sigh weder gewent / om haer te volgen / soo als de selve na Festruf / een Klooster op de Niedt / trocken / en van daer op de 11 de marsch na de Moesel setteden / in dier voegen / dat de Armee voor aen en de Bagagie daer nae volghde / by de welcke alleen 600 Ruyters en 2 Battaillons te Voet / als eene van de Grana en d'andere van Portia / om die te decken / waren ; soo dat / wanneer de voorsz. Armee / met een gedeelte van de Bagagie / de Pas aldaer was gepasseert / de Grave d'Estrades / die met 2000 Ruyters en 400 Dragonders van de Mareschal de Crequi was uyt-gesonden / om de Keyserlijcke Armee te observeren / sulckx vernemende / geresolveert heeft een inval op de noch achter zijnde Bagagie te doen / waer tegens de Keyserssen haer dapper verweerden / maer de Franssen haer te sterck in getal zijnde / mosten zy in 't Bosch retireren / alwaer de Franssen de Bagagie beginnende te plonderen / zijn ettelijcke Esquadrons uyt de Keyserlijcke Arriergarde / onder de Generael Caprara / die daer van verwittigt was / met alle spoet te rugge gekomen / en hebben de Franssen dervoegen aengegrepen / dat zy niet alleen den Buyt mosten quiteren / maer oock alle de Fransse Dragonders / die van 't Paert gestegen waren / nedergemaeckt hebben / behalven een Major met 8 Man / die haer door de Niet hadden gesalveert. Den 13 is de Keyserlijcke Armee de Moesel gepasseert tot Kemp / 't geen de Mareschal de Crequi met de Fransse Armee op de selve tijdt mede tot Gassion heeft gedaen. Den 16 marcheerde de Hertogh van Lottharingen noch verder na de kant van Luxemburgh op Bettenburgh toe / dan siende dat Monsr. de Crequi hem soo dicht op de hielen volgde / dat hy naeuwelijckx een halve Mijle achter de Keyserlijcke Armee bleef / soo oordeelde sijn Hooghevdt / dat nu de Franssen eenmael stant souden houden / en haer tot een Battaille derven begeven / en niet meer sigh dan hier achter een Bosch en daer achter een Rivier verschuylen ; weshalven aen den Marckgraef van Barreith ordre heeft gegeven / sigh met de rechter Vleugel paraet te houden / doende voort alles bereyden tot de Battaillie : De voorsz. Marckgraef stelde sigh voor aen / en sijne Wachten voor uyt / om de Franssen te observeren ; het gewoonelijck

Gebedt wierde gedaen / en men verwachte alle uren dat het Gevecht soude aen-gaen / alsoo de Franssen haer van verscheyde kanten lieten sien ; maer eenige Dragonders en Croaten voor uyt gecommandeert zijnde / om het Velt te ontdecken / bevonden / dat de Franssen / schoon soo sterck als de Duytsen / wanneer zy hadden gesien / dat de eerste waren gewent / en bereytschap tot vechten maeckten / in 't stille waren gekeert / en haer in de Geberghten ende Bosschen hadden geretireert / daer men haer niet konde bykomen : Waer op de Keyserssen voort op Gomery zijn gemarcheert : Doch soo dra de selve haer moveerden / zijn de Franssen als vooren haer weder gevolgt ; en soo dickmael de eerste haer tot een Battaillie presenteerden / 't geen op den 23 dito wederom geschiede / soo meenighmael zijn de laetste geretireert : De Keyserssen sochten haer wel in te halen ende soo tot een Gevecht te dwingen / maer zijnde met veel Treyn en Bagagie / en in tegendeel de Franssen met weynigh of geen / beladen / hadden 't geluck niet van meer als eenige particuliere Troupen hier en ginder aen te treffen : Soo dat de Heer Hertogh eyndelingh resolveerde / om de Franssen een groter allarm te gevē / en met een voor de hare in Nederlant een notable diversie te causeren / terwijl de Geallieerde de een of de andre Plaetse mochten attacqueren / hem na Mousson op de Maes te begeven / om Vranckrijck also mede de Oorlog te doen gevoelen : De Coning selver / so 't scheen / hier voor beducht / had de Mareschal de Schomberg met omtrent 20 Esquadrons Cavallery en eenige Dragonders / als een kleyn Leger / na de Maes ontboden / om tegen d'aenkomst van sijn Vyanden tot Sedan en elders goede ordre te stellen / gelijck dan / vernemende dat gem. Keyserlijcke Armee het op Mouson aensette / uyt die Plaetse alles heeft doen retireren / wat mogelijck was ; soo dat / als zy Keyserssen den 30 Julij daer quamen / de Plaetse verlaten vonden / dan kregen noch eenige Sacken Meel en andere dingen / die de Franssen soo in der yl niet hadden konnen mede nemen : De Duytsen setten 't voort door de Rivier / en gingen eenige Dorpen nae de kant van Besace en Berthiere uyt-plonderen / dat al-om groote schrick in Champagne gaf : De Heer Hertogh liet ettelijcke Bruggen over de Maes slaen / en eenige Forten / om de selve te beschermen / opwerpen : De Mareschal de Crequi was ondertusschen de Keyserssen / soo dra mogelijck / gevolgt / en had sich neder geslagen by 't kleyne Casteel van Inor / mede op de Mase gelegen / ten eynde om op alle uytloopende Duytse partyen te passen / zijnde de Mareschal de Schombergh mede by gedachte Crequi gekomen / om gesamentlijck sorge te dragen tegens de inval / die men in Vranckrijck beducht was / dat de Duytsen alle dagen souden ondernemen. En in dese stant sullen wy haer tot Mouson / ten schrick der Franse Frontieren / laten / en / ons omkeerende / sijn Hoogheydt de Heere Prince van Orange / met de Geallieerde andermael te Velt gekomen / gaen observeren.

Om de ongeluckige Battaillie by Mont-cassel te repareren / was alle bedenckelijcke vlijt aen-gewent / want sijn Hoogheyt de Heer Prince van Orangie herstelde sijn Armee / die sich gerefricheert had omtrent Ecklo / daer het Hooft-quartier was / en in andere Gewesten omtrent de Stadt Gent / soo kort als hem eenigsints mogelijck was : En daer wiert met den Bisschop van

Mun-

Munster en de Vorsten van Lunenburg getracteert / om een notabel Secours in de Spaensse Nederlanden te senden / ten eynde om met de Spaensse een Macht van by de 30000 Man te formeren: De geaccordeerde by de Bisschop van Munster / op 9000 Man gestelt / passeerden den 29 Junij de Mase / en wierden in 't korte van 6000 Osnabrugse / en daer na van noch 4000 Zellise en Wolffenbuttelsse gevolgt / nemende hare marsch na de kant van Leuven / om haer te conjungeren met 6000 Spaensse te Voet en 4000 Ruyters: Wy konnen niet seggen / of alle dese Troupen tot haer volkomen getal zijn geweest / maer men heeft die soo geschat; en die de Duytse Troupen hebben gesien / gaven daer loffelijcke getuygenisse van: Inmiddels dan sijn Hoogheydt sijne Armee / als boven geseyt / weder in volkomen standt gebracht / en self stercker gemaeckt hebbende als voor heen / dede die in 't midden van Julij moveren / en is op den 17 dito daer mede tusschen Denremonde en Aelst komen logeren / afwachtende de aenkomst van de voorsz. Duytse Auxiliare Troupen.

De Coningh van Vranckrijck / nae dat sijne oude en nieuwe Conquesten in Nederlandt was gaen besichtigen / en dat het commando over de Armee aen den Hertogh van Luxemburgh of Montmorency hadde gelaten / hebbende eenige Troupen / tot versterckinge van de zijne / in der Elsas gesonden / is weder na Parijs vertrocken; en de voorsz. Hertogh is met het gemelde Leger komen leggen tot Ninoven / ter tijt toe / dat de Armee onder sijn Hoogheyt sig begonde te bewegen / als wanneer hy sijn Baracken in de brant dede steken / en mine maeckte / als of hy de onse wilde komen attacqueren / maer in tegendeel retireerde hy sigh na Aeth.

De Duytsen zijn vervolgens de Vaert tusschen Brussel en Antwerpen gepasseert/en arriverende met de Spaense Troepen/die by haer waren gekomen/ tot omtrent Aelst/ so is de conjunctie met het Leger van sijn Hoogheyt geschiet; de Hertogh van Villa-Hermosa quam selfs daer by / als mede de Bisschop van Osnabrugge / en de Munsterse Troupen wierden gecommandeert door de Baron van Wedel: Sijn Hoogheydt gaf een heerlijck onthael aen alle de Grooten / en daer na is de geheele geconjungeerde Armee onder sijn hooghgemelde Hoogheydt / op den 23 Julij van omtrent Aelst ende die Quartieren opgebroocken / en heeft de wegh nae Ninoven genomen. De Heer Grave van Waldeck / Veldt-marschalck van desen Staet / sieck geworden zijnde / heeft sigh na Antwerpen moeten begeven / alwaer een Huys expres voor hem hadde laten huuren / en heeft by Missive hier van kennisse aen haer Hoogh Mog. gegeven; in tegendeel wierdt de Heer Delwich / gewesen Commandant van Hamborgh / op 't goet vinden van sijn Hoogheyt / tot Lt. Generael van de Infantery aengenomen / en de Eed in die qualiteyt aen haer Hoogh Mog. afgeleyt hebbende / is nae 't voorsz. Leger vertrocken / 't geen ondertusschen naer Geersbergen was gemarcheert. Het voornemen scheen te leggen / om het Fransse Leger onder Aeth te gaen attacqueren / maer Duc de Luxemburgh had sich daer soodanigh in sijn voordeel geposteert / als hebbende eenige kleyne Rivierties voor hem / dat men niet wel kans sagh / om die met succes aldaer aen te tasten. Daer vielen wel eenige kleyne Schermutselen voor / maer van

geen importantie: Inmiddels wierden veel Wagens en een groote quantitept Pionniers van veel kanten op ontboden; en op dat de Franssen niet tot nadeel van de Provintie van Vlaenderen / nae de zijde van Brugge en Oostende / souden komen ondernemen / wierdt aldaer een Corps onder de Marquis d'Usera van 8 a 9000 Man geformeert. Vorder is de geheele Armee onder sijn Hooghept / na 't houden van eenige Krijgs-raden / op de 4 Augusti / alsoo men sagh dat Duc de Luxemburgh niet gesint was tot een Gevecht te komen / hebbende sigh tot onder 't Geschut van Aeth geposteert / na Nivelle opgebroocken / en gekomen op de Cassey-wegh / is de marsch voort na Charleroy genomen / daer voor de eerste Esquadrons uyt de rechter Linie onder de Heer Grave van Nassauw den 6 Augusti 's morgens ten 6 uren arriveerden / ende omtrent de selve tijt die van de lincker hant onder de Prince van Vaudemont; sijn Hoogheydt selfs quam met de meeste Infantery omtrent ten 10 uren daer voor / en nam sijn Quartier te Montigny / verdeelende voort de andere Quartieren tot Monceaux / tot Montigny-le-Teigneux / tot Mont sur Mortiere / tot Grezeliers en eenige Plaetsen daer omtrent; en soo dra men daer van hier te Lande kennisse kreegh / wierdt de navolgende ordre gestelt / om de Goddelijcke Hulpe van den Hemel te verkrijgen:

Erentfeste, Vrome, Discrete Goede Vrunden. Sijn Hoogheydt den Heer Prince van Orange, met het Leger van den Staet, de Stadt en stercke Fortresse Charle-Roy besloten en belegert hebbende; en het derhalven als nu voornamentlijck van de hoogste nootsaeckelijckheyt zijnde, dat den genadigen zegen van Godt de Heer Almachtigh over de desseynen van hoog-gemelde sijn Hoogheyt en de Wapenen, soo van desen Staet als van die van de hooge Geallieerden, mitsgaders tot een spoedige overgave der voorsz. stercke Fortresse, werde afgebeden: Soo hebben wy ter instantie van de Heeren Staten Generael niet konnen noch mogen na-laten, U L. hier van kennisse te geven, met begeerte, dat U L. in den haren soodanigen ordre sullen stellen en die voorsieninge doen, dat in alle de publijcke Kercken na de Predicatien, die des Sondags en in de Weeck werden gedaen, Godt Almachtigh yverigh en hertgrondelijck moge werden gebeden, dat sijne Goddelijcke Majesteyt de Wapenen van desen Staet en van de Hooge Geallieerden, onder het hoogwijs beleyt en de directie van meer hooghgemelde sijne Hoogheyt, soodanigh genadelijck gelieve te zegenen en te gebenedyden, dat daer door de voornoemde Stadt en stercke Fortresse van Charle-Roy spoedighlijck en binnen korten tijde moge werden bemachtight en vermeestert, en dat sijn Goddelijcke Majesteyt ten dien eynde sijn Hoogheydt by continuatie willen begaven met Wijsheydt, Dapperheydt en Kloeckmoedigheyt, oock sijn Persoon, aen de welcke de gemeene goede saecke ten alderhoogsten is gelegen, in volkomen Lijfsgesontheydt conserveren en behouden, mitsgaders tegens alle gevaer, periculen en swarigheden beschutten, beschermen en bewaren, ende hem vervolgens met Victorie en Overwinninge kroonen, tot des te meerder, beter en verder bevorderinge en uytwerckinge van een heylsame, eerlijcke ende verseeckerde Vrede in de Christenheyt; dat U L. oock wyders in den haren van gelijcken ordre sullen stellen, dat daer en boven op seeckere gesette dagen en uren in yder Weeck, 't zy 's mor-

's morgens of 's avonts, na dat ſulckx gevoeglijckſt, bequaemſt en accomodieuſt ſal werden geoordeelt en bevonden, ten fine als vooren in de voorſz. publijcke Kercken deſer Landen yverige Gebeden mogen werden gedaen; En deſen in die verwachtinge eyndigende, bevelen Wy U L. de beſcherminge Godes. Geſchreven in den Hage den 13 Auguſti 1677.

Charleroy is een ſeer gereguleerde Fortreſſe / zijnde eerſt by den Marquis de Caſtel Rodrigo ontworpen / maer by de Spaenſſen in 't Jaer 1667 geraſeert en verlaten / doch daer na van de Franſſen van de gront herbouwt / en ſoo ſterck gemaeckt / als weynigh Plaetſen zijn te vinden: De Grave van Montal / een befaemt Krijghsman / was Gouverneur daer binnen / en alſoo men by de Franſſen ſelf al een lange wijl gedachten hadde gehad / dat het aldaer ſoude gelden / had ſigh die van alles voorſien / wat tot defentie van de Plaetſe mochte dienen; daer was tuſſchen de 4 en 5000 Man tot Guarniſoen binnen / met alle behoeften / die daer toe noodigh waren / en 't Canon ſoo overvloedig / alſoo 't geen te veel binnen Maeſtricht was geweeſt / derwaerts was gebracht / dat de voorſz. Gouverneur een goet getal / met de Vrouwen en Kinderen ende ander onnut Huysraet / voor de beremingh daer uyt had geſonden; ende hy Gouverneur op 't aenkomen van de onſe te Paerde zijnde / deed aenſtonts ettelijcke Huyſen afbranden / die noch omtrent de Plaetſe ſtonden / en voort met groote vlijt voltrecken twee gepalliſſadeerde Affnijdingen aen 't hooft van twee Dijcken van Marcienne en van Marſinelle / welcke het Water ophielden / daer door anders de nieuwe Stadt ſoude hebben konnen onderloopen; hy liet ſelf het midden van den Dijck van Marſinelle doorſnijden / ten eynde om of de eerſte Affnijdinge mocht hebben vermeeſtert geworden / aldaer noch ſtant te konnen houden. Den 7 quam 't groot Geſchut met de Vier-Mortiers in 't Leger / waer op de 8 aenvangh met de Linien wiert gemaeckt / en men ſprack van eenige Redouten op te werpen. Op den 9 en 10 continueerden de Belegeraers de Linien / maer men ſcheen niet ſeecker te weſen / of daer mede voortgegaen ſoude werden of niet / alſoo de Franſſe Armee / daer de Marquis de Louvois / expres van den Coning van Vranckrijck afgeſonden / by gekomen / en daer ſoo veel Macht uyt de Franſſe Conqueſten toegebracht was / als de ſelve eenigſints hadden konnen miſſen / ſo dat men de ſelve effective in de 40000 Man ſterck oordeelde / aenſtonts na het optrecken der Geallieerden mede was opgebroocken / en dat de ſelve / in de plaets van over Pieton / alwaer de Hertogh van Villa-Hermoſa ſigh hadde gepoſteert / tot Ontſet van de Plaets te komen / de wegh na de Sambre had genomen / en aldaer gedachte Revier was gepaſſeert / waer door dan de gemelde Hertogh met de Troupen / die onder hem hadde / gedwongen was aenſtonts mede de ſelve Rivier te paſſeeren / en aen de andere zijde van de Sambre van ſeeckere Hoogte poſſeſſie te nemen / daer haer anders de Franſſe Armee ſoude hebben konnen poſteren / om de Belegeraers merckelijck te beſchadigen: Maer de Franſſe wel wetende dat de meeſte Voeragie moſt over de Sambre gehaelt worden / hebben 't principalijck aengeleydt / omme de ſelve aen de Geallieerde af te ſnijden / ſtellende ſigh ten dien eynde achter de Rivier de Heuſe / ende bedeckt van een Boſch / ſoo dat men

men niet als door Ergten by haer konde komen; waer door zy noch haer Geſchut tot haer verſeeckeringe planten: Dit dede by de Geallieerden verſcheyde mael Krijgsraet houden / ja ſijn Hoogheyt ſelfs / latende alleen 4000 Ruyters en 8 a 10000 Man te Voet voor Charleroy / quam met de reſterende Armee by de Hertogh van Villa-Hermoſa / maer men vont dat de Franſſen / ſchoon men ſigh in Battaillie tegens haer preſenteerde / in haer voordeel bleven leggen / en dat 'er / als boven / ſwarigheydt was / om hen / die haer ſeer voordeeligh gepoſteert hadden / te komen by komen / en men oordeelde / dat echter de paſſagie aen die kant moſte open gehouden werden / als ſonder welke de Belegeringe niet wel en konde werden gecontinueert / vermits anders de Convoyen te verre te Lande van Bruſſel na 't Leger moſten werden gebracht / en om daer op te paſſen / hadden de Franſſen alreede een Corps onder Monſr. d'Humieres geformeert / maer tegens de Franſſen overvloet van alles uyt het Lant van Sambre-meuſe bekomende / de Geallieerden lichtelijck konde verduren; oock wierdt de conſtitutie van Charleroy veel conſiderabelder gevonden / als men wel voorgegeven had / zijnde op 't laetſte daer noch meer Volckx in-gekomen / ſoo dat het wercken aen de Linien op de 13 geſtaeckt wiert / en de Bagagie te rugge na Bruſſel geſonden / werdende de Belegeringh / indien men de ſelve ſoo magh noemen / op den 14 voort gequiteert: Het Leger trock weder over de Sambre / ſijn Hoogheyt na Sombref / en de andere Geallieerden na St. Aymant by Fleury. By de Spaenſſen / die dat liever hadden willen attacqueren als Audenaerde / voornamentlijck in de Brabandtſe Steden / was daer over veel geſegh / te meer / om dat de Heer Grave d'Oſſery / nevens andere Engelſſe Heeren / in 't Leger waren gekomen / meenende / dat de ſelve eenige veranderinge hadden aen-gebracht / daer nochtans die / voor ſoo veel wy hebben vernomen / waren gekomen om de Krijgs-actien by te wonen / gelijck als de Heer Hertogh van Monmouth en eenige andere Engelſſe Heeren in 't Franſſe Leger: Maer wat redenen tot het aftrecken zijn geweeſt / zijn klaerſt te ſien uyt de Miſſive ſelf van ſijn Hoogheydt / aen den Heer Hertogh van Lottharingen / hier na volgende:

Copye van de Brief van Sijn Hoogheyt den Heere Prince vnn Orangie, aen ſijn Hoogheyt den Hartogh van Lottharingen.

MYN HEER. Ick heb de Brief, die het aen u Hoogheyt belieft heeft my den 13 deſer lopende Maent te ſchryven, ontfangen, en ick ben aen de ſelve grootelijckx geobligeert over de goede intentie, die ſy noch in deſe laetſte gelegentheyt heeft willen betuygen voor het wel-weſen van de gemeene ſaecke, met aen te naderen, om het Deſſeyn, 't geen men in deſe Quartieren had verhoopt te konnen uytvoeren, te onderſteunen; maer 't is my ten hoogſten leet, dat ick geobligeert ben te ſeggen, dat, zijnde gekomen voor Charleroy met het Leger van den Staet, den . . van deſe Maent, Monſr. de Luxemburgh, uyt ſijn Leger-plaets by Aeth vertrocken weſende, ons kort heeft gevolgt, en de Sambre te Buiſſiére, dicht by ons, is over-getrocken, ſtreckende ſijn rechter ſyde uyt na . . . . . . en Gerpaine, en ſijn lincker na Lenef, hebbende een Bos ter rechter hant, en een

Beeck

Beeck van vooren, de welcke niet gepasseert konde werden, als desilerende, volgens 't seggen van die geene, welcke het Lant kennen; hem vindende dan in dese Post, waer hy ons de Voeragie tusschen de Sambre en de Mase kon verhinderen, en onse Convoyen, van Brussel komende, incommoderen, soo quam men wel over een wegens de onmogelijckheyt, die'er was om 't Belegh te vorderen; maer daer waren verscheyde gevoelens, om te besluyten, of men hem most attacqueren in dese voordeelige Post, met de Defilez te passeren, die'er waren, om hem by te komen, of dat men aen de onmogelijckheyt most wijcken: de Spaensse Generaels wilden 't eerste sustineren; maer hebbende geconsidereert, dat men sigh soude exponeren aen een apparente Ne'erlaegh, soo ten opsichte van de geseyde Post daer de Vyanden waren, als wegens de macht van haer Armee, machtiger zijnde als de onse, en dat, in cas van ongeluck, daer geen retraitte soude wesen, als voor seer weynige, aengesien dat die van Charleroy in sulcken geval niet gemanqueert souden hebben, om sigh van de Droogten en Passagien op de Sambre te verseeckeren, soo heb ick gelooft, dat men een saeck, waer aen soo veel gevaer, en soo weynigh apparentie, om daer in te reüsseren, was, niet most ondernemen: Daer op heb ick de Troupen gisteren doen retireren, en ben in dese plaets komen camperen, niet hebbende willen mancqueren om u Hoogheyt daer van te verwittigen, op dat sy hare mesures daer na kan nemen. Ick sal ten eersten de Resolutien over senden, die men vervolgens sal komen te nemen; blyvende ondertusschen in waerheyt en met passie, MYN HEER,

U Hoogheyts ootmoedigsten Dienaer,

Geteeckent,

G. H. P. D'ORANGE.

De Hertogh van Lotharingen had ondertusschen Mousson in 't eerste doen fortificeren / even als of hem daer vast wilde maecken / en van daer gestadige invallen in Champagne en andere Fransse Provintien doen / doch in der daet om de Franssen daer door meerder apprehentie te geven / en te grooter diversie te causeren; maer daer nae resolverende de Geallieerden voor Charleroy te naderen / en sigh met de selve te conjungeren / heeft de gedachte Plaets weder doen demolieren en t'eenemael verwoesten; ende den 14 Augusti van daer opbreeckende / en sijn wegh nemende door swaere Wegen langhst de Mase / quam den 15 tot Fioranville / alwaer den 16 het voorsz. Schrijven ontfingh; ende daer op van voornemen weder veranderende / nam sijn Marsch te rugge nae de Moesel / om sigh weder opwaerts te begeven / en geen gevaer te loopen van door de Fransse Armeen / die nu aen beyde de kanten had / afgesneden en beset te worden. Doch terwijl dese saecken beneden zijn voorgevallen / is in der Elsas door de Rijckx-Armee insgelijckx geageert; en van de Spaensse kant in Catalonien / 't geen wy nu sullen trachten te verhalen / terwijl de Heer Hertogh van Lotharingen sijn Marsch voort set / en van Monsr. de Crequi met sijn Leger / dat tot Stenay had geposteert gehad / weder wert gevolgt.

De Franssen scheenen te vooren al voorsien te hebben / dat sy een swaere Macht op 't Lijf souden krijgen / en derhalven waren gekomen tot de extreme Resolutie van soo veel Landen en Luyden te bederven / gelijck zy in 't Voor-

jaer

jaer / volgens het geene reets is verhaeldt / hebben gedaen: Want boven het Leger onder den Hertogh van Lotharingen / was noch een ander in Duytsland geformeert / dat onder de Hertogh van Saxen-Eisenach omtrent der Elsas de Oorlogs-Expeditien tegens de Fransse soude waernemen: 't selve bestont uyt Rijckx-Troupen / maer is tot dat getal niet gebracht / als het Ontwerp daer van was gemaeckt / invoegen de voorsz. Hertogh alleen met 8 a 10000 Man op den 18 Junij de Rhijn tot Keyl by Straetsburgh is gepasseert / treckende voor eerst na Benfelden / en vorder na Kastenholtz: Waer op de Franssen onder Monsr. de Monclar / die 't in 't eerst alleen op defenderen stelden / nae Sletstadt retireerden / werdende niet als met Partyen tegens malkanderen geageert / waer in de bekenden la Brosse / befaemt in die Gewesten / om sijn branden en blaecken / wierdt doodt geschooten. De Rijckx-Armee is voort opwaerts / Brisach voorby / met eenige Troupen voor 't Slot Hunningen geruckt / die 't selve op den 10 Julij / na dat het den gantsen dagh met twee Stucken hadden beschoten / vermeesterden / gevende de Fransse Commandant / die een Luytenant was met vijftigh Soldaten / sich op genaede en ongenaede over: De Hertogh heeft aldaer een Brugge over Rhijn doen slaen / ten eynde om de verdere Troupen uyt het Rijck by hem te krijgen / als mede om sijn swaer Geschut / dat hem noch mancqueerde / te bekomen / gelijck voor soo veel het laetste belangt oock gevolght is. De Hertogh inmiddels onpasselijck wordende / most sigh voor ettelijcke dagen uyt de Armee absenteren / maer is daer nae daer weder by gekomen. In 't eerst vielen verscheyde Rescontres met de Fransse over de Voeragie voor / maer Monsr. de Monclar meer Volckx tot assistentie bekomende / soo dat eyndelingh een Armee van omtrent 10000 Man by malkander hadde / is daer mede de Duytse Armee genadert / en heeft sigh tot Hessingen / omtrent een halve Mijle van 't selve / neergeslagen / en vervolgens al meer en meer avancerende / is soo nae daer by gekomen / dat hy sijn Geschut op de hoogte heeft geplant / en daer mede de selve / welcke in de laegte lagh / beschoten / die wel met gelijcke tael soo dapper antwoorde als eenigsints mogelijck was / maer echter merckelijck meer schade leed als de Franssen; en daer by de Hertogh vernemende / dat dagelijckx nieuwe Troupen van Monsr. de Crequi opwaerts quamen / tot versterckinge van die alreede onder Monsr. de Monclar hem quamen bestoocken / en daer tegens hy niet en bequam 't geen hy verwachte / soo heeft hy op den 7 September op de Franssen dapper doen canonneren / even als of wat bysonders in het sin hadde / maer heeft de volgende nacht eerst sijn Artillery over sijne opgeslagene Brugge over den Rhijn doen trecken / en daer na sijne Troupen / latende alleen eenige brandende Lonten in de opgeworpen Redoute / waer onder eene / die een Tonne met Buscruyt soude aensteken / wanneer so verre verbrant soude wesen / maer dese een half uur te vroegh aengaende / wiert hy self daer door gedwongen eenige Stucken / Voeragie en verscheyde Siecken achter te laten / verbrandende selfs ten deele de gemaeckte Brugge / op dat de Franssen haer niet souden komen volgen / maer dese door dit springen van 't Buskruyt opgeweckt / quamen seer kort daer na in 't verlaten Leger / soo dat zy hare Stuc-

ken

ken daer plantende / de Rijckx-Volckeren / die over Rhijn waren geweecken / dervoegen beschoten / dat zy noch merckelijcke schade leden / en haer voort nae Freyburgh retireerden: Dit geschiede weynigh dagen eer Monsr. de Crequi met sijn Armee van de Mase opwaerts in der Elsas quam / zijnde de Hertogh van Lotharingen / als de wegh veel korter over Metz hebbende konnen nemen / verscheyde dagen voorgekomen / en naderende met de gantse Armee tot Schefsholsheym / zijnde maer 2 uren van Straetsburgh / heeft daer geen kleyne verbaestheyt gegeven / te meer / om dat Monsr. de Monclar met noch meer Volckx versterckt zijnde / tot Brisach de Rhijn is gepasseert / en selfs gevolght van Monsr. de Crequi; 't geen de Hertogh van Saxen-Eysenach vernemende / heeft 2000 Man binnen Freyborgh geleyt / en is / om sich te conjungeren met de Armee van den Hertogh van Lotharingen / die vast mede opwaerts quam / na Wilstadt gemarcheert / latende onderwegen noch eenigh Volck tot Offenburg: Maer de Franssen zijn hem na Wilstadt voorsz. so schielijck gevolgt / dat hy / sijne Bagagie daer latende / hem voort na Straetsburgh heeft begeven / edoch eer de Brugge daer konde bereycken / hebben de voorsz. Franssen met 10000 Man / soo Ruyters als Dragonders / daer tegens de Duytsen niet boven 3000 waren / hem achterhaelt en geattacqueert: de zijne weerden sich dapper / dan siende dat te swack waren tegens de Franssen / retireerden haer al vechtende onder het Geschut van Keyl / alwaer voort over de Straetsburgse Brugge den Rhijn zijnde gepasseert / haer aen de andere zijde by de Schantsen neergeslagen hebben: daer waren over de 300 Man ten wederzijden gebleven / maer weynigh Gevangenen bekomen: De Franssen haer alsoo niet verder konnende vervolgen / zijn weder nae Wilstadt gekeert / en hebben alle de Wagens met Hoy / die de Duytsen daer gelaten hadden / verbrant / nevens de Plaetse selfs / waer na weder over Rhijn zijn getrocken / latende over al teeckenen van een jammerlijcke verwoestinge.

In Spangien de Regeeringe om-geset zijnde / verwisselde met eenen de gedaente der Regenten / zijnde te veele om alle te nomineren / die af en aen zijn geraeckt: Wy hebben maer het ooge op 't geene het Rijck in 't generael / en by gevolge de gemeene saecke ten besten / is gedaen. De Staten van Arragon hadden seer yverigh aengehouden / op dat den Coningh by haer soude komen / om / volgens de Rechten van dat Rijck / haer Privilegien te besweeren; het welck toe-gestaen zijnde / is sijn Majesteyt ten dien eynde op den 21 April van Madrid derwaerts vertrocken / en op den 1 Mey tot Saragossa gearriveert / doende sijn Intrede door de Poorte del Portillo te Paerde tot aen de Cathedrale Kercke del Salvador / alwaer door den Aerts-bisschop en de 2 Capittels in hare Ponteficale Kleederen wierdt ontfangen / en het Wy-water gegeven / ook wierdt het Te Deum heerlijck gesongen: Sijn Majesteyt in 't in-treden van de Kerck door een groote meenigte van Heeren en Volck gevolgt werdende gingh recht na 't groot Altaer / alwaer den Justitia-Major Don Louis de Equia hem op een Stoel verwachte / hebbende het Mis-boeck met de vier Evangelien voor hem open leggen / en een Crucifix aen sijn Hant; sijn Majesteyt knielende / sette sijne Handen op 't Mis-boeck / en de Notaris van het

Rijck / aen wien deſe Functie toe-ſtaet / vraeghde overluyt aen de Coningh / Sweert ghy de Privilegien van dit Rijck te conſerveren, ſoo antwoorde ſijn Majeſteyt / Ja ick ſweere het, en hier op rees den Juſtitia-Major uyt ſijn Stoel / en doende 3 reverentien voor ſijn Majeſteyt / begaf ſich voorts aen ſijn lincker zijde / en de Geſwooren aen de rechter ; en na dat ſijn Majeſteyt ſijn Gebedt voor 't Sacrament / dat nae de Ceremonie ontdeckt was geworden / gedaen had / is door den Aerts-biſſchop met alle de Geeſtelijcke weder uyt de Kercke geleyt / alwaer in de Caroſſe trad / en ſigh na 't Paleys van den Aerts-biſſchop begaf / alwaer Don Juan d'Auſtria mede logeerde : Ondertuſſchen waeren de Staten van Arragon daer beroepen / die namaels 200000 Ducaten tot een vrywillige Gift aen ſijn Majeſteyt hebben geſonden : Doch wy ſullen ons daer mede niet op-houden / maer alleen ſeggen / dat de Spanjaerden / hebbende voorgegeven een notabele macht uyt Catalonien tegens de Franſſe in Rouſſillion en die Quartieren te voeren / om alſoo mede aen Vranckrijck een groote diverſie te cauſeren / de Coningh de Grave van Monterey heeft gemaeckt Viceroy van Catalonien voorſz. / in de plaets van den Prins van Parma / die indiſpooſt was ; en is gemelden Grave den 20 Mey derwaerts vertrocken / die wy aenſtonts ſullen volgen / nae dat wy dit weynige noch ſullen hebben geſeyt / te weten / dat de Koningh van Spangie den 12 Junij weder tot Madrid aen-quam / alwaer de Cardinael d'Arragon weynigh tijdts daer na mede arriveerde / hebbende de Coninginne / die tot Toledo was gekomen / verſelt gehad / terwijl de Coningh na Arragon was gegaen / op dat toch niemant aen hare Majeſteyt quade raet mocht komen te geven : De gemelde te rugge-komſt van den Coningh dede al het ſeggen verydelen / dat ſijn Majeſteyt ſelfs na Catalonien met Don Juan te Velde ſoude gaen / gelijck by ſommige was uytgeſtroyt / zijnde niet voor raetſaem gehouden / dat ſijn Majeſteyt ſich voor eerſt ſoo verre van Madrid ſoude eloigneren. De ſaecke is dan / als boven geſeydt / de Grave van Monterey aen-bevolen ; doch de Hertogh van Navailles / die de Franſſe Macht na de kant van Catalonien commandeerde / was al voor de Spaenſſen daer in Actie / en had een Deſſeyn op Cadaques geſmeet gehad / maer vernemende dat den Gouverneur / daer van verwittigt / meerder Guarniſoen had bekomen / heeft dat moeten laten ſteecken : en de voorſz. Gouverneur / geſterckt met eenige Miquelets / heeft een Franſſe partye / die haer al te verre begeven had / geſlagen ; en daer na de gedachte Grave komende by de Spaenſſe Troupen / heeft verſcheyde reſcontres met de Franſen gehad / tot dat de ſelve eyndelingh hebben moeten retireren / die de Spaenſſen doen met groote furie verbolgende / den 4 Julij aen malkanderen zijn geraeckt tuſſchen Eſcolla en Col de Bagnaeles ; 't ſelve duurde wel vier uren ſeer ſcherp / en van beyde de zijden wiert van Victorie geroepen / alſoo de Spaenſſen zeyden / dat de Franſſen over de 2000 Man hadden laten ſitten / een aenſienelijcke Buyt van Wapenen / Wagens en Munitien / als mede 2 Stucken Geſchut ende 200 Gevangens achtergelaten / ende de eer aen de Spaenſſen / dat zy niet alleen het Veldt hadden behouden / maer oock de Franſen t'eenemael gedreven uyt het Gebiedt van haren Coningh / alleen met

met verlies van 301 Dooden en 500 Gequetsten / waer onder mede de Hertog de Monteleon / die naderhandt van sijn quetsure quam te sterven / en die men oordeelde / dat sigh te voorbarigh had geëngageert gehad: Maer wy bekennen / dat wy soo perfecten Verhael dies aengaende van de Spaensse zijde niet en hebben ontfangen / als van de Franssen / die 't selve voor een groote Victorie hebben gedivulgeert / en daer van het nae-volgende Relaes in Druck uytgegeven:

Frans Verhael van 't Gevecht in Catalonien.

DE Armeen, die den Coning heeft vergadert in Vlaenderen, op de Maes, in Lottharingen en in der Elsas, om sigh te stellen tegens de pogingen der Keyserse, Spaensse, de Vorsten van 't Rijck, en de Hollanders, en om groote Conquesten te doen op soo veel gesworen Vyanden; de Troupen, die alle onse Plaetsen verseeckeren, en die de Belegeringen daer van onmogelijck of seer swaer maecken; de toerustingh van soo veel Schepen, victorieux in alle Zeen, en de machtige Onderstanden, die sijn Majesteyt na Sicilien heeft gesonden, en hadden hem niet toegelaten te dencken, om considerable progressen na de syde van Catalonien te doen.

Ondertusschen resolveerde de Mareschal den Hartogh van Navailles, met een Armee, veel swacker als die van de Vyanden, de Bergen den eersten dagh van Mey te passeren, en in 't Lampourdan te treden, om in 't Landt der Spaensse te subsisteren, eenige Entreprise te tenteren, soo hy daer toe gelegentheyt vondt, en aen de Inwooners van 't Roussillon middelen te verschaffen, om vredighlijck haer Oegst in te samelen: hy maeckte het over-al kael, gedurende de tijt van twee Maenden, tot meer als 6 groote Mijlen aen geen syde de Frontieren van Roussillon, met eenige avantagien op de Miquelets, de Soldaten, en de Partyen van de vyantlijcke Guarnisoenen, die sigh tegens onse Convoyen ende Uytloopen wilden stellen.

De leste dagen van Juny de Voeragien zijnde geconsumeert, alle de Beesten in 't Lampourdan wegh-genomen, en den Oegst in 't Roussillon geschiet, soo besloot de Marschalck de Hartogh van Navailles, die sijn desseynen had volvoert, van omtrent Castillon, 't geen hy t'eenemael geruineert had, op te breecken, en de Bergen te repasseten: hy vernam ter deser tijdt, door de wederkomst van veel Partyen, en door diversche Advysen, dat de Vyanden, versterckt met haer Guarnisoenen, met haer Militie, met een groot getal vrywillige Edelen, en met 4 Regimenten Infanterye, gedestineert na Sicilien, die den Graef van Monterey in aller haest had doen ontschepen, marcheerden, om hem aen te tasten.

Na dat hy de nootsaeckelijcke ordre had gegeven, om sonder confusie na het Roussillon te retireren, en om de Graef van Monterey, Generael van de Armee en Viceroy van Catalonien, te ontfangen, soo brack hy den eersten July met het aenkomen van den dagh op.

De Spaenssen, die den lesten Juny van Medinna waren vertrocken, marcheerden met sulcken haest, dat de twee Armeen den eersten dagh van July 's avonts by Pérelade in malkanders gesicht waren.

Onderwijl verseeckerde de Mareschal de Navailles sigh van de Post van Masérac, een kleyn Dorp aen de voet van 't Gebergte, en van 't Casteel van Villarnadal, 't geen hy sedert eenige dagen had beschout, om in staet te wesen van het Col de Bagnols te passeren; 't geen onder het vuur van 't Canon en de Musquetten der Spaenssen wierdt uytgevoert.

De 2 Armeen waren in malkanders gesicht, en in de Wapenen, tot den 3 July in de middernacht, sonder dat'er iets voorviel als eenige Schermutsels tusschen de Uytlopers en de voorste Posten.

Dese dagh deden de Spaenssen twee bewegingen, en marcheerde eenige treden in Battailje, om des Conings Armee te attacqueren, die van 't vyandlijcke Leger niet als door de kleyne Beeck van Aubregas, welcke door de groote hitte droogh is, was gescheyden, maer de stilheyt en de goede gestelteniffe van onse Troupen ontsette haer.

Des Conings Armee was in Battaiije in een effen Pleyn, met een holle Wegh voor de eerste Linie; de rechter en lincker zyde waren beslooten door twee Battaillons, geposteert op 't afvallen van 2 Bergen, die van twee kanten aen het Pleyn paelden: dese goede dispositie hielt de Vyanden aen de kant van de Beeck, tot waer sy genadert waren, op, sonder dat sy iets dorsten ondernemen, als een Detachement Ruyters en 2 Battaillons te doen passeren, die sigh posteerden achter een kleyn Bos, 't welck aen de rechter-hant van onse Troupen was, houdende gedurig op de hoogte van haer lincker al haer Miquelets, en eenigh Volck, gedetacheert van haer Infanterye, 't Geschut wierdt wedersijts lustigh los-gebrant; het onse demonteerde eenige van haer Stucken, en schoot met een vry groot succes.

Den 3. de Mareschal de Navailles beginnende gebreck te krijgen aen Voeragie en Water, oordeelde het nodigh, om sijn wegh na het Col de Bagnols te continueren, van 't welcke den Ridder d'Aubeterre, Gouverneur van Coliovre, en Lt. Generael van des Conings Legers, sigh had verseeckert, en van waer hy al de Miquelets, en 300 Mannen van de Guarnisoenen van Roses en Caep de Quiers, welcke de Hoogten, die over 't Col geboden, ingenomen hadden, had verdreven: de Mareschal de Navailles sont hem de Regimenten van Noailles en van Roussillon, om dit voornemen te favoriseren: en ter selver tijdt resolveerde hy, om de Bagagie na de syde van Bagnols te laten marcheren; hy deed haer met het aenbreecken van de nacht vertrecken, onder een geleyde van 3 Esquadrons, en van 't Regiment van Castries, onder 't beleyt van de Heer van Urban, Brigadier van de Infanterye, aen wie hy bevel gaf, om met dese Troupen voor aen de Armee weder te komen.

De Bagagie ten 8 uren 's avonts vertrocken wesende, soo begaf sigh de Mareschal de Navailles 4 uren daer na in de marsch, en bleef in de dispositie, die hy had besloten, om de bekommernis der Engten te vermyden: de Heer de la Rabliére, Mareschal de Camp, die in de geheele Actie seer nuttelijck heeft gedient, was aen het Hooft van een Troup met de Heer van Chevreau, Brigadier van de Cavallery; de Mareschal de Navailles was aen 't Hooft van een andere, de Heer van Gassion, Lt. Generael, en de Heer du Saussay, commanderende de Cavalerye, waren oock yder aen 't Hooft van een Troup, en de Marquis van Apremont, Mareschal de Camp,

Camp, besloot de marche van de Armee, met een geley van 3 Battaillons en twee Esquadrons.

De eerste Engte wierdt den 4 met het aenbreecken van den dagh gepasseert, sonder dat de Vyanden eenig vermoeden van onse marche hadden, maer sy wierden daer af verwittigt, of door eenige Overlopers, of door eenige Spions; en sy deden toen sulcken grooten neerstigheyt, dat sy onse Achter-tocht aen de tweede Engte, tusschen St. Clement en Epoüille, achterhaelden; men passeerde die nochtans in haer presentie, gelijck oock de Engte van 't Dorp van Epoüille, met twee andere, tot aen de Beeck van Orline.

Sy hadden verscheyde mael het voornemen, om aen dese laetste Engte op ons in te storten, maer de bewegingen van onse Cavallerye en Infantery geschiede met sulcken ordre, en met sulcken gedurigen en gereguleerden levendigheyt, dat sy 't niet en dorsten ondernemen.

Onse Armee vervolgde haer wegh aen de inkomst van 't Col, marcherende volgens de dispositie van d'Aerde, en bemachtigende ter selver tijt de Hoogten ter rechter en ter lincker syde, sonder verhaesting, en sonder eenige soort van confusie.

Na dat onse Troupen de Beeck en de Engte van Orline, tusschen Epoüille en le Col, waren gepasseert, soo geloofde de Graef van Monterey, die aen 't Volck had doen verhopen, dat hy in Roussillon soude trecken, na dat hy onse Armee had geslagen, sigh ingewickelt te hebben, om sijn beloften goet te maecken, en reputatie te verkrijgen, om een gewichtigh effort te doen.

Hy dede dan ten eersten 200 vrywillige Edelen marcheren, die door Don Juan van Oostenrijck gesonden waren geweest, om in de Infanterye te dienen, en dese 200 Edelen waren ondersteunt door een Regiment Dragonders, en door 2 Battaillons ter rechter en 2 aen de lincker syde: vervolgens stelde hy sijn gantse Armee in Battailje op een Hoogte, die de onse quamen te quiteren, en sijn Detachement daelde af door een holle en diepe Wegh in de Rotsen.

Twee Drommen van onse Infanterye branden los van boven deHoogte, die wy besaten, en de Mareschal de Navailles, die over-al tegenwoordigh was, en die sijn ordres gaf, dede de Battaillons van Sault, van Furstemberg, van Navailles en van Herlac, ondersteunt van een Vleugel Cavallerye, omkeeren, en vervolgens al sijn Infanterye avanceren, uytgenomen de Battaillons die de Hoogten besaten.

De Graef van Monterey vont swarigheden, die hy niet voorsien en hadde, en hy wilde op onse rechter Vleugel laten chargeren, terwijl hy d'Infanterye na de lincker syde deed brengen, om sigh van de overblijfzelen van een Molen te verseeckeren; maer de Hertogh van Navailles liet aen die kant 3 Stucken Canon voeren, welcke de Heer des Fontaines, Lt. van de Artillerye, soo wel wist te gebruycken, dat sy de Vyanden verdreven, van de welcke de Marquis de Apremont de eerste efforten uytstont, en die op haer met de Marquis van Villaneuve, Colonel van de Cavallerye, dapperlijck chargeerde.

De Heer van Gassion, Lt. Generael, de Heer van la Rabliére, Mareschal de Camp, en de Heer du Saussay, commanderende de Cavallerye, klommen met 10 Esquadrons tot op de Hoogte, en sigh onder een vermengt hebbende, deden sy meer als 500 Man door den Degen dooden.

De Vyanden beklommen ondertusschen een kleyne Hoogte, waer van sy ons souden hebben konnen incommoderen; maer de Marquis d'Apremont dede haer met de Degen in de Hant chargeren, en forceerde haer, met een groot verlies, de Beeck te repasseren.

De Esquadrons van onse Dragonders, gecommandeert door de Ridder van Ganges, formeerden sigh onder 't vuur van de Musquetten der Vyanden; de gelegentheyt ter deser plaets was bloedigh voor de Vyanden.

De Marquis van Navailles, die de Charge van Brigadier waer nam, in de plaets van de Heer van St. André, die de Mareschal de Navailles, sijn Vader, twee dagen te vooren na Bellegarde gesonden had, voerde al de Battaillons van sijn Brigade tot de Charges, en hy ageerde, gedurende de geheele gelegentheyt, met groote dapperheyt en beleyt: de Regimenten van Sault, van Navailles en van Castries, die onder sijn ordres streden, doden en namen een groot getal dsr Vyanden gevangen.

De Regimenten Cavallery van Gassion, van la Rabliére, van Lanson en van Lebret maeckten oock veel gevangens.

Een partye van de Spaensse Cavallerye, die niet verre van de Post was daer het Gevecht voorviel, sagh een partye van de Infanterye door 't Swaert passeren, sonder sigh daer tegen te stellen, vresende sig met de Fransse Cavallerye te engageren.

't Geveeht was ruw, bloedigh en hartneckig den tijt van 6 uren: de Battaillons, voor dat sy sigh onder eèn vermengden, branden verscheyde mael los van de langte van twee Piecken; maer eyndelijck de dapperheyt van onse Troupen, geanimeert door 't exempel en de ordres van de Mareschal de Navailles, obligeerde de Graef van Monterey, om te retireren, met een seer tegenstrydigh succes van het geene hy sigh had voorgestelt.

't Verlies der Vyanden is seer gewichtigh: de Regimenten van Arragon, van Medina-Sidonia, van Monte-Leone, van Palme en van de Duytse zijn t'eenemael geslagen; de Regimenten van Grenade en van la Coste zijn seer qualijk gehandelt.

De Vyanden hebben bekent aen die geene welcke den Graef van Fuëntes, die gequetst en gevangen was, in haer Armee gebracht hebben, dat sy meer als 300 Dooden van 't Regiment van Medina-Sidonia alleen hadden; sy hebben meer als 3500 Man verlooren: daer zijn over de 600 Gevangens: de Graef van Fuëntes, de Graef van St. George en de Coll: Hesse zijn aen haer Quetsuren gestorven.

Wy hebben niet meer als 200 Man verlooren, en daer zijn in alle onse Regimentén maer 400 Gequetsten.

Onse Cavallerye, die aen de lincker Vleugel was, klom op een by-na onaenkomelijcke Hoogte, en verjoeg des Vyants Cavallerye, die de selve ingenomen had: de Cavallerye van de rechter chargeerde op eenige Battaillons van ter syden: de Regimenten van Furstenbergh, van Navailles, van Herlac en die van Gassion, van la Rabliére, van Lanson, van Lebret en van Villeneuve hebben sigh bysonderlijck wel gedragen: de Dragonders deden seer wel haer plicht, en men kan de extraordinaire dapperheyt en 't beleyt van onse Opper-officiers niet genoeg prijse.

De Hertogh van Navailles bleef langen tijdt na sijn Victorie op de plaets van de Battailje; hy dede sijn Gequetsten wegh brengen, en continueerde sijn Marsch na de syde van Bagnols, waer de Armee den selven dagh quam; en 's anderendaegs passeerde die te Colliovre, om te Argéles te gaen camperen.

De

De Heer Trobat, Raetdsheer en Advocaet Generael in de Souveraine Raedt van 't Rouffillon, heeft dese gewichtige tydinge aen de Coningh gebracht: sijn Majesteyt heeft die gunstiglijck ontfangen, en een groote satisfactie over 't beleyt van de Hertogh van Navailles betuygt.

Lijste der gevangen Spaensse Officiers, mede by de Franssen uyt-gegeven.

Voorname Bevelhebbers.

DE Graef van la Fuëntes, Marquis van Maure, Legermeester van 't Regiment van Arragon, gequetst, en daer na van sijn Wonden gestorven.

De Marckgraef van St. George, commanderende de Duytsen, naderhant van sijn Quetsuren gestorven.

Don Laurens Sombrat, commanderende 't Regiment van Duc de Medina-Sidonia.

Don Balthazar de Villiers, Sergeant Major van 't selve Regiment.

Don Juan Montecase, gereformeert Legermeester in Fuëntes.

Don Laurens de Brielle, Lt. Collonel in Medina-Sidonia.

CAPITEYNEN.

Don Mascarel, Ridder van Maltha, Capiteyn in 't Regiment van Monteleone, Grande van Spangie, die seer gequetst is.

Don Joseph Beille, gereformeert Capiteyn van de Cavallerye.

Don Diego Lasso, Capiteyn in Medina-Sidonia.

Don Alvaro Romero, Capiteyn in Medina-Sidonia.

Don Pedro Benilte, Capiteyn te Voet in 't selve Regiment.

Don Diego Salcédo, Capiteyn te Voet in 't Regiment van la Fuëntes.

Don Juan d'Olivares, Capiteyn te Voet in 't Regiment van Caldez.

Don Hieronimo Sandonasso, gereformeert Capiteyn in 't Regiment van Medina-Sidonia.

Don Jaçinto de Barriol, gereformeert Capiteyn in 't Regiment van Duc de Monteleone.

Don Albert Roüe, Capiteyn te Voet in 't Regiment van la Fuëntes.

Don Albert de Romesan, gereformeert Capiteyn in Medina-Sidonia.

Don André Marthein, Adjutant van 't selve Regiment.

Don Miguel Despointa, Capiteyn in 't Regiment van Navarre.

Don Fernando Alayser, Pagie van de Coningh van Spangie.

Don George Deiguez, gereformeert Capiteyn in Fuëntes,

Don Nicolaes de Soulté, gereform: Capiteyn in 't Regiment van den Graef van Palme.

Don Pedro Sancho, Capiteyn in 't Regiment van de Deputatie van Barcelonien.

Don Cosquez Deychar, Capiteyn te Voet in 't Regiment van la Fuëntes.

Don Faustin d'Altéro, Soon van de Graef van Sebradiel, Capiteyn in 't selve Regiment.

Don Miguel de Quindanadovels, gereformeert Capiteyn in Medina-Sidonia.

Don Juan Antonio Darodiez, gereformeert Capiteyn in Fuëntes.

Don Pedro Juan Ranchez, Capit. te Voet in 't Regiment van de Deputatie in Barcelone.

Don Diego de Maxesane, Capiteyn in 't Regiment van Medina-Sidonia.

Don Pedro Quignone, Capiteyn te Voet in 't selve Regiment.

ALFIEREZ.

Don Anthonio d'Andradez, gereformeert Alfiére in 't Regiment van Caldez.

Don Pedro Lopes, gereform: Alfiére in dat van Duc de Monteleone.

Don Matthieu Garya, gereform. Alfiére in 't selve Regiment.

Don Juan Guffiéres, gereform: Alfiére in Fuëntes.

Don

Don Carlos Carillas, gereform : Alfiére in 't ſelve Regiment.
Don Juan Rodriguez Romillas, gereform: Alfiére in 't ſelve Regiment.
Don Juan André, Alfiére te Voet in 't ſelve Regiment.
Don Juan Gomez, Pagie van de Coning van Spangie, Lt. in 't ſelve Regiment.
Don Iſidoro Pérez, Alfiére in Medina-Sidonia.
Don Pedro Balbon, gereform: Alfiére in 't ſelve Regiment.
Don Sebaſtiaen Alguiguez, gereform: Alfiére in 't ſelve Regiment.
Don Allonzo Gallégo, gereform: Alfiére in 't ſelve Regiment.
Don Marthein d'Eſpinoza, gereform: Alfiére in 't ſelve Regiment.
Don Pedro Gomez-Ponto, gereform: Alfiére in 't ſelve Regiment.
Don Pedro Miranda, gereform: Alfiére in 't Regiment van Duc de Monteleone.
Don Manuël Philippes, Alfiére te Voet in Medina-Sidonia.
Don Pedro Valbuëna, Alfiére in 't ſelve Regiment.
Don Juan Fernandez, gereform: Alfiére in 't ſelve Regiment.
Don Antonio Solio, gereform: Alfiére in 't ſelve Regiment
Don Françisco Blansconogalis, Alfiére te Voet in Monteleone.
Don Juan Deléneros, gereform: Alfiére in Medina-Sidonia.
Don Pedro Alava, gereform: Alfiére in Fuëntes.
Don Françisco Dalbarez, gereform: Alfiére in 't ſelve Regiment.
Don Salia Guëllada, gereform: Alfiére in 't Regiment van de Deputatie van Barcelone.
Don André d'Ordina, Alfiére in Medina-Sidonia, ſijn Arm is afgehouwen.
Don Antonio Montenaguez, Alfiére, Pagie van de Graef de la Fuëntes.
Don Gregoire de Léaſſé, gereform: Alfiére in 't Regiment van Don Thomas Dauriér.

Vrywillige van groote Qualiteyt.

Don Gaſpar de Roquepoüilles, Graef van Peyralade.
Don Pignas Cadenas.
Don Diego Antomez Barbez.
Don Diego Ipolito Picardo.
Don Hieronimo Davilla de Sevilla, Ridder.
Don Chriſtoffel van Somoſa.
Don Bernard de Bibane.
Don Opixo Cadene.
25 Sergeanten. 360 Soldaten gevangen.

Lijſte der Franſſe Officiers, ſoo doodt als gequetſt.

Regiment van Sault.

Capiteyns.

Praſlon, Capiteyn, ter doodt gequetſt.
Davénes, Bardonanche, Maurniay, Revellas, en de Tubas, alle gequetſt.

Luytenants

Charmont, Dudreville, Devers, Robert, la Place en la Blachette, alle gequetſt.

Onder-Luytenants.

Salvenat, du Moulau, d'Entragues en la Rebertiére, alle gequetſt,
5 Sergeanten en 80 Soldaten gequetſt.
18 verloren of gevangen.

Regiment van Furſtenbergh.

Capiteynen.

Choveraſqui, doodt.
Tronc en Romp gequetſt.

Luytenants.

Meinar en Taurelles gequetſt.
Beſſe gequetſt en doodt.
Ré 2 gequetſt.
Hoskiq gequetſt en doodt.

Vendrigs.

Monman en Renseau, gequetst.
Vessen, gereform: Vendrig, gequetst.
8 Sergeanten en 163 Soldaten gequetst.
10 gedoodt.

Regiment van Erlac, Switser.

4 Luytenants gequetst.
1 Vendrigh, 12 Sergeanten en 22 Soldaten doodt.
112 Soldaten gequetst.

Regiment van Castries.

Capiteynen.

De Ridder du Cros, doodt.
Gessieret, Baudron, Quantagril en Guasque gequetst.

Luytenants.

Delbos, Montautieu, Forest, Boutefay, Desviou en Desloche, alle gequetst.
30 Soldaten doodt en 25 gequetst.

Regiment van Navailles,

Capiteynen.

St. Géniez, Labarte en Sainte-coulombe geq.
Langlade ter doodt gequetst.
Barriére en Brousson gequetst.

Luytenanten.

Beaste, Sorbec, Chantaléon, Doriac, Manasse, la Motine en Dorville, alle gequetst.

Onder-Luytenants.

Villatte en Dattilleüil gequetst.
63 Soldaten gequetst en 45 doodt.

Officiers van de Cavallery, gedoot of gequetst.

De Marquis van Villaneuve, Collonel van de Cavallery, door 2 schooten gequetst,
De Heer van Chatonville, Capiteyn in la Rabliére, ter doodt gequetst.
De Heer van Conflans, Majoor van 't Regiment, gevaerlijck gequetst.
De Heer van Vulaine, Cap. ter doot gequetst.
De Heer Vabrolin, Lt. gequetst.
De Broeder van de Heer van Vulaine, gequ.
De Heer Duran, Dragonders-Capiteyn, doot.
De Heer Crouzet, Luytenant, doodt.
30 Ruyters of Dragonders doodt.
20 Gequetst.

Dit large Verhael hebbe gestelt / om dat men alhier niet als seer kort van dese Actie heeft hooren spreecken / doch of 't selve soo breet is geweest als de Franssen voorgeven / sullen wy voor haer reeckeningh laten: En alsoo zedert op de Frontieren tusschen de Spaenssen en Franssen niet bysonders is voorgevallen / dachten wy daer mede Spangien voor dit Jaer te laten rusten / ten ware wy te voren ons geëngageert haddē met belofte / dat wy naderhant meerder souden verhalen van 't geene op 't misnoegen der Geestelijcke / over 't gevangen nemen van den Marquis de Valenzuola / was gevolght. De Paus had in 't begin 't selve hoogh op-genomen / als een notoire violatie van 't Geestelijck Recht / en heeft daer over de Geestelijcken Ban of Excommunicatie door sijnen Nuntius in Spangien doen uytspreecken; maer die swarigheydt is te boven gekomen / daer mede / dat namaels de Vicaris tot Madrid gedachte de Valenzuela uyt sijn Gevangenis van 't Consuegra heeft gehaelt / en hem in de Kercke van Temblogue gebracht / van waer fluckx weder na Consuegra wiert gevoert / als gevangen van den Aerts-bisschop van Toledo / die / zijnde de Cardinael van Arragon / op de 28 September / na eenige tijt siecks geweest hadde / is overleden. In Spangien is anders niet bysonders / onse affaires raeckende / gepasseert / als een strengh Verbodt / waer by alle die van de Fransse Natie van daer uyt-geseydt zijn / en genootsaeckt geworden / haer hier en ginder uyt het Rijck te begeven; waer over eenige haer aen den Koninckliijcken Raet addresserende / is het volgende strengh Placcaet daer op noch gevolght:

DOn Carlos, by der Gratie Godts Coningh van Castilien, &c. Aen alle onse Officiers en Ministers, die 't behoort, saluyt en genade: Weet als dat de Licentiaet Don Pedro de Ledesma, Ridder van d'Ordre van Calatrava, onsen Fiscael, ons vertoont heeft, dat ter occasie van 't uytseggen der Franssen uyt onse Zee-Havenen en 20 Mylen te Landewaerts van de selve, als mede uyt desen onsen Hove en 12 Mylen in 't ronde, uytgesondert die geene, de welcke dienstbare wercken pleegden, veele van de selve sigh soo aen ons als aen onsen Raet hadden geaddresseert, pretenderende, daer inne niet begrepen te zijn, sommige om dat zy geen Onderdanen van den Alder-Christelijckften Koningh en waren, en andere ten opsichte van den tijt, die zy in Spangien gewoont hebben, of om dat zy met Ingeborene van dese Rijcken getrout zijn, of om dat zy onroerende Goederen en hare Huysgesinnen daer in besitten, of om dat zy in Militairen Dienst zijn gebruyckt geweest, en wederom andere, die uyt krachte van de dispositie van den Raedt volgens de Wetten pretendeerden voor Ingeborene van dese Rijcken gehouden te werden: Over welcke pretexten, indien men een particuliere Resolutie aengaende eenen yegelijck soude nemen, de gemelde uytsegginge voor een groot gedeelte soude werden gefrustreert, en tot een exempel voor andere soude dienen, om na te volgen; derhalven om daer in nae behooren te voorsien, en de meer-gem. uytsegging sijn volkomen effect te doen hebben, soo heeft ged. Fiscael ons gebeden en versocht, dat wy souden gelieven te verklaren, dat niemant om de boven-geallegeerde pretexten daer uyt soude werden gesondert, en dat oversulckx alle geboorne Franssen (alschoon de selve Onderdanen van Staten en Provintien buyten 't gebiet van den Alder-Christel: Koning mochten zijn) uyt dese Rijcken souden werden geseyt; en aengaende die gene, die in de Fransse Conquesten, op ons door den Oorlog verovert, geboren zijn, dat wy daer over soodanige Resolutie souden nemen, als wy best souden bevinden te behoren: 't Welck door ons ingesien zijnde, so begeeren en belasten wy, dat de uytsegginge of Bannissement, door onse last op den 20 September laetstleden in desen onsen Hove gepubliceert, ten eynde alle Franssen, die daer in woonachtigh zijn, binnen 14 dagen souden werden opgeschreven, en dat die geene, welcke geen dienstbare wercken souden plegen, daer uyt en 12 Mylen in 't ronde souden vertrecken, en dat men haer tot dien eynde Leytsmannen en Wegh-wysers soude mede geven, en dat zy geen offensive Wapenen souden medenemen, of meer als 3 of 4 te gelijck reysen, als mede dat het uytseggen van alle Franssen, soo Cooplieden als genaturaliseerde, uyt onse Havenen, en 20 Mylen te Landewaert van de selve, sijn volkomen effect sal sorteren, schoon de selve Onderdanen van andere Princen, of door onsen Raedt of eenige andere Vierscharen genaturaliseert waren; en dat aengaende die geene, die in de Conquesten van den Alder-Christelijckften Coningh, door den Oorlog op ons verovert, gebooren zijn, daer uyt sullen zijn gesondert, alleen die geene, die ten tijde van de veroveringe reets in dese Rijcken waren, en niet die geene die daer uyt na de gem. veroveringe getrocken zijn: Dat mede de Franssen, die in dese onse Rijcken souden mogen blyven, geen Handel of Negotie ter Werelt sullen mogen doen, oock geen geslotene of open Winckels, self niet van Eetwaren, houden, 't zy op haer eygen naem, of op die van onse Onderdanen, op pene van

van confiscatie van al 't geene bevonden sal worden haer toe te behooren; en aengaende onse Onderdanen, die de selve sullen verbergen of verschuylen, dat men tegens de selve, volgens de Wetten, sal procederen, alles sonder eenige dissimulatie ofte verdragh: En vergunnen wy aen de gemelde Franssen, die weder nae Vranckrijck voornoemt sullen willen keeren, het overige van het jegenwoordige Jaer 1677. om binnen die tijdt haer Goederen te konnen mede nemen, mits dat het geen Gout, Silver of Paerden sal zijn, als zijnde de uytvoer van al 't selve uyt dit Coninckrijck door de Wetten verboden: En belasten wy, op peene van onse indignatie en van 20000 Maravedes voor onse Camer, aen hoedanige Schryvers, die dese onse Brieven sullen werden getoont, de selve aen die geene, die het behoort, te notificeren. Gedaen tot Madrid den 30 October 1677.

De Heer Hollantse Consul Caspar van Collen tot Cadix was daer bysonder verongelijckt / ter oorsaecke dat aen den Gouverneur niet en hadde willen permitteren de visite van seecker Hollants Schip / genaemt het Wapen van Amsterdam / Schipper Hendrick Rijcke / aldaer den 15 Julij gearriveert / als strijdigh tegens het Tractaet de Marine / tusschen Spangien en dese Landen opgerecht; waer over de voorsz. Gouverneur niet te vrede / hem by nacht uyt sijn Bedde liet halen / en nochmaels heeft gevergt de Visite voorsz. toe te laten / en sig selfs ten dien eynde in een Barck te begeven; maer den andere dat blijvende weygeren / heeft die voor d'omissie in 6000 Stucken van Achten gecondemneert en voort weder thuys doen brengen / met ordre / dat niet uyt sijn Huys soude hebben te gaen / op een peene van 2000 Ducaten: Waer van haer Hoog Mog. kennisse bekomen hebbende / seer ernstigh aen 't Spaensse Hof hebben doen klagen / begeerende / dat den gemelden Gouverneur daer over soude werden gestraft; maer by de Spaensse Regeeringe is daer in weynigh tot redres of satisfactie gedaen.

In Sicilien is dit Jaer niet van grote merite gepasseert: De nieuwe Vice-roy pro interim de Cardinael Portocarrero is in Mey tot Palermo aen-gekomen / en in tegendeel is de Weduwe van den overleden den laetsten dito tot Napels gearriveert / en na Spangien gekeert. De Coningh van Vranckrijck heeft met swaere Convoyen Monsr. de Vivonne gestadigh onderhouden / maer 't geene by de selve heeft konnen werden gedaen / is naeuwelijckx schrijfwaerdigh; hy heeft echter niet nae-gelaten op alle maniere de fortuyn te tenteren / als bysonderlijck in Augusto / wanneer met 21 Galleyen in 't gesicht van Melazzo verscheen / terwijl 8 Battaillons te Paerde en 3 Esquadrons te Voet haer te Lande onder 't Geschut van gedachte Plaets presenteerden / maer wierden door 't selve ende 't Guarnisoen soo rustigh afgewesen / dat tusschen den 22 ende 23 's nachts weder retireerden / achter-latende by de 200 Man; de Galleyen / mede eenige schade geleden hebbende / gekomen zijnde voor de Faro van Messina / hebben noch 9 Schepen en 12 Tartanen by haer gekregen / daer mede zy twee dagen voor Reggio kruyssende / alles in allarm brachten / doch daer over de 6000 Man in de Wapenen komende / mosten haer Desseyn staecken; 't welck men seyde / dat aengeleydt was om Reggio te verbranden / in

in weerwraeck dat de Grave Barbo de Fransse Armade in Messina had getracht door Brant te ruineren / dat oock misluckt was ; en alsoo rechten beyde Partyen seer weynigh uyt / niet tegenstaende de Spaensse Officiers seer oneenigh met malkander waren / en de een de ander niet wilde cederen : maer de Franssen hebben 't ongemack van sterfte geleden / waerom seer veele tot de Spangiaerden overgeloopen / en van de selve na andere Gewesten versonden zijn. Ettelijcke Zeeuwse Capers / soo verre haer hebbende begeven / hebben diversche Prijsen tot Napels opgebracht / en goede Buyt gemaeckt. Wy spreken van Romen noch andere Italiaensse Plaetsen niet / alsoo daer maer ordinaris Huys-geschilien zijn gepasseert ; in de voorsz. Stadt alleen had men groote onrust gehad over het werben der Spaenssen / 't geen de Inwooners niet willende lijden / groote moetwil daer tegens hadden aen-gerecht : Door de rest is daer niet gepasseert als veel onlust met de Ambassadeurs / over de bysondere groote Vryheden / die de selve aldaer genieten / en die den tegenwoordigen Paus wilde besnoeyen / maer 't bleef sicut erat. Wy keeren dan weder na Nederlant.

Onder andere middelen / by de Heeren Staten van Hollant en West-vrieslant uytgevonden / om de swaere Lasten van den Oorlogh te dragen / is den 3 April deses Jaers mede vast gesteldt een nieuwe Ordonnantie / tot opheffinge van 't Recht van 't Kleyn Zegel over alderhande Bewijs-stucken / Acten / Schriftuten / Consultatien / Obligatien / Huur-Cedullen en andere Geschriften ; 't welck eerst geordonneert was / dat met den eersten Julio sijn aenvangh soude nemen : dan alsoo veele Rechts-geleerde / Advocaten / Procureurs en Notarisen 't selve oordeelden inpracticabel te wesen / en haer Remonstrantien daer over aen haer Ed: Groot Mog: overleverden / soo is het in-voeren van 't selve uytgestelt tot den 15 Augusti / als wanneer eenige veranderinge daer in gemaeckt zijnde / om de gemoveerde swarigheden wegh te nemen / 't selve vry gemackelijck in swangh is geraeckt.

Het Geallieerde Leger heeft sigh van Sombref naer Pieton en verder de Sambre opwaerts begeven : Binchs wiert by 't selve weder vermeestert ; en daer liepen veele geruchten / dat 'er eenige gedetacheerde Troupen over de Sambre naer Dinant souden gedepescheert werden / ten eynde die Plaetse te vermeesteren ; dan is sulckx niet gevolgt / blijvende het Leger na de kant van Bergen : En alsoo de Heer Grave van Waldeck / die het grootste gedeelte van de Somer onpasselijck tot Antwerpen was geweest / op den 16 September weder in 't Leger was gekomen / soo begonde men te spreecken van dat sijne Hoogheyt te rugge na den Hage soude komen / ende self een keer na Engelandt doen : daer toe te meer aenleydinge had gegeven de aenkomst van den Heer Hyde / eerste Ambassadeur van sijn Majesteyt van Groot Brittangien op de Vrede-handel tot Nimwegen / welcke in sijne te rugh-reyse uyt Engelandt / werwaerts een keer was gaen doen / sijne wegh over Brabant na 't Leger van sijn Hoogheyt heeft genomen / ende met de selve gesproocken : doch terwijl de meergemelde Armee der Geallieerde haer omtrent Bings / Sonies en verder na de kant van Bergen in Henegouwen op-hielt / soo om dito Plaets van alles

te

te voorsien / als om / met eenige Sterckten te maecken / de Passagie van Brussel op de selve Stadt open te houden / soo speelden de Fransse Armee / die weder over de Sambre was gekomen / en sigh / als vooren / eerst by Aeth had gepostcert / ongemeen de Meester / en quam de Hertogh van Luxemburgh met de selve / om in kleyn Brabant in te dringen / na Aelst / en met een Detachement van 8 a 10000 Man na een Plaetse / genaemt de drie Gaten / gelegen aen de Vaert / tusschen Brussel en Antwerpen / 't geen de Franssen voor desen nochmaels hadden getracht te forceren / waerom by de Spaenssen zedert meerder Sterckte daer by was opgeworpen / doch was nu alleen beset met 30 Hollantse Soldaten van 't Regiment van du Theyl / onder den Joncker Walter Carpentier / Engels Edelman en Capiteyn van een Compagnie te Voet; dese sont / op 't aen-naderen der Franssen / om meerder Volck / en bequam so veel van de Regimenten van Stirum ende Slangenburgh / dat hy 260 Man onder hem hadde / als het voorschreven Detachement van de Fransse Armee / die / als vooren geseydt / tot Aelst was genadert onder den Hertogh van Luxemburgh / op den 10 September aen de overzijde van de gedachte Vaert was gekomen / en aldaer 3 Batteryen heeft opgeworpen / daer van de eene directe tegens het Fort was / en de 2 andere om de Spaenssen / die onder Don Francisco d' Agourto met eenige Cavallerye de Franssen het overkomen wilden verhinderen / te doen vertrecken / 't geen zy Franssen met het los branden van haer Stucken op de selve na de middagh tusschen 2 en 3 uren oock te wege brachten; waer op zy voort hare Bruggen over de Vaert hebbende doen slaen / en 6 a 700 Man de ged. Vaert passeren / soo heeft de Hertogh den voorsz. Commandant drie mael doen sommeren / maer die antwoorde gestadigh / dat hem dit Fort door den Gouverneur van Brussel was aenbevolen / en dat hy dat niet en konde verlaten / als door de ordre van de selve; op welck antwoort gedachte Hertogh hem door de gemelde Troupen / die over 't Canael of de Vaert waren getrocken / met de Degen in de Vuyst dede attacqueren / doordringende tot aen de derde Palissade / maer zy wierden aldaer soo bejegendt / dat zy met groot verlies / geschat op 3 a 400 Man / soo doot als gequetst / mosten retireren / sonder dat eenigh verder debvoir deden / om de rest van hare Militie over te brengen / apparent geen Desseyn hebbende / om haer met eenigh werck op te houden / alsoo dan wel-licht de Geallieerde hen van achteren op 't Lijf souden konnen gekomen hebben: In dese Actie hadden haer gesignaleert den Commandant / nevens de Capiteynen Rhode-Heeckeren en Vonck van Linden: Daer was geremarcqueert / dat eene van de Fransse Ingenieurs / die by de Franssen seer geëstimeert scheen te worden / was doodt gebleven. By de Spaensse Regeeringe wierdt dit hoogh geëstimeert / waer over / behalven de extraordinaire verversingen / en uytdeelinge van eenigh Gelt onder 't gemeene Volck / de Hertoginne van Villa-Hermosa een schoone Roos met Diamanten aen den voorsz. Commandant dede vereeren; welcke naderhant by sijn Hoogheydt de Heer Prince van Orangie oock gemaeckt is Commandeur van de Ommer-Schans / met apparentie tot hooger Bedieningen.

Het Detachement weder by de Fransse Armee gekomen zijnde / is de selve

na Gavre / en alsoo na de kant van Gent / getrocken / alwaer zy Franssen drie Bruggen over de Schelde hebbende geslagen / in 't Landt van Waes zijn gevallen / rovende en plonderende tot St. Jans Steen toe / invoegen eenige van de hare gevangen binnen Hulst zijn gebracht: Dit gaf tot Gent seer grote ontsteltenisse / invoegen dat alles in de Wapenen wiert gebracht / also men meynde / dat een Belegeringh soude volgen; maer het heeft gebleecken / dat het de Fransse alleen om een rabagie was te doen / gelijck oock naderhandt / doe sy 8 Parochien / die omtrent Gent leggen / in brandt staecken; hier toe quamen sy den 27 tot Marikercke met 6 a 7000 Man over de Vaert / tusschen Gent en Brugge / 't welck den selven dagh met hare Pontons oock verrichten / en den volgenden dagh de Sasse-Vaert / als wanneer zy hare Executien tegens de 8 Parochien te werck stelden / beginnende den 29 met het noch eens aengesteken Meulestede / daer na golt het Heusen / dat geheel wierdt af-gebrandt / ende verbolgens Oostaker / Disteldonck / Loo Christi / Distelbergen met verscheyde schoone Casteelen / als dat van den Baron de Rodes / Baron de Laerne en den Bisschop van Gent; en zijn niet weder gekeerdt / voor dat zy naeuwelijckx iets hadden overgelaten.

Sy Franssen soo omtrent Gent geleeft hebbende / dat men over de 3000 steene Huysen telde / die zy in de Asse hadden geleyt / hebben op den 2 October haer met eenige duysent Man gewendt nae Ysendijck / komende den 3 dito tot Waterbliet / van waer zy trachten over te geraecken / gelijck haer met het lage Water oock geluckte / en alsoo gerocht zijnde in de Polder van Bierbliedt / niet tegenstaende een Capiteyn met 30 a 40 Man sulckx wilde beletten / doch die gevangen wiert / hebben zy twee Hofsteden aen brant gesteecken / maer zijn aenstonts weder van daer vertrocken / nemende haer marsch den 4 naer St. Kruys / alwaer zy by Middelburgh in Vlaenderen by 't Dorp Helle / dat zy mede verbranden / een Brugge op-geslagen hebben / dan komende by de Elder-Schans / wierden dervoegen van 't Geschut begegendt / dat sy weder te rugge marcheerden / en nae de ruine van verscheyde Dorpen nae haer Leger keerden: Men had doenmaels groote vreese voor Damme / en ghelijck men altijt vermoet / wanneer het qualijck gaet / soo sprack men van een Verraet op de selve Plaets / doch daer van is niet seeckers te schrijven.

Het Leger der Geallieerde ondertusschen affackende na de kant van Brussel / heeft sijn Hoogheyt het Commando over de Troupen van desen Staet gegeven aen den Heer Grave van Waldeck / en na dat een keer na Bergen in Henegouwen had gedaen / om aldaer eenige saecken / raeckende onse Militie / welcke daer in Guarnisoen lagh / te bestellen / is den 26 September buyten Brussel om gepasseert / hebbende de curieusheyt gehad / om de Post aen de 3 Gaten te gaen besichtigen: Waer na voort over Breda getogen is na 's Gravenhage / arriverende op den 29 September tot Honslaerdijck / en den eersten October in den Hage / alwaer de gantse Burgerye in de Wapenen was: De Heer Grave d'Ossery was met sijn Hoogheydt niet alleen uyt het Leger gekomen / maer oock Don Carlos / natuurlijcke Soon des Conings / en den Hertogh van Albemarle / wesende nae hoogh-gemelden Grave mede in 't voorsz.

Leger

Leger gearriveert: Sijn Hooghheyt reed met sijn Carosse/gevolgt van weynig andere/ nae 't Binnen-hof/ alwaer uyt trad/ en van 7 a 8 Gedeputeerden in haer Hoogh Mog. Vergaderingh wierdt geleyt/ en daer een sommier rapport gedaen hebbende van al 't geene dese Campagne was voorgevallen/ verhalende de motiven en oorsaecken/ die hem gepermoveert hadden/ tot het opbreken voor Charleroy/ en het niet aengaen van een Battaillie met het Leger van den Vyant/ in de avantagieuse Posten by het selve geoccupeert/ is daer op van haer Hoogh Mogende voor des selfs goede ende losselijcke conduite bedanckt/ ende gerecommandeert/ om verder met een onvermoeyden yver en arbeyt des Landts Intresten te willen behartigen: Waer naer weder wierdt af-geleyt/ gelijck gekomen was/ ende reed met de Heeren/ die sijn Hooghheyt hadden verselt/ daer onder oock de Engelsse/ na Sorghvliet/ alwaer de volgende nacht met de selve bleef logeren/ alleen de Hertogh van Albemarle vertrock noch dien dagh na den Briel/ en weer na Engelant; maer sijn Hooghheyt met den Grave d'Ossery begaf sich des anderen daegs na Soestdijck/ om haer aldaer te diverteren/ terwijl Don Carlos Amsterdam en eenige andere Steden in Hollant gingh besichtigen. Inmiddels hadden de Heeren Gecommitteerde Raden de Staten van de Provintie van Hollant en West-vrieslandt tegen den 7 October in den Hage beschreven/ om den 8 te vergaderen/ en te hooren eenige openingh/ die sijn Hooghheyt aen haer Ed: Groot Mog. soude doen; waer toe dan de respective Gedeputeerden ten gesette tijdt in den Hage verscheenen/ en vergadert zijnde/heeft de Heer Raet-Pensionaris de selve bekent gemaeckt/ dat sijn Hooghheyt door den Coningh van Engelant by Missive was genodigt/ om na deCampagne een keer inEngelant te doen/met apparentie/dat des selfs presentie aldaer de Vrede en de gemeene saeck merckelijk soude konnen vorderlijck zijn: Waer op haer Ed. Groot Mog./ na dat de Vergaderingh naeulijckx een half uur te samen was geweest/ weder zijn gescheyden/ tot den aenstaenden Dinghsdagh/ en als daer op den volgenden Woensdagh hoogh-gemelde Vergaderingh weder te samen was gekomen/ is sijn Hooghheydt op Donderdagh in de selve verscheenen/ doende voor eerst een sommier rapport van het geene in de Campagne en omtrent Charleroy was gepasseert/ en daer na verhalende/ dat van sijn Oom den Coningh van Groot Brittangien ernstelijck was genodigt/ om eens in Engelant over te komen/ presenterende aen haer Ed: Groot Mog. sijnen dienst/ of ten beste van den Staet daer yets soude konnen doen: Waer op hy haer Ed. Groot Mog. in goede expressien wiert geantwoort/ en haer genegentheyt getoont tot de Vrede/ wenschende sijn Hooghheyt voort goet succes en geluck op de Reys.

Maer alsoo al ettelijcke dagen/ eer sijn Hooghheydt is vertrocken/ namentlijck in September/ de Gedeputeerden/ soo van de Stadt Groeningen als de Ommelanden/ weder in den Hage waren gekomen/ volgens de laetste Resolutie van haer Hoogh Mog./ hier vooren gemelt/ waer by tegens den 31 Augusti waren bescheyden/ soo zijn weder diversche Besoignes voor haer Hoogh Mog. over hare saecke gehouden/ ende ten overstaen van hooghgemelde sijne Hooghheyt/ noch daegs voor sijn verreysen na Engelant/ in des selfs Vertreck/

du-

durende die van 's na-middaghs ten 3 tot 's avondts ten 10 uren / alwaer van sijn Hoogheyt en haer Hoogh Mog: Gedeputeerden / om de swevende Differenten te accomoderen / twee voorslagen zijn gedaen / te weten / om of door een generale Amnestie alle questien en dispuyten te niet te doen en in vergetenheyt te stellen / en daer onder mede te begrijpen den Persoon van Joncker Osebrant Jan Rengers / soodanigh dat de selve in sijn Eer weder soude werden herstelt / voor soo veel aengaet de beschuldiginge van Verraet tegens de Stadt Groeningen en de conspiratie met den Heer Bisschop van Munster / ende daer van werden verklaert vry suyver en innocent: maer betreffende de andere crimina van Concussie ende Peculaet / daer van de selve wiert beschuldigt / dat het vry soude blijven / om hem daer over voor de Staten van de Provintie van Groeningen / als des selfs competente Rechters / in recht te betrecken; of als noch te amplecteren en na te komen het provisioneel Expedient by sijn Hoogheydt en haer Hoogh Mog. Gedeputeerden / die na de Provintie van de Stad Groeningen en Ommelanden waren geweest / van den 2 Maert lestleden / en over de verdere satisfactie / voldoeninge en reparatie / geëyscht by de gemelde Gecommitteerde van de Ommelanden / ten laste van de Heeren Borgermeesteren en Raet der Stadt Groeningen / ter saecke de selve de Landtdags veyligheyt en Voorrechten der gemelde Ommelanden / door het apprehenderen / detineren en sententieren van de gemelde Rengers souden hebben geviolleert / te komen in compositie en transactie: Het laetste scheen die van de Ommelanden best te behagen / maer die van de Stadt was het eene noch het andere smakelijck / seggende / dat zy den gemelden Rengers niet konden verklaren voor vry / suyver en innocent / maer alleen uyt condescentie voor sijn Hoogheyt ende haer Hoogh Mog. den selven wilden relaxeren uyt sijne Detentie / des dat de selve ad dies vitæ soude blijven geconfineert binnen de Heerlijkheyt van Slochteren; en dat sigh mede tot geene transactie konden inlaten / alsoo sulckx aliquam pœnam in sigh soude hebben / dan namen aen / dese voorslagen aen haer Principalen bekent te maecken: Waer op antwoordt bekomen hebbende / is daer op genomen de onderstaende Resolutie:

Extract van de Resolutie van de Hooge en Mogende Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, in dato den 25 October, Anno 1677.

DE Heeren Ruyter, en andere haer Hoog Mog: Gedeputeerden, hebben ter Vergaderinge gerapporteert, dat de selve, ingevolge van hare Hoog Mog: Resolutie van den 3 Augusti lestleden, veele en verscheyde Conferentien hadden gehad met de Heeren Gedeputeerden, soo van de Heeren Burgermeesteren en Raet der Stadt Groningen, als van de Heeren van de Ommelanden, en dat sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie sigh mede hadde bemoeyt, om te sien of de Differenten, in de selve Resolutie vermelt, hadden konnen werden geassopieert en uyt de weegh geleyt, en dat de gemelte Heeren Gedeputeerden van de gem: Heeren Burgermeesteren en Raet der Stadt Groeningen in der selver name eyndelijck hadden gedaen de Verklaringe, alhier geinsereert.

Ed:

Ed: Mog: Heeren, de Heeren Gedeputeerden van haer Hoog Mog.

DE Committeerden van Burgermeesteren ende Raet in Groningen doen by desen hare Verklaringe aen de Heeren haer Hoog Mog: Gedeputeerden, dat op de Voorslagh van sijn Hoogheyts Cabinet gedaen, raeckende een algemeene mortificatie der pretensien, amnestie en relaxatie van Rengers, en volgenden daegs by eenige Heeren uyt haer Ed: Mog: middel andermael en instantelijck versocht, om serieus en omstandig aen de Heeren Committenten over te schryven, een positive Ordre en Resolutie van welgemelte Heeren hare Principalen hadden ontfangen, vertrouwende dat de selve haer Ed: Mog: voldoende soude wesen, en dat de selve bereytwillig stonden op hoog-gemelte Sijn Hoogheyts Voorslag verdere ouverture en verklaringe te geven, in cas de Heeren van de Omlanden sig in staet bevinden om iets vruchtbaers en met kracht op een finale vereeninge te konnen besoigneren, houdende alhier gerepeteert vorige clausule van gene gehoudenheyt of prejuditie door eenig elargissement te sullen genieten by de non-acceptatie van de Heeren van de Omlanden. Aldus overgegeven, Hage den 25 October 1677.

En dat de gemelte Heeren van de Omlanden daer op hadden verklaert, dat soo wanneer het bewuste Expedient by hoop-gem: Sijn Hoogheyt en de Heeren haer Hoog Mog: Gedeputeerden ter neder gestelt op den 2 Martii 1677. nieuwen stijl, soude wesen nagekomen, sy haer gequalificeert vonden om de verdere Differenten, was het doenelijck, door een amnestie ter neder te leggen, en dat sy anders aen de Heeren hare Principalen rapport souden moeten doen. Waer op gedelibereert zijnde, hebben haer Hoog Mog: verstaen en verklaert, verstaen en verklaren by desen, dat de ruste van de hoog-gemelte Provintie vereyst, dat de voorsz. Differenten door een Amnestie uyt de weeg geleyt werden, dat haer Hoog Mog:, om voor te komen en te remedieren de disordres van de selve Provintie op 't fondament van de voorsz. Amnestie, tot een provisie en voor een interim, en by forme van accommodatie verstaen, dat de gemelte Heeren van de Omlanden der selver Ministers en Bedienders sullen hebben vry acces en reces, soo wanneer en so lang sy binnen de voorsz. Stadt Groningen te Lant-dagen moeten compareren en verschijnen, of aldaer moeten bekleden of waer-nemen eenige Provinciale Charges, Bedieningen, Ampten of Employen, en binnen de voorsz. Stadt woonen, resideren of verschijnen moeten, dat oock alle d'Ingesetenen der voorsz. Omlanden die aldaer moeten komen om te verrichten de affaires, die sy voor de Hooftmannen Kamer uytstaende hebben, gelijck vry acces en reces genieten sullen, en mitsdien binnen de voorsz. Stad noch met woorden noch met wercken sullen mogen werden beledigt, of by wegen van feyten of van Rechten geincommodeert, gedetineert of aengehouden, en veel minder de Jurisdictie van de gemelte Heeren Burgermeesteren en Raedt subject gemaeckt sullen mogen werden, ten ware de selve binnen de voorsz. Stadt mochten komen te begaen eenigh crimen of delict, en op de heete daet van 't selve crimen of delict, gemeynelijck gesegt in flagranti delicto, geapprehendeert en vast gehouden, of aenstonts vervolgt en daer over ingedaegt mochten werden: En dat de gemelte Heeren Burgermeesteren en Raet, der selver Ministers en Bedienden, en andere Borgeren en Ingesetenen der voorsz. Stadt

gelijcke vryheyt sullen genieten in de gemelte Omlanden, soo wanneer sy aldaer wegens de Regeringe soude mogen wesen verschreven, of eenige Provinciale Commissie moeten waernemen en bekleden, en dat onder benefitie van 't voorsz. vry acces en reces, hier voren uytgedruckt; van welckers effect haer Hoog Mog: de gemelte Heeren van de Ommelanden by desen verseeckeren en guaranderen. De Heer Stadhouder van de hoog-gem: Provintie sal werden versocht, de Heeren Staten van de selve Provintie by den anderen te beschryven, en dat beyde de Leden van de hoogh-gemelte Provintie op de voorsz. beschryvinge by den anderen sullen moeten komen, en de Regeringe bestellen als van outs, en dat alle separate Regeringe sal moeten cesseren, mits dat de voorsz. Joncker Osebrant Johan Rengers ten minsten twee dagen te vooren, eer de hoog-gemelte Heeren Staten van de hoog-gemelte Provintie by den anderen sullen komen, of wel eerder, in alle seeckerheyt en veyligheyt by provisie uyt de voorsz. detentie sal werden ontslagen, en sigh mede by provisie moeten begeven en blyven ophouden binnen de Heerlijckheyt van Slochteren, sonder daer buyten te moeten gaen: En dat de hoogh-gemelde Partyen, om de voorsz. sake verder te bevredigen en perfectioneren, voor de gemelte Heeren haer Hoog Mog: wederom sullen compareren op Woensdag toekomende en 4 Weecken, die wesen sal den 24 van de aenstaende Maent November: dat van 't gunt voorsz. is, by Missive kennisse sal werden gegeven aen de gemelte Heeren Burgermeesteren en Raedt ter eenre, en aen de gem: Heeren van de Omlanden aen d'andere syde, ten eynde de selve de goede meyninge en intentie van haer Hoog Mog: desen aengaende mogen opvolgen en nakomen, met byvoeginge, dat die van de gemelte Leden, die, buyten verwachtinge, in gebreke soude mogen blyven de voorsz. Resolutie na te komen, op haer sullen laden de blame, van oorsaeck te sullen wesen, dat de onlusten in de hoog-gem: Provintie blyven continueren, en dat de Regeringe aldaer niet wert bestelt. En dat de gemelte Heer Stadhouder noch mede sal werden versocht, de hant daer aen te houden, ten eynde de voorsz. haer Hoog Mog: Resolutie haer effect magh sorteren, en rescriberen wat de selve daer omtrent sal wesen ontmoet en voor-gekomen: En sal van 't gunt voorsz. is, mede Copye gegeven werden aen de Heeren Gedeputeerden, soo van de gemelte Heeren Burgermeesteren en Raedt, als van de gemelte Heeren van de Ommelanden, tot hare narichtinge.

Dien volgende is aen de Heeren Gedeputeerden van Groeningen en de Ommelanden dese gecommuniceert / om in den Hage ten gesetten dage weder te komen; maer alsoo dese saecke dit Jaer niet en is af-gelopen / soo sullen wy die tot het toekomende uytstellen.

Dan eer wy met sijn Hoogheyt in Engelant overschepen / moeten wy noteeren / dat de beroemde Wilhelmus Momma / bekendt by de Kerck-geschillen / voorledene Jaer in Zeelant voorgevallen / die zedert die tijt tot Delft was komen resideren op een Tractament / dat hem van sijn Hoogheyt was toe-geleyt / op den 10 September aldaer in sijn Bedde / nae dat eenige dagen wat onpasselijck was / is doot gevonden / soo men gelooft van een Hart-vanck / 't geen afgenomen werdt uyt de Missive / die hy Momma aen een sijner bysonderste Vrienden / 3 dagen voor sijn overlijden / had gesonden / luydende als volgt:

Seer

Seer geliefde Broeder in Christo.

VOorledene Sondagh, als ick des morgens geschreven hadde van het eeuwige Leven, welcke gedachten my soetelijck geraeckt, ja uyt mijn Cicero van den Droom van Scipio, en uyt Herodianus sommige dingen, hier toe dienende, byeen vergadert hadde, op dat ick soude leeren wat de Heydenen van het eeuwige Leven en Huys en Wooninge gevoelt hadden, heeft omtrent het eynde van het Middagh-mael een schielijcke bevinge al mijn Leden, en een duysterheyt mijne Oogen, bevangen; maer die verliet my soo haestigh, dat niemandt van die met my aen Tafel saten, sulckx merckte, en ick het niet de pijnewaert achtede, om daer een woort van te reppen, denckende, dat dit ongemack uyt een voorby vloeyende Sinckingh ontstaen was: maer als ick my van Tafel na mijn Kamer begeven hadde, heeft my onvoorsiens een schrickelijcke en geweldige hartkloppinge aen-getast, met een gedurigh braken, waer van ick soo qualijck begon te worden, dat ick meynde, dat mijn laetste uure daer was; mijn Voeten trilden van Koude, oock mijn Handen en Armen, mijn Aengesicht droop van klam Sweet, oock kond' ick niet spreecken als met moeyten, seer wel echter by mijn verstant zijnde; omtrent den avont wiert ick gelaten; des avonts ten 10 uren overviel my de Slaep, welcke geëyndigt zijnde, gevoelde ick dat mijn quael een weynigh vermindert was: Dus ben ick geweest voor de Poorten des Doots, en soude seer soetelijck ontslapen zijn, indien het mijn Schepper ende Salighmaecker alsoo hadde belieft: Nu vaer ick wat beter; de hartkloppingh echter hout noch niet op, die, als ick een weynigh gegeten hebbe, aenstonts heviger werdt: Gelooft het niet, indien yemandt mijn Sieckte op mijn gedurigh sitten en arbeyden wilde leggen; ick arbeyde, maer niet onmatigh, en soo moet ick, indien ick wil, gelijck ick wensche, toe-nemen: Mijn gedachten zijn, dat men mijn ongemack aen onse veelvuldige smaetheden, droef heden en vervolgingen, uyt de boosheydt der tyden ontstaen, veel liever toe-schryven moet. Delft den 6 September 1677.

Soo wel Vyant als Vriendt beklaegden hem / dat hy buyten sijn intentie en wille in de geschillen was ingewickelt / en roemden hem over sijne bysondere geleertheyt / godtvruchtigheyt / zedigheyt en vredelieventheydt van humeur / zijnde dit volgende Gedicht t'zijner eere uytgekomen:

Op de Doodt van den geleerden en godtvruchtigen D. Wilhelmus Momma, wel eer Doctor en Professor der H. Theologie, en Predikant tot Middelburg; overleden te Delft tusschen den 9 en 10 van September, 1677.

DE Twist, die Christus Rok, zijn Kerk, aen flarden rijt,
Had Momma lang belaegt, belastert en benijt.
Hem, die den Vyandt zocht te winnen en t'omarmen,
Kon geen onnoozelheit, noch zachte deughdt beschermen.
Men hieldt hem uit den dienst. Hy suchte, zweeg en leedt.
Zijn Ziel beval hy Godt, die alles ziet en weet.
Nu dekt en blust zijn Zark een van de leste vonken,
Die op den Kandelaer der Liefde en Vreede blonken.

Do. Johannes van der Waeyen / ter occasie van de voorsz. Geschillen in Zeelant / door sijn Hoogheydt belast zijnde van daer te vertrecken / en sigh tot Amsterdam begeven hebbende / is eenige tijt daer na by de Heeren Curateurs der Academie tot Franiker nevens andere twee genomineert / eerst tot Professor der Hebreeusse Tale / en voort oock tot die der Theologie / en daer nae op den 3 November van haer Ed: Mog. de Gedeputeerde Staten van Vrieslant tot de selve twee Waerdigheden geëligeert: Doch de Professoren in de Theologie in de meergemelde Academie eenigh bericht ontfangen hebbende / als of gedachten van der Waeyen van sentimenten in de Religie merckelijck verandert was / hebben haer daer over aen de voorsz. Heeren Gedeputeerde Staten van Vrieslandt geaddresseert / alwaer dan voorgevallen is 't geene uyt de navolgende Resolutie is te sien:

Extract uyt het Resolutie-Boeck der Ed: Mog. Heeren Gedeputeerde Staten van Vrieslandt.

Donderdagh den 22 *November*, 1677.

DE Professoren Theologiæ Arnoldus Witsius en Merck, na dat hun versoeck, om binnen te mogen staen, was geaccordeert, hebben haer bedanckt van die toelatinge ter Audientie, het Collegie alle heyl toegewenscht, en daer op verhael gedaen en sigh geüyttet, hoe haer de gedane Beroepinge van Do. van der Waey, oock tot het Professoraet Theologiæ, seer bekommerden, om dat de selve van der Waey tegenwoordigh niet meer en soude zijn van die sentimenten in de Religie, als hy voor desen gehad heeft, maer van soodane nieuwigheden, die hy van te voren hadde gecontradiceert en publijck tegen gegaen, verhopende en versoeckende sylieden over sulckx van haer Ed: Mog:, om sijn E. tot het Professoraet Theogiæ niet te willen admitteren, maer alleen tot dat van de Hebreïsche Tale; waer op de voorsz. Professoren wederom zijn afgetreden. Naderhant, op mede toegestaen versoeck ter Audientie, D. van der Waey ter selver Sessie binnen comparerende, heeft insgelijckx alle bedenckelijcke voorspoet over haer Ed: Mog: Regeringe en Persoonen gewenscht, en aen de selve ten hoogsten danck gesegt voor hem bewesene eere door de gonstige Electie tot beyde de voorn: Professoraten, tot welckers trouwe bedieninge hy hem bysonderlijck, wegens het invallende Winter-saysoen, hadde geaccelereert hier te komen, sonder tijt verlies, eerbiedig versoeckende, dat hy, volgens haer Ed: Mog: Brief van Beroep, en der selver Resolutie van sijn Verkiesinge, met gewonelijcke Commissie voorsien, en de Heeren Curatoren aenschryvinge mochte werden gedaen tot sijne spoedige Introductie; voegende sijn E. daer by, te verhopen, dat haer Ed: Mog: niet souden willen noch konnen tolereren, dat in voorsz. de selve Brieven en Resolutie eenige alteratie wierde gemaeckt op en door 't geene, soo hy met droeffenisse van ter syden quam te horen, dat de 3 Professoren Theologiæ daer tegens, en tegens sijn Leer en Persoon poogden te moveren en aen te brengen: verklarende hy verder, en betuygende heyliglijk voor Godt en dese Illustre Vergaderinge en op sijn gemoet, geen Leere noch gedachten te hebben tegen de Confessie van de Nederlandse Ware Gereformeerde Kercke, tegens 't gevoelen en besluyt van 't Nationael Synode

van

van Dordrecht, nochte tegens de Leere in de Heydelbergse Catechismus vervat, konnende in problematijcke saecken dickwils werden aengemerckt, oock getolereert, dat de sentimenten van d'een of d'ander niet alsints over een komen; sulckx hy beloofde de Formulieren van Eenigheyt van de voorsz. Kercke na te komen, oock, voor soo veel in hem waer, wel te leven met de voornoemde en de verdere Professoren in d'andere Faculteyten tot Franeker, hem het selve van haer syde desgelijckx promitterende: Welcke verklaringe niet anders zijnde als in der maniere gelijck haer Ed: Mog: van hem van der Way oock hebben verwacht, soo is na deliberatie en gedane omvrage geresolveert, en werdt geresolveert by desen, dat aen meergedachte van der Way een Commissie in ordinaris forma,en volgens contenu van de Resolutie van den 3 deser, over sijn Electie gearresteert, sal werden verleent en opgemaeckt, om beyde de voorsz. Professoren aen te vaerden en te bedienen, sullende ten dien fine aen de voorn: Professoraten en aen sijn E. hier af Extract werden uytgelangt, om sigh daer na te konnen reguleren.

Presenten de Heeren
Aylua, President,
Burmania, *Haersma*,
Sminia, *Ammema*,
Hilbrants, *Bruyninga*.

Accordeert met het voorsz. Boeck,
In kennisse van my,
D. KUTSCH.

Dienvolgende is hy Do. van der Waeyen den 16 December in 't Professoraet der Theologie en Hebreeuwse Tale tot Franiker geintroduceert / doende daer sijne Oratie inauguralis.

Sijn Hoogheyt de Heer Prince van Orangie / na 't geen hier vooren is verhaelt / nu t'eenemael bereyt zijnde tot de Reyse nae Engelandt / waer toe veele Grooten / om sijn Hoogheyt te volgen / sich mede hadden verbaerdigt / sijn afscheyt van haer Hoogh Mog: de Heeren Staten Generael en alle andere regeerende Collegien genomen hebbende / is den 17 October / 's avonts ten 5 uren / uyt den Hage na Honslaerdijck vertrocken / van waer / verselt met den Graef de Ossery / den Heer van Odijck / den Graef van Nassauw / den Heer van Brederode / den Grave van Solms / en veele andere / alsoo 't getal van Heeren groot was / dat sijn Hoogheyt na Engelant volgde / 's nachts ten 3 uren voortgaende / is den 18 's morgens ten 7 uren in den Briel / alwaer de Borgerye in de Wapenen was / en 't Geschut van de Wallen drie mael wierdt gelost / aengekomen: sijn Hoogheyt steegh aldaer te Peerde / en reed voort na Hellevoetsluys / alwaer van een Compagnie Burgers en de Soldatesque wierdt ingehaelt en 't Geschut gelost / soo van de Wallen als van de Oorlogh-schepen / die daer lagen / waer onder waren de 4 Coninckliicke Jachten / die de Coningh van Engelant met den Heer Silvius had afgesonden / om sijn Hoogheydt over te halen; in eene van dese begaf sich sijn Hoogheyt t'scheep / staende daer op 6 Engelsse Conings Trompetters / die met die van sijn Hoogheydt / onder het slaen van een Ketel-Trom / gestadigh bliesen; en onder dit geluyt en 't donderen van 't Canon gingh sijn Hoogheyt met de voorsz. 4 Jachten en 2 Engelsse Oorlogh-schepen t'zeyl / blijvende alleen eene leggen / met het welcke daer nae

de Heer van der Leck en Ouwerkerck sijn Hooghept na Engelant zijn gevolgt: De Schepen / die onder den Heer Cornelis Evertsz. omtrent de Vlaemsse Bancken kruysten / en eenige / die in Tessel gereet lagen / wierden door den Staet geordonneert sijn Hooghepdt te verselllen en op te passen / maer die was soo geluckigh / dat 's anderen daeghs 's morgens ten thien uren / zijnde den 19 October / tot Harwich arriveerde / alwaer de Hertogh van Albemarle en de Ceremonie-meester Cotterel in een Sloep hem te gemoet quamen gevaren / dan het harde We'er permitteerde niet / dat sijn Hooghepdt de Complimenten aen Boordt wierden gedaen / maer te Lande de selve ontfangen hebbende / trat in de Coninckliјcke Carossen / waer mede na Ipswich reed / alwaer den selven avondt ten 7 uren noch arriveerde / werdende van den Coningh en den Hertogh van Jorck met alle teeckenen van toegenegentheydt ontfangen: sijn Hooghept dede dien avondt de Maeltijdt met sijn Majestept / was 's anderen daegs ter Jacht / en sagh eenige Wed-loopen: Op Dinghsdagh wierdt sijne Hooghepdt / nevens den Coningh en Hertogh van Jorck / tot Euston van den Grave van Arlington getracteert / en quam met den Coningh en Hertogh van Jorck op Saturdagh den 23 October op Witehal / alwaer 't verblijf van den Heer Hertogh van Jorck voor sijn Hooghept was besteldt / hebbende sijne Coninckliјcke Hooghepdt sich believen te vergenoegen voor die tijdt in St. Jaems te logeren / alwaer den naesten Sondagh sijne Geboorte-Feest wiert geviert / als wanneer sijn outste Dochter de Princesse Maria haer vertoonde in ongemeene kostelijcke Kleederen: Den Heer Prince wierdt met sijn gevolgh op 's Coninghs kosten dagelijckx met 4 Taeffels getracteert: Den volgenden Woensdagh quam de Lord Major met de Aldermans in haer Scharlaecken Rocken / hebbende den Swaert-drager voor hem / sijn Hooghept verwellekomen / en / nevens den Coningh en Hertogh van Jorck / nodigen op de grote Maeltijt van de installeringe van den nieuwen Lord Major van Londen / welcke sijn Hooghept / met hare Coninckl. Majesteyten / Coninckliјcke Hoogheden en de 2 Princessen / oock heeft bygewoont / zijnde gehouden op den 8 van November / als wanneer het Huwelijck van sijn Hooghept / dat wy hier na sullen verhalen / al-om bekent was geworden / en ter dier oorsaecke dese Feest te grooter heeft uytgesteken; de omstandigheden daer van sullen wy niet alle verhalen / als te lange zijnde, 's morgens ten 9 uren quam de Lord Major / zijnde voor dit Jaer Sr. Francis Chappelin / vergeselschapt van de Sherifs en Aldermans / te water nae Westmunster / alwaer in 't Hof der Finantie den Eed af-leyde / en met de gekomen Chaloupen of Barges weder te rugge na Londen is gekeert: Daer nae geschiede een treffelijcke Cavalcade binnen de Stadt Londen / waer in van den Coningh veele Carossen met 6 Paerden / nevens die van de Coninginne en Coninckliјcke Hooghept / waren; sijn Hooghept sat in een Carosse met de Hertoginne van Jorck en de Princesse Anna / welcke gevolgt wierdt van des Conings / die daer in nevens de Coninginne sat / en daer over de Hertogh van Jorck met de Princesse Maria: De Gilden / die in hare Habijten mede in dese Intocht haer vertoonden / deden in Cheapside verscheyde Vertooningen voor sijn Majestept / werdende alles aenge-

CAREL DE II
Coningh van Engelant etc

JACOB
Hartogh van Yorck.

GUILIELMUS HENRICUS
D.G. Prins van Oranje etc.

MARIA
Princesse van Oranjen etc.

gewent 't geen tot bewijs van vreugt en vrolijckheydt kon betoont worden; de Coningh tot Guildhal gekomen zijnde / heeft de Lord Major sijn Majesteyt gepresenteert het Swaert van Justitie en de Sleutels van de Stadt / ende de Pensionaris van Londen dede een Reden / waer na de Lord Major en Aldermans des Conings Handen kusten en vervolgens verwellekomden / nevens de Coninginne / Hertogh en Hertoginne van Jorck / den Prince van Orangie en de rest van 't Coninckliicke Huys / vervolgens oock alle andere Adelijcke Gasten; 't welck gedaen zijnde / wierdt by den Heraut der Wapenen een teecken gegeven van stilswijgen / en daer op leyde de Lord Major hare Majesteyten aen de Tafel / die gestelt was aen 't hoogh-eynde van de Zael / alwaer de Coningh / Coninginne / Hertog en Hertoginne van Jorck / de Prince van Orangie met sijn Bruyt / en andere van 't Coninckliicke Bloet sigh aen-setten / ende dese Tafel wierdt bedient van den Lord Major en Broeders / geassisteert met de Officiers van des Conings Huys; voorts waren andere Tafels / waer aen de uytheemsse Ministers en de Edelen van den Prince van Orangie saten; item eene voor des Conings secrete Raden; een ander voor de Rechters / ende noch verscheyde andere voor de Officiers van des Conings Huys: de Spijs wiert over-rijckelijck op-gedischt / en 't ontbrack aen geen Musijck / Trompetten noch Ketel-Trommels / die op 't drincken van Gesontheden haer t'elkens lieten hooren: Inmiddels wierden boven op de Saletten door de Majors Vrouw veele Dames van hooge conditie getracteert; en daer was beneden op de Plaets van Guildhal een Fonteyn van Wijn / terwijl de bysondere Compagnien op hare aparte Hallen diversche groote Festeyns aen-rechten: de Coningh bleef op Guildhal tot 4 uren des na-middaghs / als wanneer een Contra-Compliment over 't goet onthael aen den Lord Major afgeleydt hebbende / weder na Witehal is gekeert; waer na de Lord Major en de Officiers van de Stadt gingen sitten eten / en daer na in 't Gebedt en Predicatie geweest hebbende / keerde de Lord Major na Huys: Binnen Londen wierden op veele Plaetsen Vreugde-vuren aen-gesteecken en de Klocken geluyt.

Men had al met de aenkomst van sijn Hoogheydt gemerckt / dat 'er eenige Besoignes tusschen den Coningh / den Hartogh van Jorck en den Prince van Orange gehouden wierden / die men giste / dat de vorderinge van den Vrede raeckten; dan het geene sigh eerst openbaerde / was dat de Coningh / op den eersten November / komende in sijnen Secreten Raedt / aldaer bekent maeckte / dat 'er een Huwelijck voor handen was van den Heer Prince van Orangie en de Princesse Maria / outste Dochter van den Hertogh van Jorck; waer op de Hertogh van Jorck / selfs in den Raet komende / zeyde daer in te consenteren / betuygende / soo wel als de Coningh / een hertelijcke genegentheydt tot sijn Hoogheyt / als een Prince / die veel meriteerde / en dat verhoopte / dat dese Huwlijckx-Bant d'aenleydinge tot de Vrede soude geven / waer toe sijne Majesteyt sigh speciael verklaerde / dat soo veele devvoiren wilde aen-wenden / als de Intresten van sijn Coninckrijck konden lijden: De Cancelier antwoorde uyt de naem van den gantschen Raedt met een Compliment van danckbaerheyt / en dat sijn Majesteyt en Coninckliicke Hoogheydt daer over de zegenin-

gen

gen van 't gantsche Rijck soude ontfangen: de Raedt gingh voort en Corps hare Complimenten aen de Princesse Maria af-leggen / en daer naer aen den Heer Prince; 't welck van alle Grooten wiert gevolgt / en de Gemeente / om haer vreugde insgelijckx te betuygen / luyde de Klocken en stack Vreughdevuren aen: Onder des gaepte men hier na eenige tijdinge van de Vrede uyt Engelant / als vry onverwacht de Heer Stangerlant / Raet ende Vroetschap der Stadt Delft / zijnde expres met des Coninghs Jacht met een Missive van sijn Hoogheydt aen haer Hoogh Mogende de Heeren Staten Generael / en een diergelijcke aen haer Ed. Groot Mog. de Heeren Staten van Hollandt afgevaerdigt / op Sondagh den 7 November in den Hage quam te arriveren / luydende de Missive als volgt:

Edele Groot Mog: Heeren, besondere goede Vrunden.

WY hebben onses plichts geacht te wesen, u Ed: Groot Mog: hier mede gedienstigh bekent te maecken, dat wy gereflecteert hebbende daer op, dat de selve ons tot meermalen de eere gedaen hebben, van te betuygen haer aengenaem te sullen wesen, dat wy ons mochten begeven in den Huwelijcken Staet, na overwegingen van alle soorten van redenen, niet hebben konnen oordeelen, ons tot bereyckinge van de selve u Ed: Groot Mog: intentie, en voor den dienst van den Lande beter te konnen addresseren, als aen de Princesse Marie, Dochter van den Heer Hertoge van Jorck, en dat wy dienvolgende de selve ten Huwelijck hebbende versocht, soo aen sijn Koninckl: Majesteyt van Groot Brittangie, als aen hooggemelte Heer Hartogh, de selve daer inne hebben verwilligt: het welcke wy dan vertrouwende u Ed: Groot Mog: te sullen aengenaem wesen, hebben nevens de jegenwoordige notificatie daer van, de selve willen versoecken, ons daer op hare approbatie met den eersten te willen laten toekomen, ten eynde omme die saecke verders te perfecteren, en soo veel te eerder te konnen te rugge komen, tot waerneminge van den dienst van den Lande, u Ed: Groot Mog: onder des bevelende, Ed: Groot Mo: Heeren, besondere goede Vrunden, in de Bescherminge van God Almachtigh. Tot Withal den 1 November 1677.

Onder stont,

U Ed: Groot Mog: Dienstwillige,

Was geteeckent,

G. H. Prince d'Orange.

Waer by mede was gevoeght de bygaende Missive van den Heer van Beuningen aen haer Hoog Mog:

Hoogh Mogende Heeren, mijn Heeren:

NA 't afgaen van mijne jongste aen u Hoog Mog: van den 19. 29 des voorleden Maents, hebben de Coningh en mijn Heer de Hertogh bewilligt in een Huwelijck tusschen Mevrouwe de Princesse Maria, outste Dochter van sijn Coningl: Hoogheyt, en mijn Heer de Prins van Orange.

Sijn Hoogheyt heeft my dese morgen kennisse van dese blyde tydinge gegeven, en vorders verklaert sijn intentie, om u Hoog Mog: toestemminge tot het aengaen van 't voorsz. Huwelijck te versoecken. Alles is toegegaen met hertelijcke betuyginge

ginge van reciprocq groot vernoegen: En in de discourssen, die sijn Majesteyt en mijn Heer de Hertogh daer over met my en met andere gevoert hebben, blijckt een gedeelte van de vreugde te zijn, dat dese nieuwe Alliantie met Sijn Hoogheyt werdt aengesien, als een waerdigh Pant van naeder verbintenisse en vereeniginge tusschen sijn Maj. en u Ho. Mo:, waer toe een seer exuberante genegentheyt sigh vertoont, in alle die daer inne te disponeren of te raden hebben, soo wel als in de geheele Natie.

Sijn Majesteyt heeft van daeg sijn gedachten omtrent het voorsz. Engagement met Sijn Hoogheyt, in sijn Secreten Raedt bekent gemaeckt, en die zijn daer met eenparige stemmen blydelijck geapplaudisseert: oock vinden de selve approbatie, soo ten Hoof als in de Stadt, en een verhopentlijck niet ongefondeert wenschen en vermoeden, dat hier mede een goede voet geleyt is, om alle 't gene verders ten besten van wederslijts Staten en der selver Interesten te behertigen is, tot gemeen vernoegen te doen uytvallen.

De sonderlinge begaeftheden van hoogst-gedachte Mevrouwe Princesse geven aen dese geluckige Verbintenisse de uytterste perfectie, zijnde niets meer eenparigh toegestemt by alle die haer kennen, als dat haer Coningl: Hoogheyt, buyten de bevalligheden, die het oogh ontdeckt, nevens een ongemeene goetaerdigheyt, in een hooge graet besit alle de deugden, die in een soo naeuw verknochte societeyt meest wenschelijck zijn.

't Voornemen soude wesen, soo veel ick vernemen kan, na 't overkomen van u Hoog Mog: toestemminge, 't voor-gedachte Huwelijck te solemniseren in seer korte dagen, voor sijn Hoogheyts vertreck van hier: En wert ondertusschen niets versuymt by Sijn Hoogheyt, in 't geen strecken kan om sijn aenwesen alhier in andere hem toevertrouwde saecken tot een meest vruchtbare uytkomst te dirigeren. Waer mede. Westmunster den 1 November 1677.

Geteeckent,

C. van Beuningen.

Op de voorsz. Missive van sijn Hoogheyt wierden aenstonts haer Ed: Groot Mog. beschreven / die den nae-volgenden Donderdagh / zijnde den 11 November / te samen quamen / en voort hare Approbatie tot het voornoemde Huwelijck gaven / en dienvolgende wiert by haer Hoogh Mog: daer op geresolveert als volgt:

Extract uyt het Register der Resolutien van haer Hoog Mogende.

Jovis den 11 November, 1677.

BY resumptie gedelibereert zijnde op de Missive van de Heere Prince van Orange, geschreven tot Withal den eersten deser, daer by Sijn Hoogheyt haer Hoog Mog: bekent maeckt, dat de selve gereflecteert hebbende, dat haer Hoog Mog: hoog-gemelte Sijne Hoogheyt tot meermalen d'eere hebbende gedaen, van te betuygen haer aengenaem te sullen wesen, dat hoog-gem: Sijn Hoogheyt hem mochte begeven in den HuwelijckenStaet, na overweginge van alderhande soorte van redenen niet hadden konnen oordeelen tot bereyckinge van haer Hoog Mog:

intentie, en voor den dienſt van den Lande beter te konnen addreſſeren, als aen de Princeſſe Marie, Dochter van de Heere Hertogh van Jorck, en dat Sijn Hoogheyt dienvolgende de ſelve ten Huwelijck hebbende verſocht, ſoo aen ſijne Coningl: Majeſteyt van Groot Brittange, als aen de hoog-gemelte Heere Hertog, de ſelve daer in hadden bewilligt, het welcke hoog-gem: Sijne Hoogheyt wilde vertrouwen haer Hoog Mog: te ſullen aengenaem weſen, hadde nevens de notificatie daer van, de ſelve mede verſocht, hoog-gemelte Sijn Hoogheyt daer op hare Approbatie met den eerſten te willen laten toekomen, ten eynde, om de ſaecke verder te perfecteren, en ſo veel eerder te konnen te rugge komen, tot waerneminge van den dienſt van den Lande. Is goet gevonden en verſtaen, dat hoog-gemelte Sijn Hoogheyt ſal werden gereſcribeert, dat haer Hoog Mog: haer verplicht vinden hoog-gemelte Sijn Hoogheyt te bedancken voor de communicatie en ouverture van de voorſz. goede, groote en importante ſaecke, en daer nevens betuygen, dat het de ſelve ten hoogſte aengenaem is geweeſt te vernemen, dat hoogh-gem: Sijn Hoogheyt heeft gereſolveert ſigh in den Huwelijcken Staet te begeven, ende ten dien eynde de hoogh-gemelte Princeſſe van Jorck ten Huwelijck te verſoecken, en dat hoogſt-gem: ſijne Coningl: Majeſteyt van Groot Brittange ende ſijne Conincklijcke Hoogheyt de Heer Hertogh van Jorck de goetheydt hebben gehad van in 't voorſz. Huwelijck te conſenteren en te willigen; dat haer Hoogh Mog. het gemelde Huwelijck in allen deelen approberen, aggreëren en haer ſeer wel laten gevallen, en met groot genoegen en blijtſchap het voltrecken en perfectioneren van dien ſullen verſtaen, wenſchende en biddende, dat Godt de Heere Almachtigh daer over ſijnen zegen en genade overvloediglijck wil uytſtorten, ende het ſelve laten gedyen tot ſijnes Heyligen Naems Eere, welvaerdt en proſperiteyt van den Lande, en tot glorie en luyſter van hoogh-gemelde ſijn Hoogheyts illuſter Huys, als mede tot onderlinge contentement van beyde hooge Conthoralen, en vernoeginge van alle die gene, die daer by zijn geintereſſeert. En ſal de voorſz. reſcriptie door den Heer van Stangerlant aen hoog-gemelde ſijn Hoogheyt werden ter hant geſtelt. Dat wyders haer Coninckl. Majeſteyten van Groot Brittangien en hare Coninckl. Hoogheden den Heer Hertogh en Hertoginne, ende de Vrouwen Princeſſe Maria en Anna van Jorck by Miſſive in civile ende beleefde termen, uyt den naem en van wegen haer Hoogh Mog:, over het voorſz. Huwelijck ſullen werden gecongratuleert en geluck gewenſcht, met betuyginge, dat haer Hoogh Mog: de voorſz. Alliantie in ſeer hooge eſtime achten en houden, en met verklaringe van der ſelver oprechte en ſincere genegentheyt en affectie, om meer en meer te cultiveren en voort te planten de oude vertroude vrientſchap en correſpondentie, die'er altijt is geweeſt en noch is tuſſchen hooggemelde ſijn Coninckl. Majeſteyt en haer Hoogh Mog: en dat de ſelve ſulckx by alle voorvallende occaſien ende gelegentheden effective en met'er daet nader ſullen betuygen. Dat copye van de voorſz. te ſchryven Miſſive, en Extract van deſe haer Hoogh Mog: Reſolutie, geſonden ſal werden aen den Heer van Beuningen en van Oudijck, haer Hoogh Mog reſpective Ambaſſadeurs aen hooghſtgedachte ſijn Coninckl. Majeſteyt van Groot Brittangien en op de Vrede-handelinge tot Nimwegen, en de ſelve daer nevens aen-geſchreven de Originelen daer van met de Complimenten,

ten, ter materie dienende, volgens de reſpective Addreſſen over te leveren. Dat voorts den Capiteyn van 't Jacht van hoogſtgemelde ſijn Coninckl. Majeſteyt van Groot Brittangien, die den voornoemden Heer van Stangerlant met de voorſz. Miſſive van hoogſtgemelde ſijne Hoogheydt overgebracht heeft, ſal werden vereert de Somme van 100 Ducaten in ſpecie, die den voorſz. Capiteyn door den gemelten Heer van Stangerlant ſullen werden ter hant geſtelt; en wert den Raedt van Staten mits deſen verſocht, ſoodanige voorſieninge te doen, dat de voorſz. Somme van 100 Ducaten noch deſen avont den gemelden Heer van Stangerlant mogen werden ter hant geſtelt: Ende werden de Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Hollant en Weſtvrieſlandt mits deſen verſocht, ſoodanige ordre te ſtellen en die voorſieninge te doen, dat met het luyden en ſpeelen van de Klocken alhier in den Hage een algemeene vreughde en blijdtſchap, ter ſaecke van het voorſz. Huwelijck noch deſen avont magh werden gepleegt en getoont. Fyndelijck hebben haer Hoogh Mog. gereſolveert, dat door de Heeren van Heucklom en andere haer Hoogh Mog: Gedeputeerden tot de Buytenlantſe ſaecken notificatie ſal worden gedaen van 't voorſz. Huwelijck aen de alhier aenweſende Ambasſadeurs en andere Miniſters van den Keyſer, Coningen, Princen en Potentaten en Republijcken, alhier reſiderende, en dat in de maniere van notificatie gehouden ſal werden de gewoonlijeke voet, en ſal daer van oock by Miſſive advertentie gegeven werden aen de Miniſters van deſen Staet, buyten 's Landts reſiderende, met laſt en ordre, om daer van ſulckx en daer 't behoort notificatie te doen.

Met welck beſcheyt en approbatie van den Staet den Heer Stangerlant op den 11 November weder uyt den Hage na Engelant is vertrocken / en aldaer den 14 daer aen na de middagh ten 3 a 4 uren gearriveert / zijnde juyſt den Geboor-en-dagh van ſijne Hoogheydt / waer op het trouwen van de ſelve met de hoogh gemelde Princeſſe van Jorck / alſoo het Huwelijckx-Contract alreede geſloten en geteyckent was / noch dien ſelven avont ten elf uren is voortgegaen / maer ſulckx geſchiede ſoo ſtil / dat het eerſt de aenſtaende dagh aen de Gemeente bekent wiert: De Biſſchop van Londen dede de Ceremonie / en vragende / volgens 't Formulier van de Engelſſe Kerck / wie de Bruydt ten Huwelijck preſenteerde / ſoo antwoorde de Coningh / dat hy die was; daer waren buyten de Coningh / Hertogh en Hertoginne van Jorck weynigh andere Heeren preſent: Het Huwelijck wiert dien nacht voort geconſummeert / en den volgenden dagh juyſt de Feeſt zijnde van blijtſchap / die men daer alle Jaren viert over 't ontdecken van 't Verraet van 't Buſpoeder / ſoo heeft het Volck by die occaſie te meer hare blijtſchap en genoegen over dit Huwelijck betoont; en de Miſſiven van Congratulatie van haer Hoogh Mog: aen den Coningh / Hertogh ende Hertoginne van Jorck / &c. aen den Heer Ambaſſadeur van Beuningen door den voorſz. Heer Stangerlant overgegeven zijnde / ſoo heeft die / nevens de Heer van Odijck / de ſelve op den 16 aen den Coningh en Coninginne / en verbolgens aen haer Coninckliicke Hoogheden en de Princeſſe Maria overgelevert; maer aen de Princeſſe Anna konde het ſelve niet verrichten / vermits ſeer ſchielijck ſieck geworden was aen de Kinder-Pock-

jes / waer van echter in 't korte geluckigh is genesen. Sijn Hooghepdt heeft vervolgens aen desen Staet van 't voltrecken van sijn Huwelijck de onderstaende kennisse gegeven:

Hoog Mogende Heeren.

WY vinden ons ten hoogsten verplicht, en hebben niet willen nalaten u Ho: Mog: mits desen gants gedienstelijck te bedancken, wegens der selver Approbatie, de welcke ons is toegekomen, van ons Huwelijck met Mevrouwe de Princesse van Jorck, het welck op Sondagh laetstleden is gesolemniseert geworden: wy moeten van Godes Zegen verwachten, dat het moge strecken en gedyen tot Sijnes Naems eere, ende ten meesten dienste van den Staet, volgens onsen voornaemsten wensch en intentie omtrent het aengaen van het selve; en dewyle die saecke nu in diervoegen is geperfecteert, sullen wy alle mogelijcke debvoiren aenwenden, omme met de meeste spoet ons weder te rugge te mogen begeven, om den dienst van den Lande te konnen waernemen, u Hoog Mog: inmiddels bevelende, &c. Withal den 16 November, 1677.

G. H. Prince d'Orange.

En de Coningh van Engelandt heeft by rescriptie op die van haer Hoogh Mog: geantwoort in de navolgende maniere:

Hoog Mog: Heeren, onse goede Vrienden, Geallieerden en Geconfœdereerden.

SOo als wy U meenden deelachtigh te maecken het besluyt van 't Huwelijck, 't geen wy quamen te doen tusschen onse seer lieve Nichte de Princesse Maria, outste Dochter van onsen seer lieven en eenigen Broeder den Hartogh van Jorck, en onsen seer lieven Neve den Prince van Orangie, vinden wy ons aengenamelijck voorgekomen door uwe Complimenten op dit subject, in dato den 11 deser lopende Maent: Wy twijffelen niet, of het Intrest, 't welck den Staet heeft in 't geene dat den Persoon van onsen gesyeden Neve raeckt, en in 't verheffen van dessels Huys, obligeert U om met ons de blijtschap te verdeelen, welcke dit Huwelijck ons geeft; en gelijck ons het selve een groote vreugt moet veroorsaken, door veel andere consideratien, soo moogt gy oock verseeckert zijn, dat het selve een van de alderbysonderste is, welcke voortaen behoort te dienen tot een nieuw Pant van dese vaste en sincere vrientschap en innerlijcke correspondentie, die wy geresolveert zijn gedurigh met U te onderhouden; welcke wy verhopen dat wy en onse wederzijts Onderdanen, met Godes Zegen, lange Jaren mogen genieten: hierom sullen wy Godt bidden, gelijck oock, dat hy, Hoog Mog: Heeren, onse goede Vrienden, Geallieerden en Geconfœdereerden, U neme in Sijn Heylige Bescherminge. Geschreven in ons Paleys van Withal den 9. 19 Novemb. 1677.

Geteeckent,

Uw seer goeden Vriendt,

CHARLES REX.

En lager, *WILLIAMSON.*

Niet alleen in Engelant / maer oock in Schotlant / wierden groote Vreugde-teeckenen aen-gerecht / te meer / om dat daer door groote hoope geschept wiert/

wiert/ dat dit Huwelijck bysonder voordeeligh voor de geme ene saecke soude zijn; en voornamentlijck hier te Lande scheen men vast te vertrouwen/ dat wy door die wegh de soo seer gewenschte Vrede souden verkrijgen: Maer eer wy verhalen 't geen daer omtrent publijck is geworden/ soo sullen wy eerst noch te rugh treden en sien/ wat 'er in Engelant/ zedert wy van daer zijn gescheyden/ is gepasseert.

Laetst hebben wy geseyt/ dat het Parlement was geadjourneert tot den 26 Julij/ als wanneer sijn Majesteyt het weder liet adjourneren tot den 13 December; daer waren wel eenige Leden/ die tot het selve niet wilden verstaen/ begeerende/ dat eerst een omvrage soude geschieden/ maer de Spreecker opstaende/ was het Parlement gescheyden. Inmiddels wierden alle debvoiren by de Ministers der Geallieerde aen-gewent/ om den Coningh van Engelant aen hare kant te brengen: De Graef van Walsteyn/ by den Keyser expres afgesonden/ heeft daer toe de volgende Memorie aen sijn Majest. gepresenteert:

SIRE.

UWe Majesteyt kan sigh t'eenemael verseeckeren van de hertelijcke vriendtschap van den Keyser, volgens de Inhout van de Geloofs-Brieven, welcke de onder-geschreven Envoyé reets de eer gehad heeft van haer te presenteren; en hoewel sy niet min heeft bemerckt, hoe veel achtingh de Keyser van sijn Mediatie maeckt, soo is 't nochtans, aengesien het hooge gevaer van een algemeene Monarchie, en om een nieuw teecken van sijn sincere genegentheden tot de gemeene rust te geven, dat den Keyser, gevoegt met sijn Geallieerden, alhier aenbied sijn Alliantie offensive en defensive, en sigh seer strictelijck te vereenigen met uwe Majesteyt, tegens Vranckrijck en desselfs Geallieerden.

Sijn Keyserl: Majesteyt gelooft, dat hy geen minder dringende neerstigheyt maeckt, om tot het sluyten van een rechtvaerdige en durable Vrede te komen; en het is door de selve begeerte, na dat hy heeft bemerckt, dat de Vrede van Aken, en de Guarantie, die daer op gevolgt is, onnut hebben geweest tegens de listigheden en onversadelijcke ambitie van Vranckrijck, dat den Keyser heeft geordonneert aen den ondergeschreven sijn Minister, om dit nieuwe Middel aen uwe Majesteyt te openen, gelijck als het eenige en seeckerste, ten eynde de desolatie en bedervinge van gantsche Provintien, de Tranen der Volckeren, en de uytstortingh van 't Christelijcke Bloedt op te doen houden.

Ter andere syde, soo uwe Majesteyt overweegt, dat het de obligatie is van een Keyser, om de Keurvorsten en de Princen van 't Rijck te protegeren (ingevolge van 't welcke, hoedanigh is een soo na Bloetverwant van uwe Majesteyt, de Keurvorst Palatijn, door de selve Kroon gehandelt?) soo kan 't niet anders zijn of uwe Majesteyt moet den Keyser prijsen, hem gelijck geven, dat hy de beschermінge der verdruckten in 't Rijk op hem heeft genomen; en ook daer over, dat sijn Keyserl. Majest. tegenwoordig met sulck een standvastigheyt de gemeene saeck van de Christenheyt ondersteunt.

SIRE, het raeckt niet min als haer geheele seeckerheyt: En aengesien d'ellendige staet der Spaensse Nederlanden, so is het gewichtiger als oyt voor d'Intresten

van uw Majesteyt, dat sy sigh voege by die gene, die de selve en een gemeene met haer hebben tegens de reductie van de geseyde Nederlanden, in de besittingh van Vranckrijck.

Dit is niet min sichtbaer; daer uwe Majesteyt weynigh van de alderdringenste officien van sijn Mediatie kan verhopen by een Prince, de welcke, gelijck als hy by 't aengaen van den tegenwoordigen Oorlogh voor alle reden heeft verklaert, dat hy die had ondernomen om sijn glorie en welgevallen, tegenwoordigh op de Vrede-handelingh tot Nimwegen pretendeert een vredige besittinge van sijn onrechtvaerdtge Conquesten, door de eenige reden van 't succes van sijne Wapenen.

Siet daer, SIRE, in gedeelte het effect van 't laetste Tractaet van Aken, daer in, dat de Coning van Vranckrijck, hebbende geluckigh geweest in een onrechtvaerdigen Oorlogh, tegenwoordigh in waerde doet houden, sonder twijffel op 't gene, daer van men toen Verdrag maekte,de gerechtigheyt van sijn pretentien in't genot van sijn Usurpatien, waer van de gevolgen en consequentien, ten zy dat die tegen gegaen werden, geheel Europa met een seer sekere ruine dreygen.

Uwe Majestey daer op, volgens sijn hoge voorsichtigheyt, een serieuse reflexie makende, sal dan, daer sulckx tegenwoordigh met glorie en seeckerheyt voor sijne Intresten kan geschieden, met den Keyser en dessels Geallieerden wel willen ondernemen de rust der Christenheyt, en de welvaert der Spaensse Nederlanden, waer van niet anders overigh is, als de eenige Naem, en welcke seer lichtelijck by den Catholijcken Coningh konnen verloren werden tegens de pogingen van een Conquerant, diens geheele beleyt en een oneyndelijck getal van gepasseerde violentien klaer genoegh te kennen geven, dat, ondanckx al sijn uytterlijcke betoningen van deernis met de bedruckte Christenheyt, en de deferentie tot de Mediatie van uwe Majesteyt, hy hem in sigh selfs de rust der Christenen niet voorstelt, als om die onder 't Jock van sijn Heerschappye te brengen.

Hierom ist dat de ondergeschreven Minister seer ootmoediglijck, uyt de naem van den Keyser, sijn Meester, representeert, en seer instantelijck verlangt, dat het aen u Majesteyt belieft de handen aen de geseyde Alliantie te verleenen, en met den Keyser en sijn Geallieerden t'samen te vallen, tot de reductie van een macht, de welcke voor een gedeelte formidabel is geworden door te grooten begeerte van de geheele Christenheyt, van eerder een korte en ingebeelde Vrede te genieten, als die te verseeckeren door de gemeene pogingen van een rechtvaerdige en nodige Oorlogh.

De ondergeschreven verstaet dit op dese maniere, SIRE, dat ten zy men niet ernstelijck en resolutelijck bedacht sal zijn, om de Progressen van Vranckrijck te bepalen door de macht en vereenigingh van onse gerechtige en gemeene Wapenen, ende dat men dese verderffelijcke steylte van slechte Accomodementen verlaet.

Soo is het sonder eenig tegenspreecken, dat hy door elcke Vrede, die hy sal maken, de Conquesten van den voorgaenden Oorlog sal verseeckeren; en dat hy also op sijn Geburen winst sal doen, om sijn Heerschappye tot een algemeene Monarchie uyt te breyden.

Hier

Hier op versoeckt de onder-geschreven Minister de Resolutie van uwe Majest. om daer van reeckenschap aen den Keyser sijn Meester te konnen geven.

Londen den 27 Juny, 1677.

KAREL, Graef van Waldstein.

En hier op geen spoedige antwoordt bekomende / heeft daer by overgegeven 't geene volgt:

SIRE,

DE Envoyé van den Keyser, hebbende aen uwe Majesteyt gerepresenteert, hoe dat den Keyser, sijn Meester, seer aen 't Hart lagh de sorgh, omme een ware en sincere Vrientschap met sijn Koninckliјcke Persoon te bearbeyden, soo bied hy hem aen, om den selven daer van waerachtiger bewysen te geven, een nieuw Middel, om met hem en sijn Geallieerde in een seer nootsakelijcke Alliantie, tot het beste en de rust der gantsche Christenheydt, te treden, gelijck hy sich expresselijcker heeft uytgedruckt in sijne Memorie, gestelt in de handen van uwe Majesteyt, en waer van hy noch geen antwoort heeft ontfangen, doch de welcke hy met alle respect versoeckt, wel verseeckert zijnde, dat den selven sal geinformeert wesen van 't geene, dat de sincere vrientschap van sijn Meester, 't gemeene best en de gerechtigheyt van de gemeene saeck vereyscht.

KAREL, Graef van Waldstein.

En daer op is dit antwoort gevolgt:

DE Coningh, hebbende zedert weynigh dagen een Memorie sonder datum van den Grave Waldesteyn, Envoyé extraordinaris van den Keyser, ontfangen, by de welcke hy sijn Majesteyt weder in gedachten soeckt te brengen een andere, die de geseyde Envoyé hem hadde gepresenteert, zijnde van den 27 Juny laetst; op de welcke den geseyden Envoyé geen antwoordt hebbende gekregen, tegenwoordigh versoeckt, dat hy 'er een magh ontfangen, hoopende, dat die sodanigh sal zijn, als de sinceriteyt van sijn Vriendtschap, 't gemeene best en de gerechtigheydt van de gemeene saeck vereyscht, soo heeft sijn Majesteyt geordonneert hem dese antwoort te geven.

Dat sijn Majesteyt geensints twijffeldt, of de Keyser, sijn goede Broeder, sal reets bevonden hebben, dat sijn Majesteyt sorgh sal dragen, dat hy gedurigh kan ondervinden in alle stucken, die sigh in dese conjuncture sullen presenteren, soo wel de genegentheyt en de bysondere achtingh, die sijn Majesteyt heeft voor den Persoon en de Vrientschap van sijn Keyserl. Majesteyt, als met welcke drift sijn Majesteyt sich begeeft, om het gemeen te dienen, door de gedurige sorgen, welke hy draegt tot een prompte herstellinge van dese algemeene Vrede, welcke de Werelt soo noodigh heeft, en welcke de Coning, als algemeen Mediateur, door alle de Partyen aengenomen, verplicht is voortaen te considereren als de algemeene saeck van de Christenheyt.

Doch wat de eerste Memorie belangt, de Coningh had alreede geordonneert om daer op te antwoorden, selfs daeghs daer aen als die wierdt gepresenteert; de welke de geseydeEnvoyé tot nu toe niet goet gevonden hebbende om te eysschen,

soo

soo heeft sijn Majesteyt geoordeelt, dat de geseyde Envoyé de saeck soo dringent niet had gevonden, als hy die ten eersten had gerepresenteert.

Maer nu dat de geseyde Envoyé goet vint de gedachte antwoort te eysschen, so heeft sijn Majesteyt geordonneert hem die te geven, zijnde gelijckformigh aen 't geene, 't welck sijn Majesteyt elders op 't selve subject heeft doen antwoorden, gelijck de geseyde Envoyé sal hebben konnen vernemen; welcke is, dat sijn Majesteyt sigh vindende geëngageert in de Bedieninge van generale Mediateur, niet alleen met het toestaen, maer oock met het toejuychen van alle de Partyen, hebbende ingevolge gehad het geluck van de Partyen over een vaste Plaetse tot de Handelinge te doen over-een-komen; van soo veel te hebben gedaen, dat de Alder-Christelijckste Coningh daer heeft gesonden sijne Ministers, niet tegenstaende de ongeluckige obstaculen, die daer in gerescontreert wierden; van daer naer wegh genomen te hebben veele considerable swarigheden over de Poincten, rakende de Preliminarien, welcke in alle de Vergaderingen van die nature altijdt hebben gehad de grootste moeyte en uytstel; en hebbende gesien, door de zegeninge Gods, over de moeyten en sorgen van sijn Majesteyt niet alleenlijck alle de principale Poincten van 't generael Tractaet geëntameert en gewisselt onder de Partyen, maer oock seer geavanceert, en, soo sijn Majesteyt heeft verstaen, by na geadjusteert, voor soo veel belangt de particuliere Intresten tusschen eenige van de principaelste Partyen in den tegenwoordigen Oorlogh; en dat nu sijn Maj., na soo grooten arbeyt en soo veel sorge, besteet tot de generale Vrede, en na so considerable vorderingen, om die te verkrygen, self met een slagh soude destruëren sijn eygen werck, doende noch verbreyden een Vlamme, die by na gants Europa verslonden heeft: dat is het geene, dat sijn Majesteyt niet en kan oordeelen in eeniger maniere redelijck te zijn; in tegendeel verhoopt hy, dat Godt de gevoelens, die nootsaeckelijck zijn, in de Herten der Partyen sal blasen, op dat een yder van sijn zyde wille seconderen de rechtvaerdige en gedisintresseerde pogingen, die sijn Majesteyt, door Gods genade, heeft geresolveert gedurigh te continueren tot het verkrygen van een algemeene Vrede op rechtvaerdige, seeckere en eerlijcke Conditien. Gedaen tot Whitehal den 19 Augusti 1677.

WILLIAMSON.

Hier nae heeft de Spaensse Envoye de Marquis de Borgemayne de Memorie, hier onderstaende, insgelijckx overgelevert:

DEn Marquis de Búrgomaine hebbende een Memorie aen u Majesteyt uyt de naem van den Coningh sijn Meester op den 5 Juny gepresenteert, met een Vollemacht van den Hertogh van Villa Hermosa (die de selve alvorens van sijn Majesteyt hadde) om te versoecken in Alliantie met u Majesteyt te treden; en hebbende u Majesteyt geantwoort, dat de selve Volmacht niet ampel genoeg was, gaf sulckx oorsaeck aen gedachten Marquis te geloven, dat'er anders geen hinderpael, tot het in 't werck stellen van een saeck soo waerdig van uwe Majesteyt, in de weeg was: doch meer-gedachte Marquis hebbende een tweede Memorie op den 6 Augusti aen u Majesteyt overgegeven, waer by hy aen uwe Majesteyt te kennen gaf, dat hy Volmacht van den Coning sijn Meester daer toe hadde, by de welcke den

den Inhout van ſijn eerſte Memorie wierdt geapprobeert en geratificeert, met verdere aenbiedinge, van al 't geene met recht en reden in diergelijcke Tractaten van Alliantie kan werden toegeſtaen, 't welck niet anders verſtaen kon werden, als dat men aen uwe Majeſteyt alle de verſeeckertheden ſoude geven, die hy begeerde, en ſelf een Plaets tot onderpant in handen ſtellen: doch uwe Majeſteyt het Tractaet niet hebbende geadmitteert, en hebbende den Marquis order van den Coning ſijn Meeſter aen u Majeſteyt uyt ſijn Coninglijcke Naem te vertonen het gevoelen, dat hy heeft, om dat uwe Majeſteyt, volgens de Tractaten, ſijne Onderdanen, die in dienſt van Vranckrijck zijn, niet tegenſtaende de ſoo menigvuldige Inſtantien van Don Pedro Ronquillo, Don Bernardo di Salinas en den Grave van Bergeyck, tot ſoo grooten prejuditie van hem niet en heeft thuys geroepen; derhalven, en tot nakominge van welcke ordre, ſo ſeyt ged: Marquis aen uwe Majeſteyt, dat het indiſpenſabel is, dat den Coningh ſijn Meeſter de behoorlijcke ſatisfactie erlange, wegens het overgroot nadeel, ter oorſaecke van ſoo conſiderabel aental van ſijne Onderdanen, die in dienſt van Vranckrijck zijn, alrede geleden, en 't welck hy noch is lydende; en 't geene de ſaeck noch ſoo veel te meer beſwaert, is, dat de Hertogh van Montmouth (een Prins van ſoo grooteu moet en bekende dapperheyt) in het krachtigſte van deſe Campagne in dienſt van Vranckrijck is overgegaen, ſoo dat het ſchijnt, dat in plaets van de meergedachte Onderdanen thuys te ontbieden, gelijck de rechtmatigheyt der Tractaten ſulckx vereyſcht, men voor heeft de ſelve noch te vermeerderen, zijnde buyten twijffel, dat de ordres, die men ſeyt, dat tot de voorſz. thuys-roepinge gegeven zijn, niet en werden na-gekomen, en dat het van gelijcken ſal weſen met de geene, die nae deſen tot dien eynde ſullen werden afgeſonden, alſoo hy Marquis ſiet, dat in plaetſe van die gene te ſtraffen, die de ſelve niet gehoorſaemt hebben, men tegenwoordigh noch de voornaemſte Perſoon van dit Rijck derwaerts ſendt, en dat de ſelve een Regiment in dienſt van Vranckrijck heeft, van waer hy behoorde te zijn vertrocken, als hy daer geweeſt hadde, om alſoo tot een voorbeeldt van gehoorſaemheydt der Conincklijcke Ordres van uwe Majeſteyt te ſtrecken, ſoo dat de oorſaecken, die de Aenbiedingen van den Coning, ſijn Meeſter, (de welcke ſoo voordeelig voor het geheele Chriſtenrijck en voor nwe Majeſteyt ſelf zijn) hebben voortgebracht, ſoo doende noch meerder tot verſterckingh van den Coningh van Vranckrijck dienen, en is dit ſoo veel te meer te beklagen, dat de Coningh, ſijn Meeſter, moet ſien, dat ſijn Legers tegen een Natie, die ſijn Majeſteyt ſo hoogh eſtimeert, moeten vechten, om 't welck voor te komen, ſijn Majeſteyt preſenteert, al wat met recht van hem kan werden gevordert: Al 't welcke gedachte Marquis, tot nakominge van de rechtmatige Orders, die hy van den Coningh, ſijn Meeſter, heeft, aen uwe Majeſteyt by deſen is erinnerende. Gedaen tot Londen den 6 Sept. 1677.

En deſe wiert geaſſiſteert op den 18 September van een Memorie van den Heer van Beuningen/ waer in niet alleen wiert verſocht/ dat de Franſſe Wervingen ſouden werden geſtupt/ maer oock dat den Heer Temple/ onlanghs van Nimwegen in Engelandt gekomen/ derwaerts te rugge keeren/ en de Vrede-handelinge alſoo in 't korte tot een goet eynde mocht werden ge-

 bracht;

bracht: maer alle dese debvoiren hebben weynigh of niet uytgerecht; houdende de Spaensse Minister wel gestadigh aen / om antwoort op sijn Memorie te hebben / maer van de Engelsse zijde wiert daer tegens geklaegt / dat haer Minister op verscheyde ingeleverde Memorialen van 't Hof van Spangien geen antwoort had konnen bekomen / en soude men deselve garen eerst gesien hebben; doch van de Spaensse kant voorgegeven werdende / als of men wel mochte resolveren / om verder te gaen / en de Engelsse Effecten in Spangien te verseeckeren / soo heeft de Coningh van Engelant een Expressen daer over na Spangie gesonden / om te weten / of sulckx de intentie van den Coningh / sijn Meester / was; alwaer men wel gelijcke dispositie vont / maer ten gaf echter geen veranderinge in Engelant / tot dat sijn Hoogheyt de Heer Prince van Orangie aldaer was gekomen / ende met den Coningh en Hertogh van Jorck in het particulier had gesproocken; soo dat / nevens het Huwelijck van sijn Hoogheyt / aldaer een Concept of Ontwerp is gemaeckt / om den Vrede in Europa te herstellen; 't selve is daer nae door den Grave van Feversham na Vranckrijck gesonden / en de Lord Montagu / Engelsse Ambassadeur / uyt Vranckrijck thuys gekomen zijnde / weder derwaerts geschickt / omme Vranckrijck te bewegen tot het amplecteren van 't selve / maer met wat succes sal hier naer verhaelt worden. De Coningh heeft ondertusschen sijn Parlement weder geadjourneert tot den 14 April van het aenstaende Jaer / en het selve met het navolgende Placcaet bekent gemaeckt:

CHARLES R.

DEs Conings Doorluchtighste Majesteyt, hebbende met advys van sijnen Secreten Raet, om gewichtige consideratien, geresolveert tot een verder Adjournement van beyde de Huysen des Parlaments (waer van hy had goet gevonden dese tydelijcke notificatie te geven) doet by dese sijne Coninghlijcke Proclamatie publiceren, notificeren en verklaren, dat sijne intentie is, dat sijn Huys van de Pairs, gelijck oock sijn Huys van de Gemeente, sigh selven magh adjourneren op den 3.13 Dagh van December (wesende den geprefigeerden Dagh tot hare Vergadering) tot den 4. 14 van April naestvolgende: waer van de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords, de Ridders, Stedelingen en Burgers, en alle andere, die het aengaen magh, mits desen kennisse mogen nemen, en haer selven daer na gedragen, latende sijn Majesteyt haer weten, dat hy op den geseyden 3. 13 Dagh van December niet wil verwachten de oppassinge van eenigh Lidt, of iemant van de geseyde Huysen van 't Parlement, als alleenlijck sulcke als zijn in en omtrent de Stadt van Londen en Westmunster, die mogen present zijn tot de maecking van het geseyde Adjournement. Gegeven in ons Hof tot Witehal, den 26 October of 5 November 1677. in het 29 Jaer van onse Regeeringe.

Sijn Hoogheyt / wetende hoe grootelijckx sijne presentie in Hollant gerequireert wiert / trachte / nae 't consumeren van sijn Huwelijck / in 't korte weder derwaerts te keeren / maer wiert eenigsints opgehouden door twee voorvallen van gewicht / als het eene / dat de Hertoginne van Jorck op den 17 November 's nachts ten 10 uren geluckigh wierdt verlost van een jonge Prince / welcke / ge-

gedoopt werdende / Charles wierdt genaemt / en tot Hertogh van Cambridge gedestineert ; dat nieuwe stoffe tot blijtschap gaf / maer is korts hier na / namentlijck op den 22 December / overleden : en 't andere / dat de Princesse Anna aen de Kinder-Pockjes was sieck geworden / als vooren is geseyt / doch die wel uytkomende / is de Koorts afgenomen / en zy in 't korte genesen : En daer mede dese twee beletselen wegh zijnde / soude sijn Hoogheyt met de Princesse voort vertrocken hebben / ten ware sy door de harde contrarie Windt waren opgehouden ; doch echter zijn den 29 November van Londen gescheyden / maer de Windt / als vooren / tegen loopende en seer vehement zijnde / hebben haer Hoogheden sich weder te Lande en na Cantelbergh begeven / van waer vervolgens vertreckende / den 7 December 's morgens ten elf uren tot Marigats andermael zijn t'scheep gegaen / en / voorspoediglijk de Zee passerende / den 9 ten 12 uren voor ter Heyde gearriveert ; doch alsoo het duyster was / waren de Jachten soo dicht aen Landt gekomen / dat de selve stil lagen / eer men die van Lant konde sien / en waren van niemant vernomen / schoon al-om ordre / om haer op te passen / was gesteldt : Van het kostelijck Jacht / daer op hare Hoogheden waren / wierdt dapper los gebrandt / en men luyde de Klocken tot ter Heyde en in de omleggende Plaetsen ; eenige Edelen quamen voor af te Lande / en die volgden hare Hoogheden in twee Engelsse Chaloupen / en alsoo geene Carossen noch daer waren / soo hebben hooghgemelde hare Hoogheden haer ten Huyse van den Predicant van Bremen begeven / tot de Carossen van Honslaerdijck waren aengekomen / waer mede hare Hoogheden noch dien namiddagh ten 3 uren tot Honslaerdijck arriveerden : Op dese tijdinge was het in den Hage vol beweginge / men luyde de Klocken / en 31 Stucken Canon / op de Dijver-bergh geplant / wierden los gebrant / en vorder wierdt alle ordre tot de inhalinge gesteldt ; doch hare Hoogheden / die incognito een keer in den Hage waren komen doen / om te sien / hoe 't met de Appartementen / die voor haer op 't Hof wierden verbaerdigt / was gestelt / admitteerden niemant tot de Congratulatien / soo lange op Honslaerdijck waeren / maer stelden die uyt tot hare komst in den Hage / welcke dan met ongemeene toeloop van Menschen op den 14 December is geschiedt / in maniere hier na volgende : 's Morgens ten 7 uren begonde men de Klock / op 't Stadhuys hangende / te trecken / waer op alle de Trommels door den geheelen Hage wierden geslagen / en quamen soo de 12 Compagnien Borgers in de Wapenen / yder onder sijn Vaendel / welcke compleet by malkanderen zijnde / trocken naer het Buyten-hof / alwaer sigh de Compagnien na haren rang in ordre stelden / en ten 11 uren marcheerden de selve na het West-eynde / en wierden van de West-brugge af tot by de Plaets aen wedersyden van de Straten gerangeert : daer op quamen de Compagnien Gardes / soo te Voet als te Paerde / als oock mede die van de witte Paerden / zijnde de Gardes du Corps / mede in de Wapenen / waer mede d'andere te Paerde na buyten trocken / en wierden op de Wegh buyten den Hage / en die te voet op de Plaets en langst de Vyver-bergh gerangeert : En in dier voegen verwachte men d'aenkomste van haer Hoogheden / waer van ten 3 uren een Expressen voor af komende / met bericht / dat hare hoog-gemelte

Hoogheden al dichte by waren / soo wierden aenstonts alle de Klocken gelupt/ en de 31 Stucken Canon / staende op de Vyver-bergh / los gebrant: Voor af quamen sijn Hoogheyts Pagies / kostelijck gekleet / te paerde; dese volghde een Carosse / waer in den Heer Silvius / Hof-meester / met sijn Gemalinne en Staet-Juffers sat; nae dese een Carosse / daer in de Heeren van Ouwerkerck en Benting waren; daer op de Garde Switsers; hier na de Engelsse Officiers te paerde; voort de Ketel-Trommels / Trommels en Trompetters van sijn Hooghept; hier na een Carosse met 2 Staet-Jufferen / met het Cabinet van Mevrouwe de Princesse / ende doe quam de Carosse / zijnde seer kostelijck / daer in sijn Hoogheydt en Mevrouwe de Princesse nevens malkanderen saten / by haer hebbende Madame Inchequin; hier na een Carosse met 4 Staet-Juffers / en daer op volgden veele andere Carossen; voorts de Gardes du Corps / en die van de Cavallery: Op 't inkomen was door ordre van de Magistraet van 's Gravenhage de Brugge verciert met Groente / Festons gewijse / staende daer onder dese woorden:

UXORI ET BATAVIS VIVAT NASSOVIUS HECTOR.

Langh leve den Nassauwsen Helt voor de Princesse en Batavieren.

AURIACO ET PATRIÆ VIVAT BRITTANNICA PRINCEPS.

Langh leve de Princesse van Brittannien voor den Prins en 't Vaderlant.

Hare Hoogheden wierden ontmoet door 24 Maegdekens / als 12 uyt het Weeshuys / en 12 uyt het Armenhuys / alle gekleet in 't Wit / die aen wederzijden hare Hoogheden Carosse volghden / stroyende al singende Groente: Voor het Stadthuys was een Arcke Triumphael opgerecht / omvlochten met Groente en Orangie-Appels / met de Wapenen van hare Hoogheden / en daer boven twee Handen / malkanderen vattende / met dese woorden:

AVrIaCI hIs ThaLaMIs BataVIs Dos RegIa PaX sIt.

Och! of de Koninklijcke Bruyt-schat van dit Doorluchtigh Huwelijck de Vrede mochte zijn.

Daer wierde mede op verscheyde Instrumenten gespeelt / en hare Hoogheden komende soo over de Marckt in de Hoogh-straet / soo vonden daer mede een Arcke Triumphael gestelt / met dese woorden:

INGREDERE AUSPICIIS BATAVIS FELICIBUS AULAM.

Komt met veele zegeningen in 't Neerlants Hof.

Voort passeerden hare Hoogheden over de Vyver-bergh/ en quamen van achteren in 't Hof / alwaer van verscheyde Heeren uyt de respective Collegien verwelkomt en begroet wierden: De Compagnien Gardes / soo te Voet als te Paerde inmiddels op 't Buyten-hof gekomen zijnde / stelden haer daer in ordre / en schooten drie mael salvo / 't geen gevolgt wiert van de gantse Burgery; ondertusschen wierden de Klocken gelupt / de Stucken Canon tot laet in de nacht los gebrant / en met den avont is het vieren aengevangen: Daer waren 5 Stellagien in de Vijver recht tegens over de Kamer van haer Ed: Groot Mog. opgerecht / op een van welcke wierdt vertoondt de Trouw/ zijnde twee rechter Handen in een / en daer boven de Wapenen van haer Hoogheden / met 2 Engelen / 't geen sigh alles in vuur staende vertoonde / met een Dia-

Diamant-Ringh / aen d'eene zijde W. H. en aen d'andere een M. beyde met een Kroon boven; hier na wiert een groote roode vergulde Leeuw / hebbende in sijn rechter Klaeuw een vergult Swaert / en in de lincker een Lauweren-Tack / en op 't Hooft een Kroon / aen-gesteken / daer uyt veele schoone Vier-wercken voort quamen; doen sagh men een Casteel in brant / hebbende aen de lincker zijde een Fonteyn / daer op een Dolphijn was gemaeckt / spouwende geweldigh vuur; daer was oock een St. Joris / strijdende met den Draeck / benevens een groot getal Vier-wercken / die om hoogh in de Lucht wierden vertoont: Aen 't Huys van Prins Maurits sagh men verscheyde Lichten / Pyramidischer wijse / opgerecht: Voor 't Logement van den Heer Grave van Nassauw was een Pyramide / behalven die van de Pick-Tonnen / van 24 Voeten hoogh / die sestigh mael sijne operatien dede: Daer was oock een Ruyter te Paerde / met een Degen in de Vuyst / en daer onder stont pro Patria, ende rontom de Pyramide waren 7 Orangie-Standaerden geplant / met de Wapenen van de 7 Provintien: Voor den Grave van Hoorn sagh men een groot Casteel / betekenende dat van Orangien / met verscheyde andere Wercken / die bysondere lof behaelden: Voor de Logementen van de Ministers der Geallieerden waren insgelijckx veele Vreughde-vuren; maer het is te lange / om alles te verhalen. Sijn Hoogheydt en de Princesse ontfingen de volgende dagen de congratulatien en geluckwenschingen van haer Hoogh Mog: / haer Ed. Groot Mog: en Corps / en de verdere hooge Collegien van de uytheemse Ministers en van alle de Grooten: Daer nae op den 17 heeft sijn Hoogheydt rapport aen haer Hoog Mog: gedaen / van 't geene by hooggemelde sijn Hoogheydt / gedurende sijn verblijf in Engelandt / was verricht en geeffectueert / en onder andere / dat de Coningh van Groot Brittangien hem verseeckert had / dat alle de meest krachtighste debvoiren soude aenwenden tot eene algemeene goede Vrede in de Christenheyt / &c. waer op van haer Hoogh Mog: voor alle sorgen / moeyten en onverdrietigen arbeyt / tot bevorderinge van den dienst van den Lande / en insonderheyt van een generale Vrede / is bedanckt.

Den 25 September hadden haer Hoogh Mog: geratificeert een Tractaet / dat Thomas Hees / wegens desen Staet residerende tot Algiers / met den Adi Mahomet / Day / en den Baban Hasan / Gouverneur van Algiers / over het lossen der Nederlantse Gevangenen / met het geene daer toe specteert / hadde geslooten / van inhoude als hier na volgt:

AGi Machomet, Day, en Baban Hasan, Gouverneur van Algiers, accorderen en staen toe aen Thomas Hees, Afgesant van de Hoog Mog: Heeren Staten Generael en Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, op volgende Conditien te lossen Nederlandse Slaven.

Eerstelijck, sal hem vry staen alsulcke Slaven te lossen, als hy sal goet vinden, sonder dat hem d'eene of d'ander sal mogen werden opgedrongen, gelijck sy By-Lijck- of Galey-Slaven, of oock eenige andere, van wie het oock soude mogen wesen.

2. Voor gemeene Koopmanschappen, die tot sulcken eynde hier gekomen, sal hy voor Recht van 't Conings Huys van 't inkomen niet meer betalen, als 10

Stucken van Achten per Cent; voor die van Contrabande, gelijck zijn Buskruyt, Swavel, Yser, Plancken en Hout om Schepen te bouwen, Touw-werck, Pick, Teer, Roer-loopen, en wat meer daer voor gereeckent magh werden, niet meer voor 't selve Recht als 5 per Cento.

3. Yder Slaef sal niet meer betalen voor Recht van 't Conings Huys, Haven- of Poort-Gelt, of eenige andere omgelden, wat naem die mogen hebben, als 43 per Cento, eens voor al, sonder meer.

4. De voorn: Heeren Gouverneurs beloven mede de helpende hant te bieden en te leenen aen de voorn: Thomas Hees, in alles daer 't van noden sal wesen, soo in 't verkoopen van sulcke Koopmanschappen by de Patroonen, des noots zijnde, als om de geloste Slaven, sonder confusie, met de meeste seeckerheyt, aen boort te bestellen.

5. Oock beloven sy, dat het Schip ofte Schepen, om dese Negotie afgesonden, in alle seeckerheyt hier sal mogen komen ende gaen, sonder dat iemant van de Ingesetenen van dit Rijck, wie het oock soude mogen wesen, eenige schade daer aen sal doen, noch aen Goet noch aen 't Volck: tot versekeringe van dit alles, hebben wy ons gewoonlijck Zegel en onderteeckeninge hier nevens gestelt.

6. Noch verbint den voorn: Afgesant, of die sijne plaets bekleet, te besorgen, dat geen Slaef of Slaven in eenig Nederlants Schip of Schepen, die hier op de Rede komen mochten, sigh sullen vermogen te bergen of daer mede te ontkomen: Dan by aldien het gebeurde, dat eenigh Slaef of Slaven, pogende met swemmen aen boort van gedachte Schepen te komen, quamen te verdrincken, sal den voornoemde Afgesant geensints gehouden zijn daer voor in te staen, noch sal hy daer over gemolesteert werden.

En is daer op den 3 December de Publicatie geordonneert / die op den 29 dito daer aen voort is opgesteldt ende gearresteert / waer by haer Hoogh Mog: bekent maeckten / dat alsoo met de Regeeringe van Algiers was geconvenieert / dat een Slaef voor omtrent een derde minder als voor desen soude konnen gelost worden / mits betalende gereet Gelt voor uyt / en dat de uytterste minste Prijs door de Commissarisen tot Algiers soude besorgt worden / dat by yder afreeckeninge soude blijcken / haer Hoogh Mog. 't selve aen de Ingesetenen deser Landen waerschouwden / met versoeck / dat die geene / die yets tot lossinge van een Slaef geteeckent hadden / of noch souden teeckenen / 't selve gereet geliefden te geven / ende nevens gaende advertentie / dat Johannes Hees ende Louys de Assevedo / beyde Koopluyden tot Amsterdam / by haer Hoog Mog: waren gequalificeert / om het Gelt te ontfangen / op Marseille of Livorno te remitteren / en van daer te Water over te laten brengen nae Algiers / en vorder om de Boeckjes of Rollen na te sien / of den Slave daer in gemelt noch leefde / &c.

Terwijl dit met die van Algiers was gepasseert / had men van een andere kant groote ontsteltenisse over de bysondere groote schade / die de Fransse Capers / speciael in Groenlant / de onse hadden aen-gedaen / niet tegenstaende de Visserye was vry gesteldt / selfs eerst by den Coningh van Vranckrijck / met een Placcaet van den 17 Mey 1677 / waer in uytdruckelijck ordonneerde / dat

alle Visserpen souden vry zijn/ voor alle soorten van Schepen/ langst de Kusten van Vranckrijck / Spangien / Vlaenderen / Hollandt / 't Noorden van Engelant / Schotlant / Groenlant / Terraneuf ende andere Plaetsen in America / verbiedende wel expresselijck aen alle sijne Schepen van Oorlogh / mitsgaders aen alle sijne Onderdanen / 't zy Coopluiden / 't zy Commissie-vaerders / eenighsints te troubleren of te molesteren de Schepen / die geëmployeert souden werden tot de Visserp / langst de voorsz. Kusten: Het welck gevolgt was van een Placcaet van de Heeren Staten Generael van den 3 Junij deses Jaers / ordonnerende van dese zijde het selve / voegende noch Yslandt daer by: Waer op de Inwoonders hier te Lande securit meynende te zijn / nae alle kanten zijn uytgevaren / doch met dat gevolgh / als hier boven eenighsints is aengeroert; waer over de Geinteresseerde haer aen haer Hoog Mog. hebben geaddresseert en vertoont/ dat in Julio te vooren 4 Fransse Capers of Oorlogh-schepen waren gekomen in de Noort-baep van Groenlant / en aldaer hadden wegh genomen 9 Groenlants-vaerders en 3 verbrant / en van daer vertreckende naer de Suytbaep / insgelijckx hadden geageert / soo dat men naderhant heeft vernomen / dat by die van St. Malo / behalven van andere Plaetsen in Vranckrijk/ soo opgebracht als gerantsoeneert waren omtrent 30 Groenlandts-vaerders / behalven de verbrande / doch daer onder waren omtrent een derde van Hamburgh: Over welck doen haer Hoog Mo: op de voorgem: klachten van de Reeders in de voorsz. Visserp / door onse Ambassadeurs tot Nimwegen hebben doen klagen aen de Fransse Ambassadeurs: Maer wanneer dito Schepen (alsoo men in Vranckrijck selfs dese Proceduren niet en konde prijsen/en dat de Kapers haer ontschuldigden / als voor het publiceren van de Vryheyt van de Visserye uytgeloopen zijnde) nu al weder vry gesprooken waren / ja de ontslaginge genoegsaem was geschiet / soo zijn aen haer Hoogh Mog: gekomen twee Missiven / met de Bylagen van de voorsz. onse Heeren Ambassadeurs / houdende / dat de Mediateurs haer ter handen hadden gestelt een Edict van den Coningh van Vranckrijck van den 20 November/ by 't welcke zijn Majesteyt op de informatien / die ontfangen hadde van de schade / die deser zijts Capers de Fransse Onderdanen souden hebben aengedaen/niet alleen de voorsz.Groenlants-vaerders en Vissers weder hadde doen arresteren / maer oock de geheele Vryheyt ingetrocken / en alle Schepen / die na Januarij 1678 souden werden genomen/voor goeden Prijse verklaert; waer door haer Ho. Mo. haer gedrongen vonden / om 't selve by een Waerschouwinge van den 1 December aen de Ingesetenen deser Landen te notificeren / op dat een yder sigh voor verdere schade souden konnen precaveren; en om de Franssen / die bysonderlijck klaeghden/ dat de Zeeuwse Capers aen de Terraneuffe Bancken haer groote schade hadden gedaen / alle reden van klachten te benemen / soo hebben haer Hoog Mog. schrijvens aen de Admiraliteyt in Zeelandt laten af-gaen / op dat de voorsz. Fransse Schepen / Goederen en Volck / tegens de ordre op de vrye Visserye gestelt / genomen en opgebracht zijnde / souden werden gerestitueert; maer het selve heeft so lang getraineert/ tot dat in 't volgende Jaer een Accoort getroffen is tusschen onse Geinteresseerde in de Visserp en de Zeeuse Kapers of der selver

der Reeders / ten eynde de Franssen satisfactie ontfangen / en onse Groen-lants-vaerders in Vranckrijck ontslagen en herwaerts komen mochten.

Daer is in 't Jaer 1673 tot Amsterdam een Schotsman gerabraeckt / om dat 's Lants Oorlogh-schepen en Magasijnen gesocht hadde in brandt te steecken; de selve was aldaer gelogeert by eenen Willem Maeder / mede Schotsman / welcke op de gevangenisse van de eerste hem hadde deur-gemaeckt / als wel wetende / dat mede kennisse hadde gehad van het voorsz. Desseyn: doch / dit niet tegenstaende en dat hy by Klocken-geslagh tot Amsterdam namaels was ingedaegt / echter weder in dese Landen komende / is tot Rotterdam in 't laetst van October gevat en in hechtenisse gesteldt / alwaer na gehoudene examinatie de na-volgende Sententie over hem is uytgesprooken:

ALsoo Willem Maeder, Schotsman van geboorte, out in de 40 Jaren, alhier gevangen, buyten pijne ende Banden van Ysere bekent heeft, en oock de waerheyt is, dat hy in den Jare 1673, als wanneer desen Staet in dien luctueusen Oorlogh, soo tegen de Kroon van Engelandt, als de Kroon van Vranckrijck, was geinvolveert, heeft gewoont binnen Amsterdam, en geweest is Poorter en Bus-schieter aldaer, dat ten selven tijde by hem is gekomen eenen Jan Frasen, Schots Edelman (soo hy seyde) de welcke t'zijn Gevangens Huyse 5 of 6 dagen heeft gegeten: dat hy Gevangen oock met den selven Frasen verscheyde dagen door de Stadt van Amsterdam heeft gaen wandelen, in welcken tijt den voorn: Frasen tegen hem Gevangen seyde, dat hy hem wel wat gewichtigs te seggen hadde, maer dat hy het moste secreteren, en hem getrouw blyven: dat daer op hy Gevangen de voorsz. secretesse en getrouwigheyt belovende, den voorn: Frasen hem Gevangen heeft bekent gemaeckt, dat hy door seecker Persoon uyt Engelandt was overgesonden, om de Huysen en Schepen tot Amsterdam in de brant te steecken, dat hy daer toe hadde een Sweed, die hem daer in soude behulpigh zijn, en dat noch twee van sijne Complicen (die den voorn: Frasen niet heeft willen noemen) waren vertrocken, den eene na Rotterdam en den andere na Middelburg in Zeelant, om insgelijckx aldaer de Schepen te verbranden: dat den voorn: Frasen hem Gevangen van sijn Brand-Instrumenten twee ter hant heeft gestelt, alsoo hy Frasen verklaerde, die in sijn Logement met geen genoegsame verseeckeringe te kunnen verbergen, latende hy Gevangen alsoo hem selven gebruycken tot een Bewaerder van sodanige Instrumenten, die hem so een eerlose tot so een vervloeckt Schelmstuck ter handt hadde gestelt, en sonder welcke bewaringe ende verberginge het voorgenome Feyt niet en soude hebben konnen werden volbracht: Dat noch hy Gevangen met den voorn: Frasen door de voorn: Stadt Amsterdam gaende wandelen, en komende omtrent het Oost-Indische Huys, hem Frasen het selve Huys heeft aengewesen, het welcke hy Frasen tegen hem Gevangen seyde, mede aen brandt te willen steecken; op welck seggen syluyden beyde in 't voorsz. Huys in gaende, en over de Plaets tot in 't Voorhuys gekomen zijnde, en geen gelegentheyt siende, hy Gevangen tegen hem Frasen bekent geseyt te hebben, hier valt nu niet voor u te doen: dat oock den voorn: Frasen hem Gevangen verhaelt heeft, dat hy sijn voorsz. voornemen tot Londen in Engelandt met eenen anderen, genaemt Willem Frasen, wel rijpelijck overleyt hadde: en dat hy Gevangen oock met

met Jan Frasen wel was geweest op 't Ys, maer daer by voegt, dat het niet en is geweest, om de Schepen af te speculeren, daer nochtans uyt de draet van de geheele Historie alle suspicien t'zijnen laste confluëren, van dat sulckx immers ten voorsz. eynde was gedaen, te meer, dewyle hy Gevangen ront uyt bekent, dat hy met den voorn: Jan Frasen in compagnie, nopende het voorsz. goddeloos voornemen, is geweest, ja dat wanneer Jan Frasen sijne Instrumenten in het Brandtstichten soude hebben geconsumeert, hy Gevangen als-dan de twee Instrumenten, die hem te verbergen gegeven waren, aen hem Frasen mede soude ter hant gestelt hebben, om daer mede in het Brantstichten voort te gaen; oock dat hy met sijn eyge hant Jan Frasen selfs soude geholpen hebben de Schepen aen brandt te steken, soo hy maer sulckx hadde konnen doen, en als Jan Frasen de Huysen aen brant stack, dat hy hem dat niet en soude belet hebben: Dat wyders hy Gevangen verstendigh zijnde, dat hun Verraders voornemen was ontdeckt, als mede van de gevangenisse van sijn Complice Jan Frasen, sijn Brant-Instrumenten onder de Nieuwe Brugge tot Amsterdam in het Secreet geworpen heeft, en des anderen daegs van daer over Haerlem, Leyden en Maeslandt-sluys, en van daer overgescheept zijnde, op den Briel, en weder van daer met de Packet-Boot na Engelandt en Schotlant gevlucht, en aldaer tot nu weynigh dagen voor sijn Gevangenisse verbleven is, sonder oyt, soo hy bekent, na sijne Goederen (die hy, volgens opgeleverden Inventaris, wel 20000 Guldens waerdig acht) ommegesien te hebben, of door iemant na de selve heeft laten vernemen, of doen omsien: dat wyders hy Gevangen, niet jegenstaende hy van verscheyde Persoonen, soo in Schotlandt, Engelant, als alhier, was aengemaent, niet herwaerts over te komen, veel min te verblyven, en dat hem oock was genotificeert, dat Jan Frasen om het voorsz. sijn goddeloos voornemen en præparatoire actien levend was gerabraeckt, en hy Gevangen by Klocke-geslagh tot Amsterdam ingedaegt, op pœne, so hy binnen een Maent niet en compareerde, dat tegens hem soude werden geprocedeert by bannissement, en tegens 't selve in dese Landen weder komende, met de Doodt soude werden gestraft, hy Gevangen de onbegrypelijcke stoutheyt heeft gehad, van sigh wederom in dese Landen te transporteren.

Alle 't welcke zijnde seer horribile en execrabile saecken, op welcke, indien de uytvoeringe hadde gevolgt (die nu door d'onverdiende genade en uyt de volheyt van Godts goetheyt is belet) de grondelose ruine van desen Staet, en soo veele deplorabele miserien van hondert-duysenden Menschen soude hebben na sigh gesleept, en derhalven anderen ten rigoureusten exempele dient te werden gestraft: SOO IS'T, dat Sehepenen gehoort ende geëxamineert den criminelen Eysch en Conclusie, by de Heer Mr. Jacob van Zuylen van Nieuwveldt, Bailliuw deser Stadt, ratione officii, op en jegens den Gevangen gedaen en genomen, den selven Gevangen hebben gecondemneert, gelijck hy werdt gecondemneert mits desen, gebracht te werden ter Plaetse daer men alhier gewoon is in 't openbaer Criminele Justitie te administreren, en aldaer aen een Pael gestelt, en met de Koorde geworgt, en met brandend Stroo geblaeckert te werden, dat'er de Doodt na volgt, verklarende voorts sijne Gevangens Goederen te wesen verbeurt en geconfisqueert. Aldus gedaen, gearresteert en gepronuncieert in Rotterdam den 13 No-

vember Anno 1677, present alle de Heeren Schepenen, sonder Mr. Adr. Danen en J. van Gangel.

En dit is alsoo op den selven dagh geëxecuteert / dan is hem noch een Kist / om begraven te werden / vergunt.

Soo mijne geheugenisse goet is / hebben wy het Leger der Geallieerde by Bergen in Henegouwen / af-sackende na Brussel / ende het Fransse omtrent Gent / gelaten / alwaer het nae sijn gevallen gehuyst hebbende / eyndelijck ten eynde van October in Guarnisoen is getrocken / meest in de uytterste Fransse Conquesten in Nederlant / als tot Audenaerde / Doornick / Cortrijck / Rijssel / Valencijn en Douay: het eerste is insgelijckx gescheyden / nae dat men Enguien gedemolieert en Halle gefortificeert hadde / en onse Troupen zijn ten deele / voor soo veel niet in Guarnisoen in de Spaensse Steden zijn gebleven / na Huys gekeert; de Osnabrugse nae de kant van Duffel ende de Zellise naer Roermonde; de Munsterse alleen zijn geheel weder nae Duytslant gegaen / doch in haer te rugge keeren over-al de Winter-quartieren soeckende / hebben op veel Plaetsen ongemack gemaeckt en ontfangen; zy begeerden / na dat zy de Mase gepasseert waren / haer binnen Aken te logeren / maer de Burgers haer daer couragieuselijk te weer stellende / hebben zy moeten af wijcken / en zijn vorder over Rhijn gegaen.

Op de Mase tot Rekum heeft sigh dese gantsche Somer een Corps van een kleyn Leger / bestaende uyt onse / Brandenburghse en Nieuburgse Troupen / onthouden / om op de Franssen van Maestricht te passen / maer alsoo met het selve seer weynigh is voorgevallen / als eenige kleyne rescontres / soo hebben wy tot noch toe daer van geen gewagh gemaeckt.

Maer 't geen seer onverwacht al de Werelt surpreneerde / was dat de Franssen onder den Marschalck d'Humieres seer schielijck / niet tegenstaende een ongemeene hevige Koude / den 1 December / en alsoo in 't scherpste van den Winter / voor St. Gilain waren geruckt / 't geen haer eenigsints te lichter te doen was / om dat zy met hare groote Guarnisoenen daer seer sterck omtrent zijnde / de Plaetse dachten te vermeesteren / eer de Geallieerde daer omtrent konden komen: zy hadden veel van haer Soldaten voor de Koude met nieuwe Rocken / en in 't generael haer Leger van Brandewijn en Koolen / voorsien / en echter zijn noch al verscheyde door de Koude gesneuvelt / maer des niet tegenstaende hebben zy haer Desseyn voortgeset / hebbende veele Wol-sacken / om te approcheren / in 't Leger: de Gouverneur / die daer van de Spaenssen binnen commandeerde / was eenen Hernandes / die hem dapper socht te defenderen / tot van de Geallieerde soude konnen gesecoureert worden; welcke vast van alle kanten na Brussel op-togen / als zijnde vier uren van daer het Rendevous gestelt / om het Ontset onder den Hertogh van Villa-Hermosa te ondernemen: Men toonde grooten yver / maer veele Troupen in de Guarnisoenen zijnde / konden soo spoedigh niet voort komen / als men garen had gesien / en de saecke wel vereyschte / want de Mareschal d'Humieres dede / soo dra als hy den 1 December / als boven geseyt is / voor de Plaets was gekomen / aenstonts met grooten drift tegens de Belegerde advanceren; het eerste werck was /

was / dat hy de Rivier de Haisne / die van Bergen komt / dede affsnijden / ende daer mede wiert een deel Lant droogh gemaeckt / 't geen anders door des selfs afvloet onder Water stont / en daer op de Vorst dapper continuerende / maeckte die de marassige gronden vast / ende hier door hadden zy Belegeraers veel gemackelijcker toegangh tot de Stadt / soo dat zy niet alleen die van eene toegangh attacqueerden / gelijck men meynde / dat zy maer souden hebben konnen doen / maer zy approcheerden van drie kanten / als de grootste van de kant van Bergen / eene van de zijde van 't Casteel van Bossu / onder den Baron de Quincy / en de derde van de kant van Baudour / onder Monsr. de Samsandoux / en waren daer mede soo verre geadvanceert / dat zy tusschen den 9 en 10 een generale aenval deden / en vermeesterden de groote Redupt Ornu / de welcke een Punt bedeckte / die voor een vierkantigh Werck lagh / genaemt de Pastey / 't welck het alderswackste van de Stadt achter de Abdye defendeerde / als waer maer een enckele Muur was ; de Redoute wiert wel braef gedefendeert / en de Belegeraers verlooren daer veel Volck / doch echter vermeesterden zy die met den Degen in de Vuyst ; daer naer wonnen zy het voorsz. Punt / 't geen men versuymt hadde te palissaderen / en daer binnen niet meer als 7 a 8 Man waren / die van de Franssen wierden doot gesmeten : Sy planten haer Geschut voort op de Redoute / maer van de Pasteye wiert soodanigh geschooten / dat zy haer daer van niet bedienen konden ; daer op resolveerden zy de Pastey selfs te attacqueren / welcke slecht gedefendeert werdende / insgelijckx van haer wierdt vermeestert ; en de Baron de Quincy bemachtighde aen sijne kant de Buyten-wercken / gelijck Monsr. de Samsandoux mede van sijne zijde dede / en geraeckte selfs Meester te worden van een Bolwerck / waer op 3 Stucken Canon vont / welcke hy nae de Stadt toe keerde / doch als het dagh was geworden / siende het daer niet te houden / vernagelde de Stucken en verliet het gemelde Bolwerck : Ondertusschen tijdinge op tijdinge komende / dat de Geallieerden vast naderden / om het Ontset te tenteren / soo resolveerde Monsr. d'Humieres een generael Assaut tusschen den 10 en 11 te doen / maer het quam daer niet toe / want wanneer den Gouverneur door Monsr. de Samsandoux had gelast te sommeren / en ondertusschen alles liet verbaerdigen tot den voorsz. Storm / soo hoorde men op den 10 dito tusschen 2 en 3 uren des namiddags die van binnen de Chamade slaen / waer op over de Articulen wiert gebesoigneert / en Monsr. d'Humieres / vreesende voor de aenkomst van Secours / stont alles toe / wat de Belegerde begeerden ; ende dienvolgens is het Guarnisoen / sterck 1100 Man / Hollanders / en 2 Spaensse Compagnien / t'samen van 24 Man / den 11 's morgens / na Krijgs-gebruyck / met hare Bagagie daer uyt getrocken ; de Plaetse wierdt voornamentlijck overgegeven / om dat de Soldaten geen nieuwe Musquetten konden krijgen / zijnde de selve door 't veel schieten meest onbequaem geworden / en dat 'er geene Granaden noch ander Krijgs-tuyg / en seer weynig Geschut binnen was : Monsr. de Catinal wiert daer Gouverneur van / en hem wierden 3000 Man toegevoeght / om de Plaets te besetten. De Troupen tot Ontset waren wel tot omtrent Bergen gekomen / maer de Spaenssen vernemende het over zijn van de

 Plaets /

Plaets / hebben de selve weder doen retireren / keerende nae Brussel / alwaer de uytgetrocken Soldaten mede komende / wel te kennen gaven / dat zy by 't Buscruyt waren geweest / want sagen seer swart en ongedaen van 't continueel schieten op den Vyant.

Dit onverwacht attacqueren en vermeesteren van St. Gilain heeft in Engelandt merckelijcke ontsteltenisse gegeven / te meer / om dat de Grave van Feversham (of anders Duras) naer den Coningh van Vranckrijck gesonden zijnde met een Project van Vrede / by sijn Majesteyt van Groot Brittangien opgestelt / met dat bescheyt was te rugge gekomen / dat de hoogh-gemelde Coningh van Vranckrijck 't selve / soo als het lagh / hadde gedeclineert te amplecteren ; deswegen dan wanneer het Parlement in Engelant op den 13 December tot het adjourneren te samen was gekomen / de Coningh haer liet seggen / dat zy niet tot den 15 April / gelijck eerst gelast was / souden adjourneren / maer / omme hoogwichtige redenen / tot den 25 January naestvolgende / gelijck oock geschiede ; waer van sijn Majesteyt daer na de volgende Proclamatie heeft doen publiceren :

CHARLES R.

ALsoo den Coningh by sijne Proclamatie van den 5 November laetstleden heeft bekent gemaeckt, dat sijn Majesteyt verstont, dat 'er een Adjournement der twee Huysen van 't Parlement op den 13 der tegenwoordige Maent December ('t welck den geprefigeerden dagh tot hare By-een-komste tot den 14 April daer aen volgende was) soude zijn ; soo heeft sijn Majesteyt zedert door een Bootschap, aen yder in 't bysonder gedaen, genotificeert, dat om verscheyde importante consideratien geraden vondt, dat de gemelde Huysen eerder als op den gesyden 14 April souden by een komen, en dat derhalven begeerde, dat de meergemelde Huysen tegens den 25 January aenstaende separatelijck souden werden geadjourneert, tegens welcken dagh de selve oock alsoo zijn geadjourneert, waer van het sijn Majesteyt belieft, dat alle Persoonen, die 't behoordt, tydelijck mogen werden verwittigt, gelijck hy het selve by dese tegenwoordige publiceert en bekent maeckt: en alsoo sijn Majesteyt begeert, dat, ter oorsake van verscheyde importante materien, die aldaer sullen werden verhandelt, op den gemelden 25 January een complete Vergaderingh van de Leden der twee Huysen van 't Parlement sal zijn, soo heeft hy, met advys van sijnen Secreten Raedt, goet gevonden te belasten, gelijck hy by dese tegenwoordige aen alle en yegelijcke Geestelijcke en Wereltlijcke Heeren van dit Koninckrijck, als mede de Ridders, Burgers en Leden van 't Lagerhuys belast en beveelt, sigh op den meergemelden 25 January tot Westmunster te laten vinden, waer na sijn Majesteyt verstaet, dat sy sigh sullen hebben te reguleren. Gedaen in 't Paleys tot Witehal, den 17 December 1677, en van onse Regeeringe het 29.

Daer mancqueerden inmiddels geene ongeruste Geesten / die weder nieuwe Brouilleryen tusschen Engelandt en desen Staet sochten te maecken / gelijck als dan de Geintereseerde in de bekende Schepen de Bonne Advonture en Bon Esperance / die in 't Jaer 1665 veel stoffe tot den Oorlogh hebben ge-

gegeven / hare Pretentien op nieu trachten levendigh te maecken / waer toe een Addres of Request aen den Coningh van Engelandt hadden gepresenteert / en waer op zy hadden geobtineert een Resolutie / dat de selve soude werden gesteldt in handen van Commissarisen ; ende om dese saecke te vorderen / is eenen Schiltknaep Joris Carew / nevens twee andere / by den Heer Ambassadeur van Beuningen tot Londen in sijn Logement gekomen / en hebben sijn Excellentie geëxhibeert twee Extracten uyt de Registers van des Conings Raet / van den inhout boven gemeldt ; maer sijn Excellentie begeerde die niet te ontfangen / alsoo zy noch daer noch hier by den Staet konden gehoort worden over een saeck / by twee Tractaten solemnelijck geaboleert : zy wilden die echter sijn Excellentie op-dringen / en die blijvende weygeren / als begeerende die niet te hebben / soo hadden zy de onbeschaemtheyt / om die op de Vloer te laten vallen / en daer te laten / tot sijn Excellentie die heeft op-genomen / gescheurt en haer soo weder ter handen gestelt / om te toonen / dat daer op geen regard was te nemen / en dat hy over dese bejegeningh soude klagen : 't Welck noch gevolgt zijnde van het doen drucken en divulgeren / oock 't aen-placken ter Beurse van de voorseyde Resolutie / nevens een valsch en schandaleus rapport / tot nadeel van sijn Excellentie / soo is gedachten Carew daer over in Hechtenisse geset / en eer hy daer weder heeft konnen uyt geraecken / is hy op den 3 December door den Heer Secretaris Williamson gebracht ten Huyse van sijn Excellentie / alwaer de Submissie heeft gedaen / welcke hier na staet uytgedruckt in de Publicatie / die sijn Majesteyt van Engelant daer van heeft believen te laten doen / luydende als volgt :

Op het Hof tot Withal, den 8 December 1677.

present,

Des Conings Alder-Excellenste Majesteyt,

Lord Cancelier,
Lord Thesaurier,
Lord Privé Zegelbewaerder,
Graef van Bathe,
Graef van Carliste,
Graef van Craven,
Graef van Carbey,
Viscounte Falconbergh,
Lord Bisschop van Londen,
Lord Bisschop van Durham,
Lord Maynard,
Mr. Onder-Kamerlingh,
Mr. Secretaris Coventry,
Mr. Secretaris Williamson,
Mr. Montagu,
Mr. Cancelier van de Dutchy.

ALsoo sijn Excellentie de Heer van Beuningen, Ambassadeur extraordinaris van de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, by sijn Memoriael aen sijn Majesteyt van den 22 September laetst, heeft geklaegt, dat hy hooglijck was geaffronteert by sommige Persoonen, die sigh verstout hadden hem, uyt kracht van twee verscheyde Ordres van sijn Majesteyt in den Raedt, te citeren, om op den 10 October daer aen volgende voor den Raet-Tafel te verschynen, en naderhant oorsaeck hebben geweest, dat 'er, met de geseyde Ordres, een valsch ende schandelijck Memorandum is gedruckt geworden, grootelijckx reflecterende op de Persoon en Character van den geseyden Ambassadeur, 't welck niet alleen publijcque-

blijcquelijck wiert verspreyt, maer oock aen de Beurs en andere Plaetsen binnen de Stadt van Londen aengeplackt; en derhalven begeerende, dat een openbare satisfactie mochte werden gegeven, soo wel aen de Staten, sijne Meesters, als aen hem selfs, over de geseyde onwaerdigheden: Soo heeft sijn Majesteyt belieft, dat dese saeck aenstonts soude werden geëxamineert, ende daer op blijckende, dat George Carew, Schiltknaep, (een van de Supplianten, gemelt in de geseyde Ordres van den Raedt) de Persoon was, die oorsaeck hadde geweest, dat den geseyden Ambassadeur was geciteert, en dat de gedachte Ordres, met het Memorandum daer by gevoegt, gedruckt waren geworden; soo heeft sijn Majesteyt daer op ordre gegeven, dat den geseyden Carew in Gatehouse tot Westmunster gevangen geset soude worden, over de geseyde Offensien, tot dat hy sijn ootmoedige Submissie aen den gedachten Ambassadeur soude gedaen hebben; en de gem: George Carew, hebbende desen dagh sijn Majesteyt in den Raet verwacht, met sijne Submissie, welcke hy daer sprack en teeckende, als volgt, te weten:

Aen sijn Excellentie Monsr. van Beuningen, Ambassadeur extraordinaris van de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Het ootmoedigh Addres ende Submissie van George Carew, Schilt-knaep, Gevangen in Gatehouse.

Verklaert,

DAt hy zijnde op u Excellenties klachten in de Gevangenis gestelt, om dat hy oorsaeck heeft geweest, dat u Excellentie op twee Ordres van den Breeden Raet is geciteert geworden, soo smeeckt hy ootmoedelijck om Pardon over sulke sijne offentie; en bekent vorder hem selfs schuldigh en oorsaeck te wesen, dat'er een valsch en schandelijck Geschrift is gedruckt geworden: waer over, ende om dat u Excellentie daer door offentie heeft gegeven, hy wederom uw Excellentie ootmoedigh om Pardon bid, *George Carew.*

En hebbende naderhant 't selve aen den geseyden Ambassadeur gepresenteert, ootmoediglijck sijn Excellentie versoeckende om Pardon, soo heeft de gedachte Ambassadeur verklaert, dat hy 't hem vryelijck vergaf: 't Welck aen sijn Majesteyt zijnde gerapporteert, soo heeft sijn Majesteyt daer op believen te ordonneren, dat den geseyden George Carew uyt sijn Gevangenis soude werden ontslagen.

Maer sijne Majesteyt heeft uyt een rechtvaerdigh ressentiment van de geseyde Affronten en Onwaerdigheden, en om te betuygen sijn tedere sorgh, tot het vindiqueren van de Rechten en Privilegien, behorende aen de Personen en Characters van Ambassadeurs en publijke Ministers, bequaem geoordeelt, te belasten en beveelen, dat dese Ordre aenstonts sal werden gedruckt en aen-geplackt, op de Conincklijcke Beurs van Londen, op het gewoonlijck uur, als de Coopluyden daer t'samen komen, en aen de Poort van 't Hof door een van de ordinaris Boden van sijn Majesteyts Kamer, ten eynde dat de reparatie soo publijck magh zijn als de Onwaerdigheden, gepleegt aen den geseyden Ambassadeur.

John Nicholas.

Daer

Daer wierdt ten eynde deses Jaers veel van een nader defensive Alliantie met Engelandt gesprooken / maer daer van sal wel-licht gelegentheydt voorkomen / om in 't Verhael van 't volgende Jaer meerder te gedencken ; de tijt roept ons weder buytens Lants : alleen sal dit noch seggen / dat op 't versoeck van de Gedeputeerden van 't Noordt-Hollandtse Synode / klagende / dat de Maendelijcke Bede-dagen / zedert het Jaer 1672 ingestelt / tot een groot verval waren gekomen / soo dat niet alleen slappelijck wierden gevierte / maer ook op veelerley wijse grovelijck geprophaneert / haer Ed: Groot Mog: de Heeren Staten van Hollandt en Westvrieslandt hebben geordonneert by een uytschrijvinge van den 17 December / dat de voorsz. Bede-dagen voortaen souden gehouden werden van 3 tot 3 Maenden / namentlijck den eersten Woensdag van January / April / July en October in 't volgende Jaer.

In Oost-vrieslant waren / zedert wy daer van gesprooken hebben / de onrusten noch al gecontinueert / en zijn eyndelingh tot feytelijckheden uytgeborsten / soo dat Burgermeesteren en Raedt der Stadt Embden by Missive daer van kennisse aen haer Hoogh Mog. hebben gegeven en vertoont / dat de Vrou Furstinne voortgaende / om haer door de Munsterssen te laten executeren / voor een sesde van de Quots / waer voor de Stadt Embden aen de selve geassigneert hadde / de selve Munsterssen een aenvangh van de gedreyghde Executien hadden gemaeckt / eerstelijck tot Up en Wolthuysen / en daer na in de Nordermorsch / met weghneminge van Vee en Paerden / waer tegens die van de Stadt haer gedrongen hadden gevonden / wederom eenigh Vee en Paerden haer Furstelijcke Doorluchtigheyts Huysluyden tot Sijlmunniken en Mydelsum af te halen / en de verdere Executie / met het opbrengen ende gevangen nemen der Executanten / te beletten / gelijck Capiteyn Bernhard met 8 Man / Luytenant Creman met 23 / Vendrigh Langen met 13 / en noch 4 andere gemeene Knechten aldaer hadden doen binnen brengen en vast setten / doch dat daer op den 28 September / S. L. / de Overste Pulingh in Persoon met sijn meeste byhebbende Volckeren in hare / onder de Stadts Canon gelegene / Heerlijckheydt Bartum alles hadde geravageert / de Huysen geplondert / de Bedden opgesneden ende uytgeschut / en meer als Vyantlijck geageert / oock vervolgens haer Huys en Borgh geoccupeert ; om welck gewelt te weeren / sy Heeren Borgermeesteren eenigh Volck van haer Guarnisoen hadden uytgeschickt / 't voorsz. Huys rontom doen besetten / en tot overgeven gedwongen / soo dat den voorsz. Pulingh / met sijn Oversten Wachtmeester / 2 Capiteyns / een Vendrigh / een Secretaris / 8 Onder-Officiers en 72 gemeene Soldaten aldaer gevangen ingebracht was ; en dat oock vervolgens eenigh Volck naer 't Huys Oldersum hadden geschickt / 't geen van 46 Munsterssen was beset / en omtrent een Jaer in handen van de Furstinne was geweest / 't geen zy oock weder hebben gerecupereert / en de voorsz. Besettinge / nevens een Luytenant / binnen Embden gebracht. Maer het geene hier eenige nadocht causeerde / was dat de Luytenant van Echten / Vice-Commandeur van Lieroort / by Missive van den 28 October aen haer Hoogh Mog. had laten weten / datter eenige Volckeren van den Vorst van Munster / zijnde 4 Compagnien / sterck

400 Man / onder het commando van den Oversten Calcar / tot Lier waren aengekomen / en dat die het Huys van den Heere Haen sochten te fortificeeren / waer toe zy alreede met de Schoppen in de Aerde waren / en de omgelegene Boeren hadden geprest ; ende alsoo dit Huys onder 't Geschut van de voorsz. Fortresse lagh / soo wierdt raetsaem gevonden 2 Compagnien uyt Vrieslandt tot versterckinge van 't Guarnisoen / daer binnen te senden : de Munsterssen hielden de selve Plaetse genoegsaem geblocqueert ; waer over en 't geene verder by dito Munsterssen in Oostvrieslant wiert gedaen / in den Hage verscheyde Conferentien met de Ministers der Geallieerden zijn gehouden ; maer sulckx heeft den toestant van saecken aldaer niet verandert / als dat niet verder tegens Lieroort is ondernomen / maer voor de rest zijn de Munsterssen in Oostvrieslant blijven nestelen / niet tegenstaende nieuwe Keyserlijcke Ordres quamen / om haer te doen vertrecken. Voorts is den Heer Collonel Feio van Heemstra / by 't overlijden van den Collonel Ammama / tot Commandeur der Stadt Embden aengesteldt / en heeft daer toe den Eed aen haer Hoogh Mog: ten eynde van December afgeleyt.

Wy hebben de Mareschal de Crequi / nae de Rescontre van de Rijckx-Armee / te rugge over den Rhijn sien keeren ; 't selve geschiede voornamentlijck op 't aen-naderen van de Keyserlijcke Armee onder den Hertogh van Lotharingen / die / vernemende dat den voorsz. Mareschal met sijne Franssen tot Gispersheym / 2 Mijlen aen d'andere zijde van Straetsburgh / was gekomen / aen die van Straetsburgh versocht / over hare Rhijn-brugge te passeren / 't geen / hoewel wat schoorvoetende / toegestaen zijnde / is de Keyserlijcke Armee den 3 October daer over getrocken / en op de Fransse Armee aengemarcheert / welcke / om de Keyserssen alle subsistentie te benemen / de Plaetsen / die zy retirerende passeerden / t' eenemael ruineerden ; dan Monsr. de Crequi / siende echter den ernst van den Hertogh van Lottharingen / soo heeft die sijn Armee by 't Slot Kochersbergh seer voordeeligh geposteert / en aldaer doen verschanssen : de Hertogh van Lottharingen quam daer recht tegens over leggen tot Gugenheym / zijnde alsoo beyde de Legers omtrent maer twee uren van Straetsburgh : de Keyserssen sochten op alle manieren de Battaille en 't Gevecht / en dese genegentheydt was oorsaeck / behalvens eenige kleyne Rescontres / die hier niet en gedencke / van een kleyn doch scherp Gevecht op den 7 October / dat niet al te geluckigh voor de Keyserssen uytviel ; de Generael Wachtmeester Schultz / gaende met eenige Esquadrons des Vyants Leger recognosceren / begaf sich te verre in 't Gevecht / invoegen de Franssen met 35 a 36 Esquadrons uytkomende / hy gedrongen wierdt te retireren / tot daer drie van de Keyserlijcke Regimenten onder den Generael Wachtmeester Harrant stonden / die haer wel dapper defendeerden / maer met de rest niet boven 14 a 15 Esquadrons uytmakende / mosten voor het meerder getal mede retireren na 't Leger / dat vast begonde te avanceren / alsoo de Keyserssen noch dien dagh in een generale Battaille verhoopten te geraecken / maer de Franssen stelden haer wel in Battaillie / doch bleven in haer voordeel / so dat de Keyserssen den gantsen nacht vergeefs op haer uytkomen wachteden : ondertusschen

schen was de voorsz. Rescontre van den Wachtmeester Schultz scherp afgeloopen / zijnde veel Officiers van de Keysersen / (na 't getal van het Volck / dat men miste / want men reeckende dat maer op 50 a 60 Ruyters) soo doot als wel meest gequetst en gevangen / als den Grave van Nassou Sarbrucken / de Grave van Riesbergh (welcke beyde in 't Fransse Leger van haer quetsuren sterbende / zijn haer Lijcken binnen Straetsburg gebracht) en de Lt. Collonel van de Croaten / Harrant / met den Lt. Collonel van den Graef Montecuculi / behalvens noch wel 8 a 10 Ritmeesters / nevens verscheyde Luytenants; van de Franssen oordeelde men / dat in der daet wel drie mael soo veel Volck hadden verlooren / maer alsoo de Keysersen hadden moeten retireren / en dat zy Franssen soo voorname Gevangenen hadden bekomen / soo hebben zy daer over dapper gevierd / seggende / dat zy oock 4 Standaerden en eenige Ketel-trommen hadden verovert.

De Legers bleven vervolgens tegens malkander noch eenige dagen staen / en de Franssen / om de Keysersen te doen delogeren / wenden alle debvoiren aen / met het ruineren van de Plaetsen daer omtrent / die zy konden bedenken / terwijl zy self haer onderhoudt van Sledtstadt gestadighlijck ontfingen / doch siende alle haer doen vergeefs / hebben het tot bedrogh gewent / en is de Mareschal de Crequi op den 19 October 's nachts opgebroken / ende te rugge nae Moltzheym en Dagsteyn getrocken / sendende eenige Troupen nae de Saar / om aldaer de Keysersen tegens te gaen / in allen schijn / of alsoo de Campagne wilde eyndigen: Waer op de Hertogh van Lottharingen / die eerst voor hadde de Fransen te vervolgen / doch wetende dat sijn Armee door de sware Tocht wel mede rust begeerde / resolveerde / na dat Monsr. de la Chausse / Lotharings Collonel / met 4 Regimenten Cavallery / en eenige Battaillons Infantery mede na de Saarstroom hadde gesonden / weder den Rhijn te passeren / en sijne Troupen hier en ginder in de Winterquartieren te verdeelen / gelijck het selve meest langs den Rijn nederwaerts geschiede / zijnde het Hooftquartier tot Wormbs geordonneert.

Hier van hadden de Franssen soo dra geen kennisse / of in plaets van in de Winterquartieren te gaen / zijn zy aenstonts weder op-gebroken / den Rijn tot Brisach / alwaer in grooten haest een Schip-brugge was geslagen / gepasseert / en vervolgens voor * Frybourgh in Brisgau geruckt: de Baron van Monclar toogh voor uyt / en wierdt in 't korte gevolgt van Monsr. de Crequi / met veel van de Fransse Armee / hebbende alleen eenige Troupen gelaten / om Sledtstadt en Brisak wel te konnen defenderen; de Heer Generael Major Schults /

* Freyburgh in Brisgaw is een wel bebouwde en bewoonde Stadt, zijnde tamelijck groot, hoewel eerst maer een Dorp is geweest, en gesticht van de Berghluyden, die arbeyden in een Bergwerk, dat by Brisack was: Het is 1120 tot een Stadt gemaeckt, en 1386 onder 't Huys Oostenrijck gekomen: Daer zijn schoone Kloosters en Kercken, en in 't Jaer 1450 is by Hertogh Aelbrecht van Oostenrijck daer een Hooge School opgerecht: De Riviere de Triessen loopt 'er langs. In 't Jaer 1632 heeft sigh de selve Stadt, sonder slagh of stoot, en sonder bedingh van Conditien, aen den Sweetsen Veltmarschalck Gustaef Horn overgegeven, die de selve een notabele Somme dede opbrengen: Namaels die weder onder de Keyser komende, is in 't Jaer 1634 en 1638 nochmaels van de Sweden vermeestert geworden; toch als voren in handen van de Keyserse zijnde gevallen, is daer onder gebleven, tot dat het de Franssen van dit Jaer hebben ingenomen.

die daer binnen commandeerde / en tot den 10 November een Stilstandt van Wapenen met den Gouverneur van Brisack Monsr. du Fay had gemaeckt/ om de Boeren gelegentheyt te geven tot den Oeghst in te garen / scheen dit niet verwacht te hebben ; de Graef van Kaunitz / met sijn Regiment daer binnen leggende / gingh op den 9 November met 15 van de zijne de Franssen recognosceren / maer 't eerste dat hem bejegende / waren 20 Fransse Esquadrons / soo dat sigh in spoet weder te rugge most begeven / te meer / om den Commandant daer van kennisse te doen hebben / welcke het swaerlijck scheen te konnen geloven ; echter wiert de Voorstadt/Wuhre genaemt/ om de Stadt te beter te konnen defenderen / in brant gesteecken / maer als noch maer een gedeelte van de Huysen waren verbrant / dede hy Commandant de brant weder lessen / als meynende / dat het noch soo grooten noot niet en dede : Inmiddels heeft de Baron van Monclar na de Carthuysers / en de Generael Crequi aen de andere zijde nae Waper-huys en Zeringen post gevat / en vervolgens de Stadt soodanigh beslooten / dat 'er in 't korte niemandt uyt noch in konde komen ; en Monsr. d'Aubijoux quam met 5 Battaillons in de half verbrande Voorstadt/ welcke na de kant van 't Gebergte leggende / wierdt geresolveert / van daer de Attacque te doen / na dat op den selven dagh de overige Fransse Troupen oock aengekomen waren / en de Marquis een verdeelinge van Quartieren ende Troupen hadde gemaeckt ; maer aen die kant de Snecken-schans en 't nieuwe Werck zijnde / 't geen door den Graef van Kaunits wiert gedefendeert / so hebben de Franssen daer soodanige resistentie gevonden / dat zy op den 11 van de Snecker-Voorstadt na de Neuborger-Voorstadt zijn gekeert / ende hebben van daer den gantsen dagh op de Monnicke-Toorn met 14 heele en halve Cartouwen dapper gecanonneert / maeckende by de selve een notabele Bresse / de welcke de Graef Portia met eenige van sijn Volck / nevens de Prins Carel Marckgraef van Baden/ met de zijne wel defendeerden/ drijvende de Fransen in hare Attacques verscheyde mael te rugge/ maer die vermeesterden echter 2 Redouten op de hoogte van 't Casteel / daer zy voort Stucken op planten / en die van binnen furieus mede beschooten : de Keyserlijcke Officiers klaegden seer / dat de Commandant geen behoorlijcke ordre stelde / houdende oock geen Krijghsraet / soo dat het defenderen sonder eenige ordre toe-gingh / en daer door de Fransse weynigh resistentie vindende / sijn directe op de Poorten geavanceert / komende alsoo den 12 tot op de kant van de Gracht / alwaer een Bresse gemaeckt zijnde / de Stadt deden op-eysschen / doch de Commandant antwoorde / dat hy den Oorlogh in 't Fransse Leger hebbende geleert / geen Persoon was om die op de eerste op-eysschinge over te geven : Hier na hebben de Franssen op de Neuborger-Voorstadt den 13 's nachts gestormt / die de Graef van Portia en Prins Carel Marckgraef van Baden / wel sochten te defenderen / maer of wel de Franssen al ettelijcke malen hadden geresisteert/ soo nochtans werdende met geen vers Volck gesecondeert / soo wierden zy gedrongen/ uyt gebreck van Volck/ de selve te verlaten/ en is alsoo van de Fransen ingenomen : Dito Franssen vermeynden omtrent de selve tijdt met mineren tegens de Muhms-Toorn yets uyt te rechten / maer door een Uytval van de

Str=

Studenten / versterckt met eenige Ruyters / wiert haer sulckx belet; inmiddels gingh 't in de Stadt seer confuys toe / alsoo yder maer dede 't geen hy best oordeelde; en dit gemerckt werdende by de Franssen / riepen zy aen die van binnen toe / dat zy maer souden capituleren / dat men haer goede Conditien soude geven. Op den 15 ontstont een gerucht / dat den Vyandt al in de Stadt was / gelijck oock de Overste Kaunits / in de Lammeren-Poort komende / die volkomen verlaten vondt / soo dat hy eenige Soldaten / die daer uyt quamen / met den blooten Degen weder te rugge dreef / en met 100 Man / die hy by hem kreegh / de Franssen noch af dreef: de Overste Portia en Prins Carel van Baden also de uytterste noot siende / hadden garen gehad / dat de Commandant de beste Goederen na 't Casteel had laten voeren / om sigh van daer / als de Stadt toch was overgegaen / te defenderen / maer hy scheen daer toe niet te inclineren: De Franssen haer voordeel met dese disordre van binnen doende / hebben voort geattacqueert een Schans / die over 't Slot lagh / waer in de Commandant / wesende de Graef van Cronsvelt / doot geschoten zijnde / wierdt die van die van binnen voort verlaten / en daer op Monsr. de Crequi de aenstellinge maeckende tot een generale Storm / soo dede de Commandant de Chamade slaen: De Articulen van 't Accoort wierden haest gevonden / en op den 15 November noch besloten / waer op een Poort van de Stadt en een andere van 't Casteel wierden ingeruymt / en 't Guarnisoen trock den volgenden dagh daer uyt / met 2 Stucken Geschut en voort na Krijgs-gebruyck / sterck 400 Man te Paerde en 1700 te Voet / werdende geconvoyeert na Rijnfelden: De Franssen vonden daer binnen een ongelooffelijcken Buyt en Voorraet / als zijnde den gantschen Oegst daer binnen gebracht: Sijn Keyserlijcke Majest. heeft daer nae den Commandant gevangen doen nemen / alsoo de Officiers / die nevens hem daer binnen waren geweest / seer slechte getuygenisse / met eenige schijnbare bedenckelijckheden / van hem gaven / hoewel naderhant weder ontslagen is.

De Hertogh van Lottharingen / hebbende op de tijdingh van dese Belegeringh sijne Troupen aenstonts weder doen opbreecken en marcheren / was wel met eenige vereyts tot Offenburgh gekomen / maer te swack en spade / om het Ontset te tenteren / ja self eenige Troupen / die sich te verre hadden begeven / ontfingen een slechte rescontre / want de Franssen / na 't veroveren van Freyburgh / voort na Waltkirch geruckt zijnde / hadden dat vermeestert / eer dese / die omtrent 2000 sterck waren / daer van tijdinge bequamen / en alsoo vielen zy Franssen haer op 't Lijf / eer zy sulckx vermoeden / soo dat zy genootsaeckt wierden te retireren / met verlies van 2 Ritmeesters en omtrent 80 gemeene Ruyters.

Het veroveren van Freyburgh heeft aen die kant bysondere ontsteltenisse gegeven / even al of de Franssen voort alles souden afloopen / maer zy hebben haer daer mede gecontenteert / en Waldkirchen weder verlatende / zijn te rug over Rhyn getogen; daer op dan de Hertogh van Lottharingen / na dat eenige Plaetsen / naest aen Freyburgh gelegen / wel hadde doen besetten / de zijne weder na de Winter-quartieren heeft laten keeren.

Wy hebben Denemarcken gelaten victorieux te Water tegens de Sweden/ welck voordeel by die Kroon is waergenomen/ en heeft sijn ontredderde Schepen / soo dra mogelijck / weder in Zee gebracht / die / 22 sterck / soo Oorlogh-schepen als Fregatten / den 31 Julij weder uytgeloopen zijn / daer by op den 1 Aug. 9 Hollantse Auxiliare Oorlogh-schepen onder den Lt. Admirael Willem Bastiaensz. zijn gekomen / maer door contrarie Windt konden niet vorder als Bornholm voort raken / tot den 5 / als wanneer de gesamentlijcke Vloot weder t' zeyl gingh / en het directe nae Calmar settende / kreegh den 8 't Eylant Eulant in 't gesicht/ waer op de Deensse Generael Admirael Lt. de Heer Juël zeyn uyt 3 Canon-schooten liet doen / als wesende af-gesproocken / dat die dienen souden / om de Hollandtse Schepen te verwittigen / dat zy als dan hare cours zuytwaerts om het Eylant Eulant souden setten / om van achteren in de Haven te komen/ ten eynde de Sweetse Schepen / die daer binnen mochten leggen / het escapperen te verhinderen ; 't welck by de Hollanders oock so na gekomen wiert / en de Deenen advanceerden van de andere kant soo verre / dat zy de Sweedtse Schepen voor Calmar op den 10 dito van verre kenden sien/ en den 11 Augusti quamen zy onder 't voorsz. Eylant van Eulant / zijnde omtrent 18 Mijlen langh / en maer een Mijle breet / alwaer zy hare Anckers lieten vallen by 't Slot Borch-holm. Den 12 quam by haer de Heer Generael Admirael Tromp / voerende het Schip St. George / met den Vice-Admirael Christiaen Bielke / met het Schip de Keur-Prins/ en noch een Schip de Sweetse Charitas / dat de Sweden afgenomen was : De Generael Admirael Lt. Niels Juël / die te vooren de Vloot en Chef commandeerde / had ondertusschen al twee Trompetters / een na Smalant en de andere na Eulandt/ afgevaerdigt / om de Inwoonders aen te dienen / dat zy over de Brantschattinge hadden te komen accorderen ; maer in de plaets van dien hebben zy dese Afgesondene met groote dreygementen te rugge gedreven en niet wel gehandelt ; 't geen by de Deenen te hooger wierdt opgenomen / om dat sy onder andere in de veroverde Sweetse Schepen hadden gevonden de ordre / die sy hadden/om ingevalle zy de Victorie hadden bekomen/alle de Deensse Eylanden/so Steden als Vlecken / met Vuur te verdelgen ; en derhalven heeft gedachte Heer Juël den Oversten Georgh Muller met 200 Soldaten en 100 Matrosen na Smalant / en den Vice-Admirael Spaen / nevens Capiteyn Gedde / met eenige Soldaten na Eulant gesonden / ten eynde of de Sweetse Onderdanen halsterrigh bleven / haer met Vier te benaeuwen / gelijck zy dan in 't eerstgenoemde 4 Adelijcke Hoven / eenige Dorpen en het Stedeken/ Munsterraes genaemt / van 140 a 150 Huysen / in brandt gesteecken / ende in 't laetste 36 gewapende Boeren gecapoteert en insgelijckx ettelijcke Dorpen afgebrant hebben. Den 13 is de Deensse Vloot onder Skengenes gekomen. Den 14 wiert den Oversten Muller andermael na Smalant geschickt/ die nochmaels 3 Edel en 5 a 6 Boeren-Hoven in brant dede steecken / en den Vice-Admirael Bielke quam aen een Oort / daer de Sweden haer Schepen lieten timmeren/ gelijck het Schip Nieuw Calmar / dat voor Malmuyen verbrandt is / daer was gemaeckt / en liet aldaer een groote quantiteyt Teer / Plancken / Deelen

len en andere tot de Scheeps-bou noodige Materialen aensteken / en 't Volck/ dat hy by hem hadde / ruineerde noch 2 Adelijcke Hoven en 4 Boeren Dorpen: Inmiddels liet men de Calmar-Haven af-peylen / of men de Sweetse Schepen aldaer niet en konde attacqueren / maer het selve wiert voor ondoenlijck geacht / eensdeels om datter verscheyde blinde Klippen wierden gevonden / als andersdeels / dat de Sweden met het doen sincken van ettelijcke Schepen de Haven self bedorven hadden / soo dat men oordeelde / dat het best was / de gem. Schepen aldaer niet te attacqueren / maer de Sweden te Lant te quellen; waer op dan goet gevonden wierdt een Hof / leggende maer een Canon-schot van Calmar / in brant te steecken / 't geen die van de Stadt wel sochten te beletten / niet alleen met het schieten van 't Canon / maer oock met het senden van eenigh Volck derwaerts / maer die wierden niet alleen gerepousseert / maer oock tot de Zuchbrugge der Stadt toe vervolgt / invoegen dat / indien de Deenen Volck genoegh gehad hadden / zy souden wel-licht self binnen Calmar gedrongen / en die Stadt insgelijckx vermeestert hebben / alsoo de verbaestheyt daer binnen seer groot was / en dat te meer / om dat de Deenen de Voorstadt / die uyt omtrent 200 Huysen bestondt / met 11 Wint-moolens / die daer buyten stonden / in brant hadden gesteken / en de Windt den Roock en Damp geweldelijck na de Stadt dreef; van de Deenen waeren eenige gequetst en 3 a 4 doot gebleven. Den 20 dito begaven sich de Heer Generael Admirael de Graef Tromp en de Heer Generael Admirael Lt. Juël met 500 Man in diversche Chaloupen / en voeren daer mede na Eulandt / om 't Fort / dat recht tegens over Calmar aen 't Water lagh / met 5 reguliere Bolwercken en van Eulandtse Steenen gemaeckt / te attacqueren; de voorsz. Heer Grave liet het selve op-eyschen / maer de Sweden weygerden 't overgeven / soo dat het voort met furie dede attacqueren; waer tegens de Sweden kleyne tegenweer deden / begevende haer eenige aen de andere kant over de Wallen na de Bosschen / uytgenomen die in 't Fort achterhaelt / en van de Attacquanten nedergemaeckt wierden / dan dese waren weynigh / alsoo men naderhandt bevont / dat dit schielijck verlaten van dit Fort arglistigh was geschiedt / als zijnde eenige verborgen Plaetsen in 't selve gemaeckt / in yder van de welcke in de 40 Man haer konden verbergen / en daer waren de meeste geretireert / alsoo zy kennis hadden / dat zy een Secours van Calmar souden krijgen / en bestelt was / dat wanneer als dat aen soude komen / dat zy dan uyt haer verborgene Plaetsen te voorschijn souden komen / maer dit wiert ontdeckt / een deel van de verborgene neer-gemaeckt / en 't Fort voort geslecht / soo dat / wanneer die uyt Calmar tot Secours meynden te komen / het alreede te laet was; doch de Heere Tromp liet op haer aenkomen met Scheer-booten het Volck weder in de Chaloupen gaen / om haer te Water te bejegenen / 't welck de Sweden siende / haer verlegen maeckte / soo dat zy / sonder yets te tenteren / met alle spoet weder na de Calmar-Haven keerden; daer wiert wederzijts dapper op malkanderen geschooten / maer seer weynigh verricht / als dat de Vice-Admirael Spaen met een schoot ongeluckigh sijn eene Oogh verloor: Het Slot Borch-holm / daer in de verseeckertheydt van 't Eylandt Eulandt

meest bestont / was met 1200 Man beset / en daerom hebben de Deenen dat niet geattacqueert / maer 't platte Lant van Eulant / als mede Smalant / is genoegsaem uytgeplondert / zijnde van groot en kleyn Vee over de 2000 stuckx in de Vloot gebracht.

Terwijl de Deenen haer op dese wijse meester te Water vonden / soo resolveerde de Coningh van Denemarcken daer van meerder te profiteren / als het ruineren van eenige Landen / en deswegen besloot een besoeck op Rugen te doen / waer toe dan uyt Schoonen ettelijcke duysent Man liet overkomen / terwijl de rest daer defensive soude ageren / en heeft den Heer Grave Tromp / den Heer Lt. Admirael Willem Bastiaensz. met de Hollantse Auxiliare Schepen / en den Admir. Marquard Rotsteen met eenige van de swaerste Deensse Oorlogh-schepen te rugge na Coppenhagen ontboden / welcke derhalven den 5 Septemb. van den Heer Juël / die met de overige Schepen noch op de Sweetse Kusten bleef / zijn gescheyden / en na Coppenhagen vertrocken / maer wy sullen de Deensse Vloot in noch eenige Actien bywoonen ; de selve by Calmar en op Eulant niet meer te doen vindende / is den 6 van daer gezeyldt / en in 't passeren voorby Smalandt de Eylanden Ukno ende Runo uytgeplondert / en de Inwoonders / die haer wilden defenderen / neergemaeckt / waer nae zy vervolgens noch Noordtwaerts opzeylende / quam een van de Deensse Fregatten / dat in Zee hadde gekruyst / by de gedachte Vloot met een groote Finnise Schoet / geladen met Plancken / Pick en Teer / &c. die daer mede van Westerwijck na Stockholm hadde gewildt / en daer van het Bootsvolck zeyde / dat de Inwoonders van Smalant op de hoogste straffe was gelast / een gedeelte van de Materialen / die zy in hare Pack-huysen hadden / nae Calmar te brengen / om de Sweedtse daer in geloopen Oorlogh-schepen daer mede te repareren / en de rest na Stockholm / om voor de Winter noch daer te zijn / waer toe dan een aenvangh met dese Schoete was gemaeckt : Hier op resolveerden de Deenen de Pack-huysen / die tot Westerwijck waren / zijnde 24 in getal / in brant te steecken / en daer toe is den Capiteyn Bovenfeld nevens 150 Matrosen in verscheyde Booten uytgesonden / welcke laet in den avont aen Lant gingen / maer tot 's anderen daeghs 's morgens haer stil hielden / als wanneer zy door eenige ongebaende Wegen gepasseert zijnde / eyndelingh by de voorsz. Pack-huysen quamen / daer 't Volck soo verbaest was / dat zy haer aenstonts op de vlucht begaven / soo dat de Deenen het alles met gemack in de brant staken / en daer mede noch niet vernoeght wesende / zijn noch verder te Landewaert ingetrocken / en hebben 2 Adelijcke Hoven en 3 Dorpen in brant gestoken / onaengesien de Sweden 't selve met eenige 't saem gerotte Boeren trachten te verhinderen / welcke oock twee van de Matrosen quetsten / maer een van die haer commandeerde / door den Capiteyn Bovenfeld door de Kop geschoten zijnde / soo dat hy doot neder storte / soo lieten zy de Deenen weder met gemack na hare Vloot retireren / alwaer zy den 11 September aenquamen / en daer men ondertusschen niet stil had geseten / maer geresolveert de Stadt Westerwijck self af te branden ; hier toe waren uytgekoren de lichtste Fregatten / over welcke de Schout by Nacht Morsingh 't Opper-Commando had / ende

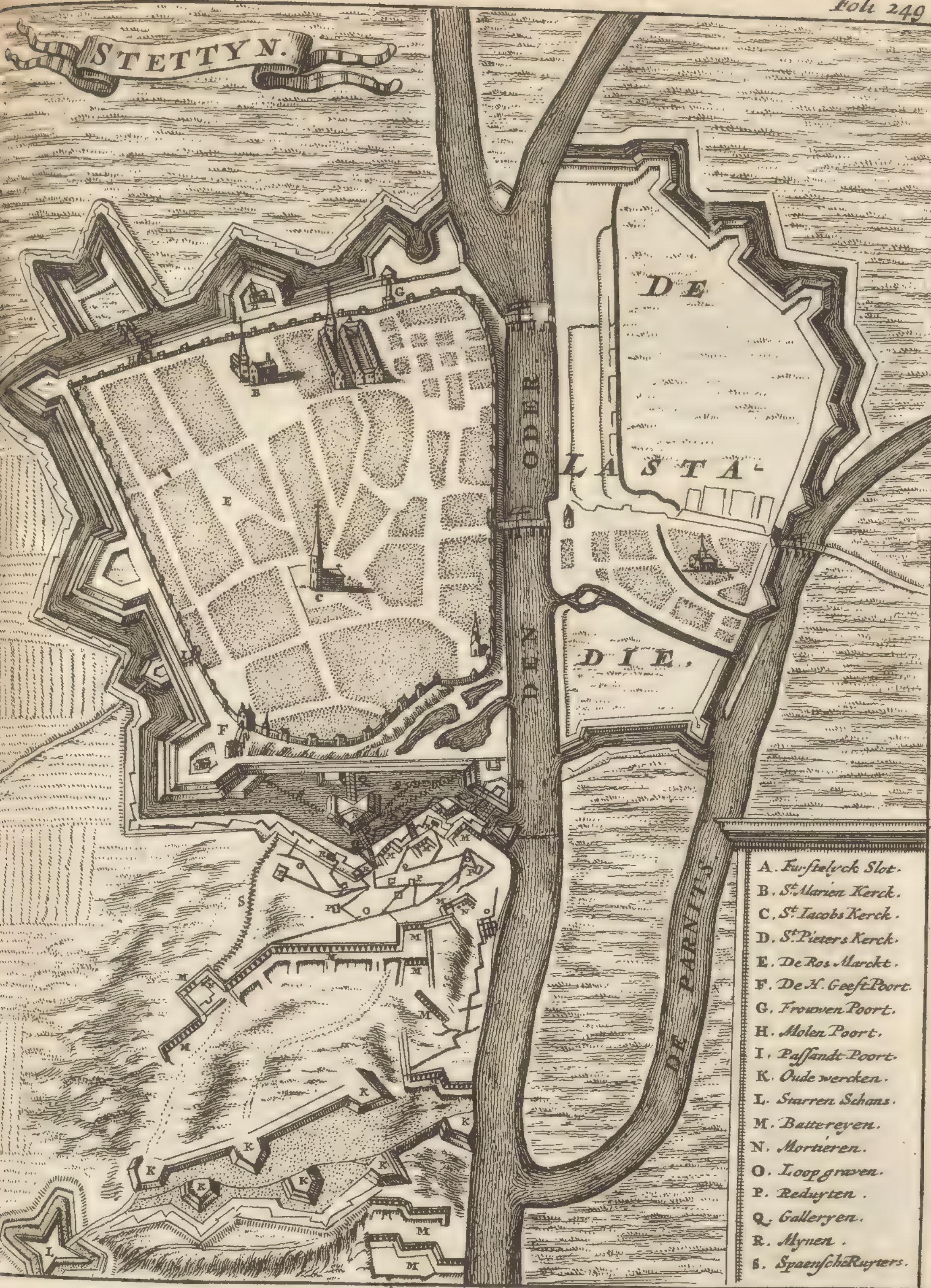
Ca-

Capiteyn Andreas Dreyer over het kleyne Vaertuygh; de Overste Georgh Muller had onder hem 500 Soldaten / en de Schout by Nacht Floris Carstensen 500 Matrosen / die den 10 September 's morgens voor de inloop van Westerwijck quamen; 2 Fregatten wierden geleyt tegens 't Sparesundische Bolwerck / die op 't selve canonneerden / en ondertusschen voeren de Overste Muller en de Schout by Nacht Carstensen met hare Chaloupen inwaerts / om de gelegentheyt te ontdecken / en te sien waer zy landen souden; zy passeerden verscheyde Eylanden / en onder andere sagen zy een / daer 200 Mannen op waren / maer die de Deenen siende aenkomen / zijn seer verbaest met hare Booten gevlucht: eyndelijck troffen zy twee Schanssen aen / welcke zy met dappere moet attacqueerden / en tot overgeven dwongen / waer in zy 21 Stucken bequamen / als 12 twaelf Ponders en de rest 6 en 8 Ponders: Capiteyn Hendrick Nyman was de eerste / die op de groote Schantse klom en de Deense Vlagge plante; zy bleven daer de gantse Nacht. Den 11 September met het aenbreecken van den Dagh dede men de Boom / die voor de Haven was / openen / en de veroverde Schanssen wel beset gelaten hebbende / zijn de Fregatten en 't kleyn Vaertuygh door de selve gepasseert; waer op de Overste Muller / Overste Lt. Blanckenheim / de Schout by Nacht Floris Carstensen en Capiteyn Gedde haer voort na Strant begaven / om een Schantse / die aldaer lagh / te vermeesteren / maer zy vonden die van de Sweden verlaten / en 8 Stucken 8 Ponders daer binnen; omtrent ten 7 uren advanceerden de Deenen na de Stadt / welcke van 't Zuyden na 't Noorden sigh als een halve Maen vertoonde / en met veele schoone Huysen en Toorens was voorsien; aen de Noorder-kant stont het schoone Slot / dat den Graef Koninghsmarck toegekomen heeft / als schrijvende sigh Graef van Westerwijck / hebbende een schoonen Toorn / daer 't Water onder door loopt; daer by lagh een Sweets Schip van 200 Lasten / genaemt de Mercurius / met eenige Engelsse Schepen: Capiteyn Dreyer / die doenmaels de Crabbe voerde / liet sigh soo nae als mogelijck was door de Chaloupen aen de Stadt bougeren / om de selve door canonneren te benaeuwen / waer mede aenvangende / wierdt hy beantwoort van 12 Stucken / die de Sweden op den Oever geplant hadden / 't geen tot de Nacht toe duurde / maer als doen de Stucken laetende sincken / hebben zy die Post mede verlaten; kort daer nae quam een Overlooper / berichtende / dat de Sweden de Stadt mede geabandonneert hadden: Tegen den morgen begaven haer de Deenen daer op te Lant / en vernamen 500 Man / gecommandeert door een Overste Lt. / die haer op den Bergh hielden / maer siende dat de Deenen op haer advanceerden / namen zy voort de vlucht / soo dat die sonder eenige verhinderingh de Stadt / 't Slot en de Schepen in de Haven / nae dat zy de veroverde Stucken in de Schepen hadden verdeelt / in de brandt staecken / daer onder 't voorsz. Schip de Mercurius ende een met 66 Poorten / dat noch op stapel stondt / ende alsoo wiert die Stadt Westerwijck in Asse geleydt / waer naer de Deenen wederom zijn gekeert / en na Gotlandt gezeylt / hebbende in Sweden / ja selfs tot Stockholm toe / vermits tot Nortkoppingh mede eenigh Volck aen Lant was geweest / alles in verbaestheydt gebracht.

Den 10 September quam de Heer Admirael Generael de Grave Tromp/ soo met de Deensse als Hollandtse Schepen / weder tot Coppenhagen / als wanneer omtrent 4000 Man van Lantskroon daer insgelijckx gekomen zijnde / is de Coningh op den 11 self scheep / en den 13 zeyl gegaen / werdende gevolgt van den Heer Grave Tromp en den Heer Willem Bastiaensz. met alle de Schepen / die onder haer uyt de Vloot waren gekomen / dan door het harde We'er mosten tot den 16 onder Dragoe blijven/ van waer als doen 's morgens ten 7 uren met seer schoon We'er zijn vertrocken/ en bequamen noch den selven avont het Eylant * Rugen in 't gesicht ; echter wiert gedraelt met de Landinge / en die uytgestelt tot des anderen daegs / namentlijck den 17 / als wanneer de groote Schepen het Ancker aen het Punt van Wittow hebben geworpen / en de Galleyen met het kleyn Vaertuygh wierden na Lant gesonden / settende het na het midden / tusschen beyde de Peninsulen Wittouw en Jasmund / alwaer 't Volk sonder merkelijke tegenstant te Lande quam ;'t selve geschiede des middags ten 12 uren / en na de middagh ten 4 uren was de Infantery en Cavallery meest te Lande : De Overste Keller met 30 Man en een Major met 15 Man van de Keyserssen / deden de eerste Landinge ; dese vonden 100 Vyantlijcke Ruyters / die haer quamen attacqueren / doch verlooren met 2 Salvoos 4 Man en 5 Paerden ; onder des van de Schepen mede beschoten werdende / namen de vlucht / sonder dat 'er iemandt van de Deenen was doot gebleven / waer op zy uyt hare Stucken over dese geluckige Landinge Salvo schooten ; men sont noch den selven avont 50 Deensse Ruyters na Wittow en Jasmunt / dan die vonden weynigh Boeren / en maer 2 Ruyters / die zy gevangen mede brachten. Den 18 gingh de Coningh met Prins George selfs te Lande/ en quamen verscheyde Edelen om Sauvegardes. Den 19/ als Sondagh zijnde / bleven de Deenen stil / en also dese Landinge geluckigh volbracht zijnde / is de Coningh den 22 weder na Coppenhage gekeert / latende die het Opper-commando van de Troupen aen den Marschalck Lt. Goltz / doch die naderhant door de Poolsse Avocatoria thuys geroepen zijnde / is de Generael Major Rumor in sijn Commando getreden : De Heer Admirael Tromp begaf sigh met den Deenssen Gesant den Heer Buchwald en den Brandenburgsen Resident Brant aenstonts na den Heer Keurvorst van Brandenburg/zijnde in de Belegeringh van Stettijn / gevende dese Landinge moet aen de Belegeraers / en eenige verslagentheydt aen de Belegerde / maer die wierdt de waerheyt verduystert. Den 22 's avonts quamen zy by sijn Keurvorstelijke Doorl. waer op de selve aenstonts eenige Ruyterye na de Penemunder Schantse ordonneerde / om de Deenen op Rugen te gaen helpen / die haer voor eerst soodanigh versterckten/ dat de Grave Coningsmarck/ die voor de Sweden op Rugen commandeerde / geen voordeel op haer konde halen / noch haer tot geen Gevecht krijgen : hy ontboot de Rugise Ridderschap en het Landt-volck op/ maer de Deenen contrarie beveelen doende / dreygende doot te slaen / die haer

by

* Het Eylant Rugen , dat eenige andere kleyne en sommige halve Eylandekens heeft, en op seven mijl grootte wert geschat , leght in de Oost-zee , over de Stadt Straelsondt , aen de Pomersse Kust , zijnde rijck van Levens onderhout. Het selve is in 't Jaer 1628 van de Sweden ingenomen , en zedert die tot dese tijt onder haer gebiet geweest.

STETTYN.
DEN ODER
DE LASTA DIE.
DE PARNITS
A. Furstelyck Slot.
B. St. Marien Kerck.
C. St. Iacobs Kerck.
D. St. Pieters Kerck.
E. De Ros Marckt.
F. De H. Geest Poort.
G. Frouwen Poort.
H. Molen Poort.
I. Passandt Poort.
K. Oude wercken.
L. Starren Schans.
M. Battereyen.
N. Mortieren.
O. Loopgraven.
P. Reduyten.
Q. Galleryen.
R. Mynen.
S. Spaensche Ruyters.

by de Sweden verboegden / soo quamen 'er weynigh tot sijn assistentie / en in tegendeel de Deenen niet alleen van de voorsz. Brandenburghse werdende gesterckt / maer oock de Coningh selfs met veel Ruyterye by haer gekomen zijnde / soo dat een Corps van omtrent 8000 Man te samen had / soo heeft de Grave Koninghsmarck niet raetsaem gevonden / sigh met soo veel meerder Macht / als de zijne was / te engageren / maer is voort geretireert / hebbende alleen eenige Sweetse Ruyters by Bergen een weynig wederstant willen bieden / dan mosten haest wijcken / soo dat hy sigh met de zijne / en al 't geen dat hy mede voeren konde / nae Straelsont heeft begeven / latende de Deenen het gantse Eylant / uytgenomen de oude en nieuwe Veer-schans / om den toegang altijt open te houden ; dan de eerste hebben de Deenen mede ingekregen / doch de laetste / gestadigh van Straelsont met vers Volck versterckt wordende / hebben zy wel gesocht te vermeesteren / met het in-werpen van Granaden / beschieten als andersints / maer vergeefs / alsoo van een seer voordeelige situatie is / zijnde seer marassigh daer omtrent / deswegen zy de selve tot beter gelegentheydt in ruste hebben gelaten / maer sulckx heeft echter naderhant gedient / om haer 't selve Eylant weder te doen verliesen.

De Sweden / siende de Deense Macht / door dit Desseyn op Rugen / in Schoonen veel vermindert / hebben getracht Christiaenstadt meerder te benaeuwen / onderstaende de Brugge / die door den Gouverneur Ostens daer weder opgebouwt was / te verbranden ; maer alles wat zy daer toe aen-wenden / liep vruchteloos af / zijnde de Sweden van dit Jaer door het meestendeel seer ongeluckigh geweest.

Nu soude U E. / beminde Leser / van vooren tot achteren de Belegeringh van Stettijn verhalen / maer ick moet eerst noch dit seggen / dat de Coningh van Poolen den 1 Augusti met groote statie binnen Danzich is gekomen / en / gedurende de voorsz. Belegeringh / daer is gebleven ; daer uyt in 't begin diversche speculatien wierden genomen / te meer / om dat men veel sprack van de Sweetse Lijflantse Armee / die tot de assistentie van de Stettijners soude komen / maer daer is tot het eynde van 't Jaer niet van vernomen / of iets anders / 't geen de gemeene saeck of voor of nadeeligh is geweest.

De Turcken dese Somer den Oorlogh tegens de Moscoviters voerende / ende Czecherin hebbende belegert / hebben daer omtrent een notabele Nederlaegh ontfangen / waer door al haer voornemen tot niet liep ; wat het van dit Jaer / daer in zy het gemelde willen revengeren / sal zijn / moet de tijt leeren.

Wy sullen nu dan de Belegeringe van Stettijn aen-vangen / zijnde getrocken uyt een Register / dat daer buyten / en uyt een ander / dat daer binnen gehouden is / zijnde jammer / dat beyde te langh zijn / om hier geheel te stellen.

De Keurvorst van Brandenburgh / als vooren geseyt is / alles tot de Belegeringe van Stettijn hebbende laten verbaerdigen / brack ten dien eynde den 5 Julij van Berlijn op / en quam te Kolbizau / 2 uren van de gedachte Stadt Stettijn / latende sijn Voor-Troupen sich den 6 daer voor sien ; het Leger / dat tot dese Belegeringh gebruyckt wierdt / bestondt uyt de volgende Regimenten :

RUYTERYE.

De Keurv. Trawanten, gecommandeert door den Overste Lt. Wulckstorf.
Het Keurv. Lijf-Regiment, Graef Promniz als Generael Major.
Het Keur-Prinsse, Overste Lt. Strausz.
Het Dorflingse, Overste Lt. Sidow.
Het Hambsche, Overste Lt. Bittewits.
Het Gortzise, Overste Lt. Taljo.
Het Prinsse, Overste Lt. Printz.
Het Treffenfeldische, Overste Treffenfeld.
Het Hamelsche, Overste Hamel.

VOET-VOLCK.

De Guarde, Overste Schlabberndorf.
Des Keurvorstins Regiment, Overste Borstel.
Des Keur-Princen Regiment, Overste Lt. Loben.
Des Veltmarschalckx Dorflings Regiment, Overste Marwits.
Des Graven van Donaus Regiment, Overste Lt. Barfusz.
Des Fursten van Holsteyns Regiment, Overste Goliz.
't Goltzise Regiment, Overste Kleisz.
't Valgelsche Regiment, Overste Westrahm.
't Bomstorffise Regiment, Overste Bomstorf.
't Donhoffise Regiment, Overste Donhof.
't Schoningse Regiment, Overste Schoningh.

DRAGONDERS.

Het Dorflingse Regiment, Overste Lt. Aberschwein.
Het Holsteynsse Regiment, Vorst van Holsteyn.
Het Gortzise Regiment, Overste Lt. Lange.
Het Sliebische Regiment, Overste Lt. Slieben.
Het Grumkoische, Overste Grumko.

Hier by quamen noch 4000 Lunenburghse Volckeren onder den Generael Major Enten/ bestaende in de volgende Regimenten te Voet:

Generael Major Enten.
Overste Mellin.
Overste Jargers.
Overste Malorti.
Overste Wredens.
Overste Schack.

Den 7 dito quam 'tgantse Leger voor ged. Stad * Stettijn/ en den 8 dede de Keurvorst een Redout aen den Oever der Oder-stroom opwerpen/ en voort tot den 14 arbeyden/ om naer de kant van Gustrou een Brugge over de selve Rivier/ die voor by Stettijn loopt/ te slaen/ welcke ter zijden met Schanssen en in

* Stettijn is de Hooft-Stadt van Pomeren, hebbende sijn Naem van de Sidiners, die daer omtrent gewoont hebben, doch zedert is de selve seer verandert ende merckelijck vergroot; hare Situatie is seer plaisant, leggende eenigsints tegens een hoogte; den Oder loopt daer langhs of door, als men de Lastadie mede by de Stadt reeckent: Daer zijn veel schoone Kercken en Gebouwen: De Stadt is in 8 Compagnien afgedaelt; heeft veele Privilegien, als dat geen Burger van Stettijn elders te recht magh gestelt werden, item het Stapel-recht, dat geene Heeren drie mylen in 't ronde daer omtrent eenige Slooten mogen bouwen, en nederwaerts op den Oder insgelijckx geene Sterckten gemaeckt werden, &c. zy wert mede onder de Hanzee-Steden gereeckent. In 't Jaer 1630 heeft de Coningh van Sweden die in bekomen, en is tot dese tijt toe onder de Kroon Sweden geweest.

in 't midden met een Block-huys op een kleyn Eylant voorsien wierdt: de gemelde Brugge vaerdigh zijnde / wiert den Generael Major Swerin met een partye Voetvolck den 14 dito geordonneert / om daer over te marcheren / en den Dam / die tusschen 't Blockhuys en de Tolschans van de Stadt lagh / te bemachtigen; 't geen hy met groote moeyte / alsoo sijn Volck door een diep Maras most marcheren / uytvoerde / en daer plings een Schans op-wierp / waer van hy het gemelde Block-huys en de Tol-schans soo vinnigh beschoot / niet tegenstaende de Overste van der Noot selfs met 400 Man uyt de Stadt in de Tol-schans was gekomen / en de Brandenburgers den 16 by nae uyt haer nieu opgeworpen Schantse had geslagen / dat den 17 het gedachte Block-huys in de brandt geraeckte / en de voorsz. Overste van der Noot den 18 / uyt sorgh / dat de Brandenburgers hem de wegh na de Stadt souden afsnijden / de meergedachte Tol-schans verliet / en met al sijn Oorlogs-tuygh binnen Stettijn weeck / na dat hy alvoorens het Tol-huys en de lange Brugh in brant gestoken had: De Brandenburgers hier door aen die van binnen alle toevoer na de kant van de Oder afgesneden hebbende / versterckten sich dapper aen die zijde / en wierpen den 20 noch een Redout by 't Block-huys op / gelijck oock den 28 een Schans op den Dam / tot aen de Parnitz; waer op de Overste van der Noot den 22 de Waterschans verliet en in de brant stack. Den 23 namen de Lunenburgers post by de Vrouwe-Poort / rechten den 24 Gustavus oude Werck weder op / en maeckten den 29 een Schans op Libnons Bergh / om die van binnen het bevaren der Stroomen by daegh te beletten.

Den 3 Augusti de Belegeraers sich in volkomen postuur aen de zijde van de Tol-schans gestelt hebbende / soo wiert den Oversten Swerin door den Keurvorst van daer geroepen / om aen de andere zijde der Stadt het Werck mede tot perfectie te helpen brengen; het commando aen die kant wierdt aen den Oversten Schoningh gelaten / die den selven dagh noch de Lastadie liet beschieten. Den 4 openden de Belegeraers de Trencheen; ende de Brandenburgse Capers / die voor de Haven lagen / tasten dien avont de Sweetse Schepen / schoon die twee ryen Palissaden voor haer hadden / aen / en dwongen de selve tot voor de Boom der Stadt te wijcken / waer naer de Brandenburgers dese Palissaden weg namen. Den 5 bemachtigden de Belegeraers de Sternschans / en maeckten aen beyde zijden der selve twee groote Wercken. Den 6 vielen de Sweetse Schepen / onder 't bevel van den Oversten Lt. Kinmuth / op de Brandenburgse Capers aen / en hadden 't geluck / dat zy daer van een in de brant brachten. De Belegeraers hadden ondertusschen haer Wercken ende Batteryen soodanigh gevordert / schoon de Belegerde door schieten sulckx hadden pogen te beletten / dat zy den 14 met hare Batteryen klaer raeckten / ende den selven dagh de Stadt van vijf kanten beschoten / als van de Lunenburgse zijde met 2 Batteryen / van de Keurvorstelijcke kant met 2 diergelijcke / en van de zijde van den Dam met een Batterye; en schoon die van binnen den dagh te vooren een Uytval hadden gedaen / soo konden zy echter niet beletten / dat de Belegeraers dien avont op de Meulenbergh / tusschen de Passause ende H. Geest-Poort / en maer 50 schreden van 't Contrescarp Post vatten / waer

zy ylinghs 3 Batteryen deden verbaerdigen / en die met een Redont voorſien. Den 15 wiert in 't ſchieten volhart ; en den 16 wierden gloeyende Kogelen en Granaten in de Stadt geworpen / waer door de Maria-kerck en Toorn in de brant raeckte / en voor een groot gedeelte verbrande / gelijck oock het School en de St. Pieters Kerck ; in de St. Jacobs Kerck quam mede de brandt/ doch die wiert weer geleſt ; maer den dagh daer aen is nochmaels de brandt daer in geſchooten / invoegen de ſelve t'eenemael door 't Vuur verteerde : den ſelven dito ſtorf daer binnen aen ſijn quetſure den Overſten van der Noot. Den 18 / 19 en 20 volharden de Belegeraers in 't ſchieten / en verbaerdighden een nieuwe Batterye. Den 20 deden die van binnen een Uytval / gelijck oock den 23 / doch met weynigh voordeel / alſchoon zy in 't begin de Ruyter-wacht verdreven. Den 27 deden die van binnen weer een Uytval naer de zijde van den Dam / en joegen de Brandenburgers uyt de naeſte Affnijdingen / doch de Overſte Schoningh daer by komende / moſten de Belegerde te rugh trecken. Den 28 / 29 / 30 en 31 viel niet voor / als dat de Belegeraers / hoewel 't regenachtigh Weer was / hare Wercken vorderden en in 't ſchieten volharden.

Den 1 September geſchiede een Uytval / gelijck oock den 3 / ſonder voordeel van beyde Partyen. Den 8 dito begonden de Belegeraers de Stadt op nieu met 110 Stucken en 25 Mortieren van drie kanten te beſchieten/en voornamentlijck van de groote Batterye/ tuſſchen de Paſſauſe en H. Geeſt-Poort/ waer op alleen 40 Stucken ſtonden / waer mede zy den 9 en 10 ſoodanigh volharden / dat de meeſte Huyſen in de Stadt beſchadigt wierden. Ter ſelver tijt wiert een Linie / nevens een Logement / dicht by des Vyandts Contreſcarp verbaerdigt. Tuſſchen den 12 en 13 deden de Belegerde aen de Vrouwe ende H. Geeſt-Poort twee Uytvallen / yder met 40 Man ; die aen de Vrouwe-Poort geluckte haer wel / doch de andere niet / dewijl zy met verlies van eenige der hare na binnen gedreven wierden. Den 13 geſchiede weer een Uytval met 50 Man / waer in de Belegerde 5 Gevangens kregen. Den 14 meenden die van binnen noch een Uytval te doen / maer vonden de Belegeraers in vol poſtuur / om haer te ontfangen : doch den 16 vielen zy by de Vrouwe en Meule-Poort met Ruyters en Voetvolck uyt ; maer wierden na eenigh Gevecht te rugh gedreven. Den 17 wiert dapper geſchooten / gelijck meeſt gedurende de gantſe Belegeringe gedaen wiert / waer door al verſcheyde van die van binnen ſneuvelden/hoewel die van buyten ook niet mis gingen;want den 18 wiert den Prins van Holſteyn-Sonderburg/Ritmeeſter in 't Keurv. Lijf-Regiment/ in 't Been geſchoten / waer van korts daer na ſtorf. De volgende dagen deden die van binnen weder twee Uytvallen / maer rechten niet uyt ; en de Lunenburgers taſten de uytterſte Reduyt by de Vrouwe-Poort aen / doch wierden afgeweſen. Den 22 kreegh de Keurvorſt bericht / dat den Coningh van Denemarcken op het Eylant Rugen had poſt gevat / en quamen daer op de Heer Admirael Tromp / de Deenſſe Geſant Buckwalt en de Brandenburgſe Reſident Brant in 't Leger / en verſochten / datter eenige Ruyters en Dragonders / tot byſtant van den Coningh van Denemarcken / nae Rugen geſonden mochten werden ; 't welck de Keurvorſt toeſtont/ en den Generael Gieſe der-

waerts

waerts commandeerde. Dien dagh deden de Belegerde een Uytval met 20 Man. Den 23 taste de Overste Schoningh het Ravelijn voor de Parnitzise Brugh aen / en bemachtigde 't selve na eenige wederstant/ steeckende de Sweden de Brugh achter haer in brant. Den 24 's avonts ten 8 uren lieten de Belegerde aen de Vrouwe-Poort haer Minen springen / en vielen daer op met 200 Man / onder 't bevel van den Major Zabel / uyt / doch dewijl de Mine weynigh uytwerckingh dede / rechten zy niet uyt / en mosten met verlies van 6 Dooden en 9 Gequetsten te rugh keeren / hoewel zy noch 6 Gevangens mede sleepten. De Belegeraers grepen daer op Post aen de Voet van 't Contrescarp / en verschansten sich aldaer. Den 25 's na-middaghs liet de Vorst van Holsteyn aen de Lunenburgse zijde een Mine springen / uyt sorgh dat die van de Belegerde ontdeckt mocht worden/ alsoo den Mineur gevangen was/maer vermits de selve noch wel de langte van een Pieck van 't Contrescarp af was/ dede geen operatie. Den 26 vielen de Belegerde aen de H. Geest - Poort uyt / en wierpen een Ton met Pick / Teer / Swavel ende Granaten in 't gat van een Mine / die de Brandenburgers daer verbaerdigden/ invoegen de selve onbruyckbaer wiert gemaeckt. Den 27 lieten de Belegerde twee Minen met vry goet succes springen / alsoo zy daer op uyt vielen / en de Belegeraers al eenige schade toebrachten. Den 28 's morgens lieten de Belegeraers voor de H. Geest-Poort een Mine springen / om 't Contrescarp te laten opvliegen / maer sonder uytwerckingh / alsoo die te kort was. Dien dagh 's avondts deden zy aen de Vrouwe-Poort een andere aen-steecken / die oock vruchteloos uytviel / en attacqueerden ter selver tijt de Stadt aen de H. Geest-Poort / doch wierden te rugh gedreven. Den 30 wiert door die van buyten nochmaels een Mine aen de H. Geest-Poort vruchteloos aen-gesteecken ; zy meenden oock 's nachts daer aen de Palissaden aen die kant in brandt te helpen / maer konden door de goede toesicht der Belegerde sulckx niet uytwercken.

Den 1 October lieten de Lunenburgers aen de Vrouwe-Poort door hare Mine de uytterste Redupt nae den Oder op-vliegen / en vielen middelerwijl daer op aen / doch wierden door de Belegerde met schade te rugh gedreven. Den 2 's morgens ten 7 uren deden de Belegerde haer Mine aen de H. Geest-Poort springen / met sulcken succes / dat niet alleen verscheyde Loopgraven/ maer oock een Ketel van die van buyten om ver geworpen / en verscheyde van de Belegeraers gedoot wierden. Dien dagh wierdt de voornaemste Keurvorstelijcke Ingenieur / genaemt Blesendorf / doodt geschooten. De Lunenburgers staecken 's nachts aen de Vrouwe-Poort eenige Palissaden van die van binnen aen brant. Den 3 en 4 deden de Belegeraers niet als approcheren / en kregen den 5 haer groote Mine aen de H. Geest-Poort vaerdigh / invoegen zy de selve des morgens tusschen 3 en 4 uren/ soo als de Belegerde met 200 Man een uytval meenden te doen / en daer van reets eenige in 't Contrescarp waren / lieten springen / met sulcken succes / dat het gedachte Contrescarp meest in de Lucht vloogh ; daer op deden zy 's na-middags ten 3 uren een aenval op 't gemelde gesprongen Werck / vatten hier / na een harde tegenstant / post,/ en begroeven sich aldaer. De Lunenburgers staecken dien dagh aen de Vrouwe-

Poort oock een Mine aen / maer sonder vrucht. Den 6 lieten de Belegerde aen de H. Geest-Poort weder een Mine springen / en vielen daer op uyt / met eenigh succes / wijl zy / behalvens die opgesprongen waren / verscheyde van de Belegeraers dooden. Den 7 's morgens ten 6 uren hebben die van binnen aen de Vrouwe-Poort een Mine doen aen-steecken / en een Uytval gedaen. Den selven dagh lieten de Belegeraers haer andere Mine onder 't gesprongen Contrescarp opvliegen / en bemachtigden daer door het overige Werck / alwaer zy sich toen begroeven. Den 10 deden de Lunenburgers haer Mine springen; en den selven dagh vielen de Belegerde met 16 Man uyt. Den 11 deden zy noch 2 Uytvallen / met eenigh succes. Den 12 lieten de Lunenburgers een Mine springen sonder vrucht. 's Avondts geschiede een Uytval / maer met weynigh voordeel. Den 13 hebben de Belegerde een Mine laten opvliegen / en daer op een Uytval gedaen / met tamelijck succes. Den 14 deden zy weer 2 Uytvallen / maer met weynigh voordeel / gelijck oock den 18. Maer dewijl de Belegeraers onderwijl met hare Approchien sterck voort voeren / besloten die van binnen in stercker getal uyt te vallen / gelijck zy den 19 deden met 600 Ruyters en Voetknechten / wordende de Ruyterye gecommandeert door den Oversten Ichtritsen / en 't Voetvolck van de Majors Zabeln en Putbergen; zy vielen ten eersten soo vinnigh op de Lunenburgers aen / dat zy die uyt haer Wercken dreven / en de Loopgraven overhoop wierpen / veroverende oock 2 Regiment-stucken / en bekomende 25 Gevangens; van de Belegeraers sneuvelden hier in wel 150 Man / daer onder de Overste Jager en 13 Officiers. Den 20 meenden die van binnen sulckx met 50 Man te herhatten / maer rechten niets uyt / gelijck oock den 21 met 100 Man / onder 't gebiet van Capiteyn Ugla / doch alsoo zy de Belegeraers op haer hoede vonden / mosten zy te rugh keeren. Den 22 geluckten 't haer beter / vermits zy de Belegeraers uyt hare Approchien aen de Vrouwe-Poort verdreven / en de Wercken ruineerden. Ter selver tijdt veroverden de Belegeraers de Waternoot / doch by haer een Ravelijn genoemt. Den 25 deden die van binnen weer een Uytval met 100 Man / onder 't commando van Capiteyn Reuter / maer wierden te rugh gedreven. Den 27 geschiede noch een Uytval met 24 Man / met tamelijck succes. De Belegeraers onderwijl gearbeyt hebbende / om over de kleyne Watergraven voor 't halve Bolwerck aen de H. Geest-Poort een Brugh te slaen / konden sulckx door de harde tegenstandt niet uytvoeren / maer vulden toen de selve met Fascinen / en deden den 29 een Storm op de face van 't halve Bolwerck / 't geen haer soo wel geluckte / dat zy 's na-middaghs ten 3 uren onder aen de Wal post vatten / en den Mineur begonden aen te hechten / om de selve in de Lucht te laten vliegen.

Den 1 en 2 November geschieden twee Uytvallen / de eerste sonder vrucht / en de tweede met tamelijck succes. Den 3 deden de Belegeraers ten 11 uren 's middags 3 Stormen aen de H. Geest-Poort op 't halve Bolwerck en op de groene Schans / maer wierden afgeslagen; zy hadden / gedurende dese Actie / haer Mine wel laten opvliegen / doch dewijl die achterwaerts uytsloegh / leden zy meer schade daer van als de Belegerde. Den 4 deden die van binnen daer op

op een Uytval / met tamelijck succes; gelijck oock den 5 met 50 Man. Den 8 lieten de Belegeraers onder de groene Schans / doch by haer een Ravelijn genaemt / een Mine springen / maer die dede niet al te goeden operatie. Den selven dagh geschiede een kleyne Uytval. Den 11 / als het eenige dagen gevroren hadde / meenden de Belegeraers aen de zijde der Lastadie / door een Brug over 't Ys / aen de Parnitzise Brugh post te vatten / maer alsoo 't Ys noch niet sterck genoegh was / en de Belegerde daer braef op haer hoede waren / mosten zy met verlies te rugh keeren. Den selven dagh lieten de Lunenburgers aen de Vrouwe-Poort een Mine springen / welcke de hoeck / daer op de Batterye stont / wegh nam / en deden vervolgens met 200 Man aen drie kanten een aenval, doch wierden na een hart Gevecht afgewesen; van de Lunenburgers sneuvelden hier den Oversten Lt. Westerumb / nevens eenige andere Officiers en Soldaten; en van die van binnen den Capiteyn Wesman en eenige Soldaten. Den 12 deden de Belegerde met 12 Man een Uytval uyt de groene Schans / met tamelijck succes. Den selven dagh quam de Coninckliicke Deensse Stalmeester van Harthuysen in 't Leger / en verseeckerde sijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt / dat sijn Coningh 2000 Voetknechten tot Secours soude senden. 's Nachts tusschen den 13 en 14 deden de Belegerde met 100 Man / onder 't commando van de Lts. Scharman en Lude / aen de H. Geest-Poort een Uytval / ende ruineerden daer een Ketel van die van buyten. Den 15 lieten de Belegeraers een Mine onder 'tplatte Bolwerck van de Cortine tusschen de H. Geest-Poort en 't Eck-Bolwerck springen / en deden toen een stercken aenval; zy quamen selfs / 100 Man sterck / daer op / en begonden sich te beschanssen; maer die van binnen onder Capiteyns Guldenohl en Klebeck eenigh Volck by malkander gekregen hebbende / vielen soo vinnigh op hun aen / dat zy na een harde tegenstant van daer mosten wijcken. 's Avonts deden de Belegerde met 100 Man weer een Uytval / maer met geen voordeel. Den 16 geschiede een andere Uytval met 60 Man; en den 17 lieten de Belegeraers op de groene Schans de Hutten van die van binnen opspringen. Den 18 deden zy noch een Mine onder 't halve Bolwerck aen-steecken / welcke het daer op staende Wacht-huys met al de Palissaden in de Lucht deed vliegen. Den 20 deden die van binnen een Uytval met 50 Man / doch rechten niet uyt. Den 22 kregen de Belegerde een Brief van den Koningh van Sweden van den 6 November / waer by hy de Burgerschap over haer bewesen dapperheyt seer prees / en haer vorder met beloften tot volhardingh aen-moedigde. Den selven dagh lieten de Belegeraers 2 Minen springen / maer met weynig voordeel. Den 24 deden de Belegerde met 60 Man / onder 't gebiedt van Martin Kinten / een Schipper / te Water een Uytval / om de Galley / die in de Dunsinger Stroom lagh / te bemachtigen; dit geluckte hun soo wel / dat zy niet alleen de Galley in de gront schooten / maer oock een kleyn Vaertuygh / nevens 51 Soldaten en een Capiteyn / in de Stadt brachten / behalvens noch 38 andere / die in 't Gevecht gesneuvelt waren; de Sweden verlooren in tegendeel / soo zy voorgaven / maer een Soldaet en hadden 3 gequetsten. Den 26 verlieten de Belegerde de groene Schans / waer op de Belegeraers toen plings

post vatten / en Batteryen verbaerdighden. Omtrent dien tijt quamen 'er eenige Deenske Volckeren tot Secours in 't Leger. Den 28 lieten de Belegeraers by de H. Geest-Poort een Mine springen. Den selven dagh kregen de Belegerde een Brief van Graef Coninghsmarck / uyt Straelsont van den 22 November / waer by hy haer grootelijckx prees over haer dapperheydt / ende haer tot volhardingh aen-moedigde / met beloften van haer te ondersteunen met al 't geene / dat hy konde by-brengen ; en haer oock paeyende met een Leger / dat uyt Lijflant tot haer Secours soude komen ; vorder verseeckerde hy hun / dat soo zy sigh maer stantvastigh hielden / de Belegeraers door 't aenkomende Winter-saysoen gedrongen souden zijn / van selfs op te breecken : Een Waegh-hals / genaemt Pust / liet sich veel gebruycken / om nae Straelsont tijdingh van de toestant der Belegerde te brengen ; dese t'elckens als hy weer in Stettijn quam / wist de Burgerye met groote beloften van Secours te paeyen ; 't welck nochtans / gelijck naderhant gebleken is / ydel heeft geweest. Den 29 hebben de Lunenburgers de Vrouwe-Poort geattacqueert / maer wierden afgewesen. Den 30 deden de Belegerde met 50 Paerden een Uytval / doch sonder vrucht.

Den 2 December namen de Belegeraers een Ketel van de Belegerde / die voor de Rosenab was / en kregen daer 18 Gevangens met een Vaendrigh. Den 4 de Batterye / welke die van buyten op 't ingenomen halve Bolwerck geplant hadden / vaerdigh zijnde / begon men daer mede te schieten ; en 's nachts tasten de Belegeraers de Faussebray aen / die aen de H. Geest-Poort is / welke zy na eenige tegenstandt verovderden : En alsoo de Belegerde schaersheydt aen Volck begonden te krijgen / wierdt den 6 door de Generaliteyt van binnen besloten / dat men de Trommel soude roeren / om vers Volck aen te nemen / doch op conditie / dat zy niet langer / als de Belegeringe duurde / souden behoeven te dienen. Den selven dagh maeckten de Belegeraers aen de zijde der Lastadie een valsche allarm. Den 7 lieten de Lunenburgers aen de Vrouwe-Poort nochmaels een Mine springen / en deden daer op een attacque / werpende veel Handt-Granaden over / doch mosten eyndelijck afwijcken. Die van binnen maeckten dien dagh een Afsnijdingh op de Lastadie voor de Parnitzise Brugh. Den 9 lieten de Belegerde op Caggen Post een Mine met succes springen. Den 13 staecken de Belegeraers aen de H. Geest-Poort 2 Minen aen / en vatten op de gesprongen Minen post / doch met verlies van den Hooftman Grumbkow en eenige Soldaten. Den 14 tasten de Belegeraers de Rosenab aen / doch wierden afgewesen ; maer sulckx den 16 hervattende / alsoo die haer seer in de weegh lagh / hebben zy de selve 's na-middaghs stormender handt verovert / en daer in 12 Man gevangen bekomen ; 3 ontquamen 't met de vlucht / en den Vendrigh Arenschilt wiert doodt geschoten. Dien dagh lieten de Belegeraers onder aen 't Water een kleyne Mine springen. Den 17 storf binnen de Stadt den Oversten Ilsensee / welcke den 13 te vooren aen de Borst was gequetst geworden. Den 18 's na-middags deden de Belegeraers aen de H. Geest-Poort onder de hooge Batterye weder een Mine springen / doch hoewel die een groot stuck van de Borstweeringh wegh nam / soo sprongh de

selve achter uyt / en deed meer schade aen de Belegeraers als aen de Belegerde / waer door de Storm voor die tijt gestaeckt wiert. Den 19 quam een Tartarisen Gesandt in 't Leger / en had by sijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt Audientie. Den 20 tasten de Belegeraers het Ravelijn voor de H. Geest-Poort aen / maer alsoo de Belegerde wel op haer hoede waren / konden zy het selve niet bemachtigen / maer mosten te rugh wijcken. Den 21 maeckten zy allarm voor de H. Geest-Poort / doch quamen niet aen: Maer de Belegerde eyndelijck siende / dat zy t'eenemael afgemat waren / en dat haer Guarnisoen seer was afgenomen / oock dat zy geen Secours kregen / gelijck haer belooft was / hebben 't raetsaemst geoordeeldt op een goet Accoort te dencken; waer toe de Lunenburghse Generael Major Enten haer goede aenleydingh had gegeven / vermits hy den Generael Lt. Wolf / die daer binnen 't gebiedt hadde / al eenige tijt te vooren daer over hadde geschreven; 't welck de ged. Generael Lt. nu in acht nemende / soo sondt hy den 22 door een Trompetter de volgende Missive aen den Generael Major Enten:

Welgeboorne, bysondere, hoog-geëerde Heer Generael en Broeder.

ALs mijn hoog-gemelte Heer Broeder my onlangs goetwilliglijck aenboot sijn dienst omtrent sijn Keurvorstel: Doorl: van Brandenburg, en ick doenmaels geen ander antwoort, als die lagh, hebbe konnen geven, so hebbe ick doch tegenwoordigh den selven gedienstiglijck willen versoecken, dat hy my getrouwelijck openbare, of mijn hoog-gedachte Heer Broeder het daer voor hout, dat'er honorableConditien voor dese Soldaten alhier en de Borgerschap souden te verkrijgen zijn; sulcke naricht ontfangen hebbende, sal ick my nader verklaren: Ondertusschen blyve ick, buyten 's Heeren Intrest, geheel ende al, &c.

Geteeckent,

Stettijn den 22 December 1677. *I. S. van Wulfzen.*

De ged. Generael Major Enten antwoorde hier op / dat hy al vry langh had blijven opiniatreren / maer dat sijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt / na sijn gewoone genereusheyt / geen eerlijcke Conditien soude weygeren; edoch dat hy daer toe de ordinaris wegen nae Krijghs-gebruyck soude moeten in-slaen: Dit schrijven wierdt den 23 door een Trompetter in de Stadt gebracht / ende quam daer op 't volgende antwoort:

Welgeboorne, &c. bysondere hoog-geëerde Heer Generael en Broeder.

SChoon hier de laetste Agon, Godt lof, noch niet voor handen is, noch ons aen langer Mannelijcke tegenweer, moet, noch middel gebreeckt, soo komender nochtans eenige omstandigheden voor, die ons tot andere gedachten bewogen hebben; wijl ick dan noch niet gesommeert worde, en mijn hoog-gedachte Heer Broeder anders in 't particulier met my in goede vriendtschap leeft, soo bidde ick den selven, dat hy sijne Keurvorstel: Doorl: van Brandenburgh in mijn onderdanigste name gelieve voor te dragen,dat ick geresolveert ben my in eenCapitulatie in te laten, en aen dessels genadigste believen te stellen, of ick voor af twee Officiers als Ostagiers uyt seeckeren Pas en Re-pas sal uytschicken, en daer tegens, wat

Commissarissen wy tot de aenstaende Tractaten binnen sullen bekomen, behoudens dat men ingevalle van ontstentenisse, de Officieren aenstonts ongeweygert sal laten volgen, gelijck ick oock niet gemeynt ben iemant van sijn Keurvorstel: Doorl: syde op te houden: Ick twijffele niet, of mijn hoog-ged: Heer Broeder sal met soodanig aenbrengen, waer door hy dese Maegt, die sigh soo lang bewaert heeft, in de Armen van een Doorluchtigen Aenhouder komt offereren, soo weynig onaengenaem zijn, als sijn Keurvorstel: Doorl: selfs, na sijne hoogste genereusiteyt, ons niet qualijck sal duyden, dat wy hier, om onse plicht op te volgen, alles gedaen hebben, wat de eerbare Werelt van rechtschape Luyden vordert; verwachte een welgevalligh antwoort, en blyve, &c.

Geteeckent,

Stettijn den 23 December 1677. *I. S. Wulfzen.*

Hier op wiert de na-volgende Missive weder na binnen geschickt:

Welgeboorne, &c. bysondere hoog-geëerde Heer Gen. Luyt. en Broeder.

ICk hebbe mijn hoog-gemelte Heer Broeders Antwoort-schryvens sijn Keurvorstel: Doorl: na behooren onderdanigst voor-gedragen; sy hebben haer daer op genadigst verklaert, dat mijn hoog-geëerde Heer Broeder de Officieren, die hy als Ostagiers uyt wilde schicken, herwaerts moste laten komen, so zy dan oock andere van gelijcke Qualiteyt in de Stadt schicken souden, om aldaer te tracteren; sulckx strijt tegens Krijgs-gebruyck, en kan met geen billijckheyt gevergt werden, nademael sulcke Tractaten moeten afgehandelt werden ter plaetse daer sigh het Hooft bevint: Sijn Keurvorstel: Doorl: sal dienvolgende de selve van geene syde verwachten. Dat mijn hoogh-gedachte Heer Broeder voor sijn Maegt sorge draegt, daer valt wel niet tegen te seggen, maer de selve gelieft'er eens by te overwegen, dat sy eenen genereusen Vryer, en vervolgens niet langer by sulcke beschapentheyt en tegenwoordigen toestant, daer de Præparatoria al-bereyts vaerdig zijn, om de selve by te komen, te marchanderen heeft: Vorders kan ick mijn hoog-geliefde Heer Broeder verseeckeren, dat'er noyt aen Brandenburgse Parole gefaillieert heeft, verblyve, &c. In 't Leger voor Stettijn, den 23 December.

De Gouverneur sondt toen selfs een Missive aen de Heer Keurvorst / met begeerte / om te capituleren: En de Raet dede den 24 van gelijcken / versoeckende / dat dewijl zy sigh dus langh als eerlijcke Luyden / en tot voldoeningh van haer plicht / gedragen hadden / sijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt haer een goet Accoort wilde vergunnen: Den Keurvorst liet sigh dit schrijven wel gevallen; en daer op wierden den 25 ses Gedeputeerden van wegen de Stad / als 3 van de Militie / en 3 van de Burgerye / verkosen / om de Handeling aen te vangen: die van de Militie waren den Generael Major Plantingh / Oversten Uterits en de Krijgs-raet Albinus; en die van de Stadt de Burgermeester Swellengrabel / Doctor Corschwand en Heer Lindeman Sapier-huys / Olderman; welcke 's morgens ten thien uren door den Oversten Strangsten met 5 Standaerden / een Caros met 6 Paerden en een Chese met 4 Paerden afgehaelt wierden: Van de Keurvorstelijcke zijde gingh in tegendeel binnen de Stadt de Overste Wachtmeester van der Luhe en Capiteyn Krusemarck:

Ze-

Zedert dit over en weer gaen wierden de hostiliteyten egter nog gecontinueert/ want de Belegeraers hadden den 24 noch 2 Minen aen de H. Geest-Poort laten springen / en in 't schieten en werpen van Granaden volhart; doch toen de Gesanten / om te handelen / waren uytgekomen / was het Stilstant van Wapenen / en den 26 wiert het volgende Accoort gesloten:

1. SAl het Guarnisoen te Paert en te Voet, voor soo veel uyt Sweedse Nationale Volckeren, en die daer toe behooren, bestaet, na Soldaten manier, met vliegende Vaendelen en Standaerden, slaende Trom, volle Geweer en Sack en Pack uyt-trecken, en na Lijflandt geconvoyeert werden; maer de Duytse, soo wel Officiers als Gemeene, sullen, volgens de Avocatorien, de Sweedse Krijgsdienst quiteren.

2. So alle de Bagagie niet en kan mede genomen werden, sal een yder vry staen de selve by sekere Luyden in te setten, en daer na by opene Water te laten af-halen.

3. De Schutzen en Heyde-Ruyters werden gepardonneert, uytgenomen de welcke tegens Krijgs-gebruyck Moorden begaen hebben, en derhalven te straffen zijn.

4. De Beschadigde en Krancken sullen blyven tot haer genesingh, en soo langh werden onderhouden.

5. Het uytmarcherende Guarnisoen sal voor eene dag Proviant mede nemen; maer daer na door sijn Keurvorstel: Doorl: werden versorgt.

6. De Gevangenen werden los gelaten en op vrye voeten gestelt.

7. De Overlopers werden op des Gen. Luytenants voorbeede gepardonneert, en moeten sigh wederom by hare Regimenten laten vinden.

8. Sijne Keurvorstel: Doorl: laet den Gen. Luyt. Wulfzen 2 Stucken volgen, die hy selver sal uytsoecken.

9. De Vrouwen van de Officiers, Weduwen en Erfgenamen, staet het vry tot Paesschen te verblyven, en daer na by open Water, op gegevene Paspoorten, onverhindert vertrecken.

10. De Coningl: Sweedse Civile en Militaire Bedienden genieten d'Amnestie, werden in protectie genomen, behouden haer Goederen en Have, uytgenomen 't geene Domainen zijn, doch dat sy den Eed van getrouwigheyt presteren.

11. Maer de gene van de gemelde Coningl. Sweedse Bedienden, de welcke sig elders na toe willen begeven, staet het vry hare Meubelen en Inmeubelen binnen 's Jaers te verkopen, en vervolgens vry en onverhindert af te trecken.

12. Eenen yder staet het vry sijne Dooden te begraven waer hy wil.

13. De Koninckl. Sweedse Bedienden werdt vry gestelt hare Reeckeningen, wegens hare gedane administratie, af te leggen.

14. Voor-gem: Bedienden mogen wegens de gedane diensten aen de Kroon Sweden niet geincommodeert werden.

15. De ingevluchte van 't Landt, soo wel Edelluyden als Boeren, als oock uyt andere Steden, mogen sigh wederom tot het hare begeven, en 't selve gerustelijck genieten.

16. In de saecken van de Religie maeckt sijne Keurvorstel: Doorl: geene veranderinge, maer laet die in den staet als het tegenwoordigh is.

17. De Stichts Kercken tot St. Marie, en het Pædagogium aldaer, behouden hare Jura, Privilegia en Inkomen.

18. Van gelijcken oock alle en yder der Kercken, Gemeynten, Schoolen ende Hospitalen, binnen en buyten de Stadt.

19. Alle en een yder der Predicanten, Kercken en School-Dienaeren neemt sijne Keurvorstel: Doorl: in sijne bescherminge, laet hy by hare Ampten, wil oock niet, dat sy wegens het geene, 't welck tot nu toe gepasseert is, aengesproocken sullen werden, doch dat sy voortaen sijne Keurvorstel: Doorl: de schuldige trouwe en gehoorsaemheyt presteren.

20. De by de Reecken- en Rent-kamer, als oock van het Proviant- en Licent-wesen voorhandene Reeckeningen ende Documenten, sullen, na genomen Afschrift werden gevolgt.

21. Den Raedt der Burgerschap der Stadt werdt by hare Stadts Regiment ende Privilegien gelaten, en met geene Plonderinge, Brantschattinge, of weg-neminge der Klocken, beswaert; het gepasseerde wert door de Amnestie t'eenemael afgedaen; een yder staet het vry, waer heen hy wil, sigh te begeven, en behouden de Burgers en Inwoonders het volkomen genot en besit van hare Goederen.

22. Den Gen: Lt. moet alle Stucken, Munitie, Proviant, en 't geene andersints tot de Militie behoort, getrouwelijck en sonder fraude overgeven.

23. Aenstonts, na voltreckinge deses Accoorts, wert sijne Keurvorstel: Doorl: de Nieuwe Poort, mitsgaders het daer naest aen gelegen Bolwerck, en van gelijcken den Post by de Barnitzische Brugge op de Lastadie ingeruymt.

24. Dit Accoort sal in allen Poincten onverbreeckelijck gehouden werden.

Na dat het Verdragh was gemaeckt / wiert aen sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt de nieuwe Poort / het Conings Bolwerck en de Post aen de Parnitzise Brugge op de Lastadie in-geruymt / welcke ylinghs met 1600 Man wierden beset: Gedurende de Belegeringe hadden de Belegeraers 30000 Granaten / 24000 Handt-Granaten / 150000 Stuck-kogels en 98000 pont Pulver verschooten: De Eetwaren hadden in 't Belegh binnen de Stadt vry duur geweest / als uyt de volgende specificatie blijckt; 1 Schepel Rogge 1 Rijckrd. 9 grooten / 1 Schepel Tarruw 1 Rijckrd. 9 grooten / 1 dito Mout 1 Rijckrd. 10 grooten / 1 vette Os 50 Rijckrd. / 1 pont Runt-vlees 6 grooten / 1 pont Swijns-vlees 7 grooten / 1 Kalf 9 Rijckrd. / 1 Schaep 4 Rijckrd. / 1 Kalkoense Haen 3 Rijckrd. / 1 Kalkoense Hen 2 Rijckrd. / 2 kleyne Hoenders 2 Rijckrd. / 1 Gans 1 en een halve Rijckrd. / Erten 1 Rijckrd. / 1 vet Swijn 15 Rijckrd. / 1 pont Speck 20 grooten / 1 Lam 2 Rijckrd. / Speen-Varcken 1 Rijcrd. / een 8. deel Boter 24 Rijcrd. / een Mandel of 16 Eyeren 1 Rijcrd. / een Tonne Sout 4 Rijckrd. / een Ton bitter Bier 4 Rijckrd. en 1 pont Kaes 12 grooten. Den 1 Januarij 1678 geschiede de Uyttocht van 't Guarnisoen / 't selve bevont sich noch 300 sterck van 3000 / welcke het in 't begin hadde geweest / want zy hadden / gedurende het Belegh / behalvens de Soldaten ende Onder-Officiers / 2 Oversten / een Overste Lt. / 4 Majors / 40 Capiteynen / en by na soo veel Vendrigs verlooren: En vermits de Duytsen en de Gequetsten tot haer genesingh te rugh mosten blijven / marcheerden 9 Ruyters onder

een

een Standaert / en 250 Man te Voet onder 21 Vaendelen / daer uyt / waer van 60 van 't Regiment van Ulf Spar / 130 van 't Heunsche en 80 van het Gambdise waren ; zy namen haer 2 halve Cartouwen mede / en trocken nae Achter-Pomeren / om daer tot haer transporteringh na Lijflant te verblijven; den Generael Lt. Wolf kreegh echter verlof / om voor sijn Persoon na Straelsont by den Grave Koningsmarck te vertrecken. De Brandenburgers vonden daer noch 100 schoone Stucken / 1 Standaert en 12 Vaendelen van de gantse geruineerde Compagnien. De Intocht van sijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt wiert op den 6 daer aen volgende vast gestelt ; ten welcken eynde de Magistraet veele bereytselen had laten maecken / om sijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt op 't prachtighste te ontfangen / soo met Devijsen als andersints / maer dewijl die sulckx niet begeerde / apparent om de onkosten voor de Burgerye te besparen / geschiede 't selve met soo grooten toestel niet / als wel eerst was voorgenomen : den gedachte 6 dito quam de gesamentlijcke Borgerye in de Wapenen / en sette sich op de Slot-plaets / op de Kool- en op de Paerde-marckt in ordre / doch wanneer sijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt door den Raet was in-gehaelt / trocken zy na Huys / leyden haer Geweer af / ende wierden van een Marschalck op de Slot-plaets gebracht / alwaer in de Kerck de Super-Intendent Johannes Fabritius de Huldigings-Predicatie dede ; welcke zijnde geschiet / wierdt door sijn Keurvorstelijcke Doorluchtigheyts premier Minister / de Baron van Swerin / de Propositie tot de Huldigingh gedaen ; en na dat de selve was afgeleyt / onder 't geroep van Langh leve het Keur-huys van Brandenburgh , en onder 't schieten van 3 Salvoos / soo in 't Leger als in de Stadt / keerde den Heer Keurvorst ylings weder na sijn Leger / en trock den 8 van daer na Berlijn ; de meeste Regimenten wierden in de Winter-quartieren verdeeldt / den Generael Major Swerin tot Gouverneur van Stettijn en alle Pomersse Vestingen / en den Velt-marschalck Dorfling tot Opper-Gouverneur gestelt : Onder andere bleef het Schoninghse Regiment binnen Stettijn in Guarnisoen.

Wel-licht sal den opmerckelijcken Leser verwondert zijn / dat wy het Jaer genoegsaem ten eynde hebben gebracht / sonder / als in 't begin / een Woordt te reppen van de Vrede-handel tot Nimwegen / maer dewijle daer tot noch toe de Gordijnen niet open geschoven zijn / veel min een eynde van affaires gemaeckt is / en dat men noch niet en weet / wat uytslagh dese Handelingh sal nemen / so hebben wy geoordeelt / dat het beter was daer mede te wachten / tot men al het gepasseerde ordentelijck soude konnen en mogen verhalen.

Wy sullen echter in 't korte seggen / dat 'er meer tijt met de omstandigheden en 't Ceremonieel / als de saecken selfs / geconsumeert is : Met de komst van den Heer Brandenburghsen Minister den Heer Somnits / die de voornaemste Ambassadeur van den Keurvorst van Brandenburgh was / is 'er swarigheyt van de Franssen / en die van hare kant / gemoveert / om in de Contra-visites den Titul en Rangh van Ambassadeur anders als aen den Heer van Somnits voorsz. te geven / maer niet aen den Heere Blaspijl ; daerom zy Heeren Brandenburgse Ministers de Contra-Visites aen die hebben gedeclineert.

Over de Pouvoirs van alle de strijdende Partyen was in 't begin seer veel te doen / maer eyndelingh des wegen over-een gekomen wesende / zijn aen de Engelsse Heeren Mediateurs overgelevert / en den 26 Februarij tegens malkanderen gewisselt.

Men heeft voort in 't tracteren de selve voet gehouden / en de Pretentien van alle kanten op den 3 Maert in handen van gemelde Heeren Engelsse Mediateurs overgegeven / die de selve voort besteldt hebben aen diens Ministers / tegens wien die ingegeven waren.

Omtrent dese tijdt quam de Heer Straetman / als Keyserlijcke Ambassadeur / mede tot Nimwegen / werdende / nae 't notificeren van sijn aenkomst / van alle de andere met veele Eer-bewijsingen verwellekomt.

De Heeren Hertogen van Bruynswijck en Lunenburgh hebben hare Ministers insgelijckx op de Vrede-handel na Nimwegen voorsz. gesonden / maer de selve begeerende als Ambassadeurs ontfangen te hebben / wiert sulckx als een nieuwigheydt by de Fransse ende Sweetse Ambassadeurs aen-gesien / die derhalven haer weygerden de voorsz. qualiteyt te geven; maer daer tegens wierden veele reden van haer bygebracht / en dese difficulteyt te vremder opgenomen / om dat Vranckrijck geen swarigheyt en maeckte / selfs in sijn Rijck / die qualiteyt te geven aen de Ministers van de Italiaensse Princen / die geen hooger Souverainiteyt konden pretenderen als de voorsz. Heeren Hertogen.

Op den 18 Mey arriveerde de Heere Canon / als Plenipotentiaris van den Hertog van Lottharingen / en op den 22 daer aen de Heer Serainchamp / mede wegens gemelden Hertogh / komende uyt den Hage: Dese haer Meesters saecke heeft veel werck aen de Mediateurs gegeven / alsoo de Franssen wel sijne Ministers admitteerden (hoewel niet wilden erkennen in de qualiteyt van Ambassadeurs) en sijne Pretentien ontfingen / maer weygerden daer op te antwoorden / tot dat alvoren een Afgesonden van den Bisschop van Straetsburgh mede geadmitteert soude zijn / om sijn saecken aldaer insgelijckx afgedaen te krijgen; maer daer toe wilden de Keyserssen geensints verstaen / als seggende / dat den Hertogh een Souverain Prins was / en den Bisschop van Straetsburgh maer een enckel Onderdaen van 't Rijck / die daer niet te pas en quam / maer sijn saecke in 't Rijck / door die over hem waren gesteldt / most laten richten. De Lottharinghse Afgesant Canon heeft by een Memorie het Recht van sijn Meester vertoondt / maer wy sullen die tot beter gelegentheydt sparen.

Den 1 Junij arriveerde de Pausselijcken Nuntius Bevilacqua / welcke geen acces by de Onroomsse vindende / tot Nimwegen weynigh heeft uytgerecht / als dat een Capelle liet maecken / om den Dienst nae de Roomsse manier te doen.

Den 3 Junij zijn de Antwoorden op de voorgemelde Pretentien van de respective Ambassadeurs aen de Mediateurs overgegeven / om die aen Partyen verder over te leveren / gelijck oock gevolgt is: Wy gaen die hier voorby / om de redenen hier vooren geseyt: Echter is 'er buyten dat zedert weynigh of niet van merite gepasseert / als 't geen de voor-gemelde sake van den Hertogh van Lot-

Lotharingen concerneert / waer door de Vrede-handelinge meest is op-gehouden.

Den 4 Junij quam den Marquis de los Balbasos y Spinola van Weenen / met soo veel kostelijcke Meubelen ende Huysraet / voornamentlijck van Silverwerck / dat die boven alle de andere uyt-munten / invoegen de Franssen geen reden meer en hadden / om verachtelijck van de Spaensse Ministers te spreecken.

Den 17 Junij vertrock de Lord Barclay / die wegens Engelant / als eerste Mediateur / op de Vrede-handelingh was gekomen / nae Huys / in wiens plaets den 6 September den Lord Hyde is overgekomen: Inmiddels was den Heer Temple nae Engelandt ontboden en derwaerts vertrocken; en men heeft tot het eynde van het Jaer blijven hoopen / dat met yets / tot vorderingh van de Vrede / te rugge na Nimwegen soude keeren.

Den 20 Junij arriveerden den Heer Petcom wegens Denemarcken.

Den 13 Augusti den Heer Bisschop van Gurck / als eersten Ambassadeur wegens den Keyser / en den 7 daer aen den Heere Graef Anth. van Oldenburg.

De Heeren Ambassadeurs en hooge Ministers hebben met alle beleefthept en goet onthael malkanderen ondertusschen bejegendt / verwachtende soo wel als wy wat van de Vrede-handelinge soude worden.

Dit is 't geene dat hier van als ter loop den curieusen Leser hebbe konnen mede deelen; en hier mede dacht ick te eyndigen / ten waer de naricht / die wy hebben bekomen / van het ongeluckigh verlies van Tabago / en met eenen van de Doot van den dapperen Commandeur Binckes; men twijffelde eerst aen de waerheydt / maer eyndelingh zijn de overgeblevene Gevangenen in dese Landen gekomen / en hebben 't selve mede verhaeldt: De meeste omstandigheden hebben wy echter uyt de Franssen / op wiens reeckeningh wy 't sullen stellen / indien ergens gefailt mochte werden.

De Coningh van Vranckrijck begeerde / dat den Grave d'Estree de gemiste Aenslagh op Tabago soude hervatten / en hadde tot dien eynde / zedert sijne te rugge-komst / te Brest doen arbeyden aen een nieuw Esquadre / bestaende uyt 8 swaere Oorlogh- ende 8 andere Schepen / waer mede de Grave op den 3 October van daer is uytgelopen; hy begaf sich voor eerst nae Cabo Verde / 't welck den 29 daer na in 't gesicht kreegh / en anckerde den 30 op de Reede van 't Eylant Goeree; die van de Forten schooten in 't begin dapper / maer konden de Franssen weynigh schade doen: Den 31 dede hy de gronden van 't Eylant peylen / en opspeuren / waer hy best soude landen / latende inmiddels passen op de Schepen / die by 't beneden Fort geankert lagen. Den 1 Novemb. dede de Grave den Gouverneur sommeren / dat hy de Forten gewilligh soude overgeven / maer die antwoorde / dat hy geresolveert was sigh te defenderen; daer op tegens de na-middagh de Attacque wierdt aengestelt met 450 Man / verdeelt in tween / en 60 Granadiers: de Marquis de Grancey had wel het commando over dese / maer Monsr. d'Estree resolveerde self mede te Lande te gaen / terwijl de Oorlogh-schepen het Fort dede naderen / om het van de Zee-kant soo veel te benaeuwen / als mogelijck was; maer die van binnen

sulckx siende / verlieten het beneden Fort / na dat zy het Canon vernagelt hadden / en begaven sich op 't hooge / alwaer zy haer oock niet suffisant vindende / om haer te defenderen / nae dat zy de Franssen hadden sien landen / soo hebben zy een witte Vlagge uytgesteecken / en versocht te capituleren; maer de Grave begeerde niet te verstaen als op discretie / 't welck die van binnen / hoewel ongaern / nochtans haer te swack bevindende / mosten aen-nemen: de Franssen seggen / dat het Guarnisoen by de 200 Man sterck was / maer volgens het beschryt / dat wy daer van hebben / was het veel minder: Sy Franssen hebben de Forten / Wooningen en al wat zy daer vonden / t'eenemael verwoest en verbrant / en zijn den 9 November voort vertrocken na de Barbados / alwaer den 1 December quamen: de Graef vont aldaer 't Secours / dat hy van Martinique verwachte / met het welcke / na dat om kontschap hadde gesonden na Tabago / en 't selve had gekregen / hy sigh na 't selve Eylant begaf / alwaer op den 7 tegens den avondt op de Reede arriveerde / en dede 2 uren daer nae 500 Man onder Monsr. de Blenac / Gouverneur van de Fransse Americaensse Eylanden / te Lande gaen / en die wierden in 't korte van noch 1000 andere gevolgt; den aenstaenden morgen vingen dese gelande Franssen aen te marcheren na 't Fort / maer vonden door de seer ongebaende Wegen groote swarigheydt: zy quamen echter op den 9 tot op 600 Passen van 't selve / alwaer 't Canon / Mortieren en alle Krijgs-tuygh te Lande wiert gebracht / om 't Fort te gaen attacqueren: Den 10 gingh de Grave self / alsoo de Commandeur Binckes / als hy hem had laten sommeren / om het Fort over te geven / sulckx rustig had afgeslagen / 't Fort recognosceren / waer op ordonneerde van wat kant men het selve soude naderen / en dede daer by 2 Mortiers planten / maer was ondertusschen meest verlegen voor een Esquadre Hollantse Schepen / dat men onder de Franssen zeyde / dat uyt Hollant soude komen: Den 11 begonden de zijne te approcheren / maer op den 12 schooten die van binnen soo dapper / en beschadigden de Franssen in haer Legerplaets soodanigh / dat Monsr. d'Estree / om haer van binnen ander werck te geven / ordonneerde / dat men aenstonts met Bomben soude werpen; waer van de derde quam te vallen in 't Magasijn / daer door al het Buscruyt / en wat daer by was / aen-ging / invoegen de Commandeur Binckes en alle de Officiers / die daer omtrent waren / op-vlogen / overblijvende alleen den Capiteyn Donge: De Franssen / die dese disordre van verre sagen / quamen met 500 Man daer op aen / die 't doen seer licht was haer Meester te maken van een Plaets / die door sijn eygen Kruyt t'eenemael geruineert was; zy bequamen voort 2 Schepen / die in de Haven lagen / zijnde eene met omtrent 50 Stucken / en 't andere 't Schip David / mitsgaders het Schip de Precieux / dat haer te vooren ontnomen was / en omtrent 300 Gevangens / alsoo verscheyde in de Bosschen retireerden / welcke naderhant door de onse afgehaelt zijn; de voorsz. 300 Gevangens hebben zy oock weder na Huys laten keeren / maer in een sobere staet; de Grave dede voort het Fort en alle de Wooningen ruineren / en vertrock den 27 December weder van daer. De hoope / die men op den Commandeur Binckes / als een Heer van goede qualiteyten / had / nam hier mede / gelijck oock dit Verhael / een

E Y N D E.

REGISTER.

A

Accoort met die van Algiers over de Slaven, 229. gepubliceert, 230.
Audientie van den Nederlantsen Resident by den Primo Visir tot Constantinopolen, 74.

B

Battaille by Cassel, 31.
Bedingh tusschen Spangien en sijn Hoogheyt, 6
Begravenis van den Lt. Admirael de Ruyter, 96
Besendinge nae Groeningen, 98. Resolutien van haer Hoog Mog. daer over, ibid. en 100 Missive aen de Stadt, 101. Uytspraeck van sijn Hoogheydt en de Gedeputeerden, 102 Protest van Burgermeesteren van Groeningen daer tegens, 103. Geschil over de Patenten, 104. Nader Protest van de Stadt, 105 Verhael van de Ommelanden, 125. Memorie van de Ommelanden aen haer Hoogh Mog. 127. Die van de Stadt committeren 6 Heeren in de respective Provintien, 128. Advys van die van Vrieslant, ibid. Missive van sijn Hoogheydt, 130. 't Geresolveerde van haer Hoogh Mog. 132. Noch nader Protest van de Stadt, 133. Missive van den Stadthouder van Vrieslandt, 134. Missive van de Staten van Vrieslant aen haer Hoog Mog. 141 Verbodt van die van Groeningen, 142. Verpachtinge in Groeningen en de Ommelanden, 143. Ordres van den Heer Stadthouder, 144. Missiven van de Ommelanden aen den Heer Stadthouder, ibid. Antwoort van den Heer Stadthouder, 146. Klachten van die van de Ommelanden aen haer Hoogh Mog. 147. Audientie van de Gedeputeerden van Groeningen by haer Ed. Gr. Mog. 148 Der selver Advys en Resolutie van haer Hoog Mog. ibid. Verdere Besoignes over 't werck van Groeningen, 207. Resolutie van haer Hoogh Mog. 208. Gedeputeerden van Groeningen en de Ommelanden in den Hage beschreven, 210.
Besendingh na Oost-Vrieslant, 158. De oorsake daer van, 159.
Bewegingen in Oost-Vrieslandt, 239. Die van Embden nemen 't Huys Bartum en Oldersum in, ibid.
Brief van den Coningh van Spangien aen haer Hoogh Mog. 4.
Brief van D. Juan aen haer Hoogh Mog. 5..
Brief van den Baron de Quincy, 9.
Brief van den Coningh van Vranckrijck aen die van Engelant, over een Stilstant van Wapenen, 51. maer sonder gevolgh, 52.

C

Cajane verovert by de Franssen, 76.
Camerijck belegert, 13. gaet over, 15. Capitulatie, 16.
Capiteyn Bont onthooft tot Amsterdam, 88.
Carelshaven door de Sweden verovert, 163.
Carelsteyn door de Deenen verovert, 176. en de Conditien, ibid.
't Casteel van Camerijck gaet over, 49.
Charleroy berent, 188. Last hier te Lande tot het doen van Gebeden, ibid. Monsr. de Louvois komt uyt Vranckrijck by 't Fransse Leger, 189. Dat de Sambre passeert, en sigh daer omtrent voordeeligh posteert, ibid. De Belegeringh gestaeckt, 190. Brief van sijne Hoogheydt daer over aen den Hertogh van Lottharingen, ibid.
Christiaen-stadt ontset, 164.
Contributien-handelingh, 8.

D

Dachspurgh ingenomen, 9.
Deductie van die van Deventer, 155. Missive van sijn Hoogheydt aen de selve Stadt, 156 Gemeynsluyden af en andere in haer plaets gestelt, 158.
Deenen verwoesten en ravageren de Eylanden Eulant en Smalant, 244. Plonderen de Eylanden Ukno en Runo, 246. Verbranden Westerwijck, 247.
Deenen landen op Rugen, 248. Verjaegen Graef Koninghsmarck van daer, 249. Veroveren de oude, en tasten vergeefs de nieuwe Veer-Schans aen, ibid.
Delwich, Commandant van Hamburgh, tot Lt. Generael van haer Hoogh Mog. Infanterye verkooren, 187.
Discours van de Vrede, 1.

E

Elsenburgh door de Sweden ingenomen, 91.
Engelandts reflectie op de Buyten-Affairen, 52. Proclamatie van den Coningh van Engelant, tot het beroepen van 't Parlement, 53. Eenige Geschriften ten dien opsichte in Engelant verspreyt, 54. De Scepter van dat Rijck en eenige Ornamenten gestolen, ibid. Aenspraek van den Coning aen 't Parlement, ibid. Van den Cancelier, 56. De Graeven van Schafsbury en Salisbury en den Lord Warton in den Tour geset, 60. Als mede den Hertog van Buckingam, 61. Dr. Carry in 1000 Ponden gecondemneert, ibid. 't Lagerhuys consenteert 600000 Ponden, tot aenbouw van nieuwe Schepen, ibid. Jalousye by 't Lager-

gerhuys over de macht van Vranckrijck, ibid. Addres ten dien eynde aen den Coningh, 62 Conferentie tusschen het Hooger en Lager-huys, ibid. Redenen van 't Lager-huys, 63 Antwoort van den Coningh, ibid. Voorval met den Spaenssen Ambassadeur Salinas, ibid. Krijgt ordre, binnen 20 dagen met den Consul Fonseca te vertrecken, 64. Nader Addres van den Coningh aen 't Lagerhuys, ibid. De Coningh laet het Parlement erinneren, dat hem in staet moet stellen tegens Vrankrijk, 65. 't selve consenteert 200000 Pont te lichten op den Excijs, ibid. Gelijck zy den Coning met een nader Addres bekent maecken, 66. De Coningh passeert verscheyde Bils, ibid. en eyscht 600000 Ponden; maer het Parlement scheyt om de Feest-dagen, 67. De Hertogh van Crequi en andere Fransse Heeren komen in Engelandt, ibid. En vertrecken weer, 68. De Coningh beroept het Parlement tegens de gestelde tijdt, ibid. De Coningh komt den 31 Mey in 't Parlement, en doet een Aenspraeck, ibid. 't Parlement presenteert een naeder Addres, 69. Daer over de Coningh sijn misnoegen vertoont, 71. En laet het Parlement adjourneren tot den 26 July, 72. Verscheyde saecken blyven onafgedaen, ibid.

Engels Parlement adjourneert tot den 13 December, 221. En tot den 14 April 1678, 226. Proclamatie des Conings, dat het Parlement maer tot den 25 January sou adjourneren, 236.

F

Feio van Heemstra, Collonel, tot Commandeur van Embden gemaeckt, 240.

Fort de Vaches ingenomen, 18.

Frans Verhael van de Battaillie by Cassel, 31.

Frans Desseyn op Melazzo misluckt, 203.

Franssen attacqueren vergeefs 't Fort van de 3 Gaten, 205. Branden en blaken by Gent, 206

Franssen in Nederlandt trecken in de Winter-quartieren, 234.

Fryburgh in Brisgauw belegert, 241. Hart aengetast, 242. Ingenomen, 243. Hertog van Lottharingen treckt op, om 't selve te ontsetten, doch komt te laet, en keert weer in de Winter-quartieren, ibid.

G

't Geallieerde Leger vermeestert Binchs en naedert Bergen, 274. De Graef van Waldeck, onpasselijck geweest zijnde, komt weder in 't Leger, ibid. Gelijck mede de Heer Engelsse Ambassadeur Hyde, ibid.

Geallieerden in Nederlandt trecken in de Winter-quartieren, 234.

Geinteresseerden in de Schepen de Bonne Advonture en Bonne Esperance trachten nieuwe moeyten te verwecken, 236. Joris Carew, Schilt-knaep, spreeckt daer over den Ambassadeur van Beuningen aen, 237. Maer wort in Hechtenisse gestelt, ibid. Doet sijn Submissie, ibid. Publicatie van sijn Majesteyt van Engelant, ibid.

Gevecht aen Tabago, 77. Brief van den Commandeur Binckes, ibid. Lijst der Fransse Schepen, 81. Lijst van de onse, 82. Frans Verhael van 't Gevecht, 83. Lijst der Franse Dooden en Gequetsten, 87. d'Estrees, Franse Admirael, keert na Vranckrijck, 88.

Gevecht tusschen de Deensse en Sweetse Vlooten, 169. Victorie der Deenen, en Lijst der veroverde Sweetse Schepen, 170.

Gevecht tusschen de Deensse en Sweetse Armee in Schoonen, 171. Deens Verhael daer van, ibid. Dooden ende Gequetsten, 172. Sweets Verhael, 173.

Gevecht in Catalonien, 194. Frans Verhael daer van, 195. Lijst der Spaensse Gevangens, 199. Lijst der Fransse Dooden en Gequetsten, 200.

Grave Tromp komt in den Hage, 92. Wert Lt. Admirael, in de plaets van den Heer de Ruyter, gemaeckt, 161. Arriveert met den Lt. Admirael Willem Bastiaensz. en haer Hoogh Mog. Oorlogh-schepen in de Sont, 163.

Graef van Waldsteyn levert twee Memorien aen den Coningh van Engelandt over, 221. 223. Antwoort daer op, 223.

Graef van Estree zeylt met een Esquadre Oorlog-schepen na West-Indien, 263. Vermeestert Cabo Verde, ibid. Gelijck oock 't Fort en Eylant Tabago, door de ongeluckige val van een Bombe, 264. Alwaer den Commandeur Binckes doot blijft, ibid.

H

Haguenauw verwoest, 9.

Hertoginne van Jorck komt in de Kraem van een jonge Prins, 226. Maer die sterft korts daer na, 227.

Hollandtsen Consul tot Cadix qualijck gehandelt, 203.

I

Jempterlant door de Deenen vermeestert, 177 Gevangens aldaer bekomen, 178.

Johannes Rothe gevangen, 93. Requeft van sijn Huysvrouw en Vrienden aen de E. Achtbare Gerechte tot Amsterdam, ibid. Uytspraeck over den selven, 96.

Johannes van der Waeyen wert te Franiker tot Professor in de Hebreeuwse Tale en der Theologie beroepen, 212. Resolutie van de Heeren Gedeputeerde Staeten van Vrieslandt

sijnen 't halven, ibid. Werdt geintroduceert, 213.
D. Juan d' Austrias Reyse van Saragossa, 2 Komt tot Madrid, 3. En by den Coningh van Spangien, ibid.

K

'tKeyserlijck Leger komt op de Rendevous, 181 Lijst der Armee, ibid. Treckt onder de Hertogh van Lottharingen na de Zaar, 182. Het Slot Dillingen en Saerbrug ingenomen, ibid. Gelijck oock 't Casteel van Kirchel, 183. De Hertogh tracht met de Marschalck de Crequi te slaen, ibid. Rescontre met de selve, ibid. Marcheren over en weer, 184. Verscheyde Actien tusschen beyde Armeen, 185. De Hertogh begeeft hem nae Mouson, dat verlaten vint, 186. Crequi en Schombergh komen daer beyde op de Duytsen passen, ibid. De Hertogh verlaet Mouson weder, en treckt na de Moesel, 191. Passeert te Straetsburg over den Rhijn, 240. Scherpe Rescontre tusschen de Keyserssen en Franssen, 241. De Keyserssen trecken in Guarnisoen, ibid.
Kleyn Zegel in Hollant ingevoert, 204.
Koningh van Spangien komt in Arragon, 193 Sweert daer de Privilegien van dat Rijck te conserveren, 194.
Koningh van Engelandt sent een Project van Vrede na Vranckrijck, 236.
Koningh van Poolen komt te Danzich, 249.

L

't Leger van sijn Hoogheyt en de verdere Geallieerden moveert sigh, 187. Luxemburgh, Generael van de Fransse Armee, wijckt onder Aeth, ibid.
't Leger onder de Hertogh van Saxen-Eysenach treckt over Rhijn, 192. Neemt het Slot Hunningen in, en versterckt sigh daer, ibid. De Fransse Generael Monclar met een partye Volckx versterckt zijnde, nadert de Duytsen, die haer te swack vindende, retireren, ibid. Rescontre tusschen de 2 Legers by Keyl, 193.
Leger tot Rekum aen de Mase, 234.
Lieroort door de Munsterse geblocqueert, 240
Lijste van Dooden en Gequetsten van onse kant by Mont-Cassel, 42.
Lijste van de Fransse, 44.
Lijste der Sweetse Vloot, 169.
Lijste der Deensse Vloot, 169.
Limburgh gedemolieert, 9.

M

Malmuyen door den Koningh van Denemarcken belegert, 166. Bestormt, 167. Lijst der Dooden en Gequetsten, 168. Verlaten, ibid.
Marquis de Valenzuela gevangen, en na Consuegra gebracht, 4. Wert in een Geestelijcke Gevangenis gestelt, 201.
Marquis van Castel Rodrigo, Viceroy van Sicilien, sterft, 89. De Cardinael Porto-carrero in sijn plaets gesteldt, 90. Komt te Palermo, 203.
Marquis van Burgomaine levert een Memorie aen den Coningh van Engelandt over, 224 Wordt daer in geassisteert van den Heere van Beuningen, tot vorderingh der Vrede, 225.
Marstrant door de Deenen ingenomen, 175.
Missive van sijn Hoogheydt van 't Gevecht by Cassel, 31.
Missive van den Heer van Dijckvelt, 33.
Moscovien hout sich buyten den Oorlogh, 90 Krijght een groote Victorie tegen de Turcken, 249.

O

Onrust te Roomen over 't werven der Spaensen, 204.
Ontsteltenisse in Spangien, 50.

P

Portugael sit stil, 90.
Preparatien in Duytslant, 91.
Preparatien van den Keurvorst van Brandenburgh, 180.
Prince van Orangie treckt tot Ontset van St. Omer, 29. komt met 't Leger te Eecklo, 47 En in Persoon daer na in den Hage, 206. Doet raport, en wort bedanckt, 207. Treckt na Engelant, 213. Komt te Harwich, Newmarket ende Londen, alwaer treffelijck op de Lord Majors Feest wert getracteert, 214. Sijn Hoogheyts Huwelijck met de Princesse Maria van Jorck besIooten, 215. Missiven van sijn Hoogheydt aen haer Hoogh Mog. en Ed. Gr. Mog. 216. Missive van den Heer van Beuningen, ibid. Resolutie van haer Hoogh Mog. daer over, 217. Sijn Hoogheyt trouwt, 219. Missiven daer over aen haer Hoogh Mog. van sijn Hoogheyt, en een van den Coningh van Engelandt, 220. Vreughde over dit Huwelijck, ibid. Sijn Hoogheyt vertreckt met de Princesse nae Hollandt, 227. Arriveert ter Heyde, ibid. Intrede binnen den Hage, ibid.
Princesse in Denemarcken geboren, 179.
Princesse Anna van Jorck krijgt de Kinderpockjes, maer geneest, 227.

R

Represalien op Spangien gestut, 6.
Rescontre van den Franssen Ambassadeur tot Constantinopolen, 73. Sijn Audientie by den Primo Visir, ibid.
Resolutie tot Eendracht der Kercke t'Amsterdam, 92.

Riga verbrant, 179.
Rijckxdagh in Poolen begint, 90. Eyndigt, 91
Roſtock verbrant, 180.

S

Schotten uytgeſeyt, 2.
Schrijvens van haer Ho:Mo. aen ſijn Hooght. 46
Spaens Verhael van de Battaillie by Caſſel, 41
Staert-ſtarre, 163.
Staet van Italien, 88.
Stettijn belegert, 249. 't Getal der Regimenten, die daer toe gebruyckt zijn, 250. Wort met ſchieten, mineren en ſtormen hart aengetaſt, 251, 252, 253, 254, 255, 256. Brief van den Gouverneur Wulffen aen den Lunenburgſen Generael Major Enten, 257. Die daer op antwoort, ibid. Twede Brief van den Gen. Major Enten aen den Gouverneur, 258 De Stadt capituleert, ibid. Accoorts-Puncten, 259. 't Guarniſoen treckt uyt, 260. De Keurvorſt van Brandenburgh doet daer ſijne Intrede, 261.
St. Omer belegert, 27. Verovert, 50.
St. Gilain belegert, 234. De Reduyt Ornu vermeeſtert, 235. de Plaets ſelf verovert, ibid.
Straf over eenige, die haer in de Battaillie van Caſſel qualijck hadden gequeten, 46.
Sweden meenen Chriſtiaen-ſtadt te overvallen, maer worden afgewesen, 249.

T

Tol op de Elve getenteert, 161.
Tractaet van Marine geſlooten tuſſchen Engelant en Vranckrijck, 53.
Tweebrugge verwoeſt, 9.

V

Valencijn belegert, 11. Beſtormt en ingenomen, 13.
Veranderingh in de Bede-dagen, 239.
Verbodt in Vranckrijckx Conqueſten, dat niemant in Vyanden dienſt magh zijn, 7.
Verbodt in Spangien tegens de Franſſen, 202.
Vergaderingh te Bremen, 161.
Victorie der Deenen tegens de Sweetſe Schepen uyt Gottenburgh, 164. Lijſt der veroverde Schepen, 165. Item der Sweedtſe Gevangens, 166.
Victorie der Deenen by Oddewalt, 178. Lijſt der Dooden, Gevangens en Buyt, 179.
Viſſerye by Vranckrijck vry geſtelt, 230. Oock by deſen Staet, 231. Gevioleert by de Franſen in Groenlandt, met 't geen daer aen dependeert, ibid.
Vrede-handelingh te Nimwegen, 261. Strydigheydt over 't ontfangen der Brandenburghſe Ambaſſadeurs, ibid. Wederzijdts Pouvoirs uytgewiſſelt, 262. Yder geeft ſijn Pretentien aen de Mediateurs over, ibid. De Keyſerl. Ambaſſadeur Straetman arriveert, ibid. Difficulteyt over 't erkennen der Lunenburghſe Miniſters voor Ambaſſadeurs, ibid. De Lotharinghſe Plenipotentiariſen Canon en Serainchamp komen te Nimwegen, ibid. Franſen willen op haer Pretentien niet antwoorden, voor een Afgeſonden van den Biſſchop van Straetſburgh geadmitteert zy, ibid. De Pauſſelijke Nuntius Bevilacqua arriveert, ibid. Pretentien worden beantwoordt, ibid. De Spaenſſe Plenipotentiaris de Marquis de los Balbaſos komt te Nimwegen, 263. Gelijck oock de Keyſerlijcke Plenipotentiaris de Biſſchop van Gurck, en de Deenſſe, als Graef Anthony van Oldenburgh en de Heer Petcom, ibid. De Lord Barclay en de Heer Temple vertrecken na Engelant, ibid.
Uytſchryvinge van Spangien over de Zeden, 5
Uytſchryvinge van een Bede-dagh, 30.
Uytſpraeck over eenige Zee-Capiteyns, 162.

W

Wilhelmus Momma, geweſen Predicant te Middelburgh, overlijdt tot Delft aen een Hartvangh, 210. Brief aen een van ſijn Vrienden, 211. Gedicht t'zijner eer, ibid.
Willem Maeder tot Rotterdam gevangen, 232 Sijn Sententie, ibid. En Executie, 234.

Z

Zabern gedemolieert, 9.
Zeeuwſe Kapers maken goede Buyt, 204.

Eynde van 't REGISTER.